

AZ 1843-IKI
BÜNTETŐJOGI JAVASLATOK
ANYAGGYÜJTEMÉNYE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FAYER LÁSZLÓ,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LEVELEZŐ TAGJA.

I. KÖTET.

I. Rész. Bevezető tanulmány.

II. Rész. Anyaggyűjtemény.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1896.

== Ára 4 frt. ==

AZ 1843-IKI
BÜNTETŐJOGI JAVASLATOK
ANYAGGYÜJTEMÉNYE.

*

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FAYER LÁSZLÓ,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LEVELEZŐ TAGJA.

I. KÖTET.

I. Rész. Bevezető tanulmány.

II. Rész. Anyaggyűjtemény.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1896.

1896-1897

BUDAPESTI MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG

ÉVI JELENTÉS

A TÁRSASÁG ÉVI JELENTÉSÉNEK KÖZLÉSE

1896-1897

BUDAPEST, 1896. AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1896-1897

1896-1897

1896-1897

1896-1897

Budapest, 1896. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

ELŐSZÓ.

Fayer László, a M. tud Akadémia I. tagja, 1895. évi május 15-ikén indítványt terjesztett az Akadémia elé, »az 1843/4-iki büntetőjogi javaslatok teljes anyaggyűjteményének rendbeszedése és kiadása iránt«.

»Megbecsülhetetlen szolgálatot tennénk ezzel — úgy mond — a magyar jogi irodalomnak, s újabb adalékot nyújtanánk annak feltüntetéséhez, hogy a negyvenes évek nagy államférfiai az intézmények szervezésében mily óriási eszmegazdagság fölött rendelkeztek. A badeni javaslat túlerős befolyásáról szóló legenda megczáfolására is az lenne a leg-hathatósabb eszköz, ha betekintést engednénk azon gondolatvilágba, melyben a javaslatok készültek. Ennyiben az anyaggyűjtemény összeállítása úgy szólván nemzeti kötelesség.«

A m. tud. Akadémia 1895. május 27-én tartott összes ülése kedvezően fogadta az indítványt és javaslattétel végett kiadta a II. osztálynak.

Az osztály *Tóth Lőrincz r., Hajnik Imre r., Hege-düs Sándor r., Pulszky Ágost l., Concha Győző l., Fayer László l. és Edvi Illés Károly l.* tagokból ad hoc alakított szakbizottságnak 1895. novemb. 10-én kelt véleménye alapján az indítványt elfogadásra ajánlotta s az anyaggyűjtemény részletes berendezésére vonatkozó javaslatot is (Akad. Ért. VII. 491.) helyesléssel fogadta.

Az 1895. deczember 16-án tartott összes ülés mind ezek alapján elhatározta az 1843/4-iki büntetőjogi javaslatok teljes anyaggyűjteményének kiadását s a m. országgyűlés képviselőházához, a nagy mű költségeinek fedezését illetőleg, egy részletesen kifejtő memorandum előterjesztését. (Akad. Ért. VII. 489. l.)

E határozat értelmében a Magyar Tudományos Akadémia 1896. január 6-ikán kérvényt intézett a Képviselőházhoz, melyben 5000 frt segélyt kért »az 1843/4-iki büntetőjogi javaslatok összes anyagának kritikai kiadása költségeinek fedezéséhez«.

A Képviselőház, a pénzügyi bizottság javaslata alapján, a kérvényt 1896. márczius 13-án kedvezően intézte el s az 5000 frtnyi segélyt az Igazságügyi minisztérium 1896. évi költségelőirányzata XXI. fejezet 10. czímen fölveti codificationalis költségek rovatából megszavazta.

A kiadás költségei ekként biztosítva levén, a II. osztály az anyag összegyűjtésével s a munka szerkesztésével *Fayer László* I. tagot bizta meg.

Az I. kötetet ezennel átadjuk a nyilvánosságnak; a II. kötet a jövő év folyamán lát napvilágot.

Budapest, 1896. október 1-én.

Szily Kálmán,

a m. tud. Akadémia főtitkára.

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Bevezető tanulmány.

	Lap
Történeti vázlat.	
I. Codificatio	11
II. A börtönügyi mozgalom. — Testi büntetés. — 1836—9.	17
III. Az 1839—40-iki országgyűlés	21
Az előkészítés munkája.	
I. Szalay László	31
II. Agitatio a Pesti Hírlapban	36
III. A megyék statutárius reformjai	43
IV. Kossuth és Széchenyi vitája. — Eötvös József. — Dessewffy Aurél	72
V. Az Akadémia. — A szakjogászok	84
VI. Pulszky Ferencz. — Mittermaier	87
VII. Bezerédj. — Klauzál. — Eötvös és Lukács: Fogház- javítás	92
VIII. A szatmármegyei 12 pont. — Összefoglalás. — Az országos választmány egybeülése	94
A javaslatok kidolgozása.	
I. Formalia	98
II. Döntés az elvi kérdésekben	102
III. Albizottságok alakítása. — Plenáris tárgyalás	119
Büntetőjogi törvényhozás a negyvenes években	123
I. A badeni javaslat	124
II. Az 1843-iki porosz javaslat	129
III. A francia büntető-törvénykönyv	131
A régi magyar igazságszolgáltatás jellemvonásai	133
Az 1792-iki és az 1827-iki magyar javaslatok	141

	Lap-
Az 1843-iki javaslat.	
I. Büntetési rendszer	150
II. Bevezető intézkedések az általános tanokhoz	161
III. Kísérlet	164
IV. Részesség	166
V. Az általános rész egyéb határozmányai	169
VI. Különös rész. — Ölés és testi sértés	173
VII. Párbaj	176
VIII. Személyes szabadsági kérdések	178
IX. Kettős házasság. — Házasságtörés. — Vérárulás	179
X. Hamis tanuzás és hamis eskü. — Hamis föladás	181
XI. Rágalmazás és becsületsértés	184
XII. A vagyon elleni bűncselekmények	186
Ki a javaslat szerzője?	190
Vélemények a javaslatról.	
I. Levelezés Mittermaierrel	191
II. Mittermaier kritikája	209
III. Az augsburgi Allgemeine Zeitung — Hetzel	231
IV. A belga szakbizottság véleménye	231
V. A magyar javaslat hatása az újabb törvényhozásokra	235
Zárszó	237
Az I. Részben foglalt történeti adalékok:	
Az országai rendszeres munkáknak megvizsgálásával tekintetes Temes vármegye rendei által megbízott küldött- ségnek véleményei s terjesztvényei	16
Izenete a Karok és Rendeknek a nem-nemesek személy- és vagyon- beli bátorságáról	23
Főrendi válasz	24
Törvényjavaslat a jobbágyok és más nem-nemesek személy- és vagyonbeli bátorságáról	24
Felirási javaslat a büntető törvénykönyv tárgyában	25
Törvényjavaslat ugyanebben	25
Kancelláriai válasz ugyanebben	26
Az 1840. V. t.-czikk	26
Szelid tortura. (A Pesti Hirlap cikke.)	40
Nyáry Pál indítványa a pestmegyei bűnvádi eljárás lehető javítása iránt	49
Küldöttségi jelentés e tárgyban	62
Megyei határozat e tárgyban	66
A helytartó tanács intéző levele ugyane tárgyban	67
Pestmegye feiirata a királyhoz	67
Deák Ferencz megtiszteltetése. (A Pesti Hirlap cikke)	97

II. RÉSZ.

Anyaggyűjtemény.

	Lap
<i>Az országos választmány jelentése és mellékletei.</i>	
Az 1840. évi V. törvénycikkely által a büntető törvény- könyvvel válhatlan kapcsolatban levő büntető és javító rendszer behozása iránt kimerítő vélemény- adás végett kiküldött országos választmány jelentése	3
A büntettekről és büntetésekről	14
Toldalék. A közfenyíték alá tartozó rendőrségi kihágá- sokról s azoknak büntetéséről	124
Különvélemény a büntettekről és büntetésekről szóló tör- vényjavaslatok némely pontjaira	130
Büntető eljárás	143
Toldalék. A rendőri eljárásról általában	223
Különvélemény Arad, Eszék, Felső-Bánya, Pécs és a sze- pességi XVI. városok büntető hatóságára nézve	238
Különvélemény az esküdtszékek mellett	239
Különvélemény a kath. egyházi hatóságoknak a papi sze- mélyek büntetteik feletti bíráskodása iránt	274
Különvélemény a mellett, hogy a Vinodoli kerület a Fiumei tengermellék kerület büntető hatósága alá tartozzék	298
Reflexiones. Relate ad Votum separatum in obversum conclusi Regnicolaris Deputationis hujus intuitu Incolarum Districtus Maritimo Cameralis tam No- bilibium, quam etiam non nobilium in Criminalibus objectis Judicatu Comitatus Zagradiensis obno- xiandorum interventi, porrectum — occurrentes	301
Tenor adnexi sub /. Extractus Protocolli Regnicolaris Deputationis per Art. 5. Diaetae anni 1840. ex- missae Sessionis XXX-ae ddto 12-ae Decembris 1842 servatae, ad Cap. III. §-i 9. punctum e) pa- gina 50.	326
Tenor adnexi sub //. Extractus Reflexionum Exc. Proce- rum quoad articulum de coordinatione Fororum compilatum. Tomo III. Actorum 1832/6. Sessionis 234. ddto 12-ae Septembris 1835. servatae, pagina 50. sub Nro CLXXIII. inactatarum, de questionato Articulo V. agitur paginis 69—71.	326
Különvélemény a pénzhamisítás eseteinek bírósága iránt	329
Különvélemény a királyi városok büntető bíróságainak miképen leendő választása iránt	331

	Lap
Különvélemény a felségsértésnek, hűtelenségnek és a király személye elleni szóbeli sértéseknek bírósága iránt	340
Különvélemény a bírának okadás nélküli visszavethetése ellen	357
Különvélemény azon katonai személyeknek büntető bíróságára nézve, kik valamely polgári hatóság alá tartozó személyekkel bűntársaságban vannak	363
Különvélemény az egyházi személyek rendőrségi kihágásainak bíróságára nézve	365
A büntető eljárás II. (esküdtszéki) javaslata	369
Toldalék. A rendőri eljárásról általában	443

A lapok számozása a II. Részben nyomdatechnikai okoknál fogva újra kezdődik. E szerint idézés esetére a lapszám mellett jelezni kell az illető Részt is.

I. RÉSZ.

BEVEZETŐ TANULMÁNY.

THE

BEAUFORT TOWN

Történeti vázlat.

I. Codificatio.

A régi Magyarország bűnügyi igazságszolgáltatásában a központi vezetés úgyszólván teljesen hiányzott. A nem-nemesek ügyei a kir. Curiához vagy a kir. táblához csak kivételesen kerültek föl s a mit a megye, mint az úriszék felebbezési foruma kimondott, az volt a végleges döntés.

Ennek természetesen a bíraskodásban a legnagyobb tarkaság lett a következménye. Minden megye a saját rendszerét követte, s minthogy egészben véve a megyét is az úriszékek tagjai képezték, az úriszékek meglehetősen önálló igazságszolgáltatást gyakoroltak.

A városokban ugyanez a kép jelentkezett. A török világ alatt e testületekben hathatósan kifejlődött az autonomikus önszegély s úgy rendezték be magokat, hogy ne is legyenek utalva a központi forumok igénybevételére. A városi tanács vezette a bíraskodást, és ha másképp nem tudott segíteni, »fogott« bírákat vett igénybe.

A kormány már a mult század óta codificatióra törekedett. Az országgyűlés is támogatta ezen célzatot, habár voltak mindig sokan, a kik az annyira félt központosítás előnyomulását látták e törekvésben.

A codificatióra az első komolyabb kísérlet 1791/2-ben történt, midőn II. József törvényeinek visszavonása folytán a rendszeres törvények hiányát jobban érezték mint azelőtt. Az országos bizottság munkálatai elkészültek és 1807-ben közzé is tétettek.

A nem-esek és nem-nemesek jogegyenlősége tekintetében ezen munkálatok visszatükrözték a magyar közvéleményt.

mely a francia események behatása alatt némi demokratisus fejleményeket mutatott. Azonban ezen eszmék még nem hatottak egészen át az emberek gondolkozását és lelkületét; a megyékben inkább csak platonikus vitatkozás folyt e kérdések fölött. S midőn 1807-ben az országgyűlésen Nagy Pál fölszólalt a nép állapotának javítása iránt, félbeszakították ezen szavakkal: Non stultiset. Jelentőséget a kérdésnek éppen nem tulajdonítottak és tovább nem is feszegették.

De midőn Nagy Pál az 1825-iki országgyűlésen ugyanezen kérdést szóba hozta, már nem elégedtek meg a gúnyos közbeszólással, hanem fölháborodva elhagyták a termet.

Ez mutatja, hogy időközben az új eszmék közelebb térkőztek az aktuális politikához és hódításuk nyugtalanította a kedélyeket.

Azok a csekély politikai concessiók, melyeket az 1792-iki munkálatok tettek, most már a veszélyesség színében tűntek föl s az 1827-iki országgyűlés megbízásából készült újabb munkálatok határozottan a nivelláló irányzat ellenében foglaltak állást és kimondatott, hogy szükségesnek mutatkozik a rendi szerkezetet megerősíteni — constitutionem obvallare — s ennek egyik segédeszköze az volt, hogy a nemes és a jobbágy elleni bűnvádi per külön szabályoztassék s a jobbágnak a személyes szabadság jogai meg ne adassanak. Az 1827. évi munkálatok politikai tekintetben visszalépést jelentenek.

E javaslatokat 1830-ban kinyomatták s a nádor, mintegy a közhangulat kikémlése végett, szétküldette azokat megbeszélés végett a megyéknek.

Mert a közhangulat sajátyszerű symptomákat mutatott.

Időközben ugyanis megjelentek Széchenyi tollából a Hitel és a Világ s ezek teljesen új irányba terelték a magyar politikát.

Az lett a jelszó, hogy a jogegyenlőségi reformokat a *rendiség, közjogi rendszerének megkerülésével* kell behozni.

Kitűzték többek közt programul a magánjogi és a büntetőjogi codificatiót.

Az 1840-iki váltó-, kereskedelmi és csődjog közvetlenül Széchenyi igazgatásának műve s a büntetőjognak ugyanyily

demokratikus alapon való codificatiójára is ő adta meg az első impulsust.

Harmadik munkája ugyanis, az 1833-ban megjelent, de már azelőtt egy-két évig sokszorosítva közkézen forgott Stadium egész világosan formulázza a büntetőjogi codificatio főfeladatát a tizenkét törvény V. és XII-ikében:

V. Mindenki egyenlően áll a törvény oltalma és súlya alatt. *Kifejtés:* A Partis Iae gnus — mint az emberek méltóságához szükségkép tartozó — az egész ország lakosira terjesztetik; de egyszersmind minden abususibul ki is tisztítatik. Az ítélőszékek procedurája pedig a lehető legrövidebb időre szoríttatik.

XII. Ítéletek mint tanácskozások csak nyilvánosan (publice) tartatnak.

Majd tovább ezt írja:

»A Primae Nonus malasztját mind kül, mind bel megtámadások ellen csak úgy fogjuk köztünk örök bátorlétben legbiztosabban fenttarthatni, ha annak férfíhoz illő méltóságát hazánk minden lakosira ruházzuk, azaz: ha jobbágyinknak oly rőffel mérünk, a milyennel kívánjuk, hogy megint a kormány nekünk ezentúl is mérjen.« (Stadium 151. l.)

Büntetőjogi részletes programját egy egész fejezetben tárgyalja. Kiindulási pontja itt is a törvény előtti egyenlőség. De már a mi a testi büntetést illeti, ez a jobbágyra nézve, ha belőle »minden becsület és nemes érzés már kihalt«, igenis alkalmazható. A halálbüntetés kérdését is fölveti, és némi habozás után kimondja, hogy fenttarthatónak véli, itt sem engedve meg azonban, hogy véletlenség vagy ügyetlenség folytán egyiknél kínosabb, másiknál kevésbbé kínos legyen a kivégzés, mint ez a fejtételnél és akasztásnál előfordul; a legcéli irányosabb és legigazságosabb tehát az agyonlövés volt. Élesen kikel a kínvallatás ellen. »Nálunk, mondja, a kilenczmillió irgalmatlanul benevolisáltatik s egy kis lopásért a kétségbeesésig kínoztatik, holott a privilegiumolt rendbontónak még emberi vérral fertőztetett kezét se szorítja békóba a törvény, s a domestikát lopó, árvákat s gyámalattiakat álnokul kijátszó, a tehetetlent nadályozó, jobbágyát kínzó, fegyvertelen idegent megtámadó, nem ritkán

biztosan jár közöttünk, sőt — mert minden componálva van már, t. i. a machina kerekai jól megkenve — egy társaságban van velünk, sőt némelykor egy asztalnál is ül.»

A következő fejezetben a törvények lágsága ellen érvel; de itt kifejezetten azon nemeseket tartja szem előtt, kiknek a büntető törvények súlya alól kibujniok sikerül, vagy nevetségesen csekély büntetéssel szabadulnak.¹⁾

Főkép Széchenyi munkáinak hatására kell visszavezetnünk azt a jelenséget, hogy a megyék egy része a rendszeres munkálatok tárgyalásánál oly elveket hangoztat, melyek e munkálatok conservatív jellegével egyáltalán nem férnek össze.

Alább közöljük Temesmegye véleményét, mint a mely kicsinyben mutatja, hogy a közhangulat mily komoly törekvést mutat a mélyreható reformokra.

Az 1832-iki országgyűlés vezérférfiai főfeladatuknak azt tekintették, hogy a jobbágyság viszonyai a földesúrral szemben új alapokon szabályoztassanak. A humanismus alatt akkoron ezt értette a magyar közvélemény.

Deák Ferencz volt az, a ki a követeléseket formulázta és kiterjeszkedett mindazon kérdésekre, melyek a jobbágysággal bármily tekintetben kapcsolatosak voltak. Ezek közt első sorban állott a botbüntetés megszüntetése, illetőleg megszorítása. Deák 1833. május 1-én jelent meg az országgyűlésen és már másnap felszólalt a botbüntetés tárgyában.²⁾

¹⁾ Katona korában Széchenyi résztvett egy ítélethozatalban s ezt következőleg írja le: A Mária Terézia-féle katonai büntetőtörvény szerint kellett elítélni egy katonát, a ki szerelemfáltásból megölte kedvesét. A szörnyű könyv a motívumokra nem ügyel és halált szab ki. Az auditor akasztásra kérte a legényt ítélteni. Ellenben Széchenyi kapitány a bűnöst elkábító szenvedélyt, a szerelemfáltást és a kétségbeesést kérte figyelembe vétetni s örömmel jegyzi föl, hogy a katona életét megmentette. (Napló, 1823. szept. 27.)

Továbbá ezt írja naplójában 1824. október 20-án: Szennyfolt marad Magyarországra nézve, hogy a megyékben nincs rendes igazságszolgáltatás. Báró Perényi Ferencz a vádlottakat saját öklével üti; ő elnöke a vizsgálóbíróságnak és annyira megy, hogy a kik elébe kerülnek, félholtra veretve távoznak. Ilyen emberek beszélnek szabadságról és alkotmányról.

²⁾ *Könyvi*: Deák Beszédei. I. 9. l.

A mi magát a jobbágyi viszonyt illeti, a magánjogi rendezés megtörtént az ellenzék és a conservatívek közt létrejött compromissum alapján.

Ezen kívül még egyéb engedményeket is tettek a conservatívek. Kimondotta a törvény, hogy megengedtetik a nem-nemeseknek a felebbvitel mindazon büntető perekben, melyekben a nem-nemes a nemessel együtt mint bűntársak állanak és a melyek a nemesek részéről felebbvitetnek; továbbá, midőn a felperes tisztí ügyész az ítéletet felebbvinni tartozik; úgyszintén azon perekben is, melyekben bírói ítélet következtében a hivatalt viselők hivatalaiktól megfosztatnak; nemkülönbén hogy testi büntetésre az elítélt rab egy negyedév lefolytában ugyanazon egy ítéletnél fogva csak egyszer fenyíttethessék, mely idő alatt ezen büntetés bármely ürügy alatt se ismételtethessék, sőt ha az egyszerre elveendő 25 ütésnél a fenyítés súlyosabb volna, azzal az elítélt rab csak félévenként illethessék. Végül megállapították az úriszékek némi reformját is.

De már az u. n. VIII. úrbéri czikket, mely kimondotta volna, hogy »a jobbágyokat, csak miután törvényes bíráik által megvizsgáltattak és a törvények értelmében elítéltettek, szabad személyökben vagy birtokukban megtámadni, annál kevésbbé szabad őket előleges vizsgálat és ítélet nélkül elfogatni vagy testi büntetéssel terhelni«: a többség elvetette és a rendszeres munkák alkalmára hasznosította.

Így jött előtérbe a büntetőjogi codificatio. Az ellenzék teljes tudatában volt annak, hogy a magánjogi viszonyok elrendezésének alig van értéke, míg a földesúr elzárathatja a jobbágyot, mert ilykép kicsikarhat belőle minden magánjogi engedményt. Ha tehát azt akarták, hogy az urbariumnak legyen jelentősége és a jobbágyra haszna, nem ejthették el a személyes szabadsági biztosítékok kérdését. A codificatio Deák Ferencz és a többi ellenzéki államférfiak előtt nem mint elvi tétel és követelés állott, hanem mint több millió jobbágy sorsának türethetővé tételére vezető egyedüli eszköz.

Ennyiben álláspontjuk némileg eltért a Széchenyiétől. Ő mindig csak az egészszet tartotta szem előtt. Nála a dunai

állandó hid, meg a codificatio ugyanazon célra szolgált: a magyarság erősítésére és a társadalom összeforrasztására. Amazok pedig ehhez még coordinálták az egyén személyes szabadságának tekinteteit s a jobbágnak a szolgáltatásból való fölszabadítását.

Deák Ferencz kimondotta követjelentésében, hogy vérző szívvel szól a Rendek előtt ama úrbéri törvényjavaslatok sorsáról, melyek a népnek jövőndő morális emelkedését valának eszközlendők. Ez volt legszebb, legnemesebb föladata a törvényhozásnak, s fájdalom, épen ebben történt a legkevesebb. Gondoskodni kell tehát a törvényhozásnak oly törvényekről, melyek személyt, vagyont és a szorgalomnak gyümölcseit minden önkény ellen biztosítják s azon néposztály, mely a közállomány legsúlyosabb terheit viseli, azon hazában, melyet ő mível, ő táplál, ő védelmez leginkább, a polgári jussoknak is részese lehessen.

—

Az országai rendszeres munkáknak megvizsgálásával tekintetes Temes vármegye rendei által megbízott küldöttségnek véleményei s terjesztvényei.

A küldöttség véleménye a személyes szabadság sérthetlenségére nézve a következő terjesztvényekben foglaltatik:

a) Minden természeti renddel teendő előrehaladásban az időnek-előtti általszökésekből gyakran több veszedelmek származhatván, a küldöttség még most ugyan oly vélekedést fel nem hozhat: hogy a hazának minden nemtelen lakosai, kiknek egy nagy része jelenvalólag is majd minden erkölcsi s vallási kimíveltség nélkül tengődik, képviselési igazzal felruháztassanak; szükségesnek tartaná mindazonáltal: hogy az illetén honfiaknak a nemzet valóságos polgárai sorába fölvétele már ezúttal törvényesen kimondattatván, egyszersmind azoknak célirányos polgári neveltetésök iránt azonnali sikeres intézetek tétessenek.

b) Hogy minden nemtelen honfiak személyeikben avagy vagyonaikban csak törvényes bíró által és a törvény rendes útján háborgattathassanak.

c) Hogy minden magyar polgár, s jelesen a nemtelen is, valamint minden közterhekben, úgy a haza jótéteményeiben is iránnyalag részesüljön.

d) Hogy minden magyar polgár, s jelesen a nemtelen is, birtoki s akármely rendű tulajdonszerzési igazzal fölruháztassék.

e) Hogy a nemtelenek igyekezeteinek eddigleni korlátjain, melyeknél fogva személyes tulajdonságaik tökéletes kifejlődésének, és a jelesebb hivatalok elnyerésének módjából legnagyobb részben kizárattak, aránylagi tágitások tétessenek.

f) Hogy a minden osztályú, s következőleg a nemtelen magyar polgár is, bármely rendű személyes avagy vagyon-kereseteire, úgy minden szenvedő ügyeire nézve a törvény és a bíró előtt egyeránti igazsággal birjon; — végtére

g) Hogy minden magyar polgár az országosan bevett vallások gyakorlására nézve tökéletes szabadsággal birjon, a nélkül, hogy ez oknál fogva bármely rendű polgári igazból avagy jótéteményből kirekesztethetne.

A mi a büntető-hatalom rendsorát érdekli:

... Az érdeklött rendszer eligazításában fő nézőpontul szolgál ama tekintet: hogy a polgári bátorság fentartásának igaza minden olyatén ellensúlyt elkerüljön, mely a gyanúba keveredett és a még meg nem ítélt polgárnak becsületét a szükséges óvason túl kockáztatná; — hogy a fenytések, a mennyire lehet, törvényes határozások által megállapíttatván, bírói önkénnytől ne függjenek, valamint hogy azoknak mértéke a bűn súlyán fölül ne terjesztessen ...

II. A börtönügyi mozgalom. — Testi büntetés. — 1836—9.

A kormány csak annyiban gondozta a börtönügyet, hogy rendeletekben szívére kötötte a megyéknek a börtönök javítását. De komoly intézkedésig nem jutott el. Maga a helytartótanács 1820-ban a következőket irta egy fölterjesztésében: *Namque confitendum est, tristem docere experientiam quod in multis jurisdictionibus, jam ob insalubrem loci situm, iam ob angustiam spatii, inevitabilemque saepe necessitatem, prosus improportionatum ad singula ergastula numerum coacervandi, non paucorum quoque physicae constitutione irreparabile adferatur detrimentum.*¹⁾

Mária Terézia tett annyit, hogy 1773-ban egy országos fegyintézet alapítását rendelte el Szempczen, Pozsony-megyében, ily név alatt »*Domus Correctoria*«; ezen intézet 1780-ban Tallósra, majd II. József alatt Szegedre helyeztetett át; a jelen század harmadik tizedében megszűnt.²⁾

¹⁾ L. *Pauler* Büntetőjogtan I. 194. l.

²⁾ *Pulszky* Agost és *Tauffer* Emil: Börtönügy 60. l.

Az 1832—6-iki országgyűlés vége felé a közvélemény fölvetette a börtönügy reformját. Tulajdonkép ez sem volt egyéb, mint a jobbágyi kérdés egyik kiágazása, minthogy a börtönökben a jobbágyok sínlődtek. Mód nyújtatott ily úton a jobbágyi ügyet azon idő alatt is tartósan érlelni, a míg az országgyűlés nem volt együtt.

Bölöni Farkas Sándor 1834-ben bocsátotta közre »Utazás Északamerikában« című munkáját s ezen könyv volt az, mely a közvéleményt hatályosan figyelmeztette a börtönkérdés megoldásának égető voltára. A megyei fogházakról azt írja, hogy azok a megromlott erkölcsök szemétházai, hová egy időre kihányatik a társasági életet megvesztegető rothadt rész, hogy ezen házban, mint a gonoszság iskolájában, a henye élet unalmai közt egymást tanítva, még rendszerebben betanultassék a gonoszság a status költségén; hol a fogoly a botozások közt megutálva a boszuálló törvényeket s az ötöt megalázott s kebeléből kirekesztett emberiséget, új elkeseredéssel tér meg az életbe, visszaboszulni az ötöt üldözőket.¹⁾

Kölcey még élénkebb színekben festette a tarthatatlan állapotokat. Így ír le egy akkori börtönt: A fogház egy földalatti pincze vagy verem volt, hol rendszeren 70—80 rabló, gyilkos és gyűjtogató, rothadó nyirok és fojtó gőz közt összetorlaszolja őriztetett. Ide évenként egyszer vagy kétszer, égő fáklyák mellett, fegyveres hajdúk kíséretében, halványuló arczczal és borzongó kebelrel szállott le a főügyész, széjjelnézendő: van-e még sok közöttük, kiket perbe idézni és megítéltetni elfelejtett.²⁾

Borsodmegye elhatározta egy fegyház építését s föl-szólította Szemere Bertalant és Eötvös Józsefet, hogy adjanak véleményt a rendszer iránt, mely az építésnél követendő lesz.

Szemere, ki egész Európát beutazta és huszonnégy fegyházat megvizsgált, a megye bizottságához intézett emlékiratában a magánrendszert ajánlotta. Legkényesebb volt

¹⁾ II. kiadás 118. l.

²⁾ Vadászlak.

természetesen az a kérdés, hogy kik viselik a költségeket. Erről azt írja, hogy eddigelé minden munkára a nem-nemes adván pénzt és erőt, s csaknem egészen saját költségén építvén föl a pompás megye-palotát is, miben ülünk, ítélünk és vigadunk: igazság, emberiség és hazaszeretet úgy parancsolják, hogy a megyepalotával átellenben épülendő fogház homlokán, az emberiség haladásának e nagy jegyén, a nemesség neve ragyogna mint építő és áldozóé.

Ezen szavak eléggé mutatják Szemerének is politikai mellékcélzatát.

Dolgozata végén agitatorius hangon szól. »Az első javítóház országunkban, nemzetünk emberibb s teljesebb s melegebb életének jegyző szobra leend. Bár állna az Borsod áldott földén.«

Eötvös a hallgató rendszer alkalmazását ajánlotta a megyének. Idézzük befejező sorait.

»Sietve halad e haza a század szellemével; mindünnen vasutak méretnek, a Duna síkját gőzösök szántják föl, mindünnen iskolák s intézetek támadnak, s a tömlöczjobbításra nézve nem volna szabad semmit reménylenünk? Csak az anyagi jólét megszerzése után fáradoznék e nagy nemzeti erő, s nem volna egy szó, mely arra intene, hogy van valami, mi fényes reményeinknél elébb jár: *kötelességünk* azok iránt, kik ellenünk vétkeztek, kik a hontörvényt megszegék, de nem szüntek azért embertársaink lenni; kik végzetlen keserveket szenvednek, s kiken segítenünk kell, mert segítenünk lehet; s mert embertársaink iránt mindaz szoros kötelesség, mi nem lehetetlen.«¹⁾

Zsoldos Ignác, ki akkor veszprémmegyei főjegyző volt, szintén fölszólalt a kérdésben, s miután börtöneink siralmas állapotáról és a különböző börtönrendszerekről értekezett, azon következtetésre jut, hogy első sorban az égető tényleges bajokat kell megszüntetni; hogy ezek megtétele után a fennálló rendszerek közül melyik fog elfogadtatni, másodrendű kérdésnek tartja.

¹⁾ Themis. II. füzet 1839.

Irtak még e kérdésről Gorove István és Lugossy József az Athenaeum 1839-iki évfolyamában.

Gömörmegye a javítórendszer szerint tervezett fogházat épített.¹⁾ Komárom sorsjegyek, táncmulatság és közadakozás útján létesített javítóházat.²⁾ Más megyék dolgozóházakat építettek.

Hazánk börtönügyében rövid idő alatt oly nagy átalakulás nem történt, mint ezen évtized végén.

A testi büntetést illetőleg még alkalmasabb tér kínálkozott az izgatásra, mivel egyrészt a nemesek kifejezetten ki voltak véve ezen büntetési nem alól, tehát a törvény előtti egyenlőtlenség még szembetűnőbben mutatkozott, mint a szabadság-büntetésnél; másrészt pedig a reform keresztülvitele nem ütközött a költségkérdésbe, mint amott.

Deák Ferencz már 1835-ben erősen kikelt a botbüntetés ellen, midőn Várady Antal, Mármarosmegye követe, a nem-nemesi büntető-perek főlebbvitelének tárgyalása alkalmával, megyéjének azon jó szokását kívánta fentartani, mely szerint a kisebb vétségeket a szolgabírák 25—30 bottal büntetik. Deák erre megjegyezte, hogy nem akar ez úttal annak vitatásába bocsátkozni, mennyire lehet és mennyire nem lehet az emberiességgel ellenkező verést, ütést a büntetések sorából kitörölni. Ámbár elmondható, hogy ha bot nélkül másutt nem lehetetlen a rend fentartása, Magyarországon sem az. S a ki állítja, hogy nálunk nincs a nép azon műveltségi fokon, hogy a botot el lehetne törölni, állításában circulus vitiosus van. Mert alkalmasint azért nem emelkedett föl még itt-ott a nép keblében a magasabb emberiség szelidebb érzelme, mivel úgy bántak vele, mint barommal. El meri szónok mondani, hogy a mely vidéeken, sőt egyes helységekben is, a földesurak és tisztviselők azon büntetést nem gyakorolták, annyira emelkedett a szelidség, hogy a megsikamlott emberre jobban hat a pirongatás, mint másutt, hol a bot és a korbács díszlik, a verés.³⁾

¹⁾ Pulszky és Tauffer: Börtönügy.

²⁾ U. o.

³⁾ Kónyi I. 178. l.

Ugyanezen szellemben írtak több alkalommal a kérdésről Eötvös, Szemere és mások.

A hatás az volt, hogy a botbüntetés egyre ritkábbá lett. (Ezen időből származik Békésmegye közgyűlési levelezőjének egyik hírlaphoz intézett tudósítása: »Ezúttal, 800 év óta először, botok nem osztogattattak.«) A legtöbb megye pedig elfogadta, hogy többé nem a piacon, hanem a megyeház udvarán hajtja végre a botbüntetést. Behozatott tehát az intramuran végrehajtás. Ugyanaz a fejlődés mutatkozik itt, mint a halálbüntetésnél, hol az intramuran végrehajtás jelszava szintén az eszmeharcz egyik stadiumát jelzi

III. Az 1839—40-iki országgyűlés.

Ezen országgyűlésen már valamivel kedvezőbbek voltak a viszonyok a jobbágykérdés megoldására. Egyrészt a közvélemény erősödött, másrészt a conservatív körökben és Bécsben is átlátták az állapotok tarthatatlanságát. Ily körülmények közt az örökváltság kérdése, mely az előbbi országgyűlésen hajótörést szenvedett, most könnyű szerrel kedvező megoldást nyert s a törvény létrejövetelét lelkesedéssel üdvözölték a Rendek. A jobbágyok személyes szabadságáról szóló törvényjavaslatot is elfogadták most már; sőt a főrendiház még azon módosítást is tette a javaslaton, hogy határozmányai minden nem-nemesekre kiterjesztessenek; de a kancellária ismét a rendszeres munkálatokra utasította a kérdést. Akarva, nem akarva, kénytelenek voltak a Rendek a codificatio munkájába fogni.

A jelen fejezet végére igatjuk az üzenetváltásokat, melyek leginkább mutatják a főrendek állásváltoztatását.

Nem kevésbé siettette a codificatio ügyét az is, hogy a Wesselényi Miklós ellen, továbbá az országgyűlési ifjak s végül a Kossuth Lajos ellen indított politikai perekben az ország régi törvényei nem adtak kellő oltalmat a vádlottaknak. Minthogy az ellenzék tagjai nagyon jól tudták, hogy a politikai delictumokat illető specialis törvények hozatalát a kormány és a conservativek meghiusítanák: ez egy okkal több volt arra, hogy belemenjenek a büntetőjog álta-

lános codificációjába. Meg voltak győződve, hogy az új törvényekben, úgy az anyagi jog mint az eljárás tekintetében, a politikai perek számára is garantiák lesznek szerezhetők.

Deák kifejezést ad ezen gondolatnak az 1840-iki követ-jelentésben, midőn mondja, hogy a büntető-törvények tárgyalásánál a nemzet jussainak legkisebb sérelme nélkül tanácskozás alá vétethetnek majd ama törvények is, melyek a felségsértésnek és hűtlenségnek eseteit s a politikai vétségek egyéb nemeit tárgyazzák.¹⁾

Az országos választmány kiküldésének javaslatát az országos ülés és a főrendek szó nélkül elfogadták. De a megbízás körülírása tekintetében a kancellária megszorítást vitt keresztül. Míg az országgyűlés a megbízást egyenesen a büntető törvénykönyv kidolgozására adta meg, a kancellária a börtönügyet helyezte előtérbe s a codificatiót az 1827-iki javaslat revideálására kívánta szorítani. Ugy látszik, attól tartottak Bécsben, hogy az önálló codificatio nagyon is messze talál menni az átalakításban. A reformot ők kétség

¹⁾ Hogy Deák Ferencz igen nagy súlyt helyezett ezen szempontra, mutatja az is, a mit 20 évvel később mondott az Országbirói Értekezleten e tárgyról. Deák indítványozta volt, hogy ne a régi magyar büntető gyakorlat állíttassék vissza, hanem léptessék életbe az 1843—44-iki javaslatokat, s midőn az erről szóló albizottsági javaslatot megtámadták, Deák a következő kijelentést tette: »Egy okot a bizottságban sem említettem meg, s valóban most is csaknem tartózkodva mondom meg, de mégis megmondom, hogy mért nem akartam a régi magyar büntető gyakorlatot behozni. S ez ugyanazon ok, melyért az ausztriai büntetőtörvényt nem akarom megtartatni, t. i. mivel a magyar büntetőtörvényben határozatlan a publico-politikai vétek formulázása és definitiója. Szomorú, kedvetlen eseményeket éltünk azon korszak emberei a magyar törvénynek ezen szerencsétlen szavai miatt: qui semet manifeste erigunt contra statum publicum. Ezen törvény nyomán köztanácskozási beszédek miatt Wesselényi, Balogh és többen notae per alá vétettek. Ez ellen a nemzet képviselői az országgyűlésen felszólaltak és a törvény megváltoztatását sürgették, de a főrendi tábla nem engedvén, a dolog elhatározatlan maradt, s ezen bizonytalanság az, mi köztanácskozásainkat kétségessé teszi. Fennáll továbbá még egy szennyfoltja a kriminális praxisnak s ez a nota és crimen laesae majestatis pereiben a titkos eljárás, mely gyakorlat 1797-ben hozatott be s 1848-ig fennállott. Ez ellen is följött az ország, de nincsen megváltoztatva. Ez is egy igen fontos ok.« (*Könyi* II. 329. l.)

kivül akarták; a jobbágyság sorsán is javítani kívántak; de azt, hogy a codificatio teljesen aláássa a rendi alkotmányt, még sem vélték előmozdítandónak. Így jött létre az 1840: V. törvénycikk szövege, mely nem egyéb, mint compromissum az országbeli és bécsi fölfogás között.

A compromissum azonban csak a törvény szövegében van meg; látni fogjuk, hogy a viszonyok sajátzerű fejlődése folytán a dolgozatok túltették magokat a törvény korlátain.

Az idézett adalékok így szólnak:

I.

Izenete a Karok és Rendeknek a nem-nemesek személy- és vagyonbeli bátorságáról.¹⁾

Midőn a mult országgyűlése alatt a RR. előadások egyik pontjának folytatában is arról tanácskoztak az ország rendei, hogy a földesurak és jobbágyság közti viszonyok törvénynyel mikép rendeltessenek el: az országgyűlési tanácskozások hosszabb ideig foglalatostkodtak azon kérdésnek megejtésében: hogy miután a jobbágyság részükre engedhető bármely kedvezmények is, jótékonyági kitűzött céljuk elérésével, valódi boldogítók csak úgy lehetnek, ha a jobbágyság sorsuk javíthatására, földesuraikkal szabad egyezkedés útján, mód és alkalom nyújtatik, minden esetre pedig személy és vagyonbeli állapotaikra nézve teljesen biztosíthatnak, e magas feladású körülményeket törvénynyel elhatározni miként kellessék?

A Karok és Rendek véleményüknek és hazafiúi ohajtásuknak mibenhatározódásuk akkoriban, az úrbéri 5-ik törvénycikkely 2-ik §-a s egy 8-nak nevezett törvénycikkely merítették ki, — ki az összes törvényhozás mindazáltal nem mindenekben egyesülhetvén meg, mint az 1832/6: XIII. törvénycikkely mutatja, törvénybe csak az ment, a mi a 8-iknak nevezett törvénycikkely 2-ik §-ában javasoltatott, hogy t. i. minden nemesek, akár földesúri hatalom alatt álljanak, akár nem, mindennemű követeléseiket vagy személyeik sértését akárki ellen tulajdon felperességük mellett ezentúl keresetni fogják; mert, miután a haza közjává és örömére megkészült már a két Tábla között az egyezés az iránt, hogy az úrbéri tárgyú törvénycikkely 9. §-ban kiszabott módok és föltételek alatt akár egyes jobbágyság, akár egyes községek tartozásai, szolgálataik és adózásai megváltására nézve örökös kötelezettséget telessenek, biztos és édes remény táplálja a Karokat és Rendeket az iránt, hogy a jelen országgyűléséről nem halad továbbra

¹⁾ Irások. III. 217. l.

az arról megegyezés, hogy a nem-nemeseknek személy és vagyonbeli bátorságuk is törvénynyel teljesen biztosíttassék. Ugyanazért a KK. és RR. az e tárgyban még a mult országgyűlése alatt elkészítve s már a két Táblák által el is fogadva volt törvényjavaslatot ő császári királyi főherczegségével és a mélt. főrendekkel oly szíves és bizodalmas kéréssel közlik, hogy azt részükről is újra elfogadni s annak kegyes királyi megerősítés végett ő Felsége eleibe leendő fölterjesztésében megegyezni méltóztassanak.

II.

Főrendi válasz a nem-nemesek személy- és vagyonbeli bátorságáról közlött izenetére a tek. KK.-nak és RR.-nek.¹⁾

A jobbágyok személy- és vagyonbeli bátorságáról javasolt törvényczikkely már a közelebbi mult országgyűléséből is fölterjesztetvén, ő cs. kir. Felségének kikért kegyelmes jóváhagyása s megerősítése alá, annak tartalmát ő cs. kir. főherczegsége s a mélt. főrendek most is a tek. Karokkal és Rendekkel egyesült készséggel és hazafiúi rokon bizodalommal elfogadják s a szerkezetre nézve egyedül csak azon észrevételüket terjesztik elő, hogy a törvényczikk 1-ső szakaszának bevezető szavai *nem csak a jobbágyokra, de az országban létező minden nem-nemesekre* egyenlően terjesztessenek ki, s e szerint kezdetben is ezen szavakhoz: Törvényczikkely a jobbágyok személy- és vagyonbeli bátorságáról, ezen szavak tétessenek: s más nem-nemesek.

III.

Törvényjavaslat a jobbágyok és más nem-nemesek személy- és vagyonbeli bátorságáról.²⁾

A jobbágyoknak úrbéri állapota el levén határozva, hogy azoknak sorsa egyéb polgári viszonyaikra nézve is biztosítva legyen, — rendeltetik:

1. Hogy a jobbágyok s az országban létező minden nem-nemesek nem másképp mint törvényesen rendelt bíró által voltaképp meghallgatva és a törvény rendelete szerint megítélve háborgattathassanak vagyonaikban vagy személyeikben; annál kevésbbé lehet őket (a törvény által meghatározott eseteken kívül) kihallgatás s megítélés nélkül befogatni vagy testi büntetéssel illetni.

¹⁾ Irások IV. 101. l.

²⁾ U. o.

IV.

Felírási javaslat a büntető törvénykönyv és börtöni javító rendszer tárgyában.¹⁾

Felséges sat.

Hazánk sürgető szükségei közé tartozik egy czélszerű büntető törvénykönyvnek minélelőbbi rendszeres kidolgozása, ennek pedig egy főrészét teszi a börtöni és javító rendszernek elrendezése és megállapítása, mert e nélkül a büntető törvényeket magára a büntetés mértékére nézve sem lehet czélszerű és igazságos alapra építeni, és az eddig fennállott különféle börtöni rendszer és bánásmód mellett azoknak igazságos alkalmazása is fölötte nehéz, sőt majdnem lehetetlen.

Ugyanazért szükségesnek látjuk egy országos választmánynak kiküldését, mely különös figyelembe vevén a külföld jelesebb büntető és javító börtöneinek elrendelését, hazánk körülményeihez képest a börtöni és büntető rendszernek legcélrányosabb elrendeléséről s a börtönöknek hol, miképen és mily formában leendő föllállításáról, azoknak belső igazgatásáról kimerítő véleményt adjon, a föllítási és fentartási költségeknek lehetőségig közelítő kiszámításáról terveket dolgozzon ki, és az iránt is, hogy ezen költségek honnan fedeztessenek, véleményt terjesztszen elő; egyszersmind pedig azon büntető törvénykönyvön, melyet az 1827-ik esztendei országgyűléséről e végre kiküldött országos választmány javaslatképen készített és bemutatott, pontonként keresztül menvén, a mennyiben azt változtatni czélszerűnek látja, az általa kidolgozandó börtöni büntető s javító rendszerhez alkalmaztassa s véleményét, a készítendő törvényjavaslatokkal együtt, a legközelebbi országgyűlésére okvetetlen beadja.

V.

Törvényjavaslat.²⁾

A büntető törvénykönyvnek *rendszeres kidolgozására* és az elválhatatlan kapcsolatban levő büntető és javító börtöni rendszer föllállítása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik:

1. §. Ezen választmány tekintetbe vevén a külföld jelesebb büntető és javító börtöneinek elrendezését, javaslatot készítsen az ország különös körülményeihez képest azon rendszernek legcélrányosabb módon mi alakban lehető alkalmazása és az e végből szükséges fog-

¹⁾ Irások. III. 102. l.

²⁾ U. o.

házaknak hol, mennyi számban és mi módoni föllállítása, azoknak belső igazgatására, föllállításukra és fentartásukra megkívántató költségeknek a lehetőségig közelítő kiszámítása felől, és az iránt, hogy azon költségek honnan fedeztessenek; egyszersmind azon büntető törvénykönyvön, melyet az 1827. esztendei országgyűléséről kiküldött választmány javallatképen bemutatott, pontonként keresztülmenvén, a mennyiben azt változtatni czélszerűnek látandja, az általa kidolgozandó börtöni s javító rendszerhez alkalmaztassa, mindezek iránt készitendő munkálatát a legközelebbi országgyűlésnek okvetlen bemutatni köteleztetvén sat.

VI.

Kanczelláriai válasz.¹⁾

In eo, ut scopo elaborandi de Institutis correctorio laboratorii Projecti Deputatio regnicolaris in cohaerentia eorum, quae §. 1-o articuli medio demissae Repraesentationis Dominorum Statuum et Ordinum de 4-a Aprilis a. c. substrati cynosurae instar indicantur processura exmittatur eademque simul id, quod penes erigenda huiusmodi Instituta, projectandamque meliorem carcerum coordinationem ad assequendum legalem poenarum scopum, addendamque Codici de Delictis in consequentiam articuli 8: 1827. elaborato in respectu practicae applicationis majorem etiam perfectionem nefors desideratur, deliberet, et opinionem suam futuris Comitiis referat, altefatam Suam Majestatem Sacratissimam voto Dominorum Statuum et Ordinum benigne annuere, praeprocuratumque Articuli projectum ad haec restringendum mox concertandum esse.

VII.

1840: V. törvényczikkely.

A büntető- és javító-rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki.

A büntető-törvénykönyvvel válhatatlan kapcsolatban levő büntető- s javító-rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik.

1. §. Ezen választmány, tekintetbe vevén a külföld jelesebb büntető s javító börtöneinek elrendezését, javaslatot készítsen az ország különös körülményeihez képest azon rendszernek legcélszerűsőbb módon mi alakban lehető alkalmazása — az e végből szükséges foghá-

¹⁾ Irások IV. 293. l.

zaknak hol, mennyi számban s mi módóni fölállítása — azoknak felállítására, belső igazgatására s fentartására megkívántató költségeknek a lehetőségig közelítő kiszámítása felől, s az iránt is, hogy azon költségek honnan fedeztessenek? egyszersmind pedig javaslatot készítsen a felől, hogy a most említett börtöni s javító intézet mellett a büntetések törvényes céljának elérése végett gyakorlati alkalmaztatás tekintetében, az 1827-ik évi országgyűlésről kiküldött országos választmány által javaslatképen bemutatott büntetőtörvénykönyvnek tökéletesítésére mik kívántatnak? s mindezekről készítendő munkálatát a legközelebbi országgyűlésnek okvetetlen bemutatni köteleztessék.

2. §. Ezen választmány tagjainak, Ő Felsége kegyelmes jóváhagyásával neveztetnek:

A főrendi tábla részéről:

Székhelyi *Majláth György*, szent István apost. király jeles rendének commendátora, Ő cs. kir. Felsége valós. belső titkos és a magyar kir. helytartótanács tanácsosa, országbírája, a hétszemélyes tábla közbírája és Hont vármegye főispánja.

Lonovits József, csanádi püspök, a nagyváradi tudom. kerületbeni tanulmányok és oskolák királyi főkormányzója.

Széki gróf *Teleki József*, Ő cs. kir. Felsége kamarása, val. belső titkos és a magyar kir. helytartótanács tanácsosa, a magyar szent korona öre, a magy. tudós társaság elnöke és Szabolcs vármegye főispánja.

Megyesi báró *Mednyánszky Alajos*, Ő cs. kir. Felsége kamarása, val. bel. tit. és a magy. kir. helytartótanács tanácsosa, a középponti könyvvizsgáló collegiummal egyesült tudom. commissio elnöke, és a magyar kir. udvari kamara alelnöke. Nyitra vármegye főispánja és Trencsén vármegye főispáni hivatal-helytartója.

Gróf *Nádasdy Leopold*, Fogaras földe örökös ura, a kir. tábla bárója, Ő cs. kir. Felsége kamarása, Komárom vármegye örök. és valós. főispánja.

Lánczi *Lánczy József*, sz. István apost. király jeles rende commendátora, Ő cs. kir. Felsége val. bel. tit. tanácsosa, a hétszemélyes tábla ülnöke, Békés vármegye főispánja.

Ebeczky *Tihanyi Ferencz*, temesi gróf, Temes vármegye főispánja.

Nagy-Károlyi gróf *Károlyi György*, Csongrád vármegye főispáni hivatal-helytartója.

Brányitskai báró *Jósika Sámuel*, szent István apost. király jeles rende vitéze, Ő cs. kir. Felsége kamarása és udvari tanácsosa.

Cserneki és tarkói gróf *Dessewffy Aurél*, a magy. kir. helytartótanács tanácsosa.

Báró *Vay Miklós*, Ő cs. kir. Felsége kamarása, a királyi tábla bárója, Borsod vármegye főispáni hivatal-helytartója.

Ifjabb gróf *Apponyi György*, Ő cs. kir. Felsége kamarása és udvari titoknok.

Vászonykeői gróf *Zichy Ödön*.

Báró *Eötvös József*, a Tiszáninneni kerületi tábla ülnöke.

Báró *Kulmer Ferencz*, Ő cs. kir. Felsége kamarása, a báni tábla ülnöke.

A Karok és Rendek táblája részéről :

A királyi táblától :

Szigethi Szerencsy István, Ő cs. kir. Felsége udv. tanácsosa, királyi személynök és Arad vármegye főispánja.

Niczki Niczky János, Ő cs. kir. Felsége tanácsosa, alországbirája.

Magyar-Szögyényi Szögyényi László, Ő cs. kir. Felsége kamarása és tanácsosa, nádori ítélőmester.

Moysfalvi Gyurcsányi Gábor, Ő cs. kir. Felsége tanácsosa, altárnokmester és a királyi tábla ülnöke.

A főtisztelendő egyházi rendből :

Bezerédy Miklós, a vespémi káptalan kanonokja és követe.

Dalmát-, Horvát- és Tótországok részéről :

Busán Hermán, Dalmát-, Horvát- és Tótországok követe.

A vármegyék részéről :

Dunáninneni kerületből :

Andrássy József, Esztergom,

Dubraviczky Simon, Pest,

Luka Sándor, Hont,

Olgyay Titus, Pozsony,

Helyettesek : $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Szutsits Károly}, \text{ Bács,} \\ \textit{Justh József}, \text{ Turóc vármegyék követei.} \end{array} \right.$

Dunántúli kerületből :

Deák Ferencz, Zala,

Pázmándy Dienes, Komárom.

Gróf Pejacsevich János, Verőcze,

Bezerédy István, volt Tolna,

Helyettesek : $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Bertha Antal}, \text{ Vas,} \\ \textit{Ürményi József}, \text{ Fehér vármegyék követei.} \end{array} \right.$

Tiszáninneni kerületből :

Palóczy László, Borsod,

Zsedényi Eduárd, Szepes,

Pulszky Ferencz, Sáros,

Beöthy Lajos, Heves,

Helyettesek : { *Szentiványi Károly*, Gömör,
 { *Pribék Antal*, Ung vármegyék követei.

Tiszántúli kerületből :

Klauzál Gábor, Csongrád,

Beöthy Ödön, Bihar,

Hertelendy Miksa, Torontál,

Báró Wenkheim Béla, Békés,

Helyettesek : { *Zoltán János*, Szabolcs,
 { *Biró Imre*, Csanád vármegyék követei.

A jelen nem levők részéről :

Gönczy Sámuel.

A szabad kerületek részéről :

Fogthúti János, Hajdúvárosok követe.

A szabad kir. városok részéről :

Dunáninneni kerületből :

Pitróf János, Nagyszombat.

Dunántúli kerületből :

Háder Pál, Székes-Fehérvár,

Vághy Ferencz, Sopron.

Tiszáninneni kerületből :

Fábry István, Bártfa.

Tiszántúli kerületből :

Lengyel Pál, Szeged.

Horvátország városai részéről :

Klobucharich Károly, Károlyvár,

Helyettesek : { *Esze Gábor*, Szatmár-Németi.
 { *Kollárik István*, Pozsony városok követei.

Az előkészítés munkája.

Az 1839/40-iki országgyűlés, azon rövid időhöz képest, a meddig együtt volt, aránylag igen nagy eredményeket ért el. Deák Ferencz itt már teljesen kifejthette vezéri hivatását és valósággal serény munkában tudta tartani valamennyi tényezőt. A már említett törvényeken kívül a váltó-, kereskedelmi és csőd- s a mezőrendőrségi törvény is lényeges hozzájárultak a magyar politika azon vezéreszméjének mevalósításához, hogy a rendi szerkezettel járó ellentéteket fokozatosan és a közjogi kérdések elkerülésével kell eloszlatni.

A kivívott eredmények biztatásul szolgálhattak, hogy ugyanez a nivelláló munka a büntetőjog terén is sikerülni fog. És tényleg azt látjuk, hogy az egész vonalon nagy készülődés folyik.

Mielőtt tovább mennénk, megemlíjtük még, hogy a váltó-, kereskedelmi és csődjog codificatiója annyiban is kapcsolatban van a bűnügyivel, hogy úgyszólván előiskolája volt emennek. A két bizottság tagjai részben azonosak valának, s mikor a büntetőjogot codifikálták, némelyek már keresztülhatoltak a váltó-, a kereskedelmi és a csődjog tekervényein.¹⁾ Ez a tény maga is lényegesen meggyengíti azt az elterjedt fölfogást, hogy a mikor államférfiaink 1841-ben munkába vették a büntetőjogi codificatiót, akkor ők »kezdők« voltak.

¹⁾ A váltójogi bizottságnak tagja volt többek közt Deák, Pulszky, Bezerédj, Klauzál. Deák Ferencz annyira behatolt a váltójog szellemébe, hogy a bizottság egyik ülésén, mikor egy kérdésben kifejtette nézetét, Wildner, a bécsi szakértő, ezen szavakra fakadt: ő tanítani jött Bécsből, és most azt veszi észre, hogy *tanul*.

I. Szalay László.

Még szentesítve sem volt az 1840: V. törvényczikk és már megjelent a Budapesti Szemle 1840. márcziusi füzetében Szalay László dolgozata a Codificatióról, melyet kiválszólag a büntetőjogi codificatio alkalmára írt.

Szalay László szépirodalommal foglalkozott fiatal korában; később a jogtudományi művek — különösen az országban megindult politikai mozgalom folytán — nagy vonzerőt gyakoroltak reá. Tanulmányai közben, minthogy szegény sorsú volt, közhivatalba lépett. A helytartótanácsnál működött mint gyakornok, de rövid évek múlva átlátta, hogy a hivatalos szolgálat mellett kénytelen lesz tanulmányait elhanyagolni. Kilépett és ügyvédi irodát nyitott. Most meg oly sokan vették igénybe ügyvédi munkásságát, hogy ismét nem élhetett kedvencz tanulmányainak. Pár év múlva ezzel is fölhagyott. Közben a Themis című jogi folyóiratot alapította, mely pártolás hiányában a harmadik füzetel megszűnt. Két évvel később a Budapesti Szemlét indította meg. Ennek első füzetében jelent meg a Codificatio. De a lap, ugyanazon oknál fogva, mint a másik, megszűnt.

Közben beutazta Nyugat-Európát és tisztázta nézeteit a hazai intézmények átalakítása iránt.

A Codificatió és még az 1841-ben megjelent Bünvádi-Eljárás is meglátszik a külföldnek és különösen a németeknek túlerős befolyása. Csak néhány évvel később fejlődik ki Szalay a maga egész önállóságában. Némi doctrinarismus megmaradt benne azontúl is, de ez már az egyéniség jellege és nem tulajdonítható a külföldi eszmék iránti fogékonyságnak.

Gans Eduárd hívének vallotta magát. És mivel Gans-tól, Hegel tanítványától, eleintén a hegeli irány némely sajátosságait is átvette, sokan hegeliánusnak gúnyolták őt.

Szalay kezdeményező tehetség volt, de nem vezető. A reform útjait rendszerint ő állapította meg, de mire ezek közkeletűekké válva, érvényesülni kezdtek, ő már más téren foglalkoztatta termékeny elméjét. Így történt különösen az u. n. centralisatio rendszerével, melyet főleg Szalay vitt a

vitatkozások terére, ő dolgozta ki részleteit és kiállotta az első küzdelem népszerűtlenségét; s a mikor ellenfelei a rendszert fölkarolták és 1848-ban életbe léptették, Szalay Lászlóról senki se beszélt; ő akkor az igazságügyminisztériumban a codificationalis osztályt szervezte.

A büntetőjogi codificatióban is megelégedett nem egyszer a coulissák mögötti rendezéssel.

Befolyása itt is sokkal nagyobb volt, mint a mennyi kívülről fölismerhető. Nevezetesen iratai lényegesen hozzájárultak ahhoz, hogy a részben politikai jelszavak alatt megindult codificationalis munka súlypontja lassankint átment a szakbeli térre.

A Codificatióban először is kifejezést ad abbeli kétélyének, hogy az 1827-iki munkálat alkalmas lesz-e a »referat«-ra.

Fölszólal az ellen, hogy a bűnvádi eljárás iránti szabályok az anyagi büntetőjog szabályaival ugyanazon codexbe foglaltassanak, mint ez az 1827-iki munkálatban és a régibb codexekben rendszerint történt. Az összeolvasztás nem felelne meg a bűnvádi eljárás fontosságának, mivel a bírói eljárás a büntető igazság kiszolgáltatásában a »leghelyesebb«.

Kívánja, hogy a főbb elvi kérdések iránt, — mint a halálbüntetés, nyilvánosság, vádrendszer, stb. — az országos választmány tagjai előlegesen állapotodjanak meg. És nevezzenek ki minden nagyobb rész számára előadót. Hivatkozik Baden példájára, hol Rottek volt az előadó.

Ellene nyilatkozik Szalay a hármas fölosztásnak is, mely az 1827-iki javaslatban megvan. E munkálat megkülönbözteti a crimen-t és a criminalitást magában nem foglaló vétséget és e tekintetben követte az osztrák 1803-iki codexet. Találónan jegyzi meg Szalay, hogy ezen fölosztásnak értelme lehetett akkor, midőn a »criminalis« »főbenjáró«, »halsgerichtlich« szókkal magyaráztatott és tortura és bakó kíséretében lépett föl mindig a büntető-bíróság; azon időben a criminalitást magában nem foglaló vétséggel vádolt egyén ezen fölosztás által az embertelen rendszer ellen némileg biztosított: de újabban már nincs értelme. Az

eljesztés theoriája hasznát veheti az afféle odvas hangú szóknak, más theoriák nem igen; a törvény egyenes kijelentései s a büntetés nagyobb vagy kisebb súlya elég világosan fogják meghatározni a büntett nagyobb vagy kisebb voltát.

Ellenzi, hogy a törvényben kifejezést nyerjen a rendelkezés mellett a törvényhozó intentiója is, mint pl. az 1827-iki munkálat teszi, mely a büntetés céljáról is szól. Az ilyesek kézikönyvbe s a kathedrára valók. De a törvényben károsak is, mert az elmélet fejlesztését akadályozzák. Fölhossa, hogy Feuerbach a doli praesumptiót tankönyvéből átvitte a bajor büntető-törvénykönyvbe; később meggyőződén a tétel helytelenségéről, könyvéből kitörölte, de a codexben megmaradt és köti a bírót, meg az igazságot.

A fölosztás tekintetében a legnagyobb egyszerűség kívánatos. Itt is helyteleníti, hogy az 1827-iki javaslat részekre, osztályokra, ciklikre és szakaszokra oszlik s hogy a szakaszok száma nem megy végig, hanem külön számozása van minden cikkelynek. E tekintetben is a badeni javaslatot a legnagyobb egyszerűség ajánlja, a címek és szakaszok megakadás nélkül folynak végig mind a két részen.

Különösen fölhívja a bizottság figyelmét az általános tanok gondos fogalmazására. Az általános részben meghatározandó elvektől függ a codexnek erkölcsi jelleme. Végigolvasta még egyszer az 1827-iki operatumnak idevágó rendelkezéseit és csak bizodalma az új országos választmányhoz nyugtathatta meg.

A mi a különös részt illeti, nem helyesli, hogy az 1827-iki munkálat a cselekményeket vezérelve alá foglalja. Ezek a címek: »Az embernek szerzett jogait sértő vétségekről«, »Az erkölcsök rontására törekvő vétségekről«: tankönyv-jellegűek. Kiemeli, hogy ily módon a hamis eskü a vallás elleni büntettek közé jutott, még pedig ellentétben az 1792-iki javaslattal. Ismét ajánlja a badeni javaslat követését, mely minden generikus fölosztást a lehetőségig kerül.

Nem helyesli az 1827-iki munkálat azon rendszerét, mely szerint külön mondatban írja körül a tényálladékot és külön a büntetést. Szerinte a kettőt ugyanazon mondatba kell foglalni és ez a törvény szavainak méltóságot kölcsönöz

és némi sacramentalis külsőt ad a büntett gyakran sértő leírásának.

Úgynevezett absolut büntetéseket talán csak egy-két büntetetre szabhatni. S a francia büntetőjog szerfeletti keménysége kivált a számos absolut büntetéseknek következtetése. Való, a maximum és minimum kijelölése ellen fölhozatott, hogy az a büntetések kimérése által a bírák kényétől teszi függővé az igazságot; de a fokozatok lelkiismeretes föllállítása ennek nagy részben elejét veszi.

Végül a törvény nyelvezete legyen tiszta, egyszerű, szabatos és igyekezzünk mint belsőleg igazság, úgy külsőleg nyugalom és erő által a fenséges jellemét adni a törvénynek, a mi a lelket hódolatra bírja.

Ezekben vázoltuk — a hol lehetett, szó szerint — a Codificatio positiv tartalmát.

Látható, hogy Szalay minden pontban eltér az 1827-iki munkálat megállapításaitól s előre megjelölte az újonnan készíttendő javaslat irányát.

Csak egy kérdésben mentek a codicatorok azon eszmekörön túl, melyben Szalay mozgott. A minimumok eltörlését ő még nem említi. A kérdést ezen dolgozatban csak úgy állítja föl, hogy absolut vagy relative meghatározott büntetési tétel-e a helyes.

Végül utalnunk kell arra, hogy a szerző a codificationalis tökélyt a badeni javaslatban látja megtestesítve. Azért emeljük ezt ki, mivel ez a felfogás csak is a Codificatióban mutatkozik. Később maga Szalay kiábrándult ezen javaslatból; egyéb dolgozataiban alig említi, s a hol említi, inkább kritikai álláspontot foglal elazzal szemben.

Egy évvel később, 1841. novemberében, jelent meg Szalay László második nagyobb dolgozata: A bűnvádi eljárásról, különös tekintettel az esküdtszékekre.

Előre bocsátja, hogy a jogszolgáltatási intézkedéseket nem kizárólag a politikai vezéreszmék közvetlen gyámsága alatt, nem egyedüli tekintettel azoknak suprematiájára, mint némileg pusztá szolgálóikat kívánja létrejuttatni; törvényes, különösen büntetőjogi eljárás által más, politikai czélok eszközlését venni főleg s majdnem kizárólag irányba, csak

azt bizonyítja, hogy nem érezzük a büntetőjogi intézkedések egész fontosságát, hogy ezeket egyedül alárendelt függeléknek tekintjük.

Az accusatorius és inquisitorius rendszer kifejtése után azon eredményre jut, hogy Magyarországon annyi csirái vannak a jobb büntető eljárási elveknek, hogy csak a példátlanul ránk nehezedett körülmények okozhatták, hogy a tiszti ügyészi elemből jelesebb vádoló rendszer nem keletkezett nálunk, mint a kontinensen bárhol; a nemesek elleni büntető eljárás kutató elemeket nem ismer, s a nemtelenek részére divatozó sem változhatott annyira inquisitoriussá, hogy fontosabb esetekben is meghatározott tényre szorítkozó vádlevél nélkül nyitlatnék meg az eljárás második szakasza, a speciális vizsgálat, s nem is annyira, hogy ügyvédi segély megtagadtatnék a vádlottól.

Tárgyalja ezután összehasonlító törvényhozási alapon a vádközeg szervezetét, az elővizsgálatot, a per további stadiumait, majd a bizonyítási rendszert.

E tekintetben azon eredményre jut, hogy a bizonyítási fajok erejének előleges meghatározása, s így minden körülménynek mintegy bizonyos számmal megjelölése olyképen, hogy azon esetre, ha e számok összegéből a szükséges anyaszám kikerül, elítélés következze, lehetetlen mert ha a külső bizonyítási eszközök eleve mérlegelhetők, s mintegy némi jogértékkel megbélyegezhetők volnának is, a belső eszközölő, a viszony, mégis mindig ez előleges becsün kívül fogna maradni; azon gondolkodás pedig, miszerint a törvényes bebizonyításnak tiszta tárgyilagos alapon kellene nyugodnia, az alanyiség minden tévedhetéseinek kikerülésére, czélt nem ér.

Majd áttér az esküdtszékre, s miután ennek minden részleteit fejtegette, a következő végeredményre jut: »A mondottak után kiki megmagyarázhatja magának, mi okoknál fogva nézik egyik legföltettebb kincsöknek az esküdtszékek intézetét mindazon nemzetek, melyeknél az meghonosulhatott. Hogy a jury a nép nevelésének egyik leghathatósabb eszköze, hogy minden korbeliek közt a jog eszméjét s az elítélt jogtárgyak iránti tiszteletet terjeszti, mely nélkül a függet-

lenség szeretete pusztító szenvedelemmé válik, hogy mindenkünket a hatóság bizonyos nemével ruházván föl, mindenünkkel érezteti, miszerint kötelességeink is vannak a status iránt, s hogy midőn ön-ügyein kívül egyéb foglalatosságra is készti az embert, víva személyes önség, civilisált embe-
reink e rozsdája ellen — ezt Tocqueville előtt már mások is megjegyezték, de ezen eredményeknek az egész polgári életbe elágazását egy sem fejtette ki oly alaposan, mint ő. Azonban nem tagadhatni, hogy közszellem, népérettség s a szociális kiválóságok némi előleges lapítása nélkül valóságos és üdvös befolyást ígérő jury nehezen gondolható. E tulajdonoknak a nemzeti életben nyilatkozó jelenségei, ezekből áll a nehezék, mely az országos választmány kezében az esküdtszék felé hajlíthatja a mérleget; de forduljon ez jobbra vagy balra: vádoló eljárás, a per minden szakában ügyvédi segély, nyilvánosság, szóbeliség és széles alapon nyugvó recusatioi jog, ezek minden esetre jellemezni fogják büntetőjogi törvénykezésünket.»

Érdekes, hogy mindazon követelmények, melyeket Szalay a bűnvádi eljárásra nézve elengedhetlennek mond, benne vannak a javaslatban, ellenben az esküdtszék, melyről fentartással nyilatkozott, az első javaslatból tényleg hiányzik.

II. Agitatio a Pesti Hirlapban.

A másik nagy tényező, mely az országos választmány megalakítása után azonnal éreztette hatását, a Pesti Hirlap volt. Kossuth Lajos 1841. január elején indította meg lapját és azonnal agitatori hévvel karolta föl a büntetőjog és a bűnvádi eljárás kérdéseit. A Pesti Hirlap lehámozza ezen kérdésekről a philantropikus és doctrinális burkolatot, melyben azok Szemere, Eötvös és Szalay munkáiban mutatkoztak, és olvasóinak képzelő-tehetségéhez fordul. Kossuth föllépése azonnal izzóvá tette a légkört.

Már a 7. számban »Szelid tortura« cím alatt vezércikket közöl a Hirlap. Alább lenyomatjuk egész terjedelmében, mivel egyrészt föltűnteti a hirtelen átmenetet az egyik

hangnemből a másikba, másrészt pedig mivel a cikk még ma is teljesen aktuális. Sajnos, a mi csendőreink ugyanazt teszik, a mit hajdan a csendbiztosok tettek. A helyzet talán még rosszabbodott, mert a földesúr patrimonialis állása némi részben mégis megvédte a jobbágyot, és megvédte a földesúr érdeke is; ma azonban a gyanúba vett egyén védtelenül ki van szolgáltatva a katonai szervezetű és külön fogdíjban részesülő csendőrségnek.

Ugyanazon számban egy vidéki fogházzal szóló tudósítás kapcsán alkalmat vesz magának a szerkesztő a magánrendszerről szólni. »A magánrendszer barátai azt tartják, — mondja a szerkesztői megjegyzés — hogy a magány reflexióra, önmagába szállásra vezet. De mi azt gondoljuk: kiváltképen képzelődésre vezet; a hol pedig ez túlfeszített erővel uralkodik, ott minden egyéb lelki tehetség háttérbe vonul, míg amaz minden lépéssel, földmértani haladásban nő, crescit eundo, s végre oly hatalmasan dühöng, hogy csak baromi eszméletlenség vagy stoikai roppant szenvedeteg erő menthetné tébolyodástól a magány áldozatát.«

Majd áttér az amerikai rendszerű javító intézetek kérdésére s így folytatja: »Ott egyesületek léteznek a bűnhődők javítását elősegélleni. Ezen egyesületek jelleme áldásteli keresztény szeretet, s tagjai, bármi fényes állásúak legyenek is, vetélkedve sietnek ünnepnapjaik üres óráit a rabok magános ezelláiban erkölcsjavító oktatásnak szentelni. Ott nem hiszik a hatóságok, hogy a közvéleménynek felelősséggel nem tartoznak s gyarlóságaikat nem ügyekszenek a titok mystikus fátyolába rejteni, nem is utasítják vissza tekintélyes fenhéjázással a közönség közre dolgozó figyelmét, nem képzelik magokat öncézlnak a polgári társaságban, hanem eszközöknek a polgári társaság céljaira, s így ezeknek saját úri becses személyöket elibe nem helyezik. . . . Még velünk gyökeres változásnak kell történni. Be kell hoznunk társas életünk minden ágaiba a szeretetnek törvényét, és ha mások iránt megtanultunk lenni igazságosak, ha felkaroltunk magunkhoz és magunkkal a honhoz minden erőt, mely most a szétdarabolt nemzetben elvész, akkor kél szárnyra közöttünk a közszellem.«

A 8. számban ajánlja a megyei igazságszolgáltatásnál a nyilvánosság behozatalát s fölemlíti, hogy a birói eskü a titoktartást nem foglalja magában, hogy *abusus* útján hozatott be a titkosság és hogy Pozsonyban és Nógrádban a törvényszékek nyilvánossága meg is maradt.

A 20-ik számban tárgyal egy kir. táblai ítéletet, mely egy a megye által rendkívül hanyagon vitt perre nézve az eljárást föloldja. A legfőbb sérelmet abban látja a királyi tábla, hogy halálítéletet mondtak ki *védelem* nélkül.

Ugyanazon számban programot állít föl: 1. Nyilvánosság a vallatásnál, vádnál, védelemnél; 2. szóbeli eljárás az úgynevezett keresztkérdésekkel (cross examination). 3. Csak az ítélhessen vád és vádlott fölött, ki előtt a perbeli eljárás történt, tehát nem úgy, hogy egyik törvényszék tanúk és vádlottak vallomásait hitelesíti s egy másik, ki ezekben részt nem vőn, ítél. 4. Más ítéljen a tény fölött, más a jogkérdés fölött, más mondja ki a bűnöst, más a bűnösre az ítéletet. Vagyis más szóval, állíttassék föl a jury. 5. Akármily rendszert fogadjunk is el, ne legyen különbség igazság tekintében ember és ember közt. A mit mi nemesek magunkra nézve követelünk, hogy személyünk kintől, üldözéstől, elnyomástól, méltatlanságtól ment s biztos legyen: adjuk meg azt minden embertársunknak.

A 39-ik számban: A büntetőjoggal birt uradalmak közül csak azok gyakorolhatják e hatalmat, melyek azt rendszeren minden hiány nélkül gyakorolják; ha tehát valamely uradalomnak vagy rendes fogháza s fogházi őrszemélyzete nincs, vagy rendes időkből törvényszéket nem tart, vagy fogházának állapotjáról időszakonként a szabályszerű lajstromot legfelsőbb felügyelés végett a nemes megye által föl nem terjeszti, ezt olybá kell tekinteni, mintha büntetőjoggal nem bírna.

A 45. számban gyökeres orvoslást sürget. Többek közt itt ezt írja: »Istennek hála, törvényeink immár magyarok, s ezzel itt a csallhatlan kezesség, hogy büntetőjog tekintében is visszatérendünk ama rendszerhez, melyet az elévesülhetlen igazság világhatalma követel. Mondjatok bár optimistának uraim, de e hit mibennünk oly magasztos meggyő-

zódéssé erősödött, hogy nem kételkednénk nyíltan kimondani: bármennyire sűrűssen időt nem veszteni a személyes biztosságnak és néperkölcsiségnek mérhetlen súlyú tekintete, inkább ohajtanók, hogy a közelebbi országgyűlés büntető törvényeket még ne alkosson, mint egyengető föllépésekkel jövőnket kompromittálja; mert ha valahol, a törvényhozásban igaz: hogy egyetlen szerencsétlen alapelvben százados átok rejtezik s a menekvés minden naplenyugtával nehezebbé lesz. Emlékezzünk csak az ősiségre, mennyire tapasztaljuk, hogy praeterita melius reprehendi quam corrigi possunt.«

Ugyanezen cikkben beszéli el a következő esetet: Egyszer a büntető-törvényszék, melynek tagja valék, tömegben ment le, a tömlőcz foglyait megnézni. Kinyitatók a magányos sötét czelláknak, vagyis inkább ablaktalan, ölnyi kalitkáknak vas ajtait, s egyiknek hideg kőtábla padolatáról előnkbe vánszorog egy sápadt alak és lábainkhoz omlik, és összetett kézzel könyörög fel hozzánk: »Uraim, az irgalmas isten nevére kérlek, adjatok valakit, a kihez egy szót szólhassak, legyen bár egy őrzőngő bolond, csak ember legyen.« És gondoljátok, uraim, büntetésül méretett rá a hidegen sötét kalitkának dologtalan magánya? Nem. Ő vádlott volt; öt esztendő óta folyt a boltfeltörés vádjabeli pöre; ő ez öt év alatt mindig tömlőczben és másfél év óta *ily tömlőczben* volt. Egy hét múlva ítéltünk pörében. A — mint mondani szoktuk — bizonyítványok elégtelensége miatt a vád alól közakarattal föloldoztatott. Százával tudnánk ehhez hasonlókat mondani.

Az 55-ik számban újlag fölszólal a lap a nem-nemesi perekben is kötelező védelem behozatala mellett s utal arra, hogy ez fogja létesíteni a szóbeliséget és a nyilvánosságot.

Ugyanazon számban a lap turóczi levelezője fölveti a kérdést, hogy ki fogja fizetni a szegények ügyvédeit; szerinte a házi pénztár. Mihez a szerkesztőség hozzáteszi, hogy igazság és méltányosság szerint lehetetlen nem ohajtanunk: bár törvény hozatnék, hogy a megyékben az adófizető népnek tiszti ügyészei legyenek, kiket helységenként szavazattal oly módon, mint pl. az evang. hitűek egyházkerületi főnö-

keiket, az adózó nép választana, mert bizonyosak lehetünk, hogy azon ügyvédekhez, kiket a nép kirekesztésével a földesurak választanak és három év múlva tetszésök szerint kihagyhatnak, többség szerint ítélve, az adózóknak bizalmuk nincs és lélektanilag nem is lehet.

A bírósági functiót teljesítők képzettségi fogyatkozásait is élénk színekben festi, s kissé ez is aktuális még itt-ott.

». . . A büntetőjogból úgyszólván semmit sem tanultunk. Elvégezők iskolai pályánkat a nélkül, hogy a kutató és vádló rendszer különbségeiről, sajátságairól, következményeiről csak egy szót is hallhattunk volna; kiléptünk az életbe, és sokan a büntetőtörvényszékeknél talán bírói széket is ültünk, a nélkül, hogy tudnók, a magyar büntetőjog körében mely iktulajdonkép a normális törvényszerű állapot, a nélkül hogy a bírói eljárásról, a bizonyítványi tanról, javító rendszerről, börtönügyről, büntetési philosophiáról esküdtszékekről stb. avagy csak említést is hallottunk volna.« (102. sz.)

A Pesti Hírlap cikke így szól:

Szelid tortura.

Biztos kútfőből értjük, hogy a büntető rendszer ügyében kiküldött országos választmány a jövő ősszel fog egybegyűlni; addig a roppant fontosságú munkához minden szükséges előzmények, büntetési statistikai adatok s a t. gyűjtetnek. Úgy tetszik Sieyes mondotta egykoron: »ha nem személyek végett, úgy nem tudom mi végett van a társaság«, és mégis valljuk meg őszintén, a közönséges pór ember »személye« a büntető törvénykezésnél általában, de különösen a valóságoknál, nyomozásoknál még gyakran oly beestelen »dolognak« tekintetek igen sok helyütt, hogy a kinek néhány éveken át az ügyek gyakorlatába betekinteni engedtetett, lehetetlen volt a szánakozásnak azon nemét nem éreznie, mely az embert pirulni készíti, mert ne vallja bár meg önmagának is, homályos sejtéskint érzi magát részesnek hibában s bűnben, melly a nemzeté. Im egyet a sokak közül. A kínfaggatás (tortura) az 1791: 42. tv.-cikkelyben eltűrtetett, s némi nemes önérzettel szabad emlegetnünk, hogy az emberi nem imez ördögbélyegét hamarabb törle el a magyar, mint némely nemzetek, melyek magukat a civilizáció kengyelfutóinak tekintetik; sőt némi nemes önérzettel szabad említenünk, hogy a kínvallatás e honban világos törvény által sanctionálva soha nem is volt. Nemzetünk, a mióta létéről tanuságot tesznek a történetek, mindenkoron szabad alkotmánynyal bíró nemzet volt. Szabad nemzetnek pedig a nyilvános

vádpör mindenhol és minden időben jelleméhez tartozott. Göröghon, Róma, s a hajdankori germánok mást nem ismertek. Angolhon, Éjszak-amerika, Franczhon a revolutio óta, Németalföld, Svéd s Norvég ország mást nem ismernek. Nyilvános vádpör mellett pedig kivallatásról szó sem lehet. A tortura csak azután csúszott be, miután a faggatópör (processus inquisitorius) ellentétben a vádpörrel (processus accusatorius) legelőbb is az egyházi jog s bíróság útján embertelen czélok embertelen eszköze gyanánt életbe jött, utóbb az ököltörvényes közép-kor feudális zsarnoksága által századokon át megőriztetett. Nálunk is nagy szerepet játszott e változás a gyakorlati életben; de a régi jog és szabadság emlékezeté megóvott a szennytól legalább, hogy törvényeink ez átalakulásra felütnék a törvényszentség bélyegét. Ezért nem sanctionálták soha törvényeink a kivallatást, mert soha sem sanctionálták a vallatópört. Azonban fájdalom, mi a szokás rabjai vagyunk. Szokás hozta be mind a kettőt törvényen kívül, szokás tartja fel az első törvénytilalom ellen, mert szokás tartja fel a második törvényen kívül mai napiglan, de csak a nemetlenekre nézve, mert a nemesség sokkal jobban átlátta a faggatópör baloldalait, mintsem hogy attóli mentségét fel nem tartaná. Nagy szó a mit mondunk uraim, de való s igaz. A kivallatásról így szól a törvény: szünjék meg mindenütt, egyáltalában; mert nem alkalmas eszköz valóságot kipuhatolni, s büntetés inkább, hogy sem nyomozás. És mégis mondani merjük, s óhajtvá de nem remélve czáfolatot, merjük mondani: a tortura él, és uralkodik csaknem mindenütt az egész honban. Nem akarjuk mondani, hogy mindenütt, kivétel nélkül; de ha van megye, a mely tisztviselőiről le az utolsó csendbiztosig, ki azon tekintetnél fogva, melyet a tiszteletbeli esküdség nyújt, a zsványüzésben neki hevült csendbiztosi keblet ülteti esküdti minőségben a vallató asztalhoz; ha van megye, mely minden tisztviselőiről, még ezekről is jót mer állani, hogy vallatásra kint nem használnak, ha van ily megye, övé a dicsőség, hogy életet birt adni a gondolatnak, mellyet igazság s emberiség érzete ötven év előtt már törvénybe tőn. — Vagy rágalom talán a mit mondottunk; mert hiszen a kinkamarák eltűntek szemeink elől, nem látjuk Procrustes nyoszolyáit, a vas czizmákat lábszár feszítő ékeivel, az idegszaggató horgokat s tagnyújtóztatás kínsavargait. — Ezek igen is eltűntek. De hát a bot s korbács, mely oly lármás szerepet játszik a vallatásoknál, mellynek már csak jelenléte is a vallatott háta mögött egy oly individuum kezeiben, minőket egy külföldi »ütlek virtuózoknak« nevez, elég tortura; kivált miután minden tagadó szónál, melyben az »inquisitor« (legyen nagy vagy kicsin) makacs hazudságot vél észre venni, egyetlen szemhunyorításra a vallatottnak válla közé repül, vagy éppen künn a deresen űzi hatalmát a »számlálatlan« tizenkettőig: néha egy napon ötször hatszor is; hát az a kötél, mellyel karjait hátra szorítják a vallatottnak, s minden tagadó szónál szorosabbban, míg kidülyednek kintől szemei, s arczán kékülnek a duzzadt erek; hát a »bakbahúzás guzsbakötés« ismeretes jelenetei; és imitt

amott (bárha gyérebbe, de mégis tudnánk példát mondani) az a csaváros kis aczélgyűrű, melybe a két hüvelykujat szokták szorítani, s ha német mond a vallatott, egy kis szelíd csavarítással pokolbeli kint úznez tagjaiba; mindez uraim, nem kínfaggatás? És vane valaki a megyéknek városi s vérhatalmat üző földesúri hatóságoknak gyakorlati életét ismerő, a ki mondhatná, hogy e szörnyű rajzban csak egy vonás is nagyítottan áll? Van-e a tapasztaltabbak között valaki, a ki egy két borzasztó eseményre ne emlékeznék, melyet ilyenmő kínszáltalan vallatások okoztak? Oh mi magunk is tudnánk iszonyatos dolgokat beszélni oly bűnök felől, melyek nem történtek; gyilkosságokról, melyeknél a meggyilkolt messze távol volt; rablásokról, miket mások követtek el, mit azonban mind magokra vallottak az ártatlan szenvedők, mert korbács, kötél és a guzs, hatalmas igazság puhatoló eszközök. De vannak talán, kik azt felelik: »Ez nem tortura, ez oly szükséges eszköz, mely nélkül a vétkest vallomásra birni tíz eset közül nyolczszor nem lehet.« Értjük uraim: van igenis különbség a tortura és e között. A torturánál gondosan kidolgozott föltételek s eljárási formák lágyították a barbárságot, s különösen az, hogyha kibirta állani a kint, azonnal szabadon bocsáttatott. De itt a vallatószoza magányában szemközt a vallatóval, kinél az emberi kebel indulatait néha különös körülmény felingerlé; néha a vallatás eredménytelen folyamaszenvedélyig emelé; néha az ügyes vallatói »renommée« (mert ember keblében sokféle hiúság van) egy eredménytelen vallatásban dicsőségvesztéssel csiklandja; ily helyzetben miben találjon óvást, biztosítást az emberfia? hiszen a szenvedett méltatlanság fölött még csak nem is panaszkodhatik, mert bizonyítani nem tud; magány és titok övedzi körül a vallató szobát, a tanúk kipanancsolvák, csak az »ütlekvirtuóz« van jelen, a kinzó szerepre várakozó. Ez a különbség uraim, a tortura és a szóban forgó nem tortura között. Most legyen szabad az ugyanazonságokat elmondanunk 1. mind a kettő fáj; 2. a fájdalom mindkét esetben nem büntetésül, hanem vallatás eszközeül használtatik; 3. egyik mint a másik nem azon épül, hogy a bűn világos, mert akkor vallomásra szűkség nem volna, hanem azon, hogy nem világos; 4. a hajdani torturát is egy évezreden át avval védették, hogy minden bűn büntetlen marad, vége lesz a személy s vagyombeli biztonságának és a polgári társaság embersordává fajulva fenekestől felfordul. — Isten örök igazsága, a szelíd humanitás és a jogérzet diadalmaskodtak a vészjósokon, és ők a hamis prophéták közé soroztattanak; itt is diadalmaskodni fog a jogérzet, igazság és humanitás s ama vészjósok itt is hamis latnokokká sülyednek; a mint azokká sülyedtek a szabad Brittaniában, s fent elszorozott minden országokban, hol a faggató procedura, a »szelíd torturának« mind eme nemeivel egyetemben örökre s tökéletesen eltörültetvék. Ily törvényellenes visszaélések megszüntetésével kellene a kezdetben említett országos választmány nagy munkálatát előre könnyíteni, hogy érett bölcs eszméi, tapasztalaton világosult közvéleménnyel találkozzanak. Mi legközelebb

ismét említendünk egy dolgot, melynek szerény nézetünk szerint hatalmában van, az ilyenmű visszaéléseknek útját állani és a közvéleményt azon politikai oktatásra előkészíteni, mely a n. m. országos válsztmány összeüléséből remélhető. Ez a politikai oktatás talán nem igen kevésbé fontosabb eredmény leendő, mint a munkatárgy maga. Mert hiában, miután alkotmányunk van, s a nyilvános közéletbeni részvétből ki nem zárathatunk, igen kívánatos s a közrendnek érdekében kívánatos, hogy politikai neveltségünk is legyen. (1841. 7. szám.)

III. A megyék statutárius reformjai.

Pestmegyének már 1837-ből volt eljárási szabályzata, melyet Nyáry Pál főjegyző dolgozott ki. E munkát a tisztviselők számára nyomtatásban jelent meg. A bizottság, melynek kebelében a szabályzat kidolgoztatott, többek között ezeket mondja jelentésében: »Elvül a megyei dolgok fölötti tanácskozásban a törvény által kimondott s az ország alkotmányos szerkezetével egyidejű *nyilvánosságot*, a végrehajtásban pedig a megyei tisztviselők *felelősségét* állítók föl«.

Az 1841. év tavaszán Nyáry Pál főjegyző indítványt tett a bűnvádi eljárásnak a municipium körén belül újabb rendezése s különösen a jobbágyi bűnperekben védő kirendelése iránt.¹⁾ Az indítvány bizottsághoz utasítatván, ez a novemberi közgyűlésre beterjesztette javaslatát s ez egészben véve elfogadtatott.

A *helytartótanács* értesülvén Pestmegye ezen határozatáról, a megye rendei odautasítottak, hogy kimerítő tudósítást tegyenek s további felsőbb utasításig intézkedések fogamatba vételétől tartózkodjanak.

Mire a megyei Rendek a következő *végzést* hozták:

»Ismervén azon korlátokat, melyek közt, hogy törvényadta jogukkal élve folyvást és szabadon intézkedtek, s ebbeli intézkedéseiknek eredményei időnként felterjesztett jegyzőkönyveikből tudomásra jutván, midőn ezen joguk soha kétségbe nem vétetett, s szándékuk e jog gyakorlásánál messzebb nem terjedt: nem lehet-e nem meglepő a t. hely-

¹⁾ Ezen igen érdekes munkát a fejezet végén közöljük egész terjedelmében.

tartótanács azon gyanúsítása, mintha az eddig fenállott büntető törvénykezés módját és rendjét, a törvényszékeknek s bíróságoknak, valamint a törvénykezésnek és bíraskodásnak törvények által megállapított rendszere törvényhozás útján kívüli változtatásával másképp kívánnák szabályozni; holott valamint magának az indítványnak célzata nem egyéb vala, a büntető törvényszolgáltatás rendjének, mennyiben a törvény korlátai közt meggyehatóságilag eszközölhető javítólagi szabályozásnál, s azon nem a mindenkit, mielőtt megítéltetnék, meghallgattatni rendelt s a védelmet senkitől el nem záró hazai törvényekből, hanem azoktól eltérésből keletkezett hiányon, miszerint *a rövid úton elintéztetni szokott vádlottaknak eddig védelmezőjük nem vala, czélszerűen leendő segítségnél*: úgy az e tárgyat előlegesen megfontolt küldöttség tudósítása nyomán hozott határozatokban sem foglaltatik egyéb annál, hogy a törvényszékek szerkezetének és bíróságok hatóságának eddigi, s a törvényhozás útján további intézkedésig sértetlenül hagyott körében büntető törvényszolgáltatásban törvények által teljességgel nem parancsolt, sőt azok nyilvános rendelete ellenére gyakorlatilag becsúszott és így gyakorlatilag, valamint eddig a kormány közbeszólása nélkül megyeileg valósággal eltörölt, úgy ezután is eltöröltethető rendetlenségek lehetőleg száműzettesenek. Alkotmányyszerű nyilvánossággal hozott határozatokban semmi nem foglaltatik, mi akár a t. helytartótanács levelében idézett törvényekkel ellenkeznék és a megyei hatóság körén túl terjedne: intézkedésök eredményéről, azon kijelentéssel, hogy annak fogamatba vételével magukat feltartóztatni engedni *törvényes hatóságuk és kötelességük nem ismerésének* tartanak, egyszerűen azon bizodalommal tudósítják a nm. Helytartótanácsot, hogy annak czélszerűségéről és törvényességéről ekkép felvilágosíttatván, meg lesz győződve a felől, hogy rendetlenség helyébe rendet állítani s a visszaélések lehető korlátozásával javítani fenálló törvényünk sérelme nélkül is eszközölhető, s midőn a rendek ezt kintűzték maguknak, aggodalomra, mintha a törvénykezésnek törvényben megállapított rendszerét felforgatni, de csak megváltoztatni is akarták volna, alapos okot nem szolgáltatnak.«

A Pesti Hírlapban a megyei kezdeményező munkálatokról számos adat található. Általános jellemvonása a megyei határozatoknak az, hogy a jobbági perekben a kötelező védelem a régi magyar bűnper határozmányaihoz képest restituáltassék s e mellett a szóbeliség és a nyilvánosság elvei, valamint a személyes-szabadsági követelmények is lehetőleg figyelembe véssenek.¹⁾

*Pestmegye:*²⁾ Nyáry Pál indítványáról közöl részletes tudósítást s ezen indítványhoz a szerkesztőség a következő megjegyzést fűzi: »E szerint ezen indítvány oly elven alapul, mely Istennek kedves, ember előtt szent«, s hozzáteszi: »ha már nem részesülnek felelbbvitelben a jobbágyságok, legalább részesüljenek védelemben«. (Pesti Hírlap 1841. júl. 7. 54. sz.)

Egy *királyi leirat* a megyének a bűnvádi eljárás tárgyában hozott végzéseit — mint a megyék hatáskörét túlhangókat s a törvényhozást praecupálókat — megsemmisíti s a megyét minden újításoktól tartózkodásra utasítja. A rendek azon meggyőződésben levén, hogy a törvény értelmében jártak el, ő Felségehez felírást határoztak.

A *m. kir. kancelláriától* a megyéhez leirat érkezett, hogy miután az ítélőszéki eljárás rendére, módjára nézve csak a hozott s jövőendőben hozandó törvények szolgálhatnak zsinórmértékül, ő Felsége tehát f. évi jan. 7-éről kibocsátott kegy. leiratához szorosan ragaszkodik. Azonban hogy a büntetőtörvényszék tartása a törvénykezési szakokra ne szoríttassék, hogy a szolgabírák az általuk büntetett kisebb vétségekről rendes jegyzőkönyvet vigyenek, az ügyészi hivatallal pedig a rendes perekről időszakonként jelentést tegyen: ezek ő Felsége legfelsőbb értelmével s illetőleg már fennálló kir. resolútióval megegyezvén, helyeseltetnek. Ezután fölolvastatott a nádor levele, hogy a RR. az 1792: 12. kor-

¹⁾ A Pesti Hírlap megyei tudósításainak bővebb kivonatát l. *Fayer*: »A magyar bűnvádi eljárás mai érvényében.« 1887.

²⁾ Közöljük a pestmegyei conflictus lefolyását a Pesti Hírlap nyomán is, főképen mivel a megyei jegyzőkönyv és a Hírlap adatai kiegészítik egymást. Teljesen megállapítani a conflictus egyes fásisainak egymásutánját eddig nem volt módunkban. Ez a további kutatásnak lesz feladata. Magukat a főbb okmányokat a fejezet végén szó szerint közöljük.

látaik szem előtt tartásuk. — A bűnvádi eljárás iránt a R.R. által megállapított elvek alkalmazásának részletes kidolgozására kiküldött bizottság elkészítvén munkálatát, elhatározatott, hogy ezt szigorúan megvizsgálják, vajjon van-e valami benne, a mi a megye statutarius hatósága törvényes körén túlhágná: a mit pedig e szempontból törvényesnek, egyszersmind jónak ismerendének, azt végrehajtásba veendik, ő Felségét pedig úgy e tárgybani intézkedéseknek általában, mint határozatok részleteinek törvényessége felől meggyőzni ügyekeznek. A határozatok azon része ellen, hogy az ekként megállapított eljárás a legközelebbi törvényszéken fogamatba vétessék, elnöklő főispáni helyettes óvást emelt, mi azonban érvénytelennek jelentetett ki. (1842. ápr. 7. 132. sz.)

A legközelebbi törvényszéken azonban *kir. decretum* érkezett, melyben a törvényszéknek ily módon való tartását a fölratra érkezendő válasz vételéig karhatalommal való meggátolása is az alispánnak kötelességévé tétetett. Május 2-án leérkezett a királyi leirat, melyben a megyei végzés ujjlag megsemmisítettett. A megye rendei elhatározták, hogy ez ügyet az országgyűlés elé viszik. (1842. máj. 8. 141. sz.)

Nyitra megye: Rendeltetett, hogy a rövid úton elítéltetni szokott vádlottaknak védelme tekintetéből a törvényszéken mindenkor két tiszti ügyvéd, egyik t. i. a vádat előterjesztő, másik pedig a vádlottat védelmező, jelen legyen. A törvényszék egyik tagja azon korszerű indítványt tette, hogy valahányszor egy vádlott elfogatik, mindannyiszor a törvényszék összeüljön, s a vádlott letartóztatása vagy szabadon bocsátása iránt biráskodjék; de ezen indítvány el nem fogadtatott, s egyedül a fenytő tárgyakat kezelő ügyvéd odautasítottatott, hogy a raboskodók szaporodása esetében a megye egyik alispánját rendkívüli törvényszék tartására szólítsa föl. (1841. júl. 24. 59. sz.)

Bars megye: Határozatott: 1. Minden elrendelt tiszti nyomozást a kiküldött választmány vagy megbízott tisztviselő egyik törvényszéktől a másikig okvetlenül elvégezzen; a megye tiszti ügyészi hivatala pedig a benyújtott büntárgyi nyomozattal egyszersmind az ügyészi véleményt is terjeszszse elő. 2. A járásbeli szolgabírák, valahányszor a tiszti vizsgá-

lathoz csatolt ügyészi vélemény a vádlottat bűnnel terheli, mindannyiszor a tanúkat hitelesítés végett a legközelebbi törvényszék elé állítsák. (1842. jan. 20. 110. sz.)

Indítványoztatott, »hogy a bevádolt fél szabadon választott ügyvéd által magát szabadon védelmezhesse: miután sarkalatos törvényeink szerint kihallgatlanul úgy sem kellene senkit elítélni vagy védelmi szabadságában korlátozni, s ily végzés nem is ellenkezendik a felsőbb rendelettel, melynek VI. cz. 3. §-a szerint írott vádlel, tehát a vádló is kíváncsítván, a hol bíró és vádló van, ott okvetlenül védőnek is illik lenni, s hiányozván a védő, a bírónak állása fajuland ügyvédi szereppé«. Hosszas vita után a szakasz értelmezése a bíróságokra hagyatott. (1842. márcz. 17. 126. sz.)

Borsodmegye: Határozattá téteték: hogy a nyomozatok nélkül beküldött vagy beküldendő rabok névjegyzéke a tiszti ügyészi hivatal által minden törvényszék előtt 8 nappal adassék be a törvényszéki elnök másodalispánnak, ki az illető szolgabírákat a hátralevő nyomozatoknak szintén 8 nap alatti beadására fogja szólítani; s ha találkozni fog közöttük ki késedelmeznék, vagy késedelmezésének ugyancsak 8 nap alatt törvényszékünk előtt helyes okát nem adandja, az általa beküldött rabnak e 8 nap utáni szenvedése, tartása és mulasztott munkabére fejében megítélendő pénzmennyiséget *erszénye* fogja viselni. (1841. okt. 16. 83. sz.)

A törvényszék javaslatára a nem bectelenítő tiszti ügyészi perbe fogottak többé a *fekete* könyvbe nem iratnak be, hanem külön könyvbe; a fölmentettek pedig egyikbe sem. (1841. márczius 20. 23. sz.)

Békésmegye: Sommás perekben a vádlottaknak, miután ügyvéd általi védelmeztetésöktől eltiltattunk, a szóbeli védelem megengedtetett s köteleességükké tétetett.

Krassómegye: A büntető törvényszékekbeni nyilvánosság elvben elfogadtatott. Némelyek aggodalmukat nyilvánították, hogy ha a nevetlen nép s különösen az indulatos oláh paraszt is megjelenhetne, könnyen boszúállásra vete-medhetnék. Szóba hozatott, hogy a nyilvánosság jótéteményét legalább a műveltebb osztály élvezze. (1842. január 6. 106. sz.)

Szatmármegye: A törvényszék kimondá, hogy hol vagyontalanság vagy a büntett nagysága miatt elszökés félelme nem forog fenn, ott a szabad állapotban védelmet kérelem nélkül is kimondja általánosan, adózóra és nemesre egyaránt. (1841. okt. 23. 85. sz.)

Ugocsa megye: Behozta a kötelező védelmet és a szóbeli plaidoyert. (1841. decz. 22. 102. sz.)

Hajdúkerület: Valamennyi bűnpert védelem mellett tárgyalta régi időkől kezdve.

Mármaros megye: Kimondatott, hogy az ítélethozatalban szavazattal csakis a meghívott táblabírák bírnak; a még nem hívottak jelen lehetnek a tárgyaláson, sőt az előfordulandó tárgyakhoz szólhatnak is. (1842. jan. 6. 106. sz.)

Több megye: a törvényszéki hosszú szünetek folytán mutatkozó anomáliákat oly módon iparkodott eloszlatni, hogy a tiszti ügyészséggel a pert a szünetek alatt teljesen előkészítette s a törvényszék meghozatta az ítéletét. (1841. decz. 27. 86. sz.)

Biharmegye: A helytartótanács azon körlevelére, melyben honunk hatóságai a törvényhozás körébe avatkozástól eltiltatnak, a megye rendei ő Felségéhez intézett felírásukban forró köszönetüket és örömeiket nyilváníták mindazért, hogy ezen kegyelmes rendelete által a törvények megtartására és betöltésére irányzott magas figyelmének újabb tanúságát adni méltóztatott, mind pedig azért, hogy a közigazgatásbani hiányokat elismerve, ezeknek bölcs törvényekkel pótlását és javítását továbbra is kegyelmes gondoskodása tárgyává kitűzni kegyeskedett. (1842. márcz. 31. 130. sz.)

Temes megye: Alispán előadá, hogy egy, három év előtt minden betudás alól felmentett s kibocsáttatni rendelt megyei rab csak néhány hét előtt tétetett a szabadságba vissza, s hogy így a szerencsetlen három évig vétek nélkül szenvedte büntetését. (1842. jul. 31. 165. sz.)

Pestváros: Pestváros törvényhatósága már 1836-ban fenyítő bizottmányt alakított, a mely 4 tagból állt s havonként változott. A bizottmány tagjai voltak: egy tanácsnok, ki az elnöki teendőket végezte, két ügyvéd, kik közül az egyik a jegyzői tollat vitte és a kapitány. Rögtöni elfogatás-

nak csak tettenkapás esetében volt helye: az elfogatásnál, ha nappal történt, mindig egy ügyvéd is jelen volt. A bizottmány naponként összeült és minden tag egyenlő szavazattal bírt. 24 órán túl egy rab sem maradhatott kihallgatatlanul. Ha a kihallgatás alkalmával világos lőn, hogy a vétség a fegyelmi bizottmány hatásköréhez tartozik, rögtön ítéletet mondtak, kivéve ha az ügyvéd, a vétket súlyosabbnak tartá, mely esetben az ügy a tanácshoz felebbeztetett s annak határozatáig az ítélet függőben marad. Súlyosabb esetekben a rab rendesen vallattatott. Az ily rabot az ügyvéd bizonyosságaival együtt, legfőlebb 8 nap alatt erőszak nélkül kihallgatta s a vallomásokat a törvényszéknek beadta, melly vagy rögtön mondott ítéletet, vagy a legsúlyosabb esetekben az előadó ügyvéd rendes pert indított a tanács előtt; ilyenkor a perbeidézettnek joga volt védőt választani, ellenkező esetben a polgármester rendelt ki egyet az ügyvédek közül, kinek a védelmet 15 nap alatt be kellett adnia. (1841. jul. 28. 60. sz. Remellay Gusztáv czikke.)

A szövegben említett okmányok így hangzanak:

I.

Indítvány a megyei bünvádi eljárás lehető javítása iránt.

Indítványom, melyet t. n. Pestmegye folyó évi június 9-én tartott közgyűlése elébe terjeszték, s mely iránti tervemnek részletes előadására utasítottam, általánosan: »a büntető törvényszolgáltatás rendét, mennyiben a törvény korlátai közt megyehatóságilag eszközölhető, javítólag szabályozni«, különösen: »azon hiányon: miszerint a rövid úton elítéltetni szokott vádlottaknak eddig védelmezőjük sincs, czélszerűleg segíteni«.

Indítványom tervszerűségét, s a szükségét, mely azt előidézé, okokkal támogatni felesleges. A nemzet közvéleményét kimondta már e részben a törvényhozás az 1840: V. törv.-czikkben. Minek tehát — hallom ellenvetni — oly tárgyban megyeileg intézkedni, — ha lehetne is — melyben czélszerű javítást csak törvényhozás tehet? Röviden feelve, ha az úgynevezett »rendszeres munkálatok« eszméjének fejtegetésébe ezúttal nem bocsátkozom, s azok hazánkban sorsát, mint eléggé ismert dolgot, nem említem is, azért: mivel megyei rendszerünk egyik alkotmányos fő rendeltetésénél fogva, — ha azt én jól fogtam fel — ott, hol hiány van, s midőn kivált — mint például e nemes megyében — körülbelül 400.000 polgár személyi s értéki biz-

tosítása körül forog a kérdés, nem ugyan pozitív törvény ellen, de annak szellemében egy perczig is várakozva, lehetőleg nem rendelkezni, ha nem több, bizonyosan nem kevesebb mint: kötelességmulasztás; s abban, mit tennünk magunknak kellene, s lehetne is, a törvényhozásra utalás: saját hibánk vagy tehetlenségünk palástolásánál nem egyéb. Azonban magam is azt hiszem: hogy ily megyei, vagyis részletes intézeteknek, alkotmányos országban, nem szabad csupán a helybeli s pillanati bajokon mód és eszközök megválasztása nélküli segítség szűk, többnyire káros körében határozódnok; mert hiszen így, büntető törvényszolgáltatás dolgában, mit tudna az emberi ész az emlékezetben is lélekrázó »Statarium« rendszeresítésénél felségesebbet kigondolni? Vélekedésem szerint mindennek, mi egyes törvényhatóság által pozitív törvény hiányában rendeltetik: egy Janus-fő nagy gondolatából kell erednie; mely bár egyik arczával csak jelenre és részletre tekint: másikkal a jövőt és egészt soha se téveszsze szem elől; vagyis, nyugotiasan szólva: egyes törvényhatóságnak nem szabad úgy intézkedni, hogy tette az egész törvényhozás útoni haladásának akadály, de úgy, hogy eszköze legyen, vagy legalább, az egymással küzdő érdekek miatt több századig kelet felé forgott, utóbb ismét századokig egy helyben állott, s jobb irányban mozdulni csak nem rég s alig kezdett keréknek kenőcsöt nyújtson. A főgondoskodásnak tehát meggyőződése szerint annak kell lenni:

a) hogy pozitív törvényt ne sértsünk;

b) hogy ha a jövő törvényhozásnak irányt nem szabhatunk is, találjuk el az irányt: melyben az indulni fog. Ezt eltalálni — úgy hiszem — nem nehéz. Mert vajjon indítványom tárgyában, mely egyik oldaláról tekintve, körülbelül egyre megyen ki avval, mit Göthe, a német bölcs így fejezte ki: »auch gegen Schuldige gelind, gegen Verbrecher schonend, gegen Unmenschliche menschlich zu sein« — nem e jelen emberséges század javítási szellemében nyilatkoztak-e honunk egyes lelkesei? s tetteleg kisebb-nagyobb mértékben nem e szellemben intézkedtek-e már is annak több megyéi? sőt a törvényhozás a büntető s javító rendszer kidolgozására nevezett országos választmányának adott utasításban nem elfogadta-e már elvileg, mit a külföld e részben jeleset bír; midőn a javaslat készítésében a külföldi jelesb büntető s javító rendszerek országunk különös körülményeihez alkalmazását, ekkép annak meghonosítását, maga tűzte ki?

E szerint a törvényhozási irány nem téveszthető; mit általánosan tán így fejezhetni ki: emberi-lehetőleg kerülni a jogsértést, midőn jogsérelem orvoslása czéloztatik. S miután a cél ily tisztán áll, nem hozhatai kétségbe, hogy annak elérésére a törvényhozás is csak azon eszközöket fogja választani, melyeket az angol, s utána a világnak csaknem minden szabad mívelt nemzete büntető igazságszolgáltatás dolgában jopalladiumnak tart; és ez: nyilvánosság, szóbeli eljárás és esküdtszék.

Evvel ki van mutatva nekünk is a cél, mely felé, és tér, melyben munkálnunk kell megyehatóságilag. A kérdés csak ez: fennálló törvények sérelme nélkül tennünk mit és mennyit lehet? mert pusztá szokással — ezzel a hatalmasok kényének mindig nyitott kis ajtót tartó, s törvényesség köntösében alakoskodó parasittal — senki se álljon elő!

Mielőtt e kérdésre véleményemet kimondom, szükség röviden érintsem: most hogy állunk. Nemes ellen vizsgálat csak közhatárzat következtében, s ekkor is mindig önmagának is, s előállítható tanuinak meg- s kihallgatásuk mellett hajtathatik végre; miután ez megtörtént, a megye ügyészétől vélemény kéretik; mind ez, mind a vizsgálati irományok a vádlottnak is — mert ha akar, jelen van — jelenlétében a közgyűlés, ezen — amerikai liberalitással — mennyiben benne minden választó részt vehet — alakult Grand Jury előtt olvastatnak föl; s a vád: áll-e vagy nem? ekkor is a vádlottnak, ha jelen van, és szólni akar, vagy megkeresett barátinak meghallgatása után mondatik ki; s ha áll: a törvény által elősorolt eseteket kivéve — szabadon hagyatott nemesnek nyitva az út, a részint önválasztotta megyei bírákból, részint kifogás alá eshető táblabírákból szerkesztett törvényszék előtt védelmét, legjobb belátása szerint előadni, vagy azok által, kikbe bizodalmt helyezi, előadatni; a törvényszék ítéletétől a királyi, s onnan a hétszemélyi főtörvényszékre hivatkozni; és mind ez: a legkisebb következményű szín- s kávéházi rendbontáson kezdve, a vétség valamennyi fokozatain keresztül, fel, egész az atyagyilkosság vádjáig minden különbség és megszorítás nélkül! — Nem nehéz átlátni, hogy a sértett jog, melynek képében közönséges tan szerint mi is az egyetemes polgári társaságot hiszszük előállni, itt, gyengébb a biztosított jognál. S, innen: a nem ritka negyedszázados büntető perek, s a büntető igazságszolgáltatás botrányteli krónikái! Ellenben:

A nemetlen legtöbb ízben pusztá előadás, pusztá gyanúra, jóformán meghatározva sincs: ki által? elfogatik; nem ritkán a nélkül, hogy bírót látott volna, szabadon bocsáttatik; vagy a megyeházhoz, miután a járásbeli fogházban heteket, hónapokat töltött, vasba kulcsolt kezekkel s vassal terhelt lábakkal bekísértetik; a megye káplárjának átadatik; a bűn fészkebe — a közös börtönbe — záratik; s csak hetek múlva látja a megyei bírót, sokszor csak azért: hogy nevét, életkorát, melyik hitfelekezethez tartozik? s volt-e már fogva? kimondja; mivel az illető tisztviselő a vád- és vizsgálati iratokat az évnegyedi törvényszékre beküldeni elmulasztván, ügye tárgyalatásának a jövő évnegyedi törvényszékre kell halasztatnia. Midőn az ítélet napja bekövetkezik, a vádló által tőle kikényszerített, gyakran nem is fölfogásához alkalmazott stýlben szerkesztett, már kész benevolum fölolvastatása után, annak s a tanúknak távollétében tett vallomásaik — és így előtte nem ritkán egész ismeretlen adatok nyomán — minden védelem nélkül kell hallania egyszerre mind azt, hogy bűnös, mind

azt, hogy például 2 és $\frac{3}{4}$ évre s 150 pálcaütésre ítéltetett; s ezzel mindennek vége; mivel: ily ítéllettől a feljebbvitelnek helye nincs. — S ki nem látja? hogy itt megint a jogsérelem orvoslási hatóságát magának követelő hatalom markában a jogbiztosíték elhal egészen. — S mégis! — a gyógyszer, mely amott a jogbitorlás túlsapongását a törvényesség korláti közé szoríthatja, emitt a jogtalanságot aléltságából fölemelheti, ugyanaz, t. i. tárgyaltatási nyilvánosság itt is, amott is, s hasonló szabad védelem itt is.

De alkalmazhatjuk-e e gyógyszert? Igen is; csak akarjuk. — Törvényhozóink meghatározták ugyan, kik legyenek a bírák; e részben tehát czélszerű javítást ismét csak törvényhozás tehet: de az eljárási mód iránt nem rendelkeztek, valószínűleg azért, mivel, mint egyébként Róma hű majmairól, következtelenség nélkül föl sem teheték rólunk, hogy a midőn ifjaink virágkorának legnagyobb részét Demosthenes és Cicero szónoklati mesterműveik ismertetésével foglaltuk el, feledtük volna nekik megmondani, hogy azok az észnek nem négy fal között kínos vajadások közt halva született törpe magzati, úgynevezetett írott *Replicák*, hanem a szónoktehetségnek a vádlott védelmére, s jelenlétében, egy szabad nép hallatára, köz helyen, élő szóval tett nyilatkozásai valának; nem teheték föl — mondom — rólunk, hogy ezen eszme, mely lelkeinkben ily korán ébresztették föl, intézkedéseinknek, büntető igazságszolgáltatási eljárás körében, kellő irányt ne adjon. De még kevésbbé teheték föl törvényhozóink, hogy midőn a törvényszékek alkatrészeit meghatározó 1613: 24. czikk csak ennyit és nem többet mond: »Extra hos juratos autem nullus alius in revisione causarum vocem habeat«, ezt a szokás valaha oda magyarázza, hogy a törvényszékek ajtai a bírakon kívül más mindenki előtt zárvák, és a kik bebocsáttatnak, hallgatási esküt tegyenek; — s a midőn még az 1723: 38. és 1729: 43-ik törvényczikkek is e szavakban: »Advocati a frivolis exceptionibus abstineant, secus, seu ultra tres a modo deinceps inducendas exceptiones reliquas quibusvis judicibus praescindere incumbet« a kifogásokról, vagyis védelemről — valamennyi bírák, és így a büntető bírák előtt folyó ügyekben is védelmet engedve — általánosan rendelkeznek; s midőn ezen rendelet nemcsak a nemesek mindennemű, de még a nemetleneknek is, legcsekélyebb értékű polgári kereseteikben, mai napig szigorúan megtartatik: a szokás ismét oly következtelenségbe hozhassa a büntető igazságszolgáltatást, hogy a szabad védelemhez nemetleneknek kirekesztőleg csak írott perekben legyen joga.

Ezekből láthatni, hogy eddigi eljárásunkban: az elzártság, titkolódás és védelemhiány nem törvényen, hanem csak törvény szellemétől eltért szokáson alapszik. Miből természetesen következik, hogy e részben javítólag fellépünk nem törvénysértés. Azonban, mielőtt az eljárási javításhoz fognánk, hogy azt véghezvihessük, előbb a bírói hatóságot kell a fennálló törvények körében kissé czélszerűbben elrendoznunk. — Javaslatom a következő:

Minden hosszas előzmény nélkül kimondom, hogy megyei dolgaink folytatásában a kellő pontosság hiányát én nem abban találok, hogy kevesen vagy keveset, hanem abban, hogy sokat ugyan, de nem folytonosan, s rendezetlenül munkálunk; vagyis más szóval: sem időt, sem erőt nem használunk czélszerűleg. S az ok, miért a megyei igazgatás gépelye mint egész soha nem működhetik, az: hogy az egész erő, mely a kerekek helyes összeillesztése mellett az egésznek mozgásba hozatalára elég lett volna, egyes kerekek részletes forgatására pazaroltatván, a többiek munkátlanul hevernek. Innen magyarázható, hogy egyik megyében a közigazgatási, másikban a törvényszolgáltatási, harmadikban az úrbéri, negyedikben a számadási tárgyak maradnak hátra, s a legfáradhatlanabb kormányzó sem képes a társasági viszonyokból önkéntelenül fejlődő és ép ezért emberi kény szerint s időhöz mérve nem osztályozható különmemű bajok folyamával, azok elintézésében egyenlő lépést tartani. S e bajon gyökeresen csak okos *munkafőlesztés* segíthet. Tervem szerint tehát mindennél elsőbb, sőt a lehető javításnak mellözhetlen föltétele:

A büntető törvényszolgáltatásnak a polgári törvénykezési eljárástól s különösen a közigazgatási ügyek tárgyalásától elkülönítése. Mi tetteleg úgy lenne eszközölve, ha az évnegyedi büntető törvényszékek helyébe, egyik különösen kinevezendő alispán elnöksége alatt, a táblabírák közül közgyűlés által szabadon választandó tagokból, különösen e végre nevezendő szolgabíróból, esküdtekből, különösen nevezendő tiszti ügyvédekéből és jegyzőkből külön, középponti bűnbírói törvényszék alakíttatnék, s az ekkép rendezett törvényszék valamennyiszer kell és nem — mint eddig szokott — csak évnegyedenként jönné össze. Ezen intézkedés szükségé, úgy hiszem, eléggé van motiválva egyrésztől avval, hogy 400.000 polgár — mennyi körülbelül ezen három egyesült megye népessége — személyi s vagyoni jóléte önként következteti, hogy létezzék testület, minden pillanatban kész: a sértett jogok orvoslására, s folyvást örökdő, a közbátorság, mint a társas lét legelső föltétele fentartására; másrésztől pedig és amannál nem kisebb mértékben az által, miszerint 400—450 vádlott sorsa mindenesetre fontosabb, hogysem jobbra vagy balra ily hosszú ideig hagyathatnék eldöntetlen; s végtére és legfőképp: mert az alább előadandó czélszerűbb eljárási rendszer oly bíróságot föltételez, mely minden pillanatban kész a vizsgálatra s annak nyomán az ítélet kimondására.

Azonban, tekintve Pestmegye népességét, lehetetlen meg nem győződni, hogy minden, apróbb kihágások is, ezen középponti törvényszék elébe nem terjesztethetnek. Kérdés tehát: ki vizsgálja meg és ki ítélje el azokat? Én részemről a mostani körülmények között sem kételkedném egy pillanatig is minden községnek az 1836: IX. tv.-czikk rendelete szerint választott előjáróit ily, különben is leginkább csak rendőrségi s ahhoz hasonló kisebb vétségek körében határozandó büntető bírói hatósággal fölruházni, mert meg vagyok győződve, hogy a rend — mely leggyakrabban ilyennemű kihágások miatt szokott szen-

vedni — biztosb lábra volna állítva, ha azt a lakosság, az általa szabadon választott előljárátság személyében képviselve, folyvást maga előtt szemlélné, s az elkövetett rendzavarásért az elégtételt magához hasonlók által késedelem nélkül kiszolgáltatni tapasztalná, mint az eddigi mód által, miszerint temérdek számú kisebb vétség a mért-földre távollakó járásbeli szolgabírónak vagy föl sem jelentetik, vagy a mi följelentetik is, csak mondjuk ki az igazat itt is, leginkább azért, mivel a szolgabíró mint büntető bíró kényúr, ki ebbeli eljárásáról még csak jegyzőkönyvet sem tart, s ha büntetett is, a »miért«-ről, ha nem büntetett is, a »miért nem«-ről, senkinek nem számol, — hónapokig vizsgálatlan és elítéletlen, sőt némelykor egészen is elmarad. S kérdem: ily eljárás szoktatott-e, vagy szoktathat-e valaha népet rend- s törvénytiszteletre? mit Beccariaként nem a kegyetlen s e miatt ritkán alkalmazható Dracoismus, de a vétket nyomban követő s el nem maradható részrehajlatlan igazságszolgáltatás képes csak eszközölni.

Ha tehát amaz, t. i. ezen hatósággal a községi előljárásnak fölhatalmazása, a községi rendszernek fejletlensége miatt netán el nem fogadtathatnék, úgy eme másikat, t. i. a szolgabírák büntető hatóságát, mint szinte semmi törvényen nem alapulót s e mellett még czélszerűtlent is, aligha tanácsos, úgy mint eddig volt, meghagyni. Mert csak valljuk meg: mi következménye volt azon engedélynek, mely a megyék szolgabírái kezébe botot adott? — Semmi, vagy olyan, a mivel nincs mit dicsekedni. Mert — a jobb oldalt tekintve — vajjon e század szelid, szellemétől áthatott szolgabírák közül hányadik nem pirul a botnak, és ismét csak a botnak — nem könnyű meghatározni — a büntetőt-e vagy a büntetettet inkább lealacsonyító hatalmát használni? midőn tudja, hogy a szemérmet sértő büntetési módok a romlatlant is rösszá már igen sokszor, de a rosszat jóvá még soha nem tették. Ha pedig a bal oldalra fordítjuk szemünket — mi hála istennek, meggyünkben legalább, most ismeretlen kép — sok szolgabíróban nem Gessler-féle dühöngőt látunk-e? kinek botját vagy kancsukáját elég egy főnfelejtett vagy csak kissé későcskén emelt kalap is mozgásba hozni. — Pedig törvényszolgáltatási szempontból tekintve, e két eljárás közt nincs mit válogatni. Az egyik emberiségnek áldozza föl a hivatalt, a másik hivatali önkénynek az emberiséget, s mind kettő: amaz hatóságávali nem élés, emez visszaélés által vét a polgári társaság ellen, melyben a jogok sértetlenségét kell vala fentartania. — Ezen közbátorsági szempontból káros, tisztviselőre nézve pedig kínos dilemmából kivergődni mostani körülményeink közt — vélekedésem szerint — csak egy mód van, s ez: a megyét népességi tekintetben kerületekre fölosztani s azokban kerületi törvényszékeket alakítani, melyeknek bírói hatósága a kerületben elkövetett vétségekhez mérve 1 naptól kezdve 2 hónapi rabságig terjedne; minden 14 nap — ha az alatt eset adná elő magát — okvetlen összeülne; eljárásuk nyilvános lenne; rendes jegyzőkönyvet vimének, s azt ellenőrségi tekintetből évnegyedenként a megye közgyűlésének bemutatnák. —

Mi a kerületi börtönök s rabok élelmezése iránt tétethető ellenvetést illeti, a kerületi törvényszékek helyeül lehetőleg oly helyeket lehetne kitűzni, melyekben, mint például Kecskeméten, kész börtönök vannak, vagy ha nincsenek, e végre alkalmas épületet bérleni lehet; — ha pedig ez sem eszközölhető, a rabok a közelebbi mezei biztosi állomáson levő fogházakba — melyekre, mint letartóztatási helyekre, az alább következő javaslatom szerint rendezendő középponti törvényszék elfogadása esetében különben sem leendő szükség — vitetnének. — Az élelmezés pedig, ha árát a rab megtérítheti, nem teher; ha nem: a közpénztár szenved mindenütt. Azonban nem látom át, miért ne lehetne az ily rabokat, kellő felügyelet alatt, kívül dolgoztatni; p. o. nyaranta utak csinálására vagy igazítására alkalmazni oly módon, hogy azon község, mely helyett dolgoznának, az élelem árát a közpénztárnak — mert abban, hogy akár hazulról, akár a község rovására élelmettenének, nem tudnék megegyezni; rabbal még e tekintetben is éreztetni kell, hogy rab — megtérítené.

Ezen kerületi törvényszékeknek azon kívül, hogy a közbátorság és közrend fentartását hathatósan eszközlenék, s az egyes kezében könnyen önkényre fajulható büntető hatóságnak több köztisztletben álló férfiakból alakított testületekre ruháztatása által, mely aztán nem — mint O'Connel közelebb mondá — »azért büntet, mert gyűlöl« vagy haragszik, hanem azért, hogy a törvénynek elég tétessék, — a nép erkölcsi kifejlésére is jótékony hatást gyakorolnának, még azon nevezetes haszna is lenne, hogy a középponti törvényszék eljárása alá tartozó vádlottak száma — mint az épen előttem levő 10 évről készült büntető ítéletek jegyzéke mutatja — legalább felére leszállván, a nagyobb fontosságú vétségek vizsgálata s elintézése körüli eljárás annál könnyebb és tökéletesb lehet, azon tekintetből is, mivel ezen eljárás első feltétele levén, hogy a vizsgálat alatt levő vádlottak a külvilágtól, vádtársaiktól s a már megítélt raboktól elkülöníttessenek, igen természetes, hogy sokkal könnyebb felényi, mint még egyszer annyi egyed czélszerű elhelyezéséről kellőleg intézkedni.

Mi ezen letartóztatási helyeket és nem börtönöket — mivel e nevezettel sem akarnám a megítélt bűnösöket a még vizsgálat alattiakkal azonosítani — illeti: a most építésben levő megyeháznak azon részét, melyben a levéltár volt, a börtönöktől egészen elkülönítve, ily letartóztatási helyekké ohajtanám átalakíttatni, oly módon, hogy az épület ezen osztályában — mi úgy hiszem kevés költséggel eszközölhető — legalább 30, közös folyosóra nyíló, legalább 8 []-láb térségű szoba készíttetnék. Ennek valaki tán azt veti ellent, hogy Pest megyében, hol eddig a rabok száma évenként 400—450-re ment, 30 letartóztatási hely nem elegendő. De ez nem figyelmeztet: hogy tervem szerint e szám a kerületi törvényszékek föllállítása által felére leszálland; annak másik fele pedig, miután nem évnegyedi rendszeres, de mindannyiszor, mennyiszor kívántatik, az elnök által felelet teher alatt nyomban összehívandó középponti törvényszéket javaslok, mely a vizsgá-

lattal és elítéléssel folytonosan foglalkozik, s a megítélt vádlott vagy szabadon bocsáttatik, vagy börtönbe záratik, — egész éven át annyira el fog oszlani, hogy 30 vádlottnak egyszerre vizsgálat alatt vagy ítélet nélkül léte normális állapotnak épen nem vétethetik. Mi illeti:

Az eljárást.

Mely valamely törvénybe ütköző s mások személyi vagy értéki bátorsága sérelmével elkövetett tett nyomozása, a tettesnek bíró elébe idézése vagy állítása, a vád bizonyítása, a vádlott védelme s elítéltetése módját foglalja magában: ezt a törvény nemesre nézve világosan meghatározta, s e részben a magyar nemes személyi szabadságának önkény elleni biztosítéka az angoléhoz oly közel áll, hogy állíttassék esküdtszék állandó törvényszék helyébe, váltassék föl írásbeli eljárás szóbelivel, terjesztessék ki — mit törvény különben sem tilt — a nyilvánosság a vádkeresetnek necsak a grand juryt képező közgyűléseni elrendeltetéseig, hanem egészen az ítélethozásig, s törvény előtti egyenlőség ne csupán egy bizonyos osztály kiváltsága, de a nemzet valamennyi tagjának jogi biztosítéka legyen: büntető törvényszolgáltatás s polgári szabadság élvezése dolgában Európában mi vagyunk a második boldog nép! Azonban ezek — a nyilvánosságot kivéve, szintűgy mint a hűbéri korból maradt patrimoniális vérhatóságok megszüntetése — mind oly javítások, melyek iránt a nemzetnek csak törvényhozás útján lehet, s int az idő, hogy kell is rendelkeznie. A nemesek elleni forma szerinti eljárást illetőleg tehát megyehatóságilag csak annyiban lehet intézkedni positiv törvénysértés nélkül, hogy ezután a törvényszékek nyilvánosak legyenek, s a nemesek elleni büntető perek is ott terjesztetvén elő, nem csak, de a törvényszék elnökének a folyamatban levő perek állapotjáról is minden hónap elején körülményes jelentést tenni kötelességében állandván: a nyilvánosság által ne csupán a vádlott legyen biztosítva jogai épsége felől, hanem a vádló is, kinek a megsértett polgári társaságot kell képviselni; s maga a közönség álljon őrt, hogy a törvénynek személyválogatás nélkül elég tétessék. — Hathatós ellenszer a nemesi büntető perek beporosodását jövőben akadályozni, s már ez is mily nagy nyereség! — Ezek előbocsátása után:

Áttérek a nemetlenek elleni eljárásra, s megvallom, hasonló érzéssel ahhoz: mely nem ritkán meglepi a vándort, midőn alföldi népetlen pusztáinkon a szeszélyes kanyarulatú számnélküli csapások közül nem tud választani, s utoljára is nem a rendezetlen út, hanem egy távol torony csúcsa igazítja el. Okozza ezt azon aggasztó határozatlanság, mely a nemetlenek elleni büntető törvényszolgáltatási eljárásnak minden ágaiban nem csupán megyénkben, de az egész hazában mindenütt létezik; s csoda! hogy ily rend vagy igazán szólvá semmi rend mellett társaság fennállhat. S e csodát semmi egyéb, mint a néptömeg egészséges erkölcsi érzete s tapintata képes csak megfejteti.

Örüljünk! s őrizzük a jelenleg rendelkezésünk alatt levő nagybecsű tőkét s úgy gazdálkodjunk vele, hogy a nagykorú tulajdonosnak saját kezelése alá minél előbb csorbítatlan s aggodalom nélkül adhassuk vissza.

Miután indítványom czélzata: »jogtalanság helyébe jogosságot, s emberibb bánalmat állítani«, ezen előbb említett torony-csúcsra függesztve szemeim, s az e téren keresztül-kasul kigyózdó csapásokat — mert utaknak nem nevezhetők — csak ott használva, hogy a kitüzött irányba önkéntelenül itt-ott beleessenek, javaslatomat a következő pontokban terjesztem elő:

A) Előzetes vagy vizsgálati eljárás.

1. Törvényelleni kihágások, s mások személyi vagy értéki jogaik sérelmei, vagy népesített helyekben, mezővárosokban t. i. és helységekben, vagy pusztákon követtetnek el:

a) első esetben: a tett valóságának megtudása; a tettesnek, ha rajta kaptatott, azonnali letartóztatása, vagy ha futásnak eredt s megszökött: a mezőváros vagy helység határában nyombani kerestetése s föltaalátatása esetében elfogatása; a tetten jelen volt tanúk neveinek pontos följegyzése; ha netalán testi sérelem vagy éppen gyilkosság is történt: a sérültnek orvosoltatása s a holttestnek a vizsgálat megtörténendéseiig biztos helyre vitele, s ha kár okoztatott: a tudva levő s már letartóztatott tettes értékének azonnali biztosítása iránti intézkedés, s mindezeknek a helység jegyzője által e czélra külön viendő hiteles jegyzőkönyvbe iktatása, s az egész esetnek a kerületbeli szolgabíróhoz azonnali följelentése, — a községi előljárók hatósága körébe, s felelősség alatti köteletségéhez tartozik.

b) hogy a közbátorság pusztákon biztosítva legyen: a mezei biztosok rendeltetése, kiknek kötelessége a megye által e tárgyban még 1794-ik évben kidolgozott s a »közigazgatási rendszerbe« is fölvetett utasítások közt elősoroltatván: azokat csak a következő ponttal kívánnám megbővíttetni:

a) hogy a mezei biztos még azon szín alatt is: mert netalán egyszersmind tiszteletbeli esküdt, rabok faggatásába, tanúk hallgatásába, egyszóval semmibe: mi birói eljárást föltételez, ne avatkozzék, s magát rendeltetési körében — mely a rendőrségi eljárásón túl nem terjed, — tartsa; ezt azonban tökéletesen töltse be. Mire nézve, hogy mind magát szükség esetében igazolhassa, mind a közönség által akár kötelességi mulasztás, akár avvali visszaélés esetében feleletre vonatthassék, — szükséges:

β) hogy a mezei biztos egy, megye színeit viselő zsinórzattal keresztülvont s a középponti törvényszék elnöke pecsétje alatt kiadott naplóba ne csak azt: naponként önmaga mit tett és hol járt? hanem azt is: a kormánya alatt levő hadnagyoknak minő utasításokat adott, s azok mely időben s mi sikerrel hajtattak végre? — pontosan föl-

jegyezze; magában értetvén, hogy ezen naplóban vakarásnak, lapok hiányának nem szabad lenni, s ha mi benne kiigazíttatnék is, a kihúzásnak úgy kell tétetni, hogy tartalma aztán is olvasható legyen.

2. Vizsgálatétel a járás, illetőleg kerületbeli szolgabíró hatósága alá tartozik. Minél fogva akár valamely község előljárói, akár a mezői biztos részéről tétetik neki jelentés valamely esetről, azon jelentést mindenekelőtt a mezői biztoséhoz hasonló eljárási naplóba bejegyezvén, hivatali elmozdítás terhe alatt tartozik a helyszínén azonnal megjelenni s a vizsgálatot végrehajtani, mely áll:

a) az eset történeti kinyomozásából;

b) a tanúk eskü nélküli kihallgatásából;

c) ha testi sérelem vagy halál jött közbe, a járásbeli vagy törvényszéken esküt tett orvos általi műtani vizsgálatból;

d) ha kár okoztatott, p. o. lopás vagy rablás által, s az ellopott vagy elrablott tárgy megkerült: annak körülményes leírása, s mennyiben értéke másképp meg nem határozható, megbecsültetése után a kárvallott kezébe szolgáltatásából; ha pedig elveszett, de mennyisége tudva van: értéke kinyomozásából; s ha mennyisége bizonytalan: a kárvallottnak ez iránti meghallgatásából. Ezek megtörténtével, ha a vádlott rajtakapás vagy szökés eseteiben le van tartóztatva, s a vád kisebb értékű, pl. nem ismételt lopás, kisebb jelentőségű rendbontás, verekedés vagy más ilyenmű kihágás, és így oly vétség, mely a fentebbiek szerint tervezett kerületi törvényszék bíróságát túl nem haladja: a kerületi törvényszék elnökét körülményesen tudósítja, a vádlottat pedig a helybeli előljáróság vigyázata és kezessége alatt hagyja, az által, a legelőbb tartandó kerületi törvényszék elébe állítandót; az előljáróság hatóságától függvén: azt, a mondott ideig, ha szökéstől nem tarthatni, szabad lábra tenni vagy őrizet alatt tartani. — S ugyanez áll a megyei biztos által elfogott s ideiglen a kerületi fogházban letartóztatott vádlottakról is, azon megjegyzéssel, hogy annak megítélése: a vádlott elfogadható kezesség mellett szabadon bocsáttatik-e, vagy a törvényszék bekövetkeztéig letartóztatva legyen? nem a biztost, hanem az e részben felelős kerületi szolgabíróé illeti.

Ha azonban terhesebb vádak forognak fenn: rajtakapás vagy megszökés miatti elfogatás eseteiben, a fentebb elősorolt vizsgálati irományok a vádlottnak zár alá vett és további rendelkezésig a szolgabíró felelőssége mellett épségben tartandó vagyona följegyzésével és az úgynevezett bűnjelekkel együtt a középponti törvényszék elnökéhez utasítva a vádlottal együtt, különben a nélkül, mindjárt a vizsgálat helyéről beküldetnek; a törvényszék hatóságához tartozván ezen utolsó esetben a vizsgálati irományok nyomán pótlólag utasítást adni: a szabadságban maradt vádlott bizonyos napra előrendeltessék-e, vagy a körülményekhez képest elfogátva behozattassék? Ezen behozatásnak azonban emberhez illőleg, következőleg nem gyalog, ló előtt hajtva, hanem kocsin kell történni, s biztos őrizet mellett ugyan, de nem —

mint eddig tapasztaltatott — a kísértő hadnagy nagyobb kényelme kedvéért vasra fűzött, s az úton gúny tárgyává aláztatva. A büntető törvényi eljárásnak komoly szigorúsággal kell ugyan végbemenni, de kegyetlenséggel végződni sem, annál kevésbbé szabad kezdődni!

3. A vádlott Pestre beérkezvén, a vele együtt beküldött írományokat a törvényszék elnöke veszi át, s jegyzőkönyvbe vétetvén, egyik mindenkor különösen megnevezendő tiszti ügyvédnek adja át, ki azokat a vádlottal együtt átvevén, egy e végre tartandó lapozott, és zsinórral keresztül vonva, elnöki pecséttel hitelesített jegyzőkönyvbe, a rab nevével s beérkezése napjával együtt beírja; annakutána a vádlottat a törvényszéki szolgabíró vagy esküdt jelenlétében szoroson megvizsgáltatván: nincs-e nála pénz vagy kés s más hasonló eszköz, mikkel akár erkölcsi erőszak, t. i. megvesztegetés útján, akár másképp szökést eszközölhetne, vagy — mi kisebb vétségűeknél is nem ritka eset — magát kivégezze, — mindent, mi nála találtatik, egy e célra tartandó jegyzőkönyvbe, a netalán fölösleg hozott ruhával együtt, beíratja. s az erről két példányban készítendő s egyben a vádlottnak átadandó jegyzéket, ha írni tud, neve aláírásával, különben tanúk előtti keresztvonatással megismertetvén, az átvett holmikat gondviselés végett az udvari kapitánynak adja által; magát a vádlottat pedig a fentebb tervezett letartóztatási szobák közül egybe elzáratja; a kezéhez vett írományokat megvizsgálja; belőlük legfeljebb egy 24 óra alatt vádkivonatot készít; egy példányban magának megtartja; másikon az elnöknek átadja, de egyszersmind és multhatlanul a vádlottal, ha kívánja, írásban is mind ezt, mind a tanúk neveit is közli.

B) Érdemleges eljárás.

A törvényszék elnöke a vádlott beérkeztétől számítva két 24 óra alatt tartozik a törvényszéket összehívni. A törvényszék nyitott ajtókkal tartatik, s benne minden, ki magát a hallgatóság számára kijelölt helyen illően viseli, jelen lehet. — Az elnök megnyitó beszédében számot ad a vas nélkül, de őrizet mellett megjelent, elkülönített vádszéken helyet foglalt vádlott jelenlétében: hogy annak beérkezte óta 48 óránál több idő még nem telt el; s hogy a vádkivonatot a panaszlottal közölve van. — Kezdődik a törvényszéki vizsgálat; a vádlott, neve, életkora, vallása; s állapota iránt megkérdeztetik, s ezeknek jegyzői tollal följegyeztetése után a vádló ügyész a vádat terjeszti elő.

Ha a vádkeresetet a vádlott minden módosítás nélkül általában valószínűnek maga megismeri s elmebeli állapota sem hozathatik kétségbe: kimondása jegyzőkönyvbe vétetik; s további vizsgálatra szükség nem lévén, védő ügyvéd választásra utasíttatik; s ha választott, vagy ellenkező esetben a törvényszék, részére pártfogót rendelt; a főbenjáró kereset ellene nyomban fölvétetik; s a letartóztatási helyre vissza vezettetvén, a pártfogóvali értekezés annyiszor, mennyiszor kívánja megengedtetik; a rövid útra tartozó vád pedig a vádlott jelen-

létében azonnal tárgyalás alá kerül, s a közbejött iratoknak szóról szórái fölolvastatása, s mind a vádló tiszti ügyvédnek, mind a pártfogónak szóbeli meghallgatásuk után, — megjegyezve: hogy az utolsó szó mindig a vádlott pártfogójáé; s annak nemcsak a bíróság, de annak tagjai ellen is — minden sértegetés nélkül azonban — kifogást tenni joga van, — a törvényszék mellék terembe vonulva ítéletet hoz, mellynek alkatrésze, — az előbocsáttottak után alig kell említenem — bot s pálca nem lehet; — mert nincs törvény, mely pálcákat szabna büntetésül, hanem csak »a prudenti judicis arbitrio« függeszti fel a büntetés nemének meghatározását. S kérdém: prudentia-e a bot? mely csak gyaláz, s melyet még a gép kormányzású katonaság is, nagyobb részt már nélkülözni tud, a rend mondom, katonai rend sérelme nélkül! Ítélethozás után a bíróság előbbi terembe visszatérve, ítéletét kihirdeti és nyomban foganatba véteti. Azon esetben azonban, ha a vádlott vagy pártfogója időt kíván, a tárgyalás elhalasztatik, de írásbeli védelem ez úton soha el nem elfogadtatik.

Ha a vádlott a keresetnek fentebbi mód szerinti előterjesztése alkalmával a vádat módosítja — qualificat — vagy tagadja: mindenk előtt védő ügyészt választ, vagy ha senkitsem ismer, a törvényszéktől pártfogót nyer. — Ezután a vádló tiszti ügyész a vád bizonyítására utasítatván: ha a tanúk jelen vannak, berendeltetnek, s a vádlott és pártfogója jelenlétekben egyszerre meghiteltetnek. Mi előtt a tanúk kihallgattatnak, a vádlott megkérdezetik: nincs-e ellenök kifogása? Ha van, és alaposnak találtatik: a kérdésbe vett tanú elmarad. Tanúk kihallgatására kerülven a sor: kérdést a tanúknak nemcsak a vádló, de a vádlott vagy pártfogója is tehet; informativ kérdések azonban sem egyik, sem másik részről meg nem engedhetnek; azon esetben, ha a tanúnak a kérdés tárgya iránti fölvilágosítására szükség lenne, ily kérdés tétele az elnököt illetvén. — Ha a vádlott védelem tekintetéből tanúkra hivatkozik, s azok jelen vannak, nyomban s ép azon módon, mint a vádlóé hallgattatnak ki; különben azok elő állítására bizonyos határnap szabatik. — A tanúk kihallgatása, s vallásaiknak, mennyiben a vizsgálódó szolgabíró előtt tettektől különbözének, a törvényszéki jegyző általi feljegyeztetése, a vizsgálatnak e kép bevégezése, s a vádlottnak az iránti megkérdezése után: nincsenek-e más adatai, miket védelmére netalán használni akarna? ha nemmel felel és a vádlott vagy pártfogója azt sem kéri: hogy védelmének bővebb megfontolására idő hagyassék, s ha nem főbenjáró kereset van szőnyegen: — a további eljárás épen az, mint az előbbeni esetben.

Ha végtére a vádlott ellen forma szerinti per indíttatott, a vádlott épen azon kifogási, s egyéb védelmi jogokban részesül, melyeket a törvény a nemes vádlottaknak hasonló perekben enged. — Hogy azonban se ezek, se a nemesekéi hosszú időre ne húzassanak, azok mibenlétéről köteles az elnök minden hónap elejével jelentést tenni, s a hol szükséges a fenforgó akadályokat a törvényszéki ítélet

által háritandja el. Valamint a szóbeli, úgy az írásbeli eljárás is nyilvános; a törvényszék nyitott ajtókkal tartatik; benne mindenki jelen lehet, a vádlottnak pedig, vagy pártfogójának az egész per előadásán jelen kell lenni. — A kihirdetett ítélet vagy nyomban foganatba vétetik, vagy feljebb vitetik. Ez utóbbi esetben mindjárt a kihirdetés után a törvényszék ítélet által határozza el: feljebbi vizsgálatig letartóztassék-e, vagy kezésségre bocsáttassék a vádlott? — Mi a védő ügyvédekkel illeti.

Miután a megye tiszti ügyvédei oly csekély számmal vannak, hogy abból a tervem szerint elkülönítendő büntető törvényszékekre vádló ügyészeket is a nélkül, hogy az ügyészi foglalkozás más ágaiban hátramaradás történjék kijelelni nem könnyű feladat: véleményem oda járul, hogy a különben is helyben igen nagy számmal létező ügyvédek közt ezen újabb intézet közzé tétetvén, szolgáltatóknak fel e pályára. mely annyira alkalmas a gépszerű replicák foliantjai közt különben ismeretlenül elhaló szép tehetségek kitüntetésére. Nem kétlem: hogy többen lesznek kivált e kor szülötti közül, kik neveiket a bűnvádi ügyvédek sorába beiratják; s ha indítványom elfogadtatik, hivatali esküt teendvén, névjegyzékük kinyomatva valamennyi letartóztatási szobában szabad választásra felfüggesztethetik.

Ezekből áll röviden: mikben a t. közgyűlés előtt dióhajba szorítva tett indítványomat részletesben kifejtteni törekvém; s a miket ezennel a t. választmány elébe épen nem azon hiedelemmel: mintha új és kimerítő egészet foglalnának magukban: de azon erős meggyőződéssel terjesztek, miszerint az elv: »hol segíthetünk, pillanati halogatás is vétek« s a cél »önkényt, jogtalanságot s embertelenségeket büntető törvényi eljárásból lehetőleg száműzni« szent marad örökké előttem. S hogy e cél elérésének megyei intézkedés útjani lehetőségét, s e szónak »sokat tehet egy megye ha akar« jelentését példával is bizonyítsam; nem tehetem: hogy nemes Komárom megyére ne hivatkozzam, melynek lelkes rendei alig egy pár év alatt a vétek undok fészket, az anburni rendszer embert javító intézetétvé, s a szenny örökös betegség, és halál dömgirigyes zugában sorvadt henye gonosztevőket, egy kis nemes érzelem, férfias értelem, s akarat vegyülettel — melyek a tett constitutivumai — életdús s dolog után sovárgó emberekké tudák átvarázsolni. Minél fogva eljárást tárgyazó indítványom végét szükség egy más indítvánnyal kezdenem. Mi nem egyéb, mint: Pest megye mostani börtöneit addig is, míg az 1840-ik évi V-ik törvényben tervezett országos börtön-rendszer behozatik, műértők által megvizsgáltatni; s azokat a már több megyében létező, és nálunk is új építés nélkül — mi a mostani körülmények közt fő dolog — legkönnyebben létesíthető »hallgató rendszer« alkalmazására lehető leg-rövidebb idő alatt átalakíttatni. — Eljárási javítás, börtön-reformat feltételez, és viszont; egyik a másik nélkül teljes hatása nem lehet.

Kelt Pesten, augusztus 16-kán 1841.

Nyáry Pál m. k.

II.

Küldöttségi jelentés.

A tekintetes nemes megye folyó évi 4554-ik szám alatt kelt kegyes határozata által oda utasítottván: hogy Nyáry Pál főjegyzőnek a büntető törvényszolgáltatás rendének, mennyiben törvény korláti közt megyehatóságilag eszközölhető, javítólag szabályozása iránt június hónapban tartatott közgyűlésen indítványozott, később terjedelmesben előadott, sőt ki is nyomtatott s foglalásban 1. alá melléklett tervét megvizsgálván, véleményünket iránta terjesztenők elő: a következőkben teszszük alázatos jelentésünket.

Az indítványozó tervezetét két főpontra osztja, egyik a bírói hatóságnak fennálló törvényeink körében lehető czélszerűbb rendezése; másik a tulajdonképeni eljárás szabályozása.

Mi az elsőt, tudniillik a megyei büntető bíróság rendezését illeti, a munkafelosztás elvénél fogva javasolja:

a) A büntető törvényszolgáltatásnak a polgári törvénykezési eljárástól és különösen a közigazgatási ügyek tárgyalásától elkülönítését.

b) Az évnegyedi büntető-törvényszékek helyébe mindannyiszor, mennyiszer eset adja elő magát, meghatározott és felelősség terhe alatt pontosan megtartandó határidő szerint összehívandó törvényszék föllállítását.

c) Az eddig gyakorlott szolgabírói büntető hatóságnak eltörlesztését s annak helyébe

d) A kisebb jelentőségű nem ismételt lopás, kisebb jelentőségű rendbontás, veszekedés és rendőrségi fenyték körébe tartozó kihágásokra nézve kerületi törvényszékek alakítását.

Az első és második pontra nézve indítványozóval tökéletesen egyetértünk, mivel meggyőződésünk szerint is nem lehet a polgári társaság bátorságára nézve károsabb annál, midőn a törvényszékeknek évenként csak négyszer tartása miatt a törvénynek csak négyszer tétethetik elég, s e részben a tervezet elméletileg egészen kimerítve tapasztalván, annak gyakorlati kivitelére nézve a következőket véljük elhatározandóknak, úgymint:

1-ször. Hogy a nyilvánosság ne csak papiroson maradjon, egyik a megye termei közül e célra úgy alkalmaztassék, hogy abban a törvényszék tagjainak külön, a vádlottnak és védőjének ismét külön, s a közönségnek is a bíróságtól elkülönített hely legyen mutatva nemcsak, hanem a két elsőbb hely a törvényszéktől rostélyzattal is el legyen választva, s a rendzavarás megakadályoztatása tekintetéből kijelentesék, hogy azon esetben, ha a hallgatóság vagy annak egyes tagjai a bírói eljárásnál kíváncsi csendet akár szóval, akár másképp megzavarnák, a törvényszék elnökének joga legyen a hallgatóságot előbb csendre

inteni és ha ez nem használna, a tereméből ki is parancsolni. Ezt az egész hallgatóságra azért véljük kiterjeszteni, mivel úgy hiszszük, hogy ekkép a rendőrséget maga a hallgatóság fogja az egyes kihágók ellenében leghathatósabbban gyakorolni.

2-szor. Mivel a büntetőtörvényszéki elnökség, eddigi szokás szerint is, a másodalispáni hivatal körébe tartozott, a középponti törvényszék rendes elnökéül a másodalispán nevezetnék ki, a közgyűlés által titkos szavazattal választandó 16 törvényszéki bírák közül, az elnök-alispán akadályoztatása esetére, szinte titkos szavazattal, két helyettes elnök választatván. A mi pedig a jegyzői hivattal illeti, úgy véljük, hogy a jegyzői személyzetnek négy rendes tagja között a törvényszéki, számvéviszéki, árvaszéki s ezekkel kapcsolatban álló munkákat, nem különben az adó tárgyat egyrésztől, másrésztől pedig a közgyűlési tárgyakat föl kellene osztani s a büntetőtörvényszéki jegyzőkönyv vitele az első osztály hivatalához tartoznék; az ügyész tisztség személyzetéből pedig külön vádló és külön védő ügyvédek nevezetnének; végtére a törvényszéki szolgabíró és esküdt a központi fő vagy az, a mit biztosan lehet reményleni, újonnan rendszeresítendő alszolgabíró és esküdtek közül valamelyik lenne.

3-szor. A második pontban egy évre választandott törvényszéki bírák megválasztatások után fölszólítandók lennének, e hivattal elválalják-e? s ha igen, kötelesek az elnök által meghíva a kitűzött időben pontosan megjelenni, körülményeik változta tekintetéből azonban lemondásuk elfogadtatnék, de ezt mindenkor az évnegyedik közgyűlésnek köteleztetnének bejelenteni oly végből, hogy akkor helyeik hasonló választás útján azonnal kipótoltathassanak. Hogy ezen törvényszéki bíráskodás annyival könnyebbé tétessék, 16 bíró választását azért tervezzük, hogy miután a törvényszék egészsége az elnökön, szolgabíróon és esküdtön kívül négy bíró elég, e szerint, a mint rendre elválasztatnak, belőlök négy osztály alakíttatván, első évnegyedben az első, másodikban a második, harmadikban a harmadik, negyedikben a negyedik osztálybeliek tekintetnének rendes törvényszéki bíráknak s napidíjat is mindig csak ezek négyen nyernének, úgy azonban, hogyha közülök valamelyik akadályoztatnék — mit az elnöknek jó előre bejelenteni köteleztetnék — annak helyébe a következő osztályból az hivatnék meg, a ki sorban következik. Egyébíránt ha mind a 16-an önként megjelennének, mind helyek, mind szavok lenne a törvényszéken, de ez esetben is — mint feljebb érinténk — a pénztár kimélése tekintetéből csak négyen húznának napidíjat. Ezeket a büntető törvényszék elkülönítésére és a középponti törvényszékre megjegyezvén.

A mi a harmadik és negyedik pontban tervezett kerületi törvényszékek felállítást s a szolgabírói büntetőhatóság eltörlését illeti: elméleti szempontból nem lehet ugyan nem méltánylanunk azokat, miket az indítványozó e részben is előhoz: de gyakorlati oldalról tekintve, a kerületi törvényszék tervét még most nem látjuk kivihe-

tőnek, s úgy vagyunk meggyőződve, hogyha a középponti törvényszék a szerint, mint feljebb előadánk, rendezve lesz, büntetőtörvényszolgáltatási javítás körében első lépésnek elég s a kerületi törvényszékek iránti további intézkedés nem leendő késő akkor is, ha a középpontit, a kezdet gyakorlati nehézségét legyőzve, életbeléptethetjük. Egyébiránt ha az indítványozóval a szolgabírói büntetőhatóság teljes megszüntetésére nézve mostani körülményeink között kezdet nem foghatunk is, azt minden esetre szükségesnek tartjuk, hogy a szolgabírák mindazon esetekről, melyekben eddigi s a jövőre is meghagyandó hatóságokkal élve, mint büntető bírák járandnak el, pontos jegyzőkönyvet vigyenek, melybe az ily vétségek megvizsgálásának és megbírálásának helyét, napját, történeti rövid leírását, a vádlottnak és mindkét részről tanúknak vallásaikat s az általuk hozott ítéletet följegyezvén, s abban azon tanúkat is, kiknek jelenlétében az ítéletet végrehajtották, megnevezvén, ebbeli jegyzőkönyveiket évnegyedenként oly végre tartozzanak a középponti törvényszéknek bemutatni, hogy az az eljárásra nézve észrevételeit a közgyűlésnek, mennyiben szükséges jövőrei utasítás, vagy a lehető visszaélés esetében, az illetőnek feleletre vonatala tekintetéből bejelenthesse. Ezek előre bocsátása után

Az indítványozó által javasolt eljárásra nézve észrevételeink következők:

A 20-ik lapon olvasható A) alatti szakasz 1. pontjában törvényelleni kihágások említettvén, nehogy ezen kifejezésnek kellőnél szélesebb értelem tulajdoníttassék, annak helyébe bünteteket kívánnánk tétetni.

A 24-ik lapon a rabok kísértetésére nézve általában mondatván, hogy annak kocsin s biztos őrizet mellett ugyan, de nem vasra fűzötten kell történni: ezen pontot úgy vélnők módosíttatni, hogy a vizsgálatot végrehajtó szolgabírótól függjön egyedenként meghatározni, gyalog kísértessék-e a rab vagy kocsin? egyébiránt valamint az úgynevezett »hegedűt« embertelen bánásmódnak nyilatkoztatjuk, úgy másrésről a katona-vasat szükségesnek tartjuk, magában értetvén, hogy a kíséretnek, hogy biztos legyen, nem gyermekek, hanem vagy a helységek hadnagyából vagy más alkalmas férfiakból kell állania.

A 24-ik és 25-ik lapokon az állván, hogy a vádlottal beküldött vizsgálati irományokat a törvényszéki elnök veszi át, az illető ügyvédnek az adja által s ez azokat a vádlottal együtt átvevén, a vádlottat törvényszéki szolgabíró vagy esküdt jelenlétében megvizsgáltatja. Miután ezen ellenőrségi tekintetből különben igen üdvös szabály azért nem eszközölhető, mivel valamint az elnöktől, úgy a szolgabírótól és esküdttől sem kívánhatni, hogy szüntelen hon tartózkodjék: a javaslat ezen részét akkép véljük változtatni, hogy a vádlottat a tiszte szerint folyvást helyben lakó udvari kapitány vagy, alispáni engedelem melletti eltávoztá esetében, helyettese vegye át s az vizsgáltassa meg az ügyész jelenlétében, az irományokat azonban tartozzék a törvényszék

elnökének, ha hon találja, azonnal, ellenkező esetben mindjárt hazatértével átadni.

A 22-ik lapon, hol a vizsgálati eljárásra nézve az mondatik, hogy »a szolgabíró az eset följelentése után hivatali elmozdítás terhe alatt tartozik a helyszínén megjelenni«, ezen módosítást kívánnánk: hogy a szolgabíró rendszerinti esetben tartozik ugyan a helyszínén azonnal megjelenni, ha azonban ez akárminemű ok miatt meg nem történhetnék, tudósításában a rögtöni meg nem jelenhetésnek okát adni köteles. S ugyanezen lapon elősorolt eljárási pontokhoz hozzáadani szükségesnek tartjuk: hogy az eset történeti kinyomozása, s a tanúknak — ha vannak — eskü nélküli kihallgatása előrebocsátása után, a vádlott kihallgatása mellőzhetetlenül megkívántatik; mindazért, mivel ezt magának a vádlottnak védelmi joga szükségkép hozza magával, mindazért, mivel legtöbb esetben a vádlott előadása ad irányt a további nyomozásnak.

A 28-ik lapon azon javaslat helyébe: »hogy a formszerűtlen perek mibenlétéről az elnök minden hónap elejével jelentést tenni köteleztessék«, azt kívánnánk tétetni: hogy az elnök a vádló tiszti ügyészek által minden hónap elejével értesíttesse magát a perek mibenlétéről s a pereket magokat évnegyedenként mutattassa elő a törvényszéknek. Mi a botnak a törvényszéki ítéletekből származását illeti:

Ámbár az indítvány ezen részének létesíthetését nálunk senki inkább nem ohajtja, miután ez a nélkül, hogy helyébe a büntetésnek más neme állíttassék, nem lenne sem tanácsos, sem kivihető, az indítványozónak abbéli javaslatát mellőzve, a védő ügyvédek nézve azt vélnénk kijelenteni: hogy a törvényszéki tiszti ügyvédek közül, valamint a vádló, úgy a védő is, jelöltessék ugyan ki, de a mellett a helyben nagy számmal lakó ügyvédek is szólíttassanak föl, s ha — a min nem lehet kétkednünk — a védő-ügyvédek lajstromába magokat többen beíratják s az e végre kidolgozandó esküt leteszik, névsoruk a letartóztatási helyekben ne csak fölfüggesztessék, hanem a megyei udvari kapitány által mindenik vádlott előtt, mihelyt behozatik, oly végre olvastassék föl, hogy maga részére, ha különben saját védőről előre nem gondoskodott, ki, ha még esküt nem tett, azt előre letenni köteles és ekkor egyszersmind neve a bűnvádi védők közé soroztatik — védőt választhasson.

Ezekben áll: mikben az indítványozott tervet változtatni, módosíttatni vagy megtoldatni véljük, s ebbeli alázatos jelentésünket azzal rekesztjük be: miszerint legelől mindjárt a tervezett letartóztatási helyek fölállítását, annakutána pedig mostani börtöneinknek addig is, míg az országos tervezet szerint az egész országra nézve általános börtönrendszer hozathatik be, lehetséges célszerűsítését elrendelni; továbbá a fentebbiek szerint szerkesztendő törvényszéki bírák megválasztására legfeljebb a jövő év elejére egy rendkívüli közgyűlés hirdetését szükségesnek tartanók. Mely ekkép alakítandott törvény-

széknek megválasztatása után legelső kötelessége lenne a helyben-hagyandó eljárási tervezetnek részletes kidolgozása, jövőendőben pedig a gyakorlat közben kifejtett hiányoknak pótlására vagy újabb szabályok szükségére a tettes megye közgyűlésének időnkénti figyelmeztetése.

Kelt Pesten, november 15. 1841.

III.

Határozat.

6117/19.

Az egybegyűlt rendek a büntető törvényszolgáltatásnak a polgári törvénykezési eljárástól elkülönítése iránti javaslatot általában, az évnegyedi büntetőtörvényszékek helyébe tervezett s mindannyiszor, mennyiszer eset adja elő magát, meghatározott s felelősség terhe alatt pontosan megtartandó idő szerint összehívandó középponti törvényszékek felállítását pedig hosszas tanácskozás után azon módosítással, hogy az elvben elfogadott büntetőtörvényszék legalább egyszer minden héten okvetlenül összehívassék s miután könnyen megeshetik, hogy a rendek választása oly törvényszéki bírakra esik, kik a középponttól távolabb laknak, az elnök a soros törvényszéki bírakat mindig egy héttel előbb hívja meg oly végre, hogy ha meg nem jelenhetésekről az elnököt tudósítják, helyök a sorban utánok következő választott törvényszéki bírakból vagy azon esetben, ha idő rövidsége miatt ez esz-közölhető nem lenne, a középponton lakó táblabíró urakból is, mi azonban a jegyzőkönyvben mindenkor körülményesen előadandó, — de csupán azon esetre pótolthatassék ki; végtére a törvényszéki nyilvánosság és szóbeli védelemre vonatkozó javaslatot azon változtatással, hogy miután a küldöttség tervezete szerint egyes rendbontók hibájáért az egész hallgatóságot felelőssé tenni s ekkép a rá ez esetben kiterjesztett kipurancsolhatási joggal ok nélkül büntetni sem méltányos, sem igazságos nem lenne, azon esetben, ha a hallgatóság közül egyesek zavarnák a csendet és rendet, csupán ezek küldessenek ki a teremből, magában értetvén, hogy ha az egész hallgatóság rendetlenkednék, azt is eltávolítani hatóságában áll az elnöknek, egyszersmind azon hozzáadással s illetőleg megszorítással hagyták helyben, hogy a törvényszék, de csupán a hallgatóságot illetőleg, csak akkor és csak addig nem tart nyilvános ülést, a mikor és a meddig valamely szeméremsértő eset terjesztetik elő.

A küldöttség jelentésének tegnapi jegyzőkönyvbe igtatott abbeli pontja, mely a törvényszék alakításáról rendelkezik s a törvényszéken jelenlevő tisztviselőkre vonatkozik, azon hozzáadással, hogy mind az alispán urak, mind a jegyzői és ügyészi tisztség tagjai összeülvén, a legközelebbi közgyűlés elébe az e pontban előszámlált, általában a megyei közigazgatásban előforduló tárgyaknak osztályozására nézve tegyenek javaslatot, mely osztályok vitelében, változatosság s teherkönnyítés

tekintetéből, az illető tisztviselő egyedek évenként fognak változni, a törvényszéki szolgabíróra és esküdtre nézve pedig azon változtatással hagyatván helyben, hogy valamennyi fő- és alszolgabíró urak előre kidolgozandó és egy évig tartó sorozat szerint egy-egy hetet tartozának bentölteni; továbbá az eljárás azon részéhez, mely a vádlottak bekísértetéséről szól, az egybegyűlt rendek azt tevén hozzá, hogy a beküldés vagy bekísértetés alkalmával a vizsgálatot végrehajtott szolgabírónak álljon kötelességében oly módokról gondoskodni, melyek által a vádlott útközbeni elszökhetése megakadályoztatik, a nélkül, hogy rajta embertelenség követetnének el; egyébiránt az eljárási tervezetet a küldöttség által javasolt változtatásokkal általában elfogadván, a törvényszéki bírák választása végett a jövő évi január 31-ére közgyűlést határoztak és ezen határnap közzététele végett valamennyi fő- és alszolgabíró urakat utasíttatni rendelték.

IV.

A magyar királyi helytartótanács az 1841. esztendei szent András hava 23-ik napjáról 41329. szám alatt Pest vármegyéhez küldetett intéző levél.

A törvényszékeknek s a bíróságoknak valamint a törvénykezésnek és bíráskodásnak világos törvények és ezekhez szabott s helyesített szokások által országszerte megállapított rendszere egyedül a törvényhozás útján változtathatván meg s e részben nemcsak a polgári, hanem a büntető bíróság eljárására nézve az 1791-iki esztendő 67-iki törvényzikk gondoskodván, miután jelesen a bűnvádi és fenytő eljárásra tekintve, a legújabb törvény, úgymint az 1840-iki 5-ik czikk eredménye a rendes ösvényen már célhoz járul, nem lehetett ezen kir. magyar helytartótanácsnak méltó figyelmet nem gerjeszteni tisztelt uraságtoknak a most folyamatban lévő közgyűlésekben odahatározott szándékok, hogy az eddig fennállott bűnvádi törvénykezés módja és rendje máskép szabályoztasson, — minél fogva tisztelt uraságtok utasíttatnak, hogy e tárgyról szóló rendelkezésüknek fölküldése mellett tökéletes kimerítő tudósítást tegyenek s tovább felsőbb utasításig intézkedésüknek fogamatba vételétől magokat tartóztassák. Kelt stb.

V.

Felirat.

Felséges Császár s Apostoli Király

Legkegyelmesebb Urunk!

Ismerve azon törvényes állást, melybe a törvényhozás s a végrehajtó hatalom irányában maga az alkotmány helyezé a megycéket s

ismerve innen folyó törvényszabta s csak az által korlátozható jogaink s kötelességeink körét, midőn a közelebbi év lefolyta alatt a már fél század előtt hiányosnak országgyűlésileg kijelentett bűnvádi eljárásnak csupán azon részeire nézve, melyekben a gyakorlat eltért a törvény rendeletétől, vagy a melyek általános bűnvádi eljárási rendszer hiányában a III-ik rész 2-ik czímé engedelménél fogva megyehatóságilag föllállítva nálunk, úgy mint más megyékben, a fokonként fejlődő kor kívánatihoz és szükséghez képest nem csak az 1791. évi 67-ik törvény-czikk hozatala előtt, de azután is időnként módosítottak s változtak, — naponként tapasztalt fogyatkozásokat pótlándók, addig is, míg az 1840. évi V-ik törvényczikkben nevezett országos választmány által készített munkálat törvénynyé s az addig szükségkép fennálló és törvénysértés nélkül módosítható külön eljárási szabályokat megszüntetendő, rendszerré alakuland az e részbeni indítvány keletkezése óta lefolyt több mint félévi idő közgyűlési hosszas tanácskozás és érett megfontolás után megyénk körére szorítkozva utasításul némi határozatokat hozánk: azon meggyőződés vezérle bennünket, hogy e korban s azon kormány alatt, melynek honunk fölvirágzására czélzó intézeteit egy szebb jövőendő biztosítékainak tekintve, s közelebbi idők s események emlékezetét oly örömet adtuk a feledésnek által, törvényadta közhatóságunkat szebb s hasznosabb célra nem irányozhatjuk, mint ha a nemzet őszinte bizodalját bíró közjólét eszközlésében munkás kormánynak törvényszerű nyomdokát követve, kis körünkben bár, mi is dolgaink rendezettebbé tételében, a visszaélések kiirtásában s azoknak, mik tőlünk függenek, javításában fáradozunk. Ily lelkülettel vevénk a magyar királyi helytartótanácsnak mult évi november 23-ik napjáról hozzánk küldött intéző levelét, mely által említett határozatunk följelentésére utasítottánk. Nem késünk határozatunkat és a nyomtatásban közzétett indítványt annak előleges megfontolására nevezett küldöttségünk tudósításával s arra kelt határozatunkkal együtt értesítésül azonnal fölterjeszteni. Teszszük ezt ügyünk igazságába s az 1791: XIV. törvényczikkbe vetett erős bizodalommal, mely pillanatig sem hagyta kételkednünk, hogy a magyar királyi helytartótanács szem előtt tartva e törvényczikknek saját törvényszerű független állását, egyszersmind a megyék hatóságának épségben tartását is biztosító világos rendeletét, határozatunk tartalmának császári s apostoli királyi Felséged előtt tolmácsa s minthogy a felküldés siettetése miatt azokat, mik az indítványból és küldöttségi munkálatból kiszemelve határozattá lőnek, felírásunkban rendszeresen elő nem adhattuk, a netalán legfelsőbb helyen tétethető kérdéseknek is rendeltetéséhez képest fölvilágosítója s a keletkezhető homálynak eloszlatója leend. Azonban bármily tisztelettel viseltessünk is honunk főkormányiszéke iránt, jobbagyi alázattal, de egyszersmind el nem titkolható benső megilletődéssel kénytelenek vagyunk megvallani, hogy császári királyi Felségednek folyó hónap 7-ről 733/53. szám alatt kelt kegyelmes leirata ellenke-

zójéről győze meg bennünket, nem hitethetvén el magunkkal, hogy császári s apostoli királyi Felségedet, örökösét dicső emlékezetű atyja erényeinek, ki utódinak s a nemzetnek, mely benne koronás fejedelmét csaknem fél századig tisztelé, az 1827-ik évi III-ik törvénycikk e szavaiban: si iuribus seu Regis seu regni statuum quidpiam decerpatur legum et legalis Regni systematis compages subruenda sit« törvény s alkotmányserű jelleme örök zálogát hagyta, ebbeli kegyelmes rendeletének kiadására más, mint egyedüli azon körülmény birhatá, miszerint határozatunknak sem iránya, sem terjedelme kellőleg kijelölve s a fölterjesztett irományokban foglalt egyéb tárgyakról s javaslatokról, melyek bár szinte a bűnvádi eljárásokra vonatkoznak, de általunk elfogadva nem voltak, különválasztva nem levén, e tárgy tökéletesen kimerítve nem vala.

Felséges Császár s apostoli Király! Nem gyáva panasz, sem ingerültség avagy elkeseredés szava az, melyen ügyünk igazsága s törvényessége mellett Felséged előtt ezennel fölszólalunk, sokkal szebb s biztosb zálogát birjuk mi, birja a haza Felséged alkotmányi szerkezetünk s általában a törvények épségben tartását biztosító jellemének, hogysem lelkünk s elménk nyugalma, melynek alapja törvényszerűségünk öntudata s bizodalom Felséged iránt, a kegyelmes leiratnak ránk s tettünkre nem alkalmazható kifejezései fölzavarhatták volna. E bizalom nyitja föl ajkaink, s a helyett, hogy ezúttal törvényes megyei közhatóságunk fejtegetésébe, melyről a kegyelmes leiratban felhívott III-ik rész 2-ik czímének idézésével ön maga méltóztatott bennünket előre kegyelmesen föloldani, ereszkednénk s kétségbe nem hozott s nem hozható jogaink mutogatásával fárasztanánk magas figyelmét, alázatos fölterjesztésünket ezúttal egyedül csak kérdésbe vett s hatóságunk körén túlterjesztettnek nyilvánított határozatunkra kívánjuk szorítani. Azon javaslatok közül, melyek a foglalatlan jobbágyi alázattal mellékelt indítványban s annak megvizsgálására nevezett küldöttségünk jelentésében előadatnak, e három főpont lön némi módosításokkal általunk elfogadva: 1-ször. A büntető törvényszolgáltatásnak a polgári törvénykezési eljárástól s különösen a közigazgatási ügyek tárgyalásától elkülönítése akképen, hogy ezután ne csak évnegyedenként, hanem minden héten legalább egyszer tartassék büntető törvényszék, tagjai legyenek a másodalispán, valamint eddig rendszerint, úgy ezután is, mint elnök, a közgyűlés által az indítványnak határozatunkban sem változtatott tervezete szerint. A főispán által nevezett táblabírák közül szabadon egy évre választandó s négy-négy tagból álló sorozatra fölosztandó, az elnök által legalább egy héttel előbb sorozat szerint előre meghívandó 16 törvényszéki bíró, szinte előre kidolgozandó sorozat szerint megjelölendő egy szolgabíró s esküdt, összesen 7 bírói egyed, ezeken kívül jegyző és tisztí ügyvéd. 2-ször. Nyilvánosság a törvényszéki eljárásban. Az ítélethozás azonban a mellékteremben és így ne nyilvánosan történjék. Továbbá megszűnjék a

nyilvánosság a hallgatóságra nézve oly esetben és addig, melyben és a meddig valamely szemérmet sértő eset terjesztetik elő, végtére a rend- és csendzavarás megakadályoztathatása tekintetéből joga legyen a törvényszék elnökének oly esetben, ha a hallgatóság közül egyesek zavarnak a csendet és a rendet, azokat a tereméből kiküldeni, sőt előbbi jogával az egész hallgatóság ellenében is, ha rendetlenkednek, élhessen. 3-szor. Eddigi szokás szerint a megye tiszti ügyésze által szóval előterjesztett vád következtében törvényszék elébe állított s a nélkül, hogy védelmezőjük lett volna, kisebb-nagyobb, egy szóval 3-évnél kevesebb ideig tartó rabságra rövid úton (egy szóval) s nem forma szerinti perben elítélt nemetlen vádlottaknak engedendő védelem, mi úgy lenne eszközöndő, hogy a vádlott vagy maga fogadna ügyvédet, vagy ha azt szegénysége miatt nem tehetné, a megyei tiszti vagy az e végre kidolgozandó esküvel kötelezendett ügyvédek közül a törvényszék rendelne részére pártfogót; kinek azonban a vádlottal önkéntes vallásának törvényszék általi meghitelesülése előtt a védelemről értekezni nem lehet. Mi az első pontot, vagyis a törvényszéki bírák választását illeti, miután e részben nem azt, mire az 1613. évi 24-ik s ezt ország alaptörvényei közé sorozó 1681: 10-ik cikk minden megyét följogosít, hogy törvényszéki ülnökeit a kebelbeli nemesek közül szabadon válassza, hanem ennél sokkal kevesebbet, tudniillik azt határozottuk, hogy a választás ezúttal kirekesztőleg csak a főispáni hivatal nevezte táblabírák számára szoríttassék s a törvényszékek ily módóni alakításának kisebb-nagyobb módosítás s változtatással, a szerint, a mint legjobbnak láttuk, régebb idő óta mostanig folyvást gyakorlatában voltunk és vagyunk: talán inkább a törvényes jogunkkal nem élés, mint a megyei hatóságnak törvényszabta határain túlterjeszkedés vádját vonhattuk volna magunkra. Ennél fogva e pontbeli intézkedésünkben az újításnak lényege, de még csak alakja sem találtatván.

A második pontra nézve bátorkodunk jobbagyi hódolattal megjegyezni: mikép a nyilvánosság hazai intézeteinkkel egykorú, s legyen bár gyűlési vagy törvényszéki, nem a megyei hatóságok részletes végzéseinek, hanem világos törvények általános rendeleteinek eredménye levén, a midőn az 1486-ik évi 63-ik és 1492-ik évi 79-iki czikkek a törvényszékekben lehető megjelenést mindenkinek a rend- és csendháborítás tilalmazásával biztosítják s e törvények ellenkező törvény által megszüntetve nincsenek, kétségen kívülinek bátorkodunk vallani, hogy miután megyénkben jegyzőkönyveink bizonyítása szerint a törvényszéki nyilvánosság 1777-ik évi május 26-áig minden megszorítás és a széksértőkre szabott büntetésen kívül minden korlátozás nélkül szakadatlanul fennállott, s a most érintett végzés nem is közgyűlésnek, hanem általános szabályok alkotása hatóságával, annyival inkább törvényrendeletének megváltoztatásával semmi esetben nem bíró büntető törvényszéknek már magában érvénytelen határozata s

a később, tudniillik 1784-ik évi február 9-iki szinte világos törvény és szakadatlan gyakorlat ellenében keletkezett azon intézet is, miszerint a törvényszékek ajtai csak titoktartási esküvel kötelezett egyedeknek rendeltettek megnyittatni, a fennálló törvény tulajdonította jogtól senkit meg nem foszthat: törvényszéki nyilvánosság iránti határozatunk nem törvénytől eltérés avagy újítás, hanem törvénytelen visszaélés megszüntetésének tekintendő s e részbeni állásunk annál törvényszerűbb, minthogy a haza többi megyéiben szakadatlan fennállott és fennáll jelenleg is, mások pedig törvényszékeik nyilvánosságára nézve hasonló határozás által tették magokat törvényes jogaikba vissza.

E szerint határozatunk második pontja sem sorolthatván hatóságunkon túlterjeszkedés avagy törvénysértés esetei közé, áttérünk a 3-ik pontban tárgyalt védelem általunk adott értelmének fölvilágosítására. S miután valamint határozatunkban, úgy ezennel is császári és apostoli királyi Felséged színe előtt ünnepélyesen kijelentjük, hogy sem a nemesek, sem a nem-nemesek ellen indíttatni szokott formaszerinti perekbeni eljárásnak szóbeli eljárásra ily módni átváltoztatása soha célunk s szándékunkban nem vala, úgy azon intézkedésünknek is, miszerint a szóbeli vád következtében szóbeli eljárás útján több mint egy század óta több esetekben harmadfél évre is ítélt vádlottak védelméről gondoskodni kötelességünknek, sőt azt megtagadni az emberiség s az igazság elvei megsértésének tartanánk, egyéb iránya nem vala annál, hogy senki kihallgatatlanul s védetlenül ne büntettség s a midőn újabb törvényeink a nemteleneknek keresetbeli jogot adtak s az úrbéri tárgyakban azt is, hogy szabadon választott magán ügyvédek munkájával élhessenek, megengedték, azon semmi törvény által nem rendelt jogtalanságnak, miszerint a rövid úton elítélt vádlott eddig védelem nélkül fosztaték meg szabadságától, vége szakadjon. Egyébiránt e pontot oly természetűnek vélvén, melynek bővebb fejtegetését császári s apostoli királyi Felségednek országszerte ismert kegyelmes lelkülete, miszerint kihallgatlan legkisebb jobbjágyát sem szokta magától elbocsátani, fölöslegessé teszi, bátorkodunk császári királyi Felségednek legmagasb figyelmét fentebb elősorolt határozatunk pontjaira jobbjágyi alázattal fölhívni, s a midőn ebbeli őszinte előterjesztéseinkkel azt, hogy hatóságunk körén túl nem jártunk és sem a fennálló törvényeket nem sértettük, sem az ennek utána alkotandókat megelőzni, mit egyébiránt is, állván azon elv, hogy az alkotott törvények minden annakelőttei hasonnemű és tárgyú törvényhatósági intézeteket azonnal megszüntetnek, egyszersmind a lehetőség határain kívül esőnek is bátorkodunk nyilvánítani, egyáltalában nem törekvénk, kellőleg fölvilágosítottaknak hiszszük, azon biztos reménnyel rekesztjük be alázatos felírásunkat, hogy császári s apostoli királyi Felséged őszinte nyíltsággal s alázatos hódolattal tett jelen fölvilágosításainkra teljes megnyugvását méltóztatandik találni.

Kik egyébiránt királyi kegyelmeibe ajánlottak jobbágyi alázasos hívséggel holtunkig maradunk.

Kelt az 1842. esztendei január 28-ik napján Pesten tartatott közgyűlésünkben.

Császári Királyi Felségednek

legalázatosabb polgári

s leghívebb jobbágyi

Pest, Pilis és Solt t. e. megyék közönsége.¹⁾

IV. Kossuth és Széchenyi vitája. — Eötvös József. — Dessewffy Aurél.

Kossuth vehemens modora és agitációjának a megyék-nél elért sikerei nyugtalanították Széchenyt. Innen származott az a nagy politikai vita, melyet Széchenyi a Kelet Népe című könyvével indított meg és melyben akkori közéletünk számos tagja részt vett.

Széchenyi föllépése óta — vagyis hozzávetőleg 1830 és 40 közt — három nagy politikai factor volt Magyarországon.

Az ellenzék jogegyenlőségi irányban akarta átalakítani az egész állami szervezetet, a nemességnek pedig csak vezető állást vindikált, milyennel az pl. Angliában birt.

Szemben állott a kormány, mely tartott az ellenzék demokráciájától, de a nem-nemesek helyzetét határozottan javítani akarta s e tekintetben némely kérdésnél patriarchalis gondoskodásában ugyanoly messze szeretett volna menni mint az ellenzék. A bécsi kormány kétségtelenül a nivelláló absolutismusra törekedett; minthogy azonban ereje és administratív eszközei ehhez a célhoz nem igen voltak, ritkán kezdeményezett; inkább csak ellenőrző, corrigáló és az ellenzéki kezdeményezések végső ágait nyesegető munkálkodást folytatott.

A kormány és az ellenzék között állottak a conservatívek, kik a nemesség történetileg kifejlődött előjogai-

¹⁾ Pestmegye küldöttségének jelentése, a helytartótanácsi leirat és a pestmegyei fölirat az országos levéltár kancelláriai iratai közt található.

nak lehető fentartásával akarták szervezni az országot. A conservatíveknek fontos szerep jutott a harminczas évek végén, midőn gróf Majláth Antal neveztetett kancellárrá s különösen a fiatal mágnások a conservatív programnak a kormánynyal szemben az addiginál nagyobb nyomatékot adtak.

Maga Széchenyi, mint tudjuk, egyik pártnak sem volt tagja, de tényleg ugyanazon úton haladt, mint az ellenzék. Fölfogása leginkább csak abban tért el az ellenzékétől, hogy az ő rendszerében a főnemességnek a nemzeti föladatakban való közreműködésére nagyobb súly volt helyezve. De Széchenyi tulajdonkép csak azért nem csatlakozott az ellenzékhez, nehogy az általa úgy anyagi, mint társadalmi és szellemi téren kifejtett nagyszabású actio, melyre nézve a kormányférfiak és a conservatívek közreműködésére is szüksége volt, megbénuljon.

Ily körülmények közt lépett a színtérre a Pesti Hir-lap izgatása. Széchenyi azonnal látta, hogy ez radicalismus, a mely viszonyaink közt szakításra visz. Az ellenzék addig feltétlenül a békés fejlődést akarta. Különösen lehetségesnek mutatkozott ez, a míg az ellenzékét Deák Ferencz vezeti, a ki az 1839—40-iki országgyűlésen egész sorát az átalakító intézményeknek tudta létre hozni. Kossuth bevallott jelszava azonban az volt: ha akartok, veletek, ha nem, ellenetek. Különben is cikkeinek minden sorából látszott, hogy ő oly módon akarja siettetni a reformok keresztülvitelét, hogy nem riad vissza a kényszertől sem. Habár tehát a program tartalma ugyanaz maradt, de a keresztülvitel módozata Kossuth kezeiben olyanná alakult, hogy ezt Széchenyi programváltoztatásnak tekintette.

Az actualis különbség a régi és az új program között az volt, hogy míg Széchenyi és Deák a fő- és közép-nemesség zöméhez szólottak, addig Kossuth bűvös erejű cikkei fölbresztették lethargiájából a megyei kisnemességet s leginkább ennek az actióba való bevonására helyezte a súlypontot. Kossuth a megyét akarta erősíteni, mivel ebben sarkaló tényezőt látott a kormány habozása ellenében; Széchenyi pedig, a ki az egységes központi munkálkodástól

várt mindent, attól félt, hogy a megerősödött megyék még inkább gyengíteni fogják a kormányt.

Ez az aggodalom, és különösen annak fölismerése, hogy a már elért eredmények is kockára tétetnek, birta őt fölszólalásra.

A kritikus időben figyelmeztetni akarta a nemzetet, hogy való úton van s hogy az esetre, ha Kossuthra hallgat, az eddig követett politikával fölhagyott.

Széchenyi a legnagyobb bizalmatlansággal szemlélte különösen, hogy a megyék statutárius úton átalakítják a büntető igazságszolgáltatást. Ő e kérdésben helyeselte a kormány fölfogását. Innen magyarázható, hogy a negatio álláspontjára helyezkedett az egész bűnügyi reform tárgyában, melyet tíz évvel azelőtt ő maga hozott napirendre. (Széchenyi, mint már érintettük, a bűnügyi reformot különben sem egészen úgy értette, mint Deák, Szemere és Eötvös.)

Kiadta a Kelet Népeben a »túlzott philantropia« jelszavát és kifejté, hogy a büntetőjogi reformnak előtérbe vonása az érzelmek rabjává lett ingatag politikának leg-erősebb bizonyítéka.

Ezeket nem hagyhatta szó nélkül Eötvös József. Széchenyi azon eszmét tette gúny tárgyává, melyet ő és barátai évek óta gondoztak. Kossuth talán nekik is túlheves volt; de benne szövetségest láttak és remélték, hogy agitatioja gyorsabb egymásutánt fog létesíteni a békés átalakításra nézve.

Fölszólalt pedig Eötvös külön röpiratban (Kelet Népe és Pesti Hirlap. 1841.) és a dolgozat legtartalmasabb része épen az, mely a büntetőjogi kérdéssel foglalkozik. Ide igtatjuk a kifejtést.¹⁾

»Kinek Isten szívet adott, mely embertársának szenvedéseinél dobogni tud, ki érezve emberi méltóságát, nyugodtan nem nézheti, ha az hasonlójában sértetett, ki vallásának szent értelmét fölfogá, s nem csak ajkain, de keblében

¹⁾ 25. és köv. ll.

hordja azon egyetlen, s mindent magában záró parancsot: szeresd felebarátodat, az, látva az állapotot, melyben egy fél század előtt Európa minden tömlőczei léteztek, nem maradhatta nyugodtan. Százan, ezerezen érezék, nem mint a gróf úr mondja: *hogy csak a nemesis büntesse a halandót, s ember emberen kirekesztőleg csak javítson*; de érezék, hogy a büntetés csak akkor érdemli e nevet, ha minden szigorúsága mellett igazságos marad; hogy a vétkes büntetése a társaság kötelességei közé tartozik, mert a társaságnak első célja minden személy s birtoknak biztosítása: de hogy mindaz, mi e cél elérésére nem szükséges, mindazon szenvedések, melyek a börtön homályiba rejtve senkit vétkektől el nem rettentenek, kegyetlenség, pedig annyival nagyobb, mennyivel haszontalanabb; hogy a börtön falai közé zárt vétkes, ha büntetését kiállta, a társaságba visszalépend, s hogy őt romlásnak kitenni veszélyes; hogy végre tömlőcz nincs, mely a még csak vád alatt levők közül száz ártatlant nem zárna falai közé, s hogy ezekre nézve a társaságnak büntetési joga nincsen; százan s ezerezen, mondom, érzék ezt, s túl az Atlanticumon s innen sok emberbarát szentelé a fogházak javításának életét, — s hogy nem siker nélkül, s nem a nélkül, hogy nem csak a rabok, hanem a társaság is hasznát érzené, azon, mint szavaiból is kiviláglik, a tisztelt gróf sem kételkedik.

Miben fekszik tehát azoknak hibája, kik ezen javítást nálunk is honosítani kívánták, kik mint én, ezen ügy mellett fölemelték szavokat, s bár jól tudva, hogy ezt csak az ügy szentségének köszönhetik, örömmel láták azon pártolást, melyre hazájok törvényhozása e tárgyat méltatá; vagy kik, mint a Pesti Hírlap szerkesztője, miután ez ügy a törvényhozás pártolása alá vétetett, a közfigyelmet feléje igazíták? A javaslat idő előtti, így szól a tisztelt gróf, de valjon ha ez áll, nem következik-e ebből: hogy a jelen állapot idején van? s valjon ezt merné-e állítani valaki? Tekintsünk végig hazánk tömlőczein, s valjon ha 10, 20, sőt 50 gonosztevőt látunk egy-egy szobába zárva, a megrögzött gonosztevőt, s azt, kit első hibája vezetett e szerencsétlen helyre, sőt az ártatlant, kit csak vád terhel, mind egyenlő szenvedéseknek,

egyenlő anyagi és erkölcsi megromlásnak kitéve; ha egy megyének tömlöczében a rabok megfagynak, tíz más törvényhatóság börtöneiben évenként a typhus uralkodik, míg máshol a rabok nagyobb része, mint konyhás rab, kényelmes szolgálatban tölti napjait, olyannyira, hogy valóban inkább kézrekerítésének helyétől, mint vétkeiktől függ büntetése, fogjuk-e állítani, hogy ez rendén van; hogy a javításoknak ideje ezekre nézve még el nem jött; hogy vétkezik, ki ezen visszaélések ellen fölszólal s a hazát figyelmessé teszi, hogy törvényeinek szent neve alatt kegyetlenségek s visszaélések üzetnek? s ha egy tömlöczözöttnek sápadt arcza vala is az első indító ok, mely őket fölszólalásra készté, s habár a szegény megvetett szív vala is az, mely az észet e tárgyról gondolkozni inté, valjon oly roppant-e vétkök? s mert vannak néhányan, kik a tárgyhöz nem értve, túlzások által némelyeket azon hiedelemhez vezetnek, mintha a büntető rendszer javítása csak a rabok kényelmeinek növelésében állna; mert vannak, kik elragadva emberszeretettől, a kérdésnek csak ezen egy oldalát látják, — valjon ezért érdemi-e a tárgy megvetésünket? Hogy ott, hol annyi még hátra van, mint hazánkban, kényelmes tömlöczöket építeni bizonyára semmi angolnak vagy amerikainak eszébe nem jutna, az teljes igaz; — de hogy angol vagy amerikai, ki megyei tömlöczjeinknek néhányait látta, azoknak *emberiebb* módon elrendezését, — bármiként legyen is beavatva a *nemzeti kifejlődés taktikájába*, — idő előttinek tartani nem fogja, az nézetem szerint ép oly bizonyos; csak erről, egyedül erről van a kérdés.

A tisztelt gróf, mint szavaiból látszik, a fogház-javítási ügyben csak azon néhánynak túlzó philantropiából eredett fáradozásait látja, kik tömlöcz-javítás alatt csak a rabok anyagi jólétének növelését értik; s ismétlem, ha ezen ügynek más alapja nem volna, mint a költői ábrándok szülte érzélgés, akkor csakugyan nagyrészt állna mindaz, mit a tisztelt gróf e tárgyban fölhoz; de a dolog, hála az égnek, nem ily gyenge alapon áll.

Mindenben, mi a tömlöczök javítására történik, két fő tekintet van előttünk, melyet soha szemünk elől vesztenünk nem szabad.

Az első: a polgári társaságnak biztosítása.

A második: tisztelete azon velünk született jogoknak, melyeket, bármi mélyen süllyedve, az embernek elveszteni nem lehet, s melyeket tisztelni, még a rabban is, a társaság főkötelességei közé tartozik.

Csak ha, s a mennyiben a büntető-rendszer e két tekintettel ellenkezésben nem áll, akkor és annyiban felelhet meg józan kívánatinknak; s minden, mi vagy egy, vagy másrésről e két főtekintet elérésének akadályokat okoz, céliránytalan.

A polgári társaságnak első feladása a közbátorság; biztosítani polgárinak életét, vagyonát, becsületét, ez hivatása, ez azon magos cél, melynek elérésére alkottatott, melynek eltévesztése után fennállnia nem lehet. Minden, mi e cél elérésére szükséges, a társaság első jogai, sőt kötelességei közé tartozik, s nem lehet ok, nem lehet eredmény, bármi szép s dicséretes magában, melynek hódolva, e kötelesség teljesítésétől magát fölmenthetné; s ez minden büntetőjognak alapja. De valamint mindaz, mi a közbátorság feltartására szükséges, a társaságnak kötelességei közé tartozik: úgy kérdésen kívül minden, mi e cél elérésére szükségtelen s csak a büntetett egyed szenvedéseit s nem a társaság biztosságát növeli, olyan, mire a köztársaságnak joga nincs, — mire, bár mint erősebbnek, elkövetése hatalmában áll, erkölcsileg joga nem is lehet. Szükség, hogy a büntetés büntetés maradjon mindig, szükség, hogy a gonosztevő, kit erkölcsi érzete az erény ösvényein meg nem tart, a haszon fölött, melyet merényéből vár, a büntető igazság sújtó karját lássa és remegjen következeitől; de szükség, s nem kisebb morális szükség az is, hogy a büntetés büntetésnél egyéb ne legyen; hogy soha boszú vagy kegyetlenség színét ne öltse magára; soha, midőn a jogszerű többséget védi, az egyedben ne sértse az emberi méltóságot, melyet nem a társaság adott s melyet eltipornia nem szabad.

Már alkalmazva ezen általános elveket tömlőceink jelen állapotjára, kell-e sok szó, hogy céliránytalanságokról meggyőződjünk? Tekintve a társaságot: criminalitásaink naponként nevedő száma, s a rabok egymásközi megrom-

lása, elég hangosan hirdetik, *hogy a mostan létező büntető rendszer a társaságot nem biztosítja, sőt minden kegyetlensége mellett is visszatartó erővel nem bír*; tekintve a büntetett egyedeket pedig, ki nem látja, hogy e büntetés mód oly kegyetlen, — s ha azon ártatlanokra tekintünk, kik csak mint vádlottak símlenek tömlöczeinkben — oly igazságtalan, hogy azt feltartani tovább nem is lehet; — s valjon nem világos-e, hogy törvényhozásunk a tömlöczök javítására fordítván figyelmét, nem túlzó érzelgésből, hanem épen a fenn érintett tekintetek által vezéreltetett; s bizonyára meg nem feledkezett azon első kötelességről, mely e hon polgárainak biztosításában áll. Mily módon fog büntető rendszerünk olyanná válni, hogy e kívánatoknak megfelelően, solitairy confinement által (mit a Pesti Hirlap, legyen itt mellékesen mondva, nem csak hogy nem pártol, de ellenez) vagy az auburni rendszer útján, vagy talán más, bár nem oly tökéletes, de hazánk viszonyaihoz inkább alkalmazott módon, — én nem tudom; *de hogy az egynek igen rosztévő, de a soknak igen jótévő huszonöt helyébe más büntetés fog lépni elvégre, s hogy ez által, habár az holnap történnék is, azon hajszál, melyen egész nemzeti létünk függ, kettészakadni nem fog, az erős meggyőződése, s pedig olyannyira az, hogy míg erőm tart, mindent, mit ezen ügy elősegítésére tehetek, tenni kötelességemnek ösmerem*; mert tisztán érzem: *hogy azon nép, mely már megízlelte az arany szabadságnak lelket emelő kéjét, melyben felébredt az emberi méltóság érzete, s mely már sejdíteni kezdé, mi nemzeti nagyság, mi nemzeti üdv, (202. l.) nem tűrheti, hogy hazájának szent határai között az emberi méltóság bárkiben is sértessék.*«

Kossuth nem a Pesti Hirlapban, hanem külön könyvben válaszolt. (Felelet gróf Széchenyi Istvánnak. 1841.) A büntetőjogi kérdéssel ő is hosszan foglalkozik.¹⁾ Ide azon részeket igtatjuk, melyek a reformerek terveit világítják meg és mélyebb betekintést engednek czélzataikba.

¹⁾ 163. és köv. ll.

»... A Pesti Hírlap, a büntetések módjairól szólva, ügyekezett okokkal megmutatni, hogy a *verés* jogtalan büntetés, de czélszerűtlen is; mert 1. nem javítja a bűnöst; 2. nem oktat másokat; 3. a bűnöst nem csak el nem rettentí, sőt legtöbb esetben még elfásultabb, edzettebb gonosztevővé változtatja; 4. másokra is elrettentő például egyáltalában nem hat. Ezen okok mellett hivatkozott a Pesti Hírlap egyrésről saját tapasztalásunkra, miszerint 1000 év óta bottal büntetünk a nélkül, hogy sikerét tapasztalnók; mert büntetőrendszerünk sem javítólag, sem elrettentőleg nem hat a tömegre, s a tömlöczök napról napra tömvébbek, pedig nagyobb arányban, mint minőben a népesség növekedik; másrésről hivatkozott más nemzetek példájára, miszerint a verés, mint czélra egyáltalában nem vezető büntetés, oly tartományokban is eltöröltetett, hol a lakosok nem kevésbé *állatiak*, mint minálunk; például *Jamaicában*, hol néhány év előtt még kény és kedv szerint korbácsolt rab-szolga volt a népességnek igen nagy része; — és hivatkozott arra, hogy ha valahol, bizonyosan minálunk javasolják a körülmények a botoztatás eltörlését, minthogy a büntetésnek ezen neme itt nem csak a szégyen bélyegét veszítette el, mivel a *veréb-nem-öléstől* egész az útonálló-rablásig mindent, de mindent bottal gyógyítunk; hanem még (különösen a magyarnál és oláhnál) bizonyos elfásult hetykeséget szült, úgy, hogy a botnak szisszenés nélkül kiállása már a férfias néperények közé tartoznék; — végre, mivel a tudományból és tapasztalásból merített okok ellenében a szójárásokban erős slendrián mindig a nép állatiasságának elcsévelt szalmájával szokott előállani, a Pesti Hírlap a történetekre hivatkozott, hangosan bizonyítókra, hogy a büntetőtörvények szelidülésével az erkölcsök szelidülése karöltve jár; — ügyekezett megmutatni, hogy a mely nemzetnek törvényei durvaság, állatiasság bélyegét viselik, annak nem lehet állatinak nem lenni; mert törvény a leghatásosabb nevelő, törvény a nemzet erkölcsi állapotjának egyik legbővebb kútfeje, miszerint a ki a botoztatásnak czélirányosabb büntetésre átváltoztatását a nép műveltségétől akarná felfüggeszteni, hasonlítna ama jámborhoz, ki felfogadá, hogy vízbe nem

megy, míg úszni meg nem tanul. És mindezekből mit következtetett a Pesti Hírlap? valjon azt-e, hogy a *puhaszívű ábrándozásnak* egy fölhevült pillanatában töröljük el a botot, a nélkül, hogy javításra úgy, valamint példaadásra sikeresb büntetést tennénk helyébe? Gondolom, ily bolondnak csak senki sem tart, (kivéven a nemes grófot, mint mindjárt meglátjuk). Következteté az, hogy a törvényhozás útján célirányosabb büntetéseket kell kiszabni, s a foghárendszer és börtöni disciplinát azokhoz alkalmazni; addig pedig, célirányos fogházak hiánya miatt, többet tenni nem lehetvén, tegyünk bűn és politicalis vétség vagy hivatalos hanyagság között különbséget s műveltség és polgári állás szerint kivételeket; tehát ne botoztassuk például a falusi birót akármi kis elmulasztásért, csak úgy könnyedén, és ne botoztassunk, vesszőztessünk nyilvános piaczkokon; mert a büntetőrendszer nem csak a bűnös iránti viszony szűk szempontjából, hanem leginkább azon hatásából szükség tekinteni, melyet a néperkölsre gyakorol. Ennyi volt a Pesti Hírlap javaslata, és — istennek hála — nem egészen szontalanul.

Már most lássuk, miként hangzanak a nemes grófnak számtudományi bizonyossággal kimért logicateljes ellenokai, mikkel megbizonyítandja, hogy ez mind *puhaszívű ábrándozás*, mely a magyart sírba dönti és meggyilkolja a nemzetet. Halljuk csak! »*Huszonötöt kap egy szerencsétlen; s betű szerint nadrágukba esik szívük, és az igen is cifra poroszlók, kik alkalmasint becsületes, szinte szegény, de jóviseletű emberek, mint igazi ördögök jelennek meg a szív-andalgó, szép teoriákban elmerült embereknek, s volna csak hatalmuk — mert hiszen ez ugyanazon lajtorja, melyen Marat és Robespierre kezdték pályájukat — és a szennyes rongyokba burkolt, sápadt, elfonyadt arcú rabok, kik mint megannyi ártatlan áldozatok jelennek meg a romlott vagy spartacusi képzelőtehetség tükreiben, a rabok mondom nyernék a cifra öltözetet, s alkalmasint a poroszlók a huszonötöt, s hát a tanács, mely ily embertelent rendelt, valjon mit nyerne még az? tán az utolsó viaticumot*« (237—238. l.). — — — És im a hideg kiszámítás, mely a Pesti Hírlap

okoskodásait porba dönti, im e puha- és keményszívű ábrándozástól s minden képzeleti rajongástól ment tudományos modor, melylyel a Pesti Hírlap modora roszaltatik! Nem gondolom, hogy ezen ábrándok ellen czáfolgatásra szükségem legyen, s ha volna is, kötelességemben áll hallgatni; mert ilynemű fejtegetésekbe könnyen becsúszhatna valami, a mi ellenkeznék a tisztelettel, melylyel a nemes grófnak szívem mélyéből adózom. Azért tehát a nemes gróf modorában csak ennyit kiáltok fel: éljen a hideg kiszámító logica!

»Statariumról szól valaki — folytatja tovább a nemes gróf — és vagy elájulnak, vagy oly indignatióval fordítanak hátat, hogy majdnem az kerül statarium alá, ki se nem rabolt, se nem ölt, se nem gyújtogatott, és kit in flagranti meg sem csíptek — — hanem ki — azt meri állítani, — — hogy statarium még néha tán szükséges, míg polgári lét, nevelés, megigazított közvélemény, s ily felette hasznos, sőt tán nem egészen szükségtelen előzmények az ily irtózatokat, más és humanusabb óvszerek által gyökeresen kipótólva, tökéletesen és örökre szükségtelenné nem teendik.« — Ebben, a phantasmagorikus előzmény után (és éljen a hideg kiszámító logica!) rejlik a tárgyról is valami, mire csak röviden azt jegyzem meg, hogy a statariumnak irtózata nem a halálos büntetésben áll, mert ezt más törvényszékeink is ítélnék; nem is abban, hogy a statarialis bíróság rögtön ítél, mert ezt a lehetőségig minden törvényszéknél ohajtanók; és nem is abban, hogy a bírák nem szótöbbséggel, hanem közmegyezéssel ítélnének, mert ez jól rendezett birói eljárás mellett az angol esküdtszékek jelesebb sajátságaihoz számítatik; hanem abban állanak a statarium irtózatai: hogy a vádlottnak védelem nem adatik, és a birói eljárásból minden hiányzik, mit akár a faggató, akár a vádló rendszerre épített büntetőjog birói kény és birói embergyarlóság ellen valaha felállított; — és ezt nem gondolom, hogy a népnek bármily állatiassága nem mondom megkívánhatná, de csak menthetné is. Egyébiránt, a mi a *nevelésnek* mint szükséges előzménynek említését illeti: legyen szabad egyrészről megjegyeznem, hogy a jól rendezett büntetőjog a nevelő institutiók közt nem a legutolsó helyen áll; mert, ismétlem:

a büntetőjog hatásának nem csak a büntetendő bűnösökre, hanem az egész néptömegre kell számítva lenni; mert a minden önkény elleni személyes bátorlét, melyet csak a büntetőjog nyújthat; mert bűn esetében lehetőleg bizonyos és gyors büntetés, melyet a nyilvánosság által ébren tartott közvélemény mintegy igazolt s megerősített; mert ezen nyilvánosság és a tetteges részvét a büntetőjog kiszolgáltatásában, melyet a szabad népek főkincsöknek tekintenek sat. — mindmegannyi nevelő intézet, mely a népjellemet tisztítja, s bizonyos önbecsülést ébreszt, az erkölcsiségnek leghatalmasabb dajkáját. Másrészt legyen szabad azt is megjegyezni, hogy ha a nemes gróf a *nevelést* csakugyan szükséges előzménynek tekinti: miért akarja mégis azt politikai jogoktól függeszteni fel? miért tagadja, hogy a népnevelés nemzeti sakkjátékunkban a most teendő legelső vonás; s miért akarja útját állani népnevelésre célzó zsenge vállalatainknak, miket *oly anyailag ápol annyi öszinte kedély*? De hiszen erről alább egy-két szót. Most a büntetőjogi kérdésekre nézve még csak annyit kell megjegyezni, hogy midőn a nemes gróf *torturák* elleni föl szólalásomat a 243-ik lapon azért roszalja, mivel azokat naponkint kevesedő kivételeknek tartja, nagyszerű foglalatosságai miatt alkalmasint nem volt ideje, vagy nem érzett magában kedvet és hivatást, a dolog gyakorlati oldalával megismerkedni; küiönben nem futott volna el figyelme elől a Pesti Hirlapban gyakran ismételt azon észrevétel, hogy a *torturák*, *et quidquid eo pertinet*, nem kivétel, nem is személyességeknek beszámítható, hanem azon faggató rendszernek mellőzhetlen eredménye, melyet én a büntetőtörvénykönyv kidolgozásában gyökerestül megváltoztatva látni ohajtanék, s ép ezért tartottam s tartom szükségesekeknek azon életből merített, eleven fejtegetéseket.

Ez időben vette át gr. Dessewffy Aurél a Világ című conservatív lap szerkesztését oly kifejezett szándékkal, hogy Kossuth izgatásával szembeszálljon.

Dessewffy már a mult országgyűlésen a conservatívek vezére volt. Nagyrészt neki köszönhető, hogy a conserva-

tívek sok kérdésben a kormányétól eltérő külön álláspontra helyezkedtek, s gyakran engedményeket eszközöltek ki.

Dessewffy Aurél a büntetőjogi bizottságnak is tagja lett és az országgyűlés berekesztése után külföldi útra indult; beutazta Német- és Franciaországot, továbbá Hollandot, Belgiumot és Angliát. Főcélja volt a börtönök tanulmányozása, és e munkáját a bécsi kormány ajánló levelei nagyon megkönnyítették. Mire hazajött, már folyamatban volt a vita Széchenyi és Kossuth közt. Dessewffy Aurél egészben véve egyikhez sem csatlakozott; de a megyéknek a processualis reform tárgyában követelt statutarius jogát a legnagyobb erélyvel megtámadta. Egyik cikkéből emeljük ki a következő jellemzetes tételeket:

». . . A nemtelenekről s oly bűnök iránti úgynevezett sommás eljárásról van szó, melyek három esztendei fogságnál kisebb büntetést húznak maguk után. Ilynemű eljárásokban jelenleg a vádlottnak pártfogója nincs; az eljárás úgy történik, hogy az ügyvédi hivatal előterjeszti a történetek leírását, azután a tanúk vallomásait, s ezeknek meghitelesítése után maga a rab törvényszék elibe állíttatik, kikérdeztetik, — figyelemmel a tanúk vallásaira, — s az általa előadottak értelmében vallomása meghitelesítettén, s a vádlottat terhelő és könnyítő körülmények az előadó ügyész által előterjesztetvén, a törvényszék, azoknak megfontolása után, ítéletet hoz. Mind ez a fölesketett ifjúság jelenlétében történik. Az új határozat szerint a vádlott szabadon választana magának ügyvédet, s mind a vádló tiszti ügyész, mind a pártfogónak szóbeli meghallgatásuk után mondatnék ítélet. Történnék az eljárás tökéletes nyilvánossággal, e végett különösen elkészített teremben; csupán a szeméremsértő tárgyak lévén e szabály alól kivéve. Ítéletmondás végett a bírák különzárt terembe vonulnak.

Talán nem is épen szükséges a dolog törvényhozói természetét komolyan vitatni azon vallomások után, miket az indítvány pártolótól a mult pesti gyűlésen hallani alkalmunk volt. Nekünk mindig ily működésnek legsötétebb árnyék-oldala gyanánt az tűnt fel, hogy az ily bizonyos népszerű eszméknek megyeileg hozott áldozatok a törvény-

hozás szükséges függetlenségét tetteg korlátozzák: mivel, ha később a történt lépés káros voltáról értelmileg meggyőződik is a törvényhozó test, erkölcsi lehetetlenségben látja magát azt megsemmisíteni, kivált mikor népszerű eszmék forognak kérdésben. S ime vallomást hallánk az indítvány egyik legjelesb pártolójától, hogy valóban kisebb volna ezen tetteges újítási ösztön a megyékben, ha hogy a főrendi táblán egy sereg nagy úr nem ülne, s még más akadályok nem lennének, szóval: bizonyos eszméknek törvényhozási úton létrehozatásuk biztosan remélhető volna. Így tehát tulajdonképp nem létezik itt semmi különbség a theoriában: maguk az újítók is belátják a dolog való természetét, de bizalmatlanságban sínylenek a törvényhozás iránt, és így jobban szeretik előre tetteg keresztülvágni a legfontosabb kérdéseket, s ez nevezetetik aztán irányt adni a törvényhozásnak, eltalálni a törvényhozás akaratját, s éppen azon időpontban, midőn a törvényhozás a haladás pályájára elhatározottan fellépett s készülöben van éppen ezen fenforgó kérdésről rendelkezni.» (Dessewffy Aurél összes művei. Kiadta Ferenczy József. 1887.)

V. Az Akadémia. — A szakjogászok.

A Magyar Tudományos Akadémia is belevonatott a mozgalomba. Még 1839-ben Szalay László indítványára az Akadémia a következő pályakérdést tűzte ki:

»Határoztassék meg a büntetés értelme és célja; adassanak elő annak biztos elvei, s ezekhez alkalmazható nemei; fejtessék meg, találhat-e köztök helyet a halálbüntetés, és mely esetekben, miképen, és mily sikerrel gyakoroltatott ez a régi és újabb népeknél, különösen hazánkban.«

Hogy a kérdés mily nagy érdeklődést keltett, mutatja az, hogy tízenkét pályamunka érkezett be. A bírálók voltak Szalay László, Stettner György és Szlemenics Pál. A díjat az 1841-iki nagygyűlésen Szemere Bertalan munkájának ítéltek oda, s megdicsérték Sárváry Jakab munkáját. (Mindkettő megjelent.)

Ezen kívül az Akadémiában 1841. júniusban Tóth Lőrincz felolvasást tartott a bectelenítő büntetésekről.¹⁾

Egyedül a szoros értelemben vett jogirodalom nem működött közre az országos munkában.

A jogászai kar ezen tartózkodásának talán leginkább az volt az oka, hogy a század első felében jogi iskoláink épen nem töltötték be hivatásukat. Az egyetemen semmi egyebet nem adtak elő, mint a helytartótanács által kötelezően megállapított tankönyveket. Az előadások latin nyelven folynak, a tankönyvek is rendszerint latin nyelvűek. A mi pedig azok tartalmát illeti: ez vagy a fennálló törvények és rendeletek száraz felsorolásából áll, vagy pedig a német könyvek latinra fordított kivonata. Egyetlen egy kivétel van, és ez Frank munkája. A büntetőjogra nézve Szlemenics tankönyve volt hivatva vezérfonalul szolgálni, s annak bevezető első jegyzete még arról elmélkedik, hogy a büntetőjogot nem kellene-e fővesztő-jognak vagy vérhatalmú törvényszéki jognak nevezni.²⁾

¹⁾ Megjelent az Athenaeum 1841. oct. 26., 28. és 31-iki számaiban.

²⁾ Másik helyen pedig ezt írja: »Azt semmi sem tilalmazza, hogy a vallató bíró a felelni nem akaró, dühösködést színlelő, feleleteivel csintalankodó, vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacsságát sanyarúbb tömlöczcel, vagy mértékletes veretéssel meg ne zabolázza.« A tételt nem meri egészen tagadni még Fabriczi sem, ki pedig kiemelkedik a legisták közül. Jellemző a szakjogászok akkori gondolkodására, hogy Fabriczi azon kritikában, melyet Szlemenics könyvéről az 1837-iki Figyelmezőben írt, ezt mondja az illető helyről:

Az 1818. szept. 29. helytartótanácsi rendelet tilalmazza s ha meggondoljuk, mily sokféle visszaélésre nyit a »mértékletes veretés« kaput, főképp ha minden ellenőrség nélkül csupán *egy* vallató bíró által négy szem közt gyakoroltatik, mily könnyen fajulhat el valódi torturává; s mikép az együgyű rab a hazugságért reá rótt büntetést a vallásra késztető torturától soha sem tudja megkülönböztetni; mikép tehát az ilyennek veretés utáni vallásai mindenkor gyanusak és a bíró sohasem ment a veszélytől, hogy talán ártatlant kárhoztatott: valóban ohajtani kell, hogy ha csakugyan némely ritka esetben, hol a rab makacssága szembetűnő, vagy hazugsága világos, olynemű eszközökhöz nyulni kell, az mindazonáltal soha sem történjék a collateraliter vallató *egyes* bíró által.

Ily körülmények közt természetesen a hallgatók leg-többje elhanyagolta tanulmányait. Csak a ki tehetsége és ambíciója által sarkalva, önálló tanulmányokat tett, vagy a ki külföldre utazhatott: az képezte ki magát.¹⁾

Szalay kérlelhetetlenül üldözte irataiban akkori legis-táinkat. Ő írta róluk, hogy »a tespedésnek s mondhatni, a retrograd mozgalomnak oka nem csekély mértékben az ösz-szes jogi irodalom példátlan lelketlenségében is keresendő«; továbbá »az ész és az igazság szövéténekével be akarunk világítani a birói tapogatódzás s a rabulismus oduiba«; »nem akarunk többé egyre foltozni, enyvezni, nem egy sereg ár-mányforralót táplálni, kik a centuriae dubietatum feloldá-sából élösködnek«. Különösen gyakran használja irataiban: »absit dolus malus et jurisconsultus«.

Mi sem igazolja inkább Szalaynak a szakjogászokkal szemben elfoglalt álláspontját, mint azon körülmény, hogy munkáik az 1792-iki és 1827-iki javaslatokra semmi súlyt sem helyeznek. A mi a Corpus Jurison, a felsőbb rende-leteken és a szokásos néhány német könyvön túlment, azt ők nem tekintették tudománynak. Még észre se vették, hogy azon javaslatokban az emberi legfőbb javakért foly küzde-lem és vergődés.

¹⁾ Jól jellemzi a jogi iskolák akkori állapotát *Vécsey Tamás* »Széchenyi és a magyar magánjog« című munkája. A rövid latin füzetek betanításánál — írja Vécsey — veszteglő jogi iskolákon s a pesti jogi karnak lenyügzött tanfolyamán szünetelt minden szabad vizsgálódás és fejlődés. Az ifjú a hazai jognak legfőlebb száraz csont-vázát ismerte meg, ezt is a legkorlátoltabb positivitásban és izolált-ságban. A jogtanár latinul praelegált, s ha tudós volt, írt, de latinul. A prókátor, a táblabíró nem keresett, de nem is találhatott elméleti tudományos alapot, legfőlebb a magánjogból. A hiányt sohasem pótolta, mert a patriarchális és patrimonialis bíróságoknak zárt tárgyalása nem adott impulsust se a bírónak, se az ügyvédnek. Törvénytudókat lát a magyar curia, de nem lát magyar jogtudósokat.

Ugyancsak *Breznay* így ír az 1848. előtti egyetemi oktatásról: Az elmaradhatlan nemzeti vonások és összeköttetések leszámításával, akár Aethiopia vagy Amerika bármely népére ráillett volna, oly álta-lános emberiségies volt az. (A felső oktatásügy Magyarországon. 1896.)

VI. Pulszky Ferencz. — Mittermaier.

Pulszky Ferencz az országos választmány egyik legkiválóbb tagja volt. Már a váltótörvényi bizottságban mint jegyző működött és most tájékozódni kívánt a büntetőjogi codificatio iránt. Bécsbe utazott és ott Feuerbach, Mittermaier és Liwingston munkáit és a francia büntető-törvénykönyvet tanulmányozta. Bécsben elhatározá, hogy fölkeresi Heidelbergben Mittermaiert, (kinél azelőtt már Szalay is időzött), és megkéri őt a magyar büntetőjogi codificatio támogatására.

Mittermaier nagyon szívesen fogadta a szellemes fiatal embert és megígérte, hogy mindent megtesz, a mivel a bizottságnak szolgálatára lehet.

Megkérte Pulszkyt, fordítaná le számára annakidején a javaslatokat, ő szívesen megírja neki megjegyzéseit. Egyáltalán különösen érdeklődött a magyar büntető-törvénykönyv iránt s nagy reményeket fűzött hozzá, mikor megtudta, hogy azok közt, kik ki fogják dolgozni, nincs se bíró, se hivatalnok, se professor; ugyanezért eredetit várt tőlük.¹⁾

Mittermaiernek azon időben vezető állása volt a büntetőjogi szakma terén egész Európában, de még Amerikában is. Minden oldalról hozzáfordultak a codicatorok és a tudósok, hogy véleményt mondjon a vitássá vált kérdésekben. Körülbelül olyan állást foglalt el, mint később Pisában Carrara. Pulszky tehát nagyon jól választott, mikor hozzáfordult. Mittermaier a legszélesebb látkörű szakférfiú volt a német jogtudósok közt s elfogulatlan ítélete mértékadónak vétethetett a büntetőjogi dogmatika vagy codificatio bármely kérdésében.

A mi codicatorainkat talán leginkább az vonzotta Mittermaierhez és erősítette meg az iránta táplált rokonszenvet, hogy ő nem szorítkozott a jogtudomány egyik szakmájára és nem is egyedül a szoros értelemben vett jogtudományra. Mittermaier politikai férfiú is volt, élénk részt

¹⁾ L. Pulszky Ferencz: Életem és Korom. I. 144. l. — Ugyan-csak Jogt. Közl. 1893. 47. sz.

vett hazája politikai ügyeinek intézésében és előkészítette az átalakulást körülbelül ugyanazon eszközökkel, mint a mi államférfiaink. S Mittermaier, mint a délnémet liberalismus egyik legelőkelőbb képviselője, ép oly hévvel küzdött a porosz hegemonia ellen, mint a mieink küzdöttek az osztrákok ugyanily törekvései ellen.

Hogy a rokon vonásokat kellőleg méltathassa az olvasó és hogy Mittermaier egyéniségét a maga egész jelentőségében föltüntethessük, ide igtatjuk rövid életrajzát és jellemezzük néhány adattal a jogtudományban és a közéletben elfoglalt állását. Ezzel egyszersmind Magyarország őszinte barátja iránt a kegyelet adóját kívánjuk leróni.

Már mint fiatal ember Feuerbach mellett dolgozott és részt vett az 1813-iki bajor büntető-törvénykönyv készítésében. Minthogy Feuerbach nem tudott olaszul, francziául pedig csak keveset, a fiatal segéd, ki mind a két nyelvben teljesen jártas volt, nyerte azon hivatást, hogy a mester számára az olasz és a francia jogtudomány és törvényhozás tételeit esetről esetre kifejtse. Kétségkívül a legjobb iskola volt ez egy tehetséges kezdőre nézve, s már itt képződtek alapjai annak, hogy Mittermaier később az összehasonlító jogtudomány egyik előharczosa lett.

Feuerbach állandóan, még mikor Mittermaier el is hagyta a büntetőjogban mestere utait, atyai barátja maradt és utóbb tankönyve újabb kiadásainak átdolgozását bízta reá. Így Feuerbach tankönyve a Mittermaier híressé vált jegyzeteivel úgyszólván áthidalta a mult és a jelen büntetőjogát.

Mittermaier első nagyobb munkája volt: *Theorie des Beweises im peinlichen Prozesse*. 1809.

A kormány őt a landshuti egyetemre nevezte ki tanárrá és ott rövid idő múlva rektorrá választották.

Ezen időből származó munkái: *Einleitung in das Studium der germanischen Geschichte*, 1813; *Anleitung zur Vertheidigungskunst*, 1813; *Handbuch des peinlichen Processes*, 1814; *Versuch einer wissenschaftlichen Behandlung des deutschen Privatrechts*, 1815.

A bűnvádi eljárásról szóló munkájában már megkezdte az összehasonlító tárgyalást.

Az 1816. évben belépett az Archiv für Kriminalrecht című folyóirat szerkesztőségébe és 1857-ig ő szerkesztette e lapot, mely vezérlő organuma lett különösen a tanári német büntetőjognak, s a lap megszűnése is 1857-ben arra vezethető vissza, hogy időközben a porosz practikusok a francia jog receptiójával kicsavarták a tanárok kezéből a vezérpálczát s a poroszok folyóirata, a Goltzdammer's Archiv, úgyszólván egyeduralomra jutott. Az Archiv für Kriminalrecht folyóiratban jelent meg először Mittermaier dolgozata az 1843-iki magyar javaslatról.

Az 1818. évben alapította az Archiv für Civilistische Praxis folyóiratot és ennek szerkesztője maradt egész haláláig. (1867.) A folyóirat még ma is fennáll.

A landshuti kis egyetem tanára rövid idő alatt híres emberré lett és több egyetem részéről meghívást kapott. Hívta Halle és Jena, de ezeket a meghívásokat nem fogadta el. Hívta ezután Bonn; ide elment, hogy az azon területen érvényben levő francia codexekkel és gyakorlattal alaposan megismerkedhessék.

Ugyanezen időbe esik két legnagyobb munkájának megjelenése; az egyik Lehrbuch des deutschen Privatrechts, másik Der gemeine deutsche bürgerliche Prozess.

A bonni egyetemen azonban a politikai viszonyok miatt nem érezte magát otthonosnak; egyrészt azt követelték tőle, hogy mint egyetemi bíró vegyen részt az u. n. demagogok üldözésében, mely akkor Poroszországban honos volt; másrészt a porosz király személyesen is megsértette őt egy ízben a deákság magatartása miatt. Szívesen fogadta tehát, midőn a heidelbergi egyetem meghívást intézett hozzá és 1821-ben e városba költözött. Itt maradt egész élete végéig, negyvenhat éven át, és ezentúl minden meghívást, melyekkel az egyetemek és a felső bíróságok elhalmozták, visszautasított. A heidelbergi egyetem jogi fakultása neki és néhány vele rokonszellemű tanárnak köszöni nagy hírnevét.

Az 1818. évben alapította Mittermaier az összehasonlító jogtudomány művelésére szánt Kritische Zeitschrift für

Rechtswissenschaft des Auslandes című folyóiratot. Ezen folyóiratban még nagyobb tevékenységet fejtett ki, mint a többiben. Itt újat kellett alkotni. Minden ország jogászaival és államférfiaival külön szervezte összeköttetéseit. Olaszországba többször utazott s ő maga leggyakrabban az olasz jogi viszonyokról írt a lapba. Párisban és Londonban is járt. Voltak levelezői a föld kerekiségének minden nagyobb országában. A lapnak igen nagy hatása lett s a német jogtudomány universalis jellegét lényegesen előmozdította.

Ezen folyóiratba írta Mittermaier az 1840-iki magyar váltótörvényről szóló értekezését (XIII. kötet 145. l.), és ugyancsak itt jelentek meg Szalay László és Henszelmann Imre terjedelmes tudósításai a magyar országos bizottság és a Karok és Rendek tárgyalásairól.

Nevezetesen a XVI. kötetben (1844.) e cím alatt ír Szalay: Verhandlungen des ungarischen Reichstages über den neuen Strafgesetzbuch-Entwurf. 311—329. ll. — A XVII. kötetben Henszelmann Imre folytatja az ismertetést. 104—137. ll. Ezen ismertetés kiterjedt a börtönügyi javaslatra és a főrendiház tárgyalásaira is. — Ugyancsak e kötetben folytatja ismét Szalay (1845.) és előadja érdekesen az országos bizottság tárgyalásait. 184—212. ll. — A XVIII. kötetben Henszelmann hosszabb dolgozatot közöl e cím alatt: Die Juryfrage auf dem ungarischen Reichstage. 43—109. ll. — Ugyane kötetben Henszelmann visszatér a tárgyalások közlésére, melyet az előző kötetben megkezdett. 261—300. és 372—392. ll.

Ezen előkelő folyóirat tehát csak úgy ontotta a magyar tárgyú közleményeket. S ha azt találjuk, hogy a későbbi években a külföldi törvényhozások szorgosan figyelembe veszik az 1843-iki magyar országgyűlésen történeteket, ez első sorban e közléseknek tulajdonítható.

Az összehasonlító jogtudomány művelése a lap megszűnésével hanyatlásnak indult. Ismét divattá lett Németországban egyedül a német jogfejlődés tanulmányozására szorítkozni. Binding egyenesen kimondja nagy munkájának előszavában, hogy ő e könyvben ignorál mindent, a mi nem német. Időközben Franciaország karolta föl az összehason-

lító rendszert és alapította a Société de Législation Comparée együletet s annak Annuaire-jét. Legújabbán pedig, ami a büntetőjogot illeti, a magyar származású Liszt Ferenc hallei tanár hozta létre a német és francia nyelven megjelenő vállalatot, melynek czíme: Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in rechtsvergleichender Darstellung. La Législation Pénale Comparée.

Heidelbergben Mittermaier irodalmi működése oly nagy mérvet öltött, milyen ma példa nélküli. Itt írta a büntetőjogot és a bűnvádi eljárást tárgyzó legtöbb dolgozatát: Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung (1842—3); Die Mündlichkeit, das Anklageprinzip, die Öffentlichkeit und das Geschworenengericht (1845); Der neueste Zustand der Gefängnisseinrichtungen in England (1850); Die Gesetzgebung und Rechtsübung über Strafverfahren (1856), stb. stb.

Ezen kívül magánjogi tankönyvei folyton új kiadásokat értek, mivel a gyakorlatban úgyszólván törvényerejű tekintélyök volt. Alig hoztak felsőbirósági ítéletet, mely ne idézte volna Mittermaier valamelyik tételét és könyvét.

Ily körülmények közt nem csodálkozhatni, hogy a tudományos társaságok és testületek elhalmozták Mittermaiert kitüntetésekkel. Olaszországnak csaknem valamennyi akadémiaja megválasztotta dísztaggá; az angolok szintén; egy egyetem az amerikai jog doctorává nevezte ki; s midőn Angliában utazott, az angol bírák az ottani szép szokás szerint meghívták, hogy foglaljon helyet a bírói padon és működjék közre az ítélet megállapításánál. A magyar tudományos akadémia 1846-ban választotta kültaggá.

Az eddigiekben Mittermaiernek jogászai működését tárgyaltuk. E mellett állandóan az actualis politikával is foglalkozott. A badeni második kamarának évek hosszú során át elnöke volt s a munkálatokra közvetlenül nagy befolyást gyakorolt. Szónoklatával és az ellentéteket kiegyenlítő modorrával hatott, és ha valamely kérdés megoldása különös gondosságot vagy hosszas munkát igényelt, átvette az előadói funkciót. Az 1848. évben a nagyherceg megkínálta őt az igazságügyminiszterséggel, de nem fogadta el. Ugyanezen évben Frankfurtban találjuk őt a nemzetgyűlésen. A Vor-

parlament őt választotta meg elnökké s a német liberálisoknak az a meggyőződése, hogy ha magának a parlamentnek is ő lett volna az elnöke, az események nem fejlődtek volna olykép, hogy a reactio fölülkerekedhetett.

Hogy 1848-ban a magyar kormány épen Szalay Lászlót küldötte követül Frankfurtba a nemzetgyűléshez, annak talán egyik oka az, hogy Szalay bizalmas viszonyban volt a nemzetgyűlés egyik legbefolyásosabb tagjával, Mittermaierrel. Annyi bizonyos, hogy Mittermaier politikai célzatai, a mi az akkori aktuális főkérdést — Ausztriának Németországhoz való viszonyát — illeti, azonosak voltak a magyar kormánynak ugyanezen kérdésben elfoglalt álláspontjával.

**VII. Bezerédj. — Klauzál. — Eötvös és Lukács:
Fogházjavítás.**

Szólnunk kell még Bezerédj Istvánról és Klauzál Gáborról.

Bezerédj István már az 1832—6-iki országgyűlésen lelkes előharczosa volt a jobbágyság emancipációjának. Bezerédjnek kedvencz témája a bűnvádi eljárás, mely egyedül képes biztosítani a jobbágy állását az államrendben. Követársai őt tréfásan örök igazságnak nevezték, mivel álláspontja mindenkor az igazság eszméjében kulminált. Ő volt az, a kinek fenkölt szónoklata az országos választmányban a halálbüntetés eltörlésének kimondására döntő súlyú volt. Az elnöklő országbíró ezt nyíltan elismerte.¹⁾ És nem csak az általános elvi kérdésekben szólalt föl. Ép az volt jellemző vonása egyéniségének, hogy ugyanoly odaadással tárgyalta a legkisebb részletkérdést, mint az egészet. A büntetőjogi törvényhozás problémáit teljesen ismerte, mint ez a Karok és Rendek tárgyalásainak közléséből ki fog tűnni.

Klauzál Gáborban volt egy rokon vonás Deák Ferenczhez: okoskodásának erősen logikai menete. Klauzál a tiszta magyar táblabírói ész jellemző képviselőjének tekinthető. A büntetőjogi törvényhozás kérdéseibe ő is nagyon

¹⁾ L. Csengery: Magyar szónokok és státusférjak, 53. l.

hamar beletalálta magát és Pulszky szerint azon kisebb körhöz tartozott, mely a részletes munkánál is híven kitar-
tott mindvégig. Mikor pedig az 1843-iki országgyűlés meg-
nyílt, Klauzál volt az ellenzék vezére és az a merev maga-
tartás, melyet a Karok és Rendek a főrendekkel szemben
a büntetőjogi codificatio tekintetében is tanúsítottak, talán
leginkább neki tulajdonítható.

Ügyszólván kapuzárás előtt, az országos választmány
tárgyalásainak megnyitásával egyidejűleg, jelent meg egy
könyv, melynek hivatása volt az auburni rendszer javára
alakítani a közvéleményt a magánrendszerrel szemben. Ez
Eötvös József és Lukács Móricz ¹⁾ munkája a fogházjaví-
tásról. Eötvös már a harminczas években küzdött a magán-
rendszer ellen, később Kossuth csatlakozott hozzá, majd
Nyáry Pál is az auburni rendszer mellett tört lándzsát, és
mint látni fogjuk, Deák sem idegenkedett tőle. A szerzők azzal
vezetik be fejtegetéseiket, hogy nem akarnak szólni a vér-
hatalommal bíró uradalmak tömlöczeitől, melyek ügyszólván
fölvigyázat nélkül, egyes gazdasági tisztek kormányzására
bizatnak; de a közhatóságok között is alig található kettő,
melyeknél a rabok tartására nézve óriási különbségek ne-
volnának. Vannak hatóságok, melyek tömlöczeikbe a hall-
gató, mások, a melyek a magánrendszert hozták be. Némely
helyen pedig a börtön a középkor óta, a mikor épült, sem-
miben sem változott. Kifejtik az auburni rendszer elveit
és részletes szervezeti szabályzatát. Legnyomósabb érvük
mindenesetre az olcsóság. Építési tervet is mellékelnek,

¹⁾ Lukács Móricz 1840-ben hosszabb dolgozatot bocsátott
közre *Büntetőjogi theoriák* cím alatt. Feladatul tűzte, hogy az »aka-
démiai díjra pályázók figyelmét arra fordítsa, a mi külföldön ezen
tárgyról íratott, hogy velök megismertesse az idegen literatúrákban
kifejtett sokféle eszmét s kimutassa a tudomány jelen állását, azon
pontot, melyből tovább haladnunk, azon alapot, melyre tovább építe-
nünk kell«. A dolgozat a Budapesti Szemle II. füzetében jelent meg.
Lukács Móricz munkáinak Gyulai Pál által kiadott gyűjteményében
szintén megtalálható. (I. 183—242. ll.)

melyet Greffel Károly pesti építész készített. A munkát Deák Ferencznek és Klauzál Gábornak ajánlják.¹⁾

**VIII. A szatmármegyei 12 pont. — Összefoglalás. —
Az országos választmány egybeülése.**

Szatmármegye rendei tizenkét pontot állítottak föl országgyűlési utasításkép és e pontokat a többi megyével is közölván, ezek azokat megvitatták. Egyik így szólott: »A polgári és büntető-törvénykönyv új szerkezete, esküdszék fölállítása, a faggató per megszüntetése, a vádperbehozatala.«

A megyék nagyjából elfogadták e tételt.

Az esküdszék mellett adtak utasítást: Szatmár, Szabolcs, Torna, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Torontál Pozsony, Nyitra, Vas, Nógrád, Zala, Komárom, Bars, Somogy, Hont, Győr, Zólyom, Pest, Tolna, Ung. — Ellene: Abauj, Zemplén, Sáros, Szepes, Máramaros, Temes, Krassó, Sopron, Trencsén, Liptó, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turóc, Pozsega, Szerém. — Tehát 26 mellette, 20 ellene.

Mindezen előzményeket egybefoglalva, tényként fogadhatjuk el, hogy a büntetőjogi codificatio volt akkoron ha-

¹⁾ Ugyanezen évben megjelentek még: Vélemény a büntetés mód javítása iránt. Irta Balla Károly, pestmegyei kapitány; továbbá ezen dolgozat terjedelmes megbeszélése az Athenaeum 1841. aug. 15., 17., 19. és 22-iki számaiban Szemere Bertalan tollából; majd erre Balla válasza a nov. 16., 18. és 21-iki számokban.

Eötvös és Szalay legtovább tartottak ki a büntetőjog mellett. Eötvös négy évvel később a Falu Jegyzőjében visszatér e kérdésekre és mesteri kézzel festi a magyar bűnügyi igazságszolgáltatást és börtöneink akkori hajmeresztő állapotát. Szalay László büntetőjogi és processualis cikkei leginkább 1845/6-ban a Pesti Hirlapban jelentek meg; utóbb összegyűjtve Publicistikai Dolgozatok cím alatt két kötetben. (Szalay jellemzéséről három nagyobb dolgozat látott napvilágot, de egyik sem terjeszkedik ki bővebben a büntetőjog terén kifejtett alapvető munkálkodására. Ezek a dolgozatok: Csengery Antal Magyar szónokok és státusférjak című gyűjteményes munkája, (513—561. ll.) Eötvös József akadémiai emlékbeszéde, és végül a legterjedelmesebb: Flegler Sándor német író műve, mely »Szalay László és munkái« cím alatt magyarra fordítva megjelent az »Olcso Könyvtár«-ban. Érdemes munka volna Szalayt mint jogászt méltatni.)

zánkban az egyik uralkodó kérdés. Egyrészt annak megoldását alkalmasnak tartották a jogegyenlőségi eszmék előtérbe hozására; de átment a köztudatba az is, hogy a magyar államéletben a bűnügyi igazságszolgáltatás lévén leginkább visszaélésekkel megtelve: itt kell először segíteni.

A fejlemények, melyeket tárgyaltunk, kimutatják egyzersmind téves voltát azon fölfogásnak, miszerint az 1843-iki codificatiót néhány tudós doctrinaire reá octroyálta az országra. Tagadhatatlan, hogy a doctrinairék előkészítették a talajt és formulázták az eszméket, de mikor az országos választmány dolgozni kezdett, az országos közvélemény már fölkarolta a reformot. S ez a közvélemény még messzebb ment tételeiben, mint mentek amazok. A központból indult ki a szerény szó, de a viszhang ezerszeresen adta azt vissza.

Nem hallgathatjuk itt el azt az észleletet, hogy a negyvenes évek legnagyobb magyar államférfinak pályájában a büntetőjog volt a nyilvános és törvényhozási szereplésnek részint kiindulási pontja, részint egyik kiemelkedő mozzanata. A kifejtettek alapján föl is soroljuk őket: Deák, Szalay, Eötvös, Szemere, Dessewffy Aurél, Pulszky Ferencz, Bezerédj, Klauzál. Sőt bizonyos tekintetben Széchenyi és Kossuth is ide vonható.

És még egy megjegyzést.

Az országos közvélemény teljesen úgy és teljesen olyanná fejlődött ki nálunk 1841-ben, mint Franciaországban hetven évvel azelőtt. Ott a Calas-per és Voltaire kitartó agitatioja irányozta egész Franciaország figyelmét a tartathatatlan büntetőjogi állapotokra. Valamint nálunk a megyék, úgy Franciaországban is az illető testületek utasításképp kidolgozták követeik számára a büntetőjog és a bűnvádi eljárás minden kérdését s a francia közvélemény egy ideig úgyszólván kizárólag ezen problémákkal foglalkozott. A ki összehasonlítja az utasításokat, melyeket ott adtak, a mi megyéink 1841/2-iki utasításaival, közöttük feltűnő rokonságot fog találni.¹⁾

¹⁾ Összeállította az utasításokat *Desjardin* a következő című munkában: *Les cahiers des États généraux en 1789. et la législation*

A nádor 1841. november 28-ára hívta egybe az országos választmányt Pestre. A választmány tagjainak összegyülekezése eseményszerűleg hatott. A megelőző éles viták, a megyéknek ugyancsak a bűnügyi kérdésekből származó izgatottsága és a kormánynyal kifejlődött conflictusaik: mind-megannyi nevezetes tényezője volt a közfigyelemnek, melylyel a választmány munkájának megkezdését kísérték.

És itt emelkedik ki ismét Deák Ferencz alakja. A pesti irodalmi körök tagjai és az ifjúság Deák Ferenczet fátklászénél tisztelték meg. Deák a lakása erkélyén mindazok kíséretében jelent meg, kik még az imént egymással a legélesebb vitákat folytatták. Ott volt Széchenyi, Kossuth, Eötvös, Dessewffy és mások. Deák személye egyesítő elemként hatott. Beszédében utalt arra, hogy eljött az átalakulás korszaka, még pedig azon legfontosabb idő, midőn nem lelkesedésre, hanem munkára lesz szükség. Nemzetünk hibája eddig az vala, hogy lelkesedésben bővelkedett, de a cselekvés órájában nélkülözte a hideg megfontolást, nélkülözte a csüggedhetlen fáradozást, mely nélkül sikert elérni nem lehet. Itt az idő e fogyatkozásból kitisztulni. A komoly megfontolás egyik legszükségesebb szövetségese a türelem egymás személye, egymás vélekedése iránt.

A Pesti Hírlapnak ez alkalomból megjelent cikkét ide igtatjuk :

criminelle. (1883.) Szabad lesz az előszóbból ide igtatni egy jellemző mondatot, mely szintén mutatja a politikai helyzet azonosságát: Nous nous proposons de rechercher et de résumer les vœux contenus dans les cahiers des États généraux de 1789 au sujet de la législation criminelle. Il n'y a pas d'article indifférent dans ce qu'on a souvent appelé le testament de l'ancienne France. En toute matière, il est intéressant de se demander où tendaient et jusqu'où allaient les désirs de la nation, dans un temps où elle réclamait si ardemment des réformes et songeait si peu à une révolution, quelles propositions lui suggéraient, soit la puissante influence des théories philosophiques, comment elle espérait concilier la liberté dont elle était si avide avec le besoin d'avoir un gouvernement et de maintenir l'ordre social.

Deák Ferencz megtiszteltetése.

A büntető- és javítórendszer kidolgozására megbízott országos választmány tagjai, s közöttük Deák, Pestre érkeztek már. Minden bizonynyal terjedtebb immár az értelmesség hazánkban, mintsem bizonyítgatnunk kellene, hogy midőn büntetőjogról van szó, nemcsak néhány utonálló, rabló, tolvaj, zsebelő, gyilkos és verekedő megbüntetésének szűk tekintetéből kell a dolog fontosságát szemügyre venni, hanem a minő igaz, hogy személyekből és személyek végett áll a polgári társaság, ép oly tagadhatlan, hogy a törvénykönyv, mely a személyes bátortólattal fölött határoz, melynek mérlegében becsület és szabadság s minden, minek az életben becsé van, sőt tán maga az élet is kérlelhetlenül fölméretnek; a polgári lét ügyeinek még akkor is legfontosbika volna, ha hozzá más nagy és szent érdekek mellétekintete nem csatlakoznék. És pedig csatlakozik. A büntetőjogi eszmék phasisai az emberi nem civilisatiójának világútjában tájékozó mért-földkövek gyanánt állanak. Egy büntetőtörvénykönyv által egy nemzet civilisatiója fölött tán századokra koczka vettetik, mert büntetőrendszer néperköcsiségnek, népjellemnek, népnevelésnek nem egyedüli; de egyik leghatalmasabb factora, s egyszersmind szögletkő a polgári szabadság épületében; mert büntetőtörvény teremthet, büntetőtörvény ronthat jogállapotot, pedig ebben fekszik a kezesség, hogy a szabadság irott malasztja gúnynya ne változzék az életben. Érezték e ropant fontosságot az ország rendei, midőn a büntetőrendszeri javaslat kidolgozására hazánk legjelesebb fiai, a politikai színezetek kitünőbb notabilitásai közül választottak; de érezték e fontosságot az ország lakosai, mert e választmány munkálata oly momentum nemzeti életünkben, melynek tömérdek remény, tömérdek aggodalom néz elébe. Mi csuda tehát, ha ennyi várakozás és aggodalom közt, ha egy kétes, de sorsunkra nézve elhatározó jövendő küszöbén — egy jövendőnek, melynek alakja s jó vagy bal irányvétele egyenesen a jelen fainak képességétől függ — mi csuda, kérdem, ha ily jövendő küszöbén a polgári szabadság és jólét fogalmai szorosabban tapadnak a lélekhez, s az ember szeme oly örömet áll meg olly nyugponon, melyhez annyi remény s féltékeny rokonszeny ragad? Mi csuda, ha ily érzelmek közt az országos választmány a legfeszültebb figyelem tárgya, és ha a nép már előre kijeleli embereit, kiknek lelkületétől és gondolkozásától féltékenyül ápolat reményeinek teljesültét várja? Mi csuda végre, ha e népbizalmat, népszertetet, népszenvet leginkább Deákban látjuk központosulni? Nem igazolja-e e polgártársunk minden lépése ama halatlan közbizodalmat, mellyel őt, mint Washington előtt és után senkit, egy ezer osztály- és érdek-árnyéklatokból álló nemzet fölkarolta és haladásunk fölkezt vezérévé szentel? És Deák megérkezése új és rég óhajtott alkalmat nyujtva iránta azon szeretetet tanúsíthatni, mellyel iránta e hazában minden, de minden viseltetik. . . .

A javaslatok kidolgozása.

I. Formalia.

Az országos választmány az első ülést 1841. december 1-én tartotta.

A tárgyalás meglehetősen nehézkesen indult.

Indítvány tétellett először is, hogy a jegyzői állás választás útján töltsék be. Ezt a conservatívek mint a százados gyakorlattól eltérőt elleneztek. A többség az addigi gyakorlat megtartását határozta el és így Zarka János, a bizottságba megválasztott személynöki ítélőmester, bizatott meg a jegyzőkönyv vitelével. Deák és vele többen különvéleményt jelentettek be és ebben kifejtették, hogy a törvény a jegyzőválasztás tekintetében nem szab a választmánynak semmi korlátot és ha az eddigi országos választmányok nem éltek e joggal, abból nem következik, hogy a jelenlegi választmány is korlátozva legyen jegyzőt választani. A jegyző ad szavakat, sőt gyakran lelket is a többség véleményének; a jegyző ügyessége és azon bizodalom, melylyel a többség viseltetik iránta, megkönnyíti a tanácskozás folyamatát; a jegyzőt a tárgyismeret és ügyesség képessé teszi a kifejtett eszmét tisztán fölfogni s a kimondott gondolatnak szoros összefüggéssel rendezett alakot adni. Végül hozzáteszik: azon kedvező körülmény, hogy a jelen esetben a kinevezett ítélőmester tárgyismereti jártassággal ügyességet is párosít s a választmánynak általános bizalmát bírja, mágára az elvre nézve döntő nem lehet.¹⁾

¹⁾ A jegyzőkönyvek igen terjedelmesek. Némely kérdésben, mint pl. a halálbüntetés, az esküdtszék, tüzetesen föltüntetik a vitát. Más

Az alválasztmányok megalakításának módozata iránt is véleményeltérés mutatkozott a két párt közt. Az ellenzék a választás, a conservatívek az elnöki kinevezés mellett voltak s ez utóbbi fogadtatott el. Az ellenzék ez ellen is különvéleményt adott be.

Indítványozta továbbá az ellenzék egyik tagja, hogy az országos választmány tárgyalásai nyilvánosak legyenek és Dubraviczky Simon Pestmegye alispánja azonnal föl is ajánlotta az ülések számára a megyeház termét. Conservatív részről a nyilvánosság ellen fölhozott, hogy midőn törvények hozatnak, szükséges ugyan, hogy a nyilvánosság örködjék, de ebből nem következik, hogy a törvényjavaslatok keletkezésének minden stadiumát a nyilvánosság azon neme, mely itt javasoltatik, kísérje. Előkészületeknél nem czélszerű azon anyagi érintkezés, melyben a tanácskozó testület a hallgatósággal van. Zajongások, közbeszólások, a hallgatóságnak a tanácskozó testület fölött a helyszínén gyakorolni szokott biráskodása mindannyi körülmény, mely miatt a tanácskozások kellő csenddel és komolysággal nem folytathatók, az eszmék kicserélése, a kölcsönös értekezés nagyrészen sikertelen marad; az egyszer kijelentett véleménynek megmásítása, a hallgatóságnak nem tetsző nézetek tartózkodás nélküli kijelentése nagyobb számú közönség előtt nehezíttetnék. Igaz, hogy a váltótörvénykönyv készítésével foglalkozott bizottság nyilvánosan tárgyalt, de ama száraz tárgy és a jelen választmányi munka közt, melynek tárgyalása által indulatok és rokonszenvek ébreszthetők, igen nagy a különbség.

A határozat az lett, hogy az országos választmány a nyilvánosság kizárásával tárgyaljon.

Ezen határozat ellen Deák és többen különvéleményt adtak be, melynek gondolatmenetét vázolniunk kell, mivel visszatükrözi az egész törvényalkotási actio alapeszméjét.

A megyék gyűlései, — mondja a különvélemény — melyek a közigazgatásnak majd minden ágai fölött intéz-

igen fontos kérdésekben föltűnő szófukarság uralkodik bennök. A fölszólalók nevét a jegyzőkönyv nem tartalmazza; csak a pro és contra fölhozott érveket adja elő.

kednek s melyek előkészítik a törvényhozás tárgyait, a törvényhozás maga nyilván folytatják tanácskozásait, és mégis ki fogja állítani, hogy azokból a komoly tanácskozások, az érett megfontolás s az okoknak meggyőző ereje számkivetve vannak. A mi pedig ekképen a nemzet életéből fejlett ki, a mihez a nemzet, mint polgári szabadsága őrangyalához, s értelmi kifejlődése egyik hatalmas eszközéhez oly buzgón ragaszkodik: az egy országos választmány tanácskozásaiban, melyeknek eredménye csak vélemény s nem véghatározat, veszélyes vagy káros nem lehet. Tapasztalás is bizonyította ezt, különösen a közelebb lefolyt országgyűlésen, hol azon kerületi választmány, mely a váltó-kereskedői törvénykönyv kidolgozásával meg vala bízva, teljes nyilvánossággal tartotta üléseit; s tudják azok, kik e munkában közvetlen részt vevének, de tudja az egész országgyűlési közönség, hogy azon nyilvánosság a választmányt munkálatában sohasem zavarta s tanácskozásaiban még alkalmatlan sem volt. Sőt, ha valahol, tehát épen oly testületeknél hasznos a tanácskozások nyilvánossága, melyek a törvényhozás tárgyai fölött előmunkálatokat készítenek, mert ha a közönség folytonos figyelemmel kísérheti az ily munkálatokat, ha lépésről lépésre láthatja, miképen fejlődnek ki az eszmék a tanácskozás alatti tárgy minden részleteiben s miképen alakul a választmányi tagoknál vitatás és kifejtés által vélemény és meggyőződés, fokonként készül el egyszersmind a közönség is a kifejtett eszmék fölfogására s a vélemény minden árnyékatainak fontolgatására, ez pedig csak jótékony hatással lehet a törvényhozás tanácskozásaira. Külföldnek példája, hol legtöbb esetekben a törvényhozás által kiküldött bizottságok nyilvánosság nélkül tanácskoznak, hazánkra nézve nem lehet e részben elhatározó, mert más szabad nemzeteknél e nyilvánosság hiányát bőven pótolja *a sajtónak gyakorlatilag is fennálló teljes szabadsága*, és ezen fölül különös tekintet érdemel az: hogy ezeknél a nemzet képviselői szabályos utasítások nélkül állanak a törvényhozás terén és így a javasolt törvénynek elfogadása vagy félrevetése egyedül azoknak meggyőződésétől függ, kik állásuknál fogva rendszeren a törvényhozás kérdéseivel foglalatoskodnak s magoknak

ezek fölött részletes tárgyszereteket szereztek. Nálunk ellenben a követek szabályos *utasításokkal kötvék* s az országos választmány munkája fölött magok a törvényhatóságok határoznak; minél több tehát azoknak száma, kik a fenforgó javaslatra nézve tárgyszerettel bírnak, annál bizonyosabban számolhatni arra, hogy ezen szabályos utasítások a nemzet szükségének inkább megfelelők leendenek, és így érdekében fekszik az egész hazának, hogy e részben is a tárgyszeretek minél inkább terjesztessenek. Kétséget sem szenved pedig, hogy tanácskozásaink nyilvánossága leginkább elősegítené a tárgyszeretek terjesztését, mert számosak volnának azok, kik a kérdéseknek minden oldalú fejtegetését figyelemmel hallgatva, bővítenék már ez által is ismereteiket, gondolkodnának a hallott tárgyak fölött, s a mit hallottak és a mit tudnak, mások előtt elmondva, másokkal ismét fölötté vitatkozva, terjesztenék ismereteiket és vágyat ébresztenének sokak keblében megismerkedni azon tárgyakkal, miket a nemzet és annak törvényhozása *oly sok teendőik között az elsőik közé sorolt*. De különösen a büntetőrendszer az, melynek kidolgozásánál a köztanácskozások nyilvánossága fölötté hasznos volna. Minden művelt nemzet különös figyelmet fordított az újabb korban e tárgyra; sok régi előítélet megszűnt, új eszmék támadtak s oly intézetek jöttek létre, melyek gondolatban és kivitelben nagyszerűek s melyeknek magas és szent célja a büntetés által egyszersmind *javitani*, s az emberiség szelidebb érzelmeit követve, azokat, kik a polgári kötelesség ösvényeiről eltévedtek, a polgári társaságnak erkölcsileg ismét visszaszerezni. Érezte nemzetünk is, hogy büntetőrendszerünk jelen állása javítást kíván, fölfogta a nagyszerű eszmét s használni akarja a külföld tapasztalásait. De hogy e részben célszerű javítást lehessen eszközölni, sok hibás fogalmat kell előbb tisztába hozni, sok újabb eszmét megismertetni s a külföld tapasztalásait részletesen kifejtetni, mert ezek hazánkban még eddig ismeretlenek, sőt nagyrészen még külföldön is csak nemrég léptek életbe. Mindezeket tanácskozásaink nyilvánossága gyorsabban és terjedtebben eszközölné, mint a jegyzőkönyv.

II. Döntés az elvi kérdésekben.

Midőn az érdemleges tárgyalásba bocsátkoztak, először is azon kérelmet intézték a nádorhoz: készíttetne statisztikai kimutatást az 1830—40-ik évek folyamán a törvényhatósági, városi és úriszéki börtönökben letartóztatottak számáról, továbbá a börtönök állapotáról, végül a halálbüntetés tényleges alkalmazásának terjedelméről.¹⁾

Ezután elhatározták, hogy a készítendő büntető-törvénykönyv három részre oszoljék: az anyagi, eljárási és a börtönügyi codexre; hogy mindenik részt más albizottság dolgozza ki; végül hogy előzetesen szintén albizottság állapítsa meg az elvi kérdéseket és ezen kérdések fölött határozni fog az országos bizottság; a döntés pedig irányadó legyen az albizottságokra nézve.

A kérdéseket megállapító albizottság tagjai lettek: gróf Teleky József (elnök), Deák Ferencz, gróf Dessewffy Aurél, báró Eötvös József, Klauzál Gábor, Pulszky Ferencz, Zarka János.

Ezen bizottság már deczember 10-én benyújtotta jelentését és megindulván a tárgyalás, tizenkét ülésen át folyt a kérdések fölött a vita. A hozott határozatok és vezéreszméik a következők:²⁾

Anyagi jog.

1. A halálbüntetést illetőleg hosszú vita fejlődött ki.³⁾ Szavazásra bocsáttatván a kérdés, a »nagy többség« a halál-

¹⁾ Ezen kimutatások közül az első és az utolsó el is készült. Az országos levéltárban őriztetnek s azokból merítettük azon adatokat, melyeket az olvasó a 136. és köv. lapokon talál. A táblázatokat egész terjedelmökben közölni fogjuk a II. kötetben.

²⁾ Forrásunk egyrészt az országos bizottság jegyzőkönyve, melynek — itt-ott szözszerinti — kivonatát képezik e pontozatok; ezen kívül Szalay László tudósítása a *Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes* című folyóiratban XVII. kötet, 185. és köv. ll.; végül Pulszky levelezése Mitternaierrel.

³⁾ A pro és contra fölhozott érvek tekintetében utalunk magára a jegyzőkönyvre, mely a második kötetbe egész terjedelmében föllesz véve.

büntetés megszüntetése mellett döntött.¹⁾ A kisebbség fenntartotta magának a különvélemény beadását, de a különvélemény elmaradt.

2. Mi adathatik az elzáráshoz a büntetés sanyarításául? Azon sanyarítások kijelölése, melyek alkalmazhatók, minők: bőjtölés, ágy-elvonás, sötét szobába záratás, stb. az alválasztmányra bízott.

3. A veretés büntetésére nézve pedig *egyhangúlag* határoztatott, hogy eltöröltessék, mert különben is ki van mondva a nemesek és nem-nemesek közt a törvény előtti egyenlőség, ezen elv megtartása mellett pedig az addigi usz gyakorolható nem volna; továbbá mert ezen büntetési nem az emberi természetet lealázza; végül mert a büntetés egyik főkellékét, a javítást, nem foglalja magában.

4. Meghatározassék-e a törvény által a fogságbüntetés maximuma? Vagyis meghatározassék-e egy fogsági maximum, melynél nagyobb — tehát életfogytiglani sem — ne szabathassék? Voltak az országos választmány tagjai közt, kik az örökös fogság ellen annál fogva nyilatkoztak, mivel az időleges fogság is, ha pl. maximumnak húsz év vétetnék föl, a büntetés céljának megfelelne, mert ezen idő hossza annyira meg fogja törni a legmegátalkodottabb gonosztevőt is, hogy ha belső megjavulás nélkül lépne is ki a börtönből, büntettek elkövetésére már testileg sem lesz képes; mivel továbbá az örökös fogság a penitentiarius javítási rendszer eszméjével, mely egyáltalán javulhatlan embert nem tételez föl, ellenkezik. Másrészt azonban a halálbüntetés eltörlése folytán a társaságot azok ellen, kik az erkölcsi érzés tökéletes hiányát eláruló büntetteket követnek el, biztosítani szükséges; s ha fölláttatnék pl. a húsz évi maximum, az erre fiatal korában elítélt gonosztevő néha még ép erővel léphet ki a fogságból s meg nem javulása esetében újra

¹⁾ Pulszky följegyzi, hogy a tagok nagy csodálkozására Teleky József, Zarka János és Vay Miklós is a halálbüntetés eltörlésére szavaztak. (Életem és Korom. I. 149. l.) Különben Vay Miklós állandóan hű maradt álláspontjához. Még agg korában is, 1878-ban, midőn a főrendiház a büntető-törvénykönyvet tárgyalta, lelkesen felszólalt a halálbüntetés fenntartása ellen.

veszélyeztetheti a társaságot. Ezeknél fogva a többség az örökös rabságot fölvette a büntetések sorába.

5. Meg legyen-e határozva a büntető-törvényben az elzárás idejének minimuma is minden egyes vétség iránt? Ezen nagyfontosságú kérdésre nézve a jegyzőkönyv csak annyit tartalmaz, hogy az országos választmány nemmel felelt, mert határozottassék meg bármi csekély minimum, mégis nem ritkán olyatén esetek fordulnak elő, melyekre nézve a büntetést még e minimum alá is parancsolja szállíttatni a méltányosság.¹⁾

6. Van-e elévülésnek helye a bűnkeresetre nézve? És van-e helye a büntetésre nézve? E kérdésekre a választmány igennel felelt s hozzátette, hogy a sértett félnek az elévülés ideje után is joga van vagyombeli kárpótlásának keresésére; az ily kárpótlási kereset pedig együtt járjon a büntető keresettel.

Bűnvádi eljárás.

7. A büntető hatóság a vármegyékre; jászok, kúnok, hajdúk és fiumei kerületekre; a törvénybe igtatott sz. kir. városokra, nem különben Pécsre, Eszékre és Aradra, úgyszintén a 16 szepesi városra szoríttatik; a következők világos megjegyzésével, hogy mindezen hatóságok az e fölött szerkesztendő törvényczikkelyben névszerint elősorolandók, továbbá hogy a városok büntető hatalma csak ott maradván meg, hol addig azt mint hatóság gyakorolták, ott, hol azzal földesúri jogánál fogva élt, megszüntetessék; végre hogy

¹⁾ E pontról Pulszky a következőt írja Mittermaiernek: A bírói belátás ezen kiterjesztésére, melyről kérjük véleményét, első sorban az eddigi magyar büntetőjogi gyakorlat indított bennünket, mely, miután néhány elavult és a corpus jurisban szótszórt törvényen kívül eddig semminemű büntető-törvénykönyve nem volt, a bírói belátást korláthoz egyáltalán nem kötötte; azután mellette szólt Magyarországnak legnagyobb jogi tekintélyeinek egy része, közöttük elnökünk, az országbíró is, kik egyenesen kijelentették, hogy alig van minimum, melyet a gyakorlat egyes esetekben túlságosan súlyosnak ne találja. Szerintünk ez az emberiség folytonos haladásának teljesen megfelel, mert a minimumhoz nem kötött bíró az erkölcsöknek a civilisatio általi enyhülésével nem kénytelen a társadalom humanus eszméit túlságosan kemény ítéletekkel sérteni.

az e szerint javaslandó törvények meghozása után büntetőjoggal csak azon hatóságok birjanak, melyek azzal a törvényhozás útján fölruháztatnak. Az úriszékeket egyszerűen megszüntették.

8. Ki ítéljen a tény kérdése fölött, esküdtszék-e vagy más bíróság? Az országos választmány igen hosszú izgatott vita után úgy határozott, hogy az esküdtszékek intézményét nem fogadja el. A kisebbség bejelenté a különvéleményt.¹⁾

Szalay szerint az esküdtszék mellett küzdöttek különösen Bezerédj, Deák, Eötvös, Klauzál, Pulszky. Igen érdekes azon beszéd, melyet *Dessewffy Aurél* az esküdtszék ellen az országos bizottságban tartott és melyet Szalay szó szerint közöl a már akkor elhunytak eredeti kézirata alapján (*Aus dem Original-Manuscripte des Verbliehenen*). A beszéd, magyarra visszafordítva, így szól:²⁾

»A jury védelmezői részint jogi, részint politikai szempontra alapítják nézeteiket; majd a priori, majd a posteriori érvelnek.

A jogi véleménynek sarkalatos tétele az: hogy a tény kérdés fölötti ítélethez a jogilag nem képzett egyénnek egészséges esze teljesen elegendő; hogy továbbá az ítéletnek oly szerű ketté osztása, hogy egyik rész a kérdés ténybeli elemeire, másik a törvénynek a tette való alkalmazására vonatkozik, jótékonyan hat és az igazság követelményeinek megfelel.

Tagadhatatlan, hogy vannak oly egyszerű tények, melyeknek még a kevésbé tehetséges ember is fölismerheti létezését az előterjesztett bizonyítékokból; másrészt azonban bizonyos, hogy a tények nagyobb száma fölött, az egymásnak ellentmondó jelenségek folytán, csak az éles és gyakorlott eszű ember képes biztosan itélni. Vannak végül esetek, melyekben a ténykérdés már magában foglalja a jogkérdést, mint pl. a falsumnál és egyebütt. Ha tehát el is ismerjük, hogy egyes esetekben az igazságszolgáltatás

¹⁾ A kisebbség érvelését megtalálja az olvasó ezen kötet II. Rész 239. és köv. lapjain. A többség érvelésének bővebb kifejtése a II. kötetben foglalt jegyzőkönyvekben lesz olvasható.

²⁾ Ez a beszéd nincs meg azon kötetben, mely *Dessewffy Aurél* beszédeit és publicistikai dolgozatait tartalmazza.

czéljai elérhetők nem-jogászok közreműködésével is, mégis bebizonyítotttnak tekinthető, hogy vannak esetek, melyeknél a jogban járatlan egyének nem felelnek meg; annyi azonban minden esetre áll, hogy tények fölötti ítélethez, legyenek azok egyszerűek vagy bonyolultak, könnyűk vagy nehezek, szakértő, értelmes és gyakorlatilag képzett egyének minden tekintetben alkalmasabbak és több biztosítékot nyújtanak.

Nehéz belátni, hogy miben áll előnye az oly eljárásnak, melyben a ténykérdés fölötti döntés és a törvénynek az adott tényre való alkalmazása két különböző egyénre bízott. Habár mindkét functio ugyanazon egyénre hárul, mégis mindig két különböző elme-művelet áll elő, és alig volna bizonyítható, hogy mely oknál fogva gyakorolna káros befolyást az első művelet végzése a másodikra. Sőt kétségtelen, hogy azon elmében, mely a tényt s annak sajátosságait és egyéniségét fölismerte, kifejlődik a dispositio, melylyel ezen egyén képesebb a törvényt a tényre olyképp alkalmazni, hogy mindkettő úgyszólván egymáshoz simul.

A jury hívei arra is hivatkoznak, hogy az esküdtszéki biráskodás kizárja az u. n. casuistikát. Sajátságos, hogy ép azon államban, melyet, midőn a jury jótekonny hatásáról szólunk, oly gyakran szeretünk említeni, ezen elnevezés alatt: law of evidence fennállanak a bizonyítás tekintetében szabályok, melyek követésére az esküdtek erkölcsileg kötelezve vannak és melyek följogosítják a bírót, hogy a juryt, ha ez a szabályokat nem követné, azokra utalja. És figyelemre méltó az is, hogy az angol jogászok épen a miatt nyilatkoznak a francia esküdtszék ellen, mivel az nincs kötve a law of evidence által.

Az állandó bíróságok ellen továbbá azt hozzák föl, hogy eljárásuk szerint a törvényesen elfogadott bizonyítási elmélet alapján a bíró oly körülmények közt is kénytelen elítélő ítéletet hozni, a mikor egyéni meggyőződése az ellenkezőt javallja. Ily eset épen nem fordulhat elő, ha a bíró a bizonyítási elméletet megérti és kellőleg alkalmazza; mert a bizonyítási szabályok a bizonyosságnak csak azon minimumát állapítják meg, mely minden elítélő ítélethez szükséges, de semmikép sem kényszerítik a bírót az elítélésre. Két classi-

kus tanú vallomása pl. megengedi a bírónak, hogy elítélje a vádlottat, de nem teszi ezt kötelességévé. Ép ezen positiv bizonyítási szabályok közetkeztében tetemesen gyarapodnak a garantiák a vádlott részére.

Bírósági tévedések, úgynevezett Justizmordok, igazságtalan elítélések előfordulnak az esküdtszékeknél ép úgy mint az állandó bíróságoknál. A Lafarge és Laroncière-ügy még mindenki emlékezetében van. Romilly főlemlít egy esetet, melyben egy hajókadett ítéletileg kivégeztetett lázadás címén és később kitünt, hogy ő nem is volt a hajón, hol a lázadás történt.

Mihelyt oly büntettek kerülnek tárgyalás alá, melyek nagyon elterjedtek és fenyegetik azon osztály érdekeit, melyből az esküdtek vétettek, mindig valószínű és gyakran megtörténik, hogy az esküdtek sokkal szigorúbban ítélnék, mint az állandó bíróságok és hogy minden vádlottban büntettest látnak, pl. gyujtogatásoknál, stb.

Csak nem-valódi értelemben mondható, hogy az esküdtszékeknél maga a nép ítél, mert qualificatio szükséges ahhoz is, hogy valaki az esküdtszék tagja lehessen, tehát a társadalom itt is delegatio útján gyakorolja birói hatalmát; azon követelménynek azonban, hogy a bíró a nemzetet képviselje, más módon, pl. választás útján is megfelelhetné, a nélkül hogy szükséges volna a juryhez fordulni és a tény- és jog kérdést két különböző bíróságra bízni.

Fölhozták, hogy a polgár az esküdti functio útján megtanulja a közügyek kezelését. Ez azonban csak surrogatuma annak, a mi nálunk megvan in origine mint municipalis alkotmány.

Az angol jury nemzeti intézmény; oly termék, mely történeti és alkotmányos talajon fejlődött ki és ép oly kevéssé ültethető át máshova, mint pl. a magyar municipalis alkotmány. Létesíthetik ugyan mindkettőt másutt is, de csak holt vázukat, nem a szellemet és nem azon belső elemeiket, melyekkel azokat évszázadok gyakorlata átszötte.

Nálunk az esküdtszék behozatalára még társadalmi viszonyaink sincsenek kellőleg nivellálva. Minden rend számára külön esküdtszékot állítani föl: ez, különösen az alsóbb

osztályokra való tekintettel, nem felelne meg az igazságszolgáltatás céljainak, és az új irányzatokkal sem volna összeegyeztethető. Ha pedig azon javaslat tétetnék, hogy csak *egy* osztály tagjainak legyen joga az esküdtzéki bírászkodás alá tartozni, ez sem fogadtathatnék el. S így nem marad más, mint az osztályokat összevegyíteni, a hol a műveletlen ember a magasabb műveltségű mellett valóságos pictus masculussá sülyedne.

Hollandban a francia fenhatóság alatt behozott esküdtzékeket megszüntették, és ha a rajnai tartományokban megtartják azokat, ez nem bizonyít mást, mint hogy minden államban szükséges az egyén részére a polgári jogokat bizonyos mérvig megadni.«

9. Szükséges-e a vádlottak polgári állapota szerint különböző illetőségű büntető bíróságok föllállítása? Határozatott, hogy polgári állás ezentúl a büntető bírósági illetőségre nézve különbséget nem tehetvén, a királyi városban lakó nemes büntetőjogi ügyekben a városi hatóságnak legyen alávetve, ezt nemcsak a törvény előtti egyenlőségnek eszméje, hanem a szabad királyi városokban kettős büntető hatóság mellett fenn nem tartható rend is követelvén.

Szalay a vitát így vázolja:

Az országos választmány néhány tagja, köztük Szerencsy István, a királyi tábla elnöke, kijelentették, hogy a határozathoz csak úgy csatlakozhatnak, ha az igazságszolgáltatás a szabad királyi városokban oly alapot nyer, mely úgy a nemzetnek, mint a polgároknak kellő biztosítékokat nyújt. Erre Majláth György országbíró s a választmány elnöke kijelentette: föl kell tenni, hogy a megállapítandó elvek folytán valamennyi bíróságok, tehát a városiak is, a lehető legjobb szervezetet nyerik, mert ellenkező esetben sem nemes, sem polgár nem volna azoknak alávethető.

10. A római kath. egyházi személyekre nézve az egyházi bíróság kiváltsága mellett előadatott, hogy az számos honi törvény, királyi adománylevelek, meg a bécsi és linczi békekötések által van biztosítva; továbbá, hogy sok oly polgári vétségek levén, melyeket a világi hatalom vagy épen nem, vagy kevésbbé büntet, mint az egyházi hatóság, ezek

tekintetéből is fentartandó az egyházi bíróság, de szükségessé teszi azt azon botrány elmellőzése is, mely abból eredhetne, ha a vallás fölszentelt szolgálói a közönséges büntető eljárás alá vétetnének. Ezeknél fogva javaslatba hozatott, hogy a II. Rész 17. címében elősorolt büntetteket, úgy azokat is, melyek az 1827. évi országos munkálatban ezekhez adattak, úgymint a rablás, gyűjtogatás és a lázadás eseteit kivéve, minden egyéb polgári büntettekre nézve az egyházi személyeket csak az egyházi bíró ítélhesse. Miután azonban huzamos gyakorlat nyomán az egyházi személyek elkövetett büntetteikre nézve jelenleg is a polgári hatóság által ítéltetnek, a nélkül hogy ezen gyakorlatnak káros következményei mutatkoznának, abban állapotott meg az országos választmány, hogy az egyháziak az általuk elkövetett büntettekre és kihágásokra nézve a világi bíróság hatóságát tartozzanak elismerni; az egyházi fegyelmi esetekre nézve pedig mint eddigelé, úgy ezentúl is a szentszékeknek legyenek alávetve. Ezen fegyelmi esetek meghatározásában szükséges figyelemmel lenni az egyházi rend kellő tekintélyére és hatóságára, melyek nélkül rendeltetési céljai el nem érhetők; ezek tekintetbe vételével a fegyelmi esetek és egyéb, a polgári bíróság elébe tartozó vétségek közti határvonalaknak közelebbi kijelölése az alváltmányra bízott.

Szalay szerint Lonovits József csanádi püspök volt azon egyházfő, a ki megkísérlé, hivatkozással a régi törvényekre és privilegiumokra, a papság részére a fori privilegiumot fentartani s azon indítványt tevő, hogy úgy a katolikus, mint nem katolikus lelkészek fölött — néhány büntettet kivéve — az egyházi bíróság ítéljen.

11. A mi a katonákat illeti, a többség különbséget tevén azok közt, kik szorosan zászló alatt s valóságos hadi szolgálatban állanak, s másrészt azok közt, kik vagy nyugpénzt húznak, vagy a katonai szolgálatból karakterrel kiléptek, javaslatba hozta, hogy az elsőbbek ugyan a katonai hatóság által ítéltessenek, az utóbbiak azonban, valamint a tisztelnél szolgálatban álló egyének is, büntetőjogi ügyekben a polgári hatóság alá tartozzanak.

12. Szükséges-e különbség megállapítása a vétségek minemősége szerint? Ezen kérdésre a választmány »már csak azért is, hogy a büntettek és kihágások különböző bíróságok elébe tartoznak«, igennel válaszolt.

13. Egyenlő ítélőszékek közt mi határozza el az illetőséget? Szabályképen a büntett elkövetésének helye határozza el az illetőséget, hogy azok, kiknek az elkövetett büntett közelebbről tudomására jutott, annak megfenyítését is tudhassák.

14. A közvádoló tisztét általán véve, mint eddig, az illető tisztí ügyész teljesítse. Hogy mely esetekben emelhessen a közvádoló csak a sértett fél fölszólítására vádat, az alválasztmányra bízott.

15. Kell-e a rögtöni elfogatás kérdésében tekintetbe venni az elfogatandónak polgári állapotát? Minthogy a polgároknak büntetőjogi ügyekben törvény előtti egyenlősége már elhatároltatott, a polgári állapotot a rögtöni elfogatás kérdésében sem tartotta az országos választmány tekintetbe veendőnek.

16. Kinek legyen hatóságában bűnvizsgálatot teljesíteni? Teljesítheti-e az illető tisztviselő öntiszténél fogva? A bűnvizsgálónak, annak tudniillik, ki általános és minden különös kiküldetés nélkül történendő rendőri nyomozás befejezése után már meghatározott személy ellen irányozza az eljárást, minden esetre birói, és a rendőri nyomozásban eljáró tisztviselőtől külön személynek kell lennie. Mivel pedig a bűnvizsgálat, mely már különösen a gyanutól terhelt személy ellen intéztetik, egy nevezetes része a perbeli eljárásnak, és a nemesekre nézve fennálló eddigi gyakorlatnál fogva is a gyűlés vagy a törvényszék határozata nélkül bűnvizsgálat alá senki sem vettetett: abban állapotott meg az országos választmány, hogy a bűnvizsgálattal megbízandó tisztviselő ezen vizsgálatot szabályosan csak a végetti kiküldetés után s nem öntiszténél fogva tehesse; a kivételek megállapítása a részletekre tartozik.

17. A vádlottnak legyen-e védelme a perbefogás kérdésében? Az országos választmány, tekintetbe vévén, hogy a kereset elrendelése valaki ellen oly esetben is, midőn a

vádolt utóbb ítélet által fölmentetik alóla, mégis a közönség előtt könnyen némi homályt vonhat az illető személyre, s hogy lehetnek esetek, midőn a közkereset elrendelése csaknem annyi súlylyal jár a kereset alá vonatottra nézve, mint maga az elmarasztalás: javaslatba hozandónak vélte, hogy a vádlottnak a perbefogás kérdésében megengedtéssék a védelem.

Szalay szerint Szerencsy István azon indoknál fogva ellenzé a védelem megadását, mert ez esetben a vád alá helyezés esetére a vádlott ellen erős praesumptio volna. Dubraviczky, Palóczy és Pázmándy a védelem megadása mellett érveltek.

18. Ki dönt a perbefogás kérdésében, nagy esküdtszék, közgyűlés vagy törvényszék? Az eddigi szokás szerint némely megyékben a közgyűlés, másokban a törvényszék rendeli el a keresetet. Mindkettő ellen nyomós okok hozattak föl. A közgyűlés ellen az, hogy nem szakértelem, hanem eshetőleg pártérdek szerint jár el, a törvényszék ellen, hogy az ítélethozatal tekintetében elfogulttá válhatik. Utasításul tehát az adatott, hogy a perbefogó határozatot se a közgyűlés, se a törvényszék ne hozza.

Az esküdtszék hívei a nagy esküdtszéket (grand jury) ajánlották.

19. Vádlórendszer fogadtassék-e el, vagy faggató? Az országos választmány *egyhangúlag* a vádlórendszer mellett nyilatkozott, még pedig úgy, hogy az ne magánvádlóval, hanem közvádlóval fogadtassék el.

20. Az esküdtszék elvetése folytán, de különben is meg kellett állapítani, hogy a bíróság választott legyen-e vagy kinevezett? Kimondatott erre nézve, hogy mivel a választási elem alkotmányunk intézményein annyira átszövődik, hogy ez rendszerünk egyik lényeges részének tekintethető: a bíróválasztás fentartassék.

21. Fölvettetett azon kérdés is, hogy ha ily bíróság ítél, elválasztassék-e a tény kérdése a törvény alkalmazásától? Az országos választmány kimondotta, hogy a ténykérdésnek a törvény alkalmazásától való elválasztását és külön egyénekre való bizását itt sem fogadja el.

22. Nyilvános legyen-e a perbeli eljárás vagy nem? Az ezen pont fölötti tanácskozás közben előadták némelyek, hogy tökéletes nyilvánosság, olyan, miszerint személykülönbség nélkül műveltek és műveletlenek egyaránt jelen lehessenek a perbeli eljárás alatt, talán azért nem volna megállapítandó, mert így az eljárás a néptömegre nézve csak mulatságul szolgálhat, sőt az mind azért, hogy folyamata alatt a büntett iránt könnyen részvét gerjeszthető, mind azért, hogy az elkövetett büntett részletesen tárgyaltatik, még a bűn iskolájává fajulhatna. De tekintetbe vétett másrészt, hogy a művelt és nem művelt között határvonalat húzni szinte lehetetlen, s ha egyes elvetemedettek a perbeli eljárásból tanulságot merítenek is: a nagyobb rész, látván a polgári szabadság fölötti örökösödést s a bűnnek megfenyítését, ez által erkölcsileg javulni fog. Hozzávéve még, hogy a nyilvánosság a magyar alkotmányos élet egyik főeleme: a *többség* a nyilvánosság elvét fogadta el.

Szalay tudósítása szerint a nyilvánosságot némelyek eleintén meg akarták szorítani s a beléphetést csak a művelteknek engedni meg; de az országos választmány elnöke, továbbá gróf Teleky József, Dessewffy Aurél és mások fölhozták, hogy nem lehetséges különbséget tenni, hogy ki számítható a művelt osztályhoz, különben is a nyilvánosság oly hatályos ellenőrzési tényező, hogy erről egyes kivételes visszaélések miatt nem mondhat le az ország. Ezen fölszólalások után az ellenzők is megnyugodtak és e határozat egyhangúlag hozattatott.

23. Szóbeli legyen-e a védelem és az eljárás? Az országos választmány kimondotta utasításul, hogy az alválasztmány oly alapra állítsa a szóbeli eljárást, melynek kiséréteiben a felebbvitel lehetséges legyen. (Tehát készek voltak a szóbeliségből engedni, csak hogy a felebbvitelt megmentsék.)

24. Köteles-e a vádlott a kérdésekre felelni? Kimondatott, hogy mivel a vádlottat anyagi vagy erkölcsi fagatás nélkül felelet-adásra nem kényszeríthetni: a vádlott a kérdésekre való felelet-adásra nem kötelezhető.

25. A vádlott és védője a bíróság engedelme nélkül is kérdéseket intézhetnek a tanúkhöz.

26. Azon kérdésre, hogy a bírák vitatkozása nyilvános legyen-e, kimondatott, hogy mivel a nyilvános szavazás bizonyos körülmények közt a bíróság tagjainak vagyonbeli vagy egyéb kárukra fordulhatna, s mivel a vitatkozásból csaknem kikerülhetlenül kivilágolnék, mikép fog szavazni a bíróság minden tagja: a bírák vitatkozása és szavazása ne legyen nyilvános.

27. A szavazatok arányának kérdésére nézve csak annyit mondtak ki, hogy az egyhangúságot nem követelik meg az elítéléshez. Hogy a szavazatok mily többsége legyen szükséges, mint részletkérdést ezúttal nem döntötték el.

28. A felebbvitelnek helyt adtak úgy a »megsértett formákra«, valamint az eset érdemére nézve.

29. A perújítást megadták úgy a vádlottnak, mint a vádlónak.

Börtönügy.

30. Azon kérdésre, hogy szükséges-e a törvényhatósági börtönökön kívül még több oly kerületi börtön, melyekbe több törvényhatóság elítelt rabjai elzáratnak: a kerületi börtönök fölállítása egyhangúlag elfogadtatott. Egyszersmind a börtönök állapotának ismerete a célba vett javításoknál szükséges levén, a nádor megkérte, hogy a törvényhatósági börtönök fekvéséről, mineműségéről és kiterjedéséről a törvényhatóságok főnökei által rövid úton leendő tudósítások beküldését rendelné meg.

31. Hosszas vita fejlődött ki, hogy a magán- vagy a hallgató-rendszer fogadtassék-e el? Az igen nagy többség, azon okoknál fogva, melyek a magánrendszer mellett érvényesíthetők, egyszersmind azon gyakorlati nehézségek tekintetéből, melyek a hallgató-rendszer ellen fölhozatnak, a magán-rendszert fogadta el, azon kijelentéssel mindazáltal, hogy a kidolgozással megbízandó alválasztmány a rendszer szigorúságának, a mennyiben a büntetés e nemével összefér, mérseklésére tekintettel legyen.¹⁾

¹⁾ Pulszky Mittermaiernek: A bizottság 44 szavazattal Eötvös egy szavazata ellenében a pensylvániai börtönrendszer mellett döntött úgy a nagyobb kerületi börtönök, mint a törvényhatóságok számára.

A vitát — Szalay nyomán — a következőkben vizsgáljuk:

Jósika Sámuel azon indítványt tette, hogy mivel úgy a magán- mint a hallgató-rendszer csak rövid idő óta van alkalmazásban, és ennél fogva még döntő eredmények nincsenek; mivel továbbá egyéb körülményeken kívül a nemzet jellemét ezen kérdés megoldásánál különösen figyelembe kell venni: albizottság volna alakítandó, mely véleményt mondjon és részletes tervet dolgozzon ki. Az indítványt mellőzték, mivel azon források, melyeket az albizottság használhatna, a teljes bizottságnak is rendelkezésére állanak.

Az érdemleges vita folyamán fölszólalt *Dessewffy Aurél* és kifejté, hogy a kérdés főképp azon szempontból ítélendő meg, vajjon az mily viszonyban van a társadalmi állapotokkal és korunk hajlamaival. Legyen a büntetés főcélja akár maga a büntetés, akár a fegyencz javulása: ha ez utóbbi nem volna elérhető, arra minden esetre törekedni kell, hogy a fegyencz legalább ne romoljon el még jobban. Annyi bizonyos, hogy mihelyt a börtönügyben az eddigi egyszerű és sok tekintetben helytelen kezelés helyébe az elméleti tételek lépnek, a fegyenczek anyagilag és erkölcsileg jobban fogják magukat érezni. Egészséges lakóhely, megfelelő élelmezés, tiszta ruházat, rend, vallási és talán egyéb tanítás: mindez meglesz minden rendezett fegyintézetben, tekintet nélkül a rendszerre, a melyen az alapul. A fegyencz helyzete így jobbbá válik, mint a milyen némely szabad polgáré, a ki a törvényeknek megfelelően él. A munka nem tekinthető büntetésnek; a szabadság elvesztését pedig pótolja némileg az élelem és a ruházat, a mi az elszegényedés jelen időszakában nagyon is figyelembe veendő. Nehogy tehát a fegyházak egészen elveszítsék büntetési jellegöket, és nehogy a büntetési intézet és a nevelő intézet közötti határvonalak elmosódjanak: szükséges, hogy a humanismus követelményei szerint berendezett fegyintézetek bizonyos fokig a kinnal hozassanak kapcsolatba. Ezen kín nem lehet testi, mert a testi büntetések ideje lejárt; ki kell tehát találni valami erkölcsi kint, és e tekintetben választás csak az elkülönítés és a hallgatás közt lehetséges. Minthogy azonban a hallga-

tás elve a kivitelben leküzdhetetlen nehézségekre akad, csak az abszolút elkülönítés rendszere az, a mely biztosítja, hogy az elzárás egyrészt nem vesztí el büntetési jellegét, másrészt hogy egyesíthető a kín az emberiesség követelményével.

A hallgató rendszert csak *Eötvös* védelmezte. Szerinte nem az föladata a bizottságnak, hogy a lehető legjobb rendszert állítsa föl; hanem hogy a költségekre való tekintettel keresztülvihető jó rendszert ajánljon; és ha így állítjuk föl a kérdést, akkor a hallgatási rendszer jön előtérbe, mert ez hasonlíthatatlanul kevesebbe kerül mint a másik. Magában véve a fegyház, akármilyen legyen az, nem javít; hanem igenis javíthat a vallás-erkölcsi oktatás; ez pedig a hallgató rendszer mellett lehetővé válik, ellenben a magánrendszernél igen nagy nehézségekbe ütközik. Könyvekkel sem érhető el a cél, mert az elitáltak legnagyobb része nem tud olvasni. De az abszolút elkülönítés rendszere veszélyes is, mivel a gonosztevőt megrögzíti hajlamaiban, és mivel különösen a műveletleneknél leginkább a képzelő tehetségre hat és elmebetegségbe, kétségbeesésbe és öngyilkosságba visz.

Deák Ferencz olykép nyilatkozott, hogy ő inkább hajlik a magánrendszerhez, de minthogy eddig hazai tapasztalataink nincsenek és a külföldi kísérletek eredményei ép oly eltérők, mint azon jeles férfiak véleményei, kik a kérdéssel sok éven át foglalkoztak: ennél fogva nehéz egyik vagy másik rendszer mellett határozottan állást foglalni. Nem tagadható, hogy azon érvek, melyek az abszolút izolálás mellett fölhozatnak, elméleti szempontból tekintve, nyomatékosabbak; de nem szabad szem előtt téveszteni, hogy szakértők véleménye szerint e rendszernél több esete fordul elő a megtébolyodásnak, mint a hallgató rendszernél. Ez annál inkább figyelmet igényel, mert különösen a fegyház-orvosok panaszojják föl a jelenséget. Másrészt fontos ellenvétel a hallgató-rendszerrel szemben az, hogy a legszigorúbb fegyelem mellett sem tartható fenn a hallgatás, e nélkül pedig a fegyház egészen haszontalanná válnék. Különben az egyes nemzetek egyénisége szerint az egyes rendszerek eredménye más lesz; így Angliában a philadel-

fiai rendszer hódít; Olaszországban pedig épen ezen rendszer a nép jelleménél fogva nagyon veszélyesnek tartják és nem merik életbe léptetni. Az aubourni rendszerrel is a hallgatási kényszer keresztülvitele egyik országban nehezebb lesz mint a másokban. Mindez összefügg a nép jellemével. Minthogy tehát előre nem dönthető el, hogy melyik rendszer vihető nálunk könnyebben keresztül vagy melyik kevésbé veszélyes, célszerűnek mutatkoznék, hogy az országos választmány mindkét rendszer szabványait állapítaná meg és mutatná be az országgyűlésnek. Egyszerre és kevés esztendő lefolyása alatt különben sem vihető keresztül a reform az egész országban; ezt már a költségek nagysága is megakadályozná. Az első két intézetet tehát olyképp kellene építeni, hogy egyikben a philadelphiai, másikban az aubourni rendszer honosíttatnék meg. A tapasztalat néhány év alatt mind-egyiknek előnyeit és hátrányait kimutatná s a nemzet ez alapon dönthetne egyik vagy másik megtartása mellett. Az egész veszteség abban állana, hogy egy intézetet át kellene alakítani; ez pedig a kérdés fontossága mellett nem jöhet számba, s az aggályok megszüntetése céljából ennyi óvatosság meg is követelhető.

Deák javaslatát csak kevesen támogatták. Azt hozták föl ellene, hogy a büntető-codexben e szerint minden egyes cselekményre kétféle büntetési tételt kellene fölállítani, egyiket a magán-, másikat a hallgató rendszer alapján; hogy a két rendszer fölállításával a közvéleményt megtévesztik és megtörténhetnek, hogy ily körülmények közt a fennálló rendszer nyerne túlsúlyt; végül pedig azt érvényesítették, hogy a magánzárkás börtönök, ha a rendszer célszerűtlennek bizonyulna, kevés költséggel át lesznek alakíthatók más rendszerűekké.

32. Azon kérdésre, hogy a magánrendszer oly neme fogadtassék-e el, melynél a rabok dolgozni kénytelenek, vagy olyan, melynél ez szabad akaratuktól függ; a határozat úgy szól, hogy azon rendszer ajánltassék, melynél a rab dolgozni köteles, megjegyezvén, hogy ne csak a magánrendszerben divatozó sanyarításokkal, minő sötét elzárás, ágyelvonás, stb., hanem némely kedvezmények által is ösztönöztessék munkára.

a rab, s hogy másrészt olyan egyénekre nézve, a kik szeretetet mutatnak a munka iránt, ezen munkának elvonása a fegyelem elleni vétségek eseteiben sanyarításképp használtassék.

33. Kimondatott, hogy a törvényhatósági börtönökben szintén a magánrendszer alkalmazandó. Azon tekintet, hogy a megyei tömlöczök, melyekben az uradalmi vérhatóság megszüntével még több fogoly lesz elzárva, csak nagy költséggel alakíthatók át magánrendszerű börtönökké, azért nem téríthette el előbbi határozatától a választmányt, mivel a törvényhatósági tömlöczök majdnem kivétel nélkül oly elhagyott állapotban voltak, hogy bármily rendszer alkalmaztatott volna is, azok újjáépítése elkerülhetlennek látszott.

34. A büntett neme határozza-e el a raboknak kerületi börtönökbe küldését, vagy az elzárás hosszabb ideje, vagy egyiknél egyik, másiknál másik körülmény? Zsinórmértékül a rab által kiállandó fogság időhosszát állapították meg. A tartam közelebbi megjelölése az alváltmányra bízott.

35. Indítvány tétetvén, hogy a kerületi börtönökkel »javító iskola« név alatt olyan intézet kapcsolassék össze, melyben a fiatal, talán 16 éven alól levő bűnösök külön, az intézet nevének megfelelő bánásmód mellett, taníttassanak: többen ugyan oda nyilatkoztak, hogy ezen javító iskolákat inkább a törvényhatósági börtönökkel kellene összekapcsolni, föltehető levén, hogy az azokban lezárandó egyének nagyobb száma kisebb vétségekben elítéltekből fog állni, abban mindazonáltal egyetértett az egész országos választmány, hogy ha valahol, úgy a fiatal korúaknál a javítási czélnek egyensúlyban kell állani a fenyegetéssel, s ennél fogva arra utasított az alváltmány: nyilatkozzék az iránt is, hogy a javítási és tanító elem mikép egyesíttessék.

36. A dolgozó-gyarmatok föllállítása iránt tett azon indítvány, miszerint némely bűnösök vagy talán kóborlók s több olyan egyének is, kik dologtalanságnál s elhagyott állapotuknál fogva már a bűn örvényének szélén állanak, államilag külön kijelölendő pusztákon tartassanak, nem talált pártolásra, mivel ha volna is e végre alkalmas föld,

annak kiosztása a keresési iparra káros hatással volna, sőt a vétségek elkövetésére is ingerül szolgálhatna. De különben sem férne össze az igazsággal, hogy a vétkesek láttassanak el földekkel ott, hol számtalan szegény szűkölködik. Hogy pedig a szegények a gonosztevőkkel vegyest képezzenek ily gyarmatokat, a szegénység méltatlan lealacsonyítása nélkül nem történhetnék. Egyébiránt a szegénységből eredett vétkek megelőzésére nagyobb városokban építendő dolgozó-házak célszerűebbek.

37. Az egész börtönrendszer és így a kerületi és törvényhatósági börtönök fölötti felügyelés a helytartótanácsot illesse és egy központi bizottságnak, mely a helytartótanács kiegészítő és egyedül e tárggyal foglalkozó részét teendő, tagjai utazzák be évenként a törvényhatósági és kerületi börtönöket s a visszaéléseket vagy nyomban megszüntessék, vagy azokat a helytartótanácsnak jelentsék be, hogy a kerületi börtön igazgatójának választása vagy kinevezése iránt, úgy arra nézve is, hogy ezen igazgató az illető kerület törvényhatóságai küldöttségének milyen ellenőrzése alatt álljon, azt az alválasztmány fogja megállapítani. A törvényhatósági börtönök igazgatói az illető hatóságok által neveztessenek ki.

38. Ha a magánrendszer munkával fogadtatnék el, kell-e a rabok munkájára nézve bizonyos szakmányt megállapítani? Az országos választmány a szakmány megállapítására szavazott.

39. A rabot illeti-e a munkája árának egy része? Határoztatott, hogy a részletek kidolgozásakor közelebbről meghatározandó munkadij hányada illesse a rabot.

40. Hogy a börtönrendszer részenkénti behozásánál minő legyen az átmenet, annak megállapítása az alválasztmányra bízott.¹⁾

1) A három codex szerint három felé osztottuk a kérdéseket. Az országos választmány legelőbb azon börtönügyi problémákat tárgyalta, melyek előzetes kérdéseit képezik az egész büntetési rendszernek. Így pl. csak a magánrendszer elfogadása után határozhattak a halálbüntetés és a minimum kérdésében.

III. Albizottságok alakítása. — Plenáris tárgyalás.

Az elvi tételek eldöntése után megalakították a codifikáló két albizottságot. Egyiket az anyagi jog és a bűnvádi eljárás, másikat a börtönügy számára. Az előbbi ketté osztott s a három osztály következőleg alakult meg.

Anyagi jog: Deák Ferencz, Bezerédj István, Eötvös József, Klauzál Gábor, Pulszky Ferencz (jegyző), Fábry István, Haader Pál, Wenkheim Béla.

Bűnvádi eljárás: Gróf Dessewffy Aurél, Andrássy József, Beöthy Lajos, Gönczy Sámuel, Klobucharich Károly, báró Kulmer Ferencz, Pázmándy Dienes, Zsedényi Ede, Szuchich Károly, Zoltán János.

Börtönügy: Báró Mednyánszky Alajos elnöklete alatt: gróf Zichy Ödön, Busán Hermán, Dubravitzky Simon, Pálóczy László, Hertelendy Miksa, Pejachevich János, Olgyay Titus, Fogthüy János, Kollarik István, Pitrof János, Lengyel Pál.

Deák Ferencz az anyagi jog bizottságába lépett be. Kétségtől azért választotta ezt, mivel az országos bizottság teljesülésében az ő nézetei leginkább az anyagi jogra nézve hatoltak keresztül. A mi a bűnvádi eljárást illeti, kevés kilátás volt arra, hogy egyöntetű és következetes javaslat készüljön; az esküdtszék ugyanis elejtetvén, már az országos bizottság határozatai mutatták, hogy az albizottsági munkálat csak compromissuális jellegű lehet. Deák tehát látni akarta előbb, milyen lesz egészében a munkálat, melyet az albizottság, az elfogadott tételek alapján, szerkeszteni fog. És nem szabad itt sem felednünk, hogy Deák a politikai delictumok mikénti meghatározására kiváló súlyt helyezett, e tekintetben pedig nézeteit leginkább úgy érvényesíthette, ha ő maga az anyagi joggal foglalkozó albizottságban működik.

A jegyzőkönyvekből nem tűnik ki, hogy valaki kísérletet tett volna az 1827-iki munkálat revisiójára szorítani a codificationalis munkát. Ez az eszme el volt ejtve. Az országos bizottság tagjai tartották magukat ahhoz, a mi az

1840: V. t.-cz. *javaslatában* volt és a mit Szalay a Codificatióban kifejtett: a saját álláspontjuknak megfelelő új javaslatok készítése volt a jelszó.

Szalay befolyása különben továbbra is hatályosan érvényesült annyiban, hogy a processualis albizottság meghívta őt segédjegyzőnek és később a segédjegyző dominálta az egész albizottságot. Ezen albizottságban ugyanis ő kivüle még csak *egy* kiváló jogász volt: Dessewffy Aurél, ki pár héttel az albizottság munkájának megkezdése után meghalt. Ha minden jel nem csal, az albizottsági javaslat Szalay műve.¹⁾

Az albizottságról Pulszky Életem és Korom című munkájában ezeket írja:

»A mint a büntető törvénykönyv kidolgozásához hozzáláttunk, Deák mindjárt kifejtette nézetét, hogy a büntető törvénykönyv nem csupán a bírák és ügyvédek számára készül, hanem főleg a nép számára, annak tehát oly nyelven kell írva lenni, hogy azt megérthesse minden vádlott, e szerint világos legyen, egyszerű s kerülje a tudós technikai kifejezéseket. Ezután reám bízta az adatok összeszedését; minden cikknél elő kellett adnom a Code Napoléon s mintegy 14 codex szövegét, ezeknek egymástól való eltérését, s a hol voltak, Mittermaier nézeteit. Erre megindult a discussio, melynek bevégeztével mindegyikünknek a cikk szövegét kellett szerkeszteni és fölolvasni; formulázásunkat Deák reassummálta, élesen megbíráta s végre maga *megírta* vagy *megdictálta* a szöveget. A mint egy fejezetet bevégeztünk, lefordítottam németre s megküldtem Mittermaiernek, kinek észrevételeit még egyszer megfontoltuk, s hol elfogadtuk, hol elvetettük.«

Ugyancsak Pulszky Ferencz a Jogt. Közl. 1890. évi 50-ik számában írta:

»Mindjárt első ülésünkben kimagyarázta nekünk Deák, hogy a büntető-törvénykönyvet nem annyira a bírák, ügy-

¹⁾ Pulszky is ezt tartja. Életem és Korom. I. 149. l. — Pulszky 1842. január 8-án írta Mittermaiernek: Az eljárás főképp Dessewffy Aurél gróf dolgozik, a jegyzőkönyvet az ön ismerőse Szalay viszi, ki mint szavazat nélküli segédjegyző rendeltetett a bizottság mellé. (A szerzőségről itt nem nyilatkozik).

védek és szaktudósok számára kell készítenünk, mint inkább a nagy közönség számára, úgy hogy minden vádlott, férfi és nő, még a béres és juhász vagy napszámos is megértse, tehát kerülnünk kell minden technicus terminust, az irány minden mesterkedését, minden félremagyarázható kifejezést, szóval, hogy a törvény csak szabatossága által különbözzék a mindennapi beszédétől; továbbá, hogy a büntető codex czélja nem lehet sem az elrettentés, sem a javítás, hanem csupán *a megsértett erkölcsi érzületnek elégtétele, mely követeli, hogy a bűntény büntetését ki ne kerülje.* Ezután rám bízta a külföldi büntető-törvények tanulmányozását, különösen a Code Napoleont, a badeni törvényjavaslatot és Livingstonét, a melyet Louisiana állam részére készített; ennek azonban kevesebb hasznát vettük, mint a mennyit hire után ítélve, tőle vártunk. A többi különböző német kodex szövegét is kellett tanulmányoznom és minden cikknél előadnom ennek formulázását s kiemelni az esetleges eltéréseket. Erre elmondtuk véleményünket s miután megvitattuk a tárgyat, Deák reassummálta s fölszólított, hogy mirdegyikünk formulázza azt. Bezerédj mindig az első volt, ki azzal elkészült, de ritkán találta helyeslésünket, azután következett Eötvös, Klauzál és én. Minden javaslatot megbiráltunk, kimutattuk a hiányokat és hibákat, legszigorúbban Deák, ki a vita után maga is hozzálátott a formulázáshoz, fölolvasta előttünk, meghallgatta észrevételeinket, nem vette rossz néven, ha azt sem találtuk tökéletesnek, javított rajta s végre *tollamba mondta.* Ily módon készült szorgalmas, szakadatlan munka után a büntető törvénykönyv javaslata, *melyben minden szó a Deáké.*«¹⁾

Az albizottságokat megalakító ülés 1842. január 3-án tartatott s június 2-án két albizottság — az eljárási és a börtönügyi — már bemutatta kész javaslatait, tehát össze-

¹⁾ Pulszky 1842. január 8-án ezt írja Mittermaiernek: Ezen kisebb bizottságokban természetesen csak kevesen dolgoznak, így pl. a codexen Deák, Klauzál, Bezerédj és Eötvös, a jegyzőkönyvet én vezetem. Tanácskozásaink inkább barátságos eszmecserék, mert a rokon érzés már régen összeköt bennünket. — (A budapesti esküdtszéki terem freskóinak egyike feltünteti a képet, melyet Pulszky itt vázol).

Büntetőjogi törvényhozás.

Franciaország a múlt század végén — kiválólag Voltaire és Beccaria iratainak befolyása alatt — szakított a régi büntetőjoggal és oly rendszert állított fel, mely számos részében ellentéte a réginek. A francia büntetőjog, mely azóta ismét több fejlődési stádiumon ment át, anyajog lett Európában. A codificatiók, melyek azóta keletkeztek, a francziának követői. Ide tartoznak a német és a magyar büntető-törvénykönyvek is. Egyetlen egy büntető-törvénykönyv tudta magát a francia alól emancipálni, az 1890-iki olasz. Jelenleg tehát csak két teljesen önálló büntető codex van Európában: a francia és az olasz. A negyvenes években csak a francia volt.

A német büntetőjog terén azon időben ép a legnagyobb küzdelem folyt. Uralkodott ugyan még a régi tan; de az észjog tételei segélyével letördelték egyes darabjait. Németországban ez volt a büntetőjognak *tanári* és *hegeli* korszaka. Mindkét elem inkább conservatív; a nagyobb szabású átalakításnak egyik se támogatója.

A partikuláris német törvények közt akkor legjobbnak tartották az 1813-iki bajor büntető codexet, melyet Feuerbach szerkesztett tankönyvszerű alakban. Nem ezt követte az 1839-iki badeni javaslat, hanem visszament a Constitutio Criminalis Carolinára, V. Károly 1532-iki büntetőtörvényére, melyet németebbnek tartottak, mint Feuerbach munkáját. A jogtörténeti iskolának volt ez kihatása a büntetőjogra. A német büntetőjog ugyan sohasem fogadta el Savigny azon tételét, hogy a XIX. század nem képes codificálni, de mégis voltak a büntetőjog tanárai közt sokan,

kik Savigny szellemében kiválólag a Carolina alapján kifej-
lődött »Gemeines Recht« rendszerét cultiválták.

A bajor büntető-törvénykönyvvvel szemben a badeni javas-
lat — gyakorlati szempontból tekintve — különösen annyiban
volt előnyben, hogy szerkezete valamivel egyszerűbb s a tör-
vényhozó intenciójának és indokainak codificatiójától tartóz-
kodik. (Szalay is kiemelte ugyanezt.)

Mint hogy pedig némely íróink azt terjesztették mun-
káikban, hogy a mi 1843-iki javaslatunkra a badeni javas-
lat irányadó nagy befolyást gyakorolt: ide kell igtatnunk
a »minta« főbb tételeit, hogy azután a két javaslat egybe-
vetéséből az olvasó következtetést vonhasson arra, hogy a
terjesztett állítás mennyire felel meg a valóságnak.

Előrebocsáthatjuk: a főbb határozmányok tekintetében
nem képzelhető két javaslat, mely ellentétesebb alapokon
nyugszik, mint a badeni és a magyar; csak a jog-technikai
kérdésekben követték a badenit. Ezek az elemek azonban
soha egy codex karakterét megállapítani nem képesek.
A jog-technikai kérdések akár így, akár amúgy dőlnek el,
nem változtatnak lényegest a törvényen. Az igaz, hogy
a dogmatikai iskola reájok nagy súlyt helyez, de épen az a
gyengéje a német és a magyar dogmatikának, hogy egy-
oldalú lett s hogy apróságokra pazarolja erejét. Ezzel elveszti
érzékét a kérdések egésze iránt.

A badeni javaslaton kívül a kép kiegészítése végett ismer-
tetnünk kell még a porosz javaslatot és a Code pár tételét.

I. A badeni javaslat.

Az 1839-iki badeni javaslat elfogadja a hármas fölosz-
tást. Megkülönbözteti ugyanis a »peinlich und bürgerlich
strafbar« cselekményeket. Az első megfelel a büntettnék,
a második a vétségeknek.

A büntettek büntetései: a halálbüntetés, az életfogytig
tartó fegyház, az időleges fegyház, a szolgálatból való elbó-
csátás, a polgári becsületjogok és szolgálati jogok állandó
elvesztése; a rendőri felügyelet alá helyezés.

A halálbüntetésnek, mint abszolút büntetésnek, *tizenhét*
esetű van:

A gyilkosság; ide tartozik az az eset is, midőn valaki megfontolással határozta el az ölést, de fölindulásban hajtja végre. (183. §.)

A kitétel, ha azon határozott vagy határozatlan szándékkal történt, hogy a kitett személy megölessék s ha a halál be is állott. (241. §.)

A hamis tanúzás, ha miatta az ártatlan vagy kevésbé súlyos büntetést érdemlő vádlott kivégeztetett. (447. §.)

A halálos testi sértés, ha az mérgezés által okozott. (218. §.)

Az erőszakos nemi közösülés, ha a cselekmény halált okozott és ezen következése a tettes határozott vagy határozatlan szándékául betudható. (296. §.)

A rablás, ha az erőszak halált okozott és a cselekmény ezen következése a rabló határozott vagy határozatlan szándékául betudható. (373. §.)

A gyújtogatás, ha ez alkalommal ember elvesztette életét és ezen következés mint a gyújtogatás valószínű eredménye volt előrelátható. (509. §.)

A vízáradás okozása, ha a cselekmény folytán ember elvesztette életét és a cselekmény a tettesnek határozott vagy határozatlan szándékául betudható. (517. §.)

A lázadás; a vezetők és fölbujtók tudniillik halállal büntettetnek, ha megfontolt ölés követtetett el és a vezetőknek vagy fölbujtóknak ezen cselekmény határozott vagy határozatlan szándékául betudható. (573. §.)

A jogosulatlanul vadászó halállal lakol, ha a vadászatra jogosultnak vagy erdészének ellentáll és ez alkalomból ölést vagy *testi sértést* követ el. (597. §.)

Kutak vagy árúk szándékos megmérgezése, ha a cselekmény következtében halál vagy *súlyosabb testi sértés* állott be. (219. §.)

A nagyherczeg személye ellen elkövetett súlyos bántalmazás. (Gewaltthätigkeit oder thätliche Misshandlung gegen die geheiligte Person des Grossherzogs. 554. §.)

Felségsértés a nagyherczeg ellen. (533—536. §§.)

Felségsértés a nagyherczegség területe ellen. (534. §.)

Felségsértés a nagyherczegség alkotmánya ellen. (538. §.)

Összeesküvés. (539. §.)

Hütlenség a nagyhercezség vagy a német szövetség ellen. (544., 547. §§.)

Az indokolás fő érve a halálbüntetés mellett a következő: »Der Beweis, dass die Todesstrafe entbehrt werden könne, wird nur dann auf überzeugende Weise erbracht sein, wenn die Verbrechen nicht mehr vorkommen, bei welchen das Gesetz sie gedroht hat.« Tehát akkorra helyezi kilátásba a halálbüntetés megszüntetését, ha mindezek a delictumok meg fognak szünni. Az, hogy más büntetéssel sújtathassanak, az indokolás eszmekörén kívül esik.

A időleges fegyház maximuma 20 év, minimuma 3 év. Halmazat esetében a maximum 30 év.

A fegyházra ítélték kényszer útján súlyos munkára szoríttatnak, táplálékuk kevés eledel (Sie werden mit schmalen Kost genährt), vagyis éheztetéssel lassankint elpusztítják a szervezetet.

A ki fegyházra ítéltetett, rendszerint elveszti minden polgári és politikai jogait.

Különösen figyelemre méltó indokoknál fogva a bíróság ezen következményeket a büntetés kiállításától számított 5 év múlva kivételesen megszüntetheti.

Mindazon jogerejű ítéletek, melyekben halálbüntetés vagy fegyház mondatott ki, a törvényszék helyén, valamint az elítélt lakhelyén nyilvánosan kifüggesztetnek és hírlap útján köztudomásra hozatnak.

A vétségi büntetésnemek a következők:

- dologház és várfogság,
- fogház,
- pénzbüntetés,
- bírói intés.

A dologház tartama legalább 6 hónap, legfőlebb 6 év.

A fogházbüntetés ismét kétféle. A Kreisgefängniss tartama legalább 4 hét, legfőlebb 1 év; az Amtsgefängniss legfőlebb 6 hétben szabható ki.

A műveltebb osztályokhoz tartozó személyek számára a fegyházban, a dolgozó-házban és a fogházban külön helyiség rendezendő be. Ha a műveltebb osztályhoz tartozó

személy oly büntettet követett el, melynek sem vagyoni haszonja sem aljas érzület nem szolgált alapjául, a büntetést várfogságban tölti ki.

A »műveltebb osztályok« számára tehát külön büntetési nemek vannak. Ha aljas indok nem forog fenn, a várfogság; ha fenforog, a fegyházi, dologházi és fogházi külön helyiség.

Ezen határozmány, összevetve a jogosulatlan vadászás büntetésével, valóságos rendi jelleget ad a javaslatnak, mint-hogy a művelt alatt első sorban kétség kívül a nemest értették. Nagyon emlékeztet ez az 1827-iki magyar javaslat codicatorainak jelszavára: obvallare constitutionem.¹⁾

Az időleges fegyháznál, a dolgozó-háznál és a fogháznál a következő súlyosítások állhatnak be:

Magánelzárás, egyfolytában 2 hónapig terjedhetőleg.

Sötét zárka, egyfolytában 4 napig terjedhetőleg.

Éheztetés, (a schmale Kost helyébe Hungerkost), mely víz és kenyérből, vagy víz és meleg levesből áll, 4 napig terjedhetőleg.

A fegyházra ítélteknél lánczok alkalmazása, egyfolytában 4 hétre terjedhetőleg.

A súlyosítások összekötése, még pedig vagy a két utóbbi egymással, vagy ezek egyikének vagy mindkettőnek összekötése a két előbbi valamelyikével. Tehát lehet egyszerre lánczon tartani, éheztetni és sötét — vagy ha a bíró jobbnak találja, magán-zárkában tartani. Ez az a bizonyos rendszer, mely a régibb német büntetőjogban a Gemeines Recht útján kiépült s melyről megemlékezünk alább is.²⁾ A bíró hivatása a kínzási eszközök »tudományos« variációjában állott.

Végül mint mindezek koronáját hozzászerzi a javaslat, hogy mi a szabály a súlyosítások ismétlése tekintetében. A sötét-zárka elrendelése három heti időközben ismételhető, a magánzárka hónaponként, a többi súlyosítások pedig ugyanazon időközben, a meddig tartottak.

¹⁾ A badeni a becsületsértésnél is megkülönbözteti: Volks- und Standesmeinung. (263. §.)

²⁾ L. 133. L.

Nem akarunk bővebb méltatásába bocsátkozni a badeni javaslat büntetési rendszerének. Az olvasó, az eddigiek alapján, nagyon könnyen meg fogja magának alkotni nézetét. De két író véleményét mégis ide igtatjuk annak kimutatására, hogy maguk a németek sem lelkesedtek javaslataikért, és különösen nem a badeniért. Az egyik kritikus többek közt így ír:

Aus dem alten, zerrissenen Rocke der Karolina schnitten der Badische, wie die anderen Entwürfe, einige mottenzerfressene Stücke aus und setzten dafür neue Flecken ein, das ist alles, was sie geleistet Der Badische Entwurf theilt seine Strafarten ein in peinliche und bürgerliche. Die Pein steht also obenan selbst in dem Namen, in der Eintheilung der Strafarten. Pein zu bereiten, das ist der Hauptgedanke des Entwurfes Harte Arbeit und schmale Kost passen schlecht zusammen. Es ist unmenschlich, von dem Thiere, das man schlecht nährt, harte Arbeit zu verlangen, und man will beim Menschen diese durchaus unverträglichen Gegensätze vereinigen! Durch Zwangsarbeit und schmale Kost wird der Verbrecher nicht gezogen, nicht zum Bessern herangebildet. Jeder Büttel kann zwingen und jeder Geizhals schmale Kost reichen. Der Entwurf empfiehlt sich daher allerdings durch die Leichtigkeit seiner Ausführbarkeit. Allein in unseren Tagen wird das Leichteste glücklicherweise nicht mehr für das Beste gehalten. Wo Zwang und schmale Kost die einzigen Hebel der Zucht sind, da sind diese sehr ärmlich und sehr barbarisch. (Über Todesstrafen, Behandlung der Strafgefangenen und Zurechnungsfähigkeit, mit besonderer Rücksicht auf den Entwurf eines Strafgesetzbuchs für das Grossherzogthum Baden. Von Gustav von *Struve*, grossherzogl. Bad. Obergerichts-Procurator. Heidelberg, 1843.)

A másik kritikus maga Mittermaier, ki ironizálva és nagyon boszúsan írt a javaslatról, midőn többfelől azt állították, hogy az állami rend és a nagyherczeg ellen elkövethető bűncselekmények tekintetében a javaslat nem elég szigorú.

Man begreift kaum — mondja ő — wie man im Ernste dem Badischen Entwurfe den Vorwurf machen konnte, dass

er durch Gleichgültigkeit gegen frevelhafte, selbst noch entfernte Angriffe gegen die bürgerliche Ordnung und durch den Mangel schützender Strafgesetze die Interessen der Staatsregierung gefährdet habe; denn die Kritiker konnten die Strenge der Strafdrohungen gegen Landesverrath (§. 544—546.) und den Artikel 534 nicht unbeachtet lassen, der schon als eigenes Verbrechen mit dem Tode selbst den *Angriff* gegen das Leben des Grossherzogs bedroht. Wir wiederholen es, dass kein neueres Gesetz bei dem Landesverrath Todesstrafe droht, wie diess der Badische Entwurf thut.¹⁾

II. Az 1843-iki porosz javaslat.

Arra nézve, hogy Németország törvényhozási köreiben a negyvenes évek elején mily szellem uralkodott, helyén lesz a badeni javaslat mellett, még az 1843-iki porosz javaslatot főbb vonásaiban vázolni.

A javaslat tizennyolcz büntetési nemet sorol föl; ezek a következők:

Halálbüntetés, életfogytig tartó fegyház, időleges fegyház, dolgozó fogház, várfogság (Festungsstrafe), várban elzárás (Festungshaft), testi büntetés (körperliche Züchtigung), pénzbüntetés, egyes tárgyak elkobzása, cassatio, hivatalvesztés, degradatio, a nyugdíj elvesztése, az ipari jogok elvesztése, a becsületi jogok elvesztése, az országból való kiutasítás, egy helységről vagy kerülettől való kiutasítás, különös rendőri felügyelet.

A halálbüntetés ismét kétféle: egyszerű és minősített. A minősítés abban áll, hogy az elítéltet a végrehajtás helyére hurczolják. (Bestimmt das Gesetz geschärfte Todesstrafe, so soll der Verbrecher zur Richtstätte geschleift werden.) A törvényben megjelölt eseteken kívül a minősített halálbüntetéssel sújthatók azon halálbüntetéssel illetett büntettek, melyek nagyon súlyosító körülmények közt követettek el, vagy különös elvetemültségből és gonosz érzületből eredtek.

¹⁾ Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung. I. 84. l.

Az időleges szabadságbüntetés leghosszabb tartama 25 év.

A várfogságot a bíró a dologház és a fogház helyett szabja ki, ha ezt a büntettes személyes és polgári viszonyai szerint megfelelőnek tartja. Tehát ép úgy mint a badeni, megkülönböztetést tesz vádlott és vádlott között.

A testi büntetést a férfiakra szorítja és itt is köteles a bíró a személyes körülményeket figyelembe venni. A maximum 40 ütés; egy napra 20 ütés eshetik.

A testi büntetés rendőri kihágásokra is kiszabható; a maximum 20 ütés.

A különös rendőri felügyelet a fegyházra ítéltnek egész életére is kiterjeszthető. Hatása a felügyelet alá helyezésnek az, hogy az illető nem hagyhatja el éjjelre a helységet, melyben lakik; hogy megtiltható neki valamely helységben letelepednie; hogy bármikor tartható nála házkutatás. »Tolvajoknak és rablóknak« megtiltható az is, hogy éjjel elhagyják lakásukat.

Érdekes, hogy a jogos védelmet mikép akarja megszorítani. Körülírása ez: Rechte Nothwehr ist vorhanden, wenn jemand bei einem rechtswidrigen Angriffe gegen seine Person, Ehre oder Vermögen, auf den *augenblicklich* nöthigen Schutz der Obrigkeit *mit Gewissheit* nicht rechnen kann, und ihm, ausser der gewaltsamen Selbstvertheidigung, kein anderes *sicheres* Mittel zu Gebote steht, den ihm drohenden Schaden abzuwenden.

A halálbüntetésnek *tíz* esete van, még pedig:

Felségsértés. (Ha a király személye ellen irányul, minősített halálbüntetés. »Wer es unternimmt, das Leben oder die Freiheit des Königs zu gefährden.« 141., 144. §.)

Hazaárulás. (157. §.)

A király tetteleges megsértése. (»Wer den König thätlich beleidigt.« 164. §.)

Gyilkosság. (Szülegyilkosságra és hitvesgyilkosságra minősített halálbüntetés. 298. §.)

Emberölés az apán vagy anyán elkövetve. (301. §.)

Más bűncselekmény alkalmából elkövetett ölés. (302. §.)

Mérgezéssel ölés, habár nem ölési szándékkal.
(307. §.)

A kitétel legsúlyosabb esete. (317. §.)

A rablás legsúlyosabb esete. (438. §.)

A vízáradás legsúlyosabb esete. (524. §.)

A gyújtogatás legsúlyosabb esete. (529. §.)

Ahhoz, hogy rendőrileg pénzbüntetést szabjanak, elég a tilalom; büntetéssel való fenyegetés nem szükséges.

III. A francia büntető-törvénykönyv.

Végül, hogy az összehasonlítási alap minél teljesebb legyen, be kell mutatnunk a francia büntető-törvénykönyvnek a halálbüntetést illető határozmányait, a mint azon időben érvényben voltak.¹⁾

Az 1810-iki törvénykönyv a fölvilágosult absolutismus szellemét és az elrettentési elméletet tükrözi vissza. Beccaria tanai inkább érvényesültek ugyan benne, mint a német törvényekben, de különösen a halálbüntetésnél Napoleon vaskeze meglátszik.

A halálbüntetés megszüntetésének problémáját a francia törvényhozásban 1791-ben sikertelenül vetették föl. Néhány év múlva törvény mondotta ki: à dater du jour de la publication de la paix générale, la peine de mort sera abolie dans la république française. Igéret maradt. Midőn pedig tizenöt évvel később az államtanácsban előkészítették a büntető-törvénykönyvet, a halálbüntetés megszüntetésének kérdését föl se merték hozni. Még a minősített halálbüntetés is fentartatott, a mennyiben az 1810-iki törvény kimondja, hogy a szülegyilkos jobb keze a kivégzés előtt vágassék le.

A reformot az 1832-iki novella valósította meg.

Megszünteti a minősítést s csak azt hagyja meg, hogy: le coupable condamné à mort pour parricide sera conduit sur le lieu de l'exécution, en chemise, nu-pieds, et la tête couverte d'un voile noir; il sera exposé sur l'échafaud pen-

¹⁾ Utalunk különben arra is, a mi alább a 230. lapon a hollandi 1842-iki javaslatról mondatik.

dant qu'un huissier fera au peuple lecture de l'arret de condamnation, et il sera immédiatement exécuté à mort.

A halálbüntetés eseteit tetemesen kevesbíti s a novella után a francia büntető-törvénykönyv a következő *nyolcz* esetben sújt halálbüntetéssel:

Hazaárulás. (75., 83. §.)

Felségsértés. (86. §.)

Polgárháború keltése. (91. §.)

Hivatalnokok összeesküvése az állam ellen. (125. §.)

A pénzhamisítás legsúlyosabb esete. (132. §.)

Gyilkosság, apa vagy anya megölése, gyermekölés, mérgezés. (302. §.)

Gyujtogatás legsúlyosabb esete. (434. §.)

Robbantás. (437. §.)

Mindannyira kihatólag megállapította az 1832-ik évi novella, hogy ha az esküdtek enyhítő körülményeket látnak fenforogni, a bíróság nem szabhatja ki a halálbüntetést. Ez azon tétel, mely a francia rendszert megkülönbözteti a többitől. A halálbüntetés megszűnt abszolút büntetés lenni. Esetről esetre dől el, hogy van-e helye alkalmazásának vagy nincs.¹⁾

¹⁾ A II. József-féle Btk. megszüntette ugyan a halálbüntetést, de többek közt elrendeli bizonyos esetekben a bélyegnek a büntettes arczára való alkalmazását (Dem hiezu verurtheilten Verbrecher ist bei dem Eintritte in seine Strafe öffentlich auf beiden Wangen das Zeichen eines Galgens kennbar und so einzuschröpfen, dass es weder durch die Zeit, noch auf andere Art verlöschet werden kann); továbbá megtartja az Anשמiedung büntetését; a szabadságbüntetés rendes maximumát pedig 30, rendkívüli maximumát 100 évben állapítja meg. — Az 1803-iki osztrák Btk. ugyane válfajhoz tartozik, azon egyetlen lényeges különbséggel, hogy több esetben halálbüntetést rendel.

A régi magyar igazságszolgáltatás jellemvonásai.

Számos körülmény járult hozzá, hogy nálunk nem fejlődhetett ki oly rendszeres kegyetlen szigor, mint a milyen a nyugati államokban volt tapasztalható.

Franciaországban a mult századok folyamán a bűnügyi igazságszolgáltatást a királyi hatalom erősítésének eszközévé tették; Németországban ugyanily törekvések mutatkoztak, s e mellett a szaktudomány is támogatta azt az irányzatot, mely a halálbüntetést tartotta a rendes büntetési nemnek, a torturát pedig a bizonyítás produktív erejének.

Ha ellenben a mi úriszékeink vissza is éltek egyes esetekben hatalmokkal; ha pajkosság és könnyűvérűség, sőt kegyetlenség mutatkozott is olykor: rendszerint inkább elnéző volt a földesúr, többek közt azért, mert ha súlyos büntetést mondott ki, önmagát fosztotta meg a jobbágy munkaerejétől. Ide vezethető vissza, hogy annyira elterjedt a bothüntetés, mely hatályos volt a nélkül, hogy a munkaerőt kevesbítette volna, s e mellett legjobban kifejezésre juttatta az úri hatalmat a jobbágy fölött.¹⁾

¹⁾ A szabadságvesztés-büntetésnek uralkodóvá tétele ellen irányult Szirmay Antal, egyik ker. tábla bírájának és az 1792-iki büntetőjogi javaslat codificatorának kritikája, melyet II. József codexe fölött gyakorkolt s melyben az akkori birói fölfogás tükröződött vissza: » Minden vétségre börtönbüntetést szab. A börtönök oly gyorsan megteltek, hogy nem volt elegendő az örök száma. A bűnös családja otthon éhen vésztett; a népet súlyos adóval nyomta a rabok tartása.« (Marczali: II. József. III. 157. l.)

A városokban a lelkészek járultak lényegesen az igazságszolgáltatás enyhébbé tételéhez. Különösen a protestáns városokban a városi és felekezeti adminisztrációval az igazságszolgáltatás teljesen összenőtt. Ily befolyás alatt az igazságszolgáltatás, ép úgy mint a megyékben, czélszerűségi tekintetekkel volt saturálva. A város leginkább csak a maga területét akarta mentesíteni. A garázda gonosztevőt kitiltották, s ha elment, nem törődtek vele többé. Csak mikor vissza mert jönni, bántak vele keményebben. Leginkább a városokban fejlődtek ki ily viszonyok közt a föltételes ítéletek és a megkövetések, mely utóbbiak rendszerint lelkési assistentia mellett folytak le.¹⁾

A föltételes ítéletek egyik egészen sajátos fejleményét képezik a magyar jogéletnek s eddig már sikerült annyi különböző város és megye törvénykezéséből ily ítéleteket napfényre hozni, hogy ezen intézmény országos jellegűnek nevezhető.²⁾ Hogy pedig a föltételes ítélet, mely úgyszólván minden bűncselekményre alkalmaztatott, lényegesen leszállíthatta a szigort s a bíróságnak patriarchalis apai jelleget adott: azt nem kell bizonyítanunk.

És közrehatott az igazságszolgáltatás enyhébbé tételére az is, hogy az ország központi hatóságai, ha már nem tudtak az egész igazságszolgáltatásra befolyást gyakorolni, legalább azt tűzték ki föladatul, hogy a halálbüntetés tekintetében ellenőrizték az úriszékeket és a törvényhatóságokat. Folyton érkeztek rendeletek, hogy ha valamely ítélet halálbüntetést mond ki, az végrehajtás előtt fölterjesztendő. Ezzel a kanczellária természetesen a túlkapásokat akarta meggátolni s legalább a helyrehozhatatlan büntetési nem ellenőrzés nélküli alkal-

¹⁾ Az egyház befolyását az igazságszolgáltatásra és a két tényező egybeolvadását részletesen vázolja *Salamon*: Magyarország a török hódítás korában. 290. és köv. ll. Továbbá Balla Gergely nagyköri krónikája, melyet *Szabó Károly* és *Szilágyi Sándor* adtak ki. Ugyancsak *Szell Farkas* Jogt. Közl. 1893. 51., s 1894. 51. és 1895. 52. sz.

²⁾ A régi magyar föltételes ítéleteket megtalálja az olvasó szerzőly című munkájában: Büntetési Rendszerünk Reformja. III. 1892.

Ezen kívül Debreczen város levéltárából gyűjtött számos ily ítéletet *Szell Farkas*. Közölte a Jogt. Közl. 1893. 2. és 51. sz.

mazását kivenni a helyi hatóságok kezéből. A kancellária törekvésének azonban az lett a következménye, hogy a halálbüntetést nem igen alkalmazták. A hivatalból való fölterjesztés kötelezettségének bizonyos büntetési nemre való szorítása minden körülmények közt azt szokta okozni, hogy az illető büntetési nem alkalmazása ritkábbá válik; de még sokkal inkább így kellett hatnia a rendelkezésnek nálunk, hol a legnagyobb féltékenységgel észlelték a megyék a központi befolyás folytonos növekedését. Ezen kívül az úriszékek és a megyék által vitt perekben a tényállás sem volt annyira kidolgozva és földerítve, s az iratok sem voltak oly rendben, hogy a pert szívesen bocsátották volna a hivatalnokok »pedáns« fölülbírálata alá.

Hogy a halálbüntetést nálunk tényleg csak ritkán alkalmazták, arra számos adataink vannak.

Kassics így foglalja össze egy 1794-iki rendelet tartalmát: *Mortis poena puniantur gravissimorum criminum rei et incorrigibiles.* (Enchiridion. III. 403. l.)

Fényes szerint rendes per útján halálra ítélték közül évenként átmenőleg 9, rögtöni eljárással 12 végeztetett ki. Turóc megyében szerinte 70 év óta nem volt kivégzés. (III. 125. l.)

Szemere az akkori állapotról ezt írja:

»Ezeket s több efféle tekinteteket mellőzván, ama lajstromból egy mégis világos, t. i. hogy míg más műveltebb nemzeteknél évenként 10—50, Ausztriában 1824—1828-ig 90, tehát évenként 22 ember múlt ki verpadon, mi 1837-ben ugyanazon szabadságot birtuk *két* ember vére után.« (A büntetésről s különösbbe a halálbüntetésről. 190. l.)

A mi a statisztikai adatokat illeti, azok természetesen nagyon hiányosak. Schwartner ¹⁾ szerint 1804-ben kivégeztetett 33, 1805-ben 42 egyén. Springer ²⁾ szerint 1827-től 1834-ig 86 halálos ítélet hajtatott végre, vagyis évenként $10\frac{3}{4}$, más kútfő szerint négy év alatt 74, tehát évenként $18\frac{1}{2}$. (Lásd Csatskó Imre: Büntetésjogi Elméletek. 1843. 72. lap.)

¹⁾ Statistik d. österr. Kaiserstaates. 1840.

²⁾ Statistik des Königreichs Ungarn. 1841.

Az akkori statisztikát Szemere így jellemzi:

»Gyilkosaink száma, 1681, összevetvén a külföldi táblákkal, első pillanatra megijeszt. De ha meggondoljuk, hogy e számban vannak azok is, a kik évek óta lakolnak, azok is, kiknek pöre évek óta foly, tehát talán egy évtized gyilkosai is; hogy nálunk egy-egy verekedésbeli emberölésért tiz, s több is mint gyilkos jelen meg a rovatban; hogy külföldi tudósításokban a gyilkos név alatt egyedül a szándékos ölő értetik s néha ettől a szüle-, hitestárs-, gyermekgyilkos ismét el van különözve, nálunk ellenben a szándékos gyilkos, ölő, étető, gyermekvesztő, mind e czím alá jön; hogy közügyvédeink a vádat mi könnyedén keresztelik főbenjáró keresetté, ha meggondoljuk mindezt, e nagy szám egy nagy felleggé válik, melyben kevés villám van. Mutatja az is, hogy 1400-ból 1127 mentetett föl, vagy kapott kisebb büntetést és így százból 76.« (U. o.)

Legjobbhan föltünteti a halálbüntetés alkalmazásának mérvét azon statisztika, melyet 1842-ben az országos választmány fölkérésére József nádor, a megyék és városok által beküldött adatok alapján, a helytartótanács kebelében készíttetett. Ezen, az országos levéltárban őrzött kimutatásokból a rögtönbirósági halálbüntetést illetőleg a következők derülnek ki.¹⁾

Rögtönbiróság által halálra ítéltetett:

Az 1831. évben 122 egyén.

» 1832.	»	6	»
» 1833.	»	7	»
» 1834.	»	16	»
» 1835.	»	13	»
» 1836.	»	8	»
» 1837.	»	11	»
» 1838.	»	6	»
» 1839.	»	8	»
» 1840.	»	5	»

¹⁾ A rendes eljárás útján kiszabott és végrehajtott halálbüntetésekről, sajnos, a kimutatás hallgat.

Az 1831. év egészen abnormis számot ad. A 122 esetben mikénti eloszlása is mutatja, hogy helyi okok idézték elő a szomorú jelenséget. A megoszlás ez:

Abauj	3,
Fehér	1,
Gömör	7,
Szepes	41,
Veszprém	5,
Zala	1,
Zemplén	64.

Tehát Szepes és Zemplén adják a nagy számot; Gömör is valamivel nagyobb mint a normális; de a többi megyében a számok ugyanazok mint a következő években.

Ha az 1831. évet levonjuk, a kilencz év átlaga nem éri el a *tíz*et.

Különösen jól illusztrálja a helytartótanácsi kimutatás a városok igazságszolgáltatását illető tételünket.

Kiemeljük ezek közül Debreczen városának rögtönbíró-sági statisztikáját. A tíz év folyama alatt folyton működött a rögtönbíró-ság és minden esetet — a rendes per útjára utasított. Más szóval, a jó városatyák irtóztak a halálbüntetés kiszabásától.

A debreczeni statarialis esetek száma a következő:

Az 1831. évben	2,
» 1832. »	4,
» 1833. »	13,
» 1834. »	15,
» 1835. »	14,
» 1836. »	13,
» 1837. »	12,
» 1838. »	17,
» 1839. »	16,
» 1840. »	13.

Ezen ügyek egyikében sem mondott ítéletet a rögtönbíró-ság. A rögtönbíráskodás nem volt egyéb mint fenyegetés, mely azonban ily körülmények közt valami nagy hatású nem lehetett.

De nem csak a halálbüntetés volt aránylag ritka. A börtönök rossz állapota hozzájárult ahhoz is, hogy nagyon hosszú időre nem ítélték el senkit. »Ad squalores carcerum«, így hangzottak a régi ítéletek és a piszokban való élés súlyosító elemét tényleg figyelembe vették a tartam megállapításánál.

Minthogy pedig a nem-nemesek csak a halálbüntetés ellen élhettek felebbezéssel, az 1791: XLIII. törvénycikk (De admittenda civibus et ignobilibus Appellata) kimondotta, hogy három évi börtön vagy az egyszerre alkalmazandó százbot a halálbüntetéssel egyenlő súlyú s ez ellen is megadta a felebbezést. Ezen törvény azonban arra vitt némely bíróságot, hogy három évnél hosszabb szabadságbüntetést nem szabtak ki,¹⁾ mivel ez súlyosabb lett volna mint a halálbüntetés. A mi tehát a tartamot illeti, az a mostanit éppen nem érte el.²⁾ Csak pár példát erre:

Hogy Debreczen városában mily tartamú szabadságbüntetéseket szabtak ki, mutatja a következő táblázat, melyet szintén a már említett forrásból állítottunk össze.

	$\frac{1}{2}$ éven alul	$\frac{1}{2}$ —1 évig	1—3 évig	3 éven túl
1831-ben	502	2	2	—
1832-ben	537	39	6	1
1833-ban	185	40	9	3
1834-ben	159	25	15	8
1835-ben	128	14	35	11
1836-ban	111	19	42	12
1837-ben	152	16	30	11
1838-ban	154	18	47	8
1839-ben	140	11	48	8
1840-ben	141	28	28	6

¹⁾ L. *Palugyay*: Megyerendszer, hol az 1821., 1831. és 1837. évekből tabellák vannak közölve a Curiához fölterjesztett ügyekről és az ezen ügyekben kimondott büntetésekről. A tabellák határozottan azt mutatják, hogy hosszú tartamot nem igen szabtak ki. — L. ugyan-csak *Pauler*: Büntetőjogtan I. 188. l.

²⁾ *Acsády* így jellemzi a magyar igazságszolgáltatást: »A külföldi eszmék és tanok a magyar büntetőjogi gyakorlatban az itteni

Tíz év alatt összesen 68 eset, melynél a tartam meghaladja a három évet.

Pestmegyére nézve pedig a kimutatás a következő adatokat nyújtja:

	$\frac{1}{2}$ éven alul	$\frac{1}{2}$ —1 évig	1—3 évig	3 éven túl
1831-ben	398	66	25	7
1832-ben	356	43	46	13
1833-ban	423	57	57	15
1834-ben	414	77	77	23
1835-ben	383	74	37	20
1836-ban	528	85	51	15
1837-ben	642	175	66	14
1838-ban	371	109	69	30
1839-ben	372	96	69	36
1840-ben	504	142	94	32

Itt is aránytalanul kevés az eset az utolsó rovatban.

Még inkább kerülték a hosszú tartamú büntetések kiszabását az uradalmak, mint ez a pestmegyei kimutatásból szintén kiderül. Erre nézve csak négy évről van pestmegyei statisztikánk, mely így szól:

	$\frac{1}{2}$ éven alul	$\frac{1}{2}$ —1 évig	1—3 évig	3 éven túl
1821-ben	61	18	3	—
1832-ben	38	14	3	4
1833-ban	60	11	1	1
1834-ben	86	18	7	—

A régi magyar igazságszolgáltatás jellegének felderítéséhez lényegesen hozzájárulnak az 1792. és 1827-iki javaslatok is. Ezen munkálatokban, melyeket alább részletesen

viszonyokhoz alkalmazkodtak s annyira átídomultak, annyira hazai jelleget öltöttek, hogy bűnvádi praxisunkat méltán lehet a sajátos nemzeti szellem visszatükröződésének, ama kor gondolkodása és hangulata kifejezésének, tekinteni. Barbár szigorúság, mérsékelt humanus vonásokkal vegyesen jellemzik amaz idők bűnügyi gyakorlatát. (Magyarország Budavár visszafoglalása idejében. 76. l.)

méltatunk, a halálbüntetés már igen szűk térre szorul. A mint az 1792-iki javaslat a halálbüntetés alkalmazási terét részletesen meghatározza, az csaknem egyenlő a halálbüntetés megszüntetésével. E mellett a szabadságvesztésbüntetéseket mindkét javaslat oly rövid időre szabja ki, mint egyetlen európai codex sem; az időleges szabadságvesztésbüntetés legnagyobb tartama ugyanis az 1792-iki javaslatban 12 év, az 1827-ikiben 10 év. Minimum az utóbbi javaslatban alig van. Az életfogytig tartó szabadságbüntetést mint büntetési nemet pedig a két javaslat egyike sem fogadja el. Meg kell azonban említenünk, hogy a testi büntetést fentartják. S ez magyarázza meg részben, hogy miért elégedtek meg oly rövid idejű szabadságbüntetéssel. E büntetési nemet t. i. a jobbágyságra nézve súlyosíthatták esetileg a testi büntetéssel.¹⁾

Végül ideiglatjuk az Országbirói Értekezletnek azon kijelentését, mely szerint a magyar büntető-törvények és törvényes gyakorlat az osztrák büntető-törvénynél szelidebbek lévén, azok szerint lesznek a magyar törvények visszaállítása előtt elkövetett büntettek és kihágások is elítélendők.

Mindezen, sokszor egymást keresztező tényezőket és adatokat figyelembe kell venni, midőn véleményt alkotunk magunknak a régi Magyarország bűnügyi igazságszolgáltatásáról. Az egésznek tekintve, méretei talán nem lesznek oly szabályosak, milyeneket a külföldi igazságszolgáltatásnál találunk, de a büntetések átlaga minden esetre hasonlíthatatlanul csekélyebb súlyú mint amaz.

¹⁾ A kényszervallatás iránt nálunk érvényben volt törvényes intézkedésekről l. *Fayer*: A magyar bűnvádi eljárás mai érvényében. 207. l.

Az 1792-iki és az 1827-iki magyar javaslatok.

Nem lesz fölösleges, mielőtt áttérnénk az 1843-ik évi javaslat elemzésére, a két előző magyar javaslat büntetési határozmányjaiból néhány jellemzőbbet kiemelni.

Az 1792-iki javaslat¹⁾ előrebocsátja a bevezetésben (praefatio), hogy a munkálat, az ország törvényei és szokásjoga mellett, szem előtt tartja folytonosan »*modernae societatis civilis, singulorumve ejusdem civium securitatem*«.

Megmondja, hogy az első rész az eljárást foglalja magában, melynek főcélját úgy határozza meg, hogy a büntetésnek biztos legyen a büntetés, az ártatlanoknak azonban segítségökre szolgáljon a törvény oltalma. A második rész a büntettekről és büntetéseikről szól. Előbb tárgyalja a közbiztonság elleni büntetteket, vagyis melyek a törvényhozó vagy a végrehajtó hatalom ellen intézvék, utána az emberélete, testi épsége, becsülete és a jó erkölcsök ellen intézeteket. Minthogy pedig a valódi szabadság és a polgári biztonság megköveteli, hogy a birói arbitrium biztos és minden polgár által ismert határok közt mozogjon, lehetőleg pontosan kell körülírni a delictumot és annak törvényes büntetését.

¹⁾ Az országos bizottság kiküldése az 1791: 67. törvénycikkben alapul. A bizottság 1791. augusztus 13-án kezdte tanácskozásait és befejezte 1795. február 28-án. Ezen idő alatt 138 ülést tartott. A bűnügyi javaslatok előadói tervezetét a bizottság két tagja készítette: Szirmay Antal, a tiszáninnen-i kerületi tábla elnöke és Reviczky József, a tiszántúli kerületi tábla ülnöke. A jegyzőkönyvek össze vannak gyűjtve s megjelentek 1826-ban. Ezen kívül a ki nem nyomtatott anyag rengeteg nagy tömeget képez.

Következik azután, mint a codex kiegészítő része, azon elvek kifejtése (Principia), melyeken az egész munkálat alapul, huszonhárom számozott tételben. Ezeket érdekes eszmenetöknél fogva röviden a következőkben vázoljuk:

I. Gondolatokat büntetni nem szabad, hanem csak cselekményeket; a cselemény pedig csak annyiban kerülhet büntetés alá, a mennyiben szabadon hajtatik végre. Az ignorantia jurist nem fogadja el mentő körülménynek; de a bíró dolga lesz latolni, hogy a positiv törvény nem tudása, különösen a műveletleneknél, hol volt legyőzhetetlen. Nem csak az állampolgárok (cives ejusdem reipublicae), hanem az itt tartózkodó idegenek is, kik immunitást nem élveznek, ezen törvény alá esnek.

II. Szól az imputatio szabályairól. Minél nagyobb volt a büntettes intelligentiája, annál súlyosabb lesz a beszámítás.

III. A culpáról és a dolusról. Culpa est: dum effectus praeter directam agentis intentionem evenit. Malitia, sive propositum, sive dolus adest, dum id reipsa accidit, quod intenditur.

IV. Fölállítja a következő nevezetes tételt: Pro delictis proinde actione publica vindicandis ea solum habenda sunt, quae per praesentem codicem pro talibus declarantur.

V. A kísérletről ide igtatjuk mutatványul a fő-tételt: Conatus in indagatione; attentatum in praeparatione; inchoatum in mediorum applicatione constituitur.

VI. A részességről.

VII. Kimondja azon nagyfontosságú elvet, hogy a bizonyítás a legsúlyosabb delictumnál sem lehet más, mint a többinél. Ez szakítás a régi magyar joggal. Cum in omnibus delictis veritas iisdem modis exquiri debeat, media, quae in nullo casu ad veritatem eruendam apta sunt, nec in delictis atrocioribus, pro idoneis exquirendae veritatis mediis apta esse possunt. In reliquo norma procedurae ac *requisita defensae media* eo accuratius in criminalibus observari debent, quo gravius legum criminalium objectum est.

VIII. A büntetés egyik czéljául azt állítja föl, hogy a büntettes vagy megjavuljon, vagy ha ez nem lehetséges,

az ártási képességtől megfosztassék; másik célja pedig az, hogy másokat elrettentsen. A boszú semmi esetre sem lehet büntetés indoka s hozzá teszi: *semperque legum sanctitatem dedecet*.

A büntetés legyen gyors, biztos és alkalmas. *Exemplum ad omnes, metus ad plurimos, poena ad paucissimos extendatur*.

És ehhez járul még: *cavendum autem praeprimis erit, ne poena delinquentem seu sibi ipsi, seu publico inutilem efficiat, aut nova plane e poenis delictorum occasio enascatur*.

IX. Azon bűncselekményeket, melyek könnyebben titkolhatók, szigorúbban kívánja büntetni, hogy a szigorúbb büntetés elriaszsza azokat, a kiket a büntetlenség reménye csábít. Nem különben azon bűncselekményekre, melyek gyakrabban fordulnak elő, szigorúbb, de nem hosszú tartamú büntetés szabandó.

A kiknek nyilvános megbüntetése és a közzététel a jó erkölcsökre veszélylyel járna, magán úton büntettesse-nek, »*admissis tamen delinquenti lege praescriptis defensae mediis*«.

X. A büntetéshez járuljon azon kár megtérítése, melyet a büntetett úgy a közületnek, mint magánosoknak okozott. A mint a büntetést az »*aequitas naturalis*« nem engedi a büntetlesen túl terjeszteni, úgy kárnak valamint perköltségeknek megtérítése az örökség erejéig átszáll az örökösökre.

XI. A büntetések arányosságáról. Ide igtatjuk a vezéreszmét, melyből a kifejtés kiindul: *Prout ad delicta genius populi, forma regiminis, ratio educationis, modus cogitandi, aliaeque tam morales, quam physicae circumstantiae influxum habent, ita in poenis quoque dictandis tam horum, quam sexus, aetatis et conditionis ratio semper habebitur*.

XII. A halálbüntetést elfogadja és indokolásául az államra nézve az *önvédelmet* hozza föl. Hogy tényleg fenforog-e az önvédelem esete, azt a körülmények gondos latolásával kell eldönteni. A halálbüntetés súlyosítását az *előbüntetlesen* kizárja. Kivételes esetekben megengedi a hullá-

nak bectelen helyre való kitételét, eldarabolását, megégését, vagy pedig az ítélet közzétételét.

XIII. A halálbüntetésnek a halmazathoz való viszonyáról s ezzel kapcsolatban egyáltalán a halmazatról szólni.

XIV. Mielőtt átmegy a büntetési rendszer részleteinek tárgyalására, a következő intelmet adja a bírónak: *In regula quidem iudex lege non mitior nec severior esse potest; in casibus tamen, in quibus ipsi lex arbitrium detulerit, meminisse debet, absolutam ab hominibus perfectionem desiderari haud posse, ac delinquentem etiam concivem et co-hominem suum esse.*

XV—XVII. A halálbüntetést a lehető legszűkebb térre akarja szorítani. Kimondja, hogy: *mortis poenam in nullo alio casu dictandam esse, quam malitia delinquentis gradum eum attingente, ut societatis civilis, singulorumve ejusdem civium securitas, publicusque poenarum omnium finis, sive exemplum non aliter, quam morte delinquentis obtineri possit.* Ezen czélok elérése végett a halálbüntetés lehetőleg a büntett színhelyén hajtassék végre. A végrehajtás módja egyforma legyen. *Modus vero poenam hanc infligendi uniformis erit, semperque gladius ratione tali adaptatus adhibebitur, ut ad mortem condemnatus quam celerrime et certissime eandem subeat.* Ez — úgy látszik — semmi egyéb mint a guillotine.¹⁾

A súlyosabb carcercet közmunkában akarja töltetni; ilyen a csatornák ásása, utak készítése, folyók szabályozása stb. A ifjúkorúakról és javíthatókról is gondoskodik. *Pro junioribus, caeterisque, quorum emendatio facilius sperari potest, domus correctoria.*

A testi büntetést illetőleg distingvál: *virī baculis, foeminae scuticis ceduntur.* Ha kétely van, hogy kiállja-e, orvosi

¹⁾ A guillotine-t e szerint kétszer kísérelték volna meg nálunk behozni. Egyik kísérletet ezen javaslat foglalná magában, — ha ugyan magyarázatunk nem téves. Másodszor benne volt a guillotine a fennálló codex javaslatában. Már hozattak is 1873-ban Franciaországból egy guillotine-t és a megyeház udvarán egy komissio előtt kísérleteket tettek borjukon. A főrendiház azonban a »borzadályos büntetésnek emlékét törvénybe iktatni« nem kívánta.

vizsgálat tartandó; s azt is az orvos állapítja meg, hogy egyszerre hány ütés adható. Ha pedig a végrehajtás alatt tűnnék ki, hogy az elítélt nem képes egészségének háborítása nélkül kiállani a testi büntetést, jelentést kell tenni a bíróságnak. Száz ütest egy évi carcerrel egyenlővé tesz. A honoratiorokat kiveszi ezen büntetési nem alól. Honoratioroknak tekinti azon polgárokat is, a kik polgári jogaik teljes élvezetében vannak.

XVIII. és XIX. A büntetési rendszerre vonatkozó egyéb részleteket foglal magában.

XX. A nyilvános bocsánatkérés, továbbá a mondottak és írottak visszavonása szintén helyt foglal a büntetések közt.

XXI. Az infamiáról rendelkezik.

XXII. A száműzést külföldiekre szorítja. De alkalmazza a bizonyos helységből való kitiltást és a bizonyos helységbe való utalást, és pedig azokra: *quorum in loco prioris habitationis permansio incolis ejusdem loci periculosa esse, aut vero delinquentium etiam emendatio facilius alibi sperari poterit.*

XXIII. A pénzbüntetésről szól.

Az egész codex címekre és §-okra van osztva. Mindenik címben a §-ok számozása újra kezdődik.¹⁾

Az eljárási részben van szó a súlyosító, enyhítő és mentő körülményekről s itt összefoglalja mindazon tételeket, melyek a büntető-codex általános részébe tartoznak és melyeket a principiumok közt nem tárgyalt.

A részletekre e helyütt csak annyiban terjeszkedünk ki, hogy megállapítjuk: mely esetekben van halálbüntetés, és milyen a szabadságbüntetések tartama. Ezen kívül csak néhány kiemelkedő tételre utalunk.

A halálbüntetésnek *hat* esete van, és pedig:

A Nota infidelitatis legsúlyosabb faja. Art. I. 8. §.

A Seditio legsúlyosabb faja. Art. III. 4. §.

¹⁾ Ez az, a mit Szalay László kifogásol az 1827-iki javaslatban is. Megemlítjük, hogy az 1889-iki finnországi büntető-codex ugyanúgy van címekre és minden címben újonnan számozott §-okra fölosztva, mint a két magyar javaslat. Szakkörökben nem helyeslik, mivel nehézsé teszi az idézést.

A hamis vád és a hamis tanúzás legsúlyosabb faja.
Art. XV. 4. §.

Gyilkosság. Art. XIX. 4. §.

Ismételt rablásos ölés, ha a javulásra remény nincs.
Art. XXXIV. 7. §.

Többször ismételt lopás, ha mások vagyonának komoly veszélyeztetése főrogo fenn és javulásra semmi remény, Art XXXVIII. 11. §. (E két utóbbi tulajdonkép nem büntetés hanem *praeventio*.)

Az életfogytig tartó elzáratást nem fogadja el; csak egyetlen esetben engedi meg, ha t. i. a pénzhamisító továbbra is veszélyezteteti az államot.

Az időleges szabadságvesztés-büntetés maximuma tizenkét év.

A szabadságvesztés-büntetési tételek minimum és maximum szerint vannak megállapítva. Tartamuk pedig úgyszólván mindenütt kisebb, mint a mennyit ugyanazon bűncselekményre az Európában *ma* érvényben levő büntető codexek megszabnak.

A beszámíthatlansági esetek tárgyában a következőket sorolja fel: *Morbi animi, uti sunt melancholia, mania, nimia simplicitas et stupiditas; passiones animi, quales sunt: ira vehemens et prima quasi furia ac impetus, justus dolor, et amor in amentiam degenerans.* Megengedi azonban a bírónak, hogy az eset körülményeihez képest kivételesen itt is büntetést szabjon ki.

A mi a kort illeti: a hetedik évig semmi büntetésnek helye nincs; innen a tizenkettedik évig házi büntetés (*domestica correctio*); innen a tizenhatodik évig már közbüntetés, de nem capitalis büntetés (*publica poena locus est, sed capitalis cessat*); innen a huszonegyedik évig bizonyos enyhítő körülmények közt szintén redukált büntetés; gyenge aggok, a kiknek lelki és testi tehetségei eltompultak, nem kapnak büntetést.

Enyhítő körülményül szolgál a kár csekélyisége (*exiguitas damni e delicto exorti*); továbbá a bűncselekmény elkövetésében tanusított tartózkodás; nem különben a csá-

bíró alkalom; vagy végül másvalakinek csábító befolyása; a feddhetlen előélet és a jó hír.

A felsorolt súlyosító körülmények ugyanazok, melyeket a bíró ma is mérlegel. Kiemeljük azt az egyet, mely jelenleg tán nem igen jön figyelembe: *praegrave scandalum in vulgus parniciosum, noxiaeque exinde sequelae*.

Az elévülés tekintetében megkülönböztetést tesz. Ha a büntettes ismeretes volt, a hosszú idő eltelté és a »*vita proba*« leszállítja a büntetést; csekélyebb súlyúaknál el is engedhető. Ha azonban a tettes ismeretlen volt, és kitűnik, hogy jól viselte magát és kárpótolta a sértettet, elévül a büntetés *capitalis* esetekben 20 év alatt, egyéb esetekben 10 év alatt.

A második rész beosztása szó szerint így szól:

Delicta adversus securitatem publicam.

Delicta vitae civium, corporisque incolumitati noxia.

Delicta honori civium injuriosa.

Delicta bona, facultates, libertatemque civium impetentia.

Delicta in morum corruptelam tendentia.

Az 1827-iki javaslat határozmányyaiból — azokon kívül, miket Szalay dolgozata fonalán belőle reprodukáltunk ¹⁾ — kiemeljük, hogy a halálbüntetést vagy »*gladio carnificis*« vagy »*laqueo*« hajtja végre; a halálbüntetés súlyosítását kizárja. Kivételesen súlyos esetekben azonban megengedi, hogy *expositio cadaveris* vagy *supplicio affecti divulgatio* történjék meg.

A javaslat megkülönbözteti az »*arestum*« és a »*carcer*« szabadságbüntetéseit és hozzáteszi: *quibus juxta gradum imputationis, et adjuncta per sententiam nectuntur: jejuniū, ferramenta, et haec determinatis temporibus etiam cum constructione, compedes item, labores publici.*

Ehhez járul: *poena corporalis »scuticis vel baculo«*. Az egyszerre elveendő ütések maximumát ötvenben állapítja meg s hozzáteszi korlátozásként: *ratae 50 ictuum nonnisi*

¹⁾ L. 32. és köv. l.

intra semestre, ratae vero 30 ictuum intra trimestre spatium infligi valebunt. Kiveszi természetesen a nemeseket és többek közt azokat, a kik Stallo Advocatiali provisi.

Fentartja e mellett az erkölcsi jellegű büntetésnemeket is, milyenek: actionis imputatio, reprehensio publica, palinodia, stb.

A halálbüntetésnek *kilencz* esete van, és pedig:

Crimen laesae majestatis, seu perduellio. Art. I. 5. §.

Nota infidelitatis. Art. II. 2. §.

Tumultus és seditio, ha haláleset történt, arra, a ki az ölést elkövette.

Gyilkosság, illetőleg szándékos emberölés. Art. XIII. 12. §.

Szülők ellen különös kegyetlenséggel és többször ismételt súlyos testi sértés. Art. XVII. 5. §.

Erőszakos nemi közöszlés, ha a nő halála állott be. Art. XIX. 2. §.

Rablás visszaesésben, ha kegyetlenséggel követtetik el, vagy ha emberöléssel kapcsolatos. Art. XXI. 2. §.

Az istentiszteletre szánt tárgyaknak templomból való ellopása. Art. XXII. 7. §.

A gyűjtogatás legsúlyosabb esete. Art. XXVI. 4. §.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetést a javaslat nem ismeri.

Az időleges szabadságvesztés-büntetés maximuma 10 év, tehát még két évvel kevesebb mint az előbbi javaslaté.¹⁾

A minimumok többnyire igen alacsonyok. Gyakori az ilyen büntetési tétel: 1 naptól 3 évig, 1 hónaptól 6 évig, 1 hónaptól 8 évig, 1 hónaptól 10 évig.

Többek közt a pénzhamisításnál a büntetési tételt ilykép állapítja meg: Poena illius pro ratione periculi et damni statui publico illati est carcer ab uno mense ad annos decem. S hozzáteszi indokoláskép, hogy a határozmány megfelel a fennálló törvényeknek.

¹⁾ Érdekes találkozása a véletlennek, hogy 1868-ban Németország fegyházi orvosainak és igazgatóinak nagy enquete-je szintén 10 évet állapított meg mint véghatárt az időleges fegyház tartamára nézve.

A mentő körülmények közt felsorolja ezeket is: *Extrema ad sustentationem vitae urgens necessitas, exiguitas causati damni, vel in committendo delicto observata per delinquentem moderatio.*

A második rész beosztása a következő:

Crimina adversus securitatem publicam.

De delictis, quae jura connata laedunt.

De delictis jura hominis acquisita violantibus.

De delictis in corruptelam morum tendentibus.

A harmadik rész:

De delictis criminalitatem non involventibus.

Ide igtatjuk befejezésül jellemzetességénél fogva a javaslatnak a lopásra vonatkozó pár tételét:

Occulta rei alienae mobilis inscio domino ablatio furtum est. Delictum istud ultra generales imputationis regulas aggravat, si in re committatur, quae satis custodiri nequit, et ideo sub fide publica constituitur, vel si damnificatus sit nimium pauper; e converso alleviat, si fur, antequam detegeretur, rem furto sublatam sponte restituerit, vel bonificationem illati damni praestiterit . . . Praeter damnorum et expensarum refusionem crimen hoc ab uno mense ad annos quatuor vindicabitur; in casibus tamen reiteratorum, qualificatorum item furtorum, poena in concursu aggravantium circumstantiarum ad annos decem extendetur; in casu vero sacrilegii poena etiam mortis dictabitur.

Eltér a mai felfogástól különösen abban, hogy a titkosságot a lopás kiegészítő elemévé teszi; hogy a kellőleg meg nem őrizhető tárgyak lopását súlyosabbnak tekinti mint a többit; hogy súlyosított lopásnál csak a maximumot emeli, a minimumot pedig érintetlenül hagyja.

Az 1843-iki javaslat.

Két irányban világítottuk meg azon időszakot, melyben az 1843-iki magyar codificatio működött. Egyrészt jeleztük a nyugat büntetőjogi törvényhozásának állását; másrészt föltüntettük a magyar előzmények jellemző sajátosságait.

Ezek alapján bizvást állítható, hogy a magyar szokásjog és a két javaslat a legtöbb előítéletet, melyet az elrettentési elmélet Európa büntetőjogában ápol, már leküzdötte. Az 1792-iki javaslat e tekintetben megelőzte a jelen század első harmadának törvényhozásait. Az 1827-ikiről pedig némely tekintetben szintén ez állítható.

Technikájuk ugyan fejletlen, de a büntetőjogi problémákat bámulatos tisztasággal fogják föl.

Németországban nagy örömet okozott, ha Carpzow tanai-ból egy-egy részletet le tudtak köszörülni; Franciaországban szintén csak az iránt folyt a küzdelem, hogy a napoleoni codexet kivetkőztessék nagyon is kemény rendelkezéseiből. Nálunk azonban a talaj annyira elő volt készítve, hogy mellőzték a részleges munkát és az egész vonalon egyszerre megindult az újjáépítés.

Innen az a jelenség, hogy az 1843-iki magyar javaslat eltér minden egykorú külföldi munkától s hogy csak az előző magyar javaslatokban találjuk meg igazában a vele rokon szellemet.

I. Büntetési rendszer.

1. A javaslat a hármas fölosztást ignorálja. E tekintetben tehát elfogadta Szalay László álláspontját, és nem

indult sem a francia büntető-törvénykönyv, sem a badeni javaslat nyomán.

A hármás fölosztást újabban elvetették a hollandi Btk. (1881.) és az olasz Btk. (1890.). A német Btk. (1870.) még egész mereven megtartja, de már a magyar Btk. a büntett és vétség elkülönítését áthidalja a correctionalisatio segítségével. A magyar Btk. álláspontja olyannak vehető, mint a mely előkészítőül szolgál a hármás fölosztás elejtésére. Pár évtized múlva előreláthatólag valamennyi európai törvényhozás azon állásponton lesz, melyet a mi törvényhozóink ötven évvel ezelőtt kifejezésre juttattak, hogy t. i. a hármás fölosztás több hátránnyal jár mint haszonnal.

2. A halálbüntetés a múlt században néhány évig meg volt szüntetve Toscanában, Ausztriában és Magyarországon; később politikai változások folytán visszaállították mindenütt. Azon időtájt, midőn a magyar országos választmány dolgozott, egyetlen egy országban sem volt a halálbüntetés alkalmazása törvényileg érvényen kívül helyezve. Daczára ennek, az országos választmány a megszüntetést mondotta ki. (Az állítólagos minta, mint láttuk, tizenhét bűneset számára állapította meg a halálbüntetést.)

Az azóta lefolyt ötven év alatt számos országban megszüntették a halálbüntetést. Némely helyen törvényen kívül, oly módon, hogy az uralkodó minden halálra ítéltnek megkegyelmez. Ide tartozik többek közt Belgium, Svédország, Bajorország. Törvény útján megszüntették a halálbüntetést: Románia 1864-ben, Portugál 1867-ben, Holland 1881-ben, Olaszország 1890-ben (és helyébe szervezte az ergastolo-t), Schweiz némely kantona. A többi államban is évről évre kevesbedik a kivégzések száma. Csak az anarchistikus attentumok idézték elő újabban a számok némi ingadozását.

Magyarországon a kivégzések száma állandóan igazán minimális, és ez a nagyon örvendetes jelenség 10 év óta egész következetességgel fentartja magát. Köszönjük pedig ezt első sorban az uralkodónak, a ki a kegyelmet a hozzá fölterjesztett halálbüntetési eseteknek körülbelül két harmadában megadja. Köszönjük a magyar büntető-törvénykönyv azon bölcs rendelkezésének, mely szerint a halálbüntetést

— eltérve a német büntető-törvénykönyvtől — megfosztotta abszolút jellegétől s a bíróság még a legsúlyosabb cselekmények osztályába tartozó esetekben is kiszabhatja a halálbüntetés helyett az életfogytig tartó vagy tizenöt évi fegyházat. És köszönjük végre a magyar bírói karnak, mely a törvény ezen igen kényes rendelkezésének alkalmazásánál, felelősségének tudatában, a legnagyobb lelkiismeretességgel jár el. Ily körülmények közt mondhatjuk, hogy ha a halálbüntetés tekintetében a negyvenes évek férfiai által föllállított eszményt nem tudtuk is eddig létesíteni, de ahhoz közel jutottunk és talán nem sok idő múlva el is érjük.¹⁾

3. A javaslat szabadságbüntetéseinek rendszere egyszerű. Csak a rabságot és a fogságot ismeri. Az előbbinek maximuma 24 év, az utóbbié 1 év. A maximumnak ez a nagy eltérése mutatja már, hogy a kettőnek a rendeltetése egészen különböző. A fogság még kisebb területre szorul, mint egyéb büntető-törvénykönyvekben a vétségi büntetés: a fog-

¹⁾ Érdekelni fogja az olvasót az utolsó tíz évnek halálbüntetési statisztikája, mely megerősíti a mondottakat. A m. kir. Curia által

1886-ban:	halálra ítéltetett	10,	kivégeztetett	1,	kegyelmet nyert	9	
1887-ben:	»	»	8,	»	1,	»	7
1888-ban:	»	»	1,	»	1,	»	—
1889-ben:	»	»	1,	»	1,	»	—
1890-ben:	»	»	7,	»	4,	»	3
1891-ben:	»	»	3,	»	1,	»	2
1892-ben:	»	»	1,	»	1,	»	—
1893-ban:	»	»	1,	»	—,	»	—
1894-ben:	»	»	1,	»	1,	»	—
1895-ben:	»	»	—,	»	1,	»	—

Kitűnik ezen adatokból, hogy az 1886—89. évek eredménye határozottan kedvezőnek mondható, a mennyiben a kivégzések száma ezen évek mindenikében egy. Az 1890. évben a szám ismét fölmegegyre, 1891-ben és 1892-ben leszáll egyre, s 1893-ban előfordul az, a mi a Btk. életben léte óta példátlan, hogy a Curia egy esetben mondotta ki a halálítéletet, kivégzés pedig egy sem volt. Az illetőnek kivégzése ugyanis 1894-ben történt. Az 1895. évben ismét nem mondott ki a Curia halálbüntetést, de végrehajtatott a halálbüntetés egy egyénen, a kit a Curia 1894-ben ítélt halálra. A jogerejűleg halálra ítélték összes száma 10 év alatt 33, kivégeztetett 12, kegyelmet nyert 21; a halálra ítélteknek tehát csaknem kétharmada kegyelmet nyert.

ház (Gefängniss, emprisonnement). Különben a kihágási büntetés is ugyanez.

Törvényhozási körökben és az irodalomban az a jelszó uralkodik évtizedek óta, hogy egyszerűsíteni kell a rendszert, és kevesbíteni a szabadságbüntetési nemeket. De hogy anynyira domináljon *egy* büntetési nem, mint ezt a magyar javaslatban találjuk, arra példa alig van. Az olasz büntető-törvénykönyv három büntetési nemet ismer: reclusione, detentione, arresto. (A két első teljesen egyenlő területű, a harmadik a kihágási.) A német büntetőtörvénykönyv szintén hármat: Zuchthaus, Gefängniss, Haft. A magyar Btk. négyet: fegyház, börtön, fogház, elzárás. Nem bocsátkozhatunk itt annak vitatásába, hogy az egyszerűsítésre való törekvés mennyire jogosult,¹⁾ de ha igazuk van azoknak az igen nyomatékos szavú szakembereknek, kik egy általános szabadságbüntetési nemet vélnek szervezendőnek, akkor azt a panaceát eddig egyik codex sem létesítette oly következetesen, mint az 1843-iki magyar javaslat.

Az életfogytig tartó fegyház esetei a következők:

A gyilkosság legsúlyosabb esetei. (110. §.)

A párviadal legsúlyosabb esete.²⁾ (175. §.)

A erőszakos nemi közösülés legsúlyosabb esete. (204. §.)

A gyújtogatás legsúlyosabb esetei. (391. §.)

A vízáradás okozásának legsúlyosabb esete.³⁾ (402. §.)

Ragályos betegségek szándékos terjesztésének legsúlyosabb esete.⁴⁾ (406. §.)

4. Minimumot a javaslat nem ismer. Az elvet a bizottság plenuma mondotta ki az előzetes tanácskozás alkalmával.⁵⁾ Szalay a Codificatióban még csak az abszolút büntetések ellen küzd. Hogy a relative meghatározott büntetési tételek

¹⁾ A javaslat e pontjára vonatkozólag ezt írta már Mittermaier Pulszkynak: Lesz idő, mikor nem találkozunk többé a szabadságbüntetések azon tarka sorozatával, melyeket törvénykönyvünkben látunk. A helyes az volna, ha az összes bűncselekmények számára *egy* büntető intézet léteznék; de stb.

^{2—4)} Ha t. i. halál állott be.

⁵⁾ L. 104. l.

minimuma elmaradjon, az csak később merülhetett föl a választmányban.¹⁾

Ebben a pontban is megegyez az 1843-iki javaslattal az 1880-iki hollandi törvény, mely szintén teljesen kiküszöbölte a minimumokat. Más törvény e térre eddig nem merte követni a magyar javaslatot. Csak az olasz büntető-törvénykönyv engedi meg, hogy bizonyos megnevezett enyhítő körülmények felforgása esetén a minimum alatt állapítsa meg a bíró a büntetést. E szerint az olasz törvény abban különbözik a magyar javaslattól és a hollandi törvénytől, hogy az előbbi maga állapítja meg az okot, a miért a bíró igen csekély büntetés kiszabásával érheti be, az utóbbiak pedig a bíróra bizzák, hogy melyik enyhítő körülménynek mily nyomatékot akar tulajdonítani.

A német büntető-törvénykönyv megadja a bírónak a szabadságot, hogy néhány büntetési tételnél a fegyházzól a fogházra átmenjen. A magyar Btk. szintén megadja a fogházzal és börtönnel sújtott cselekményeknél; kizárja a fegyházzal sújtottaknál, hol 6 havi börtön áthághatlan minimumot képez.

Látható mindezekből, hogy az újabb fejlődés egészen azon irányban halad, a melynek végső pontját jelöli meg egyrészt a magyar 1843-iki javaslat és a hollandi törvény, másrészt az olasz törvény; a magyar és a német törvények a fejlődésnek egy-egy közbenső lépcsőfokát jelzik.

Egész a magyar Btk. behozataláig 1867. után is vezéreszméje volt a magyar törvényhozásnak, hogy a büntetési tételek, melyek egyik-másik törvényben előfordulnak, minimum nélkül állapíttassanak meg.

¹⁾ Hogy mennyire dogmája lett a negyvenes generációnak a minimum-nélküliség, arra nézve adalékul szolgál a következő incidens, mely 1875-ben a Perczel Béla igazságügyminiszter elnökelete alatt tanácskozott szakértekezleten történt. Bónis Sámuel curiai tanácselnök a törvényjavaslatot mindenestül hajlandó volt elfogadni, ha hozzájárulnak azon egyetlen indítványához, hogy a minimum minden büntetési tételnél maradjon el. Szólv utalt arra, hogy a mióta a Curiánál működik, legalább huszonkétezer bűnügy forgott előtte s úgy tapasztalta, hogy a beszámítás fokozatai oly különbözők, hogy aligha lehet a büntetési minimumot megállapítani. (L. a jegyzőkönyveket 515. l.)

5. Szólnunk kell azon kapocsról is, mely a javaslatban a két büntetési nemet összeköti. Minthogy a rabságnak meghatározott minimuma nincs, az átmenet csak azt jelenti, hogy ha a tartam egy évnél nem több és a rabság intensitása túlszigorú volna, a bíró a fogságot szabhassa ki. Ugyanígy van megállapítva a viszony a fogság és a dorgálás közt. A javaslat 20. és 21. §-ai ezt teljesen azon szavakkal fejezik ki, mint a Btk. 92. §-a. Úgy látszik, ezen szakaszok szövegezése szolgált alapul a 92. §-nak.

A dorgálás e szerint a javaslatban általános alkalmazású büntetési nem, mivel a fogság helyett bármikor igénybe vehető.

A Btk. 92. §-ának megfelelő tétel megvan a badeni javaslat 146. §-ában is, de csak a fiatal-koriakra a kisebbitett beszámítás és a vizsgálati fogság betudása tekintetében.

6. A legnehezebb kérdések egyike a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának mikéntje. Abban egyetértettek törvényhozóink, hogy az addig fennállott közös elzáratással és henyéltetéssel szakítanak. És minthogy az akkor uralkodott két rendszer — a magán- és a hallgató-rendszer — egyikét kellett elfogadniok, az előbbit választották.¹⁾

Ma már mindenki tudja, hogy a pensylvániai rendszernek ez a mérséklése hiú törekvés, s a magyar Btk. által is elfogadott fokozatos rendszer épen azon fölismerés folytán szorította ki, hogy részleges módosítása czéltalan. Törvényhozóink kivihetetlen dolgot igtattak a javaslatba, de azon időben ez egész Európa tévedése volt. Csak Angliában kezdett már akkor a gyakorlati érzék érvényesülni.

Annyi bizonyos, hogy a javaslat készítői nem érdemelték meg Széchenyi azon vádját, hogy ők elkényeztetni akarják az elítélteket, mert az általuk elfogadott végrehajtási rendszer súlyosabb, mint bármelyike a többieknek.²⁾

¹⁾ L. 113. l.

²⁾ Egyetlen egy ember tudta Magyarországon egész igazán, hogy mi a magánrendszer. Ez Kossuth Lajos volt. S nem is mulasztott el egy alkalmat sem, hogy a legerélyesebben fölszólaljon ellene. (L. 37. l.)

El kell ismernünk, hogy az országos bizottság határozata ezen kérdésben nem nyújtott valódi megoldást és teljes joggal mondja a Btk. indokolása, hogy az 1873-iki javaslat e tekintetben sokkal kevésbé szigorú, mint az 1843-iki.¹⁾

De már arra, hogy az egyszerű fogságbüntetést a bíróság a munkára, táplálásra és életrendre nézve még megszorításokkal vagy sanyarításokkal súlyosíthatja (I. rész 8. §. utolsó bekezdés, III. rész 32. §.), nem helyeznénk oly nagy súlyt, mint a Btk. indokolása teszi, mivel ez csak az egy évig terjedhető fogságra vonatkozik s itt nagyobb sanyarításokról szó nem lehet. Mi ebben inkább azt az eszmét látjuk kifejezve, mely legújabbán az osztrák törvényhozásban lép előtérbe és melyet nem rég a nemzetközi büntetőjogi egyesület is tárgyalt: vajjon t. i. nem volna-e tanácsos bizonyos súlyosítások által a rövid tartamú szabadságbüntetéseket intensivekké tenni. Az eszme támogatásául azt hozzák föl, hogy a rövidtartamú szabadságbüntetés bizonyos egyénekre nézve nem bir visszariasztó hatással, sőt nekik kényelmes pihenőt nyújt; itt szükségesek tehát azon súlyosítások, melyek rövid ideig alkalmazva, a testi szervezetet magát nem támadják meg.

7. Letartóztatási intézetet kétfélét különböztet meg a javaslat: kerületi és törvényhatósági börtönt. Az előbbeni emlékeztet a badeni javaslat Kreisgefängnissére; de a mi javaslatunkban mást jelent.

8. Kiemeljük még a dorgálást, mely különben a badeni javaslatnak is egyik büntetésneme. Csakhogy a magyar javaslat, mint láttuk, szerves viszonyba hozza a fogságbüntetéssel, a badeni pedig elmulasztja ezt megtenni.

Úgy látszik, az albizottság első javaslatának általános részében benne volt mint büntetési nem a régi magyar gyakorlatban honos megkövetés is. Ezt kell következtetnünk Mittermaier leveléből, mely szerint a megkövetés büntetésének fölvetelét nem ajánlja, mert végrehajtása nagyon sok zavart okozhat és kemény szigorra vezetne az ellenében, a

¹⁾ L. Anyaggyűjtemény. I. 47. l.

ki megkövetni nem akar. E szavak hatottak és kitörölték a büntetési nemet.¹⁾

Megmaradt azonban a megkövetés a becsületsértésnél (L. a javaslat 269. §-át.)

Végül fentart a javaslat a régi magyar jogéletből még egy intézményt, mely némi hasonlatosságot mutat a föltételes ítéletekkel. De ezt szintén nem illeszti bele a rendszer egészébe, hanem csak a bűncselekmények egy osztályánál, a tisztviselői bűncselekményeknél, alkalmazza. Így az egyszerű vesztegetés kisebb eseteire a tisztviselő első ízben dorgálást, ismétléskor hivatalvesztést kap. (479. §.) Ugyanez a szabály, ha a tisztviselő valakit törvényellenesen fölmentett (493. §.); ha a közigazgatásban vagy a polgári törvénykezésben a formákat megszegte (495. §.), ha a letartóztatást gondatlanságból elmulasztotta (501. §.), ha záros határidőhöz kötött kötelességét nem teljesítette (509. §.). Látható, hogy ezen cselekmények egynémelyike belevág a fegyelmi körbe, és épen erre való tekintettel tartották szükségesnek a büntetésekre külön szabályokat állapítani meg.

9. A francia Code megtartotta a régi büntetőjogból a becsstelenítő büntetéseket és a polgári halált. Némi enyhítés állott be később, a mennyiben hely adatott bizonyos esetekben a rehabilitációnak. De a rendszer lényegesen nem változott. A német fölfogást visszatükrözi a badeni javaslat, mely nem oly sújtó, mint a francia törvény, de még mindig a büntetések becsstelenítő hatását veszi alapul.

Az a fölfogás, hogy a büntetés magával hozza a becsstelenséget, a magyar jogban nem volt meg. S ezen a nyomon indulva mondták ki az 1843-iki javaslat készítői a nagy elvi tételt, melyre minden codificatio törekszik ugyan, de a melynek megállapítását eddig egyikök sem merészelte még csak megközelíteni sem. A tétel a javaslatban így hangzik:

»A büntetéseknek még magukban becsstelenítő következeis nincsenek, s törvényes hatásuk hosszabb időre nem

¹ A megkövetésről *Széll Farkas* írt a *Jogt. Közl.-ben.* 1895. 52. szám.

terjedhet, mint a mennyire azt a birói ítélet határozottan kimondotta.« (14. §.)

Érdekes, hogy a jogkövetkezmények mellőzését a bizottságban összeköttetésbe hozták a magánrendszer elfogadásával. Ők a magán-rendszerben javító és tisztító elemeket kerestek, és mivel e célzatukat komolyan vették, csak következetesek voltak, hogy mikor a fegyenczet a társadalomnak visszaadják, nem sütik reá annak bélyegét, hogy ő javíthatatlan ember, a kit külön kell tartani a többitől. Ők könnyíteni akarták a kiszabadultnak a társadalomba való visszamenetelt s ez úton is a jogkövetkezmények megszüntetésére jutottak.

A német büntető-törvénykönyv a badeni javaslat idevágó szabványait lényegesen javította. A magyar Btk. ismét a némethez képest haladást mutat. De még mindig óriási távolság van a törvény és a javaslat közt.

10. A sértett fél kártalanítása tekintetében a javaslat a régi magyar jog alapján oly előrehaladott álláspontra helyezkedett, melyet eddig egyetlen egy törvényben sem találunk s csak a legújabb irodalmi mozgalmak útján jutott el a közfelfogás a kérdés kellő méltatására.

A javaslat azon bűncselekményeknél, melyek a személy elleni erőszakban állanak, kötelezővé teszi a bíróra nézve, hogy a büntetés mellett pénzbeli díjat is ítéljen meg.

A bűncselekmények a következők:

Gyilkosság.

Szándékos emberölés.

Gondatlanság által okozott emberölés.

Súlyos testi sértés.

Erőszakos kényszerítés.

Törvénytelen letartóztatás.

Emberrablás.

Erőszakos nemi közösködés.

Hamis feladás.

Reális becsületsértés.

Látható a sorozatból, hogy körülbelül ugyanazon cselekmények ezek, melyek a magyar jogban a hatalmaskodási díjat vonták magok után és kétségtelennek is vehetjük, hogy

codicatoraink a hatalmaskodási díjnak megfelelő intézményt akartak a pénzbeli díjjal behozni.

De mért nem nevezték el a kétségtelenül jobb és jellemzetesebb régi néven? Valószínűleg mivel ki akarták kerülni azon félremagyarázásokat, melyeknek az intézmény *rendi szempontból* ki lett volna téve, ha a régi elnevezést megtartják. Ők a meglevő intézményeket előszeretettel vetették át, de kerültek mindent, a mi jogegyenlőségi tekintetben visszafejlesztésre vihett.

A mi a részleteket illeti, a javaslat kimondja, hogy a kártérítés kiszabandó a megsértett vagy örökösei számára. S hozzáteszi az öléseknél, hogy minél szegényebb volt az, a ki életétől megfosztatott, minél szükségesebb volt élete hozzátartozóinak táplálására; másrésztől minél vagyonosabb volt a tettes, annál nagyobb leendő a fizetendő díj. A testi sértésnél pedig: »minél súlyosabb, fájdalmasabb és gyalázóbb a sértés és minél nagyobb a kereset meggátlásából eredett kár«. A többi bűncselekménynél is megfelelő körülírás.

A pénzbeli díj maximumát a legtöbbször húszezer forintra teszi, s ha ezen összeget az azon időbeli pénzértékkel mérjük, igen nagy visszatartó erőt kell neki tulajdonítanunk épen az ily fajta bűncselekményeknél, melyeket a vagyonosak nagyobb számban szoktak elkövetni, mint a többiek.

Lássuk most a különböző államok mai törvényhozásának rendszerét.

Eddig a sértett fél kártalanítása tekintetében igen kevés történt. Az állam a maga büntető hatalmával nemcsak a büntettest, de a sértettet is sújtja, mert a bűnvádi eljárás megindításával s a büntetéssel megakadályozza a büntettest, hogy kártérítést adhasson. Ha a sértőnek van vagyona, az ezen procedura alatt pusztul és néha alig marad elég arra, hogy a pénzbüntetés és a rabtartási költség kifizetessék.

A magyar Btk. a kártérítést csak három helyen említi és pedig facultativ alakban: a gyilkosságnál, a testi sértésnél és a törvényellenes letartóztatásnál. Nincs ugyan kizárva, hogy egyebütt is megítéltesék, de csak kártérítés oly értelemben, a mint azt a mi magánjogi gyakorlatunk a lehető

legszűkebb fölfogással szokta megállapítani. E közt és az 1843-iki javaslatnak kifejezetten erkölcsi alapon nyugvó kártalanítása közt óriási a különbség. A mai birói fölfogás azt, hogy mily vagyónú a sértő, egyáltalán nem veszi figyelembe, a sértett szegénységét pedig alapul tekinti arra, hogy *kevés* ítéltessek meg, mert kevés az igénye; az 1843-iki javaslat pedig mind a két körülmény fenforgása esetében a kártalanítási összeget kétszeresen emeli.

A német büntető-törvénykönyv a kártérítésről mint magánjogi kérdésről nem szól, de megállapítja a »Busse« kötelességét a becsületsértés (188. §.) és a testi sértés (231. §.) eseteiben. A maximális összeg 6000 márka. Ez rendszerint több ugyan mint egyszerű kártérítés, de a megnevezett két delictumon kívül számos más is van, a melyeknél alkalmazni kellene.

Az olasz büntető-törvénykönyv megengedi, hogy a bíróságnak a becsület elleni bűncselekményeknél a kártérítés határain túlmenjen. (38. §.)

Aránylag többet nyújt a schweizi javaslat, melynek 29. §-a szerint a pénzbüntetés, vagy az elkobzott tárgyakból bevett pénz, vagy a fegyencz munkabérének fele a sértett fél kártalanítására fordítható.

A nemzetközi büntetőjogi egyesület az 1892-ben Christianiában tartott gyűlésen e kérdést megvitatta s a vitaközlés eredményeül kimondotta a sértett fél kártalanításának szükségességét.

A schweizi javaslat határozománya ezen tétel következményének tekinthető.

Fölösleges bizonyítanunk, hogy azt, a mit a nemzetközi büntetőjogi egyesület, mely a büntetőjogi reformtörekvések vezérlő közege Európában, 1892-ben kimondott: az itt fölsorolt törvényhozási verziók közt leginkább megközelíti az 1843-iki magyar javaslat.¹⁾

¹⁾ Az 1792-iki javaslat a kártérítésről ezt írja: Ubi porro damni resarcitio, sive detrimenti corporis, sive laesi honoris compensatio, sive occisi viduae, et prolium indemnitas, aut qualiscunque demum bonificatio subversatur, tam ad delinquentis facultates, quam ad damnicati conditionem advertetur. Quodsi demum delinquens ob facultatum

II. Bevezető intézkedések az általános tanokhoz.

A dogmatikai résznek bevezető intézkedéseit röviden tárgyalja a javaslat.

Megállapítja a büntető-törvénykönyv kizárólagos jogforrási jellegét. Mittermaier ezt kifogásolta, mivel »mindig lesz néhány cselekmény, melyre a büntető-törvénykönyvön kívül álló törvény rendel büntetést.«¹⁾ Az ellenvetésnek nem adtak helyt, kétség kívül tekintettel arra, hogy a határvonal vitássá ne váljék.

A mi a személyi kört illeti, a javaslat aláveti a törvénynek különbség nélkül Magyarország minden lakosát, a nemest és nem-nemest egyformán; kiveszi a katonai személyeket, és szükségesnek tartja, az akkori állapotra való tekintettel, megemlíteni, hogy az egyházi személyek csak az egyházi fegyelemre nézve tartoznak saját külön törvényeik alá s minden büntettek vagy kihágások miatt ezen törvénykönyv szerint fognak büntettetni. E tétel ellen is irányul ama két különvélemény, melyet az egyháziak adtak be.²⁾

Külön szól a külföldiekről, és itt hozzáteszi, hogy más ország közhatalmának senki elítélés végett ki nem adathatik, habár a büntettet külföldön követte volna is el.³⁾ Ezt az utóbbi merev és ma már tarthatatlan tételt a badeni javaslatból vették át. (60. §.) A mi államférfiaink egy nagy politikai elvet, a menedékjog elvét, jelezték vele; a német partikuláris államokban ezeknek egymás elleni féltékenysége és torzsalkodása jutott a határozmány útján kifejezésre.

defectum damnum resarcire non potuerit, idem jus damnificato compitet, quod leges creditorum contra debitorem tribuunt.

Az 1827-iki javaslat szerint a büntetésen kívül a büntettest terhelik: *refusio expensarum judicialium, detrimenti corporis, laesi item honoris compensatio, vel in vicem homagii occisi conjugis, prolium, aut in horum defectu parentum indemnitas, bonificatio demum damni, ad quae onera non delinquentes tantum, sed haeredes quoque ad vires successionis obligantur.*

¹⁾ L. 195. l.

²⁾ L. II. Rész 274. és 365. l.

³⁾ L. e határozmányról: *Falk Miksa* Menedékjog. 1864. (Akadémiai székfoglaló).

A dogmatikus részben a javaslat első helyen a dolus és culpa tanait tárgyalja. Jellemvonása az, hogy részletez, akár csak egy tankönyv. Az azon korbeli codexeknél ezt rendszerint megtaláljuk.

Először is negatív tételt állít föl. Megmondja, hogy nem tartozik a cselekmény a büntető-törvénykönyv körébe: ha sem szándékosság, sem gondatlanság nem forog fenn.

Kimondja ezután, úgy a mint Szalay a Codificatióban jelezte, a doli praesumptio kizárását. Minthogy ez is negatív tétel, szintén fölösleges, de a bajor törvény azon rendelkezésével szemben, mely szerint a praesumptio doli igen is helyt foglalhat, helyén levőnek látszott.

Majd sanctionálja az úgynevezett képzeti elméletet, mely ma már a theoriában az akarati elmélettel szemben túlsúlyra jutott.

És codificálja — Mittermaier tanácsának ellenére ¹⁾ — az aberratio ictus és az error in objecto-t, oly értelemben, a mint ezt megtaláljuk az 1890-iki olasz büntető-törvénykönyvben, és a mint elfogadta — a törvény nyitva hagyván a kérdést — a magyar kir. Curia teljes-ülési határozata is.

A két első tételt a badeni nem foglalja magában, a harmadikat igen. (Ellenben átveszi a badeni a régi scholasticus büntetőjog fegyverzetéből a határozatlan vagy alternativus dolust és ezzel többek közt — mint láttuk — a halál-büntetés körét lényegesen kiterjeszti.)

A magyar javaslat a culpánál is részletez. Megkülönbözteti a lata és a levis culpát. Az előbbinek hét esetét föl is sorolja. Ezek a következők: midőn a tettes a cselekmény veszélyességét belátta; midőn az eredményt némi figyelem mellett beláthatta volna; midőn a cselekmény már magában törvényellenes volt; midőn a tárgyismeret is fenforgott; midőn állásánál fogva különös gondosságra lett volna köteles; midőn figyelmeztetve volt; midőn oly körülmények közt, melyek különös figyelmét igényelték, megrészegeedett.

¹⁾ L. 195. l.

III. Kísérlet.

A kísérlet büntethetősége tekintetében a magyar javaslat radikális álláspontot foglal el. A míg azon időben a francia büntető-törvénykönyv nyomán a kísérletet még körülbelül ugyanoly büntetési tétellel találták sújtandónak, mint a befejezést, a magyar javaslat — a Rossi által megjelölt úton haladva — a kísérlet szabály szerinti büntethetőségét elejtette és a kísérletet csak ott bünteti, a hol a különös rész ezt nyíltan megmondja.¹⁾ Ilyen számos büntetett ismer a javaslat s ezek a következők:

Felségsértés. (421. §.)

Hütlenség. (430. §.)

Gyilkosság és szándékos emberölés. (117. §.)

Gyermekölés. (136. §.)

Magzatelhajtás. (141. §.)

Súlyos testi sértés. (152. §.)

Erőszakos kényszerítés. (183. §.)

Erőszakos letartóztatás. (187. §.)

Emberrablás. (189. §.)

Gyermekrablás. (193. §.)

Erőszakos nemi közösülés. (203. §.)

Hamis tanúzás. (241. §.)

Hamis föladás. (258. §.)

Álnok gyanúsítás. (264. §.)

Lopás. (302. §.)

Rablás. (325. §.)

Zsarolás. (328. §.)

Hamisítás. (342. §.)

Pénzhamisítás. (364. §.)

Gyújtogatás. (393., 394. §.)

Vízáradás okozása. (403. §.)

Megjegyzendő, hogy a felsorolt eseteken kívül vannak még büntetett kísérleti delictumok a javaslatban, de a

¹⁾ Tüzetesen szól ezen kérdéstről a Btk. indokolása. Anyaggyűjtemény. I. 419. l.

körülírás másnemű; ilyenek többek közt a politikai bűncselekmények.

A mint ezen elrendezés a codicatorok legmesszebb menő objectivistikus fölfogásáról tanuskodik, úgy a kísérlet körülírása is az objectivismus tanait tükrözi vissza.

A javaslat ugyanis a kísérlet fogalmába foglalja a *megakadályoztatás* elemét. Körülírása megegyez jelenlegi büntető-törvénykönyvünk első javaslatának fogalommeghatározásával, mely utóbbi kétség kívül az 1843-ikira vezethető vissza. Ide igtatjuk a két szöveget:

1843.

A ki valamely büntettnék általa czélbavett elkövetését elkezdette ugyan, *de annak bevégezésében valamely szándékán kívüli ok vagy akadály által meggátoltatott*, csak bűnkísérletért büntetethetik.

1873.

A cselekvény, melylyel a szándékolt büntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, *ha a véghezvitel a tettes akaratától független körülmény által akadályoztatott meg*: a megkezdett büntett vagy vétség kísérletét képezi.

A két javaslat közös rendszere a francia Code-ból származik, mely a kísérlet körülírása tekintetében ép abban különbözik a német codexektől, hogy már a fogalom-meghatározásba belefoglalja az eredmény elmaradását (si elle n'a manqué son effet que par des circonstances indépendantes de la volonté de son auteur. Art. 1. 2.).

S a magyar javaslatok még merevebben objectivisták, mint e pontban a francia törvény. Mert míg a francia törvény a tettes akaratától független körülmény folytán történt elmaradásról szól, a magyar javaslatok a valóságos megakadályoztatást követelik.

A képviselőház jogügyi bizottsága az 1873-iki javaslatból kiküszöbölte a megakadályozás elemét és az új szöveg azonos a német büntető-törvénykönyv szövegével; emez pedig egyenes leszármazója a badeni javaslatnak.

<i>Badeni javaslat.</i> (1839.)	<i>Német Btk.</i>	<i>Magyar Btk.</i>
Handlungen, wodurch die Ausführung eines beabsichtigten Verbrechens angefangen worden ist, sind als Versuch desselben zu bestrafen.	Wer den Entschluss, ein Verbrechen oder Vergehen zu verüben, durch Handlungen, welche einen Anfang der Ausführung dieses Verbrechens oder Vergehens enthalten, bethätigt hat, ist, wenn das beabsichtigte Verbrechen oder Vergehen nicht zur Vollendung gekommen ist, wegen Versuches zu bestrafen.	A cselekmény, melylyel a szándé- kolt büntett vagy vétség véghezvi- tele megkezdett, de be nem végez- tetett: a megkez- dett büntett vagy vétség kísérletét képezi.

A két csoport tehát következőleg alakul:

Egyik csoport: francia Code, 1843-iki és 1873-iki magyar javaslatok.

Másik csoport: badeni javaslat, német büntető-törvénykönyv, magyar Btk.

Érdekes ezek után megállapítani, hogy az olasz büntető-törvénykönyv a francia vagy a német módszerhez csatlakozik-e. Az olasz Btk. 61. §-a így szól:

Colui che, a fine di commettere un delitto, ne comincia con mezzi idonei l'esecuzione, ma per circostanze indipendenti dalla sua volontà non compie tutto ciò che è necessario alla consumazione di esso, . . .

E szöveg megegyez a francziával; vagyis az olasz ismét ugyanazon rendszerhez csatlakozik, melyet az 1843-iki magyar javaslat codicatorai választottak.

Föl kell itt még jegyeznünk a badeni javaslat azon subjectivistikus határozmányait, melyeket a magyar javaslat az általános részben teljesen mellőzött.

Megkülönbözteti a régi német büntetőjog értelmében a távoli és a közeli kísérletet.¹⁾ Az előkészületi cselekmé-

¹⁾ A magyar javaslat szerkesztői ezt a megkülönböztetést Mit-
termaier tanácsára ejtették el. L. 196. l.

nyek fenforgása mellett bizonyos súlyos bűncselekmények esetében megengedi a rendőri felügyelet alá helyezést. Az alkalmatlan eszközzel véghezvitt »kísérletet« bünteti, a meny-nyiben kimondja, hogy ha a tettes akár elhirtelenkedésből, akár tévedésből vagy elvétésből azon eszköz helyett, melyet alkalmazni vélt és mely alkalmas, más nem alkalmas eszközt használt, a távoli kísérlet fenforog.¹⁾ Itt már mutatkozik a német birodalmi törvényszék jelenlegi subjectivistikus gyakorlatának az embriója.

IV. Részesség.

A javaslat, az akkori fölfogás értelmében, bűnszerzőnek tekinti a fölbujtót. A fölbujtás eszközeit részletesen fölsorolja. Az elkövetendő cselekményt csak általánosságban jelzi. A Deák-féle különvélemény kifejti, hogy a javaslat nem jelöli meg elég pontosan a bűncselekményt, melyre a fölbujtás történik, és ugyancsak elhanyagolja a fölbujtó dolusát. Hogy valaki mint fölbujtó büntetés alá vonat-hassék, mondja a különvélemény, szükséges ellene bizonyí-tani, hogy fölbujtásában valamely büntetett határozottan kijelölt, mert ha ez be nem bizonyíttatik, miképen fogja megítélhetni a bíróság, hogy mi azon büntett, melyre nézve a fölbujtót bűnszerzőnek kell tekinteni; szükséges továbbá a dolus, mert egyébként minden véletlenül kiejtett szót, minden írott vagy nyomtatott sort, mely másnak vétkes elhatározására befolyással volt, mint fölbujtást lehetne bün-tetni. A különvélemény ezek alapján e helyett: »Fölbujtó-nak tekintetik, a ki valamely büntettnak elkövetésére«, ezt akarta tétetni: »Fölbujtónak tekintetik, a ki valamely általa célba vett s határozottan kijelölt büntettnak elkövetésére«. Látható ebből, hogy Deák és elvtársai még inkább az ob-jectivismus irányába kívánták terelni a javaslat határozma-nyait.

¹⁾ Ezt a szabályt az 1843-iki magyar javaslat a különös rész-ben a gyilkosságra és a szándékos emberölésre nézve állítja föl. (121. §.) — Lásd a kérdésről bővebben Btk. Indokolás. (Anyaggyűj-te-mény. I. 427. l.)

Ugyanezen elvi alapra vezethető vissza az a másik controversia, mely a többség és kisebbség közt a részesség kérdésében fölmerült. A javaslat bizonyos kivételes esetekben, a midőn t. i. a kísérletre büntetést rendel a törvény, bünteti a büntetttre való sikertelen csábítást is. Ezt a különvélemény aláírói nem fogadják el, mert midőn semmi büntett el nem követtetett, midőn senki sértve nincs, valakit csak azért, mivel egykor, tán indulat hevében, talán komoly célzat nélkül, mást büntett elkövetésére föl szólított, annyi volna, mint kaput nyitni a nyugalmat és biztosságot zavaró örökös kutatásoknak. Ezen szabályt tehát kihagyandónak vélik.

A kerületi ülés mind a két különvéleményt elfogadta a választmányi szerkezet ellenében.¹⁾

Büntetést szabott továbbá a javaslat azon szövetkezőre, ki, mielőtt a célba vett büntett elkezdett volna, mindent, a mi tehetségében volt, megtett, hogy társait attól visszatartóztassa, s nekik ki is jelentette, hogy a szövetségből kilép, de a szövetkezést föl nem jelentette s a büntett csakugyan elkövettetett. Ez ellen Deák Ferencz és elvtársai különvéleményt adtak be. Tekintetbe véve ugyanis, hogy az illy szövetkezésnek följelentése, kivált olyanra nézve, ki maga is társa volt a szövetkezésnek, gyakran életveszéllyel is jár, melyet még a hatóság sem képes róla elhárítani: a javaslat által némileg kényszerítve volna minden szövetkező még akkor is, ha szövetkezését megbánta, a bünszövetségben állandóan megmaradni s a büntettnak elkövetésében részt venni, mert ha kilép s társait a büntettől visszatartani sikeretlenül igyekszik, de a szövetkezést föl nem jelenti, a törvényes büntetés alá esik; ha pedig följelenti, gyakran véres boszúnak teszi ki magát. Így tehát egyrészt a bizonyos büntetést, másrészt a bizonyos boszút a büntettnak elkövetése által véli elkerülhetni, mert legalább reménye leend, hogy a büntett fölfedeztetni nem fog. Ugyanazért, hogy a bünszövetségből kilépni akarónak erre nézve az út el ne záras-

¹⁾ A Btk. indokolása úgy írja, hogy az indítvány elejtetett, de úgy látszik, azt érti alatta, hogy az országos választmányban ejtetett el.

sék, jobbnak vélnék illy esetben a büntetés elkerülésére multhatatlan föltétel gyanánt ki nem kötni a szövetségnek följelentését.

Részletesen szól a javaslat a *szövetségről*.

Kiemeljük itt a tételt, hogy ha a szövetkezők szándékán kívül közbejött valamely ok vagy akadály miatt a bűn-szövetség meg lett szüntetve, mielőtt még a célbavett cselekmény elkövetése megkezdett, minden szövetkező már azért, mert a szövetségbe lépett s abban megszüntetéséig benmaradt, büntetendő.

Mittermaier kérte a bizottság tagjait, hagynák ki a szövetségről szóló határozmányokat egészen a javaslatból;¹⁾ de ők ragaszkodtak az ezen themáról szóló mind a nyolcz §-hoz. A rabló-világ ellen tartották szükségesnek, így írja Pulszky.²⁾

A bandáról a javaslat külön nem intézkedik, és a szövetkezés olykép van formulázva, hogy a banda is beleérthető.

A szövetkezési határozmányokkal kétség kívül nagy concessiót tett a javaslat a subjectivismusnak, de úgy látszik, a fenforgott viszonyok ezt kikerülhetlennek mutatták.

A Karok és Rendek különben a Deák-féle különvéleményhez itt is hozzájárultak.

A *bűnsegéd* körülírásánál a javaslat ismét részletez. Itt megtaláljuk már, a badeni nyomán, azt a kifejezést, mely a magyar Btk.-be is átmént, az *előmozdítást*. A német codificatio ezt később elhagyta és azóta megelégszik a segítés egyszerű jelzésével.

A magyar javaslat átvette a badeniből a fősegéd körülírását is. Az újabb német törvényhozás ezt is elejtette. Fölélesztette azonban az olasz büntető-törvénykönyv.

A bűnpártolást Mittermaier tanácsára kihagyták az általános részből.¹⁾ Pulszky ugyan előbb azt írja, hogy megtartották az általános részben, de később mégis mást határoztak. A badeni az általános részben tárgyalja.

¹⁾ L. 197. l.

²⁾ L. 200 l.

³⁾ L. 197. l.

Érdekes a javaslatban a följelentési kötelezettség construálása bizonyos esetekre; a ki t. i. másnak valamely büntetettre irányuló készülését bizonyosan tudja s az iránt sem a felsőbbségnek jelentést nem tesz, sem azt, ki ellen a büntett irányoztatik, idején nem figyelmezteti, *ha bérrel vagy jutalom ígéretével volt* hallgatása megvásárolva, vagy ha a följelentés hivatalos kötelessége lett volna, bűnsegédnek tekintetik. Lényegileg ugyanezt a tételt ismétli a különös rész 417. §-a.

V. Az általános rész egyéb határozmányai.

A mi a *beszámítás* tanát illeti, Mittermaier ellenezte az örültségnek mint a beszámítást kizáró betegségnek külön kiemelését. A bizottság azonban megtartotta.

Az 1843-iki javaslatban a *fiatalkorúak* tekintetében a felső korhatár a 18-ik életév. A badeniben 16. Az alsó korhatár mindkettőben 12 év.

A *súlyosító és enyhítő körülmények* fölsorolását azon időben a codicatorok még szükségesnek és lehetségesnek tartották.¹⁾ A magyar javaslat abban különbözik a többitől, hogy fölsorolása részletezőbb és nyelvezete classicus. Azok a rövid tételek úgy hangzanak mint a tízparancsolat mondatai. Magukban foglalják az egész jog- és erkölccsant. Mintha csak Deák Ferenczet hallanók beszélni.

Az újabb codexek az egész materiát háttérbe szorítják s ezzel a súlyosító és enyhítő körülmények megállapítása és mérlegelése a bíróra hárul. Legmesszebb megy a német büntető-törvénykönyv, mely az általános részben a súlyosító és enyhítő körülményeket meg sem említi; már a magyar Btk. a 89—92. §-okban némi tájékozást ad a bírónak. Az olasz büntető-törvénykönyv pedig kiemel néhány fontosabb súlyosító és enyhítő körülményt és ezek fenforgásához köti a büntetésnek egyrészt fölemelését, másrészt a minimum alatti kiszabását.

¹⁾ Az 11792-iki javaslat a fölsoroláshoz a következő általános útmutatást csatolja: Caeterum, cum diversae casus singuli circum-

Az *actio libera in causa* kérdésében kimondja a javaslat, hogy ha a büntettesnek a részegeskedés már egyébként is szokása, vagy célzatosan és egyenesen azért élt szeszes italokkal, hogy magát a büntetettre még inkább fölingerelje, a részegség a beszámítást enyhíteni nem fogja. Ugyanezt találjuk az olasz büntető-törvénykönyv 48. §-ában, mely szerint az enyhítést kizárja az, ha a részegség a véghezvitel könnyítésére vagy mentség előkészítésére idéztetett elő.

A vizsgálati fogságot a magyar javaslat beszámítja egész terjedelmében. Ugyanígy az olasz büntető-törvénykönyv.

A badeni javaslat e kérdésben azon állásponton van, melyet a magyar Btk. foglal el s mely tudvalevőleg igen sok méltó panaszra ad okot. A beszámítást tudniillik attól teszik függővé, hogy a meghosszabbodást a vádlott »hibája« okozza-e vagy nem. (Badeni: »ohne sein Verschulden verlängerte Haft«; Btk. 94. §.: »saját hibáján kívüli hosszú tartama«.) A képviselőház elé terjesztett novella-javaslat visszamegy az 1843-iki javaslat álláspontjára s az egész vizsgálati fogságot beszámíttatni rendeli.

A vizsgálati fogság beszámításával kapcsolatban még egy másik igen figyelemre méltó eszmét tartalmaz az 1843-iki javaslat; *compensálja* a büntetéssel a kínzásokat, melyeket a törvénszegő azoktól szenvedett, kik az elkövetett büntetett rajta magok hatalmával törvénytelenül meg akarták boszulni. A *compensatio* eszméje folyton terjed ugyan a büntetőjogban, de ily széles körben eddig elismerve sehol sincs.

Az *anyagi bűnhalmazatot* illetőleg a javaslat nagyon kemény határozatot tartalmaz, mely túlmege még a badeni is. A badeni javaslat a legsúlyosabb cselekmény büntetéséhez a kevésbbé súlyosak címén legfőlebb ezek büntetésének kétharmadát véli hozzáadhatni; a magyar javaslat a kétharmadot mint abszolút mennyiséget állítja oda. Mit-termaier figyelmeztette levelében a bizottságot, hogy a hatá-

stantiae, quae delicti gravitatem augent vel minuunt, earumque inter se nexus per legem exhauriri nequeant, earum determinatio ad aequanimitatem iudicis sententiam pertinebit.

rozmány nagy szigorra visz és ellenében positiv javaslatot is szövegezett; de a bizottság nem változtatott a javaslaton, csak azt a korlátozást mondotta ki, hogy a legsúlyosabbnak kétszeresét és a 24 évi rabságot a halmazati büntetés nem haladhatja meg. A badeni maximuma itt 30 év.

A *visszaesésről* szóló határozmányok egészben véve megegyeznek a badeni javaslatban foglaltakkal. A cselekmények rokon természetök czímén csoportokba vannak osztva s a visszaesés csak egy-egy csoporton belül súlyosít. Ugyanaz a rendszer ez, melyet a legújabb olasz büntető-törvénykönyv követ. Némely codex ugyanis a visszaesést az általános részből kizárja és a visszaesés hatását is csak a vagyon elleni bűncselekményeknél ismeri el. Ezt hagyja el az olasz és visszatér a hatás általánosítására és a csoportrendszerre. Az európai szakirodalom osztatlan helyesléssel fogadta az olasz törvény ezen »újítását«.

A bűnvádi eljárás *elévülési* idejének maximuma 20 év, úgy mint a fennálló magyar törvény szerint; a kiszabott büntetés elévülésének maximális ideje azonban 15 év. (A magyar Btk.-ben 25, a német büntető-törvénykönyvben 30 év.) A badeni javaslat a 15 évnél hosszabb tartamú büntetés elévítését ugyanoly tartamú időhöz köti, a mennyi a büntetés.

Az 1843-iki javaslat az életfogytiglan ítéletileg kiszabott rabságot elévíthetlennak mondja.

Ezen kívül az elévülést a magyar javaslat két föltételhez köti: hogy a büntetett az elévülés ideje alatt semmi büntetést el nem követett,¹⁾ és hogy az okozott kárt tehetősége szerint megtérítette. Az első megszorítást a badeni javaslat is fölállítja; mind a kettőt az osztrák 1803-iki büntető-törvénykönyv.

Az elévülés egyik részletkérdésére nézve érdekes controversia merült föl s ez a különvéleményben is kifejezést nyert. Az albizottság azt a javaslatot terjesztette volt elő, hogy a király személye elleni sértő kifejezésekre nézve egy év legyen az elévülési idő. Az országos választmány ezt

¹⁾ Az 1827-iki javaslat: . . . cum vita annis pluribus honeste acta fundatum effectivae emendationis documentum praebeat.

nem fogadta el és a büntetés mérvéhez képest 10 évben állapította meg az elévülést. Deák és elvtársainak különvéleménye ezzel szemben kifejti, hogy a fejedelem személyének sérthetetlen szentsége sokkal magasabban áll, semhogy annak oltalmára minden meggondolatlan szó ellen a törvény boszuló rendelete volna szükséges; csak azért bünteti a törvény az ily kifejezéseket, mert tiszteletet sértve, botránkozást okozók, s ha mindig büntetlenek maradnának, gyakran ismételve, a népnek tiszteletét csökkenthetnék a fejedelmi méltóság iránt; de rögtön, vagy legalább rövid idő alatt kell az ily büntetést megfenyíteni, mert ha évek múlva ismét föl lehet eleveníteni az egykor heves indulatban vagy szeles meggondolatlansággal kiejtett sértő szót, mely akkor közfigyelmet annyira sem gerjesztett, hogy miatta érdemes lett volna közkeresettel föllépni, ha bármely higgadt férfiúnak ifjú korát is kutatások tárgyává lehet tenni, hányszor meg fog zavartatni minden törvényes ok nélkül, egyedül boszúból vagy egyéb mellékes célokból a polgárok nyugalma? A királyi méltóság sem nyer az által, ha az egykor hatástalanul kiejtett sértő szó, csak azért, hogy valakit büntetni lehessen, évek múlva ismét föllevenítettik. Kérik az albizottsági szöveg helyreállítását.¹⁾ A kerületi ülés a különvéleményt fogadta el.

A *kegyelmezési jog* körülírásánál a javaslat a politikai viszonyokat vette különösen figyelembe. Erre vezethető vissza az a határozmány, hogy a per megindítása előtt és a per folyama alatt nincs helye a kegyelmezésnek; vagyis a pertörlést kizárták és csakis a jogerejűleg kiszabott büntetés elengedésére állapították meg a kegyelmezést. Még ez ellen is különvéleményt adtak be Deák Ferencz és elvtársai. Szerintök oly országban, hol a törvény határozottan kijelölte minden büntetetre nézve a büntetésnek azon legkisebb mértékét is, melyen alól a bíró semmi esetben nem ítélhet, szükséges a kegyelmezés jogát az egész büntetés elengedésére is kiterjeszteni: mert ott lehetnek esetek, melyekben a büntett ugyan bebizonyodott, de a beszámítást enyhítő

¹⁾ L. II. Rész 231. L. cikkének második bekezdésében az alábbiakat kell a törvényben megfogalmazni:

körülmények oly fontosak, hogy azok tekintetéből a büntetésnek törvényszabta legkisebb mértéke is méltatlanul sújtja a vádlottat, a bíró pedig el nem térhet a törvény rendelkezésétől. De azon javaslatban, melyet az országos választmány készített, a büntetések legkisebb mértéke semmi büntettné nézve nincsen különösen meghatározva, s igazság és méltanyosság szerint szabhatja ki a bíró, a beszámítás mértékéhez képest, a vádlottnak büntetését; ezen javaslatnak elvei mellett tehát a királyi kegyelemnek korlátlan kiterjesztése nem szükséges. Indítványozzák, hogy a kiszabott büntetés felénél többet kegyelem útján ne lehessen elengedni. A különvélemény ezen pontját is elfogadta a kerületi ülés.

A kegyelmezési jog megszorítására irányuló törekvéseket, a nagyon kellemetlenné vált politikai viszonyokon kívül, kétségtelenül befolyásolta az akkori francia fölfogás is, mely évtizedek óta a kegyelmi jognak egyenesen megszüntetésére tört.

A badeni javaslat a kegyelmezési jogról hallgat, mivel a német fölfogás a kérdést inkább a közjogba tartozónak véli.

Megemlítjük még, hogy a magyar javaslatban az általános rész §-ainak száma 107; a badeniben 180.

VI. Különös rész. — Ölés és testi sértés.

A javaslat az *ölési* cselekményeknél a praemeditatiót veszi az osztályozás alapjául. De még a praemeditált ölésnél sem szabja ki maximumként az életfogytig tartó rabságot, hanem csak bizonyos kiemelt esetek számára. Ezek a következők: szüle-gyilkosság, testvérgyilkosság, hitvesgyilkosság; rablógyilkosság; bér-gyilkosság; méreg-gyilkosság; több emévi ber meggyilkolása; visszaesés.

A többi gyilkossági esetek büntetésének maximuma 18 rabság; ha kegyetlenséggel követtetik el, 22 év.

Az impetust úgy írja körül, mint a magyar Btk. 281. §-a: »indulatos eltökélését azon fölgerjedésben tüstént végre is hajtotta«. A causalitas tekintetében a javaslat részletes szabályokat állít fel; kimondja, hogy a gyilkosságot és a szándékos emberölést bevégezettnek akkor tekinti a

törvény, ha a sértettnek halála a sértésnek vagy valamely egyenesen abból származó okoknak következtében harmincz nap alatt valósággal bekövetkezett, s ily esetben azon körülmény, hogy a sértett azonnal meg nem halt, vagy hogy a sértés már magában multhatatlanul halálos (absolute lethale) nem volt, hanem csak a sértettnek különös testi alkotása vagy egyébként is beteges állapota miatt vált halálossá, vagy czélszerű s jókor érkezett orvosi segély a halált eltávoztathatta volna, semmi tekintetbe nem vétethetik.

Súlyos szabályt állít föl a mérgezés tekintetében. A kísérletet ugyanis bizonyos esetekben befejezésnek veszi.

A gyermekölés körét megfelelőbb kifejezéssel állapítja meg, mint a Btk.; »törvénytelen ágyból született« gyermekről szól, nem pedig »házasságon kívül született«-ről.

Egyszersmind gyermekölésnek tekinti azt az esetet is, midőn valamely házasságon kívül teherbe esett személy szándékosan azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyezte magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett s a gyermek e miatt meghalt. Ha ugyanezt házasságban teherbe esett nő teszi, büntetése kétannyi lesz.

Különösen jellemzetesek azon mentességek, melyeket a javaslat az ezen fejezetben foglalt cselekményekre nézve fölállít. Ezek a következők:

a) Midőn lázadás alkalmával a közhatóság megbizottjai valakit a lázadók közül életétől megfosztanak. De ezeknek sem szabad a lázadók ellen életveszélyeztető módokhoz nyulni mindaddig, míg a fegyvernek életveszélyeztető használása a közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek nevében nyilván nem parancsoltatik, vagy míg azt az önvédelem szükségessé nem teszi. A ki tehát lázadás alkalmával ezen szabályok ellen nyult életveszélyeztető módokhoz s az által valakinek halált okozott, vagy a ki szándékosan oly személyt fosztott meg életétől, kiről bizonyosan tudta, hogy az nem a lázadó csoporthoz tartozik, tettének körülményeihez képest a gyilkossági vagy emberölési törvények szabályai szerint fog büntettetni. A közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek azon tisztviselője vagy megbizottja pedig, ki a fegy-

vernek életveszélyeztető használását a törvény rendelete ellen, vagy oly esetekben, midőn az világosan szükségtelen volt, nyilván és egyenesen parancsolta, minden következkésért felelős leend, s ha ez által életétől valaki megfosztatott, az eset körülményeihez képest szándékosan vagy vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésért fog büntetés alá vonatni. Midőn ellenben a fegyvernek életveszélyeztető használása törvényes és szükséges volt, habár az által véletlenül oly személy fosztatott is meg életétől, ki a lázadásban részt épen nem vett, felelet és büntetés alá senki nem vonathatik.

b) Midőn a ragályos nyavalyák terjedése elleni őrvonaloknál a fölállított örök azt, ki erőszakkal az őrvonalon keresztül tör vagy általszökik, életétől megfosztják. De ily esetekben is csak akkor tekintetik törvényszerűnek az életveszélyeztető módok használása, midőn azt, ki erőszakkal az őrvonalon keresztül tör vagy általszökik, sem az előre bocsátott fenyegető fölszólítás által, sem egyéb az őrvonali szabályok szerint használható módokkal tettében meggátolni vagy elfogni nem lehetett.

c) Midőn valamely rab, ki a börtönből erőszakosan kitorni vagy alattomosan megszökni igyekszik, ezen tettének elkövetésében azok által, kik őt abban gátolni törekednek, életétől megfosztatik. Azonban csak akkor szabad életveszélyeztető módokhoz nyulni, midőn az előre bocsátott fenyegető fölszólításnak sikere nincsen s minden egyéb eszköz elégtelen a megszökés meggátolására.

d) Midőn valaki büntettnak gyanujából befogatván, az öröknek kezei közül, vagy azon letartóztatási helyről, hová ideiglen elzaratott, megszökni törekszik, s ezen törekvésében az őt gátolni akarók életétől megfosztják. Azonban szorosán megtartandók lesznek mindenkor azon szabályok, melyek az életveszélyeztető módoknak mikor lehető használására nézve fent megállapítottak.

e) Midőn valaki a felségsértésnek vagy hűtlenségnek, a gyilkosságnak, szándékos emberölésnek vagy veszélyes sértésnek, az ember-rablásnak, a fegyveresen vagy betöréssel véghez vinni szándéklott lopásnak, rablásnak, zsarolásnak vagy gyújtogatásnak elkövetésében tetten kapatván, az őt

úgy üldözteti a párbaít, ha abból halál következett, vagy letartóztatni akarók elől megszabad, s a nyomában levő üldözők által szaladásában életétől megfosztatik.

Mindazon esetekben azonban, melyek itt elsoroltattak, oly nyilvános fenyegetéssel kell előbb a szaladót megállásra fölszólítani, hogy ha azonnal meg nem áll, futása által életét is kockáztatja, s ezen fölszólítás után is csak akkor szabad ellene életveszélyeztető módokat használni, ha más módon őt megfogni épen nem lehet.

f) Midőn valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények között valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl.

Ugyancsak mentességet ad a javaslat, ha ily körülmények közt testi sértés okoztatott. (161. §.)

A testi sértésekről szóló határozmányoknál tűnik ki leginkább, mily magasra helyezték a javaslat szerkesztői a szülők iránti tiszteletet.

A ki bármely testi sértést atyján vagy anyján vagy azok szülőin követett el, büntetése kétannyi, mintha azon sértést máson követte volna el.

A ki atyján, anyján vagy azok szülőin realis injuriát követ el, beszámítása súlyosabb leendő, mintha azt más személyen követte volna el s pénzbüntetésre soha sem ítéltethetik, hanem fogsággal lesz büntetendő. *Viszonzással pedig szülői ellen a gyermek soha nem élhet*, sőt a törvényszabta büntetést akkor sem kerüli el, ha szülői az általa elkövetett sértést rajta azonnal viszonozták. (279. §.)

A verekedést tizenhárom §-ban tárgyalja a javaslat.

VII. Párbaj.

A párbajnál a javaslat nagy szigort látszik kifejteni, a mennyiben sem a büntetési nem, sem a tartam tekintében kedvezményt nem ad s kijelenti, hogy a »párviadalok az azokból következett eredményhez képest fognak büntetettetni«. Tehát fenforogna gyilkosság, súlyos testi sértés, stb. Mindez azonban csekély nyomatékú, mert hivatalból csak

valaki úgy megsértetett, hogy a sértés miatt teljesen megbolygódott. Minden egyéb esetben csak a sértett fél panaszára indítható közkereset. Minthogy pedig igen gyakran a párviadalnál sértett fél nincs, de ha megsérült is egyik, ez a lovagiasság szabályaival nem fogná összeférőnek tartani, hogy mikor ő önként kiállott, utóbb följelentést tegyen: ebből az következik, hogy ily szabályozás mellett a párbaj a legtöbb esetben a felek magánügyének tekintetnek s a bírósági beavatkozás elmaradna.

Egyébiránt azon időben, midőn a javaslat készült, a párbaj-betegség Magyarországot nem igen zaklatta. Sem a lapok nem szólnak megtörtént párbajokról, sem az élő hír nem tartotta fenn ilyenek emlékét. (A fennállott törvények és rendeletek igen szigorúak voltak, de ezek a régiebb évtizedek, részben a mult század bajainak leküzdésére szolgáltak és az idők folyamán, valószínűleg mivel az erélyes repressio fölöslegesnek mutatkozott, megszűnt alkalmazásuk.) A párbaj-mánia enyhülésére mutat még, hogy ezen időből magyar irodalmi munkánk a párbajról nincs. Már pedig ha gyakoriabbak lettek volna a párbajok, alig tehető föl, hogy geniális publicistáink ne hallatták volna intő szavukat.

Megerősítést talál itt az a fölfogás, mely szerint a párbaj leginkább olyan időben terjed, midőn a társadalom öntudatos cél nélkül vergődik. A negyvenes években a magyar társadalmat egyetlen egy nagy eszme kötötte le: az önmagát túlélt rendi szervezet átalakítása. E körül csoportosult minden törekvés, minden munka, minden vita. Át voltak hatva az emberek a tudattól, hogy közvetlenül nagy események előtt áll az ország. S az idő ezen végzetes komolyságában a fegyelmezettség egy neme szállta meg az elméket. A magánsurlódások háttérbe szorultak.

VIII. Személyes szabadsági kérdések.

Csak néhány jellemző vonást emelünk ki.

Tanulságos példája annak, hogy codicatoraink munkájában mikép küzdött az erkölcsi elem a jogrendivel, a gyermekrablási egyik határozmány. A gyermekrablás fogalmának és büntetési tételeinek előrebocsátása után ilykép rendelkeznek: . . . A ki azonban valamely gyermeket nem boszúból és nem is valamely vétkes czélokra, hanem csak azért ejtett hatalmába, hogy azt saját gyermeke gyanánt tartsa és nevelje s azt híven teljesítette is, ha tette által a gyermeknek sorsát rosszabbá nem tette, büntetése fél évi fogságnál, ha pedig azt rosszabbá tette, két évi rabságnál semmi esetben hosszabb nem leend; ha mindazonáltal a gyermek szülőinél vagy gondviselőinél elhanyagolt állapotban volt, vagy erköcstelenségben neveltetett s valaki azt a szülők vagy gondviselők megegyezése nélkül, egyedül oly czélzattal ejtette hatalmába s tartotta magánál, hogy testi vagy erkölcsi végrömlástől megmenthesse s ez által annak sorsát és jövődjét jobbá tegye, ezen jó szándékú, de mégis törvénytelen tettéért büntetettik ugyan, de büntetése egy heti fogságnál tovább nem terjedhet. Közkereset csak akkor mozdíttathatik, ha vagy a gyermeknek valamely szülője, vagy az, a kinek gondviselésére a gyermek bízva volt, a közhatóságot az iránt fölszólítja, sőt az ekképen folyamatba tett közkereset is azonnal megszűnik, ha a szülők a tettelssel megegyeznek s a közkeresettől elállanak.

Sajátszerű benyomást tesz a következő határozmány, (mely egyébiránt szintén mutatja törvényhozóink kérlelhetlenül szigorú erkölcsi fölfogását): Nőrablást követ el az is, a ki másnak törvényes feleségét az asszonynak megegyezésével elrabolja vagy elorozza, s ily esetben az asszony is bűntársnak (!) tekintetik.

Az akkori patriarchalis viszonyokra pedig világot vet, hogy szükségesnek tartják kimondani, miszerint fenytési jognál fogva a szülőknek gyermekeiket nyolcz napnál, másoknak három napnál tovább senkit letartóztatni vagy a letartóztatást kínzásokkal súlyosítani nem szabad.

IX. Kettős házasság. — Házasságtörés. — Vérárulás.

A *kettős házasság* fogalmához megköveteli a javaslat, hogy »törvényes« házasságban élő személy követi el. Lényegileg ugyanezt találjuk a magyar Btk.-ben, midőn »érvényes« házassági kötelékről szól. A német büntető-törvénykönyv ezt az ismérvet nem állítja föl. (»Ein Ehegatte, welcher eine neue Ehe eingeht, bevor seine Ehe aufgelöst, für ungiltig oder nichtig erklärt worden ist.«) Az olasz büntető-törvénykönyv kimondja: *valido matrimonio, validamente coniugata*. Úgy látszik, az olasz 1870-iki javaslatból ment át a meghatározás a magyar törvénybe.

A fejezet fölírását: »a *többfeleségűségről* és *többférjűségről*« a badeni javaslat nyomán szerkeszthették, mely ezt a kifejezést használja: *Mehrfache Ehe*. A német büntető-törvénykönyv kikerüli a kérdést azzal, hogy besorozza a cselekményt a szeméremelleniek közé. A magyar Btk. nincs tekintettel az eshetőleges vitára és egyszerűen *kettős házasságról* szól. Az olasz: *Della bigamia*.¹⁾

A *házasságtörésnél* a javaslat jobban részletez, mint a Btk., mely itt nagyon szófukar.

Különösen érdekesek itt az előző javaslatok.

Az 1792-iki egyenesen kimondja: *In delicto hoc reflexio ad sexus diversitatem haberi nequit, et ideo aequali tam maritus, quam uxor adultera poenae subjiuntur, ac tantummodo ad subversantis culpae vel malitiae gradum reflectetur. Gradum autem sequentes circumstantiae determinant, et quidem: alleviat delictum hoc conjugis impotentia, longior absentia, malitiosa desertio, insuperabilis a conjugis animi aversio, suppeditata a conjugis adulterandi occasio, judicialis quoad thorum separatio. Aggravat ex adverso: si adulterium sit duplicatum, seu pars utraque vinculo matrimonii obstringatur; si post admonitionem, condonationem, aut plane castigationem factum reiteretur; si a talibus ad-*

¹⁾ Az 1792-iki javaslat: *De bigamia et poligamia*; az 1827-iki: *De crimine bigamiae*.

mittatur, quibus vi muneris, aetatis, aut cujuspiam alterius inter se relationis a delicto hoc peculialiter abstinendum esset.

Az 1827-iki javaslat már a kétoldalúságot nem hangoztatja. A körülírás így szól: *Violatio legitimi thori est crimen adulterii, quod scandalo exinde in publicum dimanante, aut parte laesa interventum jurisdictionis publicae implorante autoritate magistratuali vindicari debet.* Az enyhítő körülmények ugyanazok mint az előző javaslatban.

A házasságnak tehát az 1792-iki javaslat fokozottabb oltalmat ad, mint az 1827-iki, a mennyiben a delictumot kifejezetten kétoldalúvá teszi, emez pedig csak képletileg szól s a magyarázat sokféle lehet.

Ugyanily viszonyban van egymáshoz az 1843-iki javaslat és a Btk. Az előbbi megemlíti a nem-házass felet, és mint panaszost a feleséget is; a fennálló codex pedig mindezt mellőzi; a delictum megnevezésén túl támpontot alig ad s a bíró úgy ítélhet, a mint épen jónak látja.

A régi magyar jogból vették át az *alakosságról* és *vérárulásról* szóló határozmányokat. Az esetek ezek:

A ki másnak nevét, nemzetségi vagy hivatalos állását álnokul és oly czélzattal, hogy valakinek kárával magának hasznot hajtson, vagy önhaszna nélkül másnak kárt okozzon, magára veszi s annak személyében jogtalanul vagy szerződéseköt köt, vagy jogokat követel, vagy más cselekvéseket visz véghez, melyekből jogviszonyok erednek;

a ki a körülírt czélzattal valakit nemzetségi állásától s azzal összekötött törvényes jogaitól álnokul megfoszt;

a ki rokonát azon álnok ürügy alatt, mintha az elméjében meg volna háborodva, vagyonától vagy javainak kezelésétől, vagy egyéb törvényes jogaitól megfosztja, vagy ha azt örültség ürügye alatt álnokul elzárattja;

a ki valamely rokonát tudva és makacsul megtagadja oly czélzattal, hogy azt nemzetségi állásától s vérségi jogaitól elzárhassa vagy megfoszthassa;

a ki oly czélzattal, hogy valakinek jogait kijátszhassa vagy mást károsítson, szülést színlelt s valamely idegen

gyermeket törvény és természet szerinti gyermeke helyett titkon fölvelt, valamint az is, a ki ugyanazon czélzattal akár a maga gyermekét, akár másét idegen gyermekkel álnokul kicseréli.

X. Hamis tanuzás és hamis eskü. — Hamis föladás.

A *hamis tanuzásról* és a *hamis esküről* szóló fejezet igen sok rokon vonást mutat a fennálló Btk.-vel, továbbá a francia Code-dal és az olasz büntető-törvénykönyvvel. Mindnyájának forrása a francia volt. A német büntető-törvénykönyv és a partikuláris német törvények külön állnak.

Az előbbi csoportnak főjellemvonása az, hogy a hamis tanúzást és a hamis esküt az igazságszolgáltatás elleni bűncselekménynyé teszik, s nem a vallás ellenivé, mint ezt a német törvényhozásban találjuk.

Második jellemvonása az előbbi csoportnak, hogy a két cselekményt egymástól elválasztják; a német törvényhozás pedig, a vallási szempontból indulván ki, főcselekménynek a hamis esküt tekinti s a hamis tanuzás ennek csak kiágazása.

Harmadik az értékhatár kérdése. A francia, az olasz és a magyar Btk. értékhatárokat állítanak föl; az 1843-iki javaslat erre kevesebb súlyt helyez, mivel büntetési tételének minimuma nincs. A német büntető-törvénykönyv a vallás ellen intézettnek tekintvén a bűncselekményt, az értékhatárt mellőzi, mert a vallás a legkisebb értéknél is ép úgy meg van sértve, mint a legnagyobbban. (Különben meg kell említenünk, hogy a német büntető-törvénykönyv az értékhatárok fölállítását egyáltalán kerüli.)

A javaslat részleges határozmányai közül is kiemelünk néhányat.

A vallási szempont helyett előtérbe jön ismét az erkölcsi elem. Ha valaki a vádlott iránti *szánakozásból* tett hamis tanúságot a nélkül, hogy ez által más vádlott terheletnék, vagy valamely ártatlan egyén kevertetnék büntett gya-

nújába: a büntetés minimális; ¹⁾ ellenben súlyos a büntetés, ha valaki a hamis tanúságot bérért vagy haszonért tette.

Ha a hamis tanúzás a vádlott ellen irányul, a büntetés körülbelül annyi, a mennyit amannak okozott. Az elv ugyanaz, a mely a Btk.-ben uralkodik.

A ki kellő időben a hamis tanúzást visszavonja, büntetést nem kap.

A ki oly tárgyak iránt, melyekre nézve mint tanú törvény szerint ki nem kérdeztethetett volna, hit alatt kikérdeztetvén, valamit tudva eltagad vagy elhallgat, büntetés alá nem vonathatik.

Büntetlen marad az is, a ki mint tanu oly tényeket, melyek fölfedezése magának vagy valamely hozzátartozójának gyalázatára válnék, tudva eltagadott.

Végre hamis tanúsáért az sem büntethető, a ki tanúságtételre kiskorúsága miatt törvény szerint nem alkalmas.

Mind a négy tétel megvan a Btk.-ben is. Ellenben a külföldi törvények itt többnyire nem a teljes büntetés elengedését, hanem a büntetésnek csak leszállítását mondják ki.

Nem talált követőkre a javaslat azon tilalma, hogy valaki másnak hamis tanúzásából hasznot húzzon. Kimondja ugyanis a javaslat, hogy a ki valamely büntető vagy polgári ügyben másnak kárára oly tanúnak bizonyosságával él, kiről bizonyosan tudja, hogy a fenforgó esetben hamis bizonyítást tett, büntettetni fog még akkor is, ha azon hamis tanúságra nézve sem fölbujtó nem volt, sem az iránt a hamis tanuval előre egyet nem értett.

A *hamis föladásnál* maga a javaslat megmondja, hogy tudva hamisan történtnek akkor tekintetik a föladás, midőn a föladó még annyit sem volt képes bizonyítani, a miből valószínűleg kitetszenék, hogy azt, a mit a föladásban előadott, igaznak tartotta.

A hamis föladás büntetését sokkal alacsonyabbra teszi mint a hamis tanúzásét. A Btk.-ben egyenlő a két büntetés.

¹⁾ A bűnpártolásnál és a rabszöktetésénél ugyancsak a számközlés lényegesen leszállítja a büntetést. (414., 471. §§.)

Megjegyzendő azonban, hogy ott, a hol a hamis föladáshoz hamis tanúk vagy hamis bizonyítványok használata járul, a javaslat a hamis tanúzás büntetését alkalmazza.

Ha a föladó önként visszavette föladását, mielőtt még az ellen, kit föladott, valamely büntető eljárási lépés történt volna, a büntetés leszáll egy negyedére. Ép így az olasz. A magyar Btk. sem adja itt meg a teljes büntetlenséget; a bíróra bizza, hogy figyelembe vegye a körülményeket.

A hamis föladástól és a hamis tanúzástól különválasztja a javaslat az álnok gyanúsítást, melyet az követ el, a ki más ellen szándékosan hamis bűnjeleket kohol, vagy bűnjeleket meghamisít oly czélzattal, hogy az által valakit büntető közkeresetbe keverjen, vagy a folyamatban levő bűnkeresethez valaki ellen hamis bizonyítványokat szolgáltatasson. Ezt a bűncselekményt is súlyosabbá teszi, mint az egyszerű hamis föladást.

A visszavonás büntetlenséget biztosít.

A Btk. a bűnjelek és bizonyítékok koholásának bűncselekményét összeolvasztja a hamis váddal. (»A ki mást valamely hatóság előtt büntetendő cselekmény elkövetésével tudva hamisan vádol, vagy ellene tudva hamis bűnjeleket vagy bizonyítékokat kohol vagy állít elő.«) S a büntetlenséget itt sem adja meg.

Az 1843-iki javaslat logikusabb. Megadja a büntetlenséget a hamis tanúzásnak és az álnok gyanúsításnak, mivel mind a kettő hamis bizonyítékok koholásán alapul, tehát kiválólág veszélyes; nem adja meg az egyszerű hamis föladásnak, mivel az kevésbbé veszélyes és ellene más eszközökkel is könnyű védekezni, tehát fölösleges a büntelenségi praemium megadása.

Az olasz összeolvasztja a két bűncselekményt s ez által visszalépés esetére a büntetés reductiója a másodikra is kihat.

A német büntető-törvénykönyv az itt utolsó helyen megnevezett bűncselekményről egyáltalán nem szól, mivel a két előbbibe beléfoglaltnak tartja. Ezzel a rendszer egyszerűbbé válik s a két bűncselekmény közt az elvi határ könnyebben megvonható.

XI. Rágalmazás és becsületsértés.

A javaslat a rágalmazást élesen megkülönbözteti a becsületsértéstől. Rágalmazónak tekinti azt, a ki valamely határozottan megnevezett büntettet vagy erkölcstelenséget valakire reá fog s azt vagy annak szemébe mondja, vagy távollétében ugyan, de mások előtt nyilvánosan és közbotránkozással beszéli. Becsületsértő pedig, a ki valakit, a nélkül hogy valamely büntettet vagy erkölcstelenséget különösen megnevezne, oly általános kifejezésekkel, melyek a közvélemény szerint becsületsértőknek tekintetnek, szemben megtámad, vagy távollétében ugyan, de mások előtt nyilván és közbotránkozással lealacsonyít.

Mindkettőre csak pénzbüntetést állapít meg.

Ellenben a reális injuriát súlyosabb sanctióval illeti. A ki t. i. másnak személyén szándékosan oly cselekvést követ el, mely annak súlyos testi fájdalmat nem okozott ugyan, de melyet becsületsértésnek tekint a közvélemény; vagy a ki másnak személyén elkövetett erőszakos cselekvése által annak szándékosan súlyos fájdalmat okozott: pénzbüntetést, eshetőleg fogságot kap.

Ugyanaz a rendszer ez, melyet a fennálló Btk.-vel szemben a novella-javaslat követ. A Btk. úgy a verbalis mint a realis becsületsértést csak pénzbüntetéssel sújtja. Ezt a gyakorlat elégtelennek találta. A közvéleményben is sok a panasz a miatt, hogy a becsület nincs megvédve és némelyek oly messze mennek, hogy még a párbajok elszaporodását is a büntetések ezen hézagának tulajdonítják. Erre vonatkozik a novella pótlása, mely semmi egyéb, mint visszatérés az 1843-iki javaslat álláspontjára. Mi részünkről még a két javaslatban nyújtott védelmet sem tartjuk elégségesnek. A verbalis sértések is lehetnek oly súlyosak, hogy a fogságbüntetésre is rászolgálnak.

A mi a többi kérdést illeti, figyelemre méltó először is, hogy az 1843-ik évi javaslat a rágalmazásnál a veritatis exceptiót egész terjedelmében megengedi. Kimondja, hogy rágalmazónak nem tekintetik, a ki szavainak valóságát

bebizonyítja; sőt még az sem, a ki az állított büntettre vagy erkölcstelenségre nézve oly körülményeket képes bebizonyítani, melyekből állításának valóságát méltán következtethette. A ki pedig valamely büntettre vagy erkölcstelenségre nézve csak gyanúját mondotta ki valaki ellen s azt mint valóságot nem állította, rágalomért csak akkor büntetik, ha a körülményekből kiviláglanék, hogy állított gyanújának épen semmi helyes oka nem volt, hanem azt egyenesen sértő szándékkal koholta.

Ezzel a rendszerrel, mely a szólásszabadság legmeszebbmenő követelményeit létesíti, egyenes ellentétben áll az, a mit az 1848-iki sajtótörvény 24. §-a mondott ki s mely szerint a megbecstelenítő, meggyalázó, sértő állítások bebizonyítása nem engedtetik meg, kivéven ha valaki mint tisztviselő vagy közmegbizott cselekedett és a fölhozott tények e körbeli eljárására vonatkoznak.

A két végső pont közt foglal állást a Btk., a mennyiben rendszerint megtagadja a kifogást, némely esetről azonban mégis megengedi.

Az 1843-iki javaslatban visszatükröződik Deák Ferencz véleménye, melyet egy alkalommal a sajtószabadság határainak kérdésében nyilvánított. Mindent szabad írni, — mondá ő — csak hazudni nem szabad. Ezt fejezi ki a javaslat is. Ellenben az 1848-iki sajtótörvény, melynek szerzője Szemere Bertalan, az egyént arra akarja nevelni, hogy ne avatkozzék mások belső dolgaiba s az emberek ne torzalkodjanak egymás ellen. E fölfogáshoz vitte egy lépéssel közelebb a Btk. javaslatát a képviselőház jogügyi bizottsága, midőn beigtatta a törvénybe a 264. §. 4. pontját, mely szerint az állítás vagy kifejezés valóságága még a sértett fél kívánatára sem bizonyítható: ha az állítás vagy kifejezés a családi élet viszonyaira vonatkozik, vagy a női becsületet támadja meg.

A másik részleges határozmány, melyet a javaslatból ki kell emelnünk, a visszavonást illeti. A ki becsületsértő állításait visszavonja, az büntetlen marad. Megkivántatik azonban, hogy a visszavonás, ha az a közkereset megkezdése előtt ment végbe, a mennyire lehet, oly nyilvánossággal tés-

sék meg, minővel a sértés elkövettetett; a közkereset megkezdése után pedig csak az ítélőszék előtt, és ott is egész nyilvánossággal történhetik a hatályos visszavonás; végítélet után a visszavonás büntetlenséget nem eszközöl.

A beszámítást tetemesen enyhíti: ha a sértő az által, a kit becsületében megsértett, előre méltatlanul ingerelve volt. Sőt midőn az, a ki becsületében más által megsértett, a szóbeli sértést szóbeli sértéssel tüstént viszonzta, sem a megtámadó, sem a viszonzó büntetés alá nem kerül.

A házastársak közt történt verbalis vagy realis injuria nem képezheti biráskodás tárgyát.

A széksértésről külön határozmányok.

A mi az egész fejezet berendezését illeti, ebben az 1843-iki javaslat és a Btk. megegyeznek egymással és eltér mind a kettő a német büntető-törvénykönyvtől, mely a becsületsértés delictumából indul ki és mint ennek al-faját tünteti föl a rágalmazást. Ebből kifolyólag a német büntető-törvénykönyv a becsületsértés fogalmát nem is írja körül.

XII. A vagyon elleni bűncselekmények.

A *lopás* nincs oly határozottan elválasztva a sikkasztástól, mint az az újabb törvényekben szokásos. Nem az eltulajdonítás végetti elvétel állapítja meg a lopást, hanem maga az eltulajdonítás;¹⁾ a sikkasztás fogalma pedig nem terjed ki a valaki birtokában levő minden idegen dologra, hanem csak a más által kezére vagy gondviselésére bízott dolgokra. Egyébiránt a mai szétválasztás sem annyira éles, hogy a controversiák tömege ne okozna állandó zavarokat.

Az erőszakot és a fenyegetést kifejezetten kizárja a javaslat.

A mi a külső fölosztást illeti, a javaslat három értékhatárt különböztet meg úgy az egyszerű mint a veszélyes

¹⁾ A badeni az elvétele helyezi a súlyt és kiemeli a *lucris animi* must. Körülírása így szól: Wer eigenmächtig von einer fremden beweglichen, in der Inhabung eines Andern befindlichen Sache in der Absicht Besitz ergreift, durch deren Zueignung sich oder einem Dritten einen unrechtmässigen Gewinn zu verschaffen, stb.

lopásnál. Az első értékhatar 10 frt, a második 50 frt, a harmadik 300 frt. Az ezen utóbbi értékhataáron túlmenő veszélyes lopás büntetésének maxima 8 év. Ha a minősítés többszörös, még ez a büntetés is egy harmaddal emelhető; és ha a kárt valamely szövetkezett tolvajtársulat követte el, a büntetés ezen címen is egy harmaddal emelhető, az ekkép súlyosított büntetés azonban 12 évi rabságot meg nem haladhat. A nagy és komolyan veszélyes lopásoknál tehát a javaslat sokkalta szigorúbb, mint fennálló törvényünk. És ez helyes is. A legújabb novella-javaslat már elfoglalja azt az álláspontot, mely az 1843-iki javaslatban jut kifejezésre, hogy t. i. a kis lopásokra csak csekély súlyú büntetés szabandó, a nagy lopásokra ellenben a veszélyességöknek megfelelő súlyos büntetés.

Az összeszámításra külön szabvány van, mely lényegében átment a fennálló Btk.-be; szintén önálló szabvány a befejezésre és a kísérletre.

A kísérlet büntetésének végső maxima 3 év. Vagyis a befejezés a kísérlethez úgy viszonylik, mint 12 a 3-hoz. Ez ismét határozottan objectivistikus fölfogás. Ma a kísérleti maximum ily messzemenő leszállítása példátlan a törvényhozásokban.

Érdekes, hogy az a súlyosítás és enyhítés, mely a cselédlopásra nézve a Btk.-ben megvan s mely abban áll, hogy a cselédlopás egyrészt minősített lopást képez, másrészt pedig indítványi jellegű: már az 1843-iki javaslatban föltalálható. A részesek tekintetében is ugyanaz a szabvány. Mert ha a Btk. szerint az extraneus ellen a kir. ügyész hivatalból indítja meg az eljárást, az 1843-iki javaslat szerint pedig a sértett fél megoszthatja indítványát: az eredmény mindkettőben az, hogy büntethetők az extraneusok, a nélkül, hogy az alkalmazott büntetettének.

A *sikkasztásnál* a képviselőház jogügyi bizottsága a bevégzés azon körülírását, melyet utólag igtatott a Btk.-be, az 1843-iki javaslat 309. §-ából vette.

A javaslat minősített sikkasztássá teszi, ha valaki azon vagyont, melyet tűz vagy víz, vagy más rendkívüli veszély alkalmával birtak rá, elsikkasztja. Ugyanezt megtaláljuk az

olasz büntető-törvénykönyv 419. §-ában. (Deposito necessario, mely egyebek közt azonos azzal, a mit a római jog a depositum miserabile alatt ért.)

A javaslat a sikkasztás körébe vonja a zártörést s a téves határozmány átment az 1868-iki polgári perrendtartásba; onnan a Btk.-be.

A javaslat szerint a sikkasztás indítványi jellegű; »közhatósági felügyelet alatt levő bármi vagyonnak elsikkasztására nézve azonban köteles leend a közhatóság, mihelyest az elsikkasztás tudomására jutott, a vizsgálódás és a közkereset megindítása iránt a szükséges lépéseket megtenni«.

A talált vagyon vissza nem adásának delictumát különválasztja a sikkasztástól. Itt a Btk., eltérve a német büntető-törvénykönyvtől, mely e bűncselekményt a sikkasztásba olvasztja, az 1843-iki javaslatot követte. De már azt a további megkülönböztetést, melyet a javaslat tesz, hogy t. i. súlyosabban büntetendő a tettes, ha tudta, hogy kié a talált tárgy, mint ha nem tudta: a Btk. nem fogadja el. Ellenben az olasz büntető-törvénykönyv 420. §-a ezen osztályozást ugyanúgy állítja föl, mint az 1843-iki javaslat.

A *rablásnál* az 1843-iki javaslat, az olasz büntető-törvénykönyv és a magyar Btk. azonos álláspontját kell constatalnunk a német büntető-törvénykönyvvel szemben. A német fölfogás értelmében a vagyon elleni erőszak nem elég a rabláshoz; az említett három törvénytől pedig igenis megállapítja a rablást.

A befejezési és a kísérleti büntetés közti nagy eltérés a javaslatban itt is megvan; a befejezett rablás büntetésének végső maximuma 18 év, a kísérleté 5 év.

A *hamisítási* fejezet messzemenő casuistikát tartalmaz. A köz- és magánokirathamisítást a dogmatika akkoron még nem választotta annyira külön, mint ez ma már megtörtént. A bizonyítvány-hamisításokra külön szabványt állít föl a javaslat, s ebben eltér a magyar Btk.-tól és a német törvénytől; ellenben ismét megegyez az olaszszal és a badeni javaslattal.

A *pénzhamisítást* csak akkor tekinti befejezettnek, ha a hamisítvány kiadatott vagy másnak kiadás végett átada-

tott. Kiemeljük még a pénzhamisítási határozmányok köréből, hogy az, a ki valamely hamis pénzt, nem tudva, hogy az hamis, valódi gyanánt fogadott el s utóbb annak hamis voltát észrevette, de hogy ne károsodjék, azt ismét kiadta, a kiadott hamis pénz névszerinti értékének ötszörösével büntetetik s ily esetben a bűnkereset csak magánpanaszra mozdítható. A szabadságbüntetést tehát egészen kizárja és ha a károsítottal ki tud egyezni, büntetlen is marad.

Végre jellemzetes az a határozmány, mely segédként bünteti azt is, a ki az eszközöket készítette és *valószínűleg* előre láthatta, hogy azok pénzhamisításra fognak szolgálni.

A *csalás* meghatározásának kérdését nálunk folyton vitatják s nem lesz tanulság nélküli ide igtatni az 1843-iki javaslat definitióját, mely kikerüli azon alakiságokat, melyek jelenleg nekünk annyi nehézséget okoznak. A ki oly czélzattal, hogy mást valaminek cselekvésére vagy elhagyására álnokul reá vegyen s az által valakinek kárával magának vagy másnak jogtalanul hasznot hajtson, valamely dolognak tettelegi valóságát tudva és szándékosan vagy elferdíti, vagy akkor, midőn azt fölfedezni jogszerűleg köteles lett volna, eltitkolja, ha az által valakinek csakugyan kárt okozott, csalónak tekintetik, stb.

Csalásért büntető közkereset csak magánpanaszra mozdíttathatik. Innen ment át a tétel a Btk.-be.

Midőn a csalás terhes szerződéseknél történt, magánpanaszra is csak akkor indíttathatik közkereset, ha a szerződés már előbb a károsított félnek panaszára polgári úton s egyenesen a csalás miatt bíróképen megsemmisítettett, vagy a károsító valamely a csalás által okozott kárnak megtérítésében elmarasztatott.

A ki terhes szerződésben valakit az által csalt meg, hogy a szerződésnek tárgyait jobbaknak s nagyobb értékűeknek állította, mint valósággal voltak, büntető közkereset alá csak akkor vonathatik: ha a szerződési tárgyak olyanok voltak, melyeket a nélkül, hogy értékben vagy minőségben alább szállottak volna, a szerződés előtt megvizsgálni nem lehetett; ha az előleges megvizsgálás csak azért nem teljesítettett, mert aránylag tetemes költségbe került volna; ha

oly kereskedő, a ki drágakövekkel, gyöngyökkel, arannyal, ezüsttel kereskedést űz, másnak hamis gyöngyöket vagy köveket, igazak és jófélék helyett, más érczet arany vagy ezüst helyett, vagy nem bélyegzett rosszabb aranyat vagy ezüstöt jobb helyett, tudva és csalási czélzattal elad. A ki pedig a szerződésnek megkötése után azt, a mit a szerződésben lekötött, csalási czélzattal tudva és szándékosan megváltoztatta vagy kicserélte; úgy szintén ki hasonló czélzattal a szerződésben oly vagyont kötött le, melyről rendelkezni joga nem volt: mint csaló közkereset alá vonandó.

A csalás fejezetében tárgyalja a hamis és vétkes bukást is.

Végül egy szót arról, hogy ki a javaslat szerzője.

Ebben, hogy perrendtartási nyelven beszéljünk, két classikus tanúnk és egy beismerésünk van. A két tanú Pulszky Ferencz és Szalay László, a beismerést pedig maga Deák Ferencz tette 1861-ben az Országbírói Értekezleten.¹⁾

De nem is szükséges a külső bizonyíték. A ki elolvassa az 1843-iki javaslatot és olvassa utána az 1867: XII. tv.-cikket, azon benyomást fogja nyerni, hogy ezt a két munkálatot ugyanazon egyén szövegezte. Több mint huszonöt évi időköz választja ugyan el egymástól a két munkálatot, de Deák Ferencz markans irálya mind a kettőben ugyanaz.

¹⁾ Azon kérdés tárgyalásánál, hogy az osztrák büntető-törvénykönyv helyébe a régi magyar gyakorlat vagy az 1843-iki javaslatok léptetessenek-e életbe, Deák Ferencz a következő szavakkal vezette be beszédét: Két tekintet tartóztatott, hogy a mai tanácskozás folyamában a dologhoz szóljak. Egyik az, hogy én is szerencsés valék akkor, midőn ezen büntető codex az országgyűlési bizottság által kidolgoztatott, ebben tettelesen résztvenni, s némileg talán azon aggódtam, hogy véleményemet azon munka iránt, melyben résztvettem és mely némileg a magam munkája, elfogultsággal, előszeretettel fognám csak előterjeszteni. (*Könyv* II. 337. l.)

Vélemények a javaslatról.

I. Levelezés Mittermaierrel.

Pulszky Ferencz beváltotta ígétét, melyet Mittermaiernek adott és mihelyt a javaslat általános része kész volt, lefordította németre és kéziratban elküldte Mittermaiernek. A válasz nem sokára megérkezett és magában foglalta azon megjegyzéseket, melyeket a javaslat elemzésénél már figyelembe vettünk.

Sem a levelezések, sem Mittermaier kritikája nem tartoznak ugyan a javaslat hivatalos materiáléi közé, de oly lényeges részét teszik az egész törvényhozási actiónak, hogy a jelen gyűjteményes munkából nem hiányozhatnak.

A levelek sok ideig el voltak vonva a nyilvánosság elől. Kónyi Manó, Deák Ferencz beszédeinek példátlan lelkiismeretességű gyűjtője, ide is kiterjesztette figyelmét, mivel eshetőleg találhatott a levelekben egyet-mást, a mi Deák beszédgyűjteményének kiegészítésére szolgált. Mittermaier fiához fordult és rábirta őt, hogy atyjának hátrahagyott iratai közül ezen leveleket kikeresse. Mittermaier fia ezt meg is tette és másolatban megküldte Kónyinak a leveleket. Kónyi, miután meggyőződött, hogy azok leginkább a jogi szakférfiakra birnak értékkel, átadta azokat Tarnay Jánosnak, a Magyar Igazságügy akkori szerkesztőjének, ki a leveleket 1884-ben bemutatta a Magyar Jogászegyletben. A levélgyűjteményt Kónyi kiegészíté Mittermaier levelével, melyet Pulszky Ferencztől szerzett meg. Az egész gyűjtemény megjelent a Magyar Jogászegylet kiadványai közt ily cím alatt: Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból. (Magyar Jogászegyleti Értekezések. XX.)

Legújabbban a jelen munka szerkesztése közben e sorok írója tett kísérletet, hogy megszerezze az anyagi jogi codex első javaslatát, melyet Pulszky kéziratban küldött meg Mittermaiernek és melyre vonat-

kozik Mittermaier levele. E javaslatra azért kellett súlyt helyeznünk, mert okunk van hinni, hogy az több tekintetben közelebb áll a régi magyar joghoz, mint a végleges választmányi munkálat, és mivel Mittermaier alább közölt levele csak úgy érthető teljesen, ha az alapúl szolgáló javaslat szövege is az olvasó előtt van. Ezen kívül kíváncsios volt megtudni, vajjon nincsenek-e Mittermaier hátrahagyott iratai közt még levelek, melyek az 1843-iki javaslatra vonatkoznak.

Azon ígéretet nyertük Mittermaier unokájától, dr. Mittermaier egyetemi magántanártól, ki atyja halála óta e családi iratok őrzője, hogy további kutatásokat fog tenni s mihelyt az általunk megjelölt irományok nyomára akad, azokat a magyar tudományos akadémia rendelkezésére bocsátja.

A leveleket Tarnay fordítása szerint nyomatjuk le:

1.

Pest, 1842. január 8.

Nagyságos Titkos Tanácsos úr! Tisztelt barátom!

Azon ígéretemhez képest, hogy a büntető-törvénykönyvek szerkesztésére kiküldött választmány tanácskozásainak eredményeiről időnként értesitem, mindjárt most megkezdem ezt, miután a fölvelk megvitatása éppen bevégeződött.

A választmány ülései december 1-én kezdődtek.

A tagok közül — az országgyűlés 45-öt küldött ki — 25-en királyi szolgálatban állanak, 12-en a legfelsőbb bíróságok tagjai, csak 20 van közöttük olyan, kik a magyar megyei fölfogás szerint, mely az államtisztviselők iránti bizalmatlanságáról letenni nem bír, függetlenek, — ezek: a 16 megyei követ közül 14, 2 mágnás, 4 városi követ, azután a hajdukerület követe. Az ülések nem nyilvánosak ugyan, de a jegyzőkönyvek a törvényjavaslat elkészülte előtt közzétételnek.

Munkálatainkat a börtönügyi codex elvein kezdtük. A legfontosabb határozatok talán ezek: A pennsylvaniai rendszer elfogadása valamennyi büntető intézet számára [Doctor Juliusnak¹⁾ öröme lesz benne], magánelzárás munkával, — a keresmény egy része a fogolyé, de csak az intézet elhagyásával, — több nagy kerületi börtön föllállítása, melyeknek kezelése a helytartóságnak van alárendelve, mely nálunk a belügyminisztériumot pótolja. E hatóság nevezi ki a kerületi börtönök igazgatóit, de a törvényhatóságoknak is befolyásuk van reá. A börtönhivatal tagjai továbbá kötelesek az ország összes börtöneit évenként fölülvizsgálni.

A mi a bűnvádi eljárást illeti, egyhangúlag megszüntetvük bűnügyekben az úriszékek és kimondatott, hogy a törvény előtt az ország összes lakosai egyenlők. Azután nagy küzdelem támadt az esküdtisékek behozatala körül; négy napi vita után, mely vége felé kissé szenved-

¹⁾ Dr. Julius, a börtönügyi német író.

délyes alakot öltött, a jury védelmezői, 17-en, kisebbségben maradtak — de mindenesetre indokolt különvéleményt intézünk az országgyűléshez és van okunk remélni, hogy a nemzet nem marad közömbös az esküdtszék eszméje iránt, annál kevésbbé, mert intézményeink azzal igen sok hasonlatosságot mutatnak. Így például a királyi és hétszemélyes táblák, — a mi legfőbb ítélőszékeink — valamint összes állandó bíróságaink, még csak egy század óta szervezvők. Azelőtt a törvényhatósági bíróság ítéletei ellen a nem-nemes csak a király kegyelméhez felebbezhetett. A megyei törvényszék, az úgynevezett Sedria (Sedes Judiciaria), mely negyedévenként ül össze és kisebb bűncselekmények fölött nyilvános szóbeli tárgyalás útján, nagyobb ügyekben írásbeli eljárás szerint ítél, mi mellett azonban a tanúk kihallgatása és a szembesítés az egész bíróság előtt történik, jelenleg is két elemből áll: egy állandóból (az alispán mint elnök, a szolgabírák és a megyei tiszti ügyész, utóbbi mint közvádó) és egy változóból, az ülnökökből, kiket a megyék többségéből negyedévenként választanak e teendőre; de utóbbiak nemcsak a tény-, hanem a jogkérdésben is határoznak, mert a kérdések e szétválasztása nálunk eddig nem divott. Egyébkép a győztes többség is igen szabad elvekből indult ki; perrendtartásának alapvonásai: a vádper, a szabad lábon való védekezés (természetesen a tetten éretés esetének kivételével) kezesség mellett, a végtárgyalás nyilvánossága és szóbelisége és e mellett mégis felebbvitel a főtörvényszékhez; továbbá bírósági határozat nélkül senki sem vonható vizsgálat alá; a vád alá helyezés fölött a sajátképi ítélőbíróságtól különböző törvényszék ítél, melynek határozata ellen szintén felebbvitelnek van helye; különben a bírói állások betöltésénél utóbb meghatározandó része lesz a választás elvének is, mely az egész magyar alkotmányt áthatja. Azt hiszem, még ezen eredménynek is örülhet a szabadság minden barátja.

Még inkább meg fogják önt lepni a büntető-törvénykönyv előzetesen megállapított némely sarkelvei. Harminczöt szavazatnyi többséggel eltöröltetett a halálbüntetés egy oly országban, hol az a legújabb időkig a középkor barbár nyelvén Ordinarianak nevezetett; hol jelenleg több mint 30 megyében a rögtönbíráskodás van kihirdetve, a mi különben nálunk inkább formalitás, mert a végrehajtott halálos ítéletek száma évenként nem haladja meg a tizet. Egyébiránt a bizottság ezen javaslata nem fog visszhangra találni a megyékben; de nálunk, hol a saját nem szabad, szükséges, hogy az országgyűlés és bizottságai adjanak irányt az eszméknek. Egyhangúlag eltöröltetett a testi büntetés; — hogy nem vettük föl sem a becsületbüntetéseket, sem a rendőri felügyelet alá helyezést, ezt ön természetesnek fogja találni, mert ezen intézmények, mint nemzetellenesek és idegenek, nekünk eleve gyűlöletesek. Miután továbbá eddig nem volt büntető-törvénykönyvünk, (mert a corpus jurisunkhoz csatolt úgynevezett praxis criminalis soha sem nyert törvényerőt, s közvetett befolyással sem volt

biróságainkra), a birói belátás majdnem korlátlan volt, s még a bizonyítási elmélet is csak a praeiudiciumokból vezettetett le; így történt, hogy büntető-törvénykönyvünk csak büntetési maximumot fog ismerni, de minimumot nem.

Ezen eredményeket, melyekre mint magyar igazán büszke vagyok, különösen elnökünk, Majláth országbíró, méltó, részrehajlatlan vezetésének és Deák, az ellenzék vezére, hatalmas tehetségének köszönjük; utóbbi mindenesetre a legjelentékenyebb élő magyar ember.

Új év óta kisebb bizottságokban a szerkesztéssel foglalkozunk; miután a jury pártolói a bűnvádi eljárás részleteinek tárgyalásában nem igen vehetnek részt, nekik a büntető-törvénykönyv és a börtöndtartás adatott ki. Ezen kisebb bizottságokban természetesen szintén csak kevesen dolgoznak, így például a codexen Deák, Klauzál, Bezerédy és Eötvös báró, a jegyzőkönyvet én vezetem; tanácskozásaink inkább barátságos eszmecserék, mert a rokonérzés már régen összeköt bennünket. Az eljáráson főképp Dessewffy Aurél gróf dolgozik, a jegyzőkönyvet az ön ismerőse, Szalay viszi, ki mint szavazat nélküli segéd-jegyző rendeltetett a bizottság mellé.

Szíves emlékeztetőbe ajánlván magamat, maradok, Titkos Tanácsos Úr, különös tisztelettel alázatos szolgálja

Pulszky.

U. i. Épen levelem zárta előtt hallom, hogy a bűnvádi eljárással foglalkozó bizottság máris nagy akadályokra és nehézségekre bukkan, különösen abban, hogy Magyarországon semminemű rendőrség sem létezik, az angol mintára alkotandó békebirák intézménye pedig a bizottságban kisebbségben maradt. Ez igen kellemetlen, de reménylem, hogy a javaslat azért nem tekinthető megbukottnak; különben minél hiányosabb lesz az eljárási javaslat, annál elfogadhatóbb lesz a kisebbség ellenjavaslata, melynek súlyát még az azt aláírt és az országban nagy népszerűségnek örvendő több név tekintélye is emeli. Remélem, hogy Magyarországnak még előbb lesz esküdtszéke, mint Németországnak.

Az utóirat vége a Zollvereinről politizál.

2.

Heidelberg, 1842. márczius 15-én.

Igen tisztelt barátom!

Posta fordultával írtam volna önnek, örömemet nyilvánítva február 23-án kelt levele fölött, ha nem ohajtottam volna kívánságainak is megfelelni. Utolsó levelében egy előbbi leveléről tesz említést, melyet dr. Wildner úr által kaptam volna meg; azonban az nem érkezett hozzám; sőt Wildner úr maga két levelemre adós a válaszszal. Írtam neki azonnal s kértem, hogy legalább az ön levelét küldje meg mindjárt. Sajnálatomra még nincs meg e levél, de nem akarok késni válaszzal. Gyakran ohajtottam öntől hírt venni, mert ösmeretségünk

első percztől kezdve rokonszenvet éreztem személye iránt. Az önző hideg világban oly kevés embert találni, kik őszintén — a szív és az ész egyértelműségében — ohajtának az emberiség haladását, hogy kétszeresen boldognak érzi magát az ember, ha élete pályáján *egygyel* is találkozik. Önben ily férfiút találtam s kezet nyujtok a törvényes úton és erkölcsi alapon való haladás közös előmozdításához.

Rendelkezzék velem, ha szolgálhatok.

Az ujságokból olykor értesültem büntető-bizottságuk munkálatairól. Örülök, hogy leveléből közelebbit tudok meg róla.

Utolsó tartózkodásom Olaszországban nemcsak igen kellemes, hanem büntetőtörvényhozási vizsgálataim tekintetében igen tanulságos is volt. Különösen Toscanában, hol oly enyhe büntető törvényhozás áll még fenn, arról győztek meg közelebbi kutatásaim, hogy e mellett a büntettek nem szaporodnak. Birtokomban van ezen ország 10 évi büntető statisztikája és kész vagyok a büntető törvényhozásról szóló újabb munkámban tett állításaimat ama statisztika eredményeivel bizonyítani. Közelebb többet erről. Áttérek most a büntető törvénykönyv javaslatára, melyet velem közölt. Nagy érdekléssel olvastam, és valódi haladást látok benne. Az 1. §-t még ki kell egészíteni, mert mindig lesz néhány cselekmény, melyre a büntető-törvénykönyvön kívül álló büntetőtörvény rendel büntetést; a javaslat 1. §-ának szövege szerint úgy tetszik, mintha ezek nem volnának büntetendők.

A 2. §-ról nem szólhatok, mert különös politikai viszonyokra vonatkozik.

Az 5. §. szövege nem teljes; mert az, a ki külföldön követett el büntetett, de ott bírói eljárás után fölmentetett, Magyarországon sem fogható keresetbe, miután a jogerőt tisztelni kell. Rendelkezés kell azon esetre is, ha a külföldön elkövetett büntett a külföldön büntetendő, de Magyarországon nem ütközik a büntető törvénybe. Én úgy hiszem, hogy ez esetben Magyarország sem büntethet, mert nem alkalmazhat oly külföldi törvényeket, melyeket igazságosaknak nem tart. Rendelkezés kell azon esetre is, ha a megsértett külföldi törvény enyhébb a magyarnál.

A büntetési nemekre vonatkozólag (6. §.) nem nyilatkozhatom tüzetesen, mert nem tudom, mire irányul a büntető intézetek szervezésénél a törvényhozás célja. Lesz idő, mikor nem találkozunk többé a szabadságbüntetések azon tarka sorozatával, melyeket törvénykönyveinkben látunk. A helyes az volna, ha az összes bűncselekmények számára csak *egy* büntető intézet léteznék; de belátom, hogy a nép fölfogásához kell alkalmazkodni s nem zárhatni ugyanazon intézetbe a súlyos bűntevőt, a rablót és a nemi erőszakoskodót azzal, a ki könnyelműségből vagy esztelenségből tévelyedett el: ennyiben helyes, ha a börtönnnek csak két foka állíttatik föl, de akkor szükséges, hogy 12 vagy 16 esztendei tartamban állapítsák meg a fogság büntetését és a börtönbüntetést 6 havi minimummal fogadják el. A megkövetés

(Abbitte) büntetését nem venném föl, mert végrehajtása nagyon sok zavart okozhat és gyakran kemény szigorra vezetne az ellenében, a ki megkövetni nem akar. A 9. §. nagy örömmre szolgál. Csak azt kívánom, hogy bizton életbe is lépjen.

A 16. §. voltaképen a bűnvádi eljárásba tartozik, legfőljebb akkor lehet meghagyni, ha tartani kell, hogy praesumptio doli még sok követőt számít.

A 17. §. voltaképen mitsem mond, vagy pedig túlsokat. Lehetetlen, hogy a törvényhozó általános szabályban határozza meg az eredmény betudását; ez ténykérdés: mire volt a tettes szándéka irányozva? Igen gyakran a tettes maga sem bír szándéka teljes tudatával.

A 18. §-t elhagynám, mert mindazon államokban, hol új törvénykönyvek hasonló intézkedésekkel vannak érvényben, azt tapasztaljuk, hogy az ily intézkedés a bírót könnyen félrevezeti. A szabály alól okvetlenül kivételeket kell tenni. Ha pl. valaki anyját akarta megmérgezni, e végből mirenyt tett a kávéba, az anya meg is betegedett s betegsége alatt más személy itta meg a kávé, az anya megmentetett, a másik személy azonban meghalt, akkor a 18. §. szerint a tettest a bevégzett mérgezésben kellene bűnösnek mondani, a mi pedig igazságtalanság. Bátor vagyok a büntető törvényhozásról szóló munkám 174-ik lapjára utalni.

A 20. és 21. §§. nem törvénybe, hanem tankönyvbe valók. Bizzák a bíró belátására. A 24. §-ba a *damals* helyett inkább *dann*, vagy *in dem Falle* kifejezést használnék. A *damals* szó időre vonatkozik.

A 25. §-ban czélszerűbbnek találnám a közelebbi kísérlet kifejezésének elhagyását.

A kísérletnél oly végtelenül számos fokozat fordul elő, hogy hiábavaló a törvényben néhány fokozatot megjelölni. Tapasztalatom arra tanított, hogy legczélszerűbb a bírói belátásra bízni a megfelelő büntetés megtalálását és csak büntetés-maximumot állapítani meg, pl. így: a kísérlet büntetése nem haladhatja meg $\frac{3}{4}$ -ét azon büntetésnek, mely a bűncselekmény bevégzése esetén megállapítandó lett volna.

Nagyon kérném a bizottságot, hogy a különös részben az egyes büntetteknel vegyen föl intézkedéseket a kísérleti cselekményekre nézve; már a rómaiak így tettek, és ez bölcös dolog, mert különben mindig kétség támad az iránt, vajjon büntetendő kísérlet forog-e fenn, pl. a felségsértésnél, a hamisításnál, a lopásnál; így pl. a lopásnál már a lopási szándékkal történő bemászásra vagy betörésre magára büntetés volna rendelő.

A 31. §. ellen két kifogásom van: 1. hogy a fölbujtó általában úgy büntetendő, mint a tettes; az igazság elvét sérti, ha ez kimondatik; rendjén van, hogy ez szabályként elismertetik, de minden esetre jogot kell adni a bírónak, hogy kisebb büntetést szabhasson pl. azon-

esetben, ha valaki mást fölbujt, s ez csak hosszú évek után követi el a büntettet. 2. A következmények beszámításáról szóló intézkedés elhagyandó, mert az önök szabálya félrevezeti a bírót; hisz a fölbujtás következtében látszik cselekedni az is, kit *A.* felbérelt, hogy *B.* gyűrűjét lopja el s most *B.* ujját vágja le, mert a tolvaj a gyűrűt más-kép meg nem szerezheti.

A 34. §-nál, nagyon kérem, hagyják ki a szövetség fogalmát a törvénykönyvből egészen. Mindazon országok, melyekben az újabb törvények behozták, azt tapasztalták, hogy nincs ennél zavaróbb fogalom; mert a szövetséző és a közönséges segéd közötti határvonal oly finom, hogy a törvény helyesen meg nem jelölheti, s így a bíró, ki a törvényt követni *köteles*, nagy szigorra jut. Könnyen lehet ezen segíteni, ha a törvényhozó szabálykép kimondja, hogy a segéd enyhébben büntetendő, mint a tettes, és hozzá teszi, hogy ott, hol a büntett elkövetését főképp a segéd szellemi vagy anyagi tevékenysége eszközölte, a segéd is a fölbujtó büntetésével büntethető.

A 45. §-hoz. Nem helyeselhető, hogy a bűnpártoló a részesek közé soroztatik; czélszerűbbnek tartom, ha külön, magában álló büntett alkottatik belőle és különböző fajai meghatározottnak. Egészen más fokon áll az, ki a lopott jószágot elrejti, értékesíti (veräussert) és ezt tudva teszi; másnemű büntett az, ha valaki ipar- vagy szokás-szerűen bűntevőket házába fogad, elrejt. Az állami rend elleni cselekményt követ el; befogadja a gyilkost, a tolvajt, a csalót, de nem részese a büntetteknek. Azt hiszem, hogy azt, ki egyszer szánalomból (talán teljes szívéből gyűlölve az elkövetett büntettet) a szökésben levő tettet, pl. a ki mást párbajban megölt, befogad és ellát (beherbergt), nem kellene büntetni, vagy a mit tett, legalább külön (sokkal enyhébben büntetendő) cselekménynek kellene minősíteni. Nem bölcsebb dolog utóbbit — a legbecsületesebb emberen is megeshetik — az orgazdával egy osztályba sorozni. Ez félrevezeti a nép gondolkodását.

Az 50. §-ban az örültséget nem említeném elkülönítve azon többi betegségektől, melyek a beszámítást kizárják; az orvosi kifejezések nagy eltérései mellett nehéz a törvényben kimerítő és világos szabályokat állítani föl; legjobb, ha csak ez mondatik:

A beszámítástól mentesek azok, a kik oly lelki zavarban szenvednek, hogy ez által megfosztvák azon lelki belátástól, mely cselekményük büntetendőségének fölismeréséhez és a szabad akarati elhatározáshoz szükséges. (Von Zurechnung bleiben frei diejenigen, welche an einer Seelenstörung leiden, durch welche sie des zur Erkennung der Strafwürdigkeit ihrer That nöthigen Bewusstseins und der nothwendigen freien Willensbestimmung beraubt sind.)

Ez kimerít mindent és kellő utasítást ad a bírónak, a nélkül hogy károsan korlátozná.

Ad 51. §. Nagyon aggályos dolog a becsület elleni támadásnál is jogos védelemről beszélni; ez szükségszerűen visszaélésre vezet és

előmozdítja¹⁾ Verbal iniuriáknál nem lehet elfogadni a jogos védelmet, realis támadásoknál nincs szükség külön intézkedésre, ha az erőszakos támadás a személyt fenyegeti; csak egy esetben emelném ki a törvényben külön a jogos védelmet; a személy szemérme elleni erőszakos támadásoknál.

Az 57. és 58. §§-at elhagynám, mert a tudományba tartoznak; az okos bírónak fölöslegesek, az ügyetlent pedig könnyen arra vezetik, hogy a törvény alkalmazását számvetésnek tekintse.

A 60. §. bölc, de szükség volna a büntetésről valami közelebbit mondani; mily mérvben akarja a törvény megengedni, hogy a bíró a rendes büntetést leszállíthassa?

A 61. §-t nem helyeselhetem; nagy szigorra vezet. Szabálynak elegendő, ha kijelentik, hogy több még nem büntetett bűncselekmény találkozása esetében a legsúlyosabb cselekmény büntetése alkalmazandó és ennél azon körülmény, hogy a tettes több büntetést is követett el, súlyosító körülménynek tekintetik és a büntetés ehhez képest fölemel tetik úgy, hogy a kiérdemelt büntetés legmagasabb törvényes mértékéig mehet.

Azután még hozzá tenném ezt:

Több súlyosabb bűncselekmény találkozása esetében a bíró még a kiérdemelt büntetés törvényes maximumán is túlmehet egy harmaddal.

A 66. §-nál a visszaesésre nézve több tekintetben megjavítva találok azon rendelkezéseket, melyekkel többnyire találkozunk; azonban azt hiszem, ragaszkodni kell a szabályhoz, hogy a visszaesés csak büntetést súlyosító ok és hogy a visszaeső ellenében nem a büntetés fokának meghosszabbítása (die Verlängerung des Strafgrades), hanem csak szigorú börtönfegyelem mondandó ki. Minden más az elrettentés elvén alapszik.

Látja igen tisztelt barátom, hogy becsületesen tanulmányoztam javaslatukat. Ne vegye rossz néven kritikámat.

Annyira szeretem hazáját és annyira tisztetem honfitársait, hogy nagyon kívánnám, miszerint Magyarországból oly büntető törvénykönyv kerüljön ki, mely az emberiség haladásával valóságos összhangban áll.

Ha Magyarországon valamely új érdekes mű jelenik meg (német nyelven), kérem értesítését.

Parancsoljon, ha kíván valamit. Tartsa meg vonzalmában alázatos szolgáját

Mittermaier.

Kivül: Hochwohlgeboren Herrn von Pulszky Reichstagsabgeordneten zu Pesth in Ungarn. Frei bis Grenze.

¹⁾ Itt néhány szó az író tollában maradt.

3.

Pest, 1842. ápril 12.

Tisztelt barátom!

Vegye általam a büntető törvénykönyvön dolgozó albizottság legbensőbb köszönetét márczius 15-én kelt, reánk nézve oly fontos leveléért; fogadja különösen az én köszönetemet a levél barátságos és szeretetteljes hangjáért, s legyen meggyőződve, hogy számos tisztelői között alig lesz egy is, ki, bár személyes ösmeretségünk csak rövid volt, önhöz inkább ragaszkodnék, mint én. Igen sajnálom, hogy első levelém nem jutott kezeihez, mert épen abban voltak leírva az elvek, melyekből a bizottság kiindult és melyekre nézve ítéletét még fontosabbnak tartjuk, mint a részletes munkálatok tárgyában. Néhány nap előtt a bizottságban fontolóra vettük észrevételeit s egészben véve nagy megnyugvásunkra szolgált, hogy a legelső büntetőjogi tekintély nem talál több kivetni valót javaslatunkon, mely már az idő rövidege miatt is mindenesetre fölületes. A javaslatot némely helyeken az ön észrevételei értelmében módosítottuk; közülök egynéhány úgy is elesett, mert büntető-törvénykönyvünkben *nem is lesz büntetési minimum*. A bírói belátás ezen kiterjesztésére, melyről kérjük véleményét, első sorban az eddigi magyar bűnügyi gyakorlat indított bennünket, mely, miután néhány elavult és a corpus jurisban szétszórt törvényen kívül eddig semminemű büntető-törvénykönyve nem volt, a bírói belátást korláthoz egyáltalán nem kötötte; azután mellette szólott Magyarország legnagyobb jogi tekintélyeinek egy része, közöttük elnökünk, az országbíró is, kik egyenesen kijelentették, hogy alig van minimum, melyet a gyakorlat egyes esetekben túlságosan súlyosnak ne találna; végre mindannyian azon nézetben voltunk, hogy oly határozatlan büntetéstétel, milyent például némely büntető-törvénykönyvek a csalásnál fölállítanak (hat heti fogságtól nyolcz évi fegyházig), egészen azon a minimum mellőzésével. Szerintünk ez az emberiség folytonos haladásának teljesen megfelel, mert a minimumhoz nem kötött bíró az erkölcsöknek a civilisatio általi enyhülésével nem kénytelen a társadalom humanus eszméit túlságosan kemény ítéletekkel sérteni. Természetes, hogy büntető-törvénykönyvünk ugyanezen okból nem ismer abszolút büntetéseket sem. A bíróság nem sanyaríthatja a szabadság-büntetéseket; kisebb kihágásokra 6 hónapig terjedő fogságot fogadtunk el, a súlyosabbakra különbség nélkül börtönt. Az utóbbiakra nézve a bizottság 44 szavazattal báró Eötvös egy szavazata ellenében a pensylvániai büntetőrendszer mellett döntött úgy a nagyobb kerületi börtönök, mint a törvényhatóságok számára. Sanyarítás csak a börtön-fegyelem megsértése esetében alkalmazható.

A 20., 21., 57. és 58. §§-ra nézre igaz ugyan, hogy inkább a tudományba tartoznak mint törvénybe; hogy e tárgyban minden szabály tökéletlen lesz és így más súlyosbító és enyhítő körülményeket

kizár. Azonban Magyarország mai viszonyai között e §-okat nem tartottuk mellőzhetőeknek, mert nagyszámú bíráinknak (az országban 111 egymástól pontosan elkülönített büntetőjogi hatóság lesz annak daczára, hogy a földesúri székeket büntetőügyekben teljesen megszüntettük) túlnyomó része világos fő ugyan, de nem német értelemben vett tudományos műveltségű ember lesz, kik, ha a törvényben utasítást nem találnak, tájékozásért tankönyvekhez nem fordulnak; látjuk a bajt, de nem tudunk rajta segíteni. A szövetség tekintetében nem véltünk javaslatunktól eltérhetni: a magyar alföld tág, néptelen síkságain és a felvidék mérhetetlen erdőségeiben gyakran alakulnak 10 és több tagból álló bandák, részben ottani lakosokból, néha jómódú földművelőkből is, szerencsét próbálni, a mint mondják. E bandákat, melyek a rablás vagy betörés elkövetése után ismét haza szélednek, a bíróság, ha maga a szövetség büntettnek nem minősítették, még le sem tartóztathatná, a míg más bűncselekményt véghez nem visznek. (A rendőri felügyelet alá helyezést büntető-törvénykönyvünk nem ismeri.) Túlságos szigor ellen biztosít a minimum hiánya; az eddigi magyar büntető gyakorlat, a rögtönbíráskodás kivételével, melyet jövőre megszüntettünk, szintén mindenütt igen enyhe volt. A leghosszabb szabadságvesztés pl. azon esetekben, midőn a halálbüntetés legfelsőbb kegyelem útján szabadságbüntetésre változtatott, sohasem haladta meg a 12—15 évet, a mit részben börtöneink nyomorult állapota magyaráz meg. Azért lett nálunk a kezességi rendszer is oly általános. A börtönök még az elitélteket is alig voltak képesek befogadni; így természetesen a vizsgálat alatt levőknek legalább $\frac{2}{3}$ -a a kezesség mellett el lőn bocsátva. A leggyakoribb büntetések a testi büntetések voltak. De az utolsó évtizedben ezeket is megszorította a törvényhozás s van okunk hinni, hogy teljes megszüntetésükre irányuló javaslatunk legalább a büntetteknel nem fog nagy ellenmondásra találni; nehezebb állásunk lesz a rendőri kihágásokra nézve, melyek egyáltalában sok gondot adnak nekünk, mert mihelyt a büntető-törvénykönyv elkészül, ugyanazon albizottság (Deák, Bezerédj, Klauzál, b. Eötvös és én) rendőri codexet volna készítendő. Már pedig a központi rendőrség olyasmí, a mi a magyar gondolkozással föltétlenül ellenkezik és semmi esetre sem valósítható meg; hogy kelljen immár a törvényhatósági rendőrt réget szervezni? ez a nagyon nehéz kérdés. Nagyon szeretném az angol rendőri intézményt és az új londoni rendőri szabályzatot ismerni. Ha igen tisztelt barátom szíves volna értesíteni, mily munkában találhatok erről fölvilágosítást, igen lekötelnék. A bűnpártolásra vonatkozó intézkedéseket is mind módosítottuk és annak egyes fajait élesebben megkülönböztettük, de a tárgy maga az általános részben maradt, mert különben vagy hézag támadt volna, vagy, ha a bűnpártolót a segéddel egy kategóriába sorozzuk, a különös részben majdnem minden egyes bűncselekménynél szólnunk kellett volna róla; hisz a pártolás a legtöbb esetben szoros összefüggésben van a főcselekménnyel és csak iparszerű üzése és a szöktetés esetében képez külön büntetést.

A büntető-törvénykönyvvvel, a felségsértést stb. azután a becsület elleni cselekményeket és a közhivatalnokok kihágásait tárgyzó fejezeteket kivéve, körülbelül készen vagyunk s reméljük, hogy egy hónap alatt végkép befejezzük; akkor ismét megküldöm önnek a *különös rész fordítását* és a bizottság nevében is igen fogom kérni észrevételeit. Hogy a nyelvezetben nem vagyok egészen pontos, ezt tudja be idegen voltomnak és az idő rövidségének.

A jelen rész némely intézkedéseit alkalmasint túlságosan szigorúaknak fogja találni, pl. a mérgezés, a gyújtogatás stb. kísérletére vonatkozókat. De e büntetteket a magyar közvélemény oly gyűlöleteseknek tartja, hogy nem merhetünk a nép előítéletével szembe szállani, sőt *kénytelenek voltunk a mai enyhe gyakorlathoz képest* hosszabb szabadságbüntetések rendelése által a codexnek bizonyos szigorú látszatot adni, miután a rögtönbírásgot, a halált és testi büntetéseket, melyek Magyarországon még nagyon népszerűek, megszüntetjük, és így enyhébb büntetési tételek könnyen egész javaslatunkat népszerűtlenné tehetnék. De miután minimumot nem állítunk föl, e szigor minden esetre csak látszólagos marad, és nem kétkedem, hogy a bírósági gyakorlatban a maximum csak a legritkább kivételeknél fog alkalmaztatni. A halálbüntetés eltörlését az országgyűlés nehezen fogja ugyan elfogadni; azonban alapos reményünk van, hogy a testi büntetések legalább a büntetteknel, de valószínűleg a rendőri kihágásoknál is, el fognak töröltetni. [A legnagyobb nehézség, melylyel küzdenünk kell, mindenesetre az, hogy javaslatunk a közvéleményt több évtizeddel megelőzi, és azért néha azon félelem száll meg bennünket, mintha ezen okból az 1827-ki dolgozat sorsára jutna, mely azért nem lett törvénynyé, mert tetemesen a közvélemény *mögött* maradt. Különben Deák népszerűsége s a nagy bizalom, melylyel iránta az egész nemzet viseltetik, a megyékkel el fogja fogadtatni a munkálatot.

Első levelem nem jutván kezeihez, kénytelen vagyok a többi albizottságokról is egyet-mást közölni. A bűnvádi eljárásban a jury kisebbségben maradt; de a vád alá helyezésre nézve a Grand Jury egy neme, továbbá a tárgyalás nyilvánossága és szóbelisége lön elfogadva, e mellett azonban felelősség is; fentartatik a kezesség rendszere és természetesen a vádper. Ezen elveket most Zsedényi udvari tanácsos, Beöthy és Szalay, az ön ismerőse, kit a bizottság tollnoknak hívott meg, dolgozzák ki. Dessewffy Aurél gr. halála pótolhatlan vesztesége a bizottságnak. Szalay, ki utóbbi időben egy igen jó röpiratot adott ki magyar nyelven az esküdtszékről, — mert német nyelven jogi dolgot nem igen írnak nálunk, — némely pontra nézve szintén szeretné véleményét megtudni. A bűnvádi eljárástól nem várunk sokat; az esküdtszék eszméje még sokkal újabb az országban, semhogy többségre számíthatna az országgyűlésen. A censura, mely egy év óta általában igen szabadelvű, ezen különös esetben nem engedi meg, hogy a kérdés a hírlapirodalomban tárgyalassék; a bizottság azon javaslata pedig,

hogy *állandó* bírák *subjectiv* meggyőződés szerint ítéljenek, nyilvánosság és szóbeliség az eljárásban, és e mellett mégis felebbezés, oly *mixtum compositum*, mely voltaképen egy pártot sem elégíti ki.

A börtönügygel foglalkozó osztály a költség kérdésében találja a legnagyobb akadályt. De még mindig nem mondok le azon reményről, hogy javaslata a közelebbi országgyűlésen törvényerőre emelkedik. A büntető-törvénykönyv azután lassankint fog behozatni, a mint a nagy kerületi börtönök egymás után fölláttatnak; mert a mostani fegyházakkal és börtönfegyelemmel semmikép sem lehet azt összeegyeztetni.

Folyóirata számára szívesen írnék valamit bizottságunkról; de ez nem történhetik előbb, mintsem a hármias javaslat kinyomatik, hogy a plenumban tárgyalás alá vétessék. Addig kénytelen vagyok hallgatni, mert minden osztály gyakran visszatér tárgyára és módosítja határozatait. Továbbra is ajánlván magamat szíves jóakaratóba és ismételve is köszönve észrevételeit, maradok kiváló tisztelettel alázatos szolgálója

Pulszky Ferencz.

U. i. Az általános részt újra tanácskozás tárgyává tettük s meggyőződünk, hogy a bűnpártolás, mint önálló büntett, nem oda tartozik; a kellően módosított illető §-ok tehát a különös részbe jutottak. Az összes módosításokat megküldöm önnek a különös részszel.

4.

Pest, 1842. június 13-án.

Tisztelt barátom!

Két ismerősöm, Gorove és Tóth ¹⁾ urak, Németországba utaznak, és fölhasználva az alkalmat, hogy őket önnek, tisztelt barátom, mint a magyar ifjúság derék képviselőit bemutatom (mind a kettő író, Tóth úr derék magyar jogász és költő), egyúttal büntető-törvénykönyvünk körüli munkálatainkról is írok néhány szót.

Ápril 12-én kelt utolsó levelem óta még egyszer átvizsgáltuk az egész általános részt és tetemesen megváltoztattuk különösen a kísérlet elméletét és a különös részben szintén lehetőleg megjelöltük a kísérleti cselekményeket, a mennyiben büntetendők; befejeztük továbbá a büntetteket egészen a becsület elleni cselekményekről és a hivatalos hatalommal való visszaélésről szóló szakaszokig, azután azon büntetteket, melyek nyilvános törvényes meggyűléseinken követtetnek el, a mint erről a fordításból, melyet egy hónap alatt bátor leszek

¹⁾ Gorove Istvánról és Tóth Lőrinczről van szó. (Uti Tárca című munkájában Tóth Lőrincz hálásan emlékszik meg azon szíves fogadtatásról, melyben Mittermaier házánál reszesült és kiemeli, hogy Mittermaier különösen a magyarok iránt a legmegelőzőbb szíves-séggel viseltetik s a tudni vágyót elárasztja gazdagsága kincseivel. (I. füzet. 132. l.)

megküldeni, meg fog győződhetni. A rendőri büntető törvénykönyv még mindig hátra van és ezzel oly föladat, melyet Magyarország saját szerű viszonyainál fogva megoldani felette nehéz. Maradok stb.

Pulszky Ferencz.

1842-ben ősszel örömhír lepte meg Mittermaier magyar barátait. Jelenté, hogy meglátogatja hazánkat. Erre vonatkozik az

5.

levél, mely Pesten 1842. szeptember 22-én kelt. A bevezetésben Pulszky örömmel veszi tudomásul Mittermaier tervét, de sajnálja, hogy másnap Sárosba kell utaznia. Reményli azonban, hogy Mittermaier Bécsben hosszabb ideig fog tartózkodni, úgy, hogy levelező visszatértekor, októberben, még Pesten találhatja. Azután így folytatja:

Ha ez nem történnék így, kérem, tessék csak mindjárt Deák urat fölkeresni, ki az egész büntető bizottsággal együtt örömmel üdvözlí önt Magyarországon; lakik az Üri-utczában, a Horváth-féle házban.

Reménylem, elég hosszú ideig fog nálunk tartózkodni, hogy bemutatthassuk önnek a majdnem kész codexet; belkormányzatunkra nézve minden lehető fölvilágosítással szívesen szolgálunk s ez, törvényhatósági viszonyaink sajátosságánál fogva, talán érdekelni fogja önt. Maradok stb.

Pulszky Ferencz.

Mittermaier szeptember 10-én kelt leveléből, mely nincs meg a gyűjteményben, arról értesült Pulszky, hogy az utazás abban marad. E fölött

6.

Pesten, 1842. szeptember 23-án

kelt levelében sajnálkozásának ad kifejezést, biztosítja Mittermaier Deák és a többiek barátságáról, jelentvén, hogy Zsedényi még nem tért vissza svájci utazásából. Magyarországon megjelent német sajtóterméket nem ismer olyant, mely az elolvasást megérdemelné; azután így folytatja:

Ha visszatér Heidelbergbe, alkalmasint ott találja már a közrend elleni büntettekről és becsületsértésekről szóló törvényjavaslatot, mely törvényhatósági szervezetünk és megyei közéletünk folytán eltér valamennyi más törvényhozásától; az első részt teljesen átdolgoztuk. Mihelyt bizottsági tanácskozásaink véget érnek, mi alkalmasint február végén fog megtörténni, részletes cikket fogok önnek küldeni egész eljárásunkról és munkálatunk főbb pontjairól.

A levél vége magánügyről szól.

Ugyanazon év október havában Deák Ferencz maga is írt Mittermaiernek. Levele nem tartalmaz semmi érdemleges mozzanatot, de

a nagy férfiú jelleméhez nem kicsinylendő adalékot szolgáltat a hang, melyen a magyar ellenzék vezére a tudóshoz szólt. A levél így hangzik:

7.

Pest, 1842. október 18-án.

Nagyságos úr!

Fájdalmasan lepett meg bennünket azon váratlan hír, hogy Nagyságod kénytelen volt Magyarországra és Pestre utazásáról, melyre már el volt határozva, lemondani. A legbensőbb örömmel néztünk e látogatás elé s szívből óhajtottunk személyesen is tiszteletünket nyilvánítani azon férfinak, ki minden jó ember becsülésében olyan magasan és — legyen szabad kimondanom — a mi szívünkhöz is oly közel áll. Sajnálattal látjuk most hogy ezen örömmel táplált reményünk meg-
hiusult.

Forró, őszinte köszönetet azon szíves ígértért, melyet Nagyságod büntető törvényjavaslatunkra nézve tenni kegyes volt. Bátorítva e készsége által, sietni fogunk mindenekelőtt a főrészeket közölni Nagyságoddal, s kérjük, tudassa velünk minden irányban véleményét, sőt tanácsát és beces utasítását. Reménylem, hogy Pulszky barátunk rövid idő alatt elkészíti a magyar javaslat német fordítását.

Fogadja Nagyságod legbensőbb tiszteletem nyilvánítását, mely-
lyel maradok, Nagyságod alázatos szolgálja. *Deák.*

Ezen levél eredetije így hangzik:

Pesth, am 18-ten Oktober 1842.

Euer Hochwohlgeboren!

Schmerzlich überraschte uns die unerwartete Nachricht, dass Euer Hochwohlgeboren den schon gefassten Entschluss, diesmal auch Ungarn und Pesth besuchen zu wollen, wieder aufzugeben genöthigt waren. Mit der innigsten Freude sahen wir diesem Besuch entgegen und sehnten uns herzlich, dem Manne der so hoch in der Achtung aller Guten und — sei es mir erlaubt zu sagen —, auch unseren Herzen so nahe steht, Dank und Verehrung persönlich bezeugen zu können. Mit Bedauern sehen wir nun diese freudig genährte Hoffnung gescheitert.

Warmen, aufrichtigen Dank für das freundliche Versprechen, welches Euer Hochwohlgeboren in Bezug auf unsern Entwurf des Strafgesetzbuchs uns zu geben die Güte hatten. Ermuthigt durch diese Bereitwilligkeit werden wir nicht säumen, vor allem die wichtigsten Hauptstücke Euer Hochwohlgeboren mitzutheilen, und bitten in allen Punkten uns Ihre Meinung, ja Ihren Rath und freundliche Zurechtweisung wissen zu lassen. Freund Pulszky wird die Ueber-

setzung des Entwurfs aus dem Ungarischen ins Deutsche in kurzer Zeit hoffe ich besorgen.

Genehmigen Euer Hochwohlgeboren die Versicherung der innigsten Verehrung, mit der ich bin Euer Hochwohlgeboren gehorsamster

Deák.

Innen kezdve Szalay tartja fenn az érintkezést.

8.

Pozsony, 1843. május 26.

Igen tisztelt uram!

Intézkedtem, hogy igen tisztelt uram haladéktalanul megkapja büntetőtörvénykönyvi javaslatunk Lipcsében megjelenő fordításának egy példányát s a tudomány és hazám érdekében kérem, sziveskedjék a munkát nyilvánosan megbírálni. A közelebb megküldendő harmadik rész a börtönrendszerrel foglalkozik, s ha a munka számos vevőre találna, függelékképen a különvéleményeket is sajtó alá bocsátanám; ha kívánná, hajlandó volnék a legfontosabb tanácskozmányok jegyzőkönyveinek kivonatát is megküldeni az ön által szerkesztett »Kritische Zeitschrift« számára.

Talán emlékezik még, igen tisztelt uram, egy fiatal emberre, ki most éppen három éve Heidelbergben felkereste, kit nemes humanitásával fogadott s ki sajnálatára nem küldhette meg önnek azonnal az éppen akkor befejezett magyar váltótörvényt, mert az csak később került sajtó alá. Az a fiatal ember, vagy jobban mondva, azon akkori fiatal ember, én vagyok. Nem sokára hazatértem után a büntető törvénykönyv szerkesztésére kiküldött országos választmány mellé rendeltetem s jelenleg mint követ vagyok itt Pozsonyban.

Ha többet óhajtana tudni azon választmány összeállításáról, mely a javaslatot kidolgozta, s mely Magyarország legelső államférfiai és kapacitásai közül többeket számít soraiban, úgy közelebbi adatok szolgáltatására kész vagyok. Különös tisztelettel stb.

Szalay László.

9.

Pozsony, 1843. december 13-án.

Nagyságos titkos tanácsos úr!

December 4-én kelt becses levelét csak tegnap kaptam meg. Az abban említett mutatóvány-íveket augusztus vége felé vettem. A büntető törvénykönyv első része fölötti tanácskozások a kerületi ülésekben akkor már meglehetősen előre haladtak volt, s így nem egy módosítás abban maradt; de a bíráló azonnal megjelent magyar fordításban s várható, hogy becses észrevételei a főrendeknél az ottani tanácskozás

alkalmával teljes méltánylással fognak találkozni; br. Eötvös József minden esetre indítványozni fogja, hogy azok folytatában több fontos módosítás tétessék.

Aztán sajnálatát fejezi ki Szalay, hogy a könyvkereskedők megbízhatlansága következtében a fordítás még mindig nem jutott Mittermaierhez, s így folytatja:

A büntető-törvénykönyv első részéről, vagyis az országgyűlésen folytatott illető tanácskozásokról szóló cikkemet január végén megküldöm Nagyságodnak, előbb a legjobb akarattal sem tehetek eleget kívánságának; az újságokból bizonyára látta, hogy mi itt valóban nem vagyunk tétlenek.

Őn azt írja: »a közfigyelem a magyar javaslatra fordult«. Mindnyájunk örömeire szolgál ezt öntől hallani, nekünk, kiket az összes német lapok, úgy látszik par système, mint botokudokat állítanak pellengérre. Fogadja különös tiszteletemet.

Több honfitársamnak újabb időben szerencséje volt önnel megismerkedetni, s a kit mint írókat nagyrabecsültek, azt most mint embert is tisztelik stb.

Szalay László.

10.

Pozsony, 1844. január 22.

Szalay megküldi az országgyűlési tanácskozásokról szóló cikk első részét, s igéri, hogy néhány nap múlva folytatja.

11.

Pest, 1844. február 24.

Mentegetődzik, hogy betegsége miatt Pestre kellvén jönnie, cikkét még nem folytathatta. Az első küldeményt félretétetni vagy megsemmisíttetni kéri. Gondoskodni fog, hogy ha a javaslat mind a két táblán keresztül ment, Mittermaier szakértő kézből vegyen tudósítást. A mit maga írni fog, azt ígéret nélkül fogja írni. Jelenti egyúttal, hogy Mittermaier kritikájának fordítását Pozsonyban postára tette.

12.

Pest, 1844. június 17.

Nagyságod itt veszi a büntető-törvénykönyv általános részéről folytatott tanácskozások végét. Látván, hogy némi érdeket keltettek önnél, s miután az orvosok gyöngélkedésemet hypochondrikusnak hajlandók tekinteni, azt hittem, nem szabad tovább hevernem, s a hogy lehetett, újra hozzáfogtam a munkához. Miután a Rendek az esküdtszék mellett döntöttek, a kerületi ülés bizottságot rendelt ki, melynek

föladata az eljárási javaslatot, s különösen azon részét, mely a szűkebb értelemben vett bűnperre vonatkozik, átdolgozni. Mint e bizottság tagja, s utolsó levelének egy helye által fölbátorítva, szabadjon megkérnem, sziveskedjék a Genfben újabban behozott esküdtszékről szóló törvényt hozzám juttatni, vagy tudtomra adni, vajjon és milyen jogi folyóiratban szerezhettek róla tudomást.

A különös rész tárgyalása *állítólag* nemsokára következik. Stb.
Szalay László.

13.

Pest, 1844. szeptember 17-én.

Szalay köszönetet mond az előbbi levélben kért genfi törvény megküldéséért; jelenti, hogy julius elején átveszi az eddig Kossuth által szerkesztett Pesti Hirlapot és hogy *leköszönt követi állásáról*. Nehogy azonban a büntető javaslatokról írt cikkei töredék maradjanak, azok folytatására Henszlmann Imrét kérte föl, ki az épen megszűnt Ungarische Vierteljahrschrift című folyóiratot szerkesztette s egyúttal át is küldi a különös részről szóló országgyűlési tudósítást, mely még ama folyóirat számára készült, továbbá a két tábla tárgyalásait a börtönrendtartásról. Magától is esatol bizottsági jelentéseket, de, mint megjegyzi, nem kiadás végett, hanem csak Mittermaier tájékozássául. Végül küldi a Vierteljahrschrift 7-ik füzetét, melyben értekezés van a városi reformról.

14.

Pest, 1844. szeptember 27-én

jelenti, hogy az előbbi levélben érintett küldemény könyvkereskedői úton ment Mittermaierhez, ki úgy látszik elkésve vette.

15.

Pest, 1844. december 6-án.

E levél már Henszlmanntól való, ki kérdést intéz Mittermaierhez Szalay többször említett küldeménye iránt.

16.

Pest, 1845. április 12-én.

Ismét Henszlmann jelenti, hogy a hét elején »Die Juryfrage auf dem ungarischen Reichstage 1843—44« című értekezést küldött neki Heckenast útján, mely ugyan hosszabb lett, mint Mittermaier kívánta, de melynek tetszés szerinti rövidítésébe beleegyeznek.

17.

Pest, 1846. december 19-én.

A magyar akadémia 1846. december 18-án gr. Széchenyi István elnöklete alatt tartott nagy ülésén Mittermaiert taggá választotta. Szalay László, »táblabíró és a magyar tudományos akadémia tagja«, magánúton értesíti erről, mert öröme szolgál, »hogy gyakran félreismert hazánk egy nagytekintélyű közegének alkalmá volt nagyrabecsülését nyilvánítani a tudomány, a haladás és a barátságos nemzetközi érintkezés emberének, s mert mindig benső örömemre szolgál, ha Magyarország iránti jó indulatáért s Heidelbergbe került honfitársaim iránt tanúsított előzékenységeért köszönetet mondhatok.«

18.

Pest, 1847. február 14-én.

Mittermaier akadémiai taggá választásáról a hivatalos értesítés úgy látszik késett, mert e levél tanúsága szerint 1847 február 2-án kérdést intézett Szalayhoz: nem tagadta-e meg a kormány a megerősítést? Szalay megnyugtatta, hogy csak az elnökök vannak a kormány megerősítéséhez kötve, s hogy a hivatalos értesítés alkalmasint azért késik, mert az akadémia protectora, a nádor időközben meghalt, a két elnök pedig távol van.

Tudósítja Mittermaiert, hogy az újonnan alapítandó Deutsche Zeitung nála és barátainál nagy rokonszenvvel találkozik s közreműködésüket igéri. »Br. Eötvös József, a lefolyt országgyűlésen a főrendi ellenzék legfényesebb szónoka, Trefort Ágoston Zólyom városa volt követe, Csengeri Antal, a Pesti Hírlap szerkesztője, és csekélységem ezennel kötelezzük magunkat az új vállalatot tehetségünkhöz képest támogatni. Majdnem azt hiszem, hogy Magyarországon nem találhatott volna nálunknál alkalmasabb munkatársakat. 1844-iki július óta a Pesti Hírlap élén állunk, mely egyrészt opponál a kormánynak, mert nincs elég erélye valami derekas dolgot keresztülvinni, és mert alkotmányosságának főpontja a rendi visszaélések (Stände-Unwesen) megörökítése, nem pedig komoly képviseleti alkotmány megvalósítása; másrészt azonban az ellenzék tömegével is kissé feszült viszonyban állunk, mert a »reformálást« még fontosabbnak tartjuk, mint az »opponálást«. Reméli, hogy a Deutsche Zeitung lényegileg ugyanazon állásponton fog állani s bizton számíthat rá, hogy kiszorítja Magyarországból az Augsburger Allgemeine Zeitung-ot, »föltéve, hogy nem háborítják a határon«. Az utóiratban Henszlmann közreműködését is igéri.

Szalay legközelebbi levele már a számkivetésből való.

II. Mittermaier kritikája.

A javaslatok teljes elkészültével Pulszky és Szalay kiadták az anyagi jog és az eljárás német fordítását Lipcsében¹⁾ és ezen fordítás alapján írta Mittermaier az Archiv für Kriminalrecht című folyóiratban azt a bírálatot, mely a javaslatnak még ma is legnagyobb diadala.

Mittermaier teljes elfogulatlansággal végzi a kritika munkáját. Nem a német dogmatikus professor beszél belőle, hanem a törvényhozói érzékkel bíró jogtudós. Látja, hogy államférfiúi bölcsesség és gyakorlatiasság sugárik a javaslatból és egy perczig sem kételkedik, hogy a javaslat a büntetőjogi törvényhozás jövődöbeli fejlődésének útvonálát jelöli meg.

Kétségkívül a magyar javaslat keltette föl benne azon gondolatot, melynek a megbeszélést tartalmazó kötet előszavában ad kifejezést, hogy t. i. a német büntetőjog reformerei csak félmunkát végeznek. A gyakorlat férfiai — így szól az előszóban — mindenütt ugyanazon sérelmekkel állanak elé a büntető-törvénykönyvek ellen: fölpanaszolják a becsstelenítő büntetések sokaságát, a büntethetőségi terület kiterjesztését, a bírói belátás czéltalan megszorítását, a magas minimumokat s a fölösleges szigort; ezek a panaszok azon kérdésre vezetnek, vajjon nem észlelhetők-e bizonyos közös alap-hibák, tévedések és előítéletek, melyek nyomást

¹⁾ Entwurf eines Strafgesetzbuches für das Königreich Ungarn und die damit verbundenen Theile. Durch eine Reichtags-Deputation in den Jahren 1841—1843 ausgearbeitet. Aus dem ungarischen Originaltexte übertragen. Erster Theil: Von den Verbrechen und Strafen. Zweiter Theil: Das Strafverfahren. (Leipzig. Adolf Frohberger.)

Az előszóból kiemeljük: Der Übersetzer beeilte sich, das Werk so schnell als möglich der Presse zu überliefern, damit jene würdigen Männer Deutschlands, die das Fach der Criminalgesetzgebung so glänzend vertreten, ihr Votum noch bei Zeiten abgeben können. Sprachhärten und etwaige Sprachunrichtigkeiten werden den Ausländer, der sich nur um sein Schärfein zum Gemeinwohle beizusteuern, auf das Gebiet einer fremden Literatur gewagt hat, hoffentlich nicht allzu hoch zugerechnet werden.

gyakorolnak az újabb büntetőtörvényekre; nem nehéz kimutatni, hogy oly igazságok, melyeket húsz év előtt még kigúnyoltak, legújabb időben győznek; codificatiónk hibája abban rejlik, hogy csak fél lépéseket mer tenni s az újabb törvénykönyvek nem elégítik ki a jogos követelményeket.

Mittermaier dolgozata, mint említettük, folyóiratban jelent meg, utóbb pedig »Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung« című gyűjteményes munkában. (II. kötet 217. és köv. ll. 1843.) Szövege ez:

*Entwurf eines Strafgesetzbuchs für das Königreich
Ungarn.*

Das Königreich Ungarn gehört zu jenen Ländern, in welchen ein lebhafter Kampf für die Verbesserung der gesellschaftlichen Zustände seit einem Jahrzehend bedeutende Fortschritte auf dem Wege der Gesetzgebung ¹⁾ hervorgerufen hat. Ungarn besitzt mächtige Elemente, welche den Sieg einer grossen Umgestaltung verbürgen. In dem Volke liegt eine seltene Bildungsfähigkeit, eine schnelle Auffassungskraft und ein Feuergeist, der die Angelegenheiten des Vaterlandes mit Begeisterung ergreift. Die Sitte der Männer in Ungarn, die für Bildung sich interessiren, grosse Reisen durch Europa zu machen, das glückliche Auffassungstalent und das Interesse für die Fortschritte des Auslandes, insbesondere auch für die legislativen Einrichtungen, verbunden mit einem hohen Sinn für Nationalität, bewirken, dass auf dem ungarischen Reichstage, Männer von grossen Talenten und ausgebreiteten Wissen glänzen. Eben in Ungarn fehlt es aber nicht an so vielen Schattenseiten, die in manchen Gebrechen seiner Verfassung, ²⁾ in der schroffen Scheidung der Stände, einer mangelhaften Volksvertretung und in dem Mangel nothwendiger Anstalten für Volksbildung ³⁾ liegen und verbunden mit der Heftigkeit des Nationalcharakters Verhältnisse herbeiführen, welche eine zweckmässige, gerechte, aber energische, ohne Rücksicht auf Stände ausgeübte, Strafgesetzgebung wünschenswerth machen. Ueber den Stand der Verbrechen von Ungarn liegen nur unvollständige Nachrichten vor, ⁴⁾ und

¹⁾ Ueber den Charakter der Reichstagsverhandlungen seit 1830 s. J. Orosz Ungarns gesetzgebender Körper auf dem Reichstage zu Pressburg 1830. Leipzig 1831. 2 Thle.

²⁾ Ueber Ausbildung derselben s. d. Werk: Terra incognita. Notizen über Ungarn von Orosz und einigen Patrioten. Leipzig 1833.

³⁾ S. die Schrift: Ein Haupthinderniss des Fortschritts in Ungarn von v. Wildner. Wien 1842. S. 8.

⁴⁾ Man verdankt einige Nachrichten dem Herrn Grafen in seinem in den Wiener Jahrbüchern abgedruckten Aufsätze über die Statistik Oesterreichs S. 204—209.

zwar nur über die bei der Curia (also nur bei der zweiten Instanz) abgeurtheilten Verbrechen. Die Tabellen zeigen die Zunahme der Verbrechen.¹⁾ Die Zahl der Mordthaten²⁾ betrug 1821 202, 1831 230, 1837 287. Im Jahr 1821 wurden zum Tode verurtheilt in erster Instanz 187, in zweiter 91; im Jahr 1831 243 in erster, 82 in zweiter; 1837, 274 in erster, 79 in zweiter Instanz. Tödtungen (Mord und Todschläge) kamen 1821 auf 10,133.000 Einwohner 311, im Jahr 1837 435. — Ein Drittheil aller bei der Curia beurtheilten Inculpaten besteht aus Mördern.³⁾ Auf dem letzten Reichstage wurde die Abfassung eines neuen Strafgesetzbuchs beschlossen. Nach der Verfassung Ungarns⁴⁾ steht auch dem Reichstage die Initiative zu Gesetzen zu. In Folge dieses Rechts wurde von dem Reichstage eine Deputation ausgesandt, die in der Zwischenzeit die Materialien zu dem Entwurfe eines Strafgesetzbuchs sammeln und einen Entwurf bearbeiten sollte. Als Ergebniss langer Berathungen⁵⁾ liegen nun Entwürfe zu dem Gesetzbuche über Verbrechen und Strafen, zu der Strafprozessordnung und zu einem Gesetze über das Gefängnisswesen vor. Kein legislatives Werk trägt in so hohem Grade das Gepräge des Strebens an sich, ein den Fortschritten der Zeit, den Forderungen der Gerechtigkeit und den neuesten Ansichten im Strafrechte entsprechendes Gesetzbuch zu liefern, als dies bei dem ungarischen Entwurf der Fall ist. Die Mitglieder der Commission zeigen, dass sie mit den Gesetzesarbeiten des Auslands, insbesondere Deutschlands ebenso wie mit den wissenschaftlichen Forschungen über Strafrecht vertraut sind; kein Gesetzbuch ist so originell gearbeitet als der ungarische Entwurf. Wenn man auch nicht

¹⁾ Im Jahre Zahl d. Crim.-Pr. Zahl d. Inculpaten. Darunter Adelige				
	1821	372	983	148
	1831	308	1236	
	1837	623	1496	277
im Jahr	Nichtadelige	Männer	Weiber	Recidive.
1821	835	862	121	97
1831	1019	1077	159	132
1837	1219	1313	183	237

²⁾ Nach Springers Statistik des österreichischen Kaiserstaats I. S. 152 wurden in Ungarn von 1827 bis 1834 556 Todesurtheile (darunter 348 wegen Mordes) gefällt. Der Ausdruck Mord scheint hier überall in dem weiten, auch schwere Todtschläge umfassenden Sinne genommen zu sein.

³⁾ H. Graffen (S. 208) weist nach, dass in einzelnen Comitaten in 6 Monaten von 1841 18 Mörder auf 100.000 Einwohner kamen. Die Zahl der Schlägereien und Verwundungen betrug 1821 87, 1831 105 und 1837 253.

⁴⁾ Ungarns Verfassung, beurtheilt von Wildner. Leipzig 1843. S. 67. 70.

⁵⁾ Unter den Männern, welche den Entwurf bearbeiteten, sind viele, die durch grosse Talente, Kenntnisse und Gewandtheit sich auszeichnen und Zierden des Reichstags von 1839 waren.

immer den Ansichten des Entwurfs zustimmen kann, so ist doch das Studium desselben für Jeden höchst bedeutend, weil hier ein Versuch vorliegt, wie die neuen Ideen in einem Gesetzbuche durchgeführt werden können; die Verfasser des Entwurfs haben auch mit Recht da begonnen, wo man beginnen muss, nämlich mit der Feststellung des Systems der Freiheitsstrafe. Nach dem bearbeiteten Entwurfe des Gesetzes über Gefängnisse ist das System der absoluten Isolirung zum Grunde gelegt; das Penitentiarsystem wird als nothwendige Grundlage anerkannt, daher auch die Strafzeiten kürzer sind als in andern Strafgesetzbüchern und die entehrenden Strafen keinen Platz mehr in dem Entwurfe fanden. Wenn auch überall die Verfasser des Entwurfs den neuen Ideen huldigen, so würde man mit Unrecht glauben, dass sie nicht auch die Nationalität Ungarns beachteten; daher der Entwurf selbst manche Strafbestimmungen über Verbrechen enthält, welche nur der ungarischen Praxis eigenthümlich sind, z. B. im XXIII. Kapitel: *das Verbrechen der Larve und des Blutverraths.*¹⁾ Dies Verbrechen hängt noch mit alten Sitten zusammen, nach welchen in den Zeiten der Kämpfe der Ungarn mit den Türken häufig Mitglieder ungarischer Familien von den Türken gefangen, Jahre lang in der Türkei schmachteten, und wenn sie zurückkamen, ihre Güter in den Händen habsüchtiger Verwandten fanden, welche die Rückkehrenden verläugneten und als Verwandte nicht anerkannten. Der vorliegende Entwurf besteht aus §§. 551 und 56 Kapiteln. Der allgemeine Theil enthält nur 108 §§. Die Aufstellung der einzelnen Verbrechen ist einfach ohne systematische Eintheilung oder doctrinelle Gesichtspunkte, wie sie in ein Compendium gehören, geschehen. Das Verbrechen der Tödtung ist an die Spitze gestellt; erst am Schlusse ist von den sogenannten Staatsverbrechen gehandelt. Jedes Verbrechen ist in einem eigenen Kapitel mit der einfachen Ueberschrift der Bezeichnung des Verbrechens behandelt, z. B. Kap. X. Abtreibung der Leibesfrucht, XI. von Aussetzung und Verlassung der Kinder, XIX. von dem Frauenraube etc. Diese Behandlungsweise des Gesetzbuchs ist unfehlbar zweckmässiger, als die Zusammenstellung mehrerer Verbrechen unter einem gewissen doktrinellen Gesichtspunkte, wodurch die Gesetzesanwendung nicht erleichtert wird. Sehr zu billigen ist es daher auch, dass im Kapitel XXXII. von der Nichtzurückstellung einer gefundenen Habe als einem selbstständigen Vergehen gehandelt und dies nicht als Art

¹⁾ Nach Art. 231 heisst es: Wer sich den Namen, den Familienstand und Amtsstand eines Andern hinterlistig und in der Absicht, sich mit Jemandes Schaden einen Vortheil zu verschaffen aneignet, und in dessen Person widerrechtlich Verträge abschliesst oder sich Rechte anmasst etc., kann als Verlarvter mit fünfjährigem Kerker bestraft werden. Nach Art. 234 ist der Blutverräther, welcher seinen Verwandten, mit dem er bis zum vierten Grade in gesetzlichem Blutsverhältnisse steht, wissentlich und hartnäckig in der Absicht verläugnet, ihm seinen Familienstand und Blutsrechte zu entziehen.

des Diebstahls oder der Unterschlagung aufgestellt ist. Wir wollen vorerst die wichtigsten Eigenthümlichkeiten des Entwurfs hervorheben. In dem Kapitel über die Strafarten findet sich die Todesstrafe nicht mehr. Die Mehrheit der Deputation hielt die Aufhebung dieser Strafart für nothwendig und setzt an ihre Stelle lebenslänglichen Kerker. Sie ist in den Fällen, in welchen andere Gesetzbücher Todesstrafe drohen, gedroht, und zwar bei Mord (§. 111), bei Brandstiftung (§. 392), absichtlicher Verbreitung ansteckender Krankheiten (§. 407.), bei Hochverrath (422), Landesverrath (431). Als Freiheitsstrafen kommen vor: zeitliche Kerkerstrafe und die Gefängnisstrafe (§. 8). Der §. 9 verweist in Bezug auf die Behandlung der Sträflinge auf das besondere Gesetz über das System der Strafanstalten.¹⁾ In Bezug auf die Gefängnisstrafe erklärt §. 9, dass dem hierzu Verurtheilten hinsichtlich der Arbeit, Nahrung und Lebensweise, die mit der Natur der Haft vereinbaren Erleichterungen zu gewähren sind, in so fern dieses das Gericht im Verhältnisse zum Verbrechen in dem Urtheil bestimmt hat. Das Gefängniss kann sich nicht über ein Jahr erstrecken. Nach §. 14 haben die Strafen für sich keine infamirenden Folgen und ihre gesetzliche Wirkung kann sich auf keine längere Zeit erstrecken, als auf wie lange dieselbe das richterliche Urtheil ausgesprochen hat. Nach §. 15 kann durch den als Strafe verhängten Verlust eines öffentlichen Amts Niemanden benommen werden, dass er nach erstandener Strafe wieder zu einem Amte gewählt oder ernannt werde, ausgenommen, wenn das Gesetz für die Zukunft den Thäter von der Bekleidung eines besonders bezeichneten öffentlichen Amts ferne zu halten gebietet. Nach §. 18 ist in dem Gesetzbuche (Entwurf) nur jenes höchste Maass der Strafe bezeichnet, über welches hinaus das richterliche Erkenntniss sich nicht erstrecken darf. In Fällen, in denen das Gesetz hinsichtlich eines Verbrechens Abstufung verordnet, dass dieser bis zu einem gewissen Theile der auf die Vollendung verhängten höchsten Strafe, z. B. $\frac{2}{3}$ bestraft werden kann, sind, wenn auf die Vollendung als höchste Strafe lebenslänglicher Kerker verhängt ist, $\frac{2}{3}$ der Strafe zu sechzehnjährigem, die Hälfte zu zwölfjährigem Kerker festgesetzt. Im Kapitel II. von dem Vorsatze und der Fahrlässigkeit enthält §. 37 auch den Satz, dass eine Uebertretung der Strafgesetze, welche dem Uebertreter weder aus dem Grunde des Vorsatzes noch aus dem der Fahrlässigkeit zugerechnet werden kann, nicht strafbar ist, §. 38, dass der Vorsatz nicht zu vermuthen ist, §. 39, dass die eingetretenen Erfolge der gesetzwidrigen vorsätzlichen Handlung oder Unterlassung, die in der Absicht des Uebertreters lagen, auch als vorsätzlich zuzurechnen sind, und §. 90, dass auch, wenn aus Irrthum eine andere Person oder Sache betroffen worden, doch das Verbrechen als vorsätzlich zuzurechnen sei. Nach §. 41 soll Fahrlässigkeit

¹⁾ Auch darüber ist dem Reichstage ein Entwurf vorgelegt.

nur in den zugleich bestimmten Fällen bestraft werden. Nach §. 46 kann nur der Anfang eines Verbrechens als Versuch bestraft werden, nämlich der durch solche Handlungen oder Unterlassungen verübt, welche durch den Thäter vorsätzlich und unmittelbar zur Ausführung des beabsichtigten Verbrechens gerichtet sind. Nach §. 49 wird Versuch nicht bestraft, wo die über die einzelnen Arten der Verbrechen lautenden Gesetze den Versuch mit keiner Strafe bedrohen. Nach §. 50 wird der Anstifter als Urheber betrachtet, und wenn der Thäter das Verbrechen in Folge der Anstiftung vollendet hat, so kann er bis zum vollsten Maasse der die Vollendung treffenden Strafe bestraft werden; wenn der Thäter nur einen Versuch verübt (§. 54) oder ohne den Willen des Anstifters von der Vollendung wieder abstand, so kann auch der Anstifter in den Fällen, in welchen das Gesetz den Versuch straft, so bestraft werden, als wenn er selbst den Versuch begangen hätte. Da wo das Gesetz den Versuch nicht straft, kann der Anstifter, wenn das Verbrechen nicht vollendet ward, nur bestraft werden, wenn das Gesetz hinsichtlich der Anstiftung eine besondere Bestimmung enthält. Nach §. 58 wird der Anstifter strafflos, wenn er den Auftrag u. A. zurückgenommen und Alles gethan hat, um das Verbrechen zu verhindern oder der Obrigkeit anzeigt. Die §. 60—70 enthalten die Vorschriften über verbrecherische Verbindung. In Bezug auf Zurechnung ist kein Prinzip aufgestellt, sondern in §. 73 werden die Aufhebungsgründe der Zurechnung aufgestellt.¹⁾ Die §. 81 bis 83 führen die Umstände auf, wodurch die Zurechnung erhöht oder gemildert wird; darunter wird auch die Trunkenheit genannt; so dass nach dieser Fassung sie gar nicht die Zurechnung aufheben kann.²⁾ Nach §. 84 wird auch die Zurechnung gemildert durch Wahnsinn, Krankheit, Blödsinn, wenn sie noch nicht im höchsten Grade vorhanden sind, aber den Sinn des Uebertreters verwirren, ferner durch Gewaltthätigkeit, Drohung, Noth in geringern Graden. Nach §. 86 werden die sämtlichen noch nicht bestraften Uebertretungen eines Thäters hin-

¹⁾ Die Fassung des §. 73 unterliegt mehrerer Bedenklichkeiten, z. B. wenn die Wahnsinnigen nur hinsichtlich jener Thaten, *die sie während der Zeit ihres Wahnsinns verübten*, als unzurechnungsfähig erklärt werden: denn nach dieser Fassung würden die in den hellen Zwischenräumen verübten Handlungen der vollen Zurechnung unterliegen. Nach Nr. 2 werden diejenigen, als nicht zurechnungsfähig erklärt, welche Krankheitshalber vorübergehend sich in einem solchen Zustande befinden, dass sie zur Einsicht in die Strafbarkeit ihrer Thaten die nöthige *Geistesgegenwart* nicht haben. — Schon dieser letzte Ausdruck ist unpassend; aber auch die ganze Fassung ist zu eng, weil in dem Reiche der Seelenstörungen so viel Nuancen und Zustände vorkommen, welche der Gesetzgeber mit einigen, nicht einmal durch einen festen Sprachgebrauch bestimmten, Wörtern zu erschöpfen nicht hoffen kann.

²⁾ Dies ist nicht zu billigen, da die unverschuldete Trunkenheit gewiss so vorkommen kann, dass keine Zurechnung möglich ist.

sichtlich der Strafe zusammengekommen und jene Strafe, mit welcher das Gericht die grösste der verübten Übertretungen, wenn er sonst keine andere verübt hätte, belegen würde, mit $\frac{2}{3}$ jener Strafe erschwert, die seine übrigen Übertretungen einzeln treffen würden, jedoch bestimmt das Gesetz eine Grenze, die nicht überschritten werden darf. Nach §. 91 sollen die Martern, welche dem Uebertreter von jenen zugefügt werden, die das verübte Verbrechen an ihm eigenmächtig und ungesetzlich rächen wollen, und jene Haft, welche er während des Strafverfahrens erstand, bei Bemessung der Strafe in Betracht zu nehmen sein. Bei Rückfall (§. 93), der nur angenommen wird, wenn Jemand dasselbe Verbrechen, für das er schon bestraft wurde, oder ein gleichartiges wieder verübt (§. 94 bestimmt die Gleichartigkeit), wird der Thäter immer schwerer bestraft, die Strafe kann bei besonders erschwerenden Umständen, vorzüglich bei wiederholtem Rückfalle bis zum doppelten Maass der gesetzlich verhängten zeitlichen Strafe (jedoch nie über 24 Jahre) erhoben werden. Im IX. Kapitel wird §. 109 als Mörder Derjenige erklärt, welcher vorsätzlich und mit vorbedachtem Entschluss Jemanden seines Lebens beraubt. Nach §. 111 ist das höchste Strafmaass des Mords lebenslänglicher Kerker in Fällen,¹⁾ in andern Fällen 18jähriger, und wenn er mit besonderer Grausamkeit verübt wurde, 22jähriger Kerker. Wer sich nicht aus Vorbedacht, sondern im Affekt dazu entschliesst, einen Andern um das Leben zu bringen und seinen solchergestalt gefassten Entschluss auch *also gleich* ²⁾ ausführt, wird als Todtschläger bestraft (113); die höchste Strafe ist 12jähriger Kerker, und kann auf achtzehn Jahre erhöht werden, wenn er bei Raub, oder mit besonderer Grausamkeit verübt ist, oder wenn er durch die als vorsätzlicher Todtschlag betrachtete That zugleich den Tod mehrerer Menschen verursacht. Nach §. 117 wird der Mord und Todtschlag nur als vollendet angesehen, wenn der Tod des Beschädigten in Folge der Beschädigung oder einer unmittelbar aus ihr entstandenen Ursache binnen 30 Tagen wirklich erfolgt ist. Nach §. 118 bis 122 wird von dem Versuche des Mords gehandelt. Nach Art. 132 wird die Mutter, welche ihr uneheliches Kind bei der Geburt oder 3 Tage darnach vorsätzlich tödtet, wenn sie den Entschluss vor der Entbindung fasste, bis zu 10jährigem, wenn der Vorsatz später entstand, bis 5jährigem Kerker bestraft. Nach §. 139 werden neun Fälle aufgeführt, in welchen Derjenige, welcher einen Andern

¹⁾ Der Entwurf rechnet dahin den Verwandtenmord, oder den in der Absicht verübten, eine Erbschaft zu machen, oder um zugleich zu rauben, oder wenn der Thäter für Lohn gemordet, oder wenn er den Mord mit Gift oder meuchlerisch verübt hat.

²⁾ Dies Wörtchen: *also gleich*, ist so wenig als der Ausdruck anderer Gesetzbücher: *auf der Stelle*, zu billigen, weil es den Richter zu dem Glauben veranlasst, dass der Entschluss und die Ausführung in *einem* Moment zusammenfallen müsste, was nicht richtig ist.

des Lebens beraubt, nicht bestraft wird.¹⁾ Die höchste Strafe der Abtreibung der Leibesfrucht gegen die Mutter ist 3, und wenn sie verehelicht ist, 4jähriger Kerker (§. 190). Bei Kindesaussetzung oder Verlassung ist die höchste Strafe, wenn das Kind unversehrt geblieben, 1jähriger, wenn es in Folge der Aussetzung beschädigt wurde, 2jähriger, und wenn es starb, 4jähriger Kerker. Bei Körperverletzung (152) droht der Entwurf als höchste Strafe 4 Jahre Kerker, wenn der Verletzte in Folge der Verletzung nach 30 Tagen gestorben, oder zu jeglicher Arbeit bleibend unfähig ist, oder sein Verstand, oder seine Gesundheit so gelitten hat, dass die Genesung nicht wahrscheinlich ist, 3 Jahre, wenn der Verletzte an einem Gliede verstümmelt, oder eines Sinnes beraubt, oder augenfällig verunstaltet, oder länger als drei Monate krank geworden ist, 2jähriger Kerker, in andern Fällen, wo die Verletzung doch eine Krankheit, bedeutende Wunde oder einen Beinbruch verursacht hat; §. 153 bestraft den Versuch. Nach Kapitel XIV. werden die Zweikämpfe im Maasse des aus ihnen entstandenen Erfolges bestraft (§. 176), und wenn Tod erfolgt und das Duell auf Leben und Tod verabredet wurde, wird der Thäter als Mörder, wenn diese Verabredung nicht da war, nach Art. 124 bestraft. Wenn Verletzungen der oben §. 152 bezeichneten Art entstanden, kömmt die Strafe des §. 152 zur Anwendung. Jene, welche im Zweikampf Gehülfen waren, sind (§. 177) nur dann zu bestrafen, wenn entweder auch sie während des Zweikampfs Jemanden meuchlerisch verletzt oder die Partheien zum Zweikampf gereizt haben, und daraus ein im §. 176 bezeichneter Erfolg entstand. Sie werden dann so betrachtet, als wenn sie den Erfolg ausser dem Zweikampf selbst verursacht hätten. — Bei dem Verbrechen der Gefangenhaltung (Kapit. XVII. Art. 186)²⁾ ist die höchste Strafe 1jähriger Kerker, wenn der Thäter den Anderen nicht länger als 24 Stunden gefangen hielt, und 2jähriger K., wenn er über 24 Stunden aber nicht einen Monat, 5jähriger, wenn er über einen Monat aber nicht über 1 Jahr gefangen hielt. Die Nothzucht (201) kann bestraft werden bis 6jährigen Kerker, wenn Einer den gewaltsamen Beischlaf vollendet hat, und bis 10 Jahren, wenn das Verbrechen an einer Person unter 14 Jahren oder an einer solchen verübt ist, zu der er in älterlichen, geschwisterlichen oder Kindesverhältnissen stand.³⁾ Bei der mehrfachen Ehe (215) ist höchste

¹⁾ Z. B. wenn bei einem Aufruhr bewaffnete Macht zur Unterdrückung angewendet und Jemand dabei getödtet wird (der Entwurf giebt hier weitläufig die Beschränkungen an) oder, wenn Jemand als Arzt, Wundarzt, oder Geburtshelfer nach den in den ärztlichen Vorschriften bestimmten Umständen ein Kind, um das in Gefahr schwebende Leben der Mutter retten zu können, im Mutterleibe tödtet.

²⁾ §. 187 enthält 4 Fälle, in welchen die Gefangenhaltung nicht strafbar sein soll.

³⁾ Nach §. 207 kann der, welcher eine Frauensperson zur Vollziehung des ausscherehelichen Beischlafs dadurch bewog, dass er sich

Strafe 3jähriger Kerker, wenn die Verheirathete die neue Ehe mit einer ebenfalls gesetzlich verhehelichten Person einging, und bis 2 Jahr, wenn dies der Thäter nicht war, oder der Thäter nicht wissen konnte, dass die Andere verhehelicht sei. Bei Blutschande zwischen Ascendenten und Descendenten (222) ist die höchste Strafe 6jähriger Kerker, 3 Jahr bei Blutschande unter Stiefältern und 3jähriger zwischen vollbürtigen, 2 Jahr zwischen halbbürtigen Geschwistern. Die höchste Strafe des Meineids bei falschem Zeugniß in einer bürgerlichen Streitsache, ist (§. 240) 3 Jahr K.¹⁾ Als ein eigenes Verbrechen (verschieden von falscher Beschuldigung und Verläumdung oder Ehrenkränkung) wird in Kapitel XXVI. die hinterlistige Verdächtigung aufgestellt. — Eigenthümlich ist es, dass nach §. 267 etc. bei Verläumdung, Ehrenkränkung nur Geldstrafe gedroht ist (Ausnahme tritt nur bei schwerer thätlicher Ehrenkränkung ein (275).²⁾ Bei dem Diebstahle wird der einfache Diebstahl, mit Unterscheidung ob das Gestohlene unter 10 fl. (höchste Strafe 6 Monate), oder über 10 aber unter 50 fl. (bis 1 Jahr), oder über 50 aber unter 300 fl. (3 Jahr Kerker) und gefährliche (298) getrennt; auch bei dem letzten entscheidet wieder die Summe. Nach §. 300 werden Umstände als erschwerend bezeichnet, wegen welcher die sonstigen Strafen nur $\frac{1}{3}$ -tel erhöht werden können.³⁾ Bei Raub ist (§. 322) die höchste Strafe 14 Jahre, wenn der Räuber einer Person eine der im §. 152 bezeichneten Verletzungen zufügte, sonst 10 Jahre K. Bei Fälschung, die in einer öffentlichen Urkunde geschieht, ist höchste Strafe (339), wenn der Thäter nur Jemanden an seinem Vermögen beschädigen wollte, 12 Jahr, wenn er Jemand's Leben, Freiheit, Ehre, oder Gesundheit gefährden wollte. Ein eigener Titel (37) ist der über widerrechtliches Oeffnen der Briefe (§. 368).⁴⁾ Bei Betrug wird (§. 374) auf die Strafen des Diebstahls verwiesen. Bei Brandstiftung ist höchste Strafe (384) 12jähr. K., für den, der das Wohnhaus eines Andern vor-

hinterlistig für ihren Ehemann ausgab, mit 1jährigem K. bestraft werden.

¹⁾ Nach §. 241 ist es vollendet, wenn bevor das falsche Zeugniß entdeckt oder widerrufen wurde, jene Straf- oder bürgerliche Rechtsache, in der das falsche Zeugniß geleistet wurde, schon durch ein Urtheil erledigt war. Wenn es früher entdeckt wurde, tritt nach §. 242 Strafe des Versuchs ein.

²⁾ Nach §. 283 ist ausgesprochen, dass keine Strafe den Arzt treffe, der dem anvertrauten Kranken, einzig und allein in der Absicht ihn zu heilen, einen empfindlichen Schmerz verursachte.

³⁾ Nach §. 303 ist der Diebstahl als vollendet anzusehen, sobald der Dieb die entwundene Habe versteckt oder solche einem Gehülfen übergiebt, oder sich mit ihr entfernt. Der §. 304 bestimmt die Strafe des Versuchs.

⁴⁾ Auch hier erklärt wieder §. 371, dass Eltern oder Vormünder oder deren Beauftragte, keine Strafe hinsichtlich der Briefe und Schriften ihrer, unter ihrer Gewalt stehenden minderjährigen Kinder unterliegen.

sätzlich ansteckte. Nach den verschiedenen Arten der angezündeten Gegenstände (386—90) sind auch die Maxima der gedrohten Strafen verschieden. Die Strafe kann auf Lebenszeit in 8 Fällen erstreckt werden (§. 392).¹⁾ Die Hehlerschaft und Nichtanzeige des Verbrechens ist in einem eigenen Kapitel (42) behandelt. Die höchste Strafe des Hochverraths ist (§. 422) lebenslänglicher Kerker. Eigene Bestimmungen über Versuch kommen hier nicht vor, wohl aber über die Fälle, wenn Verschworne die Verbindung aufgehoben haben oder Einzelne heraus-traten. Bei Aufruhr (§. 438) werden, wenn nach gemachter Aufforde-rung die Zusammengerotteten, ehe noch bewaffnete Gewalt gebraucht wird, freiwillig auseinandergehen, nur diejenigen bestraft, welche hin-sichtlich der in verbrecherischen Absicht vor sich gegangenen Zusam-menrottung Anstifter gewesen sind, mit Geldstrafe bis 1800 fl. und bei schwerer Zurechnung mit Kerker bis 1 Jahr bestraft. Bei Belei-digungen des Königs ist höchste Strafe 2 Jahr Kerker, wenn Jemand vor einer Volksrotte, oder vor einer öffentlichen Versammlung, oder in einer veröffentlichten Schrift oder Denkschrift unmittelbar gegen die Person des Königs solcher Ausdrücke sich bedient, welche, wenn sie gegen eine andere Person gebraucht worden wären, unter Straf-verord. v. Art. 267, 69 zu stehen kommen.²⁾ Nach Art. 488 kann bei Aeussörungen in einer Gerichtsbarkeitsversammlung, insoferne der Redner von selbst oder von Andern aufmerksam gemacht, sie also-gleich wieder zurücknimmt, nur dann Einer strafbar werden, wenn aus den Umständen der Vorsatz, die Person des Königs unmittelbar zu beleidigen, zu ersehen ist.³⁾ Im Kapitel 31 ist nur die Störung des Gottesdiensts (höchste Strafe 1 Jahr, wenn das Verbrechen mit thät-licher Gewaltsamkeit verübt wird) und die Behelligung der freien Religionsausübung mit Strafe bedroht (§. 469, 70). Wegen Lästern gegen Gott oder religiöse Gegenstände, enthält der Entwurf keine Strafdrohung. — Die bisherige Darstellung zeigt, wie reich der Ent-wurf an eigenthümlichen Vorschriften ist, wie sie in keinem andern Gesetzbuche vorkommen.

I. Eigenthümlich ist schon, dass die Todesstrafe nicht mehr aufgenommen ist und an ihre Stelle lebenslänglicher Kerker tritt. Wir sind überzeugt, dass die Frage über Beibehaltung der Todes-strafe, vorzüglich mit Rücksicht auf die Verhältnisse des Volkes, zu

¹⁾ Dahin gehört z. B. wenn durch den Brand Jemand seines Lebens beraubt oder tödtlich verletzt wurde, oder wenn Jemand Brand stiftete, um zu stehlen oder zu rauben, oder wenn er einen Ort an mehreren Stellen in Brand steckte.

²⁾ Der Entwurf verweist also auf den Thatbestand der Ehrenkränkung und Verläumdung.

³⁾ Nach §. 440 wird der Thäter bei beleidigenden Aeussörungen in Gegenwart des Königs, nicht straffrei, wenn er auch sogleich die Ausdrücke zurücknimmt.

beantworten ist, für welches das Gesetzbuch bestimmt ist. Ob Ungarn in jener glücklichen Lage sich befindet, in welcher die erwähnte Straftat von der Gesetzgebung entbehrt werden kann, wird von dem Ausländer nicht entschieden werden können. Nothwendig ist es nun bei der Prüfung dieser Frage wohl den Standpunkt eines Gesetzgebers, in dessen Land bisher die Straftat nicht vorkommt und wo die neue Einführung der Todesstrafe in Frage steht, von der Lage desjenigen zu unterscheiden, in dessen Gesetzgebung bisher seit uralter Zeit diese Strafe vorkam. Während man in dem ersten Falle leicht dazu kommen wird, gegen die Einführung der Straftat sich zu erklären, wird die Verantwortlichkeit des Gesetzgebers im zweiten Falle schon grösser. Die Gefahr liegt darin, dass durch den plötzlichen Uebergang von dem alten Zustande zu dem Neuen die Volksansicht, welche in der Todesstrafe eine gerechte Vergeltung gewisser Verbrechen erkennt, irre geleitet wird, wenn sie eine andere Straftat, die ihr als eine weit gelindere erscheint, an die Stelle der schwersten nach der allgemeinen Ansicht als verdient betrachteten bisherigen Straftat gedroht sieht. Der Gesetzgeber wird nur dann die Aufhebung der Todesstrafe aussprechen können, wenn er nach sorgfältiger Erforschung der Ansichten seines Volkes die Ueberzeugung gewonnen hat, dass diese Straftat in der allgemeinen Meinung keine Billigung findet, und dass das Volk in anderen Strafen, welche an die Stelle der Todesstrafe gesetzt werden sollen, ein Uebel erkennt, welches ebenso als gerechtes Strafmittel mit der Grösse der bisher todeswürdigen Verbrechen im Verhältniss stehend erscheint, als es hinreichende Kraft in sich hat, nur durch die Drohung des Uebels auf die Gemüther der Bürger zu wirken und sie von Begehung jener Verbrechen abzuhalten. Wir wissen nicht, ob Ungarns Gesetzgeber bereits jene nöthigen Erfahrungen erhoben und die Ueberzeugung des Daseins der oben bezeichneten Voraussetzungen gewonnen haben, welche die Gesetzgebung bestimmen dürfen, die Todesstrafe aufzuheben. Berücksichtigt man die bisherige Zahl der Todesurtheile und Hinrichtungen in Ungarn,¹⁾ so fragt man, ob, wenn in Folge der neuen Gesetzgebung plötzlich alle Todesurtheile verschwinden, dieser rasche Uebergang nicht auf die Volksansicht und die Kraft der Strafgesetzgebung nachtheilig wirken werde. Wir wissen nicht, welches Gefängnisssystem der Gesetzgeber Ungarns der lebenslänglichen Kerkerstrafe, welche an die Stelle der Todesstrafe treten soll, zum Grunde legen wird. Wird auch absolute Isolirung angewendet, so hat der Gesetzgeber keine Bürgschaft dafür, dass die Vorstellungen,²⁾ welche in dem Volke über diese neue Straftat verbreitet

¹⁾ S. oben note nach Springer Statistik I. S. 152 kamen in Ungarn 11 Hinrichtungen jährlich vor, und nach einer anderen Nachricht jährlich 18.

²⁾ Diese Vorstellungen können zweifacher Art sein; entweder hält das Volk die lebenslängliche Freiheitsstrafe nach der bisherigen

sein werden, von der Art sind, dass die Drohung der lebenslänglichen Freiheitsstrafen ebenso wirksam sein wird, als die bisherige Todesstrafe. Sollte es nicht passender sein, wenn der Gesetzgeber von Ungarn *allmählig* das Volk an die Aufhebung der Todesstrafe gewöhnt, und einzelne Bestimmungen einführt, wodurch die Anwendung jener Straftart seltener wird? Wir rechnen dahin die in Toscana und im Waadtlande geltende Vorschrift, dass die Todesstrafe nur bei Stimmeneinhelligkeit erkannt werden darf, ferner die im Braunschweigschen Gesetzbuche vorkommende Bestimmung, nach welcher Todesstrafe neben anderen Straftarten gedroht ist ¹⁾ und die Vorschrift, dass gegen minderjährige Personen nie Todesstrafe erkannt werden darf.

II. Als ein grosser Vorzug des Ungarischen Entwurfs erkennen wir die Verbannung der entehrenden Strafen und des Ehrenverlusts als Folge gewisser Straftarten. Sammelt man die Stimmen der Praktiker aller Länder, so erfährt man wenigstens immer mehr, dass die zu häufige Anwendung dieser Folgen als ungerecht und als vielfach nachtheilig anerkannt wird. Vergleicht man die Ansichten der neuesten Gesetzgebungswerke, so liegt Allen das Streben zum Grunde, die Zahl der Fälle zu vermindern, in welchen ein Ehrenverlust eintreten soll. Man versucht entweder dies dadurch zu thun, dass man die Straftarten in entehrende und nicht entehrende scheidet und im Gesetzbuche nur bei gewissen Verbrechen die Ersten droht, oder dass man neben den entehrenden auch eine nicht entehrende Strafe droht und es dem Richter überlässt, in dem einzelnen Falle ein oder die andere Strafe zu erkennen, oder man gestattet Vorbehalt der Ehre im Urtheile oder die Befugniss der Richter nur auf eine gewisse Zeit den Ehrenverlust im Urtheile auszusprechen. Allen diesen neuen Experimenten liegt ein System der Halbheit, ein dunkles Gefühl der Anerkennung der Unzweckmässigkeit aller entehrenden Strafen und eine Selbsttäuschung der Gesetzgeber zum Grunde, welche sich einbilden, dass sie voraus nach einem gewissen Titel des Verbrechens und nach gewissen Vorstellungen über die regelmässige Verübung derselben im Gesetzbuche bestimmen können, welches Verbrechen ein entehrendes oder ein nicht entehrendes sei. Nicht weniger gross ist aber die Selbsttäuschung, wenn man glaubt, dass der Richter im Stande sein werde, mit Sicherheit urtheilen zu können, ob der Be-

Art der Vollziehung dieser Straftart für weit gelinder als die Todesstrafe und daher für unverhältnissmässig zu milde bei todeswürdigen Verbrechen, oder es betrachtet die absolute Isolirung als eine so furchtbare und den menschlichen Gefühlen widerstrebende Straftart, so dass man sie als ungerecht ansieht; beide Vorstellungen sind allerdings irrig; dass sie aber vorkommen und wenn sie verbreitet sind, nachtheilig wirken, lässt sich nicht in Abrede stellen.

¹⁾ Auch die im neuen Waadtländischen Gesetzbuche Art. 61, nach welcher die Gerichte wegen Milderungsgründe von der Todesstrafe abgehen dürfen, könnte aufgenommen werden.

strafte den Ehrenverlust verschuldet habe oder nicht, und wie lange derselbe eintreten soll. Es ist nicht schwierig, bei der Mehrzahl der sogenannten schwersten Verbrechen ¹⁾ ein solches Zusammentreffen von Umständen nachzuweisen, durch welches die Verschuldung so wesentlich vermindert wird, dass der Ehrenverlust als Folge des Verbrechens ungerecht ist. Wie kann der Gesetzgeber dennoch blos des Titels des Verbrechens wegen als nothwendige Folge Jedem, welcher ein gewisses Verbrechen verübt, Ehrenverlust drohen? Ueberlässt aber der Gesetzgeber dem Richter die Wahl der Strafart, so ist zwar das System besser als das vorige; allein auch dabei erhebt sich die Bedenklichkeit, dass theils die Gesetzgeber willkürlich und prinziplos einige Verbrechen annehmen, bei welchen sie den Gerichten die Wahl gestatten, theils dass die Richter in eine furchtbare Lage gesetzt werden, in welcher sie entscheiden sollen, ob den Angeschuldigten ausser der verwirkten Freiheitsstrafe noch ein Ehrenverlust treffen soll. Ein solches Urtheil setzt voraus, dass die Richter den moralischen Zustand des Angeschuldigten so richtig beurtheilen können, dass sie darüber zu entscheiden im Stande sind, ob die verübten Vergehen das Produkt tiefer moralischer Verdorbenheit und völligen Mangels des Ehrgefühls sind und ob die Verworfenheit so gross ist, dass auch keine moralische Erhebung und Besserung *während des ganzen Lebens des Bestraften* angenommen werden kann und er daher als ein lebenslänglicher Gebrandmarkter ²⁾ erklärt werden darf. Schwerlich kann man sich davon überzeugen, dass eine Criminaluntersuchung solche Materialien liefert, welche allein in den Stand setzen können, über den Ehrenverlust zu entscheiden. Jeder Richter, welcher redlich die Wahrheit gestehen will, muss gestehen, dass sein Urtheil, durch welches er die Ehrenfolgen ausspricht, ein rein willkürliches, auf ungenügende Voraussetzungen Gebautes ist. Warum hat kein Gesetzgeber den Muth, bei diesem Stande der Verhältnisse, bei der entschiedenen Halbheit seiner Bestimmungen, lieber die entehrenden Strafen ganz zu verbannen, dem Bestraften die Aussicht zu eröffnen, dass er durch ein tadelloses Benehmen das Vertrauen seiner Mitbürger gewinnen könne, und dem Volke zu überlassen, wie weit es nach genauer Beobachtung des

¹⁾ Wir haben in dieser Schrift gezeigt, dass in der Praxis anerkannt ist, dass bei dem Meineide, bei Nothzucht, bei Bigamie, bei Fälschung einzelne Fälle vorkommen können, in welchen die entehrende Strafe als ungerecht sich darstellt.

²⁾ Darin liegt eben der furchtbare Character des Ehrenverlusts, dass über den Sträfling von 31 Jahren der Stab gebrochen und er als gebrandmarkt für sein ganzes Leben erklärt wird. Weder die Religion, noch die Moral billigen ein solches Verdammungsurtheil, das auf *eine* aus dem Leben des Angeschuldigten gerissene Handlung sich gründet und es wagt, auszusprechen, dass der, welcher einmal ein gewisses Verbrechen verübt, auch durch keine Strafe gebessert werden wird und des Vertrauens der Mitbürger unwürdig bleibt.

jenigen, der einmal bestraft wurde, ihn als würdig seines Vertrauens erkennt? Die Redaktoren des ungarischen Entwurfs hatten diesen Muth und zahllose Schwierigkeiten, welche in allen Ländern durch das System entehrender Strafen im Leben entstehen, verschwinden nach dem Entwurfe leicht.¹⁾

III. Eine lobenswerthe Eigenthümlichkeit des vorliegenden Entwurfs bilden die Vorschriften über den *Versuch* der Verbrechen. Jeder Praktiker weiss, wie das System der deutschen Gesetzbücher, nach welchem bei allen Verbrechen der Versuch derselben als strafbar erklärt wird, in der Rechtsanwendung als nachtheilig sich darstellt. Eine Masse grundloser, kostspieliger und zeitraubender Untersuchungen wird dadurch veranlasst, welche entweder zu keinem Resultat führen oder Strafurtheile in Fällen veranlassen, in welchen kein öffentliches Interesse der bürgerlichen Gesellschaft an der Bestrafung verliert. Nur die Sucht der deutschen Gelehrten zu generalisiren, bewirkte den aus den Lehrbüchern in die Gesetzbücher übergegangenen Satz, dass bei jedem Verbrechen der Versuch strafbar sei.²⁾ Die Ansichten des römischen Rechts hätten die Gesetzgeber belehren sollen, dass es klug ist, nicht eine allgemeine Vorschrift über Versuch zu geben, sondern bei den einzelnen Verbrechen die Handlungen zu bezeichnen, welche als sogenannte Versuchshandlungen bestraft werden sollen. — Bei den politischen Verbrechen führt eine generalisirende Bestimmung über Versuch zu gefährlichen Folgerungen. Die Gesetzbücher stellen z. B. die Verschwörung, oder die Aufforderung zum Hochverrath unter besondere Strafgesetze: die allgemeine Vorschrift über Versuch nöthigt dann auch die Richter, einen Versuch der Verschwörung, oder Versuch der Aufforderung anzunehmen. Das französische Recht hatte wenigstens durch die Vorschrift (art. 3. Code), dass der Versuch der Vergehen (*délits*) nur in den besonders im Gesetzbuche bestimmten Fällen, bestraft werden soll, einen grossen Schritt zur Beschränkung des Strafgebiets gethan. Der Gesetzgeber muss das öffentliche Interesse abwägen und prüfen, in wie fern dies bei gewissen Handlungen Bestrafung fordert. Der Ungarische Entwurf hat noch consequenter in §. 49 den Grundsatz durchgeführt, dass der Versuch da, wo das Gesetz bei den einzelnen Verbrechen den Versuch nicht mit Strafe bedroht, auch nicht bestraft werden darf. Der Entwurf bedroht darnach mit Strafe den Versuch bei Mord und Todtschlag (§. 118), Kindesmord (§. 136), bei Körperverletzung (§. 153), Gefangenhalten und Kindesraub (§. 188, 194), falsches Zeugniß (242), Diebstahl (304), Raub

¹⁾ In Bezug auf Staatsdienst lässt sich das öffentliche Interesse durch besondere Gesetze hinreichend sichern.

²⁾ Man findet die Strafurtheile, wegen Versuchs der Anstiftung zum Verbrechen, wegen Versuchs des Ehebruchs, der Verführung zur Unzucht, des Hausfriedensbruchs, der Ehrenkränkung, wegen Versuchs der Beleidigung der Amtsehre.

(326), Fälschung (343), Brandstiftung (394). Nach dem Entwurfe giebt es daher keinen strafbaren Versuch bei Abtreibung der Leibesfrucht, bei Zweikampf, bei Injurien, Ehebruch etc. Wir glauben, dass das System weise ist und vielen unnöthigen Untersuchungen¹⁾ vorbeugt. Der Zweifel kann freilich erhoben werden, ob nicht auch bei andern Verbrechen, bei welchen der Entwurf nichts über Versuch bestimmt, das öffentliche Interesse die Strafbarkeit der Versuchshandlungen fordert, z. B. wenn ein Dritter gegen den Willen der Schwangeren ihr ein Abtreibungsmittel gab.²⁾ Auch bei dem Verbrechen der mehrfachen Ehe kommen Fälle vor, in welchen der Versuch strafbar erklärt werden sollte.³⁾ Mit Recht fragt man auch, warum der Entwurf, der den richtigen Weg so zweckmässig wählt, nicht weiter ging und einen andern in der Lehre von dem Versuche in der Rechtsanwendung bemerkbaren Nachtheil beseitigte. Sollte man nicht lieber bei den einzelnen Verbrechen die Handlungen, in welchen ein strafbarer Versuch in dem neueren Sinne liegt, als eigene Vergehen aufstellen und mit Strafe bedrohen, wie dies die Römer gethan haben? Die Erfahrung lehrt, dass z. B. bei dem Diebstahle, bei Meineide, vorzüglich bei Hochverrathe, die Frage ist, welche Handlungen einen strafbaren Versuch begründen, weil der Ausdruck der neuen Gesetze: Anfang der Ausführung, immer ein unbestimmter ist, und Streitigkeiten veranlasst. Wenn z. B. Art. 303 des vorliegenden Entwurfs von dem Versuche des Diebstahls spricht, so wird es immer streitig bleiben, ob das Einschleichen in ein fremdes Haus in diebischer Absicht, das Erbrechen von Behältnissen in solcher Absicht, Versuch begründet. Sollte man nicht Handlungen dieser Art schon eine Strafe im Gesetze drohen? Bei einigen Verbrechen ist dies höchst nothwendig. Bei andern, z. B. bei Meineid, ist der Streit bekanntlich sehr gross,⁴⁾ wann der Versuch dieses Verbrechens begründet ist, z. B. obschon durch Erbieten zum falschen Eide. Dies sollte im Gesetze bestimmt sein. Bei dem Hochverrathe hat der Entwurf §. 423 von der Theilnahme an einer auf hochverräterische Handlungen gerichteten Verschwörung, §. 426 von der Anstiftung eines Anderen zum Hochverrath und §. 428 von Aufforderung zu diesem Verbrechen gesprochen, und bei jedem dieser Vergehen eine besondere Strafe gedroht. Ist es die Absicht des Entwurfs, dadurch die Reihe der Handlungen, welche

¹⁾ Der Verfasser kennt einen Fall, in welchem Jemand, der einen fremden Brief eben zu erbrechen im Begriffe war, wegen Versuchs der widerrechtlichen Eröffnung fremder Briefe in Untersuchung kam.

²⁾ Auch das französ. Recht, welches mit Recht keinen strafbaren Versuch bei dem von der Schwangeren verübten abortus annimmt, erkennt den Dritten als strafbar wegen Versuchs. *Théorie V. p. 432—9.*

³⁾ S. auch v. Frankreich. *Helie VI. p. 282.*

⁴⁾ S. oben S. 105.

man sonst Versuch des Hochverraths nennt, zu erschöpfen, so ist dies System zu billigen, weil dann eigentlich soviele besondere, mit Strafe bedrohte, Vergehen vorliegen; nur bedarf es einer noch bestimmteren Fassung des Gesetzes, damit es nicht einem Richter einfalle, wieder einen Versuch dieser Handlungen anzunehmen. Es verdient aber noch die Frage eine Erwägung, ob nicht noch andere sonst als Versuchshandlungen des Hochverraths betrachtete Handlungen, ausser den oben genannten, mit Strafe bedroht werden sollen, z. B. wer dem Könige auflauert, um ihn zu tödten,¹⁾ oder wer mit einer auswärtigen feindlichen Macht in hochverrätherischer Absicht in Verbindung tritt.

IV. Der Entwurf droht nicht, wie andere Gesetzbücher dies thun, ein Minimum der Strafe, sondern überall nur das Maximum. Das System dient unfehlbar dazu, eine Masse von Unterscheidungen, die sonst die Gesetzbücher aufstellen, unnöthig zu machen und die Härten zu vermeiden, die nach der Erfahrung überall in der Rechtsanwendung sich ergeben, weil das gedrohte Minimum der Strafe zu hoch ist. In vielen Fällen z. B. bei der Bestrafung des Versuchs ist es gewiss zweckmässig, kein Minimum zu drohen, weil der Gesetzgeber gar nicht im Stande ist, die unendlich vielen Combinationen und die Fälle vorherzusehen, in welchen die Verschuldung so tief herabsinkt, dass selbst das gesetzliche Minimum im Missverhältnisse stehen würde. Unverkennbar beruht auch die Aufstellung von Abstufungen bei manchen Verbrechen auf einer Selbsttäuschung des Gesetzgebers, weil die Grenzen oft so fein sind, dass man sie nicht gehörig im Gesetze trennen kann, oder eigentlich Alles auf Willkür beruht²⁾ und die Richter der Sache nach ebenso urtheilen, als wenn keine Abstufungen gemacht wären. Häufig ist noch ein Auszeichnungsgrund oder ein gewisses Merkmal, wegen dessen das Gesetz eine höhere Strafe droht, zwar in vielen Fällen von der Art, dass deswegen eine höhere Strafe gerechtfertigt wird; allein in mehreren Fällen, die dem Buchstaben nach ebenfalls unter die gesetzliche höhere Abstufung gehörten, würde die Straferhöhung ungerecht sein. Auf der anderen Seite hat das System, bei den Strafdrohungen kein Minimum beizufügen, auch manche Bedenklichkeiten. Unverkennbar kann sich dadurch die Strafanwendung in eine Willkür auflösen. Eine grosse Ungleichförmigkeit dieser Anwendung und eine Rechtsungewissheit können nachtheilig werden. Wenn der vorliegende Entwurf in manchen Fällen als höchste Strafe lebenslänglichen Kerker droht, z. B. bei Mord (111),

¹⁾ Der Entwurf §. 421 bedient sich überall des Ausdrucks: *wer sich thätlich bestrebt*. Sollte nicht dieser Ausdruck zu vieldeutig sein?

²⁾ Hierher gehören die oben S. 39 angeführten Erfahrungen über die Abstufungen bei Körperverletzung, darnach ob der Thäter den eingetretenen Erfolg als sehr wahrscheinliche, oder sehr unwahrscheinliche, oder wahrscheinliche Folge vorhersehen konnte.

Nothzucht im schwersten Falle (205), Hochverrath und Landesverrath (422, 420), Brandstiftung (392), so musste des Gesetzgeber besorgen, dass ein Gericht Kerker von einigen Tagen oder Wochen und ein anderes in einem ganz ähnlichen Falle lebenslänglichen Kerker erkennt. Wir geben zwar zu, dass solche Befürchtungen an dem richtigen gesunden Sinne der Richter scheitern werden; allein wenn auch solche ausserordentliche Fälle nicht eintreten, so lässt sich doch nicht läugnen, dass auffallende Rechtssprüche in einem zwar niederen Grade eintreten können. Auch die Interessen der bürgerlichen Ordnung und Sicherheit müssen gewahrt werden. Unverhältnissmässig milde Urtheile sind so nachtheilig,¹⁾ als ungerechte Lossprechungen. Es hängt daher auf jeden Fall sehr viel von den Richtern ab, welche solche durch kein Minimum begränzte Strafgesetze anzuwenden haben; und der Gesetzgeber muss sich befriedigend die Frage beantworten können, ob ihnen die nöthige Intelligenz, sicherer Takt, der den Richter leiten muss, moralische Kraft, die durch keinen Partheigeist oder Standesrücksichten sich irre machen lässt, zugetraut werden kann. Der Mangel eines Minimums im Gesetzbuche kann aber auch bedenklich für die Rechte der Angeklagten werden, indem die Richter, die durch kein Minimum gebunden sind, leicht aus Hass, Unverstand oder in Zeiten politischer Aufregung eine zu harte Strafe erkennen können, die sie nicht erkannt haben würden, wenn sie durch ein Minimum beschränkt gewesen wären. Indem wir zwar überhaupt das System des Ungarischen Entwurfs billigen, halten wir für nothwendig, es durch zweckmässig aufzustellende Abstufungen im Gesetze unschädlich zu machen. Auch der Entwurf hat solche Abstufungen gemacht, z. B. III. 112 bei Mord, indem er lebenslänglichen Kerker in 7 schweren Fällen als die höchste Strafe und in andern Fällen 18 Jahr, oder bei besonderer Grausamkeit 22 Jahr Kerker als Maximum droht, bei Kindesmord (132), je nachdem der Einfluss vor oder bei oder nach der Entbindung gefasst wurde, ebenso bei falscher Denunciation (258), Körperverletzung (152), Blutschande (222), Meineid (238), Diebstahl (296, 311), Raub (322). Da jedoch in allen diesen Fällen nur das Maximum, welches bei jeder Abstufung eintreten soll, angegeben ist, so ist der Richter unbeschränkt in dem Minimum, z. B. er könnte auch bei Körperverletzung, wenn der Verletzte unbrauchbar zu allen Arbeiten geworden ist, einige Wochen Kerker aussprechen. Sollte es nicht zweckmässiger sein, wenn der Gesetzgeber bei Verbrechen, bei welchen sich leicht durch äussere Merkmale, z. B. nach dem Gegenstande,

¹⁾ Hier wird dann die Frage wichtig, ob nicht das Gesetz dem Staatsanwalte gestatten soll, wegen zu milder Strafurtheile Rechtsmittel zu ergreifen. Der Ungarische Entwurf einer Strafprozessordnung v. 1843. §. 406 giebt dem öffentlichen Ankläger das Recht, Appellation einzulegen, so oft seine Anträge auf 5jähriges Gefängniss oder höhere Strafen lauteten, und der Angeschuldigte losgesprochen oder zu einer geringeren Strafe verurtheilt wird.

nach den besonderen gebrauchten Mitteln, nach der Art der verletzten Pflichten Abstufungen machen lassen, solche aufstellt und in den schwersten Fällen ein Minimum angeben würde, jedoch so, dass die Strafen in der Art ineinander fließen, dass das Minimum der schwereren Art niedriger ist, als das Maximum der nächstfolgenden geringeren Abstufung, z. B. bei Körperverletzung oder Diebstahl.¹⁾ Für die Fälle, bei denen keine im Gesetze angegebene Auszeichnungsgründe eintreten, hätte das Gesetz dann nur ein Maximum und kein Minimum zu drohen, weil hier die Combinationen, durch welche die Verschuldung herabgesetzt wird, nicht leicht vorausgesehen und daher auch niedrigste Strafgrößen nicht bestimmt werden können.

V. Prüft man die einzelnen Bestimmungen des Entwurfs darnach, wie die Verbrechen und die Abstufungen derselben von einander unterschieden werden, so kann man den Entwurf von dem Fehler nicht freisprechen, dass er zuviel von dem Zufalle dadurch abhängig gemacht hat, dass er insbesondere nach gewissen Zahlen, die bei dem eingetretenen Erfolge entscheiden, die Strafe droht. Schon die Unterscheidung einer Tödtung und Körperverletzung darnach, ob der Verletzte (§. 115, 152) vor oder nach 30 Tagen gestorben ist, kann nicht gebilligt werden. Die Wissenschaft hat schon lange darüber entschieden,²⁾ dass die Rücksicht auf gewisse kritische Tage grundlos ist, weil man nach den ärztlichen Gesetzen nicht auf einen Causalzusammenhang zwischen Verletzung und Tod deswegen schliessen kann, dass der Tod innerhalb einer gewissen Zeit eintrat, weil dabei Alles nur von dem Zufalle abhängt, und die Volksmoral irre geleitet wird, wenn von solchen grundlosen Merkmalen die Annahme eines Verbrechens abhängig gemacht wird.³⁾ Bei dem Verbrechen der Gefangenhaltung (186) werden Abstufungen in der Strafe darnach gebildet, ob der Andere weniger als 24 Stunden oder darüber, aber unter 8 Tagen oder über ein Jahr gefangen gehalten wird. Auch hier entscheidet eine Viertelstunde mehr oder weniger über die Strafanwendung. Die Verschuldung wird doch nicht dadurch bestimmt, dass der Thäter eine Stunde länger den Anderen gefangen hält. Erwarte man nicht, dass solche Abstufungen in die Volksansicht übergehen und die Schwere der Verbrechen darnach bestimmt wird. Bei dem Diebstahle (296), wird die Strafe, selbst bei dem gefährlichen (291), durch den Betrag

¹⁾ Auch eine Ermächtigung, wie sie das hessische Gesetzbuch §. 365 am Ende enthält, ist da passend, wenn man Abstufungen der Strafen nach gewissen Zahlen macht.

²⁾ Mende Handbuch der gerichtl. Medicin I. S. 244.

³⁾ Zwei Menschen verwundet unter gleichen Umständen zwei Andere. Der von A. verwundete C. stirbt am 29-ten Tage, der von B. verwundete D. am 31. Tage, weil sein geschickter Arzt oder die Körperbeschaffenheit des D. Eintreten des Todes um 2 Tage länger verzögerte. Warum A. als Mörder, und B. nur wegen Körperverletzung bestraft werden?

des Gestohlenen bestimmt. Wir haben schon oben ¹⁾ die Nachteile eines solchen Systemes geschildert. Zwar muss anerkannt werden, dass nach dem ungarischen Entwurfe weniger als nach andern neuen Gesetzgebungen Härten hervortreten, weil kein Minimum gedroht ist, daher der Richter auch in Fällen, in welchen grössere Summen verwendet sind, nicht gehindert ist, eine geringe Strafe zu erkennen; allein dennoch ergibt sich durch die Wahl solcher unpassenden Unterscheidungsmomente der Nachtheil, dass man die Ansichten des Volkes dadurch irre leitet, und manchen weniger tüchtig gebildeten Richter zu dem Glauben veranlasst, dass er eine höhere Strafe erkennen müsse, weil das Gesetz den in dem Falle vorhandenen Umstand als Grund der höheren Strafdrohung erklärt. Auch andere im Entwurfe vorkommende Abstufungen sind unpassend, z. B. Art. 222 bei der Blutschande, wie dem Beischlaf zwischen vollbürtigen Geschwistern Strafe bis 3, und zwischen halbbürtigen bis 2 Jahren gedroht wird. Darin liegt doch kein Grund, eine höhere Verschuldung anzunehmen, weil die Geschwister vollbürtig waren. Eine Beachtung des Lebens in der Familie lehrt bald, dass die Volksansicht davon nichts abhängig macht.²⁾ — Bei der falschen Beschuldigung (258) wird die Strafe darnach verschieden bestimmt, ob der falsche Angeber den Anderen einer That beschuldigt, die, wenn sie wahr wäre, eine Verurtheilung von 1 Jahr bis 5 Jahren oder darüber veranlassen würde. Wie kann der Gesetzgeber Ungarns davon etwas abhängig machen, welche Strafe möglicher Weise eintritt! Da kein Minimum gesetzt ist und der Richter so grosse Strafraumen hat, so kann der Beschuldigte nicht wissen, welche Strafe den Anderen wegen der Handlung treffen könnte es kann also darnach auch seine Verschuldung nicht bestimmt werden, z. B. wenn er den Andern fälschlich der Nothzucht oder der Tödtung beschuldigt; ebenso hat der Richter, welcher über die falsche Beschuldigung urtheilen soll, keinen Anhaltspunkt. Bei der Münzfälschung (355, 361), wird eine sehr verschiedene Strafgrösse davon abhängig gemacht, ob das Verbrechen an Gold und Silber oder an Kupfermünzen verübt ist. Dies ist aber in der Allgemeinheit unrichtig. Eben bei den Letzteren ist die Begehung des Verbrechens weit leichter, der Reiz zu demselben ist grösser und der Nachtheil für den kleinen Verkehr ist bedeutender, weil man solche Münzen nicht ängstlich prüft und eher die ärmere Volksklasse beschädigt wird, während die Entdeckung falscher Gold- und Silbermünzen weit leichter ist. — Wir müssen aber auch auf einzelne unpassende Strafverhältnisse des Entwurfs aufmerksam machen. Bei manchen Verbrechen ist das gedrohte

¹⁾ Oben S. 40.

²⁾ Wenn z. B. bei dem Tode der ersten Frau ein 1jähriges Mädchen am Leben ist und die zweite Frau im ersten Jahre von einem Knaben entbunden wird, so werden beide Kinder von dem zarten Alter so sich betrachten, als wenn sie vollbürtige Geschwister wären.

Maximum zu niedrig, z. B. Art. 181 bei der gewaltsamen Nöthigung, wo 1 Jahr die höchste Strafe ist. Denke man sich nun, dass ein Mann einen jungen Menschen von 20 Jahren durch schwere Gewalt zur Duldung der Sodomie nöthigt, so könnte er wegen Nothzucht nicht bestraft werden, weil dies Verbrechen nur an einer Frauensperson verübt werden kann. Ein Jahr Strafe wird aber für solche Fälle oft zu gering sein. Bei der Körperverletzung (152) ist 4jähriger Kerker die höchste Strafe, wenn der Verletzte zu allen Arbeiten unfähig wurde oder seinen Verstand verlor. Wir geben zu, dass nach dem System der absoluten Isolirung, wenn dies zum Grunde gelegt wird, die Strafzeiten kürzer sein müssen, als nach andern neuen Gesetzbüchern; allein die Körperverletzung kann unter solchen empörenden Umständen und mit so schweren Folgen vorkommen, dass die Verschuldung dabei nahe an die bei der Tödtung gränzt und dass 4 Jahr Strafe zu gering sein würde. Die Strafe der Verläumdung (Geldstrafe bis 600 fl.) ist in §. 264 viel zu gering gedroht; der reiche Verbrecher bezahlt diese Summe und freut sich, den Gegner empfindlich gekränkt zu haben; das Volk aber ist erbittert, wenn es solche Strafurtheile erfährt. Unfehlbar kann eine Verläumdung, z. B. aus Bosheit oder Rache, um das Lebensglück eines Mädchens zu vernichten, so schändlich verübt sein, dass nur eine empfindliche Gefängnisstrafe mit der Verschuldung im gerechten Verhältnisse steht. Im Allgemeinen sind die Strafdrohungen bei Verläumdung und Ehrenkränkung zu niedrig. Ueberhaupt scheint die Geldstrafe oft unpassend gedroht zu sein, z. B. (438) bei dem Aufruhr. Reiche Leute begehen dies Verbrechen selten; die ärmere Volksklasse macht sich dessen schuldig, aber auch sie nicht aus Motiven, welchen eine Geldstrafe entspricht; die Unvermöglichen aber würden doch nicht zu dieser Strafe angehalten werden können. — In anderen Fällen scheint der Entwurf ein zu hohes Maximum zu drohen; die Einwendung, dass dies nur für die schwersten Fälle angewendet werden wird, beruhigt nicht; weil die Gefahr immer begründet ist, dass die Richter doch von der höchsten Strafe Gebrauch machen, wo sie nicht verschuldet ist, und weil dann zu leicht die Richter die regelmässige Strafe zu hoch ausmessen, da sie leider vielfach geneigt sind, die mittlere Strafe regelmässig anzuwenden und diese Strafe zu hoch anzunehmen veranlasst werden. Zu hoch ist das Maximum im Art. 230 bei der Sodomie, wenn 3jähriger Kerker gedroht ist.¹⁾ Erwägt man, dass der Grund der Bestrafung wohl nur darin liegen kann, dass der Staat eine von der Volksansicht

¹⁾ Viele Gründe sprechen wohl dafür, das Vergehen, wenn es nicht mit öffentlicher Aergerniss verübt wird, gar nicht mit Strafe zu bedrohen. Untersuchungen dieser Art sind immer scandalös, machen häufig erst mit einem vielleicht früher in der Gegend weniger bekannten Verbrechen allgemeiner bekannt und reizen die Phantasie und Sinnlichkeit der Jugend.

als schändlich erkannte Handlung nicht durch sein Schweigen und die Strafflosigkeit gleichgültig zu behandeln scheine, so bedarf es nur einer kürzer dauernden Strafe, die z. B. ein Jahr nicht übersteigen sollte. Wer einem Menschen aus Bosheit beide Augen aussticht, leidet nach Art. 152 des Entwurfs höchstens 3 Jahre Kerker, und diese Strafe trifft auch den rohen, ungebildeten, sinnlichen Burschen, der Sodomie verübt. Hier ist kein gehöriges Verhältniss. Auch bei der Münzfälschung (385) ist das Maximum von 12 Jahren, ebenso bei Fälschung und Ausgeben von Gold- und Silbermünzen zu hoch und widerspricht den Strafgrössen, die durch neuere Gesetzgebungen bei diesem Verbrechen angeführt sind, vorzüglich wenn man erwägt, dass in Ungarn das Gefängnisssystem auf absolute Isolirung gebaut werden soll. Die Strafverhältnisse in ihrem Maximum sind ferner bei der Brandstiftung zu hoch gedroht.¹⁾

Der Entwurf enthält noch mehr, als dies in anderen Gesetzbüchern vorkommt, Bestimmungen über sonderbare, möglicherweise vorkommende Fälle, bei denen er entweder ausspricht, dass sie nicht unter das Strafgesetz fallen sollen oder bei denen eine besondere Strafe gedroht wird. Beispiele der ersten Art sind die Vorschriften bei der Tödtung (139),²⁾ bei Körperverletzung (162),³⁾ bei Gefangenhalten (187), bei Ehrenkränkungen (282).⁴⁾ Beispiele der zweiten Art kommen vor §. 198 bei Gefangenhalten,⁵⁾ §. 207 im Kapitel von der Nothzucht.⁶⁾ Man muss bezweifeln, ob solche Bestimmungen vorzüglich in einem Gesetzbuche, welches dem richterlichen Ermessen soviel vertraut, wie das Ungarische, nothwendig sind; denn entweder versteht sich nach allgemeinen Grundsätzen von der Zurechnung die Strafflosigkeit von selbst, z. B. bei dem Arzt (283) oder es ist nur unter sehr vielen Einschränkungen die Strafflosigkeit begründet, wo

¹⁾ Z. B. nach §. 385, wo 12 Jahre Kerker dem gedroht sind, welcher ein öffentliches Gebäude, wenn auch Niemand darin wohnte, in Brand steckt; also auch, wenn eine freistehende, dem Staate gehörige Scheuer von Holz angezündet wird.

²⁾ Hieher ist der Fall der Perforation von Seite des Geburtshelfers gerechnet, ebenso der Fall, wenn ein wegen schwerer Verbrechen Gefangener oder Verurtheilter entflieht und von den Gerichtsdienern auf der Flucht getödtet wird.

³⁾ Hieher ist der Fall gerechnet, wo der Arzt einen Kranken, blos um ihn zu heilen, verletzt oder gemartert hat.

⁴⁾ Z. B. wenn der Beamte in Folge eines Urtheils oder der, welcher ein Züchtigungsrecht hat, einem Andern einen Verweis giebt.

⁵⁾ Wenn Jemand eines Kindes, das bei seinen Eltern oder deren Stellvertretern vernachlässigt wird, in der Absicht sich bemächtigt, um sein Loos oder seine Zukunft zu verbessern. Hier Strafe Gefängnis bis eine Woche gedroht.

⁶⁾ Wer eine Frauensperson zur Vollziehung des ausscherehelichen Beischlafs dadurch bewog, dass er sich hinterlistig für ihren Ehemann ausgab, leidet Kerker bis 1 Jahr.

es besser ist, wenn das Gesetz dem Richter die Würdigung der Umstände überlässt, z. B. bei Tödtung eines Fliehenden. Bei Beispielen der zweiten Art bedarf entweder der Gesetzgeber, wenn er kein Minimum droht, des Hervorhebens solcher besonderen Fälle nicht, oder er kommt durch dies Eingehen in ausserordentliche Fälle zu einem Detail von Strafvorschriften, welche für den klugen Richter überflüssig sind und den minder gewandten leicht irre führen.¹⁾

Die bisherige Darstellung mag zeigen, dass auf jeden Fall der ungarische Entwurf ein durch Originalität und richtiges Erkennen der wahren Bedürfnisse der Strafgesetzgebung höchst beachtungswürdiges Gesetzeswerk ist, dessen einzelne Mängel leicht verbessert werden können.

Mittermaier dolgozata magyar fordításban is megjelent ily czim alatt: Mittermaier a magyar büntető-törvénykönyvi javaslatról. Pest. Heckenast Gusztáv. 1843.

Nehogy pedig talán valaki azt higgye, hogy Mittermaier magasztalásai a közönséges nemzetközi udvariasságnak tudhatók be, ide igatunk néhány tételt Mittermaiernek ugyanazon kötet végén levő dolgozatából, melyet az 1842-iki németalföldi javaslatról írt. Ez idézet mutatja, hogy Mittermaier tudott nagyon szigorú is lenni; de újabb adalékul szolgál arra is, hogy a negyvenes évek elején a codificatio mily szempontok által vezéreltette magát.

»Das Strafsystem des allgemeinen Theils des niederländischen Gesetzbuches verdient keine Billigung; die grosse Ausdehnung der entehrenden Strafen, der häufige Gebrauch der Zuchthausstrafen, die lange Dauer der gedrohten Strafen sind unfehlbar grosse Fehler des Gesetzbuchs, die umsomehr hervortreten, als eben in den Niederlanden die öffentliche Stimme sich lebhaft für die Einführung des Poenitentiarisystems ausspricht. Es ist nicht zu begreifen, wie man bei diesem Stande der öffentlichen Meinung die entehrenden Strafen beibehalten und so ausdehnen kann, als dies der Entwurf thut, und wie der vorliegende Entwurf die langandauernden Strafen drohen kann. Wir hoffen, dass die Generalstaaten bei der Berathung des Entwurfes das Strafsystem ändern werden, weil sonst das niederländische Gesetzbuch im schreienden Missverhältnisse mit den Forderungen der Gerechtigkeit stehen würde.

III. Az augsburgi Allgemeine Zeitung. — Hetzel.

Foglalkozott ezen kívül a javaslattal többször az augsburgi Allgemeine Zeitung. Ez a lap írt legtöbbször Magyarország viszonyairól. Rendes tudósítója Lukács Móricz volt.

¹⁾ Z. B. in dem oben in Note 50 angeführten Falle des §. 207.

Az 1843. évben az augsburgi újság következő számai foglalkoztak majd rövidebb, majd hosszabb közleményekben a magyar büntetőjogi törvényhozással. Főlap: 244., 274. 317., 328., 329., 330. sz. Melléklet: 298., 323., 356. sz.

Az 1844-ik évben pedig a következők. Főlap: 44. Melléklet: 49., 50., 92., 94., 96.¹⁾

Innen átmentek a tudósítások a többi külföldi lapba és a monografikus dolgozatokba is. Többek közt Hetzel »Die Todesstrafe« című monografiájában megemlékszik, hogy Magyarország képviselőháza a halálbüntetés megszüntetése mellett nyilatkozott és kiemeli különösen a klerus korrekt magatartását. (247. l.)

Mittermaier már 1843-ban azt írta Szalaynak, hogy a közfigyelem a magyar javaslat felé fordul.²⁾

IV. A belga szakbizottság véleménye.

Hogy Belgiumban is mily éber szemmel kísérték ezen törvényhozási munka fejleményeit, mutatja az a jelentés, melyet 1849-ben Haus, a belgiumi nagyhírű kriminalista, egy miniszteri szakbizottság nevében írt. A jelentés a büntető-törvénykönyv módosítását tárgyalja; foglalkozik többek közt a halálbüntetés megszüntetésének kérdésével s válaszolja a fejlődés fázisait, melyek az egyes országokban mutatkoznak. Magyarországról lelkesedéssel szól. Ide igtatjuk a jelentés ezen fejezetét, mely méltán sorakozik Mittermaier nyilatkozatai mellé. A fejezet így szól:³⁾

»Azon országok között — mondja a jelentés, — a hol a halálbüntetés eltörlése tárgyalatott, Magyarország különösen megérdemli a criminalista és a törvényhozó figyelmét.

Már 1791-ben felismerte az országgyűlés a büntető codex létrehozatalának szükségét. Az első javaslat a követ-

¹⁾ A melyeket Lukács Móricz írt, megtalálhatók Lukács Móricz munkáinak Gyulai Pál által kiadott gyűjteményében. (Franklin. 1894.)

²⁾ Hogy Mittermaier folyóirata részletes tudósításokat közölt, arról szóltunk a 90. lapon.

³⁾ A fordítást a magyar Btk. indokolásának I. kötetéből vettük át, hol a belga jelentésnek a halálbüntetésre vonatkozó része függelékként le van nyomtatva.

kező évben meg is jelent; de azzal többé nem foglalkoztak egész 1827-ig, a midőn is az országgyűlés kiküldött egy bizottságot az 1792-iki codex átvizsgálására. Minekutána ezen javaslat 1831-ben az ország összes törvényhatóságaival közöltetett volna, a revideált codex az országgyűlés elé terjesztetett, de ennek nem volt ideje azt tárgyalni.

1840-ben a bizottság, mely meg volt bízva a javító rendszernek behozatalát Magyarországon előkészíteni, szükségesnek vélte a büntető-törvényjavaslatot újjá önteni, hogy ez ama rendszerrel öszhangzásba hozassék. A bizottság hozzáfogott a munkához, hogy átdolgozza az 1827-iki javaslatot, és 1843-ban be is fejezte munkáját. Az új javaslat magában foglalá a büntető-törvényt, a büntető eljárást és a börtönrendszabályt. Ugyanazon évben (1843.) a büntető-törvényjavaslat elfogadtatott a képviselőház által. Hogy mi lőn ezen érdekes műnek sorsa, nem tudjuk.

Az utóbbi bizottság javaslata teljesen megszüntette a halálbüntetést, és egy tagja sem szólalt fel ezen megszüntetés ellen. A képviselőházban azonban néhány szónok által élénken megtámadtatott, de többek által annál élénkebben támogatott az eltörlés. És nevezetes dolog: a ház nagy többsége a halálbüntetés eltörlése mellett szavazott.

A tárgyalások, melyek ez alkalommal folytak, fölőtte tanulságosak és nem kevésbbé érdekesek, mint azon viták, melyek ugyane kérdés fölött más országok törvényhozó kamaráiban folytak, még Angliát és Amerikát sem véve ki. Ezen tárgyalások magas fogalmat adnak azon tagok képességéről és széleskörű ismereteiről, a kik azokban részt vettek. Sajnáljuk, hogy nem nyújthatjuk kivonatát ezen hosszú vitáknak, melyeknek olvasása — megvalljuk — reánk nagy benyomást gyakorolt.

Csak két ténynek jelzésére szorítkozunk.

Az első az, hogy valamennyi egyházrendi képviselő a halálbüntetés eltörlése mellett szavazott. Ugyanezen tünény adta elő magát a württembergi kamarákban. A magyar clerus kijelenté, hogy ő papi működésénél fogva ellene van a halálbüntetésnek.

Mint ember, mint keresztény, mint a vallás szolgája — mondá a clerus egyik tagja — megemlékezvén a meg-

váltó ezen szavairól: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*, kívánom, hogy a bűnös ne szenvedje a halálbüntetést, hanem hogy javuljon meg és váljék hasznos tagjává az emberiségnek. Önök a javító rendszert akarják elfogadni — úgymond egy másik egyházi férfiú — de akkor ne feledjék, hogy ezen rendszer elvei megállapíttattak és gyakoroltattak az egyház által, a mely iszonyodik a vértől és legyenek következetesek önmagukkal, kitörülvéni törvényeikből a halálbüntetést.

A másik tény a következő. *Szemere* képviselő egy nevezetes beszédében hivatkozott Belgium példájára, annak bebizonyításául, hogy a halálbüntetés eltörölhető a közbiztonság veszélyeztetése nélkül, mert a tapasztalás megmutatta, hogy 1829-től 1834-ig, mely időszak alatt a halálbüntetés tényleg meg volt szüntetve, a súlyos büntettek száma jelentékeny mérvben alábbszállt.«

A francia eredetinek szövege ez: ¹⁾

Parmi les pays où la question de l'abolition de la peine de mort a été débattue, la Hongrie mérite particulièrement de fixer l'attention du criminaliste et du législateur.

Déjà en 1791, la diète de ce royaume avait insisté sur la rédaction d'un Code criminel. Un premier projet fut publié l'année suivante; mais on ne s'en occupa plus qu'en 1827, où la diète nomma une nouvelle commission pour reviser le projet de 1792. Après avoir été communiqué, en 1831, à toutes les juridictions du royaume, le projet révisé fut soumis à la diète qui n'eut pas le temps de le discuter. En 1840, la commission chargée de préparer l'introduction, en Hongrie, du système pénitentiaire, reconnut la nécessité de refondre le projet de Code criminel, pour le mettre en harmonie avec ce système. La commission se mit à l'oeuvre pour réformer le projet de 1827, et acheva son travail en 1843. Le nouveau projet comprenait le Code pénal, le Code de procédure criminelle et le régime des prisons. La même année (1843), le projet de Code pénal fut adopté par la chambre des représentants et renvoyé à la chambre des magnats. Nous ignorons quel a été le sort de cet intéressant travail.

La dernière commission avait complètement supprimé, dans son projet, la peine de mort, et aucun de ses membres ne s'était élevé

¹⁾ Rapport adressé par la commission chargée de la révision du Code Pénal, à M. le ministre de la justice. 1849. — Ugyanez a jelentés megvan *Nypels* nagy commentárjában is. I. 43. l.

contre cette suppression. Au sein de la chambre même, la proposition fut vivement combattue par quelques orateurs, mais plus vivement soutenue par plusieurs autres, et, chose remarquable, la grande majorité de la chambre se prononça pour l'abolition de la peine capitale. A peine le quart des députés en défendit le maintien.

Les débats qui ont eu lieu à cette occasion sont fort instructifs et ne cèdent pas en intérêt aux discussions soulevées, sur cette même question, dans les chambres législatives des autres pays, sans en excepter l'Angleterre et l'Amérique ; ils donnent une haute idée du talent et des vastes connaissances des membres qui y ont pris part. Nous regrettons de ne pouvoir présenter un sommaire de ces longs débats dont la lecture, nous l'avouons, a fait sur nous une grande impression.

Nous nous bornerons à signaler deux faits.

Le premier, c'est que tous les députés ecclésiastiques votèrent pour l'abolition de la peine de mort. Ce même fait s'était produit également dans les chambres de Wurtemberg. Le clergé hongrois déclara qu'on ne pouvait ignorer qu'il était adversaire de la peine de mort en vertu de ses fonctions sacerdotales. »Comme homme, comme chrétien, comme ministre de la religion, disait un membre du clergé, je désire, en me rappelant les paroles du Sauveur : *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*, que le coupable ne subisse pas la mort, mais qu'il s'amende et devienne un membre utile de la société humaine. — Vous voulez, disait un autre ecclésiastique, adopter le système pénitentiaire. Mais alors n'oubliez pas que les principes de ce système ont été établis et pratiqués par l'Eglise qui a horreur du sang, et soyez conséquents avec vous-mêmes, en effaçant de vos lois la peine de mort.«

Voici le second fait. Le député Szemere, dans un discours remarquable, invoqua l'exemple de la Belgique pour démontrer que la peine de mort pouvait être abolie sans danger pour la sûreté publique, puisque l'expérience avait prouvé que, de 1829 à 1834, époque où la peine de mort était supprimée de fait, le nombre des grands crimes avait sensiblement diminué.

V. A magyar javaslat hatása az újabb törvényhozásokra.

Bizonyos ezekből, hogy a nyugaton jól ismerték a magyar javaslatot és méltatták az abban jelentkezett törekvéseket. S ha figyelembe vesszük, hogy e javaslat közrebocsátása után az addigi sötét szellemű codificatio Európában többé nem mutatkozott: bátran állíthatjuk, hogy a magyar javaslat fordulópont volt a büntetőjogi codificatióban s hogy befolyást gyakorolt a későbbi munkálatokra.

A negyvenes évek elejéig csak irodalmi munkák hangzottak Európában a büntetőjogi reform-eszméket ; a

codificatio körébe a magyar javaslattal jutottak, mely organikus egészsze tudta a formátlan anyagot alakítani.

Gyakran történik az, hogy egy bátor szó átváltoztatja egy kérdésben a helyzetet. A magyar javaslat is így hatott. Megmutatta, hogy lehetséges szervezni kellő szigorúságú büntetési rendszert a régi embertelen eszközök mellőzésével.

Még az 1843-iki porosz javaslat is, melyről fent¹⁾ szóltunk, a felismerhetetlenségig átalakult azon két év alatt, mely a legközelebbi (1845.) javaslat előterjesztéséig letelt. Ezen munkálat az előbbinek 18 büntetési neme közül négyet megszüntet, ezek közt a minősített halálbüntetést és a testi büntetést; a halálbüntetés eseteit tizről nyolczra szállítja le; az időleges szabadságbüntetés maximumát pedig 25 év helyett 20 évben állapítja meg. Legérdekesebb azonban összehasonlítani a két javaslatban a jogos védelem körülírását. A régieket lenyomattuk már,²⁾ ideiglatjuk most az 1845-ikét: Eine an sich strafbare Handlung, welche zur Abwendung eines gegen die Person oder gegen das Vermögen gerichteten rechtswidrigen Angriffs von dem Angegriffenen selbst oder von einem Anderen begangen wird, soll, soweit sie für den Zweck der Vertheidigung erforderlich ist, als in rechter Nothwehr begangen, straflos bleiben. Mig az 1843-iki a kicsinyeskedő szűkkeblűség netovábbja, addig emez már visszatükrözi a jelenleg uralkodó felfogást.

Hogy pedig az újabb fejlődés a magyar javaslattal teljesen azonos irányú, azt jól feltünteti a közel rokonság, melyet azzal Európa két legújabb codexe, az 1881-iki hollandi és az 1890-iki olasz mutat; és nem különben figyelemre méltó: hogy a magyar büntető-törvénykönyvnek tárgyalás alatt levő novellája is csak az 1843-iki javaslat szabványaihoz viszi közelebb a magyar büntető-igazságszolgáltatást.

Ha valaki egykor pártatlanul megírja a büntetőjogi codificatio fejlődésének történetét Európában, a jelenleg folyamatban levő reform-korszak kezdetét az 1843-iki magyar javaslat megjelenéséhez lesz kénytelen kötni.

¹⁾ ²⁾ L. 129. és köv. II.

Zárszó.

Az előadottak fonalán az anyagi büntetőjog 1843-iki codificatiója egészen más színben mutatkozik, mint a hogy azt eddig rendszerint föltüntették. A főkérdésekben nem Németországból jött az impulsus. A német codificatio azon időben a criminal-politika egészével behatóan és komolyan még nem foglalkozott. Maga Mittermaier is, ki pedig megelőzte korát, kételyeit fejezte ki a halálbüntetés megszüntetésének lehetősége fölött s a magyar javaslat többi reformjait is mint ideális magasságban levőket üdvözli. Hanem igenis mutatkozik a javaslatnál Beccariának és a mult század fölvilágosodási harcainak befolyása. De ez a befolyás ép úgy érezhető már az 1792-iki és 1827-iki magyar javaslatokban. A rendi sajátágtól eltekintve, ezek sokkal inkább visszatükrözik Beccaria könyvének szellemét, mint az ugyanazon időből származó európai büntető-törvények bármelyike.

Csakis a testi büntetés tekintetében ragaszkodott a két javaslat a régihez. De nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a testi büntetés nálunk több volt mint büntetési nem. Használhatása a földesúr részéről általános fegyelmező eszközül szolgált a jobbágysággal szemben. Ezen földesúri jogosultságnak számos volt a hatása a patrimoniális rendszer minden viszonyaira, a magánjogiakra, mint érintettük, nem kevésbbé mint a büntetőjogiakra; sőt legnagyobb hatása az volt, hogy a jobbágyok némán tűrték a maguk közjogi nullificatióját mindaddig, míg a nemesség nem adta ki a jelszót a jobbágyság fölszabadítására. Ily nagy tényezőt nem helyes csak a büntetőjog szempontjából megítélni. Míg a nemesség a rendi viszonyt fen akarta tartani, a fenforgott körülmények közt nem vélt lemondhatni a testi büntetés alkalmazásának virtualis

jogosultságáról. Az 1843-iki codificatio azért hagyta ki a büntetési nemek közül, mert az akkor irányadó államférfiaink részéről már elhatározott dolog volt a rendiség megszüntetése.

Ha tehát a testi büntetés az előző két javaslat büntetéseinek kiegészítő részét képezi, ez könnyen megmagyarázható a nélkül, hogy a javaslatokra egyedül e miatt reá kellene fognunk, hogy Beccaria-ellenesek. A magyar igazságszolgáltatásban évszázadok óta megvoltak csirái annak, a mit Beccaria és barátai tanítottak, s ép ez az oka, hogy tanaik Magyarországon erősebb viszhangra találtak s hogy a gyakorlatba, valamint a kodifikációba is átmentek.

Annyi kétségtelen, hogy az 1843-iki javaslat codificatorai meggyökeresedett magyar büntetőjogi tradícióval állottak szemben.¹⁾ Nagy tévedés hinni, hogy ők kezdték felkelteni a tisztultabb irányzatot. Meg volt az már akkoron érlelődve a magyar közélet legtöbb férfiában. A büntetőjogi kérdésekre nézve a conservatívek körülbelül ugyanazt vallották, mit az ellenzékiek. A minimum eltörlését melegen támogatta Majláth György országbíró. A halálbüntetés megszüntetését megszavazták Majláth György, Vay Miklós, Teleky József, Zarka János. És itt ismételve utalnunk kell a papság magatartására. Mikor a halálbüntetés tárgyalásakor valaki szemére lobbantotta a katolikus clerusnak, hogy hallgatásával kételyben hagyja a házat, vajjon elfogadja-e e büntetésnemet vagy nem: fölállott Lonovics József, a nagy-tudományú csanádi püspök és kijelenté, hogy az egyház

¹⁾ A politikai átalakulásra vonatkozólag ugyanezt írja *Concha Győző* »A kilenczvenes évek reformeszméi« című munkájában. — V. ö. ezenkívül: *Fraknoi*: Martinovics és társainak összeesküvése. 1880; *Ballagi Géza*: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. 1888. Szintén ide vág ugyanazon szerző ily című dolgozata: Az 1839/40-iki országgyűlés visszhangja az irodalomban, (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. Kiadja m. t. Akadémia. X. kötet 8. füzet.) Hogy mily élénk szellemi mozgalom uralkodott nálunk a múlt század utolsó tizedében, mutatja az, hogy Fraknoi és Ballagi szerint körülbelül 300—500 politikai röpirat jelent meg 1790 és 1792 közt; az utóbbi író pedig hozzát teszi, hogy sem 1848-ban, sem 1861-ben nem látott napvilágot annyi politikai röpirat, mint a mondott két év alatt.

ellene van a halálbüntetésnek és az egyház tagjai a jelen esetben is ellene fognak szavazni. Az esküdtszék behozataláról maga Szalay László is csak fentartással nyilatkozott; ebben a kérdésben tehát maguk az ellenzék tagjai sem voltak ugyanazon egy véleményen. Ellenben mikor a vádrendszer került szónyegre, Majláth György az elnöki székből kijelenté, hogy ez nem képezheti vita tárgyát, minthogy Magyarországon más mint a vádrendszer a bűnvádi eljárásban nem is képzelhető.

Az élő magyar büntetőjogi tradícióknak Deák Ferencz az 1843-iki javaslat útján határozott alakot adott. Kimondja a javaslat a hármasszoros büntetésnek, a halálbüntetésnek, a testi büntetésnek, a minimumnak és a becsületbeli következményeknek eltörlését, a szabadságvesztés-büntetéseket egységesé teszi s a sértett félnek lehetőleg kártalanítást nyújt. Egyik tételben sem alkudozik, nem közvetít. S ez az, a miben az 1843-iki javaslat túlmegy az előbbi két javaslaton, melyek csak törekvéseket, néhol sejtelmeket fejeztek ki, de álláspontjukat nem jelölték meg határozott parancsokkal és tilalmakkal.

A javaslathoz két oldalról jöttek hozzájáruló nyilatkozatok.

Egyrészt a megyék lelkesedve foglalták utasításaikba elveit, mivel kifejezésre juttatva látták abban a magyar jogot és a magyar politika vezéreszméjét. Másrészt Mittermaier szózata megerősíthette a javaslat barátait, hogy szakbeli és általános emberiességi szempontból a codex teljesen megállja helyét.

Úgy látszott, hogy a javaslat szerencsés csillagzat alatt született.

És mégsem.

Deák Ferencz — az ismert zalamegyei zavarok miatt — nem ment fel az országgyűlésre.

Ezzel az oly szép remények közt megindult vállalkozást nagy csapás érte.

A javaslat további sorsáról ott lesz helyén részletesen szólunk, a hol a Karok és Rendek s a főrendiház tárgyalásait fogjuk vázolni.

II. RÉSZ.

ANYAGGYŰJTEMÉNY.

XIV

Az anyaggyűjteményben megtartottuk a javaslatok és különvélemények eredeti helyesírását. A különböző javaslatok helyesírása azonban nem egyezvén meg, eltérések mutatkoznak. Ezek az eltérések itt-ott kétségtelenül zavarók. De mi nem éreztük magunkat feljogosítva akár az egyik, akár a másik irányban változtatni a javaslatok és különvélemények írásmódján.

AZ ORSZÁGOS VÁLASZTMÁNY
JELENTÉSE ÉS MELLÉKLETEI.

Az 1840. évi V. törvénycikkely által a büntető törvénykönyvvel válthatlan kapcsolatban lévő büntető s javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett kiküldött országos választmány jelentése.

Az 1840-dik évi 5-dik törvénycikkely rendeleténél fogva jelen országos Választmány a büntető törvénykönyvvel válthatlan kapcsolatban lévő büntető, és javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett kiküldetvén, és ezen kötelességét teljesítendő az 1841-dik évi November hónap 28-kán összehivatván, mielőtt kiküldetése érdemébe bocsátkozott volna, némelly a Választmány belső elrendezése körüli tárgyak valának elhatározandók. — Ugyan is ezen országos Választmánynak egy része okait a D-hez $\frac{1}{2}$ alatt zárt külön véleményekben előadván, mind a választmányi tollvivőnek, mind a küldöttség kebeléből kiküldendő alválasztmányi tagoknak választását, és a választmányi tanácskozások nyilvánosságát kívánta. — Az országos választmány azonban a D. alatt ide mellékelt Jegyzőkönyv 3-dik és 4-dik lapjain látható okoknál fogva a hasonló országos Választmányoknál eddig divatozott gyakorlatnál maradván, a fentebbi pontok egyikét sem fogadá el. Magához a kiküldetési tárgyhoz fogván ezen országos Választmány, a reá bizott rendszeres munkálat egyes részeinek kidolgozását, a dolog természetéhez képest, de időnyerés végett is czélszerűbbnek látta kevesebb tagokból álló alválasztmányokra bizni. Mellyek hogy működéseikben biztosan haladhassanak, szükséges vala a börtönrendszer, és az ahoz alkalmazandó büntető törvénykönyv kidolgozására eldöntő folytonos befolyással bíró elveknek és kérdéseknek előleges megállapítása, s elhatározása. Az illy elvek és kérdések tehát az e végre kiküldött tagok által összeíratván, azoknak mikép lett tárgyalása, megállapítása, s feloldása a

Jegyzőkönyv 5-dik lapjától 34-ig szemlélhető. Ezen elvek felett folyván a tanácskozások, a fogházak elrendezésére nézve a Jegyzőkönyv 7, 8, 9. és 10. lapjain felhozott okoknál fogva elfogadva lőn a magányrendszer elve; és miután a börtönrendszer, mikép a kiküldetésről szőlő törvény is világosan mondja, válhatatlan kapcsolatban áll magával a büntető törvénykönyvvvel, jelen országos Választmány tellyesen megvala győződve: hogy kiküldetéséhez képest csak úgy készíthet célszerű munkálatot, ha a büntető rendszert, s a büntető törvénykönyvet egymáshoz idomitva, mind a büntettekről, s büntetésekről, mind az eljárásról uj javallatot készítend. És így az Alválasztmányoknak szabályul szolgáló átalános elvek megállapítása után a Jegyzőkönyv 34-dik lapján látható két rendbeli Alválasztmány küldetett ki; az egyikre az építendő hatósági s kerületi fogházak mennyisége, s mineműsege, és az egész intézetnek belső elrendezése iránt — folytonos figyelemmel a költségekre, és azoknak honnan való pótlására, — adandó javallat, és későbbben a börtön fegyelem kidolgozása; — a másikra pedig a büntettek, és büntetések könyvének, s a büntető eljárásnak elkészítése bizatott. Eljárván ezen Alválasztmányok reájok bizott kötelességeikben, s javallataik az egész országos Választmány által tárgyalás alá vétetvén, azok minden oldalról megvitatása után a szükségeseknek tartott változásokkal, s módosításokkal akkép állapitattak meg, mint azok ezen jelentés mellett az országosan öszvegyült KK. és RR-nek bemutatattanak; jelesen: a büntető törvénykönyvnek

Első része A. alatt a büntettekről s büntetésekről.

Ezen javallatnak némelly részeire, ugymint a felbojtást, a bünszövetséget, elévülést, a királyi kegyelmezést, a hűtlenséget és törvényhatóságok által a rendőri kihágásokra hozandó szabályokat tárgyzó javallatok egyes pontjaira nézve ezen országos Választmánynak a Jegyzőkönyv 85, 86, 88, 91 s 92-dik lapjain látható okoknál fogva megállapitott véleményétől eltérő s az A. /- alatt ide mellékelt külön véleményt nyujtottak be az országos Választmány néhány tagjai.

A rendőri kihágásokról készített javallatra nézve, mely mint toldalék csatoltatik a büntető törvénykönyv első részéhez, megjegyzi ezen országos Választmány, hogy:

a) A rendőrségnek minden ágában kimerítő, s részletes büntető szabályokat nem lehetett készíteni; mert honunkban sok oly intézkedések hiányzanak még, melyek nélkül sok rendőrségi szabályok kivihetetlenek, vagy igazságtalanok volnának; így például igazságot, és emberiséget sértene a koldulást általánosan eltiltani, s a koldulót büntetni, mielőtt gondoskodva lesz arról, hogy a szegény, ki dolgozni tudna, de munkát nem talál, kereset nélkül ne szükölködjék, vagy a nyomorult, ki dolgozni nem tud, táplálékot nyerjen. — Az országos Választmány tehát csak oly rendőri büntető szabályokat hozott javaslatba, melyek a jelenleg fenálló intézkedések mellett is életbe léphetnek.

b) Azon törvényeket, melyek a közelebbi múlt országgyűlésen a mezei rendőrség tárgyában alkotattak, érdemileg illetetlenül hagyta a Választmány, mert fel nem tehetette, hogy ugyan azon Országgyűlés, mely a mezei rendőrséget megállapította, egyszersmind az országos Választmányt megbizta volna, hogy azon törvényeket részletesen átnézzé, s érdemileg változtassa. Csak annyiba bocsátkozott tehát a Választmány a mezei rendőrségi törvényekbe, a mennyiben ezekben a büntetések meghatározva nem voltak, vagy a büntető törvénykönyvnek, és ezen toldaléknak egész rendszerével összhangzásban nem állanak.

c) A tiltott portékáknak behozatalára, a csempészkedésre, a harminczadok megcsalására, valamint szintén az utakon, hidakon, és réveken lévő vámoknál történni szokott visszaélésekre nézve semmi büntető szabályokat nem vett fel javaslatába az országos Választmány, mert meg van győződve, hogy ezen sok oldalú fontos tárgy részletesen, s célszerűleg csak akkor intéztethetik el, ha a vámoknak és harminczadoknak kérdése egész kiterjedésben vétetik intézkedés alá.

d) Oly rendőrségi szabályokat, melyek az egész ország minden részére egyformán, és állandóul fen nem állhatnak, javaslatába nem sorolt a Választmány, mert azt hitte, hogy

ezeket a Helytartótanács, s az illető törvényhatóságok fogják helynek s időnek körülményei szerint időnkint czélszerűen megállapítani. A büntető törvénykönyvnek

Második része B. alatt a büntető eljárásról.

Ezen munkálat tárgyalása alatt az országos Választmány következő állapotásaira adattak külön vélemények: B-hez csatolt $\frac{1}{2}$ s $\frac{1}{3}$ alatt Arad, Eszék, Pécs, Felsőbánya, és a 16 Szepesi városok büntető hatóságára, s az Eskütszékekre nézve; ezek iránt az országos Választmány nézetei a Jegyzőkönyv 17-dik 24-dik lapjain; amarra pedig annak 6-dik lapján vannak előadva; B-hez csatolt $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{5}$ és $\frac{5}{6}$ alatt az egyházi személyeknek büntető hatósága; továbbá a tenger melléki vidéknek, melly büntető hatóság alá tartozása, még is a pénz hamisítás esetébeni bíróság iránt; — mellyekre az országos Választmány indító okai: az elsőre nézve a Jegyzőkönyv 24, s 25-dik lapján, a két utóbbira nézve pedig annak 59, 68, s 93-dik lapján foglaltatnak; B-hez csatolt $\frac{6}{7}$ s $\frac{7}{8}$ alatt szabad királyi városokban a képviseleti testületnek felállítása; továbbá a felségsértés, hivtelenség, és a király személyének szóbeli sértések esetébeni bíróság iránt; arra az országos Választmány indító okai a Jegyzőkönyv 61, 62 s 63-dik lapján, az utóbbira pedig annak 68, 69, és 94-dik lapján vannak feljegyezve; B-hez csatolt $\frac{8}{9}$, $\frac{9}{10}$ s $\frac{10}{11}$ az okadás nélküli birói visszavetés ellen; továbbá azon katonai személyeknek, kik a polgári hatóság alá tartozó személyekkel bűntársaságban vannak, büntető bíróságára, és az egyházi személyeknek rendőri vétség esetébeni bíróságára nézve; ezek iránt az országos Választmány javallatának az elsőre a Jegyzőkönyv 77-dik lapján; az utóbbiakra a Jegyzőkönyv 92 és 93-dik lapján foglaltatnak indító okai. A büntető törvénykönyvnek

Harmadik része C. alatt a börtön-rendszerről.

Erre nézve megemlítenednek tartja az országos Választmány, hogy miután javallata szerint a rabnak kerületi,

vagy egyes hatósági börtönbe való zárását a rabságnak idő hossza határozván el, azok, kik félévi, vagy ennél hosszabb rabságra ítéltetnek, a kerületi börtönökbe lennének elzárandók; annak megtudására, mennyi és milly nagyságu kerületi börtönök kívántatnak a fölebbi mérték szerint elzárandó rabok elfogadására? szükséges volt a raboknak évenkénti általános számát legalább megközelítőleg kidolgozni. Ezen szám kidolgozásában az országos Választmánynak hiteles adatul szolgáltak azon C-hez 1/. és 2/1. alatt mellékelt két rendbeli közönséges táblás jegyzékek, mellyek ő cs. kir. Főhercegségének az ország Nádorának kegyelmes rendelése következtében az ország, s ehhez kapcsolt részekbeli minden megyéktől, szabad királyi városoktól, s külön portáju kerületektől az 1830-dik évi Január 1-ső napjától kezdve 1840. évi Decemb. 31-dik, vagy is az utóbbi tíz évek alatt, saját vagy a megyékbeli vérhatalommal felruházott uradalmak, s kiváltságos községek börtöneikbe került egyéneknek felküldött lajstromaiból a királyi Helytartótanács számvevő hivatala által készítettek. És noha ezen jegyzékben több megyék a kebelökben létező uradalmak, és kiváltságos községek lajstromait meg nem küldvén, ezek, úgy szinte némelly törvényhatóságai is azokban nem foglaltatnának; de mivel ezen néhány hatóságoknak rabjai általános számításakor az egészre nézve tetemes különbséget nem tehetnének; a fennmáltott táblásjegyzékek ezek hijával is biztosan valának használhatók.

Ezen kutforrások után tett számítások szerint:

a) Az 1831-dik évi 1-ső Január óta 1841-dik évi Decemberig, vagy is az utóbbi tíz évek alatt az ország és ehhez kapcsolt részekbeli minden büntető hatóságok börtöneiben megítélés végett elcsukatott foglyok összes száma térszen egyéneket 238,735

b) Ezen számot tíz számi közép kulcscsal elosztván, az a) pont alatti foglyok évenkénti száma tesz 33,905

c) Ugyan azon utóbbi tíz évek alatt a büntető hatóságok börtöneibe került, de per alatt maradt, vagy fél évnél rövidebb időre ítélt egyének száma tesz 189,969

d) Ezen számot is a tizszámi közép kulcsal elosztva, a *c)* pont alatti minőségű egyének évenkénti száma teszen 18,996

e) Ugyan az utóbbi tiz évek alatt fél évi, vagy annál hosszabb időnyi rabságra ítélt egyének összes száma teszen 48,766

f) Ezen számot is a tiz számu közép kulcsal elosztva, az *e)* pont alatti minőségű rabok évenkénti száma teszen 4,886

Az az 4886 főre menvén az egész országban és hozzá kapcsolt részekben azon rabok száma, kik évenként félévi, vagy annál hosszabb rabságra ítéltetnek; s ezentúl kerületi börtönbe lesznek küldendők, önként következik, hogy a kerületi börtönöknek felállítását olly számmal kellett javallani, mi szerint azokban évenként 4,886 rabok megférjenek. Arra nézve, hogy egy egy kerületi börtön hány rab számára építhetetik, a honi tapasztalások hiányozván, mivel a külföldön létező hasonló rendszerű börtönök többnyire 4—, vagy 500 rabra vannak építve, de a rabokkal bánásmód a naponként előforduló egyéb hivatalos kötelességek gyors tellyesítése, a pontosabban lehető felügyelés is mindannyi tekintetek, melyek vajmi nyomósan javalják, hogy igen sok rab egy egy kerületi börtönben ne tartassék: ezen országos Választmány véleménye oda hajlott; hogy mindegyik kerületi börtön 500 rab elfogadására építtessék. És így ezen számítások, s tekinteteknél fogva állapotott meg jelen országos Választmány abban, miszerint tiz kerületi börtönöknek a munkálatban kitett helyeken leendő felállítását hozza javaslatba.

A fogházak építésére nézve az e végett felszólított pesti építőmesterek által kétféle tervek adattak be: *a)* egy középpontból csillagsugárú alakban hat oldal szárnyakra széellyel ágazó; és *b)* minden oldal szárnyak elmellőzésével az épület homlokáról jobbra és balra hosszú egyenes vonalban elnyúló mintájauk — noha ezen országos Választmány véleménye szerint a 6 oldalszárnyu kiszögellések elhagyásával egy hosszú, s egyenes vonalban elnyúló épület terve látszik mind annak egyszerűsége, mind olcsóbb volta tekintetéből inkább elfogadhatónak; azonban bővebb belátás, és

annak elhatározása végett, különösen melyik terv szerint építtessenek a kerületi börtönök, az építési terv-rajzok C-hez 3'./, 4'./, 5'./, s 6'./ alatt az azokhoz tartozó magyarázási, és költségkivetési iratokkal együtt az ország Rendeinek bemutattnak.

A mi a költségeket illeti, annak előleges megjegyzésével, hogy az építéshez megkívántató anyagok, munkák és napszámok a pesti folyó-ár, és bér szerint, minthogy ennél magasabb sehol sem leend, vannak számítva: a kerületi börtönök felállításához megkívántató költségek kétfélék: t. i. olyanok, a melyek azoknak felépítéséhez, és minden szükségekkel ellátásához kívántatnak, és olyanok, a melyeket azoknak fentartása megkíván, s évenként előfordulnak.

Az első rendbeli költségek, melyek a határozat következtében a királyi kincstár által lennének viselendőek, némelly műértőkkel értekezés után — egy kerületi börtönre ekkép számíttatnak fel, jelesen:

	pengő pénzben	
	ft.	kr.
A. Egy kerületi börtönnek felépítése:		
Zitterbarth építőmester kivetése szerint ...	388,463	36
Graeff » » » ...	337,316	54
Cassano » » » ...	322,266	11

B. Annak butorozása, nevezetesen:

a) 500 kamarának rendes butorozása	9,466	40
b) 24 örök, és a kapus lakás szobáinak butorozása	543	16
c) A különféle hitfelekezetű lelkészek szobáinak butorozása	600	—
d) Két hordható oltárra, misemondó ruhákra; kelyhekre, gyertyatartókra	500	—
e) Pénztárnoki, orvosi, tollvivői, irnokházi, nőnemű felügyelői, két segédi lakások butorozására, ugy a ruha, szerszám, élelem, és anyag raktárak ládákkal, és szekrényekkel ellátására	1,140	—
	Oldal	1.060,295 57

	pengő pénzben	
	ft.	kr.
Általvitel	1.060,295	57
f) Egy halottas kamara elrendezésére	40	—
g) 12 fürdő kádra	96	—
h) A rabok számára való sütés-főzés, és tálaláshoz szükséges konyhabeli eszkö- zökre	1,000	—
i) Rabok számára olvasó könyvtárra	200	—
k) Mosókonyhabeli üstökre, mángor- lókra és egyéb eszközökre	500	—
l) Két nagyobb vizipuskára, és tűz- oltáshoz szükséges egyéb eszközökre	800	—
m) Folyosókra, és az őrszobába szük- séges 53 kisebb lámpákra	196	—
n) Börtönkerítés falaira és a kapu feletti boltozatra szükséges 8 nagyobb lám- pára	80	—
Öszvesen	1.063,108	37

A kerületi börtönök fentartására megkívántató és éven-
kint előforduló, s a határozat szerint a törvényhatóságok
által fedezendő költségek ismét kétfélék:

1-ször Azok, melyek a rabok száma szerint lesznek
a törvényhatóságok által viselendőek.

2-szor Azok, melyeket a törvényhatóságok közösen
viselendének.

Az első rendbeliek szinte egy kerületi börtönre ekép
számítottak fel a műértők meghallgatása után:

o) 500 rab egy évi ételmezése	18,250	—
p) Ugyan annyi rab ruházatára	4,233	20
q) Az ország főorvosának vélekedése szerint közép számadással évenként lehető 125 beteg rabok orvosi szereire	375	—
r) A dolgozáshoz szükséges szerszám- nak megszerzésére	1,500	—
Öszvesen	24,358	20

A másodrendbeliek pedig szinte egy kerületi börtönre ekkép:

s) Tiszti személyzet fizetése, fa illetősége, szálláspénze, szolgálatbeli személyzet szegődött bére	pengő pénzben ft.	kr.
	16,950	—
NB. A budai egy negyeddel több és így 21,207 ft. 30 kr.		
t) A közszolgák ruházata	529	42
u) 500 kamarának 9 hónapok alatti világosítására	2,400	—
v) Közöséges világításra és a lámpák igazítására	587	06
w) Lelkeszi, pénztárnoki hivatalos lakok világítására	600	—
Öszvesen	21,066	48

Ezek szerint tehát egy kerületi börtön teljes felállítására megkívántató költségekből viselend a

Királyi kincstár:

Zitterbarth kivetése szerint	403,535	32
Graefl szerint	352,388	50
Cassano szerint	337,278	05

A törvényhatóságok évenként

Rabok száma szerint felosztandó	24,358	29
És közösen	21,066	48

A főlebbi költségek sorába tartoznak még azon somák, melyekbe a börtönkamrák fütése kerürend. A fütés módjára nézve miután 500 kamarában külön kályhák felállítására, és fütése tetemes nehézségekkel volna összekötve, a gőz általi fütés pedig azért nem volna ajánlható, mert arra nagy gond kívántatik, és a melegség fokozatára való felvigyázatnak egyszeri elmulasztása esetében a gőz feszítő ereje úgy az emberekben, mint az épületben iszonyú kárt tehetne. Még czélszerűbbnek véli ezen országos Választmány a lég, vagy víz általi fütést, ez utóbbi két mód közül

mellyik érdemelje az elsőbbséget, a kihallgatott építésszek ugyan magok közt meg nem egyeznek, de főlebb idézett irataikban mind a két mód mellett nyomós okok hozattak fel. Továbbá

A börtönök építésére nézve még azt is kötelességének ismeri ezen országos Választmány megjegyezni, mikép a r.-kath. és görög vallástételt követő rabokra a vallásos érzet, és ájtatosság ébresztésére, és lelki épülésök előmozdítására felette üdvös hatásának tartotta, hogy ezek a szent mise fő momentumairól ne csak csengetés által értesíttessenek, hanem azokat, úgy a misemondó papot, és az oltárt szemlélhessék is: ennél fogva felszólítván a műértőket az iránti véleményadásra: vallyon lehetne-e olly módot találni, melly a magányrendszer elveinek feláldozása nélkül a misének láthatását is eszközölné? e részben azok által adott vélemények, s tervezetek a C-hez 7 $\frac{1}{2}$ s 8 $\frac{1}{2}$ mellékeltek.

Ugyan szinte C-hez 9 $\frac{1}{2}$ alatt csatoltatik az országos Választmány nézeteitől eltérő azon külön vélemény is, hogy a Helytartótanács a börtönök állapotjáról időnkint az Országgyűlésnek tegyen jelentést, mire nézve az országos Választmánynak okai a Jegyzőkönyv 53-ik lapján folytattatnak.

Megjegyzi egyébiránt ezen országos Választmány, hogy valamint a börtönrendszer, úgy a büntető eljárás tárgyalásának alkalmával is azon az ország Rendei által régtől sürgetett kívánat, miszerint a katonai véghelyek is az ország törvényei alá helyeztessenek, figyelmét el nem kerülte, nem lévén azonban ezen munkálatoknak a véghelyekre leendő kidolgozására megkívántató biztos adatai, de máskép is míg a visszacsatolási jogkérdés országgyűlési egyezkedések után végképen el nem intéztetik, és a véghelyek belső állapotának a sürgetett visszacsatolás utáni elrendezése meg nem történik, kivált a büntető eljárásra nézve, időelőtti és sikertelen munkának látta a főlebb érintett javaslatoknak a véghelyekre leendő kidolgozásába bocsátkozni.

Vége az országos választmányi nagy ülésekről vitt Jegyzőkönyv — noha annak a mennyiben az Alválasztmányok által készített javaslatokon tett változásokat és igazításokat tárgyazza, érdeke megszűnt: azonban mind az ezen

jelentésben arra történt hivatkozások miatt, mind azért, mivel abban vitatás alá került több tárgyak iránt azon szempontok, melyekből az országos Választmány kiindult, érintetnek, ezek iránt hozott állapotások felvilágosittatnak, és indító okai előadatnak, — az országos Karok és Rendeknek D. alatt szinte bemutatattatik.

Költ Pesten Martius 19-kén 1843.

Majláth György, m. k.

Zarka János, m. k.
kir. személynöki ítélőmester.

A)

ELSŐ RÉSZ.

A BÜNTETTEKRŐL ÉS BÜNTETÉSEKRŐL.

Általános rendeletek.

I. FEJEZET.

A jelen büntető törvénykönyv alá tartozó személyekről.

1. §. Bármely cselekvés vagy mulasztás csak annyiban tekinthetők büntettnak, és vonathatók büntetés alá, a mennyiben az ellen büntetést rendel a jelen törvény.

2. §. Ezen büntető törvénykönyv szabályai alá tartoznak Magyarországnak s az ahhoz kapcsolt részeknek minden lakosai, és így a határőrségek is.

Kivételnek azonban minden katonai személyek, kik valósággal hadi szolgálatban állanak; de ezek is egyedül ön személyeikre nézve.

A katonáknak családja tehát és cselédjei, valamint szintén a nyugalmazott, és az örökre elbocsátott tisztek és katonák, ezen büntető törvénykönyv szabályai alól ki nem vétetnek.

Az egyházi személyek csak az egyházi fegyelemre nézve tartoznak saját külön törvényeik alá, s minden büntettek, vagy egyéb kihágások miatt, ezen törvénykönyv szerint foglalkoztatni.

3. §. Ezen törvénykönyv rendelete szerint büntettetnek azon külföldiek is, kik e haza határai között valamely büntettet vagy kihágást követnek el, és itt tartózkodások alatt közkereset alá vonatnak.

4. §. Más ország közhatalmának senki elítélés vagy megbüntetés végett ki nem adathatik, habár a büntettet külföldön követte volna is. el.

5. §. A ki külföldön olly tettet követett el, melly a magyarországi törvények szerint is büntettnnek tekintendő, ha elkövetett büntetteért ott még el nem ítéltetett, idejöttével ezen törvények szerint leszen közkereset alá vonandó, s megítélendő, — ha pedig elkövetett büntetteért külföldön már elítéltetett, de mielőtt büntetését kiállotta volna, onnan eltávozott, idejöttével a külföldön hozott ítélet rajta végre nem hajtatik, hanem azon büntetteért itt fog ellene közkereset indíttatni, s büntetése a magyarországi törvények szerint leszen kimérendő.

6. §. A ki valamelly külföldön elkövetett büntetteért már ott közkereset alá vétetett, de birói ítélet által a vád alól felmentetett, úgy szintén az is, ki a külföldön reá szabott büntetést ott kiállotta, vagy kegyelmezés által attól felszabadíttatott, ugyan azon tetteért a honi törvényszékek előtt sem vétethetik ujabb közkereset alá.

7. §. Külföldön elkövetett olly tettekért pedig, a melyek ott, a hol elkövetve valának, büntetés alatt tiltva nincsenek, a honi törvényszékek előtt sem lesz helye a közkeresetnek; kivévn ha az ország, vagy ennek lakosai ellen követettek el, vagy ha a tettes, hogy a honi törvényeket kijátszhassa, a büntett elkövetésére költözött külföldre.

II. FEJEZET.

A büntetések neveiről, azok alkalmazásáról és átváltoztatásáról.

8. §. A büntetések nevei következők:

1. Életfogytáig tartó rabság.
2. Határozott ideig tartó rabság.
3. Fogság (arestum simplex).
4. Közhivatalnak ítélet által kimondott elvesztése.
5. Pénzbeli büntetések.
6. Birói megdorgálás.

9. §. Mindazon rabok, kikre az ítélőszék rabsági büntetést szabott, legyen bár a rabság életfogytáig, vagy csak

határozott ideig tartó, élelemre, ruhára, elzárásra és a teljesítendő munkára nézve szorosan azon fegyelmi rendszer alá fognak tartozni, mely a kerületi s törvényhatósági börtönökre nézve a börtönrendszerben megállapított, s ha rabságok ideje alatt, a börtönrend ellen véténének, a szerint fognak fenytetni, a mint a börtön rendszernek fegyelemről szóló T. cikkében meghatározott.

Azok ellenben, kik fogságra ítéltetnek, a börtönrendszer T. cikkének rendszabásai alá fognak tartozni, s büntetésök munkára, táplálásra, és életrendre nézve csak annyiban súlyosíthatatik, a mennyiben azt a büntett mértékéhez képest a bíróság ítéletében meghatározta.

A fogsági büntetés egy évnél tovább nem terjedhet.

10. §. A ki ezen büntető törvénykönyvnek rendeletei szerint, a honi törvényszékek által, fogságra vagy rabságra ítéltetett, az büntetését az illető kerületi vagy polgári közhatósági börtönben vagy illetőleg fogházban fogja kiállani, és semmi más belföldi vagy országon kívüli börtönbe nem zárathatik.

11. §. Az ítélet által kiszabott rabsági vagy fogsági időnek kezdete, mindenkor azon pillanattól fog számíttatni, melyben az elítélt, a végítélet következtében büntetésének kiállása végett börtönbe, vagy fogházba zárattott.

12. §. A rabsági vagy fogsági büntetésnél egy év háromszázhatvanöt nappal, egy hónap harmincz nappal, egy hét hét nappal, egy nap pedig huszonnégy órával számítandó.

13. §. A pénzbeli büntetések mindenkor azon törvényhatóságnak közpénztárába fizetendőek, mely a tettest elítélte. A törvényszabta kárpótlási vagy elégtételi díjak pedig egészen a sértett felet vagy annak örököseit illetik.

14. §. A büntetéseknek még magokban becsstelenítő következtéseik nincsenek, s törvényes hatásuk hosszabb időre nem terjedhet, mint a mennyire azt a bírói ítélet határozottan kimondotta.

15. §. A közhivatalnak büntetésképen kimondott elvesztése által senki el nem zárathatik attúl, hogy a büntetésnek kiállása után ismét közhivatalra választathassék, vagy nevez-

tethessék. Kivételnek azonban olly esetek, mellyekben a törvény a tettest valamelly különösen megnevezett közhivatalnak viselhetésétől jövőndőre is eltiltandónak rendeli, de illy esetben is nyerhet az elítélt a büntetésnek kiállása után, másnemű közhivatalt.

16. §. A büntető ítéleteknek következesei az elítéltnak maradékaira ki nem terjednek: de mind azon kár, mellyért a sértettnek elégtétellel tartozik és azon pénzbeli büntetések és díjak, mellyeket ellene a bíróság már ítélet által kimondott, hátrahagyott értékének erejéig, örökösein halála után is megvételhetnek.

17. §. A büntetéseknek ollyan nemei, melyek a fentebbi 8-ik §-ban megemlítve nincsenek, ezentúl semmi büntető közkereseti esetben alkalmazhatók nem lesznek.

18. §. Ezen törvénykönyvben a törvényszegések minden nemeinél a rabsági, fogsági, s pénzbeli büntetésnek, csak azon legnagyobb mértéke van határozottan kijelölve, mellyen túl a bíróságnak ítélete a 86-ik 88-ik és 93-ik §§-ok esetein kívül soha nem terjedhet. Minden egyes esetben tehát az elkövetett törvényszegésnek neméhez, s a beszámítást enyhítő vagy súlyosító körülményekhez képest, a lehető legkisebb mértéktől a törvényben megállapított legnagyobb mértékig fogja a bíróság a büntetést kiszabhatni.

19. §. A melly esetekben a büntettnak valamelly fokozatára azt rendeli a törvény: hogy az a bevégzésre rendelt legnagyobb büntetésnek bizonyos részéig, például két harmadáig, feléig, vagy egy harmadáig, büntettethetik, azokban ha a bevégzésre legnagyobb büntetésül holtig tartó rabság van rendelve, a büntetésnek két harmada tizenhat évi, fele tizenkét évi, egy harmada nyolcz évi rabságban állapittatik meg.

20. §. Azon büntetteknél, mellyeket a törvény rabsággal rendel büntettetni, rabság helyett fogsági büntetést csak akkor rendelhet a bíróság, midőn a fenforgó körülmények annyira enyhítik a beszámítást, hogy azokhoz képest a leg-rövidebb ideig tartó rabság is, felettébb súlyos büntetés volna.

21. §. Azon büntetteknél pedig, mellyekre fogsági büntetést rendel a törvény, fogság helyett birói dorgálásnak csak

akkor leend helye, midőn a beszámítás körülményeihez képest a legcsekélyebb fogság is felettébb súlyos büntetés volna.

22. §. Midőn a 86-ik 88-ik és 93-ik szakaszoknak szabályait oly büntettek miatt kell valakire alkalmazni, melyekre csak fogsági büntetést rendel a törvény, ha a tettesnek azon szabályok szerint kimérendő büntetése egy évi fogságnál többre üt, azt a bíróság a 36-ik szakaszban megállapított arány szerint rabságra változtathatja. — Úgy szintén midőn valamely büntetett ellen többrendbeli büntettekért, többrendbeli bíróságok ítéletei végrehajtandók, ha azoknak egyike fogsági, másika rabsági büntetést szabott ki, az öszves büntetés a 36-ik §-ban megállapított arány szerint rabságra leend átváltoztatandó.

23. §. Ha valamely fogságra ítélt büntetett ellen, a reá szabott büntetés végrehajtásának ideje alatt oly büntett fedeztetik fel, mellyért az még elítélve nem volt, s melly miatt a törvény értelmében rabsági büntetésre ítélandó, — a bíróság nem csak ezen büntettért fogja a rabsági büntetést kiszabni, hanem egyszersmind azon fogsági időt is, melly az előbbi ítélet által kiszabott büntetésből még hátra vagyon, a 36-ik §-ban megállapított arány szerint rabságra változtatja.

24. §. Ha pedig valamely rabságra ítélt büntetett ellen fedeztetik fel a büntetés végrehajtásának ideje alatt valamely még el nem ítélt büntett, mely törvény szerint csak fogsággal volna büntetendő, a bíróság a 36-dik §-ban megállapított arány szerint, rabságra változtatja által a törvényt szabta fogsági büntetést.

25. §. A fentebbi 22-ik 23-ik és 24-ik §-oknak esetein kívül a fogsági büntetést rabsági büntetésre átváltoztatni soha sem lehet.

26. §. A melly esetben a törvény azt rendeli: hogy a tettes közhivatalától minden esetre megfosztassék, vagy abból elmozdittassék, azokban a beszámítás legkisebb mértékénél sem lehet a hivatalvesztés helyett más büntetést rendelni.

27. §. Egyéb esetekben pedig, mellyek hivatalvesztéssel büntethetők, ha a fenforgó körülmények annyira enyhítik a

beszámítást, hogy a hivatalvesztés felettébb súlyos büntetés volna, bírói dorgálásra változtathatja azt a bíróság.

28. §. Midőn valaki olly büntett miatt, melyre a törvény csak hivatalvesztést rendel büntetésül, akkor ítéltetik, midőn már közhivatalt nem visel, ha viselt közhivatalától már előbb valamelly büntett miatt ítélet által fosztatott meg, újabb büntetteért a törvényszabta hivatalvesztés helyett fogsággal lészen büntetendő, melly a beszámítás nagyságához képest egy évig is terjedhet; — ha pedig viselt közhivataláról maga mondott le, vagy abból akarátja ellen ugyan, de nem büntető közkereset következtében hozott ítélet által hagyatott ki, — büntetteért a törvényszabta hivatalvesztés helyett, pénzbeli büntetés leend reá kimondandó, melly azonban ezerötszáz forintot meg nem haladhat.

29. §. Olly büntetteknel pedig, melyekre a hivatalvesztést nem egyedüli büntetésül rendelte a törvény, hanem azt más valamelly súlyosabb nemü büntetéssel kapcsolta össze, azon tekintet, hogy a tettes már közhivatalt nem visel, büntetésének mértékét emelni nem fogja.

30. §. Pénzbeli büntetést csak ott ítélhet a bíróság, hol azt a törvény világosan rendeli, s a fentebbi 28-ik §-nak esetén kívül semmi nemü büntetést pénzbeli büntetésre átalváltoztatni vagy pénzzel megváltani nem szabad; — ellenben

31. §. A törvényben kiszabott pénzbeli büntetést a 36-ik §-ban megállapított arány szerint fogsági büntetésre változtatja által a bíróság következő esetekben:

a) Midőn a pénzbeli büntetés olly tettes ellen volna intézendő, ki még tökéletes korát el nem érte, és tulajdon vagyona nem lévén, szülői a pénzbeli büntetést helyette megfizetni nem akarják.

b) Midőn az, a ki pénzbeli büntetésre ítélendő, vagyonára nézve csődület alatt, vagy pazarlás miatt zár alatt vagyon.

c) Midőn a pénzbeli büntetésre ítelt tettes értékéből a reászabott pénzbeli büntetés ki nem kerül.

32. §. Ha azon büntettes, ki pénzbeli büntetésre ítétett, a reászabott pénzbeli büntetésnek csak egy részét képes megfizetni, a pénzbeli büntetésnek hátralevő részét

fogja a bíróság a 36-ik §-ban megállapított arány szerint fogsági büntetésre átváltoztatni.

33. §. Mesterembereknek, s napszámosoknak legszükségesebb eszközeit és szerszámaikat pénzbeli büntetés fejében elfoglalni nem lehet.

34. §. Azon pénzbeli díjakat és kárpótlási summákat, melyek a törvény értelmében a sértett félnek fizetendők, fogságra, vagy bármi egyéb büntetésre át nem változtathatja a bíróság, még akkor sem, ha az elítélt büntetett azokat megfizetni nem képes.

35. §. Olly büntetteknel, melyekre nézve azt rendeli a törvény, hogy súlyosabb beszámítás esetében a gyengébb nemű büntetés más, ugyan ott meghatározott, súlyosabb nemű büntetésbe mehet által, a bíróság csak akkor ítélheti a büntettest a súlyosabb nemű büntetésre, midőn a körülmények annyira terhelők, hogy a beszámítás mértékéhez képest, a gyengébb nemű büntetésnek azon törvényben kiszabott legnagyobb mértéke is, felettébb csekély büntetés volna.

36. §. A büntetéseknek ezen fejezetben körülírt átváltoztatásánál, egy napi rabság három napi fogsággal, egy napi fogság pedig öt forint pénzbeli büntetéssel tekintetik felérőnek, s ezen számítási arány lészen minden esetben megtartandó.

III. FEJEZET.

A szándékosságról és vétkes vigyázatlanságról.

37. §. A büntető törvények olyan megszegése, mely a megszegőnek sem szándékosság, sem vétkes vigyázatlanság tekintetéből be nem számítható, — büntetés alá nem vonathatik.

38. §. A büntető törvény elleni cselekvésnek vagy mulasztásnak szándékosságát abból, hogy a büntett csakugyan elkövetett, törvényesen következtetni még nem lehet, hanem annak valósága az elkövetett törvényszegésnek körülményeiből lészen megítélendő.

39. §. A büntető törvény elleni szándékos cselekvésnek vagy mulasztásnak mind azon bekövetkezett eredményei,

mellyek a törvényszegőnek czélzatában voltak, szintén szándékosaknak tekintendők.

40. §. Ha valamely a törvény által tiltott szándékos cselekvés véletlenül vagy tévedésből más személyt vagy tárgyat ért, s nem azt, mellyre a cselekvőnek czélzata irányozva volt, szándékosnak tekintetik a bekövetkezett eredmény; de csak annyiban, a mennyiben az a sértett személynek vagy tárgynak tekintetéből súlyosabb büntetést nem foglal magában, mint az lett volna, melly a cselekvőnek czélzatában volt.

41. §. Ha valamelly cselekvésből, vagy valamelly kötelesség elmulasztásából jogsértés származik, mellyet a cselekvő, vagy elmulasztó épen nem szándéklott, de köztapasztalásnál vagy különös tárgy ismereténél fogva előreláthatott s kikerülhetett volna, a miatt a törvényszabta esetekben vétkes vigyázatlanság tekintetéből fog büntettetni.

42. §. Súlyosan vétkessé teszi a vigyázatlanságot:

1. Midőn a sértést okozó cselekvésének vagy mulasztásának lehető veszélyességét belátta ugyan, de azt könnyelműleg vagy következéseivel nem törődve, mégis elkövette.

2. Midőn cselekvése vagy mulasztása annyira veszélyes volt, hogy az abból könnyen származható törvénytelen eredményt némi figyelem mellett beláthatta volna.

3. Midőn azon cselekvés vagy mulasztás, mellyből a jogsértő eredmény következett, már magában törvény elleni volt.

4. Midőn a sértést okozó, tárgyismereténél vagy viszonyainál fogva, cselekvésének vagy mulasztásának veszélyességét különösen beláthatta, vagy annak káros következeit elháríthatta volna.

5. Midőn állapotjánál, hivatásánál, vagy egyéb viszonyainál fogva, különös gondosságra és megfontolásra lett volna köteles.

6. Midőn cselekvésében valaki által tettének következeire figyelmeztetve volt.

7. Midőn a sértést okozó, olly körülmények között, mellyek figyelmét különösen megkivánták, megrészegeedett.

43. §. Kevésbé vétkes a vigyázatlanság, midőn a cselekvéssel vagy mulasztással, annak törvénytelen eredményei

csak távolabb kapcsolatban állottak, s azoknak bekövetkezését a sértést okozó valószínűnek nem tarthatta.

44. §. Ha valamely törvény elleni cselekvésnek vagy mulasztásnak bekövetkezett eredménye súlyosabb, mint a mit a cselekvő célba vett; azon tetre nézve, mely célzatában volt, szándékosság, a szándékán kívül bekövetkezett eredményre nézve pedig, vétkes vigyázatlanság fog neki beszámítatni.

IV. FEJEZET.

A bűnkisérletről és bűnkezdségről.

45. §. A ki valamely büntettnak általa célbavett elkövetését elkezdte ugyan, de annak bevégzésében, valamely szándékán kívüli ok vagy akadály által meggátoltatott, csak bűnkisérletért büntettethetik.

46. §. Bűnkezdsnek csak oly cselekvések vagy mulasztások tekintethetnek, melyek szándékosan és egyenesen a célbavett büntettnak végbevitelére voltak a tettes által irányozva. Bevégezettnek pedig mikor tekintethetik valamely büntett, az minden egyes esetekben azon büntettnak a törvényben kijelölt fogalmából, és azon szabályokból, melyek a büntettek egyes nemeinél a bevégzésre nézve megállapítottak, léssen megítélendő.

47. §. A ki valamely büntettre még csak oly előkészületeket tett, melyek az eset körülményei szerint valószínű bűnkezdsnek még nem tekintethetnek, vagy a ki oly valamit cselekedett vagy mulasztott, mi különben bűnkezdsnek tekintethetnék, de a büntettnak folytatásától s bevégzésétől szabad akaratból önkényt ismét elállott, csak annyiban vonathatik büntetés alá, a mennyiben az, a mit már véghezvitt, magában is oly cselekedet vagy mulasztás volt, melyre büntetést rendel a törvény.

48. §. A bűnkisérlet azon szabályok szerint büntettetik, melyek a büntetteknek egyes nemeinél a kisérletre nézve megállapítottak, s minél meszebb haladott a tettes az elkezdett büntettnak elkövetésében, s minél többet cselekedett annak bevégzésére, a beszámítás annál súlyosabb leend.

49. §. A melly esetekben pedig a büntetteknek egyes nemeiről szóló törvények a kísérletre büntetést nem rendelkeznek, azokban bűnkísérletért büntetés alá senki nem vonatlatik.

V. FEJEZET.

A bűnszerzőről, felbojtóról, bűnszövetségről, és bűnsegédekről.

50. §. Bűnszerzőnek nem csak az tekintetik, a ki a büntettet elkövette, hanem az is, a ki mást annak elkövetésére felbojtott.

51. §. Felbojtónak pedig tekintetik, a ki valamelly büntettnnek elkövetésére:

a) Szóval, vagy írásban mást világosan és egyenesen felszólított és reá vett.

b) Bérrel vagy jutalom ígéretével mást arra elcsábított.

c) Erőszakkal vagy fenyegetéssel mást arra kényszerített.

d) Valamelly tőle függő egyénnek azt világosan parancsolta.

52. §. A ki mást az 51-dik §-ban körülírt módon valamelly büntettre felbojtott, mind azokra nézve, miket a tettes az ő felbojtása szerint elkövetett, úgy szintén azokra nézve is, mik ezen büntettnnek elkövetésére mint eszközök szükségesek voltak, vagy abból mulhatatlanul következtek, bűnszerzőnek tekintetik, s úgy büntettetik, mintha azokat maga követte volna el.

53. §. Ha tehát a tettes a felbojtás következtében a büntettet bevégezte, a felbojtó az elkövetett büntettnnek bevégzésére rendelt büntetésnek teljes mértékeig büntettethetik.

54. §. Ha pedig a tettes az elkövetett büntettnnek befejezésében szándékán kívül meggátoltatván csak bűnkísérletet követett el, vagy ha a bevégzéstől önkényt s a felbojtónak szándékán kívül ismét elállott, mind azon esetekben, melyekben a bűnkísérletre is büntetést rendel a törvény, úgy fog a felbojtó büntettetni, mintha azon büntettre kísérletet követett volna el.

55. §. A fentebbi 53. és 54-dik §§-nak eseteiben annál súlyosabb beszámítás terheli a felbojtót, minél nagyobb volt a felbojtásnak befolyása a tettesnek elhatározására.

56. §. Midőn a felbojtó mást, valamelly büntettnek elkövetésére az 51. §. *a)*, vagy *b)*, vagy *d)* pontja szerint reá vett, vagy csábitott, vagy azt másnak parancsolta, ha azon büntett ollynemű volt, mellynél a kísérletre is büntetést rendel a törvény, még akkor is kísérletért büntettetik a felbojtó, ha az a kit felbojtott, azon büntettre még kísérletet sem követett el, de ilyenkor büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek ez első esetben csak egy tized részeig, a második esetben egy hatod részeig, a harmadikban pedig csak egy nyolczad részeig terjedhet.

57. §. A büntetteknek azon nemeinél, melyekre nézve a kísérletre büntetést nem rendel a törvény, ha a büntett be nem végeztetett, a felbojtó csak olly esetben büntettetik, mellyben a törvénynek azon büntetről szóló rendelete, a felbojtás büntetéséről is különösen rendelkezik.

58. §. Ha a felbojtó, még mielőtt a büntett elkezdett volna, megbízását, ígéretét, felszólítását, fenyegetését vagy parancsát visszavette, s egyszersmind a büntettnek meggátlására mindent, a mi tehetségében állott, elkövetett, sőt az nem sikerülvén, a végett az illető előljáróságot is még elég korán felszólította, hogy az a büntettet megakadályozhassa, — büntettetni nem fog, habár az előljáróságnak hanyagsága miatt, vagy más valamelly véletlenül közbejött körülmény miatt, a büntettnek elkövetése meg nem gátoltatott is.

59. §. Ha pedig a felbojtó a büntettnek meggátlására megtett ugyan mindent, a mi a fentebbi 58-dik §-ban elsoholtatik, de azt csak akkor cselekedte, midőn már a tettes a büntettet elkezdette, csak annyiban fog büntettetni, a mennyiben a tettes azon ideig valamelly büntetés alá vonható bűnkísérletet követett el, sőt e részben is beszámítást enyhítő körülménynek fog tekintetni a felbojtóra nézve az, hogy a büntettnek bevégzését meggátolni mindenkép törekedett.

60. §. Midőn többen valamelly közösen czélba vett büntettnek egymás segítségével leendő végbevitelére előre

határozottan összeszövetkeznek, ha a célbavett büntett csakugyan bevégeztetett, mindenik szövetkező, ki a szövetkezésnek következtében a büntettnak elkövetése előtt, vagy alatt, vagy után arra együtt munkálódott, vagy pedig az által, hogy a véghezvitelnél szándékosan megjelent, készségét az együtt munkálásra megmutatta, mint bűnszerző azon büntetés alá esik, melyet azon büntettre rendel a törvény, s minél nagyobb volt befolyása a szövetkezettek elhatározására, minél több részt vett a büntettnak elkövetésében, a beszámítás reá nézve annál súlyosabb leend.

61. §. Ollyan szövetkező pedig, ki a szövetkezők által célbavett s el is követett büntettnak végbevitelére, sem az elkövetés előtt, sem utána együtt nem munkálódott, a szövetkezők által elkövetett büntettre rendelt büntetésnek csak egy harmadáig büntettethetik, ha csak a bűnszövetségre nézve felbojtó nem volt, mert ez, a fentebbi esetben is, mint bűnszerző az 52-dik és 53-dik §§-ok szerint büntetendő.

62. §. Ha pedig a bűnre szövetkezők, a közösen célbavett büntettre nézve, csak bűnkisérletet követtek el, mind azon szövetkezők, kik arra együtt munkálódtak, a bűnkisérletről szóló szabályok szerint lesznek megítélendők.

63. §. Azon szövetkező, ki mielőtt a célba vett büntett elkezdett volna, mindent, a mi tehetségében volt, megtett, hogy társait attól visszatartóztassa, s nekik világosan ki is jelentette, hogy a szövetségből kilép, de azt előre fel nem jelentette, ha törekvéseinek ellenére a büntett csakugyan elkövettetett, büntettetni fog és büntetése a büntettre rendelt büntetésnek nyolczad részeig terjedhet. Azon szövetkező pedig, ki egyszersmind felbojtó volt, illy esetben is, a felbojtásról szóló szabályok szerint fog megítéltetni.

64. §. Ha valamelly a szövetkezők szándékán kívül közbejött ok vagy akadály miatt a bűnszövetség meglelt szüntetve, mielőtt még a célbavett büntettnak elkövetése megkezdett, minden szövetkező már azért, mert a bűnszövetségbe lépett, s abban eloszlásaig vagy megszüntetéseig benmaradt, büntettetni fog; — büntetése azonban súlyosabb nem lehet, mint a törvény által azon büntettre rendelt büntetésnek hatodrésze.

65. §. Ha pedig a szövetkezők a célba vett büntettnak elkövetésétől, még mielőtt az megkezdett, önkint állván, szövetkezőket megszüntették, büntetlenek maradnak, úgy szintén

66. §. Büntetlen marad azon szövetkező is, — ha csak egyszersmind felbojtó nem volt, — a ki, mielőtt a szövetkezők által célbavett büntett valamely részben megkezdett, azt az illető eljárásának elég korán jelentette fel, hogy a büntettnak elkövetését meggátolhassa.

67. §. Midőn súlyosabb büntett követtetett el, mint a mire a szövetkezők egyesültek, azon tagoknak, kik annak elkövetésében semmiképen nem részesültek, csak a bűnszövetség által kitűzött büntett fog beszámíttatni.

68. §. A ki másnak valamely büntettét, akár az elkövetés előtti vagy alatti szándékos együttmunkálással, akár az elkövetés előtti vagy alatti vagy utáni segítségnek előre kijelentett egyenes megígéréssel, akár valamely szándékosan a büntett elkövetésére irányzott tanácsdal vagy biztatással, ismerve a tettesnek bűnös eltökélését, előmozdítja, bűnsegédnek tekintetik.

69. §. A bűnsegédet annál súlyosabb beszámítás terheli, minél inkább elősegítette hozzájárulása által a büntettnak elkövetését; de büntetése kisebb leend, mintha a büntettet maga követte volna el.

70. §. Ha azonban ollynemű segítséggel járult a büntettnak elkövetéséhez, melly nélkül a büntett a fenforgó körülmények között el nem követtethetett volna, azon büntettre rendelt büntetésnek egész súlyával is büntettethetik.

71. §. A ki másnak valamely büntettre irányzott készülését bizonyosan tudja, s az iránt sem a felsőbbségnek jelentést nem tesz, sem azt, ki ellen a büntett irányztatik, idején nem figyelmezteti, ha bérrel vagy jutalom ígéretével volt hallgatása megvásárolva, vagy ha a feljelentés hivatalos kötelessége lett volna, bűnsegédnek tekintetik.

72. §. Ha pedig a feljelentés hivatalos kötelessége nem volt s nem is bérért vagy ígéretért mulasztotta el a feljelentést vagy figyelmeztetést, csak olly esetekben vonathatik büntetés alá, melyekre nézve a felnemjelentést is bünte-

tendőnek rendeli a törvény, de még illy esetekben is büntetlenek maradnak azok, kik a bűnre készülővel házassági, gyermeki vagy szülői viszonyban állanak, valamint szintén a sógorok és rokonok másod íziglen, — s a bűnösnek gyámja és gyámoltjai.

VI. FEJEZET.

A beszámításról.

73. §. Minden beszámítástól és büntetéstől menten maradnak:

a) az örültek azon tettekre nézve, miket örültségök ideje alatt elkövettek.

b) Azok, kik betegség miatt ideiglenesen olly állapotban vannak, hogy tetteik büntethetőségének felfogására szükséges eszmélettel nem bírnak, de csak olly tettekre nézve, miket ezen állapotban követtek el.

c) A tompaelméjűek, és a siketnémák, ha elmetethetőségeik olly kevésbé vannak kifejlődve, hogy tetteiknek büntethetőségét belátni képesek nem voltak.

d) Azok, kiket a törvényszegésnek elkövetésére vagy ellentállhatatlan külső erők vagy fenyegetések kényszerítettek. — A fenyegetés azonban csak úgy tekintethetik kényszerítőnek, ha az a fenyegetettnek vagy a 72-ik §. szerinti hozzátartozóinak testére vagy életére nézve valamely egyébkint el nem hárítható súlyos veszéllyel volt összekötve.

e) Azok, kik a törvényszegést csak azért követték el, mert valamely életveszéllyel fenyegető szükségből, mellybe büntetlenül kerültek, magokat vagy olyanokat, kik a 72-dik §. szerint hozzátartozóiknak tekintendők, egyébkint kiszabadítani képesek nem voltak.

f) Azok, kik vétlen önvédelem esetében s annak törvényszabta korlátai között ollyasmit cselekedtek, a mi egyébkint törvényszegésnek tekintetnék.

74. §. Vétlen az önvédelem:

a) Minden tetteleges és erőszakos megtámadás ellen, melly jogtalanul a megtámadottnak személye ellen intézte-

tett s életére vagy testére, szabadságára vagy becsületére veszélyhozó lehet.

b) Azon erőszak ellen, mely vagyonának jogtalan elvételét vagy megrontását tárgyalja.

c) Az ellen, a ki jogtalanul másnak udvarára, házára vagy lakására erőszakosan reá rohan, vagy abba betörni igyekszik.

De mind ezen esetekben csak akkor van helye a vétlen önvédelemnek, ha a megtámadott sem a közhatóságnak felhívása által, sem más valamely hatalmában lévő eszközökkel a fenyegető veszélyt el nem távoztathatta.

75. §. A vétlen önvédelemnek korlátit azonban áthágja a megtámadott:

a) Midőn olly esetben, hol minden magára következhető kár, vagy veszély nélkül gyöngébb eszközökkel is eltávoztathatta volna a megtámadást, keményebb módokhoz vagy éppen életveszélyeztető eszközökhöz nyúlt.

b) Midőn védelmében minden alapos ok, és szükség nélkül szándékosan messzebb ment, mint a védelem célja megkívánta.

c) Midőn tudva, hogy a megtámadás sem céljára, sem módjára nézve, személye ellen nem intéztetett, azon kár pedig, melyet neki a megtámadás vagyonában okozhat, sokkal csekélyebb, mintsem hogy a megtámadónak súlyos megsebesítését vagy éppen megölését menthetné, védelmében életveszélyeztető eszközöket használt.

76. §. Ha mindazáltal a tettnek körülményeiből ki világlik, hogy a megtámadott, csak azért hágtá által a vétlen önvédelemnek törvényszabta korlátit, mert a megtámadás miatti félelem vagy ijedtség eszméletét annyira megzavarta, hogy a fenyegető veszélynek eltávoztatására sem valamely más módokról gondoskodni, sem a védelem eszközeit megválasztani képes nem volt, az áthágás beszámítás alá nem esik.

77. §. A vétlen önvédelemnek minden szabályai s jogai kiterjednek arra is, a ki másnak személyét vagy javait a fentebbiekben körülírt erőszakos megtámadás ellen védelmezi, vagy a megtámadottat vétlen önvédelmében segíti,

valamint szintén arra is, a ki udvarából, házából vagy lakásából a már berontott megtámadót ismét elkergeti, vagy tulajdonát, mellyel az távozni készül, visszaveszi, vagy mást ilyen cselekvésben segít.

78. §. Olly cselekvésnek, melly a vétlen önvédelem korlátai közt történt, s ennél fogva beszámítás alá nem vonathatik, mind azon következményei, mellyek elkerülhetők nem valának, szintén büntetlenek maradnak.

79. §. Olly cselekvések, melyek háboruban a közellen-ség erejének gyengítésére, annak emberein, fegyverein, tábori készületein, élelemszerein vagy bármi egyéb hadviselésre szolgáló vagyonán követték el, a mennyiben azokat a hazai törvényes felsőbbség által előre kihirdetett külön hadi szabályok el nem tiltották, úgy szintén olly cselekvések, mellyek háboruban bárkinek sérelmével egyedül a haza védelmére s a hadi szabályok által megengedett esetekben vitettek véghez, ezen büntető törvénykönyv rendeletei szerint beszámítás és büntetés alá nem vonathatnak.

80. §. Gyermek, kik koruknak tizenkettedik évét még nem haladták, a büntető törvény megszegéseért közkereset alá vétetni, s a törvényszabta büntetéssel büntet-tetni nem fognak, hanem azok szüléik vagy felügyelőik által lesznek megfenyítendő, de az illető közhatóság fel fog ügyelni arra, hogy illy esetben a megérdemlett fenyítés el ne maradjon.

81. §. A beszámítás alá eső törvényszegésnek bünte-tése a törvény által kitűzött mértékig annál nagyobb leend, minél számosabbak vagy súlyosabbak a beszámítást nevelő körülmények és minél csekélyebbek azok, melyek azt enyhítik.

82. §. A beszámítás pedig annál súlyosabb:

Minél több gonoszság (malitia) látszik ki a törvény-szegőnek cselekvéséből, s különösen abból, hogy a büntettet régen forralta.

Minél alacsonyabbak voltak indító okai.

Minél több akadályokat kellett legyőznie, hogy tettét elkövethesse.

Minél több készületeket tett, s minél gondosabban kereste arra az alkalmat.

Minél több álnoksággal vagy vakmerőséggel követte el a törvényszegést.

Minél szorosabb és szentebb köteleességet sértett meg, — és Minél közelebbi viszonyban állott a megsértettel.

Minél erősebb és hatalmasabb volt a törvényszegő, — s minél gyengébb, tehetetlenebb volt a sértett fél.

Minél inkább megcsalta törvényszegése által másnak benne helyezett bizodalját.

Minél inkább beláthatta helyzeténél, vagy miveltiségénél fogva tettének rosszását és következeit.

Minél nagyobb a törvényszegőnek bűnbéli megrögzöttsége.

Minél nagyobb volt az okozott kár.

Minél veszélyesebb volt a törvényszegés egyesekre, és a közbátorságra nézve.

Minél inkább olyan volt a törvényszegés nemére vagy elkövetése módjára nézve, hogy azt elhárítani vagy kinyomozni nehéz.

Minél nagyobb volt az elkövetés alatti és utáni kegyetlenség.

Minél botránkoztatóbb volt a törvényszegés személyre, tárgyra, helyre és időre nézve, különösen ha az valamely közcsapás, vagy inség idejében követtetett el.

83. §. Enyhíti ellenben a beszámítást:

Ha a törvényszegő más által csábítottatott el.

Ha a sértett fél által különösen ingereltetett.

Ha neki a törvényszegés olyan által parancsoltatott, kinek egyébként engedelmességgel tartozik.

Ha midőn egyenesen tőle függött, büntette által magának több hasznot, másnak több kárt okozni, kisebb haszonnal is megelégedett.

Ha bűntársait nagyobb bűnnek elkövetésétől, vagy kegyetlenségtől visszatartóztatni igyekezett.

Ha mielőtt büntette felfedeztetett, azt maga önkényteljeleni.

Ha az okozott kárt, még mielőtt ellene a büntető eljárás megindítottatott, teljesen megtéríti.

Ha a büntető eljárás alatt tettét maga megvallja s bűntársait fölfedezi.

Ha életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltötte, a tizenkettediket azonban már meghaladta.

Ha büntette a teljes bevégzés után legalább öt évig fel nem fedeztetvén, az alatt magát minden tekintetben fedhetetlenül viselte s az okozott kárt is a lehetőségig megtérítette.

Ha midőn a törvényszegést elkövette, oly igen részeg volt, hogy e miatt teljes eszmélettel nem birt, és szokásán kívül, és csak szándéktalanul részegedett meg; mert ha a részegeskedés már egyébkint is szokása, vagy czélzatosan és egyenesen azért élt szeszes italokkal, hogy magát a büntetetre még inkább felingerelje, a részegség a beszámítást enyhíteni nem fogja.

84. §. Őrületség, betegség, tompaelmőség, melly még azon fokon ugyan nincsen, hogy a 73-ik §. szerint minden beszámítást megszüntessen, de mégis olyan, hogy a törvényszegőnek józan belátását megzavarta, továbbá olyan erőszak vagy fenyegetés, vagy szükség, mely a 73-ik §-ban kijelelt feltételeknek meg nem felel ugyan, a törvényszegőnek elhatározására azonban mégis tetemes befolyással volt; végre az önvédelem, ha az egészen vétlen ugyan nem volt, de legalább némileg menthető, a beszámítást szintén enyhítik.

85. §. A büntető törvények rendeletének nem tudása. senkit a büntetés alól fel nem ment.

86. §. Midőn valaki ugyanazon bíró előtt több különféle törvényszegések miatt, melyekért megbüntetve még nem volt, áll közkereset alatt; minden bebizonyított és még meg nem büntetett törvényszegései a büntetésre nézve összefoglaltatnak, s azon büntetés, mellyet az általa elkövetett törvényszegéseknek legnagyobbikára, ha annál egyebet el nem követett volna, mondana ki a bíró, megsúlyosittatik még kétharmadával azon büntetéseknak, mellyek többi törvényszegéseire egyenkint volnának kimérendők. Az ekképen megsúlyosittatott büntetés azonban meg nem haladhatja kétszeres mértékét azon legnagyobb ideigleni büntetésnek, mellyet a törvény olynemű büntettekre rendelt, minő a

megítélt büntettek legsúlyosbika volt, sőt ha ezen kétszeres mérték huszonnégyszeri rabságnál is többre menő, — az összes büntetés huszonnégyszeri rabságban leszen megállapítandó.

87. §. Ha azonban a büntettesnek legsúlyosabb vétke ollynemű volt, melyre legnagyobb büntetésül holtig tartó rabságot rendel a törvény, közkereset alatti egyéb törvényszegései külön nem büntetethetvén, terhelő körülmények gyanánt fognak felvétetni.

88. §. A fentebbi 86-ik §-nak szabályai szerint büntetetik az is, ki ugyanazon nemű törvényszegésnek többszöri elkövetéseért áll közkereset alatt.

89. §. Midőn a fentebbi 86. és 88-ik §§-ban körülírt eset olly büntetteknel fordul elő, melyekre nézve a büntettek egyes nemeiről szóló törvények, az említett szakaszok rendeletétől eltérő külön szabályt állapítottak meg, azon külön szabály szerint fog a tettesnek büntetése kiméretni.

90. §. Ha ugyanazon büntett által a büntető törvénykönyv több rendeletei sértetnek meg, illy törvényszegések külön büntetések alá ugyan nem vonatnak, hanem terhelő körülmények gyanánt fognak tekintetni.

91. §. Azon kínzások, melyeket a törvényszegő azoktól szenvedett, kik az elkövetett büntettet rajta magok hatalmával törvénytelenül akarták megboszulni, és azon fogóság, melyet az a büntető eljárás alatt a végítéletig kiállott, büntetésének kimérésénél tekintetbe fognak vétetni.

92. §. A ki az 5-ik §-nak esetében valamelly külföldön elkövetett s elítélt büntetteért Magyarországon ismét büntető közkereset alá vétetik, ha büntetteért a külföldön reá szabott büntetésnek egy részét már ott kiállotta, ezen szenvedése itteni megítélésében is mindenkor tekintetbe veendő.

VII. FEJEZET.

A visszaesésről.

93. §. A ki azon büntettbe, melyért már büntetve volt, vagy ahoz hasonlíműbe ismét visszaesik, tetteért az alább elszámált büntettek eseteiben a visszaesés tekintet-

ből súlyosabban büntettetik, mintha azt csak akkor először követte volna el, sőt büntetése fölöttébb terhelő körülményeknél, különösen többszöri visszaesésnél, a törvény által azon büntettre rendelt ideigleni büntetésnek kétszeres mértékeig is emeltethetik, ha ezen kétszeres mérték huszonnégy évi rabságot meg nem halad.

94. §. Azon büntettek pedig, melyeknél visszaesés tekintetéből a büntetés a fentebbiek szerint súlyosíthatatik, — következők:

1. Pénznek, iratoknak, pecséteknek meghamisítása.
2. Gyermekekölés, idétlen szülésnek szándékos eszköz-lése, a csecsemőnek kitevése.
3. Szándékos emberölés, szándékos sértések, verekedések s erőszakos letartóztatás.
4. Több feleségűség vagy több férjűség, nőragadás, házasságtörés s egyéb bujaságbeli büntettek.
5. Hamis feladás és álnok gyanúsítás.
6. Rablás, lopás, zsarolás, sikkasztás, csalás.
7. Hamis esküvés és hamis tanúbizonyság.
8. A hivatalbeli visszaélések.
9. Haszonlesésből elkövetett orgazdaság és haszonlesésből elkövetett rabszöktetés.

Azon büntettek, melyek a fentebbi sorozatban ugyanazon pont alatt állanak, a visszaesés tekintetében egymás között hasonneműeknek tekintetnek.

95. §. Gyilkosságnál és gyújtogatásnál a visszaesés holtig tartó rabságig is büntettethetik; e két büntett azonban egymással hasonnemű nem lévén, azon gyilkos, ki már gyújtogatásért volt büntetve, úgy viszont azon gyújtogató, ki gyilkosságért volt büntetve, visszaesőknek nem tekintethetnek.

A ki másnemű büntettet követ el, mint a minőért már büntetve volt, vagy olly büntettbe esik vissza, mely a fentebbi 94-dik §-ban különösen kijelelve nincsen, annak büntetése a törvény által azon büntettre rendelt büntetésnek legnagyobb mértékét meg nem haladhatja.

VIII. FEJEZET.

Az elévülésről és kegyelmezésről.

97. §. Az elévülés mind a közkeresettől, mind a büntetéstől felmenti a bűnöst, ha az semmi büntettet el nem követett az elévülés ideje alatt, s az okozott kárt is tehetősége szerint megtérítette.

98. §. A közkereset elévülésének ideje olly büntettek-nél, melyekre legnagyobb büntetésül holtig tartó rabságot rendel a törvény, húsz esztendő leend. — Egyéb büntettek-nél, ha azok magány panasz nélkül is közkereset alá veendők, tíz esztendő alatt évül el a közkereset.

99. §. Olly közkereset pedig, mely csak magány panaszra indíthatatik két esztendő alatt, sőt a 270, 272, 456 és 457-dik szakaszok eseteiben hat hónap alatt évül el. Ha mindazonáltal a sértett fél ezen idő alatt a közkereset megindítására az illető hatóságnál már lépéseket tett, illy büntettek-nél is tíz esztendő szükséges az elévüléshez.

100. §. Az elévülésnek kezdete bevégzett büntettek-nél a teljes bevégzés pillanatától; elkezdett büntettek-nél pedig, és bűnkísérlet-nél az elkövetésre intézett utolsó cselekvéstől fog számíttatni.

101. §. A közkeresetnek elévülését félbeszakasztja bármely büntető eljárási lépés, mellyet a közhatóság vagy annak tisztviselője hivatalból a vádlott ellen intézett; ha a közkereset bizonyítások hiánya miatt ismét félbeszakadt, újabb elévülésnek lehet helye, mellynek ideje azon pillanattól fogva számíttatik, midőn a büntető eljárásban az utolsó lépés megtörtént.

102. §. Az ítélet által kiszabott büntetés, ha a bűnös kézre nem került vagy a börtönből elszökött, elévülés által olly büntetésekre nézve, mellyek két évi rabságot meghaladnak, tizenöt esztendő alatt szűnik meg, kisebb büntetésekre nézve pedig öt esztendő alatt, holtig tartó rabságra nézve azonban az elévülésnek helye nem leend.

103. §. A büntetés elévülésének ideje, az ítélet kihirdetésének napjától, vagy ha az elmarasztalt a börtönből szökött el, szökésének napjától fog számíttatni.

104. §. A büntetésnek elévülése félbeszakad, ha az elmarasztalt az elévülés ideje alatt kézre kerül.

105. §. A kegyelmezésnek joga egyenesen a király felségi jogai közé tartozik.

106. §. A kegyelmezésnek csak a bíróság végitélete után lehet helye, s a törvényes közkeresetet és büntető eljárást kegyelem útján megsemmisíteni vagy gátolni nem lehet; kivételnek azonban olly büntettek, melyekről a XLIII. és XLVII-dik fejezetek szólnak, mert ezekre nézve kegyelmezés útján a közkereset is megszüntethetik.

107. §. A sértett félnek részére megítélt kárpótlásnak terhe alól a kegyelmezés által senki fel nem mentethetik

Külön rendeletek a büntettek egyes nemeiről s azoknak büntetéséről.

IX. FEJEZET.

A gyilkosságról, a szándékos emberölésről, a vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésről, és a gyermekölésről.

108. §. A ki szándékosan és előre meggondolt eltökéléssel valakit életétől megfoszt, gyilkosnak tekintetik.

109. §. A fentebbi 108. §-nak esetében azon körülmény, hogy a tettes előre meggondolt eltökélését indulatos felgerjedésben hajtotta végre, a gyilkossági beszámítást ki nem zárja.

110. §. Holtig tartó rabság leend a gyilkosság büntetésének legnagyobb mértéke:

a) Midőn a gyilkos olly személyen követte el a gyilkosságot, kivel természet és törvény szerint szülői, gyermeki, testvéri vagy házassági viszonyban állott.

b) Midőn olly czélzattal gyilkolt, hogy egyszersmind rabolhasson vagy örökséget nyerhessen.

c) Midőn bérért gyilkolt, vagy mást gyilkosságra bérlett.

d) Midőn a gyilkosságot méreggel vagy egyébkint orozva követte el.

e) Midőn a gyilkos egyszerre több embert fosztott meg életétől, habár gyilkossági czélzata csak egy ellen volt is irányozva.

f) Midőn a gyilkos különböző időben elkövetett több rendbeli gyilkosságért vétetik egy közkereset alá.

g) Midőn a gyilkos ellen bebizonyittatik, hogy gyilkossáért már büntetve volt.

111. §. A fentebbi 110-dik §-ban elszámlált eseteken kívül, a gyilkosság büntetésének legnagyobb mértéke tizen-nyolcz évi rabság, sőt ha a gyilkosság kegyetlenséggel követtetett el, huszonkét évi rabság leend.

112. §. A ki nem előre meggondolva, hanem indulatos felgerjedésben tökéltette el magát arra, hogy más életétől megfosszon, s indulatos eltökélését azon felgerjedésben tüstént végre is hajtotta, szándékos emberölésért büntetetik.

113. §. A szándékos emberölésnek legnagyobb büntetése tizenkét évi rabság leend.

114. §. A ki azonban a szándékos emberölést rablás-kor követte el, vagy a ki a szándékos emberölést kegyetlenséggel hajtotta végre, vagy a ki olly tette által, mellyet szándékos emberölésnek tekint a törvény, egyszerre több embernek halálát okozta, annak büntetése tizennyolcz évi rabságig terjedhet.

115. §. Ha a szándékos emberölés olly személyen volt elkövetve, kivel a tettes a 110-ik §-nak a) pontjában kijelelt viszonyban állott, a büntetés húsz évi sőt a fentebbi 114-dik §-nak eseteiben huszonkét évi rabságig súlyosíthatik.

116. §. A gyilkosságot, s a szándékos emberölést bevégezettnek akkor tekinti a törvény, ha a sértettnek halála a sértésnek, vagy valamelly egyenesen abból származó okoknak következésében, harmincz nap alatt valósággal bekövetkezett, s illy esetben azon körülmény, hogy a sértett azon-nal meg nem halt, vagy hogy a sértés már magában múlhatatlanúl halálos (absolute lethale) nem volt, hanem csak a sértettnek különös testi alkotása vagy egyébkint is beteges állapotja miatt vált halálossá, vagy czélszerű s jókor érkezett

orvosi segély a halált eltávoztathatta volna, semmi tekintetbe nem vétetik.

117. §. Midőn a tettes az általa célba vett gyilkosságnak vagy emberölésnek elkövetését olly cselekvéssel vagy mulasztással, melly szándékosan és egyenesen annak véghezvitelére volt általa irányozva, már elkezdette ugyan, mielőtt azonban mind azt, a mit annak bevégzésére szükségesnek vélt, elkövethette volna, valamelly szándékán kívüli akadály által meggátoltatott kísérletért büntetettetik, s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

118. §. Ha pedig a tettes csakugyan elkövette mind azt a mit a gyilkosságnak vagy szándékos emberölésnek bevégzésére részéről szükségesnek vélt, de tettéből halál vagy épen nem következett, vagy a sértett a fentebbi 116-ik §-ban kijelelt harmincz napok után halt meg, gyilkossági vagy szándékos emberölési kísérletért fog csak büntetettetni, büntetése azonban a bevégzésre rendelt legnagyobb büntetésnek két harmadáig terjedhet.

119. §. Gyilkossági célzattal elkövetett mérgezésnél azonban a gyilkosság bevégezettnek tekintendő akkor is, ha a beadott méregtől halál ugyan nem következett, hanem súlyos és veszedelmes betegség támadott. Ha pedig a tettes gyilkossági célzattal a mérget valakinek szándékosan csakugyan beadta, de abból súlyos és veszedelmes betegség bármilyen oknál fogva nem következett, a bevégzésre rendelt legnagyobb büntetésnek két harmadáig büntetettethetik. — Végre, ha a mérget még be sem adta, de a mérgezésnek elkövetését olly cselekvéssel vagy mulasztással, melly szándékosan és egyenesen annak bevégzésére volt általa irányozva, már valósággal elkezdette, kísérletért büntetettetik s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

120. §. A ki valamelly kutat, vagy élelemszereket szándékosan és olly célzattal mérgez meg, hogy ez által többeknek halálát okozza, habár a megmérgezett víztől vagy élelemszerektől senkinek baja nem következett is, súlyosabb büntetés alá vonatik, — mint egyébkint a mérgezési kísérletért a fentebbi 119-ik §. szerint büntetendő volna. s büntetése húsz évi rabságig terjedhet. — Ha pedig célba vett s

elkezdett büntettének végrehajtásában szándékán kívül meggátoltatott, mielőtt valami kutat vagy élelemszereket mérgezett volna, kísérletért tíz évi rabságig büntetethetik.

121. §. Midőn gyilkosságnál vagy szándékos emberölésnél a célba vett s elkövetett büntettnak eredményes bevégezése csak azért nem sikerült, mert annak kivitelében a tettes hirtelenkedésből, tudatlanságból vagy tévedésből azon eszköz helyett, melyet alkalmazni akart, s mely csakugyan célszerű lett volna, más nem alkalmas eszközt használt, a kísérletről szőlő 126-ik §. szerint büntetetik.

122. §. A ki nem szándékosan, hanem egyedül vétkes vigyázatlanságból fosztott meg valakit életétől, ha vigyázatlansága a 42-ik §. értelmében súlyosan vétkesnek tekintethetik, három évi rabságig, ha pedig vigyázatlansága a 43-ik §. szerint kevésbbé vétkesnek tekintendő, három hónapi fogságig büntetethetik.

123. §. Vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésért büntetetik az is, ki mást az által fosztott meg életétől: hogy azt gyilkossági vagy emberölési célzat nélkül ugyan, de szándékosan megsértette, vagy megkínozta, büntetése azonban nyolcz évi rabságig terjedhet, ha a sértést vagy kínzást előre meggondolt eltökéléssel határozta el magában; ha pedig a sértést vagy kínzást indulatos felgerjedésben határozta el magában; s azt azonnal végre is hajtotta, négy évi rabság leend legnagyobb büntetése.

124. §. Orvosok, sebészek és szülések azonban, kik valamely kezökre bízott betegen gyógyítási célból, s az orvosi szabályok által meghatározott esetekben követnek el ily sértéseket, vagy kínzásokat, melyekből harmincz nap alatt halál következett, csak annyiban vonathatnak büntetés alá, a mennyiben orvosi eljárásuk esik vétkes vigyázatlansági beszámítás alá, de még akkor is csak a fentebbi 122-ik §. rendelete szerint fognak büntettetni.

125. §. A ki a fentebbi 123-ik §-ban körülírt bűntettet oly személyen követte el, kivel a 110-ik §-nak a) pontjában kijelölt viszonyban állott, annak büntetése két annyi leend, mint ha ugyan azt valamely más személyen követte volna el.

126. §. A 116-ik §-ban megállapított szabályok kiterjednek a fentebbi 122-ik és 123-ik §§-oknak eseteire is, ugyanazért, ha az, ki vétkes vigyázatlanság által fosztatott meg életétől, csak harmincz napok után hal meg, a tettes a XII-ik fejezet szabályai szerint lesz büntetendő.

127. §. Gyilkosságnál, úgy szintén a szándékosan vagy vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésnél, a törvényben kirendelt rabsági vagy fogsági büntetésen felül, minden esetben pénzbeli díj is fog ítéltetni, melly egészen a meggyilkoltnak vagy megöltnek örököseit illeti.

128. §. A pénzbeli díjt a bűnperben eljáró bíróság fogja meghatározni, s minél szegényebb volt az, a ki életétől megfosztatott, minél szükségesebb volt élete hozzátartozóinak táplálására; más részről pedig, minél vagyonosabb volt a tettes, annál nagyobb leend a fizetendő díj, húsz ezer forintot azonban meg nem haladhat.

129. §. Ha valamely közhivatalt viselő személy szándékos emberölésért vagy vétkes vigyázatlanságból elkövetett olly emberölésért, mellyről a 123-ik §. rendelkezik, bíróiképen elmarasztaltatott, ugyan azon ítélet által közhivatalától is megfosztathatik; ha pedig gyilkossági büntettért marasztaltatott el, közhivatalától ugyan azon ítélet által minden esetre megfosztandó.

130. §. A ki mást saját kívánságára életétől megfoszt, vagy a ki mást öngyilkosságra szándékosan reábeszél, vagy abban tudva és akarva mást elősegít, ha a halál harmincz napok alatt valósággal be is következett, négy évi rabságig, ha pedig a halál eszközlésére intézett cselekvés elkövette, ugyan, de abból valamely véletlenül közbejött ok miatt harmincz napok alatt halál nem következett, két évi rabságig büntetethetik.

131. §. A melly anya törvénytelen ágyból született gyermekét, a szüléskor, vagy szülés után három nap alatt, akár cselekvés akár mulasztás által szándékosan megöli, annak legnagyobb büntetése, ha a tettet szülés előtt határozta el magában, tiz évi rabság; ha pedig a szándék csak szüléskor, vagy szülés után támadott benne, öt évi rabság leend.

132. §. Azon anya pedig, a ki törvénytelen ágyból

született gyermekét, a szülés után három nap mulva fosztotta meg szándékosan életétől, nem a fentebbi 131-ik §. rendelete szerint lészen büntetendő, hanem vagy a 110-ik §. a) pontjának, vagy a 115-ik §-nak rendelete alá esik, a mint t. i. elkövetett büntettét az említett §§-ok értelmében gyilkosságnak vagy csak szándékos emberölésnek kell tekinteni.

133. §. A fentebbi 132-dik §. szerint büntettetik azon anya is, ki törvényes ágyból született gyermekét szüléskor vagy a szülés után bármikor életétől szándékosan megfosztotta.

134. §. Azon körülmény, hogy a született gyermek a természet rendétől különösen eltérő alakja miatt, nem gyermeknek, hanem valamely szörnyetegnek tartatott, (Missgeburt) azokat, kik azt életétől szándékosan megfosztották, a büntetés alól fel nem mentheti, büntetésök azonban illy esetben egy évi fogságnál többre nem terjedhet.

135. §. Midőn az anya olly célzattal, hogy gyermekét életétől megfoszsza, azon valamely életveszélyeztető cselekvést vagy mulasztást követett el, de abból szándékán kívül közbejött valamely ok miatt halál nem következett, kísérletért büntettetik s büntetése a fentebbi 131, 132, és 133-dik §§-ban kijelölt büntetéseknél csak feléig terjedhet.

136. §. Ha valamely házasságon kívül teherbe esett személy, szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett, büntetés alá vonandó, s büntetése azon esetben, ha a gyermek a miatt csakugyan meg is halt, négy évi rabságig; olly esetben pedig, midőn a gyermeknek életét valamely az anyának akaratján kívül közbejött körülmény megmentette, két évi rabságig terjedhet.

137. §. Ha pedig a fentebbi 136-ik §-ban körülírt büntettet házasságban teherbe esett asszony követi el, büntetése két annyi leendő, mintha azt házasságon kívül követte volna el.

138. §. Azon eseteken felül, melyekre nézve a 73. 76. 77. és 79-ik §§-nak általános szabályai minden beszámítást kizárnak, következők még az esetek, melyek ezen fejezetnek büntető rendelete alól kivételnek s melyekben az, a ki más életétől megfosztott, büntetés alá nem vonathatik:

a) Midőn olly lázadás alkalmával, melynek elnyomására vagy elszélesztésére a 444-ik §. értelmében fegyveres erő használtatik, a közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek szolgálói, megbízottjai vagy azok, kik ezeknek segítségére állottak elő, valakit a lázadók közül életétől megfosztanak. — De ezeknek sem szabad a lázadók ellen életveszélyeztető módokhoz nyúlni mindaddig, míg a fegyvernek életveszélyeztető használása a közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek nevében nyilván nem parancsoltatik, vagy míg azt az önvédelem szükségessé nem teszi. — A ki tehát lázadás alkalmával ezen szabályok ellen nyúlt életveszélyeztető módokhoz s az által valakinek halált okozott, vagy a ki szándékosan olly személyt fosztott meg életétől, kiről bizonyosan tudta, hogy az nem a lázadó csoporthoz tartozik, tettének körülményeihez képest, a gyilkossági vagy emberölési törvények szabályai szerint fog büntettetni. — A közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek azon tisztviselője vagy megbízottja pedig, ki a fegyvernek életveszélyeztető használását a törvény rendelete ellen, vagy olly esetekben, midőn az világosan szükségtelen volt, nyilván és egyenesen parancsolta, minden következtetésekért felelős leend, s ha ez által életétől valaki megfosztatott, az eset körülményeihez képest szándékosan vagy vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésért fog büntetés alá vonatni. Midőn ellenben a fegyvernek életveszélyeztető használása törvényes és szükséges volt, habár az által véletlenül olly személy fosztatott is meg életétől, ki a lázadásban részt épen nem vett, felelet és büntetés alá senki nem vonathatik.

b) Midőn a ragályos nyavalyák terjedése elleni orvonaloknál, a felállított örök azt, ki erőszakkal az orvonalon keresztül tör, vagy alattomosan azon általszökik, életétől megfosztják. — De illy esetekben is csak akkor tekintetik törvényszerűnek az életveszélyeztető módok használása, midőn azt, ki erőszakkal az orvonalon keresztül tör, vagy alattomosan azon általszökik, sem az előrebocsátott fenyegető felszólítás által, sem egyéb az orvonal szabályok szerint használható módokkal tetteben meggátolni, vagy feltartóztatni s elfogni nem lehetett.

c) Midőn valamely rab, ki a kerületi vagy közhatósági börtönből erőszakosan kitörni vagy alattomosan megszökni igyekszik, ezen tettének elkövetésében azok által, kik őtet abban gátolni törekednek, életétől megfosztatik. — A börtönből kitörni vagy megszökni igyekező rab ellen is azonban csak akkor szabad életveszélyeztető módokhoz nyúlni, midőn az előrebocsátott fenyegető felszólításnak sikere nincsen, s minden egyéb eszközök elégtelenek a kitörésnek vagy megszökésnek meggátlására.

d) Midőn valaki, akár valamely általa valósággal elkövetett bűntett miatt, akár valamely büntettnak gyanújából, az illető törvényhatóság nevében és hatalmával törvény szerint befogattatván, az öröknek kezei közül, vagy azon letartóztatási helyről, hová ideiglen elzáratott, erőszakkal menekedni, vagy alattomosan megszökni törekszik, s ezen törekvésében az őtet gátolni akarók által életétől megfosztatik. Ezen pontnak eseteiben is azonban szorosan megtartandók lesznek mindenkor azon szabályok, melyek az életveszélyeztető módoknak mikor lehető használására nézve a fentebbi c) pont alatt megállapítottak.

e) Midőn valaki az illető közhatóság tisztviselőinek, szolgálinak, vagy megbizottjainak, kik őtet valamely általa elkövetett bűntett miatt vagy valamely büntettnak gyanújából az illető felsőbbség rendeletének következtében s a törvényszabta formáknak megtartása mellett, befogni vagy letartóztatni akarják, fegyverrel vagy egyébkint életveszélyeztető módon ellenáll, s ezen ellentállásában életétől megfosztatik. — De még ezen esetben is fel kell előbb szólítani az ellentállót, hogy magát adja meg, s nyilván ki kell előtte jelenteni, hogy erőszakos ellentállása által életét is kockáztatja. — Életveszélyeztető módokat pedig csak akkor szabad ellene használni, ha ezen fenyegető felszólításra sem adja meg magát, s az őtet befogni akarók önvészedelemök nélkül más módon ellentállását legyőzni nem képesek.

f) Midőn valaki a felségsértésnek vagy hűtlenségnek, a gyilkosságnak, szándékos emberölésnek vagy veszélyes sértésnek, az ember-rablásnak, a fegyveresen vagy betöréssel véghez vinni szándéklott lopásnak, rablásnak, zsarolásnak

vagy gyűjtogatásnak elkövetésében tetten kapatván, az ötletartóztatni akarók előtt megszabad, s a nyomában lévő üldözők által szaladásában életétől megfosztatik.

g) Midőn valaki, akár a fentebbi *f)* pont alatt elszámolt bűntetteknek elkövetéseért vagy azon bűntetteknek gyanújából, akár lázadásért, vagy lázadásnak gyanújából, végítélet előtt az illető közhatóság által törvény szerint befogattatni rendeltetvén, azok előtt, kik ötlet hivatalbeli kötelességüknél, vagy a törvényes felsőbbségnek megbízásánál fogva, befogni akarják, megszabad, s azok által szaladásában életétől megfosztatik.

h) Midőn azon büntetett, ki bármely büntettért két évi rabságnál súlyosabb büntetésre ítéltetett, az ítélet következtében ötlet befogni akaró közhatósági szolgák vagy megbizottak előtt megszabad, s azok által szaladásában életétől megfosztatik.

Mind azon esetekben azonban, mellyek ezen *f)* *g)* és *h)* pontokban elsoroltatnak, olly nyilvános fenyegetéssel kell elébb a szaladót megállásra felszólítani, hogy ha azonnal meg nem áll, futása által életét is kockáztatja, s ezen felszólítás után is csak akkor szabad ellene életveszélyeztető módokat használni, ha más módon azt megfogni épen nem lehet. — Végre

i) Midőn valaki mint orvos, sebész vagy szülész, az orvosi szabályok által meghatározott körülmények között valamelly gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl.

X. FEJEZET.

Az idétlen szülés eszközléséről.

139. §. A melly terhes személy tudva és rossz czélzattal, olly szereket használt, mellyek időelőtti szülést okoznak, vagy az időelőtti szülést más külső módokkal eszközlötte, ha csakugyan idétlen s életre nem való vagy épen holt gyermeket szült, büntetettetni fog, s büntetése három évi rabságig. Ha pedig a fentebbi büntettet házasságban teherbe ejtett asszony követi el, büntetése négy évi rabságig terjedhet.

140. §. Ugyanazon büntetés alá esik az is, ki valamely terhes személyt a fentebbi 139-ik §-ban körülírt bűntett elkövetésében, tudva és szándékosan elősegít, vagy arra reá vesz.

141. §. A ki rossz czélzattal valamely terhes személyen, annak tudta s megegyezése nélkül alkalmazta az időelőtti szülést eszközlő szereket, vagy módokat, még akkor is büntettetik, ha azoknak káros eredménye nem lett, s ily esetben legnagyobb büntetése két évi rabság leend.

142. §. Ha pedig a terhes személy, azon szerek vagy módok következtében, időtlen s nem életre való, vagy holt gyermeket szült, vagy maga esett súlyos és veszélyes betegségbe, a tettesnek büntetése öt évi rabságig terjedhet. — végre

143. §. Ha azon szereknek következtében a terhes személy meg is holt, a tettes mint szándékos emberölő fog büntettetni.

XI. FEJEZET.

Gyermekeknek s más gyámoltalan személyeknek kitevéséről és elhagyásáról.

144. §. Azon szülék, kik gyermeköket olly korban vagy állapotban, melyben az magán segíteni nem képes, azon czélzattal, hogy a szülői kötelesség terhétől menekedjenek, kiteszik vagy szándékosan elhagyják, büntetés alá vonandók, és pedig ha a gyermek sértetlen maradott, legnagyobb büntetésök egy évi rabság leend; ha pedig a gyermek a kitevésnek vagy elhagyásnak következtében megsértetett, a büntetés két évi rabságig s ha meghalt, négy évi rabságig terjedhet. A csecsemőknek lelencz házakbani letétele e §. büntető rendelete alá nem esik.

145. §. Ha a kitett vagy szándékosan elhagyott gyermek nem találtatik, de halála sem bizonyos, a legnagyobb büntetés három évi rabság leend.

146. §. A kitevésnél vagy elhagyásnál a beszámítás annál nagyobb leend, minél nagyobb volt a helynek, időnek s egyéb körülményeknek tekintetéből azon veszély, melynek a gyermek kitétetett.

147. §. Midőn pedig a szülék azon határozott czélzattal tették ki, vagy hagyták el gyermeköket, hogy az meghaljon, büntetésök két annyi leend mint ezen czélzat nélkül hasonló körülmények közt lett volna.

148. §. Midőn valamely anya törvénytelen ágyból született gyermekén követte el a fentebb 144-dik és 145-dik §§-ban körülírt büntettet, az ott kijelelt büntetéseknek felével büntettethetik, a 151-dik §. esetében pedig legnagyobb büntetése öt évi rabság leend.

149. §. A fentebbi 144, 145, 146, és 147-dik §§-ok szabályai s büntetései alá esik az is, ki valamely reá bízott gyermeket, vagy más gyámoltalan személyt, kinek gondját viselni köteles lett volna, kitett, vagy szándékosan elhagyott.

150. §. A ki valamely kitett gyermeket, vagy elhagyott gyámoltalan személyt, olly állapotban, mellyben az magán segiteni nem képes, megtalált, s ennek sem maga gondját nem viselte, sem az illető felsőbbségnek az iránt jelentést nem tett, ha azon gyermek vagy gyámoltalan személy elhagyatásának következtében megsértetett, két hónapi fogságig, ha pedig meghalt, hat hónapi fogságig büntettethetik.

XII. FEJEZET.

A súlyosabb testi sértésekről.

151. §. A ki szándékosan és előre meggondolt eltökéléssel, de nem gyilkossági czélzattal, akár erőszakkal, akár ártalmas szerekkal, valakit testében vagy egészségében megsértett vagy megkínzott, büntettetni fog, s legnagyobb büntetése, habár előre meggondolt eltökélését indulatos felgerjedésben hajtotta is végre:

a) Négy évi rabság leend, ha a sértésnek vagy kínzásnak következtében a sértett vagy harmincz napok után meghalt, vagy minden munkára állandóul alkalmatlan lett, vagy elmejében vagy egészségében úgy megromlott, hogy kigyógyulása nem valószínű.

b) Három évi rabság, ha a sértett valamely tagjában megcsönkített, valamely érzékétől megfosztatott, sebesítés

által szembetűnőleg elcsufított, mestersége vagy hivatala szokott dolgainak teljesítésére alkalmatlan lett, vagy neki három hónapnál hosszabb, de nem gyógyíthatatlan betegség okoztatott.

c) Két évi rabság, ha a sértés vagy kínzás olyan volt, mely a fentebbi pontokban körülírt esetek közé ugyan nem számítható, de a sértettnek mégis betegséget, tetemes sebet, vagy valamelly csont-törést okozott.

152. §. A ki másnak személyét azon előre kitűzött czélzattal, hogy rajta valamelly a 151-dik §-ban körülírt sértést vagy kínzást kövessen el, tettelegesen erőszakkal megtámadta, de a czélbavett sértésnek vagy kínzásnak elkövetésében valamelly szándékán kívül közbejött akadály által meggátoltatott, kísérletért fog büntettetni; s ha tette valamelly más súlyosabb büntettet nem foglal magában, egy évi rabságig büntettethetik.

153. §. A ki nem előre meggondolva, hanem indulatos felgerjedésben tökéltette el magát arra, hogy mást testében vagy egészségében megsértsen vagy megkínózzon, s indulatos eltökélését azon felgerjedésben tüstént végre is hajtotta, annak büntetése a fentebbi 151-dik §-nak a) b) c) pontjaiban kijelölt eredményhez képest, az ott meghatározott büntetések mennyiségének csak feléig terjedhet.

154. §. Midőn az előre meggondolt, vagy az indulatban elhatározott és véghezvitt sértés kitűnő kegyetlenséggel követtetett el, a 151-dik és 153-dik §§-ban rendelt büntetés még felével súlyosíthatatik.

155. §. Súlyosan vétkes vigyázatlanságból elkövetett sértéseknek legnagyobb büntetése meg nem haladhatja egy negyed részét azon büntetésnek, a mi a fentebbi 151-dik §-ban a szándékosan és előre meggondolva elkövetett hasonló sértésekre rendeltetett; — ha pedig a vétkes vigyázatlanság a 43-dik §-nak értelmében kevésbbé súlyosnak tekintendő, a tettesnek büntetése egy hónapi fogságnál többre nem terjedhet.

156. §. A ki a fentebbi 151, 152, 153 és 154-dik §§-ban körülírt módon, atyját vagy anyját, vagy azoknak szülőit sértette meg, annak büntetése két annyi leendő, mintha azon sértést máson követte volna el.

157. §. Ugyanazon büntetés alá esik az is, ki a fentebb említett sértéseket olly személyen követte el, kiről tudta, hogy terhes állapotban van.

158. §. Vétkes vigyázatlanságból elkövetett bármilly sértések, csak a sértett félnek, vagy midőn az panaszt tenni nem képes, hozzátartozóinak panaszára vétethetnek közkereket alá.

159. §. Az előre meggondolt, vagy az indulatban elhatározott s véghezvitt sértések pedig magán panasz nélkül is közkereset alá veendőek, ha eredményre nézve olly súlyosak valának, hogy e tekintetből a 151-dik §. *a)* vagy *b)* pontja alá sorozhatók; ha ellenben azok eredményre nézve csak az említett 151-dik §. *c)* pontja alá tartoznak, akkor a közkeresetnek csak úgy leend helye, ha a sértett fél, vagy midőn az panaszt tenni nem képes, hozzátartozói a sértő ellen panaszt tesznek.

160. §. A sértéseknek minden előszámlált eseteiben tartozik a sértő, a törvényes büntetésen s orvoslási költségeken felül a sértettnek okozott szenvedés, gyalázat és meggátolt kereset fejében pénzbeli díjt is fizetni. — Ezen pénzbeli díjt a bűnperben eljáró bíróság fogja a körülmények szerint meghatározni; s minél gazdagabb volt a sértő, minél szegényebb a sértett, minél súlyosabb, fájdalmasabb s gyalázóbb a sértés, s minél nagyobb a kereset meggátolásából eredett kár: annál nagyobb leend a lefizetendő díj; húszezer forintot azonban meg nem haladhat.

161. §. Azon eseteken felül, melyekre nézve a 73, 76, 77 és 79-dik §§-ok általános szabályai minden beszámítást kizárnak, következők még az esetek, melyek ezen fejezetnek büntető rendelete alól kivételnek, s melyekben az, ki mást testében vagy egységében megsértett vagy megkínzott, büntetés alá nem vonathatik:

a) Midőn az orvos, szülész, vagy sebész valamelly kezére bízott beteget gyógyítási célzattal az orvosi szabályok által meghatározott esetekben megsértett vagy megkínzott; de illy esetekben az orvos, szülész, vagy sebész a mennyiben orvosi eljárása vétkes vigyázatlansági beszámítás alá esnék, a 155-dik §. szerint lészen megítélendő.

b) Midőn a sértés a 138-dik §-nak a), b), c), d), e), f), g) és h) pontjaiban elsorolt körülmények között, s az ott megállapított korlátozó szabályok megtartásával követtetett el.

XIII. FEJEZET.

A verekedésről.

162. §. Ha valamely többek közötti verekedésben gyilkosság vagy emberölés követtetett el, a tettes, ki azt elkövette, azon szabályok szerint fog büntettetni, melyek ezen büntettre nézve a IX-dik fejezetben megállapítattak.

163. §. Midőn valamely verekedésben, a verekedők közül többen sértették meg azt, ki az által életétől megfosztott, ha a rajta elkövetett sértések olyanok voltak, hogy azoknak bármelyike már magában is halált okozott volna, mindenik, a ki ellen valamely ilyen sértésnek elkövetése bebizonyítatik, úgy fog büntettetni, mintha a halált maga okozta volna.

164. §. Ha pedig a verekedők közül némelyek halálos, mások nem halálos sértéseket ejtettek az életétől megfosztott személyen: amazok az okozott halálért, ezek pedig csak az általok elkövetett sértésekért fognak büntetés alá vonatni.

165. §. Midőn azok, kik a sértéseket elkövették, tudva vannak ugyan, de kinyomozni nem lehet, hogy melyik követte el közülök a halálos sértést; vagy midőn az elkövetett sértések közül egyik sem volt magában halálos, hanem a sértett azoknak összes hatása által lett megfosztva életétől: mind azok, kik a sértéseket elkövették, a 123-ik §. értelmében fognak büntettetni.

166. §. Végre, midőn azt sem lehet kinyomozni, hogy a verekedésben életétől megfosztott személyt kik sértették meg a verekedők közül, akkor mindenik, ki a verekedésben tetteles részt vett, vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésért lészen büntetendő. A ki azonban bebizonyítja, hogy ő azt, ki életétől megfosztott, tettelesen épen nem bántotta, annak az emberölés be nem számítatik, hanem csak annyiban büntettetik, a mennyiben vagy mást valakit

sértett meg, vagy valamely a verekedés közben elkövetett tette által a bekövetkezett eredményt közvetve okozta.

167. §. Ha valamely verekedésben életétől ugyan senki meg nem fosztatott, de valakin olly sértések ejtettek, melyek a 151-dik §. rendelete alá tartoznak, a tettes azon §. szabályai szerint lészen büntetendő.

168. §. Midőn a verekedésben valaki többek által sértetett meg, ha a rajta elkövetett sértések közül valamelyik ollyan volt, hogy a bekövetkezett eredményt egyedül csak abból származottnak tekinthetni, az egész eredmény csak annak számíttatik be, a ki azon sértést elkövette, a többi sértők közül pedig kiki csak az általa elkövetett sértésnek nagyságához képest büntetetik.

169. §. Ha azonban a bekövetkezett eredményt nem egyedül valamely egyes sértés okozta, hanem az több sértéseknek összes hatásából származott, vagy ha kinyomozni nem lehet, hogy a sértők közül ki minő sértést okozott? mindenik sértő úgy büntetetik, mintha az egész eredményt az általa elkövetett sértés okozta volna. Végre

170. §. Midőn azt sem lehet kinyomozni, hogy kik voltak a verekedők közül azok, kik a sértett személyen a sértéseket elkövették, mindenik verekedő, ki a verekedésben tettelegesen részt vett, az egész eredmény nagysága szerint büntetetik.

171. §. Ha mindazáltal valamelyik a verekedők közül bebizonyítja, hogy ő verekedett ugyan, de semmi sértést el nem követett, azt illyen esetben is kisebb beszámítás fogja terhelni.

172. §. A verekedésben elkövetett gyilkosságnál, emberölésnél és sértéseknél, a beszámítás mértékére nézve súlyosító körülménynek tekintetik az is, ha a tettes előre meggondolva, s reá készülve verekedett.

173. §. A verekedések a sértettnek, vagy midőn az panaszkodni nem képes, hozzátartozóinak panasa nélkül, csak akkor vétethetnek közkereset alá, ha azokban valaki életétől fosztatott meg, vagy ha valakin olly sértések ejtettek, melyek a 151-ik §. szerint akkor is közkereset alá vonatnának, ha verekedésen kívül követtettek volna el. — Olly

verekedések azonban, melyek valamely közhatósági gyűlésben, valamely ítélőszékeknek ülésében, valami közhatóság választás, vagy valamely bírói eljárás alkalmával követtettek el; úgy szintén azon verekedések, melyek egyébkint is az elkövetés helyének tekintetéből különösen botrányosak voltak, magán panasz nélkül is, minden esetben közkereset alá vonandók.

174. §. Azon díjak és orvoslási költségek, melyekről a 127, 128 és 160-ik §-ok rendelkeznek, oly esetben, midőn a gyilkosság, emberölés vagy sértések verekedésben követtettek el, csak akkor lesznek megítélendők, ha a sértett személy egyedül megtámadás következtében s önvédelmére vett részt a verekedésben.

XIV. FEJEZET.

A párviadalról.

175. §. Párviadalok az azokból következett eredményhez képest fognak büntettetni; ugyanazért:

Midőn a párviadalból halál következett, ha a vívók magok között előre már elvégezték, hogy a viadal valamelyiknek halálos megsértéseig folytattassék, az, ki a másiknak halált okozott, mint gyilkos büntettetik.

Ha pedig a vívók azt magok közt el nem végezték, de a párviadalból még is halál következett, a tettes a 123-ik §. szerint fog büntettetni.

Ha azonban valaki párviadalban a másikat orozva fosztotta meg életétől, minden esetre mint orgyilkos fog büntettetni.

Midőn a párviadalból halál nem következett, de oly sértések követtettek el, melyek eredményre nézve a 151-ik §-nak *a)*, *b)* és *c)* pontjai alá sorozhatók, a tettes az említett 151-ik §. szerint fog büntettetni.

176. §. Azok, kik a párviadalban segédek voltak, csak akkor fognak büntettetni, ha vagy ők magok is a párviadal közben valakit orozva megsértettek, vagy a feleket a párviadal kezdésére ingerlették, s abból valamely a fentebbi 175-ik §-ban körülírt eredmény következett. — Illy esetekben úgy

büntettetnek a segédek, mintha a bekövetkezett eredményt párviadalon kívül ők magok okozták volna.

177. §. A párviadal magán panasz nélkül is közkereset alá veendő, midőn abból halál következett, vagy valaki úgy megsértetett, hogy a sértés miatt teljesen megtévelyodott; minden egyéb esetekben csak a sértett félnek panaszára mozdíthatatik közkereset.

XV. FEJEZET.

A szándékos öncsonkításról.

178. §. A ki olly czélzattal, hogy a katonáskodás törvényes kötelességét elkerülje, magát szándékosan megcsonkítja, büntettetni fog, s büntetése egy évi rabságig terjedhet, magában értetődven, hogy ha a megcsonkítás után is valamely katonai szolgálatra alkalmas volna, annak teljesítésére kényszerítettni fog.

179. §. Ha pedig a megcsonkítást nem maga vitte véghez, hanem abban másnak segítségével élt, nem csak a megcsonkított, hanem azok is, kik őt ezen büntetében tudva és szándékosan segítették, egy évi rabságig büntetethetnek.

XVI. FEJEZET.

Az erőszakos kényszerítésről.

180. §. A ki mást vagy tetteleges erőszakkal, vagy olly fenyegetésekkel, mellyek annak életére, testére, értékére vagy becsületére veszélyesek voltak, s mellyeknek teljesedését az másképp el nem kerülhette, olly cselekvésre, tüzésre vagy elhagyásra kényszerit, mellyre azt jogszerűleg vagy épen nem, vagy legalább nem önhatalmával szoríthatta, büntettetni fog, s a mennyiben tette olly büntetbe át nem megy, mellyről ezen törvénykönyvnek más fejezete rendelkezik, büntetése egy évig terjedhető fogság leend.

181. §. Midőn pedig valaki mást olly cselekvésre, tüzésre vagy elhagyásra kényszerített, mellyre azt jogszerűleg önhatalmával is szoríthatta, de a kényszerítésben törvényelleni módokat vagy eszközöket használt, nem a fentebbi

180-ik §. szerint büntettetik, hanem azon törvények súlya alá esik, melyeket a törvénytelen módok vagy eszközök használása által megsértett.

182. §. A fentebbi 180-dik §-ban körülírt erőszakos kényszerítés csak akkor tekintetik bevégezettnek, midőn az, a mire valaki kényszerítettett, az erőszak vagy fenyegetések következtetésében valósággal meg is történt.

183. §. Ha tehát a tettes valamely erőszakos cselekvéssel, a czélba vett kényszerítést megkezdette ugyan, de azt valamely véletlenül közbejött akadály miatt be nem végezhette, csak kísérletért büntettetik, s büntetése a fentebbi 180-ik §-ban kijelelt büntetésnek feléig terjedhet.

184. §. A fentebbi 180, 181 és 183-ik §§. eseteiben közkereset csak a sértett félnek panaszára indíthatatik.

XVII. FEJEZET.

Az erőszakos letartóztatásról, ember- és gyermekrablásról.

185. §. A ki mást erőszakkal vagy álnoksággal személyes szabadságától törvénytelenül megfosztott, ha azt huszonnégy óránál tovább le nem tartóztatta, egy évi rabságig büntetethetik. Ha pedig a letartóztatás huszonnégy óránál tovább tartott, de egy hónapot meg nem haladott, két évi rabság; ha egy hónapot is meghaladott, de egy évnél többre nem terjedett, öt évi rabság; végre ha egy évit is meghaladott, nyolcz évi rabság leend a tettesnek legnagyobb büntetése.

186. §. Törvénytelennek pedig nem tekintetik a letartóztatás következő esetekben:

a) Midőn az a törvényes bíróság ítélete következtetésében, vagy ítélet előtt ugyan, de a büntető eljárásban meghatározott körülmények között az ott kiszabott formáknak megtartásával vitetett véghez.

b) Midőn valaki a ragályos nyavalyák terjedése ellen felállított őrvonaloknál, az őrvonali szabályok szerint letartóztatatik.

c) Midőn az elméjükben megháborodottak, és örültek akár gyógyítás végett, akár azért, hogy örültségökben ma-

gokra vagy másokra nézve káros és veszélyes cselekvést el ne kövessenek, szabadságoktól megfosztatnak. — De illy esetben sem szabad a letartóztatásnak hosszabb időre terjedni, mint a meddig azt a gyógyítás vagy a fentebb említett biztosítási tekintet szükségessé teszi. A ki tehát valakit elmeháborodásnak színe alatt, tudva hogy az elméjében megháborodva nincsen, letartóztat, vagy kelletinél tovább fogva tart, ha tette a 232-ik §-nak súlyosabb rendelete alá nem esik, a fentebbi 185-ik §-nak rendelete szerint fog büntettetni, s büntetésének kimérésénél ezen körülmény súlyosan terhelőnek tekintetik.

d) Midőn valaki fenyítési törvényes jogánál fogva (XXVIII-ik fejezet) azt, a ki fenyítési hatósága alá tartozik, bezárja. Fenyítési jognál fogva azonban a szülők gyermekeiket nyolcz napnál, mások három napnál tovább senkit letartóztatni, vagy a letartóztatást kínzásokkal súlyosítani soha nem szabad, s a ki e részben a törvény korlátit általhágja, ha másnak letartóztatását egy hónapnál tovább nem terjesztette a XXVIII-ik fejezet 287-ik §-a szerint, — ha pedig azt egy hónapnál is tovább terjesztette, a jelen fejezet 185-ik §-a szerint büntettetik.

187. §. A ki a fentebbi 185-ik §-ban körülírt büntettnék czélba vett elkövetését, valamelly annak véghezvitelére irányzott erőszakos cselekvéssel megkezdette ugyan, de mielőtt valósággal hatalmába ejthette volna azt, a kit személyes szabadságától meg akart fosztani, valamelly szándékán kívül közbejött akadály által meggátoltatott, kísérleteért büntettetik, s büntetése félévi rabságig terjedhet.

188. §. Midőn valaki azt, a kit személyes szabadságától megfosztott, álnokul vagy erőszakkal külföldre vitte, s ott önsorsára hagyta, vagy olly állapotba helyeztette, mellyben az a közhatóságtól pártfogást nem nyerhetett, vagy midőn azt idegen katonai szolgálatra kényszerítette, emberrablónak tekintetik, s büntetése tizenkét évi rabságra terjedhet.

189. §. Ha pedig a tettes a fentebbi 188-ik §-ban körülírt s általa czélba vett büntettet, valamelly szándékán kívül közbejött akadály miatt bé nem végezhetette ugyan, de

azon célra erőszakkal vagy álnoksággal valakit már hatalmába ejtett, emberrablási kísérletért hat évi rabsággal büntetethetik.

190. §. Az erőszakos kényszerítésnek, törvénytelen letartóztatásnak és emberrablásnak minden eseteiben a törvényszabta rabsági büntetésen felül pénzbeli díjt is tartozik a tettes fizetni, melly egészen a sértett felet, s ha az életben már nincsen, törvényes örököseit illeti. — Ezen pénzbeli díjt a bűnperben eljáró bíróság fogja meghatározni, s minél szegényebb volt a sértett fél, s minél vagyonosabb a tettes, annál nagyobb leend a fizetendő díj, húsz ezer forintot azonban meg nem haladhat.

191. §. A ki valamely tizennégy évnél kisebb korú fi- vagy leány gyermeket bosszúból, haszonvágyból, vagy bármi vétkes célokra elorzott, elrabolt, vagy szülőinek s törvényes gondviselőinek megegyezése nélkül törvénytelenül hatalmába ejtett s azt magánál letartóztatta, vagy másnak kezeire játszotta, gyermekrablónak tekintetik. Azon körülmény, hogy abba a gyermek maga is megegyezett, a tettesnek semmi mentségül nem szolgálhat.

192. §. A gyermekrablásnak büntetése olly esetben:

a) Midőn a tettes valamely a fentebbi 191-ik §-ban körülírt célzattal a gyermeket már valósággal hatalmába ejtette, azt azonban sem vétkes célokra még nem használta, sem másnak el nem adta, három évi rabságig terjedhet, — ha pedig

b) A gyermeket már vétkes célra használta vagy valakinek eladta, legnagyobb büntetése tizenkét évi rabság leend.

193. §. A ki a fentebbi 191-ik §-ban körülírt s általa célba vett gyermekrablást valamely annak véghezvitelére irányzott cselekvéssel már valósággal megkezdette; valamely szándékán kívül közbejött akadály miatt azonban, a gyermeket még hatalmába nem ejthette, kísérletért büntetetik, s büntetése a fentebbi 192-ik §. a) pontjában kirendelt legnagyobb büntetésnek feléig terjedhet.

194. §. A ki az erőszakos kényszerítésnek, törvénytelen letartóztatásnak, ember- vagy gyermekrablásnak elkö-

vetésében, valakit egyszersmind testében vagy egészségében megsértett, vagy megkínzott, annak büntetése az elkövetett sértéseknek vagy kínzásoknak a 151-ik §-ban kirendelt egész büntetésével megsúlyosíthatatik, tizenöt évi rabságot azonban meg nem haladhat.

195. §. Ha pedig cselekvése által valakinek halálát okozta, büntetése holtig tartó rabságig terjedhet.

196. §. A ki valamely gyermeket nem bosszúból s nem is valamely vétkes czélokra, hanem csak azért ejtett hatalmába, hogy azt saját gyermeke gyanánt tartsa és nevelje, s ezt híven teljesítette is, ha tette által a gyermeknek sorsát rosszabbá nem tette, büntetése fél évi fogságnál, ha pedig azt rosszabbá tette, két évi rabságnál semmi esetben hosszabb nem lehet.

197. §. Ha mindazáltal a gyermek szülőinél, vagy gondviselőinél elhanyagolt állapotban volt, vagy erkölcsatlenségekben neveltetett; s valaki azt a szülők vagy gondviselők megegyezése nélkül, egyedül olly czélzattal ejtette hatalmába s tartotta magánál, hogy testi vagy erkölcsi végromlástól megmenthesse, s ez által annak sorsát és jövődjét jobbra tegye, ezen jó szándékú de még is törvénytelen tetteért büntetetik ugyan, de büntetése egy héti fogságnál tovább nem terjedhet.

198. §. A fentebbi 196. és 197-ik §-ok eseteiben közkereset csak akkor mozdíthatatik, ha vagy a gyermeknek valamely szülője, vagy az, a kinek gondviselésére a gyermek bízva volt, a közhatóságot az iránt felszólítja, sőt az ekképen folyamatba tett közkereset is azonnal megszűnik, ha a szülők a tettessel megegyeznek s a közkeresettől elállanak.

199. §. Ha azon tettes, ki ellen bebizonyítatik, hogy valamely a XVI. fejezetnek 180, 181, 183-ik szakaszaiban, vagy valamely ezen fejezetnek 185, 187, 196-ik §§-okban körülírt büntettet követett el, közhivatalt visel, az eset körülményei szerint ítélet által hivatalától is megfosztathatik; — a 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195-ik §§-ok eseteiben pedig a tettes közhivatalától minden esetre megfosztandó.

XVIII. FEJEZET.

Az erőszakos nemi közösködésről.

200. §. A ki valamely nőszemélyt tetteges erőszakkal, vagy valamely a 73-ik §. d) pontjában körülirt fenyegetésekkel arra kényszerített, hogy véle házasságon kívül közösködjék, büntettetni fog, s ha az erőszakos közösködést bevégezte, büntetése hat évi rabságig terjedhet, sőt ha tetét oly személyen követte el, a ki még korának tizenegyedik évét meg nem haladta, vagy olyanon, kivel szülői, gyermeki vagy testvéri viszonyban állott, büntetése tiz évi rabságig emeltethetik.

201. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki oly célzattal, hogy valamely nőszemélylyel közösködhessék azt valamely beadott szerekkal szándékosan oly állapotba helyeztette, melyben az neki ellentállani képes nem volt, s ezen állapotban rajta a közösködést bevégezte.

202. §. A fentebbi 200, és 201-ső §§-ban körülirt erőszakos közösködési büntett akkor tekintetik bevégezettnek, midőn a nemző részek már valósággal egyesítették.

203. §. Ha tehát a tettes célba vett erőszakos közösködésnek elkövetésére a nőszemélyt vagy tetteges erőszakkal vagy a 72-dik §. d) pontjában körülirt fenyegetésekkel, vagy valamely beadott szerekkal szándékosan oly állapotba helyeztette már, melyben az neki ellentállani képes nem volt, mielőtt azonban az erőszakos közösködést a fentebbi 202-ik §-nak értelmében valósággal bevégezhetne volna, mások által abban meggátoltatott, kísérletért büntettetik s büntetése a bevégezésre rendelt legnagyobb büntetésnek feléig terjedhet.

204. §. Midőn az erőszakos közösködés által, vagy annak a fentebbi 203-dik §-ban körülirt kísérlete által a nőszemélynek oly betegség vagy sértések okoztak, melyek a XII. fejezetnek rendelete alá esnek, a fentebbi 200, 201, és 203-dik §§-ban kijelelt büntetések az elkövetett sértéseknek a 151-ik §. szerinti büntetésével megsúlyosíthatnak. — Ha pedig a nőszemély az erőszakos közösködésnek vagy kísérletnek következtében életét vesztette, a

tettes mint gyilkos fog büntettetni, sőt ha a nőszemély, ki ekképen életét vesztette, tizennégy évesnél korosabb nem volt, vagy ha a tettes véle szülői, gyermeki vagy testvéri viszonyban állott, a büntetés holtig tartó rabságig terjedhet.

205. §. A ki valamelly nőszemélyen a házasságon kívüli közösködést annak örültségi, vagy egyébkint öntudat nélküli állapotjában végezte be, de nem ő hozta azt olyan állapotba, két évi rabságig büntettethetik.

206. §. A ki valamelly asszonyt a házasságon kívüli közösködésnek bevégezésére az által vett reá, hogy magát álnokul férjének színlette, egy évi rabságig büntettethetik.

207. §. Az ezen fejezetben körülírt büntettek eseteiben tartozik a tettes büntetésén felül, még pénzbeli díjt is fizetni, melly a sértett személyt vagy annak örököseit illeti. — Ezen pénzbeli díjt a bűnperben eljáró bíróság fogja meghatározni, s minél nagyobb vagy következeire nézve súlyosabb volt az okozott sérelem, s minél vagyonosabb a sértő, a pénzbeli díj annál nagyobb leend, húsz ezer pengő forintot azonban meg nem haladhat.

208. §. Midőn az ezen fejezetben körülírt büntettek-ből a sértettnek halála vagy örültsége következett, midőn azok nyilvános helyen s közbotráncozással valának elkövetve, vagy midőn azok vérfertőztetéssel voltak összekötte, a tettes magán panasz nélkül is közkereset alá vonandó, egyéb esetekben azonban csak akkor lesz helye a közkeresetnek, ha vagy a sértett maga, vagy asszonynál annak férje, leánynál pedig szülői vagy törvényes gondviselői az iránt a közhatóságot felszólították.

209. §. A 200, 201, 203. és 204-ik §§. eseteiben azon tettes, ki valamelly közhivatalt visel, ítélet által hivatalától is megfosztandó.

XIX. FEJEZET.

A nőrablásról.

210. §. A ki valamelly nőszemélyt annak akaratja ellen, olly czélzattal, hogy azt vagy házasságra erőltesse, vagy bűjaságra használja vagy másnak hasonló célokra

általadja, akár erőszakkal, akár valamely a 73-dik §-ban körülírt fenyegetésekkel hatalmába ejt s elragad, vagy annak akarátja ellen letartóztat s fogva tart, nőrablónak tekintetik, s ha az elrablott nőszemélyen azt, a mi célzatában volt, még végre nem hajtotta, az emberrablásról szóló XVII. fejezet szabályai szerint büntetetik, — ha pedig azt már végre is hajtotta, azon büntetés, mely az emberrablásról szóló törvény szerint reá szabandó volna, két évig terjedhető rabsággal megsúlyosíttathatik.

211. §. A ki valamely hajadont, ki még korának tizennyolczadik évét meg nem haladta, annak megegyezésével házassági vagy bűjasági célokra szülőitől vagy törvényes gondviselőjétől elrablott vagy elorzott, egy évi rabságig büntetethetik.

212. §. A fentebbi 211-dik §. szerint büntetetik az is, ki másnak törvényes feleségét az asszonynak megegyezésével bűjasági célokra férjétől elrabolja, vagy elorozza, s ily esetben az asszony is büntársnak tekintetik.

213. §. A fentebbi 210., 211. és 212. §§-ok eseteiben, közkeresetnek csak akkor leend helye, ha a sértett fél maga, vagy asszonynál annak férje, leánynál pedig szülői vagy törvényes gondviselője a közhatóságot az íránt felszólítják, sőt a 211-dik §. esetében a közkereset az által is elenyészik, ha a tettes a leánnyal törvényesen érvényes házasságra lépett.

XX. FEJEZET.

A többfeleségüségről és többférjüségéről.

214. §. Ha valamely törvényes házasságban élő személy, mielőtt házassága vagy halál vagy bírói ítélet által végképen felbomlott volna, más házasságra lép, büntetetni fog s legnagyobb büntetése három évi rabság leend, ha az újabb házasságot tudva olly személlyel kötötte, ki akkor már szintén törvényes házasságban élt; ha pedig olly személlyel lépett újabb házasságra, ki akkor házasságban nem volt, vagy ki arról azt, hogy már házasságban nem tudhatta, büntetése csak két évi rabságig terjedhet.

215. §. A fentebbi 214-dik §. eseteiben enyhíti a beszámítást azon körülmény, ha a tettes a maga törvényes házastársától már hosszabb ideig távol volt s annak életben létét nem tudta, sőt ha annak halálát oly adatok vagy tudósítások után, mellyeknek valótlanságát belátni s felfedezni képes nem volt, kétségtelennek tarthatta, minden büntéstől felmentetik.

216. §. A melly nem házas személy másnak törvényes házastársával, tudva, hogy az másnak házastársa, házasságra lép, egy évi rabságig büntetethetik.

XXI. FEJEZET.

A házasságtörésről.

217. §. A házasságtörésnek legnagyobb büntetése, ha azok, kik azt elkövették, mind ketten házasságban élnek, hat hónapi fogság leend, ha pedig az egyik fél nem házas, akkor a házas félnek büntetése csak négy hónapi fogságig, a nem házas félé pedig két hónapi fogságig terjedhet.

218. §. Házasságtörés miatt csak a házastársnak (akár férjnek, akár feleségnek) panaszára mozdíthatatik közkereset, sőt annak sem lesz joga közkereset mozdítását kívánni, ha miután az elkövetett házasságtörést megtudta, azt házastársának megbocsátotta, vagy véle szabad akaratból tovább is szoros házassági viszonyban élt, vagy ha a házastársak már előbb ítélet által ágytól és asztaltól el voltak választva.

219. §. Házasságtörésnél, ha a sértett házastárs panaszt tesz, közkereset alá veendő lesz mindenik büntettes, habár a panasz csak az egyik ellen volt is intézve.

220. §. A házasságtörésért mozdított közkereset megszűnik, ha a sértett házastárs panaszát a végítélet előtt ismét visszaveszi, s habár ezt csak az egyik büntetésre nézve tette volna is, a közkereset mégis mindenikre nézve megszüntnek tekintendő.

XXII. FEJEZET.

A vérfertőztetésről és egyéb bújaságbeli büntettekről.

221. §. A vérfertőztetésnek büntetése :

a) Szülék és gyermekek, vagy szülék és unokák között hat évi rabságig.

b) Mostoha szülék és mostoha gyermekek között három évi rabságig.

c) Testvérek között, ha azok apúl és anyúl testvérek, három évi rabságig, ha pedig csak apúl vagy anyúl testvérek, két évi rabságig terjedhet.

222. §. Ollyanok között, kik törvényes első fokozatú sógorságban állanak egymással, a vérfertőztetésnek legnagyobb büntetése hat hónapi fogság leend. — A ki pedig ipával vagy napával, vejével vagy menyével követett el vérfertőztetést, két évi rabságig büntettethetik.

223. §. A fentebbi 221. és 222-dik §§. eseteiben arra nézve, a ki nem tudta, hogy büntársával vérségi összekötetésben áll, a vérfertőztetés büntetésének helye nem leend.

224. §. A házasságtörésnek és vérfertőztetésnek büntette csak a nemző részek valóságos egyesítése által tekintetik elkövetettnek.

225. §. A ki valamelly tizennégy évesnél kisebbskorú fiú- vagy leánygyermekkel bármi bújasági cselekvést követ el, ha tette más valami súlyosabb büntettet nem foglal magában, egy évi rabságig büntettethetik; közkeresetnek azonban csak a gyermek szülőinek vagy gondviselőjének panaszára leend helye; de ha a büntett nyilvános helyen s közbotrántkozással volt elkövetve, magán panasz nélkül is mozdíttathatik közkereset.

226. §. Ha pedig a gyermekkel annak gyámja, nevelője, felügyelő-tanítója követte el a fentebbi 225-dik §-ban körülírt büntettet, a büntetés két évi rabságig terjedhet.

227. §. A szülők, ha tulajdon gyermeikkel nem ugyan vérfertőztetést, hanem más valami buja cselekvést követnek el, három évi rabságig büntettethetnek.

228. §. A ki feleségét vagy gyermekét másnak tudva bujasági czélokra bérért vagy haszonért átadja, három évi rabságig büntetethetik.

229. §. Természet elleni közösködésnek (sodomia et bestialitas) legnagyobb büntetése három évi rabság leend.

XXIII. FEJEZET.

Az alakosságról és vérárulásról.

230. §. A ki másnak nevét, nemzetségi vagy hivatalos állását álnokul és olly czélzattal, hogy valakinek kárával magának hasznot hajtson, vagy önhaszna nélkül másnak kárt okozzon, magára veszi, s annak személyében jogtalanul vagy szerződéseket köt, vagy jogokat követel, vagy más cselekvéseket visz véghez, melyekből jogviszonyok erednek, mint alakoskodó (larvatus) öt évi rabságig büntetethetik.

231. §. A ki a fentebbi 230-dik §-ban körülírt czélzattal valakit nemzetségi állásától, s azzal összekötött törvényes jogaitól álnokul megfoszt, hat évi rabságig büntetethetik.

232. §. Hasonlóul büntetetik az is, ki rokonát azon álnok ürügy alatt, mintha az elméjében meg volna háborodva, vagyonától vagy javainak kezelésétől, vagy egyéb törvényes jogaitól megfosztja; ha pedig azt örültség ürügye alatt álnokul elzáratja, büntetése tizenkét évi rabságig terjedhet.

233. §. A ki valamelly rokonát, kivel negyediziglen törvényes vérségi összeköttetésben van, tudva és makacsul megtagadja, olly czélzattal, hogy azt nemzetségi állásától s vérségi jogaitól elzárhassa vagy megfoszthassa, mint véráruló nyolcz évi rabságig büntetethetik.

234. §. A ki olly czélzattal, hogy valakinek jogait kijátszhassa, vagy mást bármiképen károsítson, szülést színllett, s valamelly idegen gyermeket maga törvény és természet szerinti gyermeke helyett titkon felvett; valamint szintén az is, ki a fenemlített czélzattal, akár a maga gyermekét, akár másét, idegen gyermekkel álnokul kicserélte, de tette

súlyosabb büntettségbe át nem megy, három évi rabságig büntetethetik.

235. §. A fentebbi 230, 231, 233, és 234-ik §§-ban körülírt büntettekért csak a sértett félnek, vagy ha az kiskorú, törvényes gondviselőjének panaszára leendő helye a közkeresetnek; sőt a fentebb említett 230, 231, 233 és 234-dik §§-ok eseteiben magánpanaszra sem indíthatatik közkereset, míg a fenforgó jogkérdés iránt a per polgári úton le nem folyt s a vádlottnak elmarasztásával be nem végeztetett.

236. §. Ezen fejezet eseteiben a tettes, ki valamely közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is minden esetre megfosztandó.

XXIV. FEJEZET.

A hamis tanuságról és hamis esküről.

237. §. A ki valamely büntető közkeresetnek esetében mint tanú hit alatt tudva hamis tanuságot tett, ha tanúsága olyan volt, mely csak valamely vádlottnak szolgálhatott mentségére, a nélkül hogy az által más vádlott terheltetné, vagy valamely ártatlan kevertetné büntettnék gyanujába, egy évi rabságig büntetethetik, ha egyedül a vádlott iránti szánakozásból tett mellette hamis tanuságot; ha azonban a hamis tanuságot bérért, haszonért vagy ígéretért tette, büntetése négy évi rabságig terjedhet.

238. §. Ha pedig a hamis tanuság valamely vádlottnak terhelésére szolgált, vagy az által más ártatlan kevertetett büntettnék gyanujába, a hamis tanúnak büntetése hat évi rabságig terjedhet, sőt midőn a hamis tanuság következtében valamely vádlott tíz évi rabságnál súlyosabb büntetésre ítéltetett, a hamis tanúnak büntetése is tíz évi rabságig súlyosíthatatik.

239. §. A ki valamely polgári keresetre nézve mint tanú hit alatt tudva hamis tanuságot tett, legnagyobb büntetése három évi rabság leendő.

240. §. A hamis tanuság bevégezettnek akkor tekintetik, ha mielőtt az felfedeztetett, vagy visszavonatott volna,

azon büntető vagy polgári kereset, melyben a hamis tanúság történt, ítélet által már eldöntetett; s minél inkább elhatározó volt a hamis tanuságnak befolyása a hozott ítéletre, a beszámítás annál súlyosabb leend.

241. §. Ha ellenben a hamis tanúság felfedeztetett még mielőtt azon büntető vagy polgári kereset, melyben a hamis tanúság történt, ítélet által eldöntetett, a hamis tanú bűnkisérletért fog büntettetni; s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

242. §. Midőn pedig a hamis tanuságot az eldöntő ítélet előtt, de a bíróság előtti hitelesítés után a hamis tanú maga önkényt visszavonja, büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek egy harmadáig terjedhet.

243. §. Azon tanú, a ki hamis bizonyítását a bíróság előtti hitelesítéskor, vagy az előtt, visszavonja vagy megváltoztatja, büntetés alá nem vonathatik.

244. §. A fentebbi 237, 238, 239, 240, 241, 242 és 243 §§-ok rendelete alá esnek azok is, kik mint orvosok vagy egyéb műértők, akár polgári, akár büntető keresetben, hit alatt tudva hamisan bizonyítanak, vagy hamis véleményt (Gutachten) adnak.

245. §. Azok, kik mint orvosok, műértők, felvigyázók vagy örök, hivatalos hitre utalva adtak hamis bizonyítványt vagy véleményt, habár arra különösen az esküt le nem tették is, a fentebbiek szerint mint hamis tanúk fognak büntettetni.

246. §. A ki olly tárgyak iránt, melyekre nézve mint tanú törvény szerint ki nem kérdeztethetett volna, hit alatt kikérdeztetvén valamit tudva eltagad vagy elhallgat, büntetés alá nem vonathatik.

247. §. Büntetlen marad az is, ki mint tanú olly tényeket, miknek felfedezése magának vagy valamely a 72-ik §-ban kijelelt hozzátartozójának gyalázatára válnék, tudva eltagadott. Végre

248. §. Hamis tanuságért az sem büntettethetik, a ki tanuságtételre kiskorusága miatt törvény szerint nem alkalmas.

249. §. A ki valamely büntető vagy polgári keresetben másnak kárára olly tanúnak biznyságával él, kiről bi-

zonyosan tudja, hogy a fenforgó esetben hamis bizonyítást tett, büntettetni fog még akkor is, ha azon hamis tanúságra nézve sem felbojtó nem volt, sem az iránt a hamis tanúval előre egyet nem értett; de illy esetben büntetése a 238, és 239-ik §§-ban meghatározott büntetésnek csak feléig terjedhet.

250. §. Ha pedig a hamis tanúságra nézve egyszersmind felbojtó is volt, vagy a hamis tanúval az iránt előre egyetértett, a 238, és 239-ik §§-ban meghatározott büntetésnek egész súlyával büntettethetik.

251. §. A ki valamelly polgári keresetben a perdöntő esküt tudva hamisan tette le, vagy a nyilvánító eskü következtében tudva hamis felfedezést tett, három évi rabságig büntettethetik.

252. §. Ha azonban a hamis esküt vagy hamis felfedezést még ítélet előtt önkényt visszavonja, legnagyobb büntetése csak egy évi rabságig terjedhet.

253. §. A 237, 238, 239, 240, 241, 244, 245, 249, 250 és 251-ik §§-ok eseteiben azon tettes, ki valamelly közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is minden esetre megfosztandó.

XXV. FEJEZET.

A hamis feladásról.

254. §. A ki mást valami büntettért a felsőbbbségnek tudva hamisan felád, büntettetni fog.

255. §. Tudva hamisan történnék pedig akkor tekintetik a feladás, midőn a feladó még annyit sem volt képes bebizonyítani, a miből valószínűleg kitetszenék, hogy azt, a mit feladásában előadott, igaznak tartotta.

256. §. A közhatóságnak azon tisztviselői és szolgálai, kik hivataluknál fogva kötelesek a bűnnyomozást teljesíteni, ha valakit hivatalból adnak fel, mint hamis feladók csak akkor vonathatnak büntetés alá, midőn ellenök bebizonyíttatik, hogy tudták a vádlottnak büntelenségét, s bosszúból, gyűlölségből, vagy más mellékes tekintetből tették a hamis feladást.

257. §. A hamis feladónak legnagyobb büntetése:

a) Három hónapi fogság leend, ha feladása olyan volt, melynek bebizonyodása esetében a vádlott egy évnél súlyosabb rabságra nem ítéltetett volna.

b) Egy évi rabság, ha feladása olyan volt, melynek bebizonyodása esetében a vádlott egy évi rabságnál súlyosabb, de öt évi rabságot meg nem haladó büntetésre ítéltetett volna.

c) Két évi rabság, ha feladása olyan volt, melynek bebizonyodása esetében a vádlott öt évi rabságnál is súlyosabb büntetésre ítéltetett volna.

d) Négy évi rabság, ha valakit felségsértésről vagy hűtlenségről tudva hamisan adott fel.

258. §. Ha azonban a feladó önként ismét visszavette feladását, mielőtt még az ellen, a kit feladott, valamely büntető eljárási lépés történt volna, a fentebbi büntetéseknek csak egy negyedéig büntettethetik.

259. §. Ha pedig a feladó hamis feladásának támogatására tudva hamis tanúkat, vagy egyéb hamis bizonyítványokat is használt, a XXIV-dik s illetőleg a XXXV-ik fejezet rendelete szerint büntettetik.

260. §. Hamis feladásért csak a sértett félnek panaszára indíttathatik közkereset. Ha azonban a hamis feladás valamely közhivatalban vagy közszolgálatban levő személynek hivatalbeli cselekvését vagy mulasztását tárgyzta, s a körülményekből kiviláglik, hogy a feladó bosszúból, gyűlölségből vagy mellékes tekintetből tudva hamisan tette a feladást, azon köztörvényhatóság, melynek tisztviselője vagy szolgálója a hamis feladás által megsértetett, köteles leend felügyelni, hogy a hamis feladó az illető bíróság előtt közkereset alá vétessék, habár azt a megsértett egyének nem sürgetnék is.

261. §. A hamis feladó ellen indított büntető közkeresetben a törvényszabta büntetésen felül azon kár és szenvedés, mely a hamis feladás által a sértett félnek okoztatott, s a rágalomnak a 268-dik §. szerinti díja szintén meg fognak ítéltetni.

262. §. A hamis feladásnak azon eseteiben, melyekre nézve csak magánpanaszra indíttathatik büntető közkereset, szabadságában áll a sértett félnek, a büntető közkereset elmellőzésével, az okozott kár és szenvedés iránt, s a rágalomnak díja iránt magán keresetet indítani.

XXVI. FEJEZET.

Az álnok gyanusításról.

263. §. A ki más ellen szándékosan hamis bűnjeleket kohol, vagy valamely bűnjeleket meghamisít, oly célzattal, hogy az által valakit büntető közkeresetbe keverjen, vagy a folyamatban levő bűnkeresethez valaki ellen hamis bizonyítványokat szolgáltatson, büntettetni fog, s büntetése három évi rabságig terjedhet, s a beszámítás annál súlyosabb leend, minél nagyobb volt az alkalmatlanság, veszély, vagy szenvedés, melyet álnok gyanusítása által valakinek okozott, sőt ha a koholt vagy hamisított bűnjelek következtében a vádlott tíz évi rabságnál súlyosabb büntetésre ítéltetett, az álnok gyanusítónak büntetése is tíz évi rabságig emelhetetik.

264. §. Ha azonban az álnok gyanusítás felfedeztetett, mielőtt az által másnak veszély, szenvedés vagy alkalmatlanság okoztatott volna, az álnok gyanusítónak büntetése három hónapi fogságot meg nem haladhat.

265. §. Ha pedig az álnok gyanusító maga felfedeztetett, mielőtt az által másnak veszélyt, szenvedést vagy alkalmatlanságot okozott volna, büntetés alá nem vonathatik.

XXVII. FEJEZET.

A rágalomról, becsületsértésről és a súlyosabb testi fájdalmat okozó erőszakos cselekvésekről.

266. §. A ki valamely határozottan megnevezett büntetett vagy erkölcstelenséget valakire reá fog, s azt vagy annak szemébe mondja, vagy távollétében ugyan, de mások előtt nyilvánosan és közbotránkozással beszéli, a mennyiben

tette a XXV-dik fejezetnek súlyosabb büntetése alá nem esik, mint rágalmazó fog büntettetni, s legnagyobb büntetése hatszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetés leendő.

267. §. Rágalmazónak azonban nem tekintetik, s büntetés alá nem vonathatik, a ki szavainak valóságát bebizonyítja; sőt még az sem, ki azon büntetettre vagy erkölcstelenségre nézve, melyet valaki ellen annak szemébe mondott, vagy mások előtt nyilvánosan elbeszélt, olly körülményeket képes bebizonyítani, mellyekből állításának valóságát méltán következtethette. — A ki pedig valamelly büntetettre vagy erkölcstelenségre nézve csak gyanúját mondotta ki valaki ellen, s azt mint valóságot nem állította, rágalomért csak akkor büntettetik, ha a körülményekből kiviláglik, hogy állított gyanújának épen semmi helyes oka nem volt, hanem azt egyenesen sértő szándékból koholta.

268. §. A ki valakit, a nélkül, hogy valamelly büntettet vagy erkölcstelenséget különösen megnevezze, olly általános kifejezésekkel, mellyek közvélemény szerint becsületsértőknek tekintetnek, szemben megtámad, vagy távollétében ugyan, de mások előtt nyilván és közbotránkozással lealacsonyít, mint becsületsértő 400 ftig terjedhető pénzbeli büntetéssel fog büntettetni.

269. §. A fentebbi 268-dik §. eseteiben büntetlen marad a becsületsértő, ha sértő szavait önkényt visszavonja. Megkivántatik azonban, hogy a visszavonás, ha az a közkereset megkezdése előtt történik, a mennyire lehet, olly nyilvánossággal történjék, minővel a sértés elkövettetett; a közkereset megkezdése után pedig csak az ítélőszék előtt és ott is egész nyilvánossággal történhetik a visszavonás. Végítélet után a visszavonás büntetlenséget nem eszközöl.

270. §. A fentebbi 266, 267, 268, és 269-dik §§-ok rendelete szerint lészen megítélendő az is, a ki más ellen valamelly ahhoz intézett magániratban olly kifejezésekkel él, mellyek a fentebbiek szerint rágalmazóknak vagy becsületsértőknek tekintendők; ha pedig azt valamelly nyilvánosságra került s közbotrányt okozó írásban vagy nyomtatásban cselekszi, büntetése a fentebbi 266, és 268-ik §§-okban határozott büntetésnél felével súlyosíthatatik; s illy eset-

ben joga lesz a sértettnek azt is követelni, hogy a sértő elleni elmarasztaló ítélet hirdapok által is közhirre tétessék.

271. §. A 266, 268, és 270-dik §§-ban körülírt becsületsértések megítélésénél a beszámítást tetemesen enyhíti azon körülmény, ha a sértő az által, a kit becsületében megsértett, előre méltatlanul ingerelve volt.

272. §. Sőt midőn az, ki becsületében más által megsértetett, a szóvali sértést szóvali sértéssel tüstént viszonozta, sem a megtámadó, sem a viszonzó büntetés alá nem vonathatik.

273. §. Olly rágalmazó vagy sértő kifejezésekért, melyek nem nyilvános és közbotránkozással, és nem is szembe használtattak valaki ellen, közkeresetnek helye nem leend, hanem a sértett fél csak magán polgári per útján kereshet elégtételt.

274. §. A ki másnak személyén szándékosan olly cselekvést követ el, melly annak súlyos testi fájdalmat nem okozott ugyan, de mellyet becsületsértőnek tekint a közvélemény, a mennyiben tette más valamelly súlyosabb büntettbe át nem megy, tetteleges becsületsértésért fog büntettetni, s büntetése nyolczszáz forintig, súlyosabb beszámítás esetében pedig hat hónapi fogságig terjedhet.

275. §. Midőn a fentebbi 274-dik §-ban körülírt tetteleges becsületsértés nyilvános helyen közbotránkozással követtetett el, a tettesnek büntetése a fentebbi büntetések felével súlyosíthatatik.

276. §. A ki pedig másnak személyén elkövetett erőszakos cselekvése által annak szándékosan súlyos fájdalmat okozott, a mennyiben tette valamelly a 151-dik §-ban körülírt sértésbe, vagy más valamelly súlyosabb büntettbe át nem megy, ezer ötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámítás esetében, egy évig terjedhető fogsággal büntettethetik. Beszámítás súlyosító körülményeknek tekintetik az is, ha az erőszakos cselekvés nyilvános helyen közbotránkozással követtetett el.

277. §. A fentebbi 276-dik §-nak eseteiben a büntetésen felül szenvedési díj is fog a sértettnek ítéltetni, mely a

sértőnek vagyonosságához lesz mindenkor mérendő, hatezer forintot azonban meg nem haladhat.

278. §. A fentebbi 274, 275, és 276-dik §§. eseteiben különösen enyhítő körülménynek tekintetik az, ha a tettes a sértett által előre méltatlanul ingerelve volt. Midőn pedig valaki a rajta elkövetett tetteleges becsületsértést, vagy súlyos testi fájdalmat okozó erőszakos cselekvést azonnal viszonzta, ha viszonzása más valamelly súlyosabb büntettségbe át nem ment, vagy közbotránkozással szeméremcsértő nem volt, büntettetni nem fog, s illy esetben a másik fél is büntetlen marad. — Szóvali becsületsértést azonban tetteleges sértéssel viszonzni nem szabad.

279. §. A ki atyján, anyján, vagy azoknak szülőin követte el a fentebbi 274, 275, és 276-dik §§-ban körülírt büntetést, annak beszámítása súlyosabb leendő, mintha azt más személyen követte volna el, s pénzbeli büntetésre soha nem ítéltetik, hanem fogsággal leendő büntetendő. A fentebbi 278-dik §-ban körülírt viszonzással pedig a gyermek szülői ellen soha nem élhet, sőt a törvényszabta büntetést akkor sem kerül el, ha szülői az általa elkövetett sértést rajta azonnal viszonzták.

280. §. Ezen fejezetnek minden eseteiben csak a sértett félnek, s gyermeknél szülőinek vagy gondviselőjének panaszára indíthatatik közkereset. Ha pedig valamelly egyébkint ezen fejezetnek rendelete alá eső cselekvés házastársak között történt, annak vizsgálatásába s megbüntetésébe a közhatóság a sértett félnek panaszára sem avatkozhatik, magában értetődven, hogy ezen kivétel olly esetekre, melyekben a házastársak között elkövetett erőszakos cselekvés az ezen fejezet rendelete alá tartozó büntetteknel súlyosabb büntettségbe ment át, ki nem terjesztethetik.

281. §. A ki vagy a törvényes bíróság ítéletének következtében, vagy a fenyítési jogának törvényszerű gyakorlásával mást megdorgált, ezen dorgálásért rágalmozónak vagy becsületsértőnek nem tekintethetik, s a jelen fejezet büntető rendelete alá nem esik.

282. §. Kivételnek továbbá ezen fejezetnek büntető rendelete alól még a következő esetek is:

a) Midőn valamely a fentebbi 274, 275, és 276-dik §§-ban körülírt cselekvés a fenytési jognak törvényszerű gyakorlatában vitetett véghez; vagy

b) Midőn az a 138-dik §. a), b), c), d), e), f), g) és h) pontjainak eseteiben olly személyen követtetett el, kinek törvénytelen ellenszegülését legyőzni, vagy befogását és letartóztatását eszközölni egyébkint nem lehetett.

c) Midőn az orvos valamely kezére bízott betegnek egyedül gyógyítási célzattal súlyos fájdalmat okozott.

XXVIII. FEJEZET.

A fenytési jognak gyakorlásában elkövetett visszaélésekről.

283. §. Azon rendes bíróságokon kívül, mellyek a büntettet (criminalitas) magokban nem foglaló kihágásoknak (delicta) megfenytésével a törvény által különösen megbízattak, fenytési jogot törvényszerűleg gyakorolhatnak még a következő személyek is:

a) Szülők, azon gyermekeikre nézve, kik még kiskorúak, s a szülői hatalom alól ki nem kerültek.

b) Gyámok (tutor) a gyámságuk alatti kiskorú árvaakra nézve.

c) Tanító-közintézetekben az előljárók és tanítók, tanítványaikra nézve, de csak a közintézetnek szabályai szerint.

d) Magán nevelők és oktatók, nevéndékeikre nézve, annyiban, a mennyiben ezen jog a nevéndékek szülői vagy gyámjai által nekik átadatott.

e) A földes úr, jobbágyaira nézve, de csak az urbéri törvények által világosan kijelelt esetekben, s az ott kiszabott korlátok között.

f) Mesteremberek, kalmárok és kereskedők, a tanulás végett nálok levő kiskorú inasokra nézve, a mennyiben azt azon inasok szülői vagy gyámjai a szegődség által nem korlátolták.

g) Az úr, szegődött cselédjére nézve, a mennyiben azt a törvénynek rendelete, vagy a cselédnek szegődsége ki nem zárja vagy nem korlátolja.

284. §. A ki a fenytési jognak gyakorlását olly személyre vagy olly esetre terjesztette ki, melly törvénynél, szerződésnél, vagy a dolognak természeténél fogva, fenytési hatósága alá épen nem tartozik, s ez által valakinek sérelmet okozott, úgy fog megitéltetni s büntettetni, mintha tettét nem fenytésképen, hanem egyébkint rossz szándékkal követte volna el.

285. §. A ki olly esetben, mellyre nézve a fenytésnek nemét is különösen kijelelte a törvény, a fenytésnek más valamelly súlyosabb nemét használja, vagy a ki olly esetekben, mellyekre nézve fenytési hatósága szegődségből, vagy egyéb szerződésből származott viszonyokon alapúl, a fenytésnek olly nemét alkalmaztatja, mellyet a szegődség vagy szerződés kizárt, hatszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámítás esetében négy hónapig terjedhető fogsággal büntettethetik.

286. §. A ki pedig bármelly esetben a fenytésnek olly nemét használja, melly szeméremsértő, vagy különösen kiskorúaknál, az egészséget veszélyeztető, a mennyiben tette más valamelly súlyosabb bűjasági büntetthe vagy a 151-ik §. rendelete alá eső sértésbe át nem megy, nyolczszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámításnál, különösen ismétli visszaesésnél, fél évig terjedhető fogsággal büntettethetik.

287. §. A ki olly esetekben, mellyekre nézve a törvény a fenytési mértéket is meghatározta, ezen törvényszabta mértéken túlterjeszti a fenytést, vagy a ki a fenytést, bármelly esetben, kegyetlenkedéssel alkalmaztatja, ezer ötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámítás esetében, egy évig terjedhető fogsággal is büntettethetik. Végre

288. §. Midőn a fenytés által valakinek olly sértés okoztatott, melly a XII. fejezet rendelete alá esik, vagy midőn az által életétől valaki megfosztatott, a tettes minden esetben a IX. és XII-dik fejezetek rendelete szerint fog megitéltetni és büntettetni.

289. §. Fenytési visszaélésért, ha az teljeskorúak ellen követtetett el, csak a sértett félnek panaszára indíttathatik

közkereset. De ha abból halál, vagy más olly sértés következt, melly a törvény szerint magánpanasz nélkül is közkereset alá veendő, vagy ha azt valamely köztisztviselő hivatalos hatalmával követte el, vagy midőn az valamely kiskorú ellen követtetett el, a közkeresetnek megindítását bárkinek jelentésére s felhívására eszközölni fogja a közhatalóság.

XXIX. FEJEZET.

A nyilvános erőszakoskodásról.

290. §. A ki másnak házába, lakásába, vagy udvarába jogtalanul és erőszakosan betör, a mennyiben tette súlyosabb büntettet nem foglal magában, mint nyilvános erőszakoskodó fog büntettetni, s legnagyobb büntetése ezer ötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetés, nagyobb beszámítás esetében pedig egy évig terjedhető fogság leend.

291. §. A ki pedig másnak házára, lakására vagy udvarára jogtalanul s erőszakosan reárohant ugyan, de mielőtt abba valósággal betörhetett volna, szándékán kívül tettelesen meggátoltatott, bűnkisérletért fog büntettetni, s büntetése a fentebbi 290-ik §, büntetésének csak feléig terjedhet.

292. §. A 291-ik §-nak rendelete szerint büntettetik az is, a ki erőszakoskodás nélkül ment ugyan másnak házába, lakásába vagy udvarába, de onnan a gazda által kiutasítva, nemcsak azonnal távozni nem akar, hanem a gazdát jogtalanul s tetteleges erőszakkal, vagy veszélyes fenyegetésekkel kényszeríti jelenlétének további eltűrésére.

293. §. Közkeresetnek a fentebbi 290, 291, és 292-dik §§-ok eseteiben csak magánpanaszra leend helye.

XXX. FEJEZET.

A lopásról.

294. §. A ki másnak valamely ingó vagyonát tudva s jogtalanul de minden személy elleni erőszak vagy erőszakkali fenyegetés nélkül eltulajdonítja, tolvajnak tekintetik.

295. §. Az egyszerű tolvajságnak, mely t. i. módjára nézve a 297-ik §-ban körülírt veszélyes tolvajságok közé nem számítható, legnagyobb büntetése:

a) Hat hónapi fogság leend, ha az ellopott vagyon tíz forintnál többet nem ért.

b) Egy évi rabság, ha az ellopott vagyonnak értéke tíz forintnál többre megy, de ötven forintot meg nem halad.

c) Három évi rabság, ha annak értéke ötven forintnál többre megy, de háromszáz forintot meg nem halad.

d) Öt évi rabság, ha háromszáz forintot is meghalad.

296. §. Midőn pedig a tolvajság módjára nézve veszélyes volt (297. §.) a tolvajnak büntetése:

a) Egy évi rabságig terjedhet, ha a lopott vagyon tíz forintnál többet nem ér.

b) Két évi rabságig, ha a lopott vagyonnak értéke tíz forintnál többet ér, de ötven forintot meg nem halad.

c) Öt évi rabságig, ha annak értéke ötven forintnál többre megy, de háromszáz forintot meg nem halad.

d) Nyólcz évi rabságig, ha háromszáz forintot is meghalad.

297. §. Veszélyesnek tekintetik módjára nézve a tolvajság:

a) Ha a tolvaj fegyverrel vagy más valamelly halált okozható eszközzel felkészülve követte el a tolvajságot.

b) Ha azon házba, épületbe, szobába, vagy bekerített udvarba, hol a lopást elkövette, erőszakkal betört, vagy más valamelly szokatlan úton ment be.

298. §. Midőn a tolvaj több egyszerű apró lopásokért, melyek egyenként értékre nézve ötven forintot meg nem haladnak, egyszerre vétetik közkereset alá, a többbizbeni lopás által eltulajdonított vagyonnak értéke összeszámitatik s a büntetés az összes mennyiség szerint lészen kimérendő. Ha pedig az egyes lopások közül valamellyik már magában is meghaladta az ötven forint értékét, vagy ha az a fentebbi 297-ik §. szerint veszélyes tolvajságnak tekintendő, akkor az egyszerre közkereset alá vett többrendbeli lopásokra nézve is a 88-ik §. rendeletének leend helye.

299. §. Mind az egyszerű, mind a 297-ik §-ban körülírt veszélyes tolvajság eseteiben különösen terhelő körülmény leend:

a) Ha a tolvajság valamely isteni tiszteletre szolgáló épületben vagy eszközökön követtetett el.

b) Ha az eltulajdonított vagyon valamely közhatóságé, vagy közintézeté volt.

c) Ha a lopás közveszély alkalmával követtetett el.

d) Ha földmivelési eszközök, lovak, marhák vagy egyéb házi barmok a mezőről vagy legelőről lopatnak el.

e) Ha a tolvaj magát azon házban, szobában, épületben vagy bekerített udvarban, hol a tolvajságot elkövette, azért, hogy tettét végrehajthassa, előre elrejtette, vagy magát oda titkon és szándékosan bezáratta.

f) Ha a tolvajság valamely szekrénynek, ládának vagy más effélének feltörésével követtetett el.

g) Ha cseléd a házbelieknek, vagy más valaki a vele egy házban lakóknak, vendégfogadós vagy annak cselédje a beszállott vendégeknek vagyonát lopták el.

h) Ha a tolvaj álkulcsokat vagy más efféle nyitó eszközöket használt.

i) Ha a tolvajságot köztisztviselők vagy magánszemélyek tisztviselői, csőszök vagy más örök követték el, olly vagyonocon, melyekre épen ők lettek volna kötelesek felvigyázni.

300. §. Midőn akár egyszerű akár veszélyes tolvajságoknál, valamely a fentebbi 299-ik §-ban említett körülmény a tolvaj ellen bebizonyíttatik, a 295 és 296-ik §§-ban kijelelt büntetések még egy harmad részszerel megsúlyosíttathatnak.

301. §. Midőn a tolvajságot valamely összeszövetkezett tolvajtársulat követte el, annak tagjai másfél annyi büntetés alá esnek, mint a mi a fentebbiek szerint rájuk hasonló tolvajságért kimondatnék, ha társulatban nem lettek volna, az ekképen súlyosított büntetés azonban tizenkét évi rabságot meg nem haladhat.

302. §. A tolvajság bevégezettnek tekintendő, mihelyest a tolvaj az eltulajdonított vagyont elrejtí, vagy azt valamely segédének általadja vagy azzal távozik. — Ha pedig a tolvaj az általa czélba vett tolvajságnak elkövetését valamely szán-

dékán kívül közbejött akadály miatt még bé nem végezhetette, azt azonban valamely a véghezvitelre irányzott cselekvéssel már valósággal elkezdette, kísérletért fog büntettetni.

303. §. A tolvajság kísérletének legnagyobb büntetése egyszerű tolvajság esetében kilencz hónapi rabság, sőt ha a tolvajsági kísérlet oly körülmények között követtetett el, melyek a fentebbi 299-ik §-ban mint különösen terhelők soroltatnak el, egy évi rabság leend. Midőn ellenben az eset körülményeiből kiviláglik, hogy a tolvaj csak oly vagyont akart egyszerű tolvajság által eltulajdonítani, mely értékére nézve tíz forintot meg nem halad, a kísérletnek büntetése három hónapi, a 299-ik §. esetében pedig négy hónapi rabságon túl nem terjedhet.

304. §. Veszélyes tolvajságnak esetében pedig a kísérletnek legnagyobb büntetése másfél évi rabság, a 299-ik §-ban elsorolt súlyosító körülmények között pedig két évi rabság leend.

305. §. Midőn pedig akár egyszerű, akár veszélyes tolvajságnál valamely összeszövetkezett tolvajtársulat követte el a tolvajsági kísérletet, a társulatnak minden tagjai másfél annyi büntetés alá esnek, mint a mi reájok mérendő volna, ha a kísérletet társulaton kívül követték volna el.

306. §. Azon tolvajság, melyet valaki házastársának, szülőinek, vagy gyermekeinek, vele egy háztartásban lévő rokoninak, vagy sógorának, gyámjának vagy nevelőjének vagy onán követett el, csak a károsítottnak, vagy a háztartás fejének ez iránti panaszára vétethetik közkereset alá.

307. §. A fentebbi 306-ik §-nak szabályai alá tartoznak azon tolvajságok is, melyeket cselédek vagy más ugyanazon háztartás alatti személyek akár gazdáik ellen, akár magok között elkövettek.

308. §. A 306 és 307-ik §§-ok eseteiben a bűntársak és bűnsegédek ellen is csak magánpanaszra mozdíthatatik közkereset, habár azok a károsítottal oly viszonyban, minőt a felhívott §§. említenek, nem állottak is, de a károsítottnak hatalmában áll, panaszát úgy intézni, hogy csak ezen bűntársak és bűnsegédek vétessenek büntetés alá, s akkor a közkereset csak azok ellen mozdíttatik.

XXXI. FEJEZET.

A sikkasztásról.

309. §. A ki másnak ingó vagyonát, mely valaki által kezére vagy gondviselésére bízott, s melyet ismét visszaadni vagy megőrizni, vagy másnak általadni köteles, jogtalanul magáévá teszi, elidegeníti, elzálogolja, elhasználja, vagy a visszaadást az illetőtől jogtalanul megtagadja, a mennyiben tette más valamely súlyosabb büntettet nem foglal magában, az egyszerű tolvajságról szóló 295-ik §-nak büntetése alá esik.

310. §. A fentebbi 309-ik §. eseteiben azok, kik azon vagyont, melyet valaki tűz- vagy víz- vagy más rendkívüli veszélynek alkalmával kezökre bízott, jogtalanul magokévá teszik, s vissza nem adják, a veszélyes tolvajságról szóló 296-ik §-nak rendelete szerint fognak büntettetni.

311. §. A fentebbi 310-ik §-nak rendelete alá tartozik az is, ki a Váltótörvénykönyv II-ik része 153-dik §-ának esetében, valamely bírói összeírás és zár alá vett ingó vagyont eltulajdonít, vagy szándékosan megront.

312. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki a fentebbi 311-ik §-ban körülírt büntettet oly vagyonra nézve követte el, mely nem váltói keresetnek, hanem más valamely követelésnek biztosítására vagy kielégítésére bíróiképen lett összeírva, zár alá véve, vagy elfoglalva.

313. §. Ezen fejezet eseteiben csak magánpanaszra indíthatatik közkereset, közhatósági felügyelés alatt lévő bármi vagyonnak elsikkasztására nézve azonban köteles leendő a közhatóság, mihelyest az elsikkasztás tudomására jutott a vizsgálódás és a közkereset megindítása iránt a szükséges lépéseket megtenni.

314. §. A ki ellen a bevégzett tolvajság vagy elsikkasztás bebizonyíttatik, ha közhivatalt viselt, tettének körülményei szerint ítélet által közhivatalától is megfosztathatik.

XXXII. FEJEZET.

Talált vagyon vissza nem adásáról.

315. §. A ki másnak valamely elveszett ingó vagyonát megtalálta, ha tudja, hogy ki volt a tulajdonos vagy az elvesztő, s a talált vagyont még is megtartja, annak visszaadását elmulasztja, vagy megtagadja, vagy azt, hogy valamit talált, eltitkolja, a 295-ik §. rendelete alá esik, büntetése azonban az abban kijelelt büntetéseknek csak feléig terjedhet.

316. §. Ha pedig nem tudva, hogy ki az elvesztő vagy tulajdonos, a talált vagyont elköltötte, eladta vagy elhasználta, vagy a nélkül, hogy iránta a felsőbbbségnél legfelebb nyolcz nap alatt jelentést tett volna, megtartotta, a 295-ik §-ban kijelelt büntetéseknek csak egy negyedével büntetethetik.

XXXIII. FEJEZET.

A rablásról.

317. §. A ki mást valamely ingó vagyontól vagy személy elleni tetteleges erőszakkal vagy erőszakkali fenyegetések által jogtalanul megfoszt, habár a tetteleges erőszak vagy erőszakkali fenyegetések, nem a kirablottnak, hanem más jelenlévőknek személye ellen voltak is intézve, rablónak tekintetik.

318. §. Erőszakkali fenyegetéseknek pedig a fentebbi 317-ik §. eseteiben nem csak azon fenyegetések tekintetnek, melyek a fenyegetettnek életére vagy testére, hanem azok is, melyek annak értékére nézve súlyos és azonnali veszéllyel vannak összekötve.

319. §. Rablónak tekintetik azon tolvaj is, ki a tolvajságnak elkövetésében, vagy akkor, midőn a lopott vagyonnal távozik, rajta kapatván, az őt gátolni vagy feltartóztatni akarók ellen, valamely a fentebbi 317 és 318-ik §§-ban körülírt erőszakkal vagy erőszakkali fenyegetésekkel élt.

320. §. A rablásnak büntetése tíz évi rabságig terjedhet.

321. §. Ha azonban a rabló valakinek személyén valamely a 151-ik §-ban körülírt sértéseket, vagy kínzásokat követett el, büntetése tizennégy évi rabságig emeltethetik.

322. §. Midőn a rablást többen összeszövetkezve követték el, a fentebbi 320 és 321-ik §§-ban kijelölt büntetések egy negyedrésszel megsúlyosíthatnak.

323. §. Rablásnál elkövetett gyilkosságok és emberölések a 110 és 114-ik §§. rendelete alá tartoznak.

324. §. Bevégezettnek tekintetik a rablás, mihelyest a rabló valamely ingó vagyont a fentebbi 317-dik §-ban körülírt módon elvett, habár azzal valamely szándékán kívül közbejött akadály miatt el nem távozhatott is, — vagy mihelyest a rabláskor valakinek személyén bár mely tetleges erőszakot elkövetett, habár még semmit magáévá nem tehetett is.

325. §. Ha tehát a rabló, az általa célbavett rablásnak elkövetését valamely annak végbevitelére irányzott cselekvéssel már elkezdette ugyan, de mielőtt valamit elrabolhatott, vagy valakinek személyén tetleges erőszakot követett volna el, valamely szándékán kívül közbejött akadály által meggátoltatott, kísérletért büntetethetik, s büntetése három évi rabságig terjedhet; — sőt ha a kísérletben már annyira ment, hogy rablási célzattal valamely lakásra reátört, vagy fenyegetések által valakinek személyét megtámadta, büntetése öt évi rabságig emeltethetik.

XXXIV. FEJEZET.

A zsarolásról.

326. §. A ki olly célzattal, hogy tette által magának vagy másnak jogtalanul hasznót hajtson, valakit vagy tetleges erőszakkal, vagy olly fenyegetések által, melyek annak, vagy bármely hozzá tartozóinak életére, testére, értékére vagy becsületére súlyosan veszélyesek, arra kényszerít:

a) Hogy valamely akár ingó akár ingatlan értékére vonatkozó oklevelet aláírjon vagy kiadjon, megsemmisítsen vagy megváltoztasson, vagy bár mi más cselekvés által va-

gyonáról, valamelly akár magára, akár más valakire nézve, káros rendelkezést tegyen.

b) Hogy a fenyegetőnek vagy más valakinek számára pénzt vagy más ingó vagyont valahová küldjön, vagy valahol legyen, mint zsaroló azon büntetés alá esik, melly a 320, 321, és 322-ik §§-ban a rablásra rendeltetett.

327. §. Midőn a zsarolás fenyegetések által történik, teljesen bevégezettnek akkor tekintetik a büntett, ha a tettes fenyegetései által valamit csakugyan kizsarolt, habár az a mivel fenyegetőzött, csak későbbben lett volna is teljesíthető, — midőn pedig tettelesen erőszakkal történik a zsarolás, bevégezettnek tekintetik a büntett, mihelyest a tettes valakinek személye ellen tettelesen erőszakot követett el, habár valamelly szándékán kívül közbejött akadály miatt célját el nem érhetette is.

328. §. A zsarolási kísérlet a fentebbi 325-ik §-nak szabályai szerint lészen megítélendő s büntetendő.

329. §. A ki ellen a rablás vagy zsarolás bebizonyíthatik, ha közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is minden esetre megfosztandó.

XXXV. FEJEZET.

A hamisításról.

330. §. A ki oly czélzattal, hogy csalhasson s az által valakinek kárával, akár magának akár másnak hasznot hajtson, vagy pedig minden haszon nélkül valakinek életére, egészségére, szabadságára, becsületére vagy értékére nézve ártalmat okozzon, valamelly közoklevelet bármi részben meghamisít, vagy közoklevél formában hamis irományt készít:

a) Ha tette által csak értékében akart valakit megkárosítani, nyolcz évi rabságig büntettethetik.

b) Ha pedig tette által valakinek életét, szabadságát, becsületét vagy egészségét akarta veszélybe hozni, büntetése tizenkét évi rabságig terjedhet, — sőt

c) Ha tette által valakinek erőszakos halálát okozta, mint orgyilkos fog büntettetni.

331. §. A ki pedig a fentebbi 330-ik §-ban körülírt czélzattal valamely magán oklevelet meghamisít, vagy hamisat készít, annak büntetése az említett §. a) és b) pontjainak eseteiben az ott kijelelt büntetések kétharmadáig terjedhet, a c) pontnak esetében pedig szintén mint orgyilkos lészen büntetendő.

332. §. Közokleveleknek olly irományok tekintetnek, melyek a kormányzéseknek, hiteles helyeknek, törvényes bíróságoknak bármely polgári, egyházi, katonai hatóságoknak, és közhivatalbelieknek neve és hivatalos hitelessége alatt adatnak ki. — Minden egyéb akár egyeseknek, akár magántársulatnak nevében kiadott irományok, magán okleveleknek tekintendők.

333. §. A ki bármiféle statuspapirosokat vagy magántársulatoknak közfolyamatban lévő részvényeit, részvényszeleteit (coupons) bankjegyeit meghamisítja, vagy hamisakat készít, tíz évi rabságig büntetethetik.

334. §. A fentebbi 323-ik §-nak rendelete alá esnek azon kereskedők is, kik az 18⁸⁹/₄₀ 16. törvénycikk szerint félpróbát tévő kereskedési könyveiket hamis beírás, változtatás vagy kihagyás által meghamisítják, olly czélzattal, hogy illy módon valaki ellen jogtalanul keresetet formálhassanak vagy másnak keresetét megerőtleníthessék.

335. §. A ki másnak neve és aláírása alatt hamis vándorkönyvet, oskolai-, utazó-, szolgálati-, vagy más ollynemű bizonyítványt, melly által senki megkárosítása nem czéloztatik kohol, vagy a valódiakat meghamisítja, vagy az ekképen készített hamis vagy meghamisított irományt tudva és csalási szándékkal használja, — hat héti fogságig büntetethetik.

336. §. Azon hamisítónak azonban, ki a hamisítást bérért cselekedte, büntetése hat hónapi fogságig terjedhet.

337. §. A ki pedig a fentebbi 335, és 336-ik §§-ban körülírt hamisítást olly czélból vitte véghez, hogy az által valamely gonosztevőt büntetében vagy szökésében elősegítsen, mint orgazda a XLII-ik fejezet szerint leszen büntetendő.

338. §. Hamisítónak tekintetik, s a fentebbi 330, 331,

és 333-dik §§-ok rendelete szerint büntetetik az is, ki a 330-ik §-ban körülírt czélzattal valakit hamis előadásokkal, vagy bármi álnok módokon elámít; s valamely irománynak meghamisítására vagy hamis irománynak készítésére reávesz, valamint szintén az is, a ki valamely más által hamisan készített vagy meghamisított irományt a fentebb említett czélokra tudva és a hamisítóval egyetértve használt.

339. §. A ki azonban sem a hamisításban tetteles részt nem vett, sem a hamisítóval egyetértésben nem volt, de a hamis irományt, tudva hogy az hamis, valamely a 330-dik §-ban körülírt czélokra használta, annak büntetése a 330, 331, és 333-dik §§-ban kijelelt büntetéseknek csak két harmadáig terjedhet, — végre

340. §. Midőn valaki a hamis irományt valamely terhes szerződés következtében hibából mint nem hamisat vette által, s utóbb ennek hamis voltát észrevéve, csak azért, hogy ne károsodjék, azt másnak eladta, büntetése egy évi rabságig terjedhet.

341. §. A fentebbi 330, 331, 333, 338 és 339-dik §§-ban körülírt büntettek bevégzetteknek tekintetnek, mihelyest a hamisító, a hamis vagy meghamisított irományt a 330-dik §-ban körülírt czélzattal valaki ellen használta, habár czélját nem érhetette is, vagy mihelyest azt valakinek használás végett általadta.

342. §. Ha tehát a hamisító azon irományt, melyet a fentebbi 330-ban körülírt czélzattal meghamisított, vagy mint hamisat tudva mástól általvett, a szándékán kívül közbejött felfedeztetés miatt még senki ellen nem használta, sem másnak használat végett által nem adhatta, kísérletért fog büntetettetni s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

343. §. A ki olly portékára, melly nem valódi aranyból vagy ezüstből készült, tudva és azon czélzattal, hogy valakit megcsaljon, az arannak vagy ezüstnek szokott próbajegyét nyomja, valamint szintén az is, a ki hasonló czélzattal valamely arany vagy ezüst portékát olly fokozatú próbajegygyel bélyegez, melyet annak belső értéke meg nem üt, két évi rabságig büntettethetik.

344. §. Hasonló büntetés alá esik az is, a ki olly portékát, melly a fentebbi 343-dik §-ban körülírt módon hamis próbával jegyeztetett meg, tudva hogy az hamis, másnak valódi s a reá nyomott próbát megütő arany vagy ezüst helyett elád.

345. §. A ki mértékre, nehezékre, vagy mérlegre hamis bélyeget üt, vagy tudva hamisan bélyegzett mértékkel, nehezékkal vagy mérleggel él, hat hónapi rabságig büntetethetik.

346. §. Hasonlóul büntetetik az is, a ki mértéket, nehezéket vagy mérleget megbélyegzése után meghamisít, vagy tudva illy meghamisított mértékkel, nehezékkal vagy mérleggel él.

347. §. A fentebbi 345 és 346-dik §§-ok esetében a hamis vagy meghamisított mérték, nehezék vagy mérleg mindegyik elkobzandó.

348. §. A ki valamelly közhitelességű pecsétet vagy bélyeget utánoz olly célzattal, hogy az által csalást kövessen el, ha azon pecsétet vagy bélyeget valósággal már használta, vagy hasonló célzatú használat végett másnak általadta vagy eladta, a 330-dik §. szerint büntetetik; ha pedig annak használatában, általadásában vagy eladásában szándékán kívül közbejött felfedezés által meggátoltatott, kísérletért büntetetik, s büntetése az említett büntetésnek feléig terjedhet.

349. §. A fentebbi 348-dik §. rendelete alá esik az is, a ki valamelly más által utánozott közhitelességű pecsétet vagy bélyeget tudva és csalási célzattal használt.

350. §. A ki pedig a nélkül, hogy csalást akart volna elkövetni, másnak kívánságára valamely közhitelességű pecsétet vagy bélyeget tudva, hogy az nem magánszemélyt, hanem közhatóságot vagy közhivatalt illet, az illető felsőbbségnek vagy hivatalbeli személynek felhatalmazása nélkül utánoz, hat hónapi fogságig büntetethetik.

351. §. A ki valamelly magánszemélynek pecsétjét olly célzattal, hogy az által valakit megcsaljon és megkárosítson, utánozta, s vagy maga használja, vagy másnak általadja vagy eladja, a 331-dik §. szerint büntetetik.

352. §. Hasonlóul büntetetik az is, a ki valamely magán személynek más által utánzott pecsétjét, tudva és a fentebbi 330-dik §-ban körülírt czélzattal használja.

353. §. A 330, 331, 332, 334, 336, 337, 338, 339, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 351, és 352-dik §§-ok eseteiben azon tettes, ki valamely közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is megfosztathatik.

XXXVI. FEJEZET.

A pénzhamisításról.

354. §. A ki valamely folyamatban lévő ezüst vagy arany pénzek formájára hamis pénzt készített, olly czélzattal, hogy azt folyamatba tegye, ha azt ki is adta, vagy másnak kiadás végett általadta, tizenkét évi rabságig, ha pedig a kiadásban vagy általadásban a közbejött felfedeztetés által meggátoltatott, hat évi rabságig büntetethetik.

355. §. A ki magában a hamisításban tetteges együttmunkálással részt ugyan nem vett, de a hamisítóval egyetértve, a hamis pénzt valódi helyett kiadta, nyolcz évi rabságig büntetethetik.

356. §. A ki pedig a nélkül, hogy a hamisítóval egyetértett volna, tudva és csalási szándékkal hamis pénzt szerez vagy általvesz, s azt valódi helyett tudva ismét kiadja, két évi rabságig büntetethetik.

357. §. A ki valamely folyamatban lévő arany vagy ezüst pénznek valóságos értékét csalási szándékból ráspolás vagy körülnyírás által vagy bármi más módon megkisebíti, s azt mint teljes értékűt tudva ismét kiadja, négy évi rabságig büntetethetik.

358. §. A ki pedig valamely arany vagy ezüst pénzt, melyet az ő tetteges hozzájárulása nélkül más valaki a fentebbi 357-dik §-ban említett módon valóságos értékében megkisebített, a tettessel egyetértve csalási szándékkal megszerez, vagy általvesz, s azt ismét teljes értékű gyanánt tudva kiadja, három évi rabságig büntetethetik.

359. §. Ha azonban a tettessel egyet nem értett ugyan, hanem a más által megkisebített értékű pénzt, tudva és

csalási szándékkal szerezte, s azt ismét mint teljes értékűt tudva kiadta, egy évi rabságig büntetethetik.

360. §. Folyamatban lévő részpénznek a fentebbi 354, 355, és 356-dik §§-ban körülírt meghamisítása vagy kiadása az ott kijelelt büntetéseknek csak egy negyedrésszével büntetethetik meg.

361. §. A pénzhamisítások fent előszámlált minden eseteiben a beszámítás annál súlyosabb leend:

a) Minél nagyobb volt a készített hamis pénz összes mennyiségének névszerinti értéke.

b) Minél nagyobb volt a kiadott hamis pénznek mennyisége.

c) Minél nagyobb volt a meghamisított vagy kiadott pénznek valóságos és névszerinti értéke között a különbség,

d) Minél ügyesebben voltak a hamisításra szolgáló eszközök készítve, s minél inkább lehető volt azok által nagyban üzni a hamis pénzkészítést.

e) Minél nehezebb volt a hamis pénzt a valóditól megkülönböztetni.

362. §. A ki valamely hamis pénzt, nem tudva, hogy az hamis, valódi gyanánt fogadott el, s utóbb annak hamis voltát észrevette, de hogy ne károsodjék, azt ismét valódi helyett tudva kiadta, az ekképen kiadott hamis pénz névszerinti értékének ötszörös mennyiségével büntetetik, mely büntetési somma a királyi kincstárt illeti. Illy esetben azonban bűnkereset csak magán panaszra mozdíthatatik.

363. §. Folyamatban nem lévő régi pénzeknek vagy emlékpénzeknek meghamisítása nem mint pénzhamisítás büntetetik, hanem mint csalás a XXXVIII-ik fejezet szabályai szerint leszen megítélendő.

364. §. A ki olly czélzattal, hogy a fentebbi, 354, és 360-dik §§-ban körülírt pénzhamisítást véghezvihesse, a hamis pénz készítésére szolgáló bélyegeket, formákat vagy egyéb eszközöket már elkészítette, vagy más által elkészítette, mielőtt azonban a czélba vett hamisítást bevégezhetne volna, a közbejött felfedeztetés által meggátoltatott, kísérletért büntetetik s büntetése a 354-ik §. esetében három

évi rabságig, a 370-dik §. esetében pedig egy évi rabságig terjedhet.

365. §. A ki pedig a hamis pénzek készítésére szolgáló bélyegeket, formákat vagy egyéb eszközöket másnak számára készítette, ha tudta, vagy legalább valószínűleg előre láthatta, hogy azok pénzhamisításra fognak fordítatni, mint bűnsegéd lészen büntetendő.

366. §. A 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 364, és 365-ik szakaszok eseteiben, azon tettes, ki valamely közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is elmozdíthatatik.

XXXVII. FEJEZET.

A levelek jogtalan feltöréséről.

367. §. A ki valamely másnak szóló levelet vagy lepecsételt irományt tudva és szándékosan feltör. és elolvas a nélkül, hogy arra az által, ki a levelet irta, vagy az által, kihez a levél intézve volt, vagy kit a lepecsételt iromány illetett, felhatalmazva lett volna, büntettetni fog, s büntetése kétszáz forintig, sőt súlyosabb beszámítás eseteiben két hónapi fogságig terjedhet.

368. §. Ha pedig annak tartalmát valakinek kárával vagy meggyalázásával nyilvánossá is tette, büntetése hat hónapig súlyosíthatatik.

369. §. Végre a ki valamely másnak szóló levelet vagy irományt olly czélzattal, hogy ez által valakinek kárával magának vagy másnak hasznót hajtson, vagy minden haszon nélkül valakit károsítson, erőszakkal vagy álnok mesterséggel hatalmába kerített, ha csak tette valamely súlyosabb büntetettbe át nem ment, egy évi rabságig büntetethetik.

370. §. Szülők és gyámok, vagy azoknak megbízottjai, az atyai vagy gyámi hatalom alatt lévő kiskorú gyermekek leveleire s irományaira nézve, úgy szintén a közhatóságok a bűnvádi közkereset alatt lévőknek azon leveleire s irományaira nézve, melyeket a büntető eljárási fejezet rendelete szerint feltörniök s elolvasniok szabad volt, a fentebbi 367-ik §. rendelete alá nem tartoznak.

371. §. Midőn a fentebbi 367, 368, és 369-dik §§-ban körülírt büntettet valaki olly levéllel követte el, melly hivatalánál fogva került kezére, a fentebbi büntetésen felül, közhivatalának elvesztésével büntettethetik.

372. §. Az ezen fejezetben említett büntettekért csak a sértett félnek panaszára mozdíttathatik közkereset.

XXXVIII. FEJEZET.

A csalásról.

373. §. A ki olly czélzattal, hogy mást valaminek cselekvésére vagy elhagyására álnokul reá vegyen, s az által valakinek kárával magának vagy másnak jogtalanul hasznot hajtson, valamelly dolognak tettelegi valóságát tudva és szándékosan vagy elferdíti, vagy akkor midőn azt felfedezni jogszerűleg köteles lett volna, eltitkolja, ha az által valakinek csakugyan kárt okozott, csalónak tekintetik, s ha tette más súlyosabb büntettbe át nem ment, a 295-ik §. rendelete szerint büntettethetik.

374. §. A ki pedig azon tévedést, melyből valakinek káros megcsalatlása eredett, nem ugyan maga okozta, hanem a tévedőt akár szóval, akár cselekvése által tudva és a fentebbi 373-dik §-ban körülírt czélzattal a tévedésben megerősítette, annak büntetése az említett 295-dik §-ban kijelelt büntetéseknek csak két harmadáig terjedhet.

375. §. A ki valamelly a fentebbi 373, és 374-dik §§-ban körülírt csalást nem azért követte el, hogy magának hasznot hajtson, hanem csak azért, hogy mást megkárosítson, annak büntetése a fentebbiekben említett büntetéseknek csak kétharmadáig terjedhet.

376. §. Csalásért büntető közkereset csak magánpanaszra mozdíttathatik, sőt midőn a csalás terhes szerződéseknél történt, magánpanaszra is csak akkor indíttathatik közkereset, ha a szerződés már előbb a károsított félnek panaszára polgári úton, s egyenesen a csalás miatt bírói képen megsemmisítettett, vagy a károsító valamelly a csalás által okozott kárnak megtérítésében elmarasztatott.

377. §. A ki terhes szerződésben valakit az által csalt meg, hogy a szerződésnek tárgyait jobbaknak s nagyobb értékűeknek állította, mint valósággal voltak, a fentebbi 376-dik §. értelmében büntető közkereset alá csak akkor vonathatik:

a) Ha a szerződési tárgyak olyanok voltak, melyeket a nélkül hogy értékben vagy minőségben alább szállottak volna, a szerződés előtt megvizsgálni nem lehetett.

b) Ha az előleges megvizsgálás csak azért nem teljesített, mert aránylag tetemes költségbe került volna.

c) Ha olly kereskedő, ki drága kövekkel, gyöngyökkel, arannyal, ezüsttel kereskedést űz, másnak hamis gyöngyöket vagy köveket igazak és jófélék helyett, más érczet arany vagy ezüst helyett, vagy nem bélyegzett rosszabb aranyat vagy ezüstöt jobb helyett, tudva és csalási czélzattal elád.

378. §. A ki pedig a szerződésnek megkötése után azt, a mit a szerződésben lekötött, a 373-dik §-ban körülírt czélzattal tudva és szándékosan megváltoztatta vagy kicserélte; úgy szintén ki hasonló czélzattal a szerződésben olly vagyont kötött le, a miről rendelkezni joga nem volt, mint csaló közkereset alá vonandó, s a 295-dik §. szerint büntetendő.

379. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki olly ingó vagyont, melyet valakinek zálogba, vagy letéteményképen átadott, a zálogostól vagy letéteményestől, annak tudta és megegyezése nélkül titkon visszavesz, s ez által azt megkárosítja.

380. §. A ki vagyonában megbukván, csődület alá került, s a csődületi bíróság az 1839/40-dik évi 22-dik törvénycikk 128, 129 és 130 §§. értelmében ellene ítélet által kimondotta, hogy bukása hamissággal párosult, mint tolvaj, a 295-dik §. szerint büntettetik; sőt midőn a bukás azért tekintetett hamissággal párosultnak, mert a bukott kereskedői könyveit hamisan vezette, azokat későbbben meghamisította, leveleket azokból kiszaggatott vagy másokat ragasztott belé, a 334-dik §. büntetésének leendő helye.

381. §. Ha pedig a fentebbi 380-dik §. esetében a csődületi bíróság ítélet által azt mondotta ki a bukott ellen,

hogy bukása az érintett 1839/40-dik évi 22-dik törvény-czikk 131. §-a szerint vétkes gondatlanságból történt, a megbukott hat hónapi fogságig büntetethetik.

382. §. A 373, 374, 375, 377, 378, 379 és 380-dik §§. esetében azon tettes, ki valamely közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is megfosztathatik.

XXXIX. FEJEZET.

A gyújtogatásról.

383. §. A ki másnak lakházát szándékosan felgyújtotta, annak büntetése tizenkét évi rabságig terjedhet.

384. §. Hasonlóul büntetetik az is, a ki valamely középületet szándékosan felgyújtott, habár azon épületben senki nem lakott is.

385. §. A ki pedig olly épületet gyújtott fel szándékosan, melly sem középület sem lakház nem volt, ha azokról a tűzveszély valamely lakházra vagy középületre elterjedett, vagy legalább helyzeténél fogva könnyen elterjedhetett volna, úgy fog büntetetni, mintha valamely lakházat gyújtott volna fel; ha pedig az általa felgyújtott épületeknek helyzete olyan volt, hogy arról a tűzveszély lakházra vagy középületre könnyen el sem terjedhetne, tíz évi rabság leend legnagyobb büntetése.

386. §. A ki nem ugyan házat vagy egyéb épületet, hanem háznak vagy épületnek közelében fekvő bármi más tárgyakat szándékosan s olly célzattal gyújtott meg, hogy a tűzveszély valami házra vagy épületre is elterjedjen, úgy büntetetik, mintha házat vagy épületet közvetlen gyújtott volna meg.

387. §. A ki majorokban, kertekben, szérűkben, vagy azok közelében összerakott fát, szénát, szalmát, gabonát, vagy más bármi efféle termékeket szándékosan, de a fentebbi 386-dik §-ban említett célzat nélkül felgyújt, ha ez által a felgyujtónak szándékán kívül valamely lakház, vagy bármi egyéb épület veszélyeztetve volt, nyolcz évi rabságig büntetethetik.

388. §. Ha pedig sem ház, sem egyéb épület veszélyeztetve nem volt, legnagyobb büntetése hat évi rabság leendő.

389. §. A ki a maga tulajdon házát, vagy bármi egyéb épületét szándékosan meggyújtotta, ha a felgyújtott háznak vagy épületnek helyzete olyan, hogy arról a tűzi veszély másnak házára vagy épületére is elterjedhet, vagy ha a gyújtást olly czélzattal követte el, hogy az által jogtalanul magának hasznot hajtson, vagy mászt megkárosítsion, mint gyújtogató fog büntettetni, s büntetése annyira terjedhet, mint ha a gyújtogató másnak házában vagy épületén követte volna el.

390. §. Hajóknak s hajón álló malmoknak szándékos felgyújtása a 383-dik s illetőleg 385-dik vagy 389-dik §§. rendelete szerint büntettetik.

391. §. A szándékos gyújtásnak minden eseteiben holtig tartó rabságig is terjedhet a tettesnek büntetése:

a) Ha az okozott tűz által valaki életétől megfosztatott, vagy halálosan megsértetett.

b) Ha valaki azért gyújtott hogy lophasson, rabolhasson, vagy mászt életétől megfoszthasson.

c) Ha a felgyújtó maga, vagy másokkal szövetkezve valamelly falut, vagy várost több helyen gyújtott meg.

d) Ha a gyújtás több szövetkezettek által erőszakosan történt.

e) Ha a felgyújtó olly czélzattal, hogy az oltást nehezítse, a tűzoltásra szolgáló eszközöket vagy szereket eltávolította, megrontotta, vagy bármiképen használhatlanokká tette.

f) Ha a gyújtás valamelly köz inségnek vagy más közveszedelemnek alkalmával követtetett el.

g) Ha a gyújtás oly épületnek közelében történt, melyben közönségesen nagyobb mennyiségű puskapor szokott tartatni.

h) Ha a felgyújtó ellen bebizonyítatik, hogy a büntető törvény súlya alá eső szándékos gyújtást már előbb is követett el, habár azért büntetve volt is.

392. §. A fentebbi 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, és 390-dik §§. eseteiben a szándékos gyújtásnak büntette

akkor tekintetik bevégzettnek, midőn azon ház vagy épület, vagy egyéb a 386-dik és 387-dik §§-ban említett tárgy, melyen a tettes a gyújtás büntettét elkövette, a felgyújtásra alkalmazott gyújtószertől valósággal meggyuladott, habár a tűz, vagy azért, mert magában ismét elaludt, vagy azért, mert mások által eloltatott, tovább nem harapódzhattott is.

393. §. Ha pedig a felgyújtásra alkalmazott gyújtószert vagy magában ismét elaludt, vagy mások által eloltatott, mielőtt gyuladást okozott volna, a tettesnek büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek kétharmadáig terjedhet. Végre

394. §. Midőn a tettes az általa célba vett gyújtás büntettének elkövetését olly cselekvéssel, melly szándékosan és egyenesen annak véghezvitelére volt általa irányozva, már elkezdette ugyan, mielőtt azonban a gyújtószert valamelly házra vagy épületre, vagy egyéb a 386, és 387-dik §§-ban említett tárgyra alkalmazhatta volna, a közbejött felfedezés által meggátoltatott, kísérletért büntettetik, s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

395. §. Erdőknek, nádasoknak, kőszén- és egyéb bánya-
nyáknak, valamint szintén gabonának, szénának, szalmának s egyéb efféle termékeknek, szándékosan és mások károsításával elkövetett felgyújtása az okozott károknak mennyisége szerint fog büntettetni; s ha a kár ezer forintot meg nem halad, két évi rabságig, ha pedig ezer forintot meghalad, nyólcz évi rabságig terjedhet a tettesnek büntetése. — Ha azonban az ekképen okozott tűz által valamelly lakház vagy egyéb épület volt veszélyeztetve, a tettes a 387-dik s illetőleg 388-ik §§-ok szerint büntetendő; ha pedig a tűz által életétől valaki megfosztatott; vagy ha a gyújtó ellen bebizonyíttatik, hogy már előbb is követett el valamelly gyújtási büntettet, büntetése a 391-ik §. a) és b) pontja szerint holtig tartó rabságig is súlyosíthatatik.

396. §. A fentebbi 395-ik §-ban körülírt gyújtásnak büntette akkor tekintetik bevégzettnek, ha a tűz által valakinek kár okoztatott; ha pedig a tűz minden kár nélkül magában ismét elaludt, vagy mások által eloltatott, a tettes-

nek büntetése másfél évi rabságig terjedhet; — végre, ha a tettes valamely a 394-ik §-ban körülírt kísérletet követett még csak el, midőn tette felfedeztetett, hat hónapi fogságig büntetethetik.

397. §. Azon felgyújtó, ki az általa okozott tüzet maga ismét eloltotta, mielőtt abból kár következett volna, csak hat hónapi fogságig büntetethetik.

398. §. A ki azon szabályoknak, melyeket az illető törvényhatóság vagy helyhatóság a tüzi veszélynek eltávolztatása végett megállapított, megszegésével vagy elmulasztásával vigyázatlanul tűziveszélyt okozott, s az által valakit megkárosított, a kár megtérítésén felül, nyolczszáz forintig, sőt súlyosabb beszámításnak és tetemes kárnak esetében, hat hónapi fogságig büntetethetik.

399. §. A ki előre meggondolva, szóval, izenet által, vagy írásban felgyújtással fenyegetődzik, habár a fenyegetődést nem teljesítette is, büntettetni fog, s legnagyobb büntetése egy évi rabság leend; sőt ha fenyegetődzése egész helység ellen volt intézve, vagy egész vidéket rémülésbe ejtett, büntetése három évi rabságig terjedhet.

400. §. Midőn pedig a fenyegetődést olly czélzattal követte el, hogy az által zsarolhasson, a zsarolásról szóló fejezet szerint fog büntettetni.

401. §. Azon felgyújtó, ki valamely közhivatalt viselt, ha ellene a szándékos gyújtás bebizonyíttatik, úgy szintén az is, ki a 399-ik §-ban körülírt módon felgyújtással fenyegetődött, ítélet által közhivatalától is minden esetre megfosztandó.

XL. FEJEZET.

Szándékosan okozott vízáradás általi károsításról.

402. §. A ki valamely töltést vagy gátot jogtalanul és szándékosan megrontott, vagy valamely zúgót jogtalanul és szándékosan felnyitott, ha tudta vagy legalább előre láthatta, hogy az által káros vagy veszélyes vízáradást fog okozni, büntetendő lészen, s büntetése:

a) Hat hónapi fogságig terjedhet, ha a vízáradás mások által még idején meggátoltatott, mielőtt abból veszély vagy kár következett volna.

b) Két évi rabságig, ha az okozott vízáradásból egyezer forintot meg nem haladó kár következett.

c) Nyolcz évi rabságig, ha az ekképen okozott kár egyezer forintot is meghalad.

d) Tízenkét évi rabságig, ha a vízáradás falut vagy egyéb lakhelyeket püsztitott el.

e) Holtig tartó rabságig, ha a vízáradásban valaki életét vesztette.

403. §. A ki a fentebbi 402-ik §-ban körülírt s általa célba vett büntettet az által már megkezdette, hogy valamely töltésnek vagy gátnak megrontásához, vagy zúgónak felnyitásához tettelesen hozzá fogott, mielőtt azonban a megrontást vagy felnyitást bevégezhetne volna, felfedeztetés által meggátoltatott, bűnkísérletért három hónapi fogságig büntetethetik.

404. §. Midőn azonban valaki olly töltéseket, gátokat vagy zúgókat, melyek törvénytelenül állítattak fel, s másoknak személyére vagy értékére veszélyesek, csak azért ront meg, mert egyébkint a fenyegető veszélyt el nem háríthatta, büntetésnek helye nem leend.

405. §. A 402-ik §. eseteiben a tettes, ha közhivatalt viselt, ítélet által hivatalától is megfosztathatik.

XII. FEJEZET.

Ragályos nyavalyák terjesztéséről.

406. §. A ki valamely ragályos nyavalyát tudva és olly célzattal, hogy valakinek életét vagy egészségét veszélyeztesse, másokra elterjeszt, ha tettének következtében valaki életét vesztette, holtig tartó rabságig; ha pedig életét ugyan senki nem vesztette, de valaki súlyos nyavalyába esett, tíz évi rabságig büntetethetik.

407. §. A ki pedig a ragályos nyavalyát nem a fentebbi 406-ik §-ban említett célzattal, hanem csak súlyosan vétkes vigyázatlanságból terjesztette el másokra; annak leg-

nagyobb büntetése, ha tette által valakinek halált okozott, két évi rabság, ha pedig csak súlyos nyavalyát okozott, hat hónapi fogság leend.

408. §. A ki bármiféle marhavészt, vagy valami ragadós marha-nyavalyát, tudva és olly czélzattal, hogy mászt károsítson, elterjeszt, három évi rabságig büntetethetik.

409. §. Ha pedig a marhavészt csak vétkes vigyázatlanságból s az által terjesztette el, hogy azon szabályokat, melyeket az illető törvényhatóság vagy helyhatóság a marhavésznek meggátlása végett megállapított, szándékosan megszegte vagy elmulasztotta, nyolczszáz forintig, sőt nagyobb kárnak esetében hat hónapi fogságig büntetethetik.

410. §. A ki a 406 vagy 408-ik §§-ban körülírt módon ragályos nyavalyát vagy marhavészt szándékosan terjesztett, ha közhivatalt viselt, ítélet által közhivatalától is minden esetre megfosztandó.

XLII. FEJEZET.

Az orgazdaságról s a büntettnek be nem jelentéséről.

411. §. A ki valamelly büntett által szerzett vagyont, tudva hogy az büntett által szereztetett, mástól szándékosan átvesz és elrejt, vagy elhasznál, vagy elad, másnak elszerez, vagy abban részesül; úgy szintén a ki csődület esetében a bukottnak valamelly vagyonát az 1839/40: 22. törvényczikk 33-dik §-ban körülírt módon kezére veszi s elrejt, orgazdának tekintetik.

412. §. Orgazdának tekintetik továbbá az is, a ki valamelly gonosztevőt, tudva hogy az büntettet követett el, a törvény súlyának elkerülésében, akár az által, hogy azt magához befogadta, vagy elrejtette, akár az által, hogy annak a rejtezésre, távozásra, vagy szökésre módokat vagy eszközöket nyújtott, akár az által, hogy a büntettnek nyomait, vagy a bebizonyításnak eszközeit elrejtette, megrontotta, vagy megsemmisítette, szándékosan elősegíti.

413. §. Az orgazdának büntetése mind a 411-ik, mind a 412-ik §§. eseteiben négy évi rabságig terjedhet; sőt mi-

dón az eset körülményeiből kitűnik, hogy az orgazda bérért, haszonért, vagy különös gonosz indulathból követte el az orgazdaságot, a büntetés hat évi rabságig emeltethetik: olyan orgazda pedig, ki haszonlesésből hivatalát vagy rendes kézi mesterségét használta az orgazdaságnak üzésére, nyolcz évi rabságig büntetethetik.

414. §. Midőn ellenben az eset körülményeiből az tűnik ki, hogy az orgazda egyedül szánakozásból, s minden bér és haszon nélkül követett el valamit, a mi a fentebbi 412-ik §. szerint orgazdaságnak tekintendő, az orgazdaságnak büntetése csak hat hónapi fogságig terjedhet, sőt illy körülmények között az, ki a gonosztevővel valamelly a 72-ik §-ban körülírt viszonyban áll, mint orgazda büntetés alá nem vonathatik.

415. §. Az orgazda büntetésének meghatározásánál nem csak az orgazdaságnak kisebb vagy nagyobb bűnösségére leendő tekintet, hanem különösen figyelembe veendő azon fő büntettnék nagysága is, mellynél az orgazdaság elkövetett; ugyanazért olly esetben, midőn a fő büntettre rendelt törvényes büntetésnek legnagyobb mértéke kisebb, mint azon büntetések, mellyek a fentebbi 413 és 414-dik §§-ban az orgazdaság ellen megállapítottak, az orgazda nem büntetethetik az említett §§-okban kijelelt büntetések egész súlyával, hanem büntetése legfelebb csak a fő büntettre rendelt legnagyobb büntetésig terjedhet.

416. §. A ki ugyanazon büntettre nézve, mellynél orgazdaságot követett el, egyszersmind bűnszerzőnek, szövetkezőnek vagy bűnsegédnek tekintethetik, az az V-dik fejezet szabályai szerint fog megítéltetni, s az orgazdaság mint beszámítást súlyosító körülmény vétetik tekintetbe.

417. §. A kinek valamelly más által elkövetett bűntetről, s annak ki által lett elkövetéséről bizonyos tudománya van, s azt a felsőségnek bejelenteni elmulasztja, csak akkor büntetetik:

- a) Ha bér vagy ígéret által meg volt vesztegetve, vagy
- b) Ha tudja, hogy ugyanazon büntetért valaki ártatlanul vétetett büntető közkereset alá; vagy
- c) Ha a feljelentés hivatalos kötelessége lett volna.

418. §. A fentebbi 417-ik §. a) és b) pontjainak eseteiben a fel nem jelentő mint orgazda a 413-ik §. szerint büntetetik; a c) pontnak eseteiben pedig a fel nem jelentő a hivatalbeli kihágásokról szóló LIV-dik fejezet szerint lészen büntetendő.

419. §. A 417-ik §. b) pontjának eseteiben azok, kik a gonosztevővel valamelly a 72-ik §-ban kijelelt viszonyban állanak, büntetés alá nem vonathatnak.

XLIII. FEJEZET.

A felségsértésről.

420. §. Felségsértést követ el:

a) A ki tudva és szándékosan a királyt életétől megfosztja, vagy megfosztani tettelesen törekszik.

b) A ki a királynak személyét tudva és szándékosan, tetteleges erőszakkal vagy megsérti vagy megtámadja.

c) A ki azon házra, mellyben a király lakik vagy tartózkodik, tudva és a király elleni bűnös célzattal erőszakosan reá tör.

d) A ki a királyt személyes szabadságától, vagy királyi székétől erőszakosan megfosztani tettelesen törekszik.

e) A ki az ország független önállásának vagy polgári alkotmányának felforgatására fegyveres erővel feltámad.

f) A ki valamelly külhatalmasságot az országnak ellenséges megtámadására szándékosan és egyenesen felhív.

421. §. A felségsértésnek legnagyobb büntetése holtig tartó rabság leend.

422. §. Midőn többen valamelly közösen célba vett olly cselekvésre, melly a 420-ik §-nak rendelete szerint felségsértésnek tekintendő, egymással határozottan összeszövetkeznek, mind az, ki a szövetkezésnek felségsértési célzatát ismerve, abban mint szövetkező részt vett, még akkor is, mint felségsértő büntetetik, ha a szövetkezés elébb felfedezettett, sem hogy a szövetkezők a közösen célba vett felségsértési cselekvést elkezdhették volna.

423. §. Ha pedig a szövetkezők a közösen célba vett felségsértési cselekvésnek elkövetésétől még felfedeztetés előtt

önkényt ismét elállottak, s a szövetkezést teljesen megszüntették a nélkül, hogy a szövetkezésen kívül más büntettet követtek volna el, csak a szövetkezésért fognak büntettetni, s büntetésök egy évi rabságot meg nem haladhat.

424. §. Azon egyes szövetkező, ki mielőtt a szövetkezés felfedeztetett, s mielőtt a szövetkezésen kívül, más valamely büntett követtetett volna el, mindent a mi tehetségében volt megtett, hogy társait a célba vett felségsértési cselekvésnek elkövetésétől visszatartóztassa, s nekik világosan ki is jelentette, hogy a szövetségből végképen kilép, azon esetben pedig, ha őket ez által sem volt képes visszatartóztatni, a felségsértési cselekvés végrehajtásának meggátlására az illető előljárást még elég korán felszólította, szinte a szövetségért büntettetik, büntetése azonban egy évi rabságot meg nem haladhat.

425. §. A ki valamely általa célba vett s határozottan kijelelt olly cselekvésre, melly a fentebbi 420-ik §-nak rendelete szerint felségsértésnek tekintendő, mást az 51-dik §-ban körülírt módon felbojtott és reá vett, mint felségsértő lészen büntetendő, habár felbojtásának következtében az, a kit felbojtott, a kitűzött felségsértési cselekvésnek véghezvitelére még semmit sem cselekedett is.

426. §. Ha azonban a felbojtó, még mielőtt azon felségsértési cselekvés, mellyre mást felbojtott, valósággal megkezdett, vagy annak elkövetésére szövetkezés történt volna, felszólítását, ígéretét, fenyegetését, parancsát visszavette, s mind azokat, kiket felbojtott, a büntettnék elkövetésétől visszatartóztatta, azon esetben pedig, ha őket visszatartóztatni képes nem volt, a büntettnék meggátlására, az illető előljárást még elég korán felszólította, felbojtásáért ugyan büntetendő lészen, büntetése azonban két évi rabságot meg nem haladhat.

427. §. A ki valamely általa célba vett s határozottan kijelelt felségsértési cselekvésnek elkövetésére szóval vagy írásban másokat nyilvánosan és egyenesen felszólított, még akkor is büntettetik, ha felszólítása által senkit reá nem vett, s illy esetben büntetése három évi rabságig terjedhet.

428. §. A ki másnak valamely felségsértési büntetettre irányzott szövetkezését vagy tetteges törekvését bizonyosan

tudja, s azt bebizonyítani is képes volna, de az iránt az illető felsőbbségnek jelentést még sem tesz, két évi rabságig büntethetik. — Ha azonban a tétlessel házassági, szülői, gyermeki vagy testvéri viszonyban állott, a feljelentés elmulasztása miatt büntetés alá nem vonathatik.

XLIV. FEJEZET.

A hűtelenségről.

429. §. Hűtelenségi büntettet követ el:

a) A ki az országnak valamely helyét, erősségét vagy táborát szándékosan az ellenségnek elárulja, vagy elárulni tettelesen törekszik.

b) A ki a haza ellen szabad akaratból fegyvert visel, vagy szabad akaratból az ellenségnek mint kém szolgál.

c) A ki midőn az ellenségnek hatalma alatt nincsen, szabad akaratból annak számára zsoldosokat szerez, vagy az ellenség seregének pénzt, fegyvereket, hadi vagy élelem szolgálatot szolgáltat, vagy szolgáltatni tettelesen törekszik.

430. §. A hűtelenségnek legnagyobb büntetése holtig tartó rabságig terjedhet.

431. §. A hűtelenségnek mind azon eseteiben, melyek a fentebbi 429-ik §. *a)*, *b)*, *c)* pontjaiban elsoroltatnak, mind a felbojtó, mind a szövetkezők azon szabályok szerint lesznek megítélendők, melyek a felségsértési felbojtásra és szövetkezésre nézve a 422, 423, 424, 425, 426 és 427-ik §§-ban megállapítottak.

XLV. FEJEZET.

Az erőszakos ellenszegülésről.

432. §. A ki valamely törvényes formában kiadott, s vele az illető köztörvényhatóság útján törvényszerűleg közlött királyi rendeletnek tetteleges erőszakkal ellene szegül, büntettetni fog, s büntetése két évi rabságig terjedhet.

433. §. A ki valamely köztörvényhatóságot törvényes jogainak gyakorlatában vagy kötelességeinek törvényszerű teljesítésében erőszakkal gátolni tettelesen törekszik, ezer

nyólczszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, súlyosabb beszámítás eseteiben pedig, egy évig terjedhető fogsággal büntetethetők.

434. §. A fentebbi 433-ik §-nak rendelete szerint büntetik az is, ki akár a helytartóságnak, akár a köztörvényhatóságnak törvényes tisztviselőit, megbízottjait vagy szolgálait, midőn azok hivatalos kötelességöknek törvényszabta körében járnak el, olly célból, hogy azokat törvényszerű eljárásokban megakadályoztassa, tetteles erőszakkal, vagy személyök elleni veszélyes fenyegetésekkel megtámadja.

435. §. Midőn a fentebbi 432, 433 és 434-ik §§. eseteiben az ellenszegülés által egyszersmind valakinek személyén olly tetteles sértés követtetett el, — melly egyébkint is a törvénynek büntető rendelete alá esnék, az külön büntetnek tekintetik, s a tettes nem a 90-ik §. szerint fog megítéltetni, hanem büntetése a 86-ik szakasz szerint leszen kimérendő.

436. §. A polgári törvénykezésben az ország rendes bírái által kiadatni szokott bírói parancsoknak el nem fogadása, és polgári perekben hozott ítéletek végrehajtásának ellentállás (oppositio és repulsio) általi meggátlása, a fentebbi 432, 433 és 434-dik §§-nak rendelete alá nem tartozik, hanem addig, míg e részben a törvény másképen nem rendelkezik, a fenálló polgári törvények szerint s polgári uton fog megítéltetni.

XLVI. FEJEZET.

Az összecsoportozásról és lázadásról.

437. §. Midőn a törvényes felsőbbségnek erőszakos megtámadására, vagy valamelly a 432, 433, 434-ik §§-ban körülírt büntetnek elkövetésére többen nyilván összecsoportoznak, köteles leend az illető felsőbbség, mielőtt fegyveres erőhöz nyulna, őket a törvény rendeletére figyelmeztetni, s elszéledésre felszólítani. — Ha ezen felszólításra a csoportozók, még mielőtt ellenök fegyveres erő használatott volna, önkényt elszélednek, a nélkül, hogy az összecsoportozáson kívül más valamelly büntetett követtek volna el, közülök csak azok fognak büntetettetni, kik a vétkes célzatú csoport-

tozásra nézve felbojtotk valának, s legnagyobb büntetésök ezer nyolcz száz forintig terjedhető pénzbeli büntetés, súlyosabb beszámítás esetében pedig, egy évig terjedhető rabság leend.

438. §. Ha azonban az összecsoportozáson kívül más valamelly büntettet is követtek el a csoportozók, mind azok, kik közülök azon büntettnek elkövetésében tetteles együtt munkálással részt vettek, az általok elkövetett büntettnek törvényszabta büntetésével fognak büntettetni; a csoportozás pedig beszámítást súlyosító körülménynek lészen tekintendő; sőt illy esetben annak büntetése, ki a csoportozásra nézve is felbojtó volt, és a csoportozók által elkövetett büntettben is részt vett, megsúlyosíttatik azon büntetéssel, melyet a felbojtásra rendel a fentebbi 437-ik §.

439. §. Ha a felsőbbbségnek felszólítása után is folytatták erőszakos ellenszegüléseket a csoportozók, s elszélesztések csak fegyveres erővel volt eszközölhető, lázadóknak tekintetnek, s illy esetben a felbojtók és azok, kik a csoportot az erőszakos ellenszegülésre biztatták vagy vezették, három évi rabságig; azok pedig, kik sem felbojtók, sem biztatók vagy vezetők nem valának, de valamelly erőszakos cselekvésben tetteles részt vettek, egy évi fogságig büntetethetnek; — sőt végre

440. §. Ha a lázadók a felsőbbbségi fegyveres erőnek is fegyveres erőszakkal ellentállanak, a felbojtók, biztatók s vezetők hat évi rabságig, azok pedig, kik sem felbojtók, sem biztatók, vagy vezetők nem valának, de a fegyveres ellentállásban tetteles részt vettek, három évi rabságig büntetethetnek.

441. §. Midőn valamelly köztörvényhatóság a törvényrendeletének vagy valamelly törvényes formában kiadott királyi parancsnak fegyveres erővel ellenszegül, mind azok kik a fegyveres ellenszegülésnek elhatározásában vagy elkövetésében nyilván kijelentett tanácscsal, pártolással, vagy tetteles együttmunkálással szándékosan részt vettek, lázadóknak tekintetnek, s ha az elkezdett fegyveres ellenszegüléssel önkényt ismét felhagynak, még mielőtt ellenök fegyveres erő használtatott volna, legnagyobb büntetésök három

évi rabság leend; ha pedig annak elnyomása csak fegyveres erővel eszközölthetett, azok, kiket súlyosabb beszámítás terhel, hat évi rabsággal is büntettethetnek.

442. §. Ha azonban valamely köztörvényhatóság a fentebbi 441-ik §-ban körülírt ellenszegülést elhatározta ugyan, de tettelesen meg nem kezdette, azok, kik ezt a köztanácskozásokban indítványozták, vagy határozottan pártolták, két évi rabságig büntettethetnek.

443. §. Midőn a fentebbi 439, 440 és 441-dik §§-ban körülírt lázadás alkalmával a lázadók által gyújtogatás, gyilkosság, vagy kegyetlenséggel párosult emberölés követtetett el, azok, kik annak elkövetésében tettelesen részt vettek, és azok, kik a lázadókat arra felbojtották, holtig tartó rabságig is büntettethetnek. Ha pedig a lázadók által más valamely büntett követtetett el, mind azokra nézve, kik annak elkövetésében akár tettelesen együttmunkálással, akár felbojtással részt vettek, azon büntetés, melly reájok mérendő lett volna, ha a büntettet lázadáson kívül követték volna el, még a lázadás büntetésének teljes mértékével is súlyosíttathatik.

444. §. A fentebbi 438 és 443-ik §§. esetében azok, kik csak a csoportozásra és lázadásra nézve voltak felbojtók, biztatók, vagy vezetők, de más büntettekben részt nem vettek, súlyosabban büntettethetnek, mint ha a lázadás, vagy csoportozás alkalmával más büntett el nem követtetett volna, s büntetésök a csoportozási vagy lázadási felbojtás büntetésének kétszeres mértékeig terjedhet.

445. §. A ki valamely gyülekezetet vagy népcsoportot fegyveres lázadásra, szóval vagy írásban, vagy nyomtatványban világosan és egyenesen felszólított, de felszólítása által senkit olly cselekvésre, melly a fentebbi 437, 439 és 440-dik §§-nak büntető rendelete alá esnék, reá nem vett, vétkes célzatu felszólításáért is büntettetni fog, s büntetése négy száz forintig; súlyosabb beszámítás esetében pedig, három hónapi fogságig terjedhet.

XLVII. FEJEZET.

A király személye elleni sértő kifejezésekről.

446. §. Ha valaki akár valamely népcsoport, vagy nyilvános gyülekezet előtt, akár valamely közrebocsátott iratban vagy nyomtatványban világosan és egyenesen a királynak személye ellen él olly kifejezésekkel, mellyek, ha más személy ellen használtattak volna, a 266 és 268-ik §§. büntető rendelete alá esnének, két évig terjedhető fogsággal büntettetik.

447. §. Ha azonban a sértő kifejezések valamely köztörvényhatósági gyűlésben történtek, s azokat a szóló akár önmagától, akár figyelmeztetve azonnal ismét teljesen visszavonja, büntetés alá csak akkor vonathatik, ha a fenforgó körülményekből azon szándék világlik ki, hogy egyenesen a király személyét sérteni akarta.

448. §. A ki pedig a fentebbi 446-ik §-ban körülírt büntettet a királynak jelenlétében követte el, büntetése négy esztendei rabságig terjedhet, s illy esetben a sértő kifejezéseknek azonnali visszavonása sem menti fel büntetés alól a sértőt.

XLVIII. FEJEZET.

A tisztviselők s a bírói, köztörvényhatósági, és kormányzéki testületek ellen elkövetett sértésekről.

449. §. A ki valamely köztisztviselőt, akkor, midőn az hivatalos kötelességének törvényszerű teljesítésében jár el, vagy azért, hogy az hivatalos kötelességét törvényszerűleg teljesítette, olly rágalmozó vagy becsületsértő kifejezésekkel, mellyek a 266, 268-dik §§. büntető rendelete alá esnek, szemben megtámad, vagy közbotráncozással nyilván meggyaláz, ha tette a 434-dik §. súlyosabb rendelete alá nem esik, a sértettnak panaszára indítandó közkeresetben a 266, 267, 268, 269, 270, 271 és 272-ik §§-ok szabályai szerint fog megítéltetni, büntetése azonban, az ott kijelelt büntetések felével súlyosíttathatik.

450. §. A ki pedig a fentebbi 449-dik §-ban körülírt büntettet, valamely köztörvényhatósági, bírósági vagy kormányzéki testület ellen követte el, a sértett testületnek hivatalos felszólítására indítandó közkeresetben ugyanazon §§-ok szabályai szerint, de az ott kijelelt büntetéseknek kétszeres mértékéig büntettethetik.

451. §. A ki valamely köztisztviselőnek személyén akkor, midőn az hivatalos köteletségének törvényszerű teljesítésében jár el, vagy azért, hogy az hivatalos köteletségét törvényszerűleg teljesítette, oly tetteges sértéseket követ el, melyek a 274, 275 és 276-dik §§-ok büntető rendelete alá esnek, a sértettnek panaszára közkereset alá vétetik, s a 274 és 275 §§-ok esetében az ott kiszabott büntetésnek kétszeres mértékéig büntettethetik, a 276-dik §-nak esetében pedig különösen terhelő körülmények között büntetése fél évi rabságig is emeltethetik. — Végre

452. §. Ha a fentebbi 451-dik §-nak esetében, a köztisztviselőnek személyén oly tetteges sértés követtetett el, melly már a XII-dik fejezet rendelete alá esik, a tettesnek büntetése meg nem haladhatja ugyan a büntetésnek azon legnagyobb mértékét, melly hasonló sértésekre az említett fejezetben megállapítatott, a beszámítást azonban tetemesen fogja súlyosítani azon körülmény, hogy a sértés köztisztviselőn s annak hivatalos eljárásában, vagy hivatalos eljárása miatt követtetett el.

XLIX. FEJEZET.

A széksértésről.

453. §. A ki valamely köztörvényhatóságnak gyülekezetében nyilván és szándékosan oly erőszakos vagy egyébként illetlen cselekvést követ el, melly által a helynek méltósága megsértetett, azon gyülekezet rendeletének következtében tüstént széksértési közkereset alá vétetik, s a gyülekezet által még azon ülés alatt kétszáz forintig terjedhető büntetésben elmarasztatik.

454. §. A széksértési közkeresetnek megrendelése vagy elítélése más ülésre nem halasztathatik, de a megítélt bün-

tetési somma, ha azt az elmarasztott fél tüstént le nem fizeti, rajta ugyanazon mennyiségben végrehajtás útján, melyet semmi perorvoslat nem gátolhat, későbbben is megvételhetik.

455. §. Ha azonban valamely széksértő cselekvés által valakinek személyén is követtetett el olly tettleges sértés, melly a törvénynek büntető rendelete alá esik, az iránt a sértő külön közkereset alá fog a büntető bíróság előtt vonatni. Ezen közkereset azonban olly esetekben, mellyek egyébkint is csak magánpanaszra volnának közkereset alá veendőek, szintén csak a sértett félnek panaszára fog megindíttatni.

456. §. Olly tettleges és a törvénynek büntető rendelete alá eső sértésekért, mellyek a gyűlésben valakinek személyén követtetek el, akkor is indíthatatik a büntető bíróság előtt közkereset, ha a sértést okozó cselekvés a gyűlés által széksértési közkereset vagy büntetés alá nem vétetett.

457. §. Széksértőnek tekintetik s a fentebbi 453 és 454-dik §§. rendelete alá esik az is, a ki valamely köztörvényhatósági gyülekezetben nyilván kijelentett illetlen szavakkal sértette meg a helynek méltóságát. Illy esetben azonban köteles leend az elnök, mielőtt a széksértési közkereset megrendeltetik, a szólót kifejezéseinek illetlenségére figyelmeztetni, s ha az akár ezen figyelmeztetésnek következtében, akár az előtt még önmagától az illetlen kifejezéseket visszavonja, széksértési közkeresetnek s büntetésnek helye nem leend.

458. §. Midőn a széksértés olly kifejezések által történt, mellyek valakinek személyére nézve a 268-dik §. szerint becsületsértőknek tekintendők, a sértő magán panasz nélkül is ugyanazon széksértési közkeresetben, melly ellene a fentebbi 268-dik §. értelmében rendeltetett, ezen becsületsértéseért is el fog ítéltetni s a reá szabandó széksértési büntetés a 268 s illetőleg a 449, és 450-dik §§. szerint kimérendő becsületsértési büntetéssel megsúlyosíttatik.

459. §. Olly sértő kifejezésekért, melly miatt már a szóló a fentebbi 457, és 458-ik §§-ok értelmében megbüntettetett, s olyanokért, mellyek azon ülésben, a hol nyilván-

nosan mondva valának, széksértési közkereset vagy büntetés alá nem vétettek, ha csak a XLVII-dik fejezetnek súlyosabb rendelete alá nem esnek, becsületsértési közkeresetnek helye többé nem leend; a gyűlésben közkereset és büntetés alá vett kifejezésekre nézve azonban a magán polgári per útja a sértett félnek minden esetre fennmarad.

460. §. A ki a köztörvényhatóság gyülekezetében, mást valamely büntett, vagy kihágás miatt felád, széksértési büntetés alá csak akkor vonathatik, ha feladásában a hely méltóságát is sértő illetlen kifejezésekkel él, feladására nézve pedig, ha az a vizsgálat után hamisnak és a XXV-dik fejezet értelmében büntetés alá vonandónak találtatott, azon fejezet szerint fog ellene a büntető bíróság előtt közkereset indíttatni.

461. §. Midőn pedig valaki a nélkül: hogy mint feladó lépne fel, mást a köztörvényhatósági gyülekezetben az által gyaláz meg: hogy valamely határozottan megnevezett büntettet vagy erkölcstelenséget reá fog, — az elnök minden esetben figyelmeztetni fogja a szólót kimondott szavaira, s ha az, vagy az elnök figyelmeztetésének következtetésében, vagy ön magától még az előtt a gyalázó szavakat mint helytelenül mondottakat visszavonja, sem széksértésért büntettetni nem fog, sem rágalomért közkereset alá nem vétethetik.

462. §. Ha ellenben szavait az elnöki figyelmeztetés után sem vonja vissza, a mennyiben előadásában a hely méltóságát is sértő illetlen kifejezéseket használt, széksértésért büntettetik, a mennyiben pedig szavai által valakit megsértett, a sértettnek panaszára a büntető bíróság előtt fog a 266, és 267-dik s illetőleg 449, és 450-dik §§. értelmében közkereset alá vétetni s elítéltetni. — Végre ha a sértő ellen a gyűlésen széksértési kereset vagy büntetés nem rendeltetett, s az elnök sem figyelmeztette azt szavainak gyalázó tartalmára, ő pedig szavait önkényt vissza nem vonta a sértett félnek joga leend rágalomért a büntető bíróság előtt a 266 és 267 és illetőleg 449, és 450-dik §§. értelmében közkeresetet kívánni a sértő ellen.

463. §. Midőn valaki a köztörvényhatósági gyülekezet tanácskozásaiban valamely cselekvésnek, mulasztásnak, véle-

ménynek, eljárásnak, ítéletnek vagy rendeletnek törvényessége vagy törvénytelenisége felett észrevételeit s véleményét, illetlen kifejezések nélkül adja elő, széksértésért, rágalomért vagy becsületsértésért közkereset alá még akkor sem vethetők, ha észrevételei s véleménye alaptalanok voltak, s azok által valaki magát sértve vélte.

464. §. Azon rendeletek, mellyek a köztörvényhatósági gyülekezetben elkövetett széksértésekre nézve ezen fejezetben megállapítottak, kiterjednek a törvényes ítélőszékek üléseire s azokban elkövetett széksértésekre is.

L. FEJEZET.

Hivatalos pecsétek törvénytelen feltöréséről és felfüggesztett hivatalos hirdetmények jogtalan leszakasztásáról.

465. §. A ki olly pecsétet, melly törvényhatósági határozat vagy bírói ítélet következtében, valamely zár alá vett tárgyakra, a törvényhatóság vagy bíróság tisztviselője vagy megbízottja által tétetett, tudva hogy a pecsételés a törvényhatóság ítéleténél fogva történt, szándékosan feltör, a mennyiben büntette más valamely súlyosabb büntetett nem foglal magában, három hónapi fogsággal büntettethetik, s azon felül minden károkat pótolni tartozik.

466. §. Hasonlóul büntettethetik az is, a mennyiben tette más súlyosabb büntettbe nem megyen át, a ki a bűnyomozást teljesítő tisztviselő pecsétjét, mellyel ez a bizonyításnak eszközeit lezárta tudva és szándékosan feltöri.

467. §. A ki valamely törvényhatóság vagy bíróság hirdetményeit, mellyek a törvényhatóság vagy bíróság határozatából írásban vagy nyomtatásban közhelyen kitéttettek, szándékosan s jogtalanul leszakítja vagy megsérti, egy hónapi fogságig büntettethetik.

LI. FEJEZET.

Az isteni tisztelet megzavarásáról, és a vallás szabad gyakorlásának háborgatásáról.

468. §. A ki az isteni szolgálatot szándékosan és tetteles erőszakkal vagy meggátolja vagy megzavarja, a

mennyiben tette más súlyosabb büntettet nem foglal magában, egy évi fogságig büntethetik; a ki pedig az isteni szolgálatot szándékosan ugyan és közbotránnyal, de minden erőszak nélkül meggátolta vagy megzavarta, büntetése három hónapi fogságot meg nem haladhat.

469. §. A ki a vallás szabad gyakorlásának biztosítására fenálló törvények rendeletét szándékosan megsérti, s az által valakit vallásának szabad gyakorlásában háborgat, vagy meggátol, a mennyiben tette más valamely súlyosabb büntettbe át nem megy, a sértettnek panaszára ezer ötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, súlyosabb becsapás esetében pedig egy évig terjedhető fogsággal büntethetik.

LII. FEJEZET.

A rabszöktetésről.

470. §. A ki valamely elfogott vagy elítélt személyt, szándékosan és jogtalanul, de minden erőszak vagy erőszakali fenyegetés nélkül a törvényhatóság hatalmából kiszabadít, vagy a börtönből elszöktet, büntettetni fog, s a mennyiben tette más valamely súlyosabb büntettbe nem megyen át, büntetése öt évi rabságig terjedhet.

171. §. Midőn azonban az tűnik ki, hogy a tettes egyedül szánakodásból s minden bér és haszon nélkül követte el a fentebbi 470-dik §-ban körülírt büntettet, büntetése hat hónapi fogságot meg nem haladhat.

472. §. Ha pedig a tettes az elfogott vagy elítélt személlyel valamely a 72-dik §-ban körülírt viszonyban állott, a fentebbi 471-dik §. esetében büntetése három hónapi fogságot meg nem haladhat.

473. §. A ki szándékosan valamely elfogott vagy elítélt személyt a felsőség tisztviselői vagy szolgálai ellen használt erőszakkal, fenyegetésekkel, akár a törvényhatóság vagy helyhatóság hatalmából kiszabadít, akár a börtönből megszöktet, a mennyiben tette más súlyosabb büntettet nem foglal magában, nyolcz évi rabságig büntethetik. Ha azonban a tettes az elfogott vagy elítélt személlyel valamely a

72-dik §-ban körülírt viszonyban állott, büntetése három évi rabságot meg nem haladhat.

474. §. A 470 és 473-dik §§-ban körülírt büntett akkor tekintetik bevégzettnek, midőn az elfogott vagy elítélt személy valósággal megszabadult vagy megszökött, habár később újra elfogatott is. Ha tehát a tettes a fentebb körülírt büntett elkövetését olly cselekvéssel, melly szándékosan és egyenesen annak véghezvitelére volt általa irányozva, már elkezdte ugyan, de mielőtt az elfogott vagy elítélt személy valósággal megszabadult vagy megszökött volna felfedeztetés, vagy valamely a tettes szándékán kívül közbejött ok vagy akadály által meggátoltatott, kísérletért büntetettetik, s büntetése a bevégzésre rendelt büntetésnek feléig terjedhet.

LIII. FEJEZET.

A katona-szöktetésről.

475. §. A ki valamely besorozott katonát az 51-dik §-ban körülírt módon szökésre felbojtott, vagy annak a szökésre tudva és szándékosan tetteleges segítséget nyújtott, a szökés valósággal meg is történt, büntetettetni fog s büntetése hat hónapi fogságig terjedhet; sőt ha ellene bebizonyítatik, hogy a felbojtást, vagy a szökésnek elősegítését haszonlesésből követte el, büntetése fél évi rabságig terjedhet.

476. §. A ki pedig a megszökött katonát, tudva hogy az megszökött, elrejti, annak katonai fegyverét vagy egyenruháját átveszi, elrejti, eladja, vagy másnak elszerzi, ha tettét haszonlesésből követte el, egy évi rabságig; ha ellenben csak szánakozásból cselekedte azt, három hónapi fogságig büntetethetik; sőt illy esetben, ki a megszökött katonával valamely a 72-dik §-ban körülírt viszonyban áll, büntetés alá nem vonathatik.

477. §. A ki a fentebbi 475 és 476-dik §§-ban körülírt büntettet valamely az országgyűlési ajánlat következtében már sorsot húzott, de még be nem sorozott újonczra nézve követte el, úgy büntetettetik, mintha azt besorozott katonára nézve követte volna el.

LIV. FEJEZET.

A köztisztviselők megvesztegetéséről, azok hivatalbeli visszaéléseiről, és a közszámadások körüli hűtelenségről.

478. §. Ezen fejezetben köztisztviselők nevezete alatt értetnek s e fejezet büntető rendelete alá tartoznak:

a) Minden akár választástól, akár kinevezéstől függő bírák, és kormányzéki, közhatósági, vagy helyhatósági tisztviselők.

b) A felségnek, kormányzéseknek és közhatóságoknak megbízottjai, elvállalt megbízatásuk körében.

c) Minden bíróságok, kormányzések, közhatóságok és helyhatóságok szolgálói, hivatalbeli szolgálatjuk körében.

479. §. Azon köztisztviselő, ki ellen bebizonyodik, hogy bármi hivatalos kötelességnek teljesítéseért vagy elhalasztásaért a törvényesen netalán megjáró díjakon felül, valakitől akár előre, akár későbben, bért vagy ajándékot kívánt vagy elfogadott, megvesztegetésért büntetettik még akkor is, ha a bérnek vagy ajándéknak kívánásán vagy elfogadásán kívül, hivatalos eljárásában semmi egyéb törvényteleniséget el nem követett; s illy esetben büntetése először nyilvános megdorgálás, ismétlés esetében pedig minden esetre hivatalvesztés leend.

480. §. Ha pedig a köztisztviselő a megvesztegetés következtében valamely hivatalos visszaélést is követett el, már első esetben hivatalától megfosztatik, s ha az általa elkövetett visszaélés olyan volt, melyre külön büntetést rendel a törvény, annak megítélésében a megvesztegetés különösen terhelő körülménynek lészen tekintendő.

481. §. Ha azon tisztviselő ellen, ki valamely hivatalbeli visszaélést követett el, bebizonyodik, hogy annak elkövetése előtt, vagy alatt, vagy után attól, kinek a hivatalos eljárásban törvénytelenül kedvezett, valamely bért vagy ajándékot fogadott el, megvesztegetettnek tekintetik, s a fentebbi 480-ik §. rendelete szerint büntetettik még akkor is, ha ellene be nem bizonyíttatik, hogy a bért hivatalos eljárásért kapta vagy fogadta el.

482. §. A fentebbi 479, 480, és 481-dik §§-ban körülírt megvesztegetések minden eseteiben azon bérnek, vagy ajándéknak, melyet a megvesztegetett tisztviselő elfogadott, kétszeres értéke az ő vagyonából megveendő, s a közpénztárba teendő.

483. §. A fentebbi 480-ik §-nak eseteiben a megvesztegető is büntetettetik, s legnagyobb büntetése a megvesztegetési summának kétszeres értékeig terjedhető pénzbeli büntetés, nagyobb beszámítás esetében pedig, ezen felül még egy évig terjedhető fogság leend.

484. §. Azon köztisztviselő, ki hivatalos hatalmával, vagy azzali fenyegetésekkel mástól valamit kizsarol, a zsarolásról szóló fejezetnek rendelete szerint lészen megítélendő, büntetése azonban egy harmadrésszel súlyosabb leend, mint ha a zsarolást hivatalos állásán kívül követte volna el, hivatalától pedig minden esetre megfosztandó.

485. §. Azon köztisztviselő, a ki boszúból vagy haszonvágyból olly tettdolgokat vagy okleveleket közöl mással, mellyek hivatalos állásánál fogva jöttek tudomására, s mellyeknek titokban tartása hivatalos kötelessége lett volna, ha ez által valakit személyében vagy értékében megsértett, az okozott károk pótlásán felül, hivatalától is minden esetre megfosztatik; sőt súlyosabb beszámítás esetében fél évig terjedhető fogsággal is büntetethetik.

486. §. A melly köztisztviselő a törvény által meghatározott eseteken kívül, vagy a törvénytiszta formáknak megsértésével, akár házkutatást rendel vagy teljesít, akár valamelly másnak szóló levelet vagy irományt hivatalos hatalommal elfoglal vagy elfoglaltat, elolvas vagy elolvastat, hivatalvesztéssel büntetettetik; nagyobb beszámítás esetében pedig büntetése hat hónapi fogságig is terjedhet.

487. §. Azon tisztviselő vagy bíró, ki valakit minden törvényes ok nélkül vagy a törvénytiszta formáknak megszegésével, befogat vagy szabadságától megfoszt, ha azt olly célzattal cselekedte, hogy az által magának vagy másnak hasznot hajtson, vagy valakinek életére, egészségére, becsületére, vagy értékére ártalmat okozzon, a 185., 187., és 190-ik §§. rendelete szerint büntetettetik, s hivatalától

minden esetre megfosztatik; ha azonban ellene semmi rossz érzélat béké nem bizonyíttatik, hivatalától ugyan minden esetre elmozdítandó, de ezen felül büntetése csak hat hónapi fogságig terjedhet.

488. §. A 487-ik §. rendelete alá esik azon köztisztviselő is, ki valamelly befogott személyt törvénytelenül letartóztat. Törvénytelennek pedig akkor tekintetik a letartóztatás:

a) Ha a bíróságnak azon ítélete, mely szerint a vádlott a fogságból kibocsátandó volna, a törvényszabta idő alatt a vádlottnak tudtára nem adatik, s az a fogságból ki nem bocsátatik.

b) Ha az elítélt személy az ítélet, vagy kegyelmezés által kiszabott rabsági vagy fogsági időnek kiállása után is fogva tartatik.

c) Ha a befogott személy a törvényben megállapított idő előtt ki nem hallgattatik, vagy tőle a törvényszerű védelem megtagadtatik.

d) Ha a büntető eljárásban a törvény által a tárgyalásra kiszabott határidők meg nem tartatnak.

Ezen két utolsó pontnak esetében, ha csak a beszámítást súlyosító körülményállás nem terheli a vádlottat, hivatalától meg nem fosztatik.

489. §. Azon köztisztviselő, ki tetteles erőszakkal, vagy erőszakkali fenyegetések által, a vádlottat vallomásra vagy a tanút tanúságra kényszeríti, hivatalától minden esetre megfosztandó, s azon felül tettének körülményeihez képest az erőszakos kényszerítésről s illetőleg a tetteles sértésekről szóló törvények rendelete szerint büntetendő.

490. §. Azon köztisztviselő, ki valamelly befogott vagy elítélt személynek letartóztatását vagy büntetését törvénytelen sanyarításokkal súlyosítja, hivatalától minden esetre megfosztandó, s a mennyiben tette más valamelly súlyosabb büntetettbe át nem megy, egy évig terjedhető rabsággal büntetendő.

491. §. Azon köztisztviselő, ki valamelly büntető eljárásban a törvényszabta formákat megszegi:

a) Ha az által valakit csak értékében károsít meg, a kárnak megtérítésén felül, nyilvánosan megdorgándó

sőt súlyosabb beszámítás esetében hivatalától is megfosztandó.

b) Ha pedig az által valakinek méltatlan szenvedést, vagy becsületében méltatlan sérelmet okozott, hivatalvesztéssel; súlyosabb beszámítás esetében pedig, ha tette súlyosabb büntetett nem foglal magában, egy évig terjedhető fogsággal büntettethetik.

492. §. Ha azonban valamely köztisztviselő ellen bizonyodik, hogy a büntető eljárásban boszúból vagy haszonvágyból sértette meg a törvényszabta formákat, hivatalától minden esetre megfosztatik, s azon felül a 491. §. a) pontjának esetében egy évig terjedhető rabsággal; ugyanazon §. b) pontjának esetében pedig három évig terjedhető rabsággal büntettethetik; sőt ha ezen tette által valakinek öt évnél hosszabb méltatlan rabságot okozott, büntetése tíz évi rabságig is terjedhet.

493. §. A mely köztisztviselő valamely büntető eljárásban a törvényszabta formáknak megsértése által csak a vádlottnak törvény elleni felmentését, vagy érdemlett büntetésének helytelen könnyítését eszközölte, másnak azonban ez által sem kárt, sem egyéb sérelmet nem okozott, nyilvánosan megdorgándó; ismétlés esetében pedig hivatalától is megfosztandó; ha azonban ellene bebizonyodik, hogy tettét boszúból vagy haszonvágyból követte el, hivatalától minden esetre megfosztandó, s azon felül három évig terjedhető rabsággal is büntettethetik.

494. §. Azon köztisztviselő vagy bíró, a ki a fenytési jognak hivatalbeli gyakorlásában valamely a 284, 285, 286, 287, és 288-ik §§-ban körülírt visszaélést követett el, azon §§. szabályai szerint büntettetik, s ezen felül tettének körülményeihez képest közhivatalától is megfosztathatik.

495. §. Azon köztisztviselő, ki valamely közigazgatási eljárásban vagy polgári törvénykezésben, a törvény által világosan meghatározott formákat megszegte, a sértett félnek kárpótlással tartozik, ismétlés esetében pedig hivatalától is elmozdítandó.

496. §. Ha azonban a fentebbi 495-ik §. esetében bebizonyodik, hogy a köztisztviselő a törvényszabta formákat

olly célból sértette meg, hogy az által magának hasznot hajtson, vagy mást megkárosítson, hivatalától minden esetre megfosztatik, sőt ezen felül súlyosabb beszámításnál, egy évig terjedhető fogsággal is büntetethetik.

497. §. Mind a közigazgatási eljárásban, mind a büntető vagy polgári törvénykezésben, a törvényszabta formának olly megsértése, melly akár közigazgatási, akár törvénykezési úton, teljesen ismét orvosolható, mielőtt abból valakire káros vagy sérelmes következtések származhatnának, közkeresetnek tárgya csak akkor lehet, ha az boszúból vagy haszonlesésből követtetett el, s illy esetben a tettesnek legnagyobb büntetése hivatalvesztés, sőt súlyosabb beszámításnál egy évig terjedhető fogság leend. Midőn pedig a bíró azon perben, mellyben ítéletet hoz, egyszersmind álnév alatt ügyészkedett, egy évig terjedhető fogsággal büntetethetik; hivatalától pedig minden esetre elmozdítandó.

498. §. Ha valamely köztisztviselő azon személyt, kit befogatni vagy letartóztatni hivatalánál fogva köteles lett volna, befogatni vagy letartóztatni szándékosan elmulasztotta, s az által annak az elszökésre időt vagy alkalmat nyújtott, hivatalától minden esetre megfosztandó s a 413-ik szakasz szerint büntetendő.

499. §. Hasonlóul büntetetik azon köztisztviselő is, a ki, midőn valamely más által elkövetett büntetről, s annak ki által lett elkövetéséről bizonyos tudománya van, azt mind a mellett, hogy a feljelentés hivatalos kötelessége lett volna, a felsőségnek bejelenteni elmulasztotta.

500. §. Azon köztisztviselő, ki valamely befogott, vagy letartóztatott személyt, kit megőrizni vagy kinek megőrzésére figyelni hivatalánál fogva köteles lett volna, szándékosan elszöktet, vagy szökésére alkalmat nyújt, hivatal vesztésen felül a 470-ik szakasz szerint büntetetik.

501. §. Ha valamely köztisztviselő a feljelentést, befogatást, letartóztatást vagy a befogottnak letartóztatására szükséges felügyelést nem szándékosan, hanem vétkes vigyázatlanságból mulasztotta el, nyilvános dorgálással büntetetik, ismétlés esetében azonban, vagy midőn tette súlyosabb beszámítás alá esik, hivatalától is megfosztandó.

502. §. Azon köztisztviselő, ki könnyelműségből vagy hanyagságból hivatalos hitelesség alatt, szóval vagy írásban ollyasmit bizonyít, a minek sem valóságáról, sem valótlan-ságáról tudománya nem volt, ha bizonyításának tartalma valótlanak találtatik, hivatalától minden esetre megfosztandó; súlyosabb beszámítás esetében pedig egy évig terjedhető fogsággal büntetendő.

503. §. Azon köztisztviselő pedig, ki hivatalos hitelessége alatt szóval vagy írásban szándékosan ollyasmit bizonyít, miről tudja, hogy valótlan, hivatalától minden esetre megfosztandó, s ha bizonyítása által senkinek megkárosítását nem vette czélba, három hónapig terjedhető fogsággal büntettethetik, s ezen felül ha tette által szándékán kívül valakit megkárosított, a kárt is köteles megtéríteni. — Ha azonban a tettet, olly czélzattal követte el, hogy valakinek kárával, akár magának akár másnak hasznot hajtson, vagy valakinek életére, szabadságára, egészségére, becsületére, vagy értékére nézve sérelmet okozzon:

a) Ha tette által csak értékében akart valakit megkárosítani, nyolcz évi rabságig büntettethetik.

b) Ha pedig tette által valakinek életét, szabadságát, becsületét vagy egészségét akarta veszélybe hozni, büntetése tizenkét évi rabságig terjedhet.

c) Ha tette által valakinek erőszakos halálát okozta, mint orgyilkos fog büntettetni.

504. §. A fentebbi 503-ik §. értelmében büntettetik azon köztisztviselő is:

a) A ki tudva és szándékosan valamelly oklevélben, vagy bizonyítványban olly hibákat követett el, mellyek a bizonyítvány vagy oklevél érvénytelenségét okozzák.

b) A ki valamelly oklevelet, melly hivatalos őrizetére bízott, tudva és szándékosan meghamisít, megront vagy elsikkaszt.

c) A ki olly esetekben, mellyekben hivatalánál fogva valamelly oklevél tartalmát szóval vagy írásban kivonatban adja elő, az illető bíróságnak vagy hatóságnak tudva mást ad elő, mint a mi az oklevélben foglaltatik.

505. §. Azon köztisztviselő, ki olly irományt, mely közhivatalánál fogva került kezére, s mellyet valamely magán személynek kiadni köteles volna, jogtalanul magánál tartóztat, ha azt az illető köztörvényhatóságnak megintésére sem adja ki, a sértett félnek kívánságára büntető közkereset alá vétethetik, s ha ezen közkeresetben vonakodásának alapos okát adni nem tudja, minden okozott kárnak megtérítésén felül, nyolczszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, súlyosabb beszámítás esetében pedig, vagy midőn azon irományt, az elmarasztó ítélet után sem adja ki, hat hónapig terjedhető fogsággal büntettethetik.

506. §. Azon köztisztviselő pedig, ki olly irományokat tartóztat magánál, mellyeket a közhatóságnak volna köteles beadni, ha azokat a közhatóság által megintve sem adja be, azon közhatóság kívánságára közkereset alá vétetik, s vonatkozásának alapos okát adni nem tudván, ezer ötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, súlyosabb beszámítás esetében pedig, vagy midőn az elmarasztó ítélet után sem teljesíti ebbeli köteleességét, egy évig terjedhető fogsággal büntettethetik.

507. §. A fentebbi 505 és 506-ik §§-ok eseteiben az irományokat visszatartó köztisztviselő tettének körülményeihez képest közhivatalától is megfosztathatik.

508. §. A melly köztisztviselő bármelly hivatalos köteleességének teljesítését boszúból, haszonlesésből vagy megvesztegetés következtében szándékosan elmulasztja, mind azon kárt, mellyet vétkes mulasztása által másnak okozott, visszapótolni tartozik, s hivatalától is minden esetre megfosztatik, sőt súlyosabb beszámításnál egy évig terjedhető fogsággal is büntettethetik.

509. §. Midőn pedig a köztisztviselő nem a fentebbi 411-ik §-ban említett vétkes czélzattal, hanem egyedül hanyagságból mulasztotta el hivatalos köteleességét:

a) Ha az elmulasztott hivatalos köteleesség olly nemű volt, mellynek rögtön teljesítését a törvény világosan parancsolja, vagy mellynek teljesítésére akár a törvény, akár a közhatóság vagy törvényes felsőség záridőt tűzött ki, s a köztisztviselő semmi alapos okot kimutatni nem képes,

mely miatt azon kötelességet rögtön, vagy a kitűzött záridő alatt teljesíteni elmulasztotta, az okozott kárt megtéríteni tartozik, s ezen felül nyilvánosan megdorgándó, sőt ha ismételve illy hanyagság vétkébe esik, hivatalától is megfosztandó.

b) Ha pedig az elmulasztott kötelesség ollynemű volt, mellynek rögtön teljesítését a törvény határozottan nem parancsolja, s mellyre az illető közhatóság vagy törvényes felsőbbség által sem volt határozott záridő kitűzve, mellyet azonban a tisztviselő akár hivatalának természeténél, akár a közhatóságnak vagy törvényes felsőbbségnek megbízásánál fogva teljesíteni köteles lett volna, ha a mulasztás által valakinek kár okoztatott, vagy a közigazgatás hátramaradást szenvedett, a köztisztviselő hanyagságáért első esetben megintendő, sőt ha a beszámítás súlyosabb volt, az okozott károknak megtérítésében is elmarasztandó, ismétlés esetében pedig, s különösen, ha azon köztisztviselő az efféle hanyagság vétkébe gyakran beleesik, hivatalától is megfosztathatik.

510. §. A melly törvényes előjáró valamelly hivatalára nézve alája rendelt tisztviselőről bizonyosan tudja, hogy az bármelly a 487, 488, 489, 490, 491, 500 és 507-ik §§-ban körülírt büntettnak szándékos elkövetésére készül, köteles leendő a czélba vett elkövetést minden hatalmában álló törvényszerű eszközökkel meggátolni, mit ha teljesíteni elmulaszt, s azon büntetett csakugyan elkövettetik, ő is mint bűntárs fog büntettetni.

511. §. Ha pedig a törvényes előjáró valamelly hivatalára nézve alája rendelt köztisztviselőről azt tudja bizonyosan, hogy az olly hivatalos visszaélést követett el, mellyre a fentebbi 480, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 497, 500, 501, 502, 503, 504, 506, 508, 509 és 510-dik szakaszokban büntetést rendel a törvény s azt mégis elhallgatja, és a szükséges nyomozás vagy illetőleg közkereseti eljárás iránt semmi hivatalos lépéseket nem tesz, úgy fog büntettetni, mintha azon hivatalbeli visszaélést maga követte volna el.

512. §. Ha valamelly több tagokból álló bíróság, kormányiszéki, közigazgatási testület vagy közhatósági gyüleke-

zet követett el olly hivatalbeli visszaélést, melyre a fentebbi 484, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 503 és 504-dik szakaszok büntetést rendelnek, mind azok, kik az elkövetett visszaélésnek elhatározásában világosan kijelentett szavazattal részt vettek, az említett §§. büntető rendelete alá esnek, s a kárpótlásra nézve egyik a másikért felelősek, a pénz vagy fogságbeli büntetés pedig, minden ilyen tagra az ötlet terhelő beszámításnak súlya szerint fog kiméretni, — ha pedig az elkövetett visszaélés ollynemű volt, melyre büntetésül hivatalvesztést rendel a törvény a bíróságnak, testületnek, gyülekezetnek azon tagjai, kik rendes fizetésű hivatalt nem viselnek, pénzbeli büntetés alá lesznek vonandók, melly minden egyes tagnak beszámítása súlyához fog méretni, két ezer forintot azonban meg nem haladhat, magában értetődven, hogy az, a ki csak becsületbeli vagy ideiglenes közhivatalt viselt, illy esetben a pénzbeli büntetésen felül ezen hivatalát is elveszti.

513. §. Midőn pedig valamelly több tagokból álló bíróság, kormányzéki, közigazgatási testület, vagy közhatósági gyülekezet törvényes köteletségének elmulasztása által követ el olly hanyagsági vétket, melly a fentebbi 498, 508 és 509-dik szakaszok büntető rendelete alá esik, az elnök fog az említett §§. büntetése alá vonatni, ha bebizonyítani nem tudja, hogy ő azon bíróságot, testületet vagy gyülekezetet köteletségének teljesítésére annak idejében felszólította.

514. §. Ha ellenben az elnök bebizonyítja, hogy ő a hivatalos felszólítást annak idejében el nem mulasztotta, de felszólítása félrevettett, ő ugyan büntetlen marad, hanem a gyülekezetnek mind azon tagjai, kik az elnök hivatalos felszólításának félrevetésében világosan kijelentett szavazattal részt vettek, a mondott 498, 508, és 509-dik szakaszok szerint fognak büntettetni.

515. §. Ezen fejezet 485, 486, 493, és 505-ik §§-ainak eseteiben, csak magán panaszra indittathatik közkereset, minden egyéb esetekben, mellyekben ezen fejezetre büntetés rendeltetik, köteles leendő a közhatóság a kormányzéki, és

ítélőszéki tagokra nézve pedig az illető felsőbbség, mihelyest olly eset tudomására jutott, magán panasz nélkül is azonnal nyomozást rendelni, s ennek folytában a közkereset megindítására szükséges lépéseket megtenni.

516. §. Azon köztisztviselő, ki valamely számadása alatt lévő közpénztárt meglop, vagy abból a kezelésre nézve megállapított szabályok ellen bármi szin alatt valamit a maga hasznára fordít, a kárnak kétszeres megtérítésén felül hivatalától minden esetre megfosztatik, s mint veszélyes tolvaj, a 296-ik §. szerint büntettetik.

517. §. Ha pedig a közpénztárban valamely bíróiképen valóságosnak ismert hijány találtatik, de a számadó ellen be nem bizonyíthatatik, hogy a pénztárban hijányzó pénzt ellopta, vagy bár mi szin alatt a maga hasznára fordította, köteles a számadó a hijányzó pénzt kamatjaival együtt megtéríteni s azon felül hivatalától is megfosztattatik.

518. §. Ha azonban a számadó bebizonyítja, hogy mind a kezelést mind a számadásokat rendesen vezette, s a hijány csak véletlen tévedésből, vagy más neki be nem számítható okokból származott, és azt kamatjaival együtt meg is tudja téríteni, vagy — ha a hijánynak csekélysége miatt rossz szándékot a számadóról feltenni nem is lehet, hivatalvesztéssel a számadó nem büntettethetik.

519. §. Ha ellenben a számadó akár hamisítással vagy bármiféle csalással, akár a kezelésnek és számadásnak rendetlenségével akarta a hijányt palástolni, vagy ha a számadásokból és egyéb körülményekből nem valószínű, hogy a hijány a számadónak véletlen tévedéséből, vagy más neki be nem számítható okokból származott, a számadó a fentebbi 516-dik §-nak rendelete szerint fog büntettetni.

520. §. A melly köztisztviselő a számadása alatt lévő közpénztárt a kezelési szabályok ellen rendetlenül és zavartan kezeli, habár a pénztárban semmi valóságos hijány nem találtatott is, rendetlenségeért nyilvánosan megdorgáltatik, sőt a körülményekhez képest hivatalától is elmozdítottathatik.

521. §. Ha valamely köztisztviselő, ki hivatalánál fogva bármiféle közpénztárt kezel, számadását annak idejében be nem adja, a törvényes felsőbbség vagy illetőleg

közhatóság köteles leendő neki számadásainak beadására a lehetőségig rövid záridőt kitűzni, — s ha a köztisztviselő azon kitűzött záridő alatt sem adná be számadásait, hivatalától azonnal felfüggesztetik, s kötelességének teljesítésére per útján kényszerítettetik.

522. §. Ha azon pör folytában számadását beadja a köztisztviselő, s azokból kiviláglik, hogy a reá bizott pénztárt híven és rendesen kezelte, egyszersmind pedig bebizonyítja, hogy számadásainak beadásával alapos és tőle nem függő okok miatt késett, hivatalába ismét visszahelyeztetik.

523. §. Ha pedig beadott számadásaiból a hű kezelés kiviláglik ugyan, de késedelmének a fentebbi 522-ik §. értelmében alapos okát adni nem tudja, hanyagságáért hivatalától léssen megfosztandó.

524. §. Ha ellenben a számadással köteles köztisztviselő, még a számadási pörnek megindítása után sem akar számot adni, s vonakodásának az 522-dik §. értelmében alapos okát adni nem tudja, tüstént letartóztatik s mint a közpénztárnak meglopója büntető közkereset alá vonatik, s a fentebbi 516-dik §. rendelete szerint büntettetik.

525. §. Ha valamely köztisztviselő a számadása alatt lévő közpénztárból, valakinek a kezelési szabályok ellen tudva helytelenül valamit kifizet, hivatalától minden esetre megfosztatik; sőt ha a körülményekből kiviláglik, hogy a helytelen fizetést haszonlesésből tette, az 516-dik §. rendelete szerint fog büntettetni.

526. §. Azon köztisztviselő, ki a számadása alatt levő közpénztárból, bárkinek tudva helytelenül pénzt kölcsönözött, ha olly pénztárból történt a helytelen kölcsönözés, melyből akár a pénztárnak természeténél, akár a kezelési szabályoknál fogva, semmi kölcsönözésnek helye nem lehet, úgy fog megítéltetni, mintha azon pénzt maga hasznára fordította volna, s az 516-dik §. rendelete szerint léssen büntetendő.

527. §. Ha pedig a kölcsönözés csak azért volt helytelen, mert azt az illető közhatóságnak vagy arra feljogosított előljárónak meghatalmazása nélkül tette a számadó, — vagy ha azon kezelési szabályokat sértette meg, melyek

a közpénztári kölcsönözésnek formájára és biztosságára nézve meg vannak állapítva, azon felül hogy minden netalán származható kárért elégtétellel tartozik, hivatalából is minden esetre elmozdítottatik, — sőt ha bebizonyodik, hogy azt haszonlesésből cselekedte, az 516-dik §. rendelete szerint fog büntettetni.

528. §. Ezen fejezetben a közpénztárnak nevezete alatt értetnek s a fentebbi §§. rendelete alá tartoznak:

- a) Minden országos és királyi pénztárak.
- b) Minden közalapítványi pénztárak.
- c) A köztörvényhatóságoknak és helyhatóságoknak bármiféle pénztárai.

d) Mind azon közigazgatási pénztárak, melyek a köztörvényhatóságoknak vagy kormányzéseknek felügyelése alatt állanak.

529. §. Azon rendeletek, melyek a közpénztárak kezelőire nézve a fentebbi 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527-ik §§-ban megállapítottak, kiterjednek mind azon köztisztviselőkre, s közhatósági-, helyhatósági-, vagy kormányzati megbízottakra is:

a) Kik rendes számadásnak terhe alatt valamelly közvagyonot kezelnek.

b) Kik valamelly a közpénztárt illető, vagy közcélra fordítandó pénzeket, termékeket, vagy bármi egyéb vagyont hivataluknál fogva bésznek, vagy valakitől általvesznek.

530. §. Azon köztisztviselő vagy bíró, ki olly magánpénzt vagy egyéb vagyont, melyet hivatalánál fogva, akár letéteményképen, akár más valamelly hivatalos eljárásban biztosság, vagy másnak leendő általadás végett vett kezére, az illetőknek megegyezése nélkül a maga hasznára fordít, tudva helytelenül másnak ad, vagy midőn ezt ez illetőnek általadni törvény szerint köteles lett volna, bármi szín alatt visszatartóztat, az okozott kárnak teljes megtérítésén felül hivatalától is megfosztatik, sőt súlyosabb beszámítás esetében, mint veszélyes tolvaj, a 296-ik §. szerint is büntettethetik.

531. §. Midőn valamelly közpénztárban vagy más valamelly rendes számadás alatti közvagyonban, hiány találatik, mind azon köztisztviselő, kik hivataluknál fogva rendes

ellenörködéssel lettek volna kötelesek, ha ellenök bebizonyodik, hogy kötelességüket elmulasztották, vagy hanyagon teljesítették, s ez az által a számadónak hűtelenségét, vagy rendetlenségét szándéktalanul előmozdították, vagy a hijánynak felfedeztetését késtették, hivataluktól minden esetre megfosztatnak, a hiányt pedig, a mennyiben az a számadónak értékéből ki nem kerül, pótolni tartoznak.

532. §. Ha pedig ellenök bebizonyodik, hogy a számadónak hűtlenségét vagy rendetlenségét, hivatalos kötelességük elmulasztása által szándékosan segítették elő, vagy a felfedezést szándékosan késtették, a számadó büntársainak tekintendők.

533. §. A fentebbi 531 és 532-dik §§-ok rendelete alá esnek azon köztisztviselők is, kik nem ugyan rendes ellenörködéssel, hanem a közpénztárnak vagy más valamely számadás alatti közvagyonnak időnkénti megvizsgálásával lettek volna kötelesek, s azt a kiszabott időben elmulasztották, hanyagon teljesítették, vagy a talált hiányt az illető helyen azonnal be nem jelentették.

534. §. Ha valamely közhatósági, kormányzéki vagy közigazgatási testület

a) Azon köztisztviselőt, ki a számadása alatt lévő közpénztárról, vagy egyéb közvagyonról, számadásait annak idejében bé nem adta, kötelességének teljesítésére nem szorítja; vagy

b) A beadott számadásokat annak idejében meg nem vizsgálja; vagy

c) A felfedezett hijánynak pótlására s a közpénztárnak biztosítására, a törvényszabta intézkedéseket annak idejében meg nem teszi, — a testületnek elnöke, vagy illetőleg annak tagjai az egész hijánynak, a mennyiben az a számadó értékéből ki nem kerül, visszapótlásában azon szabályok szerint lesznek elmarasztandók, mellyek az 513 és 514-dik §§-ban a testületek hanyagságára nézve megállapítottak, súlyosabb beszámítás esetében pedig ugyanazon szabályok szerint hivatalvesztéssel is büntetethetnek.

535. §. Azon kezesek, kik valamely közpénztárnak, vagy egyéb számadás alatti közvagyonnak biztosságára a

számadóért előre kezességet vállalnak, olly hiányokra nézve, mellyek az ellenőrködéssel vagy felügyeléssel köteles tisztviselőknek, közhatósági, kormányszéki, közigazgatósági testületeknek a fentebbi 531, 532, 533, és 534-dik §§-ban említett vétkes hanyagságából származtak, csak akkor tartoznak elégtétellel, ha a megítélt hiánynak pótlása sem a számadónak, sem a hanyagságért kárpótlással elmarasztalt tisztviselőknek s testületi tagoknak értékéből ki nem kerül.

536. §. Azon köztisztviselő vagy számadó, ki valamelly hivatalbeli visszaélés miatt ezen fejezet értelmében közhivatalától ítélet által megfosztatik, ha az általa elkövetett hivatalbeli visszaélésben világos volt a szándékosság, jövődőben sem viselhet olly közhivatalt, mellynek körében hasonnemű visszaélést követhetne el; az ellene hozott ítéletben azonban mindenkor világosan kijelölendők a közhivataloknak azon nemei, mellyeknek viselhetésétől a tettes jövődőre is eltiltatik.

537. §. A fentebbi 536-ik §-nak rendelete még akkor is megtartandó, ha az ezen fejezet értelmében hivatal vesztéssel büntetendő tettes még a büntető közkeresetnek megindítása előtt, vagy annak folyamata alatt közhivataláról önkényt lemondott, vagy abból kihagyatott, és így a hivatalvesztésnek büntetése reá már alkalmazható nem lévén, e helyett a 28-dik §. értelmében más büntetésre ítéltetett.

LV. FEJEZET.

A gyámok és gondnokok hűtelenségéről.

538. §. Ha valamelly árvának számadással köteles gyámja vagy gondviselője az árvának értékét szándékosan elpazarolja, a kárnak kétszeres megtérítésében lészen elmarasztandó s ha azt kétszeres mértékben megtéríteni nem tudja, fogsággal is büntetendő, melly súlyosabb beszámítás esetében egy évi fogságig terjedhet.

539. §. Ha pedig ellene bebizonyodik, hogy az árvai vagyont haszonlesésből, vagy bármi vétkes czélból szándékosan hűtelenül kezelte, a kárnak megtérítésén felül, mint tolvaj fog büntettetni.

540. §. Ha a számadással köteles gyám vagy gondnok, hivatalának viselésében tudva és szándékosan oly visszaélést követett el, melly által az árvának életére, egészségére vagy erkölcsiségére nézve akart ártalmat okozni, a mennyiben tette más valamelly súlyosabb büntetett nem foglal magában, egy évi rabságig büntetethetik.

541. §. Mind azon zár- és tömeg-gondnokok, kik az illető közhatóságok vagy ítélőszékek által megbízva, közfelügyelet alatt kezelnek valamelly magányértéket, ha a kezelésben tudva és szándékosan hűtelenséget követnek el, s ez által valakit megkárosítanak, a fentebbi 538, és 539-dik §§-nak rendelete szerint büntetendők.

542. §. A fentebbi 538, 539, 540, és 541-dik §§. eseteiben köteles az illető köztörvényhatóság, mihelyest az elkövetett hűtelenség vagy visszaélés felfedeztetett, magán panasza nélkül is a büntető közkereset megindítására nézve törvény szerint intézkedni.

543. §. Az 538, 539-dik §§. eseteiben azonban szabadságukban áll a megkárosított árváknak, ha már tökéletes korukat elérték, a hűtlen gyámnak vagy gondnoknak közkereset alóli felmentését kívánni, s ha ezen kívánságukat nyilván s önkényesen kijelentik, a büntető közkereset elmulasztatik, vagy ha már megindított, azonnal megszűnik. De a már kimondott elmarasztaló ítéletnek erejét az árváknak ily kijelentése sem szüntetheti meg.

544. §. Az árvák gyámjainak s gondnokainak, valamint szintén a zár-gondviselőknék és tömeg-gondnokoknak minden egyéb viszonyaira s kötelességeire nézve a polgári törvények rendelete szolgál szabályul.

LVI. FEJEZET.

Az ügyészek és mérnökök hűtelenségéről.

545. §. Az ügyész, ki ellen bebizonnyodik:

a) Hogy az elvállalt ügyben valamelly reá bízott oklevelet megbízójának kárával szándékosan az ellenfélnek kezére játszott, vagy az ügynek oly körülményeit, mellyeknek

felfedezése megbízójának káros volt, vétkes célzattal bárkinék hűtelenül elárulta.

b) Hogy ugyan azon perben egyszerre két, vagy több perlekedő ellenfelek részére dolgozott.

c) Hogy az elvállalt ügyben boszúból, vagy haszonlesésből szándékosan elkövetett hiba vagy mulasztás által azt, a kinek ügyét vezeti, megkárosította.

d) Hogy a pernek barátságos kiegyeztetését mellékes célból önhasznáért gátolta, — minden okozott kárt köteles megtéríteni, s ezen felül a további ügyészkedhetéstől ítélet által végképen megfosztandó; sőt súlyosabb beszámítás esetében még hat hónapig terjedhető fogsággal is büntetethetik.

546. §. Ha pedig az ügyész egyszersmind valamely reá bízott írományt meghamisított vagy elsikkasztott, a fentebbi 545-ik §-ban említett büntetésen és kárpótláson felül a XXX és XXXV-ik fejezet szabályai szerint fog büntettetni.

547. §. Azon ügyész, ki a fentebbi 545-ik §-ban említett visszaélést olly ügyben követte el, melyet közhivatalánál fogva vezetett; az LIV-dik fejezetnek szabályai szerint fog megítéltetni, elmarasztalás esetében azonban, nem csak közhivatalától, hanem a további ügyészkedhetéstől is megfosztandó.

548. §. Ha valamely mérnök ellen bebizonyodik, hogy a reábízott mérnöki munkában boszúból vagy haszonlesésből szándékosan olly hibát követett el, melly által valaki megkárosított, a kárnak megtérítésén felül ezer forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámítás esetében hat hónapig terjedhető fogsággal büntetethetik.

549. §. Ha pedig a fentebbi 548-ik §-ban említett szándékos hibát olly munkában követte el a mérnök, melyben közhivatalánál fogva járt el, az LIV. fejezetnek szabályai szerint lesz megítélendő.

550. §. A fentebbi 545, 546. és 548. §§. eseteiben csak a sértett félnek panaszára indíttathatik közkereset, az 547, és 549-dik §§. esetében pedig az 515-dik §-nak rendelete szolgál a közkereset megindítására nézve szabályúl.

TOLDALÉK.

A közfenyíték alá tartozó rendőrségi kihágásokról s azoknak büntetéséről.

1. §. Azon általános rendeletek, melyek a büntető törvénykönyvnek nyolcz első fejezetében megállapítottak, a rendőrségi kihágásokra s azoknak büntetésére következő módosításokkal terjednek ki:

a) A ki külföldön rendőrségi kihágást követett el, s mielőtt ott megbüntettetett volna, onnan eltávozott, elkövetett kihágásáért sem azon hatalomnak elítélés vagy megbüntetés végett ki nem adatik, sem itthon közkereset vagy büntetés alá nem vétettetik.

b) Rendőrségi kihágások csak fogsággal, pénzbeli büntetéssel, vagy bírói megdorgálással fognak büntettetni; rablásra pedig vagy közhivatal elvesztésére azokért senki nem ítéltethetik. A ki azonban rendes keresetmódjával élt vissza valamelly rendőrségi kihágásnak elkövetésére, az a törvény-szabta esetekben azon keresetmódnak további folytatásától is eltiltathatik.

c) Midőn valaki ugyan azon bíró előtt, több különféle rendőrségi kihágás miatt, mellyekért még büntetve nem volt, vagy ugyanazon nemű kihágásnak többszöri még meg nem büntetett elkövetéséért áll közkereset alatt, büntetése az egyes esetekben meghatározott szabályok szerint, minden kihágásáért külön fog kiméretni, összes büntetése azonban 1800 forintot, vagy egy évi fogságot meg nem haladhat.

d) Rendőrségi kihágásoknál az elévülés ideje, a közkeresetre nézve, a kihágás elkövetésétől számítandó három hónapban; az ítélet által kiszabott büntetésre nézve pedig az ítélet kihirdetésétől, vagy, ha az elítélt fogságából szökött el, szökésének napjától számítandó egy esztendőben állapítatik meg.

2. §. A ki betegek gyógyítását, a nélkül hogy mint orvos, sebész vagy szülész arra rendesen felhatalmaztatott, vagy a törvényhatóságtól az illető községek és orvosok meg-

hallgatása után arra engedelmet nyert volna, rendes keresetképen úzi, büntettetni fog, s büntetése 200 ftig terjedhet.

3. §. Midőn valaki olly helyen, hol valamely a szülészetre felhatalmazott személy létezik felhatalmazás nélkül, s a szükség esetén kívül szülészeti segítségnyújtást keresetképen úz, 200 ftig büntettethetik.

4. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki felsőbb felhatalmazás nélkül olly gyógyszereket árul, melyeknek árulását felsőbb rendeletek egyedül a gyógyszerházakra szorítják.

5. §. Azon gyógyszerhárosok és segédek, kik a gyógyszerházak kezelésére nézve fenálló rendeleteket megszegik, 200 ftig büntethetnek, sőt visszaesés esetében azon felül gyógyszerházuk kezelésétől is elmozdíttathatnak.

6. §. Azon orvos, a ki tapasztalja, hogy valamely gyógyszerház kezelésénél a fenálló rendeletek meg nem tartatnak, s azt tizenégy nap alatt az illető felsőbbségnek bejelenteni elmulasztja, száz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel büntettethetik.

7. §. A ki a halottak eltemetésére nézve fenálló rendszabályokat megszegi, s akár a történt halált be nem jelenti, akár a testet a fenálló rendszabályokban meghatározott idő eltelte előtt vagy eltemeti, vagy az eltemetésre engedelmet ad, száz forintig büntettethetik.

8. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki azon rendeleteket meg nem tartja, melyeket az orvos valamely ragályos betegségben megholt személy ruháinak s ágyneműjének tisztítására vagy megsemmisítésére nézve teszen.

9. §. Midőn valamely nőszemély tudja, hogy beteg s betegségét eltitkolva, mint szoptató dajka szolgál, egy hónapi fogságig büntettethetik; sőt ha betegsége ragályos volt, büntetése három hónapi fogságig terjedhet.

10. §. A ki valamely tizenkét évesnél kisebbkorú gyermeket olly munkára alkalmaz, melly annak egészségére vagy testi kifejlődésére káros befolyással van, vagy olly teher hordására fordít, melly annak erejét felülmulja, ha azzal az illető felsőbbség megintése után sem hagyott fel, vagy megintés után hasonló kihágást követ el, 200 ftig terjedhető pénzbeli büntetéssel büntettethetik.

11. §. A mely gyártó az 1840: 17-ik törvényezikk 6-ik §-ának rendeletét megszegi, a fentebbi 10-ik §-ban kijelelt büntetés alá esik.

12. §. A ki eczetet, pálinkát, sört, bort, vagy egyéb italokat olly szerekkel, melyek az egészségre ártalmasak, kever, vagy meghamisít, vagy olly italokat árul, melyekről tudja, hogy azok ártalmas szerekkel vannak keverve vagy meghamisítva, 600 ftig büntettethetik.

13. §. A ki olly üstökben vagy egyéb réz-edényekben, melyek rezettől (Grünspan) nincsenek megtisztítva, eczete t pálinkát, bort, sört főz, vagy rezetes réz-csapokat használ eczetnek, bornak, sörnek, pálinkának lefejtésére, büntetése kétszáz forintig terjedhet.

14. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki czinezetlen vagy roszúl czinezett réz-edényeket emberek táplálására szánt, bármí étkeknek főzésére használ; sőt ha ezen kihágást korcs-márosok, vendéglők vagy tápintézetek előljárói követnék el, büntetésök három hónapi fogságig súlyosíttathatik.

15. §. A ki pedig a réz edényeknek czinezésénél a czint ólommal vegyíti, vagy olly réz-edényeket ad el, melyek-ről tudja, hogy czinezésöknél a cin ólommal vegyítettett, hat hónapi fogságig büntettethetik.

16. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki evő vagy ivó eszközöket ólommal vegyített cinből készít vagy azokat eladja, tudva hogy a cin ólommal van vegyítve.

17. §. A ki olly kutakba, víztartókba vagy forrásokba, melyeknek vize ivásra vagy főzésre rendesen használtatik, valamelly az egészségre ártalmas, vagy undorító tárgyakat vett, száz forintig büntettethetik.

18. §. A ki valamelly házi állatján a veszettség jelen-segeit veszi észre, s azt vagy meg nem öli, vagy biztosan el nem zárja, vagy midőn azt tenni képes nem volt, arról, hogy az állat megveszett, az illető felsőbbségnek jelentést nem tett, száz forintig büntettethetik.

19. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki olly marháját vagy más házi állatját, mellyről tudja, hogy az valamelly veszett állat által megmaratott, meg nem öli, vagy biztosan el nem zárja, vagy erről a felsőbbségnek jelentést nem tesz.

20. §. A ki a törvényhatóság vagy helyhatóság engedelmével nélkül ragadozó állatot tart vagy pénzért mutogat, ötven forintig büntetethetik.

21. §. Gyártók és kézművesek, kiknek készítményeikhez méregre van szükségök, ha a mérget külön zár alatt nem tartják, száz forintig büntetethetnek.

22. §. A ki valamely gyártásnak, kézi mesterségnek, művészetnek vagy bányászatnak üzésében megszegi vagy elmellőzi azon szabályokat, melyek a munkának műképi teljesítésére nézve a dolgozók életének vagy egészségének biztosítása tekintetéből fenállnak, kétszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt ha ismét hasonló kihágást követ el, három hónapig terjedhető fogsággal büntetethetik.

23. §. A ki olly marhának husát, melyről tudja, hogy az lépfenében vagy szájrétü paczalaszályban beteg, vagy megdöglött, kivágja és árulja, három hónapi fogságig büntetethetik, sőt ha a mészáros követ el illy kihágást, mestersége üzésétől is eltiltathatik.

24. §. A ki pedig olly marhának husát, melyről tudja, hogy az lépfenében vagy szájrétü paczalaszályban beteg vagy megdöglött, ki nem árulja ugyan, de abból valakinek enni ad, ötszáz forintig büntetethetik.

25. §. A ki utakon, hidakon, utczákon s bármi egyéb közhelyeken vagy azoknak közelében olly munkához kezd, melly figyelmeztetés nélkül az arra járóknak veszélyt okozhat, ha munkájának megkezdésével a figyelmeztetésre szükséges intő jeleket azonnal fel nem állítja, ötven forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel fog büntettetni.

26. A ki olly intő jeleket vagy karfákat, melyek utakon, hidakon, utczákon vagy bármi közhelyeken veszedelem elhárítása végett vannak felállítva, szándékosan megront, száz forintig büntetethetik.

27. §. Hasonlóul büntetetik az is, a ki útoszlopokat, keresztfákat, vagy nyilvános helyeken felállított emlékeket szándékosan megront.

28. §. A ki ismeretlen vagy gyanus személyek számára tolvajkulcsot, vagy lenyomat szerint bármiféle kulcsot készít, kétszáz forintig büntetethetik.

29. §. Hasonlóul büntettetik az is, ki valamely zárt másnak felszólítására felnyit, mielőtt arról meggyőződött volna, hogy annak, ki a zárt félnyittatja, a felnyitásra joga van.

30. §. A ki közhelyeken szerencsejátékot pénzbe játszik, 600 ftig büntettethetik, a játékbank pedig minden esetre a közpénztár számára elkoboztatik. Úgy is, ki a maga lakásán a szerencsejátékot életmód gyanánt gyakorolja, és abból rendes keresetet úz, szinte 600 ftig büntettethetik.

31. §. Hasonlóul büntettetik azon közhelyek bérlője vagy tulajdonosa is, a ki tudva szerencsejátékok üzésére helyt ad.

32. §. A ki nyilván s mások botránkozására valamely szeméremsértő cselekedetet követ el; háromszáz forintig büntettethetik.

33. §. Hasonlóul büntettetik az is, a ki szeméremsértő könyveket vagy képeket vagy szobrokat nyilván kiállít vagy árul.

34. §. A ki olly határ-, megye- vagy vízjeleket, melyek a törvényhatóság vagy bíróság befolyásával, vagy annak felügyelése alatt állíttatik fel, szándékosan megront vagy helyeikből kimozdít, kétszáz forintig büntettethetik; sőt ha ellene bebizonyíttatik, hogy tettét csalási czélzattal követte el, mint csaló, a 377-dik §. szerint fog büntettetni.

35. §. A ki sebes nyargalás vagy hajtás által valakit letiprat, a nélkül hogy azt testében vagy egészségében megsértette volna, rendőrségi kihágásért büntettetik, s büntetése 500 ftig terjedhet.

36. §. Rendőrségi kihágásért büntettetik s a fentebbi §. büntetése alá esik a tettes még akkor is, ha a letipratott személy megsérült ugyan, de megsértése miatt büntető közkereset megindítása végett panaszt nem teszen.

37. §. Az urbéri kihágások az urbéri törvények szerint fognak büntettetni.

38. §. A mezei rendőrségi kihágásokról az 1840: IX. t. cz. részletesen rendelkezvén, minden illyféle kihágások az említett t. cz. rendelete szerint fognak megítéltetni s büntettetni; mivel azonban azon törvénycikk több pontjában a büntetések legnagyobb mértéke meghatározva nincsen,

ezenel kijelentetik, hogy mind azon esetekben, melyekre a mezei rendőrségi törvény fogságot vagy testi büntetést rendel, a kihágó mindig fogsággal leszen büntetendő, mely három hónapnál hosszabb nem lehet. Mivel továbbá a 9. §. 3-dik pontjában, úgy szintén a 19 és 20-dik §§-ban a büntetés különösen kijelelve nincsen, s csak általánosan történik a büntető törvénykezésre hivatkozás, ezenel megállapíttatik, hogy az említett §§. eseteiben a tettesnek büntetése félévi fogságig terjedhet. Végre a 41. §. rendeletét illetőleg, a szükséges egyformaság tekintetéből, a mezei rendőrségi kihágásokra nézve is, a büntető törvénykönyvnek 36-dik §-ának rendelete fog a pénzbeli büntetéseknek fogságra történendő átváltoztatásánál szabályul szolgálni.

39. §. Mind azon rendőrségi szabályok, melyek a fentebbi §§-ban megállapíttattak, az egész országra egyformán kiterjednek. Ezen szabályokon felül azonban a tűz- és víz-veszélynek eltávoztatására, — az utczákon és hidakon veszélyt okozható sebes nyargalásnak vagy sebes hajtásnak eltiltására, — az építéseknel vagy a réveken és befagyott vizeken történhető veszélyek elkerülésére a ragályos nyavalyáknak és marhadögnek meggátlására, — ártalmas élelemszerek árulásának eltiltására, — a mértékek és nehezekek általi csalásoknak megakadályozására, — marhák eladásában és megvételében a tolvajság és orgazdaság meggátlása tekintetéből megtartandó elővigyázatra, — utczáknak és közhelyeknek tisztán tartására s világítására nézve, azon rendőrségi szabályokat, melyek a helybeli körülmények szerint szükségesek és czélszerűek, az illető köztörvényhatóságok fogják a magok kebelében a Helytartótanács felügyelése alatt megállapítani, s a megállapított szabályok megszegőire büntetést rendelni, a Helytartótanács pedig, mely az illető törvények teljesítésére felügyel, a szükséghez képest országos rendeleteket is hozand. De ezen büntetések az 1-ső §. b) pontjában megállapított rendőrségi büntetéseknél egyéb-neműek nem lehetnek, s hatszáz forint pénzbeli büntetést vagy három hónapi fogságot semmi esetben meg nem haladhatnak.

A. ·/.

Különvélemény, a büntettekről és büntetésekről szóló törvényjavaslatok némelly pontjaira.

Az országos Választmány javaslatának első részében, mely a büntettekről, s azoknak büntetéséről szól, következők azon pontok, melyekre nézve mi alólirottak a Választmány többségének véleményével egyet nem érthetünk.

Előszőr. Az V-dik fejezetben különösen a »felbojtóról« szóló 51-ik §-ban következőképen szerkesztette az országos Választmány a törvényjavaslatot:

Felbojtónak pedig tekintetik, a ki valamelly büntettnek elkövetésére

a) Szóval vagy írásban mást világosan és egyenesen felszólított és reá vett.

b) Bérrel, vagy jutalom ígéretével mást arra elcsábított.

c) Erőszakkal vagy fenyegetéssel mást arra kényszerített.

d) Valamelly tőle függő egyénnek azt világosan parancsolta.

Véleményünk szerint a felbojtásnak, mint büntetés alá eshető cselekvésnek megítélésében lényeges mindenkor azon kérdés: hogy mi volt azon büntett, melyre a felbojtás történt. Mert a törvény nem határoz külön büntetést a felbojtásra, hanem a felbojtó mindenkor azon büntettnek büntetése alá esik, melyre valakit felbojtott. A törvény bűnszerzőnek tekinti a felbojtót, mind azon büntettek nézve, melyeket a tettes az ő felbojtása szerint elkövetett, s mind-

azokra nézve, mik azon büntettek elkövetésére mint eszközök szükségesek valának, vagy azokból multhatatlanul következtek, és a felbojtó mindezekért úgy büntettetik, mintha azokat maga követte volna el, de olly büntettekért, melyekre a felbojtó a tettest fel nem bojtotta, ötet büntetni nem lehet. Hogy tehát valaki mint felbojtó büntetés alá vonathassék, szükséges ellene bebizonyítani, hogy felbojtásában valamelly büntettet határozottan kijelelt, mert ha ez bé nem bizonyíttatik, miképen fogja megítélhetni a bíróság, hogy mi azon büntett, melyre nézve a felbojtót bünszerzőnek kell tekinteni? miképen fogja megítélhetni, hogy a tettes épen azt, s épen csak annyit, és nem mást, s nem többet követett el, mint a mire a felbojtó által valósággal felbojtatott, s miképen fogja kimérhetni a felbojtónak büntetését? vagy talán a bíróság illy esetben a tettesnek egész büntettét, s annak minden következeit be fogja számítani a felbojtónak? de hiszen akkor ollyanért is büntettetnék a felbojtó, mire nézve a valósággal megtörtént felbojtás ellene bé nem bizonyodott, ez pedig a büntető igazságnak alapelveivel merőben ellenkeznék. — Szükséges továbbá a felbojtó ellen megmutatni azt is: hogy a felbojtásban kijelelt büntettre nézve valóságos vétkes czélzata volt; mert egyébkint minden véletlenül kiejtett szót, minden irott vagy nyomtatott sort, melly másnak vétkes elhatározására, gyakran a szólónak vagy írónak akaratján kívül befolyással volt, s melyre valaki reá foghatja, hogy az másnak büntetével kapcsolatban volt, mint felbojtást lehetne büntetni, ez pedig hatalmas eszköz volna rossz akaratúak kezében mások üldözésére, ok nélkül zavarná sok ártatlan polgárok nyugalmát, s a magán és nyilvános élet minden viszonyaira kártékony befolyással volna. Ezeknél fogva tehát czélszerűbbnek vélnénk az említett 51-ik szakaszt illy módon szerkesztetni:

»Felbojtónak pedig tekintetik, a ki valamelly általa célba vett, s határozottan kijelelt büntettnak elkövetésére

a) Szóval vagy írásban mást világosan és egyenesen felszólított, és reá vett.

b) Bérrel, vagy jutalom ígéretével mást arra elcsábított.

c) Erőszakkal vagy fenyegetésekkel mást arra kényszerített.

d) Valamelly tőle függő egyénnek azt világosan parancsolta.«

Másodszor. Az 56-ik §. vég soraiban azon felbojtóra, ki mást valamelly büntettnak elkövetésére felszólított, és reá vett, még akkor is büntetést szab az országos Választmány, ha a felbojtott azon büntettre még bünkísérletet sem követett el.

Ezt illy általánosságban mi alólirottak czélszerűnek nem véljük; mert midőn semmi büntett el nem követtetett, midőn senki sértve nincsen, valakit csak azért, mert egykor tán indulat hevében, tán komoly czélzat nélkül, mást büntettre felszólított, felszólításának azonban törvénysértő eredménye nem volt, még évek lefolyta után is büntetés alá vonni, annyi volna, mint tág kaput nyitni a nyugalmat s biztosságot zavaró örökös kutatásoknak.

Mi tehát ezen szabályt egészen kihagyandónak véljük.

Harmadszor. A 63-ik §-ban büntetést szabott az országos Választmány azon szövetkezőre is, ki mielőtt a célba vett büntett elkezdett volna, mindent, a mi tehetségében volt, megtett, hogy társait attól visszatartóztassa, s nekik világosan ki is jelentette, hogy a szövetségből kilép, de a szövetkezést az illető felsőbbségnek elébb fel nem jelentette, s törekvéseinek ellenére a büntett csakugyan elkövettetett.

Tekintetbe vévén azonban, hogy az illy szövetkezésnek feljelentése, kivált olyanra nézve, ki maga is társa volt a szövetkezésnek, gyakran életveszéllyel is jár, mellyet még a közállomány hatalma sem képes attól eltávoztatni, azt hisszük: hogy az országos Választmánynak fentebbi javaslata által némileg kényszerítve lesz minden szövetkező még akkor is, ha szövetkezését megbánta, a bünszövetségben állandóan megmaradni, s a büntettnak elkövetésében részt venni, mert ha kilép, s társait a büntettől eltartóztatni sikertlenül igyekszik, de a szövetkezést fel nem jelenti, a törvény büntető súlya alá esik; ha pedig feljelenti, borzasztó, sőt gyakran véres boszúnak teszi ki magát. Így tehát egy részről a bizonyos büntetést, más részről a bizonyos boszút a büntettnak

elkövetése által véli elkerülhetni, mert legalább reménye leend, hogy a büntett felfedeztetni nem fog. Ugyanazért: hogy a bünszövetségből kilépni akarónak erre nézve az út el ne zárattassék, jobbnak vélnénk illy esetben a büntetés elkerülésére mulhatatlan feltétel gyanánt ki nem kötni a szövetségnek feljelentését.

Negyedszer. Azon Alválasztmány, melyet a büntet-tekről, és büntetésekről szóló törvényjavaslat kidolgozásával bízott meg az országos küldöttség, az elévülésről szóló 98-ik §-ban azt hozta javaslatba: hogy a király személye elleni sértő kifejezésekre nézve egy esztendő leforgása alatt évüljön el a közkereset. Ezen javaslatot azonban az országos Választ-mány többsége félrevetette, s tiz évben állapította meg ezen büntettre nézve is az elévülést.

Véleményünk szerint a Fejedelem személyének sérthe-tetlen szentsége sokkal magasabban áll, semhogy annak oltal-mára minden meggondolatlan szó ellen a törvény boszuló rendelete volna szükséges. Csak azért bünteti tehát a törvény az illy kifejezéseket, mert tiszteletet sértve, botránkozást okozók, s ha mindig büntetlenek maradnának, gyakran ismételve, a népnek tiszteletét csökkenthetnék a fejedelmi méltóság iránt. De rögtön, vagy legalább rövid idő alatt kell az illy büntettet megfenyíteni, mert ha évek múlva ismét fel lehet eleveníteni az egykor heves indulatban, vagy szeles meggondolatlansággal kiejtett sértő szót, melly akkor köz-figyelmet annyira sem gerjesztett, hogy miatta érdemes lett volna közkeresettel fellépni, ha bármely higgadt keblű érett férfiúnak ifjú korát is kutatások tárgyává lehet tenni, ha vizsgálgatni szabad, nem ejtett-e az egykor több évek előtt olly szavakat, mik akkor figyelem nélkül elmellőztettek, holott szorosan véve a törvény büntető rendelete alá vétethettek volna, hányszor meg fog zavartatni minden törvényes ok nélkül, egyedül boszúból, vagy egyéb mellékes célokból a polgárok nyugalma? — És pedig a királyi méltóság tekin-tete sem nyer az által, ha az egykor hatástalanul kiejtett, és már elfelejtett sértő szó, csak azért, hogy valakit büntetni lehessen, évek múlva ismét felelevenítettetik, sőt éppen ezen kutatások adnak az illy szónak fontosságot, s inkább csök-

kentik, mint emelik a királyi méltóság tekintetét. Figyelembe véve tehát, milly gyakran lehet illy törvény a közállomány haszna nélkül, sőt annak tetemes kárára üldözések eszköze olly férfiak ellen, kiket egyébként törvénysértésről vádolni nem lehet; — figyelembe véve, hogy évek múlva milly nehéz leend a vádlottnak, talán czélzat nélkül kimondott, talán csak álnokul reá fogott, vagy elfordított szavaira nézve, melyekről hihetőleg maga is már megfejtkezett, mentségül szolgáló bizonyítványokat szerezni, mi alólírottak az országos Választmány többségének említett javaslatát el nem fogadhatjuk. Hiszen a 453. és 455. §§. szerint csak azon kifejezések lehetnek illy közkeresetnek tárgyai, melyek valamelly népesoport vagy nyilvános gyülekezet előtt, vagy valamelly közrebocsátott iratban vagy nyomtatványban használtattak a király személye ellen; illy kifejezések pedig titokban nem maradhatnak, s lehetetlen, hogy azokat a főbb hatalom, vagy annak kezelőji, tüstént, vagy legalább egy év alatt meg ne tudják. Ha tehát azokat a főbb hatalom tudva hallgatással elmellőzte, méltán feltehetni, hogy a fejedelem megvetéssel, vagy megbocsátással akarta végképen elmellőzni a közkeresetet. De ha lehetne is olly eset, melyben illy sértő kifejezések egy egész évig titokban maradnának, már ezen körülmény kezességül szolgálhat, hogy azok teljesen hatástalanok voltak, s egykét illy esetnek büntetlensége sokkal kisebb kár volna a közállományra nézve, mint a kutatásoknak, feladásoknak s üldözéseknek azon mérhetetlen sokasága, mellynek az említett javaslat könnyen tág kaput nyithatna. Mi tehát a királyi méltóságnak, a közállomány biztosságának, s az egyes polgárok nyugalmanak érdekében czélszerűbbnek vélnénk a 98. §-t következőképen szerkesztetni:

»A közkereset elévülésének ideje olly büntetteknel, melyekre legnagyobb büntetésül holtig tartó rabságot rendel a törvény, húsz esztendő leend. — Egyéb büntetteknel, ha azok magány panasz nélkül is közkereset alá veendő, tiz esztendő alatt, sőt a 445 és 447-dik §§. eseteiben egy esztendő alatt évül el a közkereset.«

Ötödször. A királyi kegyelmezésről szóló 105, és 106. szakaszokban azt határozta az országos Választmány több-

sége: hogy ő felsége bármelly büntettek eseteiben egészen is elengedhesse azon büntetést, melyre a tettes bíróiképen elítéltetett.

Véleményünk szerint olly országban, hol a törvény határozottan kijelelte minden büntettekre nézve a büntetésnek azon legkisebb mértékét is, mellyen alól a bíró semmi esetben nem ítélhet, szükséges a kegyelmezés jogát határtalanúl, az egész büntetés elengedésére is kiterjeszteni: mert ott lehetnek esetek, mellyekben a büntett ugyan bebizonyodott, de a beszámítást enyhítő körülmények olly fontosak, hogy azok tekintetéből a büntetésnek törvényszabta legkisebb mértéke is méltatlanúl sujtja a vádlottat; a bíró pedig el nem térhet a törvény rendeletétől. S illy esetben csak kegyelmezés orvosolhatja a törvény hibájából eredett igazságtalanságot. De azon javaslatban, mellyet az országos Választmány készített, a büntetések legkisebb mértéke semmi büntettre nézve nincsen különösen meghatározva, s igazság és méltanyosság szerint szabhatja ki a bíró, a beszámítás mértékéhez képest a vádlottnak büntetését, ezen javaslatnak elvei mellett tehát, a királyi kegyelemnek határtalan kiterjedése nem szükséges. Figyelmet érdemel e részben azon tekintet is: hogy a büntető törvények hatását, és azon bizodalmat, mellyel a büntető igazság kiszolgáltatását kíséri a nép, semmi annyira nem csökkentené, mint azon hiedelem, hogy lehet tekintet és befolyás, melly az elítélt büntettest minden büntetés alól felszabadítja. Nem gondolhatók-e továbbá olly esetek is, mellyekben valaki a kormánynak vélt érdekében sérti meg a törvényt, például: mást törvénytelenül letartóztat, másnak házát jogtalanúl felkutatja, valamelly bírói eljárásban a törvényszabta formákat megsérti, — másnak leveleit jogtalanúl lefoglalja, feltöri, vagy elolvassa, — országgyűlésen kívül közadót, vagy bármi közsegedelmet ajánl, kivet, és beszéd; — minthogy pedig a fejedelem önmaga nem láthat, nem tudhat mindent, a mi a közállományt illeti, nem történhetik-e meg az is, hogy illy törvényszegő bíróiképen elmarasztva, a törvény által nem korlátozt kegyelmezés útján minden büntetés alól felmentetnék? Már azon gondolat, hogy a törvény illy esetek lehetőségét ki nem

zárt, aggodalmat támaszthat a polgárok kebelében. — Nem hozzuk mi kétségbe, hogy a kegyelmezés joga ő felségét illeti, de meg vagyunk győződve, hogy ő felségének igazságszeretete, minden egykor lehető visszaélések eltávoztatására s a polgárok nyugalmanak teljes biztosítására, hajlandó leendő a kegyelmezési jognak némi korlátozásában kegyelmesen meg egyezni, — s kötelességünknek ismerjük a törvényjavaslatot minden esetre oly alakban terjesztetni elő, a mint azt a közállomány érdekében legcélszerűbbnek véljük. Véleményünk szerint tehát a 106. és következő szakaszok ekép volnának szerkeztendők:

106. §.

A kegyelmezésnek csak a bíróság végitélete után lehet helye, s a törvényes közkeresetet és büntető eljárást kegyelem útján megsemmisíteni vagy gátolni nem lehet.

107. §.

Kegyelmezés által az ítéletben kiszabott büntetésnek felénél többet elengedni nem lehet; — holtig tartó rabságnál pedig a büntetés csak tizenkét évi rabságra szállíttathatik le.

108. §.

Kivételnek azonban oly büntettek, melyekről a XLIII. XLIV. és XLVIII-ik fejezetek szólanak, mert ezekre nézve kegyelmezés útján az egész büntetés is elengedtetethetik, sőt a közkereset is megszüntetethetik.

109. §.

A kegyelmezés ki nem terjed arra: hogy valaki hivatalát, mellyől valami büntett miatt a törvény értelmében megfosztatott, visszanyerje, vagy oly hivatalokba léphessen, melyeknek viselhetésétől ítélet által jövődre eltiltatott.

110. §.

A fentebbi 109-ik §-nak rendelete szolgál szabályúl azokra nézve is, kik az LV-ik fejezet értelmében az ügyészkedéstől ítélet által végképen eltiltattak.

Hatodszor. Ugyanazon Alvásztmány, melly a mint fellebb a negyedik pont alatt említettett, a büntettekről és büntetésekről szóló törvényjavaslat kidolgozásával az országos küldöttség által volt megbizva, a hűtlenségről szóló 428-ik szakaszban hűtlenség büntetése alá vonandóknak javasolta mindazokat, kik valamelly alkotmányos jogot erőhatalommal felforgató királyi rendeletnek kiadásában, vagy végrehajtásában, akár egyenesen és határozottan kijelelt tanácscsal, akár aláírással, akár tettelegesen teljesítéssel részt vesznek. Ezen javaslatot azonban az országos Választmány többsége félrevetette, s az említett hűtlen tanácsadók ellen az egész büntető törvénykönyvben semmi büntetést nem szabott. Továbbá a hűtlenségről szóló XLIV-ik fejezet után, egy külön fejezetben büntetést javasolt az Alvásztmány azon köztörvényhatóságok ellen is, mellyek az 1825/27: IV. t. cz. ellenére országgyűlési ajánlás nélkül, vagy azon felül, közadót, vagy bármiféle közsegedelmet, akár pénzben, akár természetben, akár pedig katonai ujonczokban megigérnek, kivetnek, beszedenek: valamint szintén azon egyes tisztviselők ellen is, kik a köztörvényhatóság végzése nélkül önhatalmokkal hasonló büntetést követtek el. — De az országos Választmány többsége ezen fejezetet is egészen kitörlötte, s az említett büntetésekre épen semmi büntetést nem határozott.

Nem tartjuk szükségesnek bővebben fejtegetni azon általában elismert igazságot, hogy alkotmányos országban a kormánynak törvény által kimondott felelősége multhatatlanul szükséges, és hogy minden szabad alkotmánynak egyik alapelve, miszerint semmiféle közadót, vagy egyéb közsegedelmet, országgyűlési ajánlás nélkül kivetni nem szabad; nem akarjuk továbbá elsorolni mindazon törvényeket, mik ezen alkotmányos elvre nézve hazánkban fenállanak, mert ha részletesen bocsátkoznánk mindezekbe, azokat kellene ismétlenünk, miket e tárgyra nézve több ízben, különösen az 1815. és 1832-diki országgyűléseken világosan s határozottan kimondottak már az ország Rendei. Csak azt említjük meg tehát, hogy a ki polgári alkotmányunk alaptörvényeit ismeri, annak lehetetlen nem tudnia: hogy Ulászló VI-ik Decretumának 7-ik cikkelye súlyos büntetést határozott a

királynak azon tanácsnokai ellen, kik az ország törvényeit, s alkotmányos szabadságát felforgatni törekeshetnek, lehetetlen továbbá nem tudnia, hogy Ulászló V-ik Decretumának 1-ső cikkelye szerint, mely az 1681. esztendei 12-ik cikkely által újra világosan megerősített, súlyosan büntetendők mindazok, kik országgyűlési ajánláson kívül közadót, vagy egyéb közsegedelmet ajánlani merészlenek. Fenálló törvények ezek, és pedig olly törvények, melyeken alkotmányos szabadságunk alapúl; midőn tehát a nemzet büntető törvényei rendszeresítve kidolgoztatnak, ezen törvényeket figyelem nélkül hagyni, s a legsúlyosabb büntetést, a polgári alkotmány alaptörvényeinek szándékos megsértését, hallgatással elmélni nem lehet. Hiszen ha ezen új büntető törvénykönyvben büntetés nem szabatik az említett büntetteknek, mi fogja biztosítani a felhivott törvények hű megtartását, s hol lesz az 1825/27-ik esztendei IV-ik cikkelynek sanctiója? Azt fogja talán hinni valaki, hogy azon törvények még azért, mert a jelen törvénykönyvbe fel nem vétettek, eltörölve nem lesznek, s azoknak ereje fog örködni az alkotmány biztossága felett. De ha figyelmeztünk az országos Választmány által készített büntető törvénykönyv első szakaszára, mely világosan azt mondja: »bármelly cselekvés, vagy mulasztás csak annyiban tekintethetik büntettnak, és csak annyiban vonathatik büntetés alá, a mennyiben az ellen büntetést rendel a jelen törvény«, — kétkednünk nem lehet, hogy ha az országos Választmány többségének javaslata elfogadtatik, s az említett büntettek a jelen törvénykönyvben semmi büntetés nem szabatik, sem a hűtlen tanácsadót, sem azt, ki az 1825/27: IV. törvény cikkelyt megszegte, büntetni törvényesen nem lehet. Sarkalatos törvények lesznek tehát megsemmisítve a nélkül, hogy azoknak rendelete másokkal pótolhatnók, ezt pedig a törvényhozás akkor, midőn a büntető törvények rendszeres kidolgozására választmányt küldött ki, bizonyosan nem akarta; ezt a nemzet, míg alkotmányos szabadságához hű kíván maradni, soha nem akarhatja. Készek vagyunk mi hozzájárulni ahhoz, hogy az említett törvények büntetései, az időnek kívánatahoz, és hazánk körülményeihez képest módosíttassanak, készek vagyunk arra is, hogy azon törvények új szerkezete határo-

zottabb és világosabb legyen, de hogy azok elmellőzve, s büntető törvénykönyvből egészen kihagyva, teljesen megsemmisíttessenek, abban megnyugodnunk nem lehet. El nem fogadhatjuk tehát az országos Választmány többségének véleményét, s mulhatatlanul szükségesnek látjuk, hogy a hűtlenségről szóló 428-dik szakasznak c) pontja után még egy külön pont adassék következő szerkezettel:

d) »A ki valamely alkotmányos jogot erőhatalommal felforgató királyi rendeletnek kiadásában, vagy végrehajtásában, akár egyenesen, és határozottan kijelentett tanácscsal, akár tetteles teljesítéssel részt vesz,« — és hogy a XLIV-ik fejezet után egy külön fejezet iktattassék az 1825/7 esztendei IV. törvény czikk ellenére közadót, vagy bármiféle közsegedelmet megajánló, kivető és beszédő közhatóságoknak és köztisztviselőknek büntetéséről, mellynek szerkesztését következőképen vélnénk czélszerűnek:

§.

»Ha valamely köztörvényhatóság az 1825/27 esztendei IV-ik törvényczikkelynek ellenére, országgyűlési ajánlás nélkül, vagy azon felül, közadót, vagy bármiféle közsegedelmet akár pénzben, akár természetnyekben, akár pedig katonai ujonczokban megigér, kivet és beszéd, mindazok, kik azt a gyűlésen indítványozták, vagy nyilván kijelentett szavazattal pártolták, és azok, kik a kivetésben, vagy behajtásban tetteles részt vettek, a legközelebbi országgyűlésen összegyűlt Rende határozatára közkereset alá veendő, s a már beszédett pénznek, vagy termékeknek visszafizetésében egyik a másikért elmarasztalandók, ezen felül pedig, ha az ajánlás és beszédés pénzben vagy termékekben történt, a zsarolásról szóló XXXIV-dik fejezetnek rendelete szerint fognak büntettetni; ha pedig a törvénytelen ajánlásnak következtében kényszerítő módon újonczok állítattak, az emberrablásról szóló XVII-dik fejezetnek büntető rendelete lészen reájok alkalmazandó.«

§.

Ha azonban a köztörvényhatóság a fentebbiek szerint törvénytelenül megígért közadót, vagy egyéb közsegedelmet

ki nem vetette, vagy kivetette ugyan, de semmit abból be nem szedett, azok, kik a megajánlásért, vagy illetőleg kivetésért közkereset alá vétettek a XXXIV és XVII-dik fejezetnek kísérletről szóló szakaszai szerint fognak büntettetni.

§.

Ha pedig valamely tisztviselő, a fentebbi §§-ban körülírt büntettet a köztörvényhatóság végzése nélkül önhatalmával követte el, a köztörvényhatóság fogja eszközölni, hogy az büntető közkereset alá vétessék, s mint zsaroló, vagy ember-rabló büntetessék, mit ha a törvényhatóság elmulasztana, a legközelebbi országgyűlésen egybegyűlt országos Rendeknek leend joguk azon tisztviselő ellen a fentebbiek szerint közkeresetet rendelni. — Végre

Hetedszer: Azon toldalékban, mely a közfenyíték alá tartozó kihágásokról, és azoknak büntetéséről szól, a 39-dik szakaszt következőképen szerkesztette az országos Választmány:

39. §.

»Mindazon rendőrségi szabályok, melyeket a fentebbi §§. megállapítottak, az egész országra egyformán kiterjednek. Ezen szabályokon felül azonban a tűz és vízveszélynek eltávoztatására, — az utczákon és hidakon veszélyt okozó sebes nyargalásnak, vagy sebes hajtásnak eltiltására, az építéseknel, vagy a réveken és befagyott vizeken történhető veszélynek elkerülésére, a ragályos nyavalyáknak és marhadögnek meggátlására, — ártalmas élelemszerek árulásának eltiltására, — a mértékek és nehezekek általi csatlásoknak megakadályozására, marhák eladásában és megvételében a tolvajság és orgazdaság meggátlása tekintetéből megtartandó elővigyázatra, — utczáknak és közhelyeknek tisztán tartására s világítására nézve, azon rendőrségi szabályokat, melyek a helybeli körülmények szerint szükségesek és célszerűek, az illető köztörvényhatóságok fogják a magok kebelében a Helytartótanács felügyelése alatt megállapítani, s a megállapított szabályok megszegőjire büntetést rendelni.

De ezen büntetések 1-ső §. b) pontjában megállapított rendőrségi büntetéseknél egyébneműek nem lehetnek, s hatszáz forint pénzbeli büntetést, vagy három hónapi fogságot semmi esetben meg nem haladhatnak. A Helytartótanács pedig az illető törvények teljesítésére felügyel, és a szükséghez képest a jelen törvénykönyvben megállapított szabályok szerint országos rendeleteket hoz.«

Mi azonban szükségesnek vélénk ezen szakasznak szerkezetében világosan és határozottan kifejezni azt is, hogy a Helytartótanács, ezen felügyelési jognál fogva, a köztörvényhatóságoknak csak olly rendőrségi szabályait fogja megsemmisíthetni, mellyek a fenálló törvények világos rendeletével egyenesen ellenkeznek, s nem követelheti a törvényhatóságoktól, hogy azok rendőrségi szabályaikat, végrehajtás előtti előleges megvizsgálás végett felterjesszék, — a törvény világos rendeletével nem ellenkező rendőrségi szabályokra nézve pedig, sem czélszerűség, sem egyformaság tekintetéből az illető köztörvényhatóság hozzájárulása nélkül változásokat nem tehet. Szükségesnek véljük pedig mindezeket leginkább azért, mert épen a felügyelési jognak hibás és gyakran egy oldalú felfogása okozhat legtöbb súrlódásokat egyes esetekben, holott a felügyelésnek tiszta értelme alkotványszerűleg messzebb csakugyan nem terjesztethetik, mint a fenálló törvények sértetlen fentartására. De gyakorlatilag sem volna czélszerű, ha kötelesek volnának a törvényhatóságok rendőrségi szabályaikat végrehajtás előtt tetteleges megvizsgálás végett felterjeszteni, s ha a Helytartótanács azokat, midőn törvényt nem sértenek, bármi ok miatt félrevethetné, vagy megmásíthatná; mert a rendőrségi szabályoknak gyakran azonnal életbe kell lépni, hogy a céljuk megfeleljenek; minden esetre pedig helynek, időnek és egyéb körülményeknek kívánata szerint szükséges azokat megállapítani, s gyakran meg is változtatni; mindezen körülményeket pedig az illető köztörvényhatóság leginkább megítélheti, s annak van leginkább érdekében a közbiztosságnak és rendnek minden lehető megzavarását, vagy veszélyeztetését legalkalmasabb törvényszerű eszközökkel meggátolni. Legyenek tehát ezek a törvényben tisztán kifejezve, hogy minden félreértés, minden

súrlódások, melyek csak a közügynek árthatnak, s a cél-
nak elérését nehezítik, végképen el kellőztessenek.

Ezek azok, miket az elszámolt pontokra különvéle-
ményképen tisztelettel előadni kötelességünknek tartottuk.

Költ Pesten Martius 11-kén 1843.

Gr. Zichy Ödön m. k.

Gr. Pejacsevich János m. k.

Pulszky Ferencz m. k.

Pázmándy Dienes m. k.

Klauzál Gábor m. k.

B. Eötvös József m. k.

B. Wenckheim Béla m. k.

Zoltán János m. k.

Bezerédy István m. k.

Hertelendy Miksa m. k.

Deák Ferencz m. k.

Palóczy László m. k.

A 3-dik pontot kivéve:

Olgyay Titus m. k.

Foghtty János m. k.

A 4-dik és 5-dik pontot kivéve:

Fábry István m. k.

Az 5-dik pontot kivéve:

Dubraviczky Simon m. k.

B)

MÁSODIK RÉSZ.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS.

I. FEJEZET.

A büntető eljárásról általában.

1. §. Mind azon büntettek, melyekre a jelen büntető törvénykönyv büntetést rendel, ezen törvénykönyvben megállapított eljárás alá tartoznak.

2. §. Illy büntettek miatt a jelen törvénykönyvben megállapított eljáráson kívül senkit háborgatni, s a bíróság által a büntető törvények szerint kimondott ítélet nélkül, senkit büntetni nem szabad.

3. §. Büntető keresetet csak a közvádó indíthat. A büntett által okozott kár megtérítésére vagy sérelem orvoslására polgári keresetjoga van mindenkinek, ki a kárt vagy sérelmet szenvedte.

4. §. A polgári kereset, a büntetővel egyszerre ugyanazon büntető bíróság által elítélendő.

5. §. A polgári keresetről lemondás, vagy a sértett féleli egyezés, a büntető keresetet meg nem akasztja.

6. §. A melly esetekben azonban büntető keresetet csak a sértett félnek panaszára indíthatni, azokban a büntető kereset azonnal megszűnik, mihelyest a sértett fél a bépanaszlottal megegyezett. Végítélet után ellenben a

szabott büntetés alól az elítéltet semmi egyezés fel nem mentheti.

7. §. A vádlott halála a büntető keresetet megszünteti. Az okozott kár vagy sérelem iránti polgári kereset a meghalálozottnak örökösei ellen, a polgári bíróság előtt fenmarad; — ha azonban a vádlott ellen halálakor már el volt határozva a perbefogadás, akkor a kár vagy sérelem felett, a közvádlónak felperessége mellett, a büntető bíróság — még pedig a tett kérdésében a jelen eljárás fonalán, a polgári kereset ügyében a magánjogi szóbeli per szabályai szerint ítél.

II. FEJEZET.

A büntető hatóságokról és az eljárási személyzetről.

8. §. Büntető hatóságot Magyarországon, és a hozzákapcsolt részekben gyakorolnak:

1. a vármegyék;
2. a Jászok és Kunok kerületei;
3. a Hajdú kerület;
4. Kővár-vidéke;
5. Túró mezeje (Turopolya);
6. Fiume városa és kerülete;
7. Buccari városa és kerülete;

8. a törvénybe iktatott szabad királyi városok, nevezetesen Bakabánya, Bártfa, Bazin, Bélabánya, Besztercze, Breznóbánya, Buda, Debreczen, Eperjes, Esztergom, Győr, Károlyváros, Kassa, Késmárk, Kis-Márton, Kaproncza, Korpóna, Komárom, Körmöcz, Kőszeg, Kőrös, Libetbánya, Lőcse, Modor, Nagybánya, Nagyszombat, Pest, Pozsega, Pozsony, Ruszt, Selmecz, Soprony, Szabadka, Szeben, Szakolcza, Szathmár-Németi, Szeged, Székes-Fejérvár, Szent-György, Temesvár, Trencsén, Újbánya, Újvidék, Varasd, Zágráb, Zeng, Zólyom, Zombor;

9. Arad, Eszék, Felsőbánya, és Pécs városok;

10. a szepesi XVI városok.

9. §. Az elkövetett büntettek nyomozására és elítélésére illető hatáskörükben köteleztetnek:

- a) a bűnvizsgáló bírák;
- b) a közvádlók;
- c) a perbefogó székek;
- d) az ítélő székek.

III. FEJEZET.

A bűnvizsgáló bírákról.

10. §. Bűnvizgálatot tesznek:

a) felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben, a királyi ítélő tábla által kiküldendő egy ítélőmester és egy ülnök; egyéb büntetteknel:

b) megyékben a járásbeli szolgabíró eskütt bíró társával együtt;

c) a jász-kún kerületekben az illető község főbírája vagy rendszerezített helyettese, és egy jegyző;

d) a hajdú kerületben a város hadnagya vagy rendszerezített helyettese, és egy jegyző;

e) Kővár-vidéken a járásbeli szolgabíró, és egy hites assessor;

f) Túró mezején a szolgabíró, eskütt bíró társával együtt;

g) Fiume városában a rendőri bíró (judex politiae) és egy jegyző; kerületében hat esztendőről hat esztendőre, a választás rendsora szerint kiküldendő egy törvényszéki bíró, és egy jegyző;

h) Buccari városában a rendőri bíró és egy jegyző; kerületében pedig, mely két járásra fog osztatni, mindenik járásban hat esztendőről hat esztendőre a választás rendsora szerint kiküldendő egy törvényszéki bíró és egy jegyző;

i) a szabad királyi, úgy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban a város kapitánya és egy jegyző: — mely városban pedig, kiterjedése és népességéhez képest, több bűnvizsgáló bírákra volna szükség, a büntető törvényszék a várost két vagy több kerületekre osztandja, és egyet a kapitánynak kijelelni, a többiek számára pedig, hat évről hat évre a választás rendsora szerint egy egy törvényszéki bírót,

és egy egy jegyzőt fog kiküldeni, kik kerületökben a kapitányokéhoz hasonló hatósággal bírnak;

k) a szepesi XVI városokban az illető község főbírája vagy rendszeresített helyettese, és egy jegyző.

11. §. Bűnvizsgáló bírói tisztet az arra választott egyének, megyékben csupán azon kerületben viselhetnek, melyben állandó lakásuk vagyon.

12. §. Jelen törvény kihirdetése után legkésőbb négy hónappal, minden vármegye közgyűlésileg annyi kerületre fogja járásait elosztani, mennyi szolgabírája vagyon, kik eskütt bíró társaikkal illető kerületeikben a bűnvizsgálat törvényes és gyors véghezviteléért felelősek. Azon megyék, melyekben a bűnvizsgáló bírák munkaköre annyira növekednék, hogy a pontos eljárás erejét felülhaladná, a szolgabírák és esküttek szaporítását a királyi Helytartótanács útján a kimutatandó szükséghez képest szorgalmazhatják.

13. §. A Jászok és Kunok kerületeiben, a bűnvizsgáló bírák választására, minden községben külön képviselői testület alakítása rendeltetik. Ezen testületeket a külön községek népességéhez képest, minden 50 lakos után egy egy képviselő rendeltetvén, több vagy kevesebb és mindig azon egyének, kik legtöbb adót fizetnek, s huszonnégy éves korukat már elérték, polgári állapotjai tekintet nélkül képezik; egyéb iránt alakításuk azon szabályok szerint történik, melyek a szabad királyi városokra nézve alább a 21, 22, 23, 24-dik §§-ban megállapítottak. Az ekkép alakított testületek az alkapitány elnöklete alatt összeülvén, az általa kijelelt egyének közül a főbíró és jegyzőt hat évről hat évre választják.

14. §. A Hajdú kerületben, mindenik városban a bűnvizsgáló bírák azok által, kik eddig a hadnagyot és város gazdáját választották, hat évről hat évre; egyébiránt a fenálló szokás szerint választatnak.

15. §. Kővár-vidékén a bűnvizsgáló bírák közgyűlésben, a fenálló szokás szerint fognak választatni.

16. §. Túró-mezején is a bűnvizsgáló bírák a fenálló szokás szerint fognak választatni.

17. §. Fiume városában és kerületében a bűnvizsgáló bírák választására képviselői testület alakítása rendeltetik, mely állani fog szám szerint 260, huszonnégy éves kort már elért egyénből, nevezetesen, a városban legtöbb adót fizető 220, és kerületében legtöbb adót fizető 40 lakosból, polgári állapotrai tekintet nélkül; — egyébiránt azon szabályok szerint fog alakíttatni, melyek a 21, 22, 23, 24-dik §§-ban a szabad királyi városokra nézve megállapítottak.

18. §. Buccari városában és kerületében ezen képviselő testület állani fog szám szerint 400, huszonnégy éves kort már elért egyénből, nevezetesen, a városban legtöbb adót fizető 160, a kerületben legtöbb adót fizető 240 lakosból; különben az egész testület a 21, 22, 23, 24-dik §§-ban megállapított mód szerint fog szerkesztetni.

19. §. Az ezen testületekbe sorozott egyének iránt fenforgó kifogások, a fiumei s illetőleg a buccari kapitányi tanács által elintéztetnek, és e szerint a képviselők lajstroma legalább három héttel a választás előtt végképen megállapittatik; a rendőri bírák és jegyzők pedig a kerületi kapitány elnöklete alatt, úgy mind a törvényszéki bírák, de mindig hat évről hat évre választatnak.

20. §. A szabad királyi, úgy Arad, Eszék, Felső-Bánya és Pécs városokban ezen képviselő testületek állani fognak a városok népességéhez képest szám szerint:

Szabad kir.	Pest városában	1200 tagból.
»	» Debreczen városában	1000 »
»	» Buda	700 »
»	» Pozsony	700 »
»	» Szabadka	700 »
»	» Szeged	700 »
»	» Fejérvár	400 »
»	» Zombor	400 »
»	» Komárom	360 »
»	» Selmecz	360 »
»	» Szathmár-Némethi	360 »
»	» Temesvár	360 »
»	» Újvidék	360 »
»	» Győr	300 »

Szabad kir. Soprony városában	300 tagból.
» » Esztergom »	260 »
» » Zágráb »	260 »
» » Kassa »	240 »
» » Eperjes »	200 »
» » Varasd »	200 »
» » Nagy-Szombat »	160 »
» » Szakolcza »	120 »
» » Körmöcz »	120 »
» » Kőszegh »	120 »
» » Lőcse »	120 »
» » Modor »	120 »
» » Nagy-Bánya »	120 »
» » Bártfa »	100 »
» » Bazin »	100 »
» » Besztercze »	100 »
» » Breznobánya »	100 »
» » Kaproncza »	100 »
» » Károlyváros »	100 »
» » Késmárk »	100 »
» » Korpona »	100 »
» » Szent-György »	100 »
» » Trencsin »	100 »
» » Bakabánya »	80 »
» » Kis-Marton »	80 »
» » Kőrös »	80 »
» » Pozsega »	80 »
» » Szeben »	80 »
» » Újbánya »	80 »
» » Zeng »	80 »
» » Bélabánya »	60 »
» » Libetbánya »	60 »
» » Ruszt »	60 »
» » Zólyom »	60 »
Arad városában pedig	360 »
Eszék »	260 »
Felsőbánya »	100 »
Pécs »	300 »

21. §. A növekedő népességgel, a képviselő testületek tagjainak száma következő arányban fog növekedni:

a) hol a testület tagjainak száma jelen törvénynél fogva a 300-at meg nem haladja, minden 1000 léleknyi szaporodás után, a képviselők száma 20-al növekedik;

b) hol a testület tagjainak száma jelen törvénynél fogva a 400-at meg nem haladja, minden 2000 léleknyi szaporodás után, a képviselők száma 40-el növekedik;

c) hol a testület tagjainak száma jelen törvénynél fogva az 1000-et meg nem haladja, minden 3000 léleknyi szaporodás után a képviselők száma 60-nal növekedik;

d) hol a testület tagjainak száma jelen törvénynél fogva az 1200-at meg nem haladja, minden 5000 léleknyi szaporodás után a képviselők száma 100-zal növekedik.

22. §. A legtöbb adót fizető 24 éves kort már elért városi lakosoknak lajstroma a városi adószedő által készítetik, és a városi jegyző által meghitelesítve, — nyolcz héttel a választásra kitűzött határ idő előtt, a városház kapujára köztudomás végett kiszégeztetik.

23. §. Az így elkészült lajstrom iránt fenforgó kifogások, a város tanács által 14 nap alatt elintéztetnek, s e szerint a lajstrom, legalább hat héttel a választás előtt végképen megállapíttatik.

24. §. Az ezen lajstromban foglalt egyének három egymás után következő esztendőre a képviselő testületet alakítják. — Miért is minden harmadik évben a képviselők lajstroma a 22. §. értelmében megújíttatik.

25. §. Az ekkép alakított képviselő testület jelen törvény kihirdetése után a negyedik hónap első hétfőjén a városi főnök elnöklete alatt összegyül, és a kapitányt a fizetéses törvényszéki bírák sorából, hat évről hat évre következőképen választja:

Minden jelen lévő választó, egy egy nevet külön külön papirosra felírva, tekercsbe hajtva edénybe teszen, — ezen szavazatok az elnök által fen hangon elolvastatnak, és így teljes nyilvánossággal összeszedetvén, az, ki az általános szótöbbséget elnyerte, kapitánynak kikiáltatik; ha pedig első ízben általános szavazat többséget senki sem nyerne, — azon

két egyénre, kikre legtöbb szavazat esett, újra szavaztatik; azon esetben továbbá, ha több egyén hason számmal nyerne szavazatokat, akkor az új szavazás alá bocsátandó két egyének neve közülök sorshúzás alá fog kijeleltetni. Ha végtére ezen alkalommal is az említett két egyén között egyformán oszlanának meg a szavazatok, akkor sorshúzás által választatik közülök a kapitány.

26. §. A szepesi XVI városokban ezen képviselő testületek állani fognak szám szerint:

Igló városában	120 tagból
Béla »	80 »
Szepesváralja városában	80 »
Laibicz »	80 »
Olaszi »	80 »
Felka »	60 »
Gnezda »	60 »
Ó-Lublyó »	60 »
Podolin »	60 »
Mathaeocz »	40 »
Menyhárd »	40 »
Poprád »	40 »
Szepes-Szombathely »	40 »
Duránd »	32 »
Strázsa »	32 »
Ruszkínócz »	32 »

Ezen képviselő testületek alakítása azon szabályok szerint történik, mellyek a szabad királyi városokra nézve a 21, 22, 23, 24 §§-ban megállapittattak. A bűnvizsgáló bírák azonban a királyi Igazgató elnöklete alatt az általa kijelelt egyének közül hat évről hat évre választatnak.

27. §. Ezen nem tanácskozó, de egyedül választó gyülekezetekben a kellő jó rend fentartása az elnök kötelességében áll.

28. §. A bűnvizsgáló bírák azon vádlottnak, ki ellen bűnvizsgálatot hajtottak végre, sem perbe-fogatásában, sem elítélésében részt nem vehetnek.

IV. FEJEZET.

A közvádlokról.

29. §. A közvádás kötelessége a következő büntettek-nél, úgymint:

- a) felségsértés,
- b) hűtelenség,
- c) pénzhamisítás,

d) a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben a szent korona ügyvédét, — ezen előszámlált büntettek-kül pedig, minden egyéb büntettek-nél az illető törvény-hatóságnak tiszti ügyészi hivatalát illeti, mely fő és alügyé-szekből áll, és ha némely megyékben, kerületekben, és váro-sokban, a tiszti ügyészek munkaköre annyira növekednék, hogy a pontos eljárás erejüket felülhaladná, az illető törvény-hatóságok tiszti ügyészeik számának szaporítását a királyi Helytartótanács útján, a kimutatandó szükséghez képest szor-galmazhatják, és ez tőlök a szükség valósága esetében meg-tagadtatni nem fog.

30. §. Közvádloi tisztet csak az viselhet:

- a) a ki 24-ik évét már betöltötte;
- b) ki másoknak magányos szolgálattal lekötöztetve nin-csen ;

c) ki a szokott ügyvédi vizsgálaton kívül jelen törvény-könyvből a királyi Tábla által megvizsgáltatott. — E végett magát ennél, rendes ügyvédi oklevelének előmutatása mellett bejelenti, ez pedig a bejelentettnek a büntető törvénybeni tudományát szóval és írásban szoros vizsgálat alá veendi és arról a járatosoknak bizonyáglevelet adand ki.

31. §. A közvádlok megyékben a főispány által, pol-gári állapotrai tekintet nélkül kijelelték közül, a közönsé-gesen egybegyülekezett KK. és RR. szabad szavazataikkal választatnak, és a többi köztisztviselőkkel együtt a törvényes időszakasz szerint előforduló tisztválasztás alá esnek.

32. §. A Jászok és Kunok kerületében a közvádlok, a nádori Főkapitány által polgári állapotrai tekintet nélkül kijelelték közül, a 25 község közgyűlésében 6 évről hat évre

választatnak. Ezen közgyűlés állani fog a jelen törvénykönyv II-dik részének 13. §-ában megállapított községi képviselő testületek által választott követekből, — olly formán: hogy a külön községek népességéhez képest a 15,000 vagy több lakosokat számláló községek, nyolcz — a 15,000-en alól lévők hat — a 10,000-en alól lévők négy, — és az 5000-nél kevesebb lakossal bíró községek két követet küldenek a választó gyűlésre, mellyben e követeken kívül másnak szavazata nincsen.

33. §. A Hajdú kerületekben a közvádlok a főkapitány által polgári állapotai tekintet nélkül kijelelték közül, a hat város közgyűlésében 6 évről hat évre választatnak. — Ezen közgyűlés állani fog mindenik város népszónokaiból, és Böszörménynek 14., Nánásnak 11., Szoboszlónak 11., Hat-ház 8., Dorog 8., Vámos-Pércs 7. követeiből, kik a fenálló szokás szerint választatni fognak; másnak pedig a választó közgyűlésen szavazata nem lesz.

34. §. Kővár-vidékén a közvádlok a közgyűlés által, ugy mint eddig választatnak.

35. §. Túró-mezején a közvádlok a fenálló szokás szerint fognak választatni.

36. §. Szabad királyi városokban, Fiume és Buccari városában és kerületében, ugy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban, a közvádlok azon képviselő testület által, és olly módon mint a törvényszéki bírák, de mindig hat évről hat évre választatnak.

37. §. A szepesi XVI városokban a közvádlok közgyűlésben, az elnök királyi igazgató által kijelelendő egyének közül, hat évről, hat évre választatnak. — E választó közgyűlésnek tagjai mindenik szepesi XVI. város bírāja, és népszónoka leendenek.

38. §. A közvádloi hivatalnak tisztválasztási időközben megüresedett helyei, megyékben, a Jászok és Kunok, úgy a Hajdúk kerületében, Kővár-vidékén és Túró-mezején a fenálló szokás szerint; minden más törvényhatóságokban, az illető első bíróságú törvényszék által töltetnek be.

V. FEJEZET.

A perbefogó székről.

39. Perbefogást határoz a perbefogó szék, mely felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás, és a király személye ellen sértő kifejezések eseteiben a királyi udvar főtörvényszéke ülnökeiből félévről félévre a kinevezés rendsora szerint kiküldendő 13 tagból álland; kik között a hivatal méltósága, vagy kinevezési elsőbbség határozza el az elnökséget.

40. §. Ezen előszámlált büntettekén kívül minden egyéb büntettekénél, a perbefogást az illető törvényhatóság perbefogó széke határozza el, mely az elnökkel együtt 13 tagból álland, de végzéshezásra 7 tag is elégséges.

41. §. A perbefogó szék alakítása végett — jelen törvény kihirdetése után, megyében küldöttség által mind azon megyebeli egyének polgári állapotrai tekintet nélkül összeíratni fognak, kik legalább 400 ftnyi tiszta jövedelemmel s elegendő törvénytudománnyal is bírnak. Ezen jövedelem nem kívántatik mind azoknál, kik:

- a) köztisztviselők;
- b) nyilvános oktatók és segédek, ide nem értve a falusi oktatókat és segédeküket;
- c) tudós társaságok tagjai;
- d) ügyvédek;
- e) bölcsészet, törvény- és orvosi tudományok tanárai;
- f) hites mérnökök.

42. §. A küldöttség által összeírt ezen egyének lajstroma közgyűlésben felolvastatik, és az ellene fenforgó kifogások, egy hónappal később tartandó újabb közgyűlésen a Karok és Rendek által elintéztetnek, és e szerint a lajstrom legalább két hónappal a jelen törvény kihirdetése után három évre megállapítatik.

43. §. Ugyan ezen közgyűlés alkalmával, az így összeírt egyének sorából az együvégyült KK. és RR. 24 perbefogó bírót választanak, s ezek képezik a bekövetkező három évre a perbefogó szék szolgálatbeli lajstromát, melyből az első alispány, ki a perbefogó székek egyszersmind elnöke, válasz-

tás rendsora szerint minden hónap első hétfőjére 12 tagot fog berendelni, kik akadályoztatások esetében ezt nekie bejelenteni tartoznak; az első alispány pedig ha az így berendelt 12 tagból annyi akadályoztatnék, hogy a perbefogó széknél megkívántató szám ki nem telik, más, szinte a választás rendsora szerint következő egyéneket berendelni köteles. — Ezen szolgálatbeli lajstrom három évnek lefolyása után, hasonló választás által megújítatik.

44. §. A Jászok és Kunok kerületeiben a 25. képviselő testület törvénytudománnyal bíró tagjaiból és a 41. §-ban *a), b), c), d), e), f)* alatt előforduló egyénekből a közgyűlés 24 perbefogó bírót választ, kik a bekövetkező három évre, a perbefogó szék szolgálatbeli lajstromát képezik, melyből a főkapitány, ki a perbefogó széknek egyszersmind elnöke, a választás rendsora szerint, úgy mint megyékben a szükséges tagokat berendeli.

45. §. A Hajdu kerületben a hat város az eddigi szokás szerint választott képviselő testületének tagjaiból s a 41 §. *a), b), c), d), e), f)* alatt előforduló egyénekből a 44. §-ban megállapított mód szerint alakíttatik a perbefogó szék.

46. §. Kővár-vidéken a 41 és 42 §§. szerint összeírt egyének sorából a közgyűlés 24 perbefogó bírót választ, kik a bekövetkező három évre a perbefogó szék szolgálatbeli lajstromát képezik, melyből a főkapitány, ki a perbefogó széknek egyszersmind elnöke, a választás rendsora szerint úgy mint megyékben a szükséges tagokat berendeli.

47. §. Túró-mezején a perbefogó szék olly módon, mint a megyékben fog képeztetni.

48. §. Fiume, és Buccari városában és kerületében, sz. kir. városokban, úgy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban, a perbefogó szék a képviselő testületek ülésében ennek törvénytudománnyal bíró tagjaiból, s a 41-ik §-ban *a), b), c), d), e), f)* alatt előforduló egyénekből a város főnökének elnöklete alatt; egyébiránt olly módon, mint a megyékben fog képeztetni. Az ekkép alakított, perbefogó széknek elnöke a polgármester leend.

49. §. A szepesi XVI. városokban a 16 képviselő testület tagjaiból s a 41 §-ban *a), b), c), d), e), f)* alatt elő-

forduló egyénekből, a közgyűlés 24 perbefogó bírót választ, kik a bekövetkező három évre a perbefogó szék szolgálatbeli lajstromát képezik, melyből a királyi Igazgató, ki a perbefogó székek egyszersmind elnöke, a választás rendsora szerint, úgy mint megyékben, és szabad királyi városokban a szükséges tagokat berendeli.

50. §. A perbefogó szék tagjai 2 ft. napi díj mellett üléseiket mind addig folytatni kötelesek, míg a közelebbi múlt ülések olta béfejezett minden bünvizsgálati ügyekben végzést nem hoztak. Jegyzőkönyvét egy, az elnök által rendelt törvényhatósági jegyző, a 39 §-ban kijelölt esetekben pedig, egy ítélmester viendi.

51. §. A perbefogó székek tagjai, azon vádlottnak elítélésében, ki ellen perbefogatást határoztak, részt nem vehetnek.

VI. FEJEZET.

Az Ítélszékekről.

52. §. Felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben, — első bíróságú ítélszék a királyi ítéő Tábla; ítélethozásra az elnökkel együtt 19 tag elégséges.

53. §. Egyéb büntető perek elítélésére, mindenik törvényhatóságban első bíróságú törvényszék állíttatik fel, mely egy elnökből, és 12 rendes ülnökből állandó, de ítélethozásra az elnökkel együtt 7 tag elégséges.

54. §. Az elnök megyékben a második alispány, ennek akadályoztatása esetében azon ülnök, ki a választás rendsora szerint, első a többiek között. — Az ülnökök jelen törvény kihirdetése után, a második hónap első hétfőjén hat évre a KK. és RR. szabad szavazataikkal, — a főispány elnöklete alatt választatnak. Választásra a főispány által polgári állapotrai tekintet nélkül, csak olly egyének jelettetnek ki, kik a perbefogó szék tagjaiban megkívántató tulajdonokkal birnak.

55. §. Minden megyében ezen hat évre történendő választás alkalmával, a főispány által kijelölt egyének közül,

legalább harmincz, és a szükséghez képest, több ülnök is választatik, kikből a választott hat első, mint fizetési ülnökök, állandóul a törvényszék helyén lakni tartoznak; a többiek pedig fizetés nélküli ülnökök leendnek, és ezek sorából, az elnök által három hónapról három hónapra a választás rendsora szerint hatan berendeltetnek, kik két forint napi díj mellett az elnökkel és a fenérintett fizetési ülnökökkel együtt képezik a törvényszéket; akadályoztatásuk esetében pedig a következők szinte választás rendsora szerint helyettesítettnek, kiknek helyettesítésök idejére, ugyan annyi napi díj járand.

56. §. A Jászok és Kunok kerületeiben első bíróságú törvényszék a három kerület közös törvényszéke, mellynek elnöke a nádori alkapitány, ennek akadályoztatása esetében azon ülnök, ki a választás rendsora szerint első a többiek között. — Az ülnökök közgyűlésben a 32. §-ban kijelölt követek által, a főkapitány elnöklete alatt választatnak. Választásra a főkapitány által csak olly egyének jeleltetnek ki, kik legalább három év óta a kerületben laknak és elegendő törvénytudománnyal is birnak. Ezen hat évről történendő választás alkalmával, a főkapitány által kijelölt egyének közül harmincz ülnök választatik, kikből a választott hat első, mint fizetési ülnökök, állandóul a törvényszék helyén lakni tartoznak; a többiek pedig fizetés nélküli ülnökök leendenek, és ezek sorából három hónapról három hónapra a választás rendsora szerint hatan berendeltetnek, kik két forint napi díj mellett, az elnökkel és a fenérintett fizetési ülnökökkel együtt képezik a törvényszéket; akadályoztatásuk esetében pedig a következők szinte választás rendsora szerint helyettesítettnek, kiknek helyettesítésök idejére, ugyan annyi napi díj járand.

57. §. A Hajdu kerületben első bíróságú ítélőszék, a kerületi törvényszék, mellynek elnöke az alkapitány, ennek akadályoztatása esetében azon ülnök, ki a választás rendsora szerint első a többiek közt. Az ülnökök közgyűlésen a főkapitány elnöklete alatt, a hat városnak a 33. §-ban kijelölt követi által, hat évről hat évre választatnak. Választásra a főkapitány által csak olly egyének jeleltet-

nek ki, kik legalább három év óta a kerületben laknak és elegendő törvénytudománnyal is birnak. Egyébiránt a törvényszék szerkezetére nézve az 55. §-ban megállapított rendszabályok ide is kiterjesztetnek.

58. §. Kővár-vidékén a törvényszék elnöke az alkaptány, ennek akadályoztatása esetében azon ülnök leend, ki a választás rendsora szerint első a többiek közt. Az ülnökök közgyűlésben a főkapitány elnöklete alatt választatnak; — választásra a főkapitány által polgári állapotrai tekintet nélkül oly egyének jeleltetnek ki, kik a perbefogó szék tagjaiban megkivántató tulajdonokkal birnak: — az 55-ik §-ban megállapítottak egyébiránt ide is kiterjesztetnek.

59. §. Túró-mezején a büntető törvényszék a fenálló szokás szerint fog szerkesztetni.

60. §. Fiume és Buccari városa és kerületében első bíróságú törvényszék a kapitányi szék, mellynek elnöke a kerületi kapitány, ki egyszersmind a magyar révpárt főkormányzója, annak távolléte vagy akadályoztatása esetében az alkaptány, ülnökei, a kerületi kapitány elnöklete alatt, az illető képviselő testületek tagjainak szabad szavazataikkal, még pedig hat fizetési örök időre, hat fizetés nélküli hat évről hat évre választatnak. Választásra a kerületi kapitány által, csak oly egyének, polgári állapotrai tekintet nélkül jeleltetnek ki, kik a városban vagy kerületében legalább három év óta laknak és elegendő törvénytudománnyal is birnak. — Ezen 12 rendes ülnökön kívül még 12 helyettes választatik, kik a törvényben kijelelt, úgy más előforduló esetekben az elnök által a választás rendsora szerint meghívattak.

61. §. Szabad királyi városokban, úgy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban az első bíróságú törvényszéknek elnöke a főbíró leend. Ülnökei a képviselő testület által oly módon, mint a kapitány, és polgári állapotrai tekintet nélkül, oly egyének közül fognak választatni, kik legalább három év óta a városban laknak és elegendő törvénytudománnyal is birnak. Közülök a hat első, mint fizetési örök időre, — a hat utóbbi mint fizetéstelen, hat évről hat évre választatik. Ezen 12 rendes ülnökön kívül

még 12 helyettes választatik, kik a törvényben kijelelt, úgy más előforduló esetekben az elnök által a választás rendsora szerint meghívandók.

62. §. A szepesi XVI városokban első bíróságu törvényszék az úgy nevezett grófi ítélőszék, mellynek elnöke a kerületi gróf, ki közgyűlésben az elnök királyi igazgató által egyedül a törvényszéki ülnökök sorából kijelelendő négy egyének közül hat évről hat évre választatik; ülnökei szinte közgyűlésben, még pedig hat fizetési örök időre, hat fizetés nélküli hat évről hat évre választatnak. Választásra a kir. igazgató által csak olly egyének polgári állapotjai tekintet nélkül jeleltetnek ki, kik a XVI. város kerületében legalább három év óta laknak és elegendő törvénytudománnyal is birnak. Ezen 12 rendes ülnökön kívül, még 12 helyettes választatik, kik a törvényben kijelelt, úgy más előforduló esetekben az elnök által a választás rendsora szerint meghívótnak. — A választó közgyűlésnek tagjai mindenik szepesi XVI város bírása és népszónoka leendenek.

63. §. Ezen főszemélyeken kívül a törvényhatóságok első bíróságú törvényszékeihez következő mellékszemélyek lesznek választandók:

a) megyékben és kerületekben két fizetési rendes jegyző, és egy beiktató;

b) Kővár-vidéken és Túró-mezején egy fizetési rendes jegyző;

c) Fiume s Buccari városa- és kerületében; sz. kir. városokban, úgy Felsőbánya, Arad, Eszék, Pécs és a szepesi XVI. városokban egy fizetési rendes jegyző, és egy beiktató, mind a kettő örök időre. — A jegyzőben szinte azon tulajdonok szükségesek, mellyek a közbírásnál megkívántatnak. — Ha pedig a jegyzők száma elégtelennek találtatnék, vagy helyettesítésnek szüksége forogna fen, akkor a többi törvényhatósági jegyzők alkalmaztatnak. Sőt ha a jegyzők munkaköre annyira növekednék, hogy a pontos eljárás erejüket felülhaladná, az illető törvényhatóságok rendes jegyzőik számának szaporítását a királyi Helytartótanács útján, a kimutatandó szükséghez képest szorgalmazhatják.

64. §. Az ekkép elrendelt első bíróságú törvényszékek törvényszünet nélkül, s a szükséghez képest minden nap üléseket tartanak, és egymás közt, úgy a fel- és főtörvényszékekkel, — a törvényhatóság pecsétje alatt, közvetlenül leveleznek.

65. §. Feltörvényszék Magyarországon a kir. ítélő Táblának egy külön osztálya, mely törvényszünet nélkül folytonos ülésekben ítél, és egy elnökből, s 10 előadó ülnökből álland; — ítélethozásra azonban az elnökkel együtt 9 tag elégséges. — Ezen osztály elnöke és ülnökei ő Felsége által a kir. ítélő Tábla részszerint mostani tagjaiból, részszerint ezeknek számán felül, polgári állapot különbsége nélkül, méltó tekintettel a törvényhatóságok első bíróságú törvényszékeiknek tagjaira, — örök időre neveztetnek ki.

66. §. A feltörvényszék, melyhez még egy beiktató s egy kiadó is neveztetni fog, a királyi ítélő-Tábla hivatalos pecsétje alatt a törvényszékekkel közvetlen levelez.

67. §. A törvény által kijelelt, vagy más előforduló esetekben, midőn helyettesítésre szükség vagy, a királyi ítélő-Tábla polgári osztályának tagjai a kinevezés rendszere szerint fognak a kir. ítélő-Tábla elnöke által helyettesített. A Magyarországhoz kapcsolt részekben feltörvényszék, úgy mint eddig a báni Tábla, melynek tagjai előadó ülnökökkel ő Felsége által a szükséghez képest szaporíttatni fognak. Ítélet hozásra azonban itt is az elnökkel együtt 9 tag elégséges.

68. §. Főtörvényszék Magyarországon, és a hozzákapcsolt részekben, a hétszemélyes Tábla, — mely felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás, és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben összes ülésben ítél, és ítélethozásra az elnökkel együtt legalább 21 tag szükséges.

69. §. Egyéb büntettek felett, és más a törvény által kijelelt esetekben pedig, a hétszemélyes Tábla külön osztályban törvényszünet nélkül, folytonos ülésekben hoz ítéletet, mely osztály egy elnökből, és 12 előadó ülnökből álland. — Ítélethozásra azonban az elnökkel együtt 11 tag elégséges. Elnöke és ülnökei, ő Felsége által a hétszemélyes Tábla részszerint mostani tagjaiból, részszerint ezek-

nek számán felül, polgári állapotrai tekintet nélkül, örök időre neveztetnek.

70. §. Ezen törvényszéki osztály, melyhez még egy beiktató és egy kiadó neveztetik, ő Felségétől külön pecsétet nyer, mely alatt a törvényszékekkel közvetlen levelez.

71. §. A törvény által kijelölt, úgy más előforduló esetekben, midőn helyettesítésre szükség vagy, — a hétszemélyes Tábla polgári osztályának tagjai, a kinevezés rendsora szerint fognak a hétszemélyes Tábla elnöke által helyettesítettetni.

VII. FEJEZET.

A bírói illetőségről.

72. §. A büntettek elítélése a vádlott polgári állapotjának különbsége nélkül, a külföldieket is ide értve, azon büntető hatóságot illeti, melynek kebelében a büntett elkövetetett; kivétetnek:

a) a hadi szolgálatban zászló alatt álló katonák büntettei, melyek felett katonai hatóság ítél;

b) külső követségekhez tartozó egyének büntettei, melyek a nemzetek közti jog szabályai alá esnek;

c) a köztisztviselők hivatalbeli visszaélései, melyek felett, ha a tisztviselő megyei, városi vagy kerületi, az illető megye, város vagy kerület ítélőszéke, — minden egyéb köztisztviselő hivatalbeli visszaélései esetében azon hatóság törvényszéke ítél, melynek szolgálatában áll ama tisztviselő, vagy melynek kebelében lakik;

d) mind azon büntettek, melyeknek elítélését jelen törvénykönyv külön ítélőszékre bizza.

73. §. Ha valaki két vagy több büntető hatóságban, vagy azoknak közös határszélén elkövetett; — nem különben, ha az egyikben elkezdett, a másikban bevégezett büntettekről vádoltatik, — továbbá, ha vizsgálat közben kiváglik, hogy a vizsgálat alatt lévő büntetett kívül, más törvényhatóságban más büntetett követett el, ezen hatóságok közül az léssen kirekesztőleg az illető, melyben a bünvizsgálat idő szerint előbb megkezdett.

74. §. Ha a megkezdett eljárásból nem az eljáró, hanem más büntető hatóság kebelében elkövetett büntett világolnék ki, a további eljárást az illető hatóságra kell átszállítani.

75. §. A büntető hatóságnak a büntettesre nézve megállapított illetősége a bűnsegedekre is kiterjed, ha bár azoknak tettei más büntető hatóságban követtettek is el.

76. §. Különböző büntető hatóságok között, — úgy a büntető és az egyházi hatóság közt az illetőség iránt felforgó bár mi kérdések, a hétszemélyes Táblának tüstént felterjesztetnek, ez pedig felettök haladék nélkül határoz. — Időközben ezen hatóságok azon eljárási lépéseket folytatják, melyek veszély nélkül nem halaszthatók.

77. §. Külföldön elkövetett, és a büntető törvénykönyv 5, 6, 7 törvénycikkelyeinél fogva büntetés alá kerülő büntettek iránt, azon büntető hatóság az illető, mellynek kebelében amaz egyén állandó lakást von; ha pedig állandó lakása nincs, az, hol ideiglen tartózkodik.

VIII. FEJEZET.

A bíraskodási képtelenségről.

78. §. A bíró azon esetekben, midőn felesége, ha bár tőle elvált volna is, vagy menyasszonya, vagy olly személy vádoltatik, ki véle, vagy ezekkel egyenes ágon bár melly fokban (a fogadott, és gyámgyermek is ide értetvén), oldalágon pedig a harmadik fokig bezárólag atyafiságban vagy sógorságban vagyon — nem bíraskodhatik.

79. §. Nem bíraskodhatik továbbá akkor sem, midőn az elkövetett büntett által a bíró maga, vagy felesége, vagy menyasszonya, vagy fogadott és gyámgyermek, vagy olly személyek közvetlenül sértettek meg, vagy kárt vallottak, kik hozzá, vagy feleségéhez a 78-ik §-ban kijelelt atyafiságban vagy sógorságban állanak.

80. §. Ily bíraskodási képtelenség esetében a bűnvizsgáló bíró a felforgó ügyet azon legközelebbi bűnvizsgáló bíró társára bízza, ki a vádlott személlyel hasonló össze-

köttetésben nincsen; az ítélő bírák pedig a szükséges helyettesítés végett a törvényszéki elnöknek azonnal jelentést tenni tartoznak.

IX. FEJEZET.

A bírói visszavetésről.

81. §. A bűnvizsgálati, perbefogó és ítélőszéki bíró visszavetésének helye van a következő esetekben:

a) midőn a bíró a vádlottal, vagy a sértett féllel oldalágon negyedik foku atyafiságban vagy sógorságban vagyon;

b) midőn a vádlottal, vagy a sértettel személyes ellenségeskedésben áll;

c) midőn a vádlottnak, vagy a sértett félnek ügyvéde volt; vagy egyébkint szolgálatában állott;

d) midőn a kérdéses ügy elítélésében más bíróságnál részt vett, vagy azzal, mint eljáró tisztviselő, már elébb foglalkodott;

e) midőn azon ügyben mint tanú vagy műértő kihallgattatott, vagy kihallgattatni fog.

82. §. A törvényszéki jegyzőt ugyan azon okokból vethetni vissza, melyekből a bírát.

83. §. Egy egész ítélőszéket csak akkor lehet visszavetni, ha az elébbi szakaszokban kijelelt visszavetési esetek, annak valamennyi, vagy annyi tagjai ellen volnának alkalmazhatók, hogy a többi fenmaradt tagokból, az ítélet hozására törvényesen megkivántató szám ki nem telnék.

84. §. A közvádoló hivatalos foglalatosságiban eljárni képtlen:

1) azon esetekben, melyekben a bíró is a 78 és 79. §§-oknál fogva bíraskodásra képtlen;

2) midőn a közvádoló a vádlottal oldalágon a negyedik foku atyafiságban, vagy sógorságban vagyon;

3) midőn azon ügyben mint tanú, vagy műértő kihallgattatott vagy kihallgattatni fog.

Ezen esetekben az illető közvádoló, azonnal a fenforgó ügyet a közvádló hivatal más olly tagjára bizni köteles, kire ezen esetek nem alkalmazhatók.

85. §. A közvádlót visszavetni (recusálni) nem lehet; az illető feleknek azonban joguk van, azon esetben, midőn ő a 84 §-ban kifejtett viszonyokban áll, és még is az eljárásba belé ereszkedett, az illető ítélőszéknek jelentést tenni, melly a panaszt valónak találván, a fenforgó ügyet a közvádlói hivatal más tagjára bízza. Illy esetben azonban a közvádló a feleknek a törvényszék által meghatározandó kárpótlással tartozik.

86. §. A visszavetési joggal élhet mind a közvádló, mind a vádlott, mind a sértett fél; de a visszavetés okait előadni és bebizonyítani tartoznak.

87. §. A visszavetés okai felett ítél:

a) midőn bűnvizsgálati bíró, vagy törvényszéki jegyző ellen tétetik kifogás, az első bíróságú törvényszék;

b) midőn az első bíróságú, a fel- vagy a főtörvényszék egy vagy több tagjai ellen, úgy mindazonáltal, hogy a fenmaradt tagokból az ítélethezásra megkívántató szám kitelik, kifogás tétetik, illetőleg maga az első bíróságú, a fel- vagy főtörvényszék ítél;

c) midőn az első bíróságú törvényszék elnöke, úgy midőn valamennyi vagy annyi tagjai ellen, hogy a fenmaradt tagokból az ítélethezásra megkívántató szám ki nem telik, kifogás tétetik, akkor a feltörvényszék, — midőn pedig hasonló eset a feltörvényszéknél fordul elő, — a főtörvényszék ítél;

d) midőn végtére a főtörvényszék elnöke, úgy midőn valamennyi vagy annyi tagjai ellen, hogy a fenmaradt tagokból az ítélet hozására megkívántató szám ki nem telik, kifogás tétetik, ezen kifogások felett ő Felsége határoz.

88. §. Midőn a most érintett kifogásoknak, nevezetesen:

a) midőn a bűnvizsgáló bíró, vagy a törvényszéki jegyző visszavetésének adatik hely, az illető ítélőszék helyökbe más bűnvizsgáló bírót, vagy más jegyzőt rendel;

b) midőn az ítélőszék egyes tagjai visszavetésének adatik hely, akkor az első bíróságú ítélőszéknél az elnök a helyettes bírásokból a választás rendsora szerint annyit hí meg, mennyi visszavetettetett; — a feltörvényszéknél, nevezetesen a királyi ítélő Táblánál, a Tábla polgári osztályá-

nak ülnökeiből, — a báni Táblánál pedig Horvát, Tót és Dalmát országok ítélő Táblájának ülnökeiből — a főtörvényszéknél végtére e Tábla polgári osztályának ülnökeiből az illető elnök a kinevezés rendsora szerint annyit hí meg, mennyi visszavetettetett;

c) midőn az egész törvényszék, vagy annyi tagjai ellen tett kifogásoknak adatik hely, hogy a fenmaradt tagokból az ítélet hozására megkívántató szám ki nem telnék, akkor a feltörvényszék, midőn a kifogások felett ítéletet hoz, egy-szersmind más szomszéd, illetőleg megyei, kerületi vagy városi törvényszéket jelel ki;

d) midőn végre a fel- és főtörvényszékeknél fordulnának elő a c) pont alatti esetek, akkor más feltörvényszék alakítására az első bíróságú törvényszékek elnökeiből és legidősebb ülnökeiből a főtörvényszék, — ennek hasonló alakítására pedig ő Felsége annyi számú tagot nevez ki, mennyi ezen törvényszékeknél az ítélethozásra törvényesen megkívántatik.

89. §. Midőn akármelyik ítélőszék elnöke ellen tett kifogásnak adatik hely, akkor azon bírót illeti az elnökség, ki hivatal méltósága, vagy a választás, vagy a nevezés rendsora szerint első a többiek között.

90. §. A bírói visszavetés kérdésében hozott ítélet ellen sem felebbvitelnek, sem más törvényes orvoslásoknak helye nincsen.

91. §. A bírói visszavetés iránt megállapított ezen általános rendeleteken kívül még azok is érvényesek, melyek alább a 286—291. §-ig előfordulnak.

X. FEJEZET.

A bűnvizsgálatról.

92. §. A bűnvizsgálat mind a tényálladéknak megállapításával, mind a tettes felfödözésével, és minden nyomós körülmények bebizonyításának előkészítésével olyképp foglalkodik, hogy a perbefogó szék a perbefogás törvényszerűségét megítélhesse.

93. §. A bűnvizsgálat csak akkor történik, midőn a büntett iránt panasz vagy jelentés akárki által tétetik, vagy az maga a bűnös által feljelentetik, vagy a köztisztviselő saját tudomására elkövetetett.

94. §. A panasz vagy jelentés mindenki által szóval vagy írásban történhetik; ha szóval, a tisztviselő írásba foglalja, — mind a két esetben tartozik a panaszló vagy jelentést tevő azt aláírni, vagy keresztvonásával ellátni.

95. §. Egyedül a sértett fél panaszára tétethetik bűnvizsgálat mind azon esetekben, melyekre nézve a jelen büntető törvénykönyv szerint csak a sértett fél panaszára van helye a közkeresetnek.

96. §. A panasz vagy jelentés mindig a bűnvizsgáló bíráknál tétetik, azonban a többi büntető hatósági tisztviselők, és így a helybeli előjárók is büntettekről panaszt vagy jelentést akárkitől ugyan elfogadni, de azt nyomban az illető bűnvizsgáló bíróra átszállítani, addig pedig azon eljárási lépéseket megtenni tartoznak, melyek veszély nélkül nem halaszthatók.

97. §. Így átszállításnak van helye akkor is:

a) midőn a panasz vagy jelentés nem azon bűnvizsgáló bírák előtt történt, kik a fenforgó esetben az illetők;

b) midőn a bűnvizsgáló bíró hivatalos foglalatosságán kívül az elkövetett büntettnak tanúja volt, és mint olyan kihallgattatni fog. — Mind a két esetben azonban a bűnvizsgálók azon eljárási lépéseket megtenni kötelesek, melyek tisztvársaiknak a hely színén megjelenéseig, veszély nélkül nem halaszthatók.

98. §. Felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás, és a király személye elleni sértő kifejezések iránti jelentéseket mindenik tisztviselő, mielőtt azok a 93. és 94. §§-ban érintett módon tudomására jöttek, minden további eljárás nélkül, a közbejött irományokkal együtt a törvényhatósági közvádlónak, ez pedig a szent korona ügyvédének, mint ez esetekben közvádlónak azonnal bejelenteni tartozik.

99. §. Az illető bűnvizsgáló bírák, mielőtt valamely büntett a 93. és 94. §§-ban érintett módon tudomásukra esik, azonnal a hely színére kimenni, az elkövetett büntett

valóságát megállapító körülményeket, vagy is a tényálladékok nyomozni, a büntettet felvilágosító ismeretforrásokat haladéknélkül felkeresni, és mind a vád bizonyító jeleit, mind a vádlott védelmére szolgáló körülményeket egyenlő pontossággal kinyomozni tartoznak.

100. §. Ugyan azért mindenek előtt a bírói szemlét, hol szükséges, műértők hozzájárulásával megtenni, az illető tanúkat és a vádlottat kihallgatni, az okozott kárt megbecsülni, és a törvény által kijelelt esetekben a vádlottat kihallgatni, az okozott kárt megbecsülni, és a törvény által kijelelt esetekben a vádlottat letartóztatni kötelesek. Midőn pedig egyházi személy vagy szabadsággal elbocsátott katonának ellen történik a bűnvizsgálat, akkor a bűnvizsgáló bírószerint az egyházi vagy katonai felsőbbbséget értesíteni köteles, hogy ez a bűnvizsgálathoz maga részéről egy egyént kiküldhessen, és egyéb szükséges lépésekről gondoskodhassék. Ezen kiküldött egyén a védőnek jogaival élhet.

A szemléről.

101. §. A szemlét mind azon esetekben, midőn a büntett, vagy annak bár mely körülménye általa felvilágosítható, megtenni kell.

102. §. A szemle a bűnvizsgáló bírónak felügyelete alatt történik; ő jeleli ki azon tárgyakat, melyeket vizsgálat alá kell venni, s mind azok iránt kérdéseket téssen, miknek megfejtését szükségesnek tartja.

103. §. Azon esetekben, midőn a bírói szemlét a távol lévő bűnvizsgáló bírónak megérkezéséig veszedelem nélkül késleltetni nem lehet, a szemlének megtétele a helybeli előjárónak kötelességében tétetik; kik azonban erről a bűnvizsgáló bírónak tüstént jelentést tenni tartoznak, ezek pedig a hely színére érkezvén, a szemlét, mennyiben még szükséges és lehetséges volna — újra megteszik, vagy folytatják.

104. §. Valahányszor a szemle alá veendő tárgy külön tudomány- vagy mesterség-ismeretet kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni.

105. §. A szemle megtételére rendszeren két műértő szükséges, egy csak akkor elegendő, mikor a másodíknak megjelenéseig veszedelem nélkül a szemlét nem halaszthatni.

106. §. A bűnvizsgáló bírák illy szemle megtételére rendszerint a törvényhatóság szolgálatában álló műértőket alkalmazzák, hol pedig illyesek nem lennének, vagy időhalasztás nélkül meg nem jelenhetnének, a végre másokat is alkalmazhatnak.

107. §. Olly személyek, kiknek tanúsága ellen a felforgó büntett esetében törvényes kifogást tehetni, ugyan azon büntett iránt a szemle megtételére mint műértők nem alkalmaztathatnak.

108. §. A műértők, mennyiben hű eljárásra eskü által lekötelve nem volnának, a szemle megtétele előtt a bűnvizsgáló bírák által megeskettetnek, hogy észrevételeiket hiven és tökéletesen s azokon alapuló véleményöket tudomásuk szerint lélekismeretesen előadandják.

109. §. A szemle alá veendő tárgyak műértők által a bűnvizsgáló bírák s helybeli előljárók jelenlétében vizsgáltatnak, kivéven azon eseteket, mellyekben a szemérmetesség érzete, s az erkölcsi illedelem azoknak jelenlétét meg nem engedik.

110. §. Azon esetekben, midőn a műértők vizsgálata, a vizsgálandó tárgyaknak bonczolásával vagy változtatásával jár, — ezen tárgyaknak, mennyiben lehet, csak egy része vétetik próba vagy vizsgálat alá; a többi rész pedig változatlan állapotban csatoltatik a jegyzőkönyvhez.

111. §. A műértők észrevételeiket és vizsgálódásaik eredményét okokkal támogatott véleményökkel együtt a bűnvizsgáló bírának írásban benyújtják; — azon esetekben azonban, midőn a törvényszék előtt kihallgattatnak, véleményök azonnal a jegyzőkönyvbe iktattatik, ha csak a műértők azt írásban nem akarják benyújtani; mire nézve nékik bizonyos időhatár engedtetik.

112. §. Ha ezen vélemény homályos, határozatlan, vagy épen tökéletlen; nem különben, ha önmagával, vagy egyéb a vizsgálat folytán kiviláglott ténykörülmenyekkel ellenkezik, vagy ha a vélemény a kifejtett előtételekből

nem következnek: ezen nehézségek elhárítására a bűnvizsgáló bíró vagy újra kihallgassa a műértőket vagy másokat alkalmazzon.

113. §. Olly esetekben, midőn a két műértő által felfedezett jelenségek, az általok vizsgált tényekre nézve egymástól lényegesen különböznek: a bűnvizsgáló bírák, ha csak lehetséges, a megtekintés vagy vizsgálat ismétlését, ugyanazon, vagy más műértők által elrendelik.

114. §. Midőn a műértők különböző véleményekre oszlanak, a bűnvizsgáló bírák vagy egy harmadikat alkalmazni, vagy a tárgyat más műértők véleménye alá terjeszteni kötelesek.

115. §. Az orvosi vélemény mindig a törvényhatóság rendes orvosa elejébe terjesztetik, és ha ez, az adott véleményhez, vagy többek esetében egyikhez sem járulna, az ország főorvosától kéretik vélemény.

116. §. Midőn a jelenségek oda mutatnak, hogy valaki erőszakos halállal mult ki, a helybeli előljárók ezen esetet a bűnvizsgáló bíráknak tüstént bejelenteni, ezek pedig a temetés előtt a holt-test-szemlét, vagy a szükséges holt-test-bonczolást megrendelni kötelesek; ha azonban a holt-test már eltemettetett, ez ismét kiásatik, és ha szükséges, felbonczoltatik; mennyiben tudniillik azon személyekre nézve, kiknek a holt-test-szemlében részt kell venniök, az egésség tekintete azt nem ellenzi.

117. §. A holt-test, mielőtt felbonczoltatnék, olly személyeknek, kik a meghalálozottat ismerték, és a vádlottnak megismerés végett előmutatandó lészen, de a melly előmutatás úgy történjék, hogy minden kísérletek, és vallomásra való reá beszélések (suggestiok) a lehetőségig elkerültesenek.

118. §. Ha ismeretlen a meggyilkolt, a holt-testnek leírása az illető törvényhatóságban a bűnvizsgáló bírák által, az egész országban pedig a Helytartótanács és hirlapok útján köz hirré tétetik.

119. §. A holt-test szemléhez vagy bonczoláshoz rendszert két orvos vagy seborvos alkalmazandó, azon orvos vagy seborvos pedig, ki a meghalálozottat legközelebb gyó-

gyította, e célra szinte meghivandó, mennyiben az haladék nélkül történhetik.

120. §. Azon orvos vagy seborvos, ki a meghalálozottat gyógyította, véleményét külön nyilatkozásban adja a jegyző-könyvhez.

121. §. A véleményben megfejtendő azon kérdés: mi lett légyen a bekövetkezett halálnak működő oka? nevezetesen:

1-ször, vallyon erőszakos halál-e, még pedig vallyon az észrevett sértések vagy bántalmak s különösen melyeknek következésében mult ki a meghalálozott?

2-szor, vallyon a meghalálozott már ama sértések, vagy bántalmak előtt halva nem volt-e?

3-szor, vallyon a nem veszedelmes sértéssel kapcsolatban nem lévő közbejött körülmény okozta-e a halált?

122. §. Ha oda nyilatkozik az orvosi vélemény, hogy az észrevett sértések és bántások voltak a halál okai, még ki kell mondani azt is: milly természetűek s minőségűek a halálos sértések és bántalmak, nevezetesen:

1-ször, vallyon olly természetűek és minőségűek-e, hogy szükségkép és minden körülmények közt halált okoznak?

2-szor, vallyon a sértés által eszközölt okok miatt következett-e a halál?

3-szor, vallyon csak a sértettnek szokatlan testalkota, vagy külön állapotja, vagy véletlen (esetleges) külső körülmények okozták-e halálát?

123. §. A bűnvizsgáló bírák midőn némelly körülmények további felvilágosítását szükségesnek látják, ezek iránti véleményadásra az orvost vagy seborvost felszólíthatják.

124. §. Midőn a békebíró idéetlen szülés eszközlése, vagy gyermek-ölés eseteiben a gyanúban forgó személynek testi megtekintését szükségesnek találja, erre egy bábát, s a körülményekhez képest véle még egy szülészmestert megbizni köteles.

125. §. Ha megmérgezés gyanúja forog fen, akkor a bűnvizsgáló bírák a gyanúsoknak látszó állapotoknak egy vegytudós általi tudományos vizsgálatát, a felügyelő orvos hozzájárulásával rendelik el. Ha azonban a vizsgálat alá

veendő álladék olly csekély mennyiségű, hogy ezen vizsgálatok által úgy felemésztetnék, hogy további vegytani vizsgálatot tenni nem lehetne, akkor a rendes orvos mellé még két vegytudós alkalmazandó.

126. §. Ha a fentírt tudományos vizsgálat útján mérég nem találtatott, de a megmérgezés még is gyanítható, akkor az orvos a meghalálozott betegsége és halála jelenségénél fogva az iránt adjon véleményt: vallyon alkalmazódhatott-e mérég, és nevezetesen minémű mérég?

127. §. Testi sértéseknél a bűnvizsgáló bírák a sértettnek orvosi megtekintését azonnal elrendelik, s a sértettet, a mennyiben annak állapota megengedi, haladék nélkül kihallgatják, úgy a körülményekhez képest a sértés elkövetésének helyén a bírói szemlét is megteszik.

128. §. Ha a sértett nem a törvényhatósági, hanem más orvos vagy seborvos által gyógyíttatná magát, akkor következő szabályok szolgálnak sinormértékül:

a) az illy eljáró orvos a sértettnek állapotjáról, s orvosi kezelés módjáról, pontos és részletes naplót tartozik vinni, és ezt minden harmadik nap a törvényhatósági orvossal közleni;

b) illetén esetekben, ha a sértett vagy hozzátartozói kívánják, vagy az illető köztisztviselő szükségesnek látja a törvényhatósági orvos vagy seborvos megjelenését, akkor ez, mind a sértettet meglátogatni, mind pedig ha az eljáró orvosnak gyógmódját nem helyeselné, azt is ez iránt értesíteni, és ha az nézeteiben nem osztoznék, külön jegyzőkönyvbe iktatni, azt aláírni, és az eljáró orvossal is aláíratni köteles;

c) a törvényhatósági orvos a sértetten semmi olly működést nem tehet, melly ennek gyógyulását az eljáró orvos véleménye szerint akadályozhatná.

129. §. A bűnvizsgáló bíró mind azon eszközöket, melyekkel a büntett elkövetett, vagy melyekről feltehetik, hogy a büntett azokkal követtegetett el, vagy annak elkövetésére voltak szánva, szóval, mind azt elfoglalják, mi a felforgó eset valóságának kiviláglására szolgálhat, és mind

ezeket a jegyzőkönyvbe beírván, egyszersmind természetökben is hozzacsatolják.

130. §. Ha valamely irománynak kitől származása forog kérdésben, és valódisága kézírásokkal összehasonlítás által kinyomozható, akkor a bűnvizsgáló bírának, oly irományok megszerzésére kell törekedniök mellyek kétségtelenül a vádlott által irattak, még pedig mennyire lehetséges, ugyan azon időből valóknak, mellyben az összehasonlítandó iromány keletkezett. — Illy irományok hiányában pedig, vagy különben is, ha szükségesnek látják, megkivánhatják a vádlottól, hogy saját kezével hosszabb próbairást tegyen előttök.

131. §. Ha idegen nyelven kelt irományoknak hiteles fordítása lenne szükséges, és ez az illető hatóságban nem eszközölhető, a fordítások a királyi Helytartótanács útján szorgalmaztatik.

132. §. A szemlének megtétele és eredménye feletti jegyzőkönyvet oly határozottan és részletesen kell szerkeszteni, hogy a szemle alá vett tárgyaknak tökéletes és hív képét ábrázolja; miért is a jegyzőkönyvhöz rajzolatok, tervek vagy rajzlapok csatolandók, úgy a mértékek, nehezekek mekkorasága, a hely színének térsége, széle, hossza, távol-sága meghatározottan, és kétségbe nem vehető szabatos-sággal kijelendők.

A házkutatásról.

133. §. Olly házakban, mellyek a közönség előtt mindig nyitva állanak, nevezetesen vendégfogadók-, csapszékek- és csárdákban, a bűnvizsgáló bírák mindannyiszor rendelkezhetnek el házkutatást, valahányszor okuk van hinniök, hogy illy házban a nyomban üzőbe vett vádlott tartózkodik, vagy hogy abban akár a tettes fölfedezésére, akár a büntett felvilágosítására szolgáló nyomokra akadhatnak.

134. §. A magát elrejtő vádlott házában vagy lakhelyének kutatása, akár bünszerző vagy felbojtó, akár bünszövetkező vagy bűnsegéd legyen, elrendeltethetik a végett, hogy

a vádlott feltaláltathassék: midőn már elzárási, vagy letartóztatási, vagy előállítási parancs adatott ki ellene.

135. §. A vádlott házának, vagy lakhelyének kutatását a bűnvizsgáló bírák még akkor is elrendelhetik, ha elegendő okuk van hinniök, hogy azon házban olly tárgyak találtathatnak fel, mellyek a fenforgó büntett bebizonyítására, vagy a vádlott elmarasztalására szolgálnak.

136. §. Más személyek házait, vagy lakhelyeit a bűnvizsgáló bírák csak akkor kutathatják, ha valószínű, hogy a nyomban üzőbe vett vádlott ottan tartózkodik, vagy hogy abban az elkövetett büntett nyomaira akadhatni, vagy hogy azon házak tulajdonosai, vagy lakosai olly tárgyak birtokában vannak, mellyek a tényálladékhöz tartoznak, s egyszersmind elegendő ok van hinniök, hogy azon személyek e tárgyakat későbbben eltitkolhatnák. Ezen esetekben azonban a bűnvizsgáló bírák a házkutatás tárgyát és okait előlegesen kijelelni kötelesek.

137. §. A házkutatás indító okait, az ezt elrendelő tisztviselő, mindenkor a jegyzőkönyvbe iktatni köteles.

138. §. A házkutatást a bűnvizsgáló bírák mindig személyesen, megyékben a helybéli előljárók, — kerületekben és városokban pedig a képviselő testületből magok mellé vett egy egyénnek jelenlétében teljesítik.

139. §. A vádlott házának vagy lakhelyének kutatásánál, magának a vádlottnak, vagy ennek távollétében családja egyik tagjának, és ha ez sem lehetne, a szomszédnak kell jelen lenni; — ezen szabály minden más személyre nézve is áll, kinek háza vagy lakhelye kutatás alá vétetik.

140. §. A házkutatást azon személynek, kinél történik, legnagyobb kiméletével kell végrehajtani, és mindent kerülni, mi a törvény által kijelelt czélnek elérésére nem szükséges, s mi a ház lakóit ok nélkül háborgatná.

141. §. A vádlott papirosait vagy irományait a bűnvizsgáló bírák csak akkor foglalhatják el, midőn a vádlott olly büntettel terheltetik, mellynek felvilágosítására és bebizonyítására az illy elfoglalásból nevezetes eredményeket várhatnak, és egyedül azon esetekben, midőn a vádlott már elzáratott, vagy az eljárási parancs már kiadatott ellene.

142. §. Ezen papirosok vagy egyéb tárgyak, melyeket a bűnvizsgáló bírák gondviselésök alá vesznek, külön borítékba takartatnak, vagy edénybe vagy zsákba tétetnek, és a két bűnvizsgáló bíró pecsétével ellátva, melly mellé az illető tulajdonos vagy helyettese saját pecsétjét is nyomhatja, a jegyzőkönyvvel együtt beküldetnek; a felbontás azután az eljáró ítélőszék előtt, a vádlott jelenlétében történik.

143. §. A bűnvizsgáló bírák azon esetben, midőn a vádlott már elzáratott, vagy az elzárási parancs már kiadatott ellene, a vádlotthoz intézett vagy általa másokhoz írt leveleket lefoglалhatják és elolvashatják; egyszersmind a postahivatalt a vádlotthoz intézett levelek kiadására felszólíthatják, mire azonban felhatalmazva nincsenek, ha az elzárás a 197. §. értelmében az összebeszélés veszedelme miatt rendeltetett el.

144. §. Az ekkép lefoglalt leveleknek tartalmát, mennyiben ez a fenforgó váddal összefüggésben nincsen, a bűnvizsgáló bírák titokban tartják; midőn azonban közlése a bűnvizsgálatra károsan nem hathat, a levelek a vádlottnak, vagy annak, kihez intéztettek, eredetiben vagy másolatban átadatnak.

145. §. Midőn a lefoglalt levelek valamelly szökevény vádlottnak szólnak, ezek a 144. §. értelmében annak felhatalmazottjával, és ha a történt felhatalmazásról a bűnvizsgáló bírák értesítve nincsenek, a vádlott családjának egyik tagjával közöltetnek. Ha illy személyek nem léteznének, vagy ha ezek a közlött levelek elfogadásától vonakodnának, a bűnvizsgáló bírák ezen körülállást a levél írójának tudtára adni, és vagy a levelet visszaküldeni, vagy, midőn ez a vizsgálati irományokhoz csatoltatik, őt a lefoglalásról értesíteni kötelesek.

146. §. Midőn a vádlott elzárására okok ugyan léteznek, de az elzárási parancs vagy még nem, vagy csak összebeszélés félelméből a 197. §. értelmében adatott ki; a bűnvizsgáló bírák a 143. §-ban említett leveleket ugyan lefoglалhatják, de a vádlott, vagy felhatalmazottjának akarata ellen fel nem bonthatják.

147. §. Illy esetekben a bűnvizsgáló bírák a történt lefoglalásról a vádlottat azonnal, — vagy midőn ez jelen nincsen, felhatalmazottját, s ha a történt felhatalmazásról értesítve nincsenek, a vádlott családjának egyik tagját értesíteni kötelesek.

148. §. Midőn a vádlott, vagy helyettese a felbontást illy esetekben kívánják, a bűnvizsgáló bírák a 144. §-ban kijelelt szabályok szerint járnak el.

149. §. A bűnvizsgáló bírák szinte a 144. és 145. §§-ban kijelelt szabályokat követni kötelesek, midőn a vizsgálat folyamata alatt az elzárási parancs visszavétetett. Ellenben, ha az ítélőszék az elzárásnak helyet nem adott, akkor a lefoglalt levelek halasztás nélkül annak, kihez intéztettek, vagy a vádlottnak, vagy családjá egyik tagjának, vagy ezek hiányában a postahivatalnak visszaadatnak.

150. §. Az irományok s levelek kutatása, a magántitkoknak legnagyobb kiméletével történik, s minden esetre csak azon irományokra szoríttatik, melyek a fenforgó vádra nézve nyomadékkal birnak.

A tanúk kihallgatásáról.

151. §. A bűnvizsgáló bírák, mind azon személyeket mint tanúkat magok eleibe rendelik, kik a közvádoló, a sértett fél, a panaszló, vagy mások által mint olyanok jelettetnek ki, kiknek az elkövetett bűntettéről, részeseiről, vagy a vádra és védelemre szolgál bármelly körülményekről tudomásuk van.

152. §. A bűnvizsgáló bírák kötelesek ügyisztetés és költségkimelés tekintetéből, ha egyenlő hitelességgel és tényismerettel bíró több tanúk között választhatnak, a közelebb lakónak adni az elsőbbséget.

153. §. Minden tanúképen idézett személy megjelenésre köteleztetik, mennyiben azon személyek sorába nem tartozik, kik ezen kötelesség alól a jelen törvény által felmentetnek.

154. §. Az idézésre meg nem jelenő tanúkat bűnvizsgáló bírák azonnal 15 forint bírságra, vagy, ha nem fizethetnek, három napi fogságra ítélik; sőt sürgős esetekben

ellenök előállítási parancsot is adhatnak ki. A meg nem jelenők nevei pedig jegyzőkönyvbe iktattatnak.

155. §. Midőn a megjelenő tanú törvényes ok nélkül vallomást vagy esküt tenni a bírói megintés után sem akar: a bűnvizsgáló bíró által azonnal büntetés alá vonatik, de a melly 50 forint bírságot, vagy 10 napi fogságot felül nem haladhat.

156. §. Azon tanúk, kik betegség vagy gyengeség miatt a bűnvizsgáló bíró előtt meg nem jelenhetnek, lakásaikon hallgattatnak ki.

157. §. Ha a tanú más törvényhatóságban lakik vagy tartózkodik, akkor a bűnvizsgáló bírák idéztetését az illető hatóság büntető törvényszéki elnökéhez küldik, ki a tanút felelet alatt idéztetéséről haladék nélkül értesíttetni köteles. Ha pedig a tanú Magyarországon s a hozzákapcsolt részen kívül lakik vagy tartózkodik, idéztetése a királyi Helytartótanács útján eszközendő.

158. §. Tanúképen akaratauk ellen ki nem hallgattathatnak: az atyafiak, és sógorságban lévők egyenes ágon, a gyámszülőket és gyámgyermekeket is ide értvén; testvérek, és sógorok az oldalág második fokában, és a vádlottnak hitese társaik. — Miért is a bűnvizsgáló bíró köteles ezen személyeket, midőn tanúságtételre felhivatnak, tanúságmegtagadhatási jogukról értesíteni, mellyel ha nem élneek is, eskü alatt még sem hallgattathatnak ki.

159. §. Tanúságot nem tehetnek:

a) Papok, arra nézve, mi a gyónásban, vagy a papi hivattal járó titoktartás szentsége alatt fedeztetett fel előttök;

b) Bírák, mennyiben tanúságuk által hivatalos hallgatási köteleességeket megszegnék;

c) Ügyvédek, arra nézve, miről tisztök teljesítése közben a vádlott által értesítették.

160. §. Olly esetekben, midőn a vádlott korábbi élete, erkölcsi tulajdona, s hírének ismerete különös figyelmet igényel, — köteles a bűnvizsgáló bíró a helybeli előljáróktól ez iránt írásban bizonytságot kérni, és mind azon személyeket tanúképp kihallgatni, kik azon viszonyoknál fogva, mely-

lyekben a vádlottal állottak, ezekre nézve legjobb értesítést adhatnak.

161. §. A tanúk idézésében, ha ez írásba foglaltatik, csak akkor szükséges a bűnvizsgálati ügyet nyilván kijelelni, ha a bűnvizsgálat már meghatározott vádlott ellen van intézve. Egyéb esetekben elégséges azon általános megjegyzés, hogy az idézett tanú bűnvizsgálatban fog kihallgattatni.

162. §. Mindenik tanú, mind a két bűnvizsgáló bíró jelen és együtt létében külön külön hallgattatik ki; — a vádlott, vagy egyéb tanúk a szembesítés eseteit kivéve, jelen nem lehetnek.

163. §. A tanú vallomását élő szóval teszi, miért is, ha szólani tud, egyáltalában nem szabad azt írásban tennie.

164. §. Rendszerint mindenik tanú vallomása előtt megeskettetendő.

Az eskü szentségeire figyelmeztetés után, esküszik: hogy az elejébe adandó kérdésekre, félretévén gyűlölséget, kedvezést, és minden személyes tekintetet, igazat mondand, és azt, mi a dologra tartozik, el nem hallgatja. — Ha azonban a megesketés ellen a bíró előtt oly nehézségek forognának fen, mellyek azt nem javasolják, akkor a tanú, egyszerű intéssel, az igazság mondására szólíttatik fel, és csak akkor eskettetik meg, ha utóbb a fenforgott nehézségek eloszlanak.

165. §. Ha a bírónak oka van kétkednie: vallyon nem maga a tanú követte-e a büntettet, vagy nem részes-e benne? akkor mind addig elhalasztatik a megesketés, míg a tanúnak további kihallgatása által, vagy egyébkint el nem oszlatik a kétség.

166. §. Tanúknak soha fel nem eskettetnek — hanem csak értesítés végett hallgattatnak ki a tizennégy éves kort még el nem ért személyek.

167. §. A tanú, miután megeskettetett, kereszt és vezeték neve, születés és lakhelye, kora és vallása, s egyéb olyas viszonyok iránt kérdeztetik ki, mellyek személyes hitelességének megítélésére szolgálnak.

168. §. Az ügy érdeme iránti kihallgatáskor a bűnvizsgáló bírák kötelességében áll:

a) hogy a kihallgatandó tanút a kérdéses tett környüli-
állásos és összefüggő elbeszélésére mindig felszólítsák ;

b) hogy azt a beszédében előforduló hézagok pótlására,
úgy nyilatkozata homályos helyeinek vagy ellenmondásainak
felvilágosítására, illetőleg pedig elosztatására figyelmeztessék ;

c) hogy a kihallgatandó tanút különösen tudomásának
alapja, vagy is az iránt kérdezzék ki: ha vallyon az általa
elbeszélteket ön tudomásából merítette-e vagy csak másoktól
hallotta ?

d) hogy ha a kihallgatandó a dologra nézve magán
kívül még más alkalmas személyeket tudna, vele azokat
is megneveztessek.

169. §. Az ekkép külön külön tett, és a jegyzőkönyvbe
szóról szóra beiktatott nyilatkozat, a kihallgatott tanú előtt
felolvastatik, és ha akkor újabb észrevételek fordulnának
elő, ezek magának a szerkezetnek változtatása nélkül utána
iratnak ; a kihallgatott tanú pedig ezen nyilatkozatot aláírni,
vagy a helyett keresztvonásával ellátni köteles, mit ha meg-
tenni nem akarna, arról a jegyzőkönyvben említés tétetik.

170. §. Midőn a tanú elejébe személyek, vagy dolgok
megismerés végett terjesztetnek, azoknak pontos leírására,
és minden megkülönböztető jeleik előadására előlegesen fel-
szólítandó. Ollyas esetekben továbbá, hol a tévedés vagy
csalódás legkisebb gyanújától tarthatni, még ezen felül kö-
telességében áll a bűnvizsgáló bírónak, a megismerendő sze-
mélyel vagy dologgal egyetemben a tanú elejébe még más,
ahhoz a fő megismertető jelekben hasonló személyeket vagy
dolgokat is — ha lehetséges — előállítani, hogy az illetőt
közülök ön maga kiesmerje.

171. §. A vádlott a tanúkkal akkor szembesíttetik
ha ezek olly körülményeket vallottak, melyeket a vádlott
állandóul tagad, vagy máskép ad elő ; akkor is, midőn a
vádlott ön védelmére kívánja, hogy az ellene lévő tanú vele
szembesíttessék.

172. §. Azon személyek, kik tanúságot a 158. §. értel-
mében ön akaratukból tettek, a nélkül hogy arra kötelesek
lettek volna, a vádlottal nem szembesíttethetnek, ha csak
ez maga nem kívánná.

173. §. Midőn a tanúk vallomásai egymással tetemesen ellenkeznek, akkor erre nézve köztük is helye van a szembesítésnek, még ha a tanúk azok sorába tartoznának is, kik a 172. §. szerint a vádlottal nem szembesíttethetnek.

174. §. A tanúk rendszerint külön külön szembesíttetnek egymással, vagy a vádlottal; azonban a vádlott több személlyel is szembesíttethetik egyszerre, ha a bűnvizsgáló bíró azt látná, hogy a vádlott ez által előbb birathatik az igaznak mondására.

175. §. Szembesítés alkalmával az egymással szembesített személyek, minden egyes körülmény iránt, melyre nézve egymástól eltérnek, egymás ellen szembe hallgattatnak ki; és az ekkép tett kölcsönös feleletek azon rendben, melyben történtek, jegyzőkönyvbe iktattatnak.

176. §. A tanú mindig azon nyelven hallgattatik ki, mellyet legjobban beszél, s ha azt a bűnvizsgáló bíró nem értené, a kihallgatás a 227. §-ban megállapított mód szerint történik.

177. §. Tanúkihallgatás vagy szembesítés alkalmával a kihallgatott, vagy szembesített személyek magokviselését illető, és hitelességök megítélésére nyomadékkal bíró körülmények a jegyzőkönyvben megemlíttendők.

178. §. A bűnvizsgáló bírák mind azon személyeket, kik az elkövetett büntett által kárt vallottak, káruk becsülésének előadására felszólítják, és ez iránti nyilatkozatukat, ha írásba foglalják, a jegyzőkönyvhez csatolják, ha pedig szóval teszik, szóról szóra abba iktatják és azokat mind a két esetben a nyilatkozó kárvallottak aláírásaikkal, vagy keresztvonásaikkal elláttatják. Midőn ellenben a kárvallott, vagy hozzátartozói távollét, betegség, vagy más akadályok miatt ez iránt nem nyilatkozhatnának, vagy midőn a vádlott, kivel nyilatkozatuk mindig közöltetik, vagy magok a bűnvizsgáló bírák ebben meg nem nyugodnának: akkor az okozott kár becsüje, vagy a bűnvizsgáló bírák, vagy ezek jelenlétében, ahhoz értő legközelebbi, megeskendő személyek által történik, és a becsülevél általok aláírva a jegyzőkönyvhez csatoltatik.

A vádlott ellen kibocsátandó megjelenési, előállítási, letartóztatási és elzárási parancsokról.

179. §. A bűnvizsgáló bíró a vádlottat kihallgatás végett egyszerű megjelenési parancs által idézi maga elejébe, kivéve a 184. §-ban előforduló eseteket.

180. §. Az idézés rendszerint írásba foglaltatik, de ha az idézendő a hely színén, vagy annak szomszédságában tartózkodik, az idézés egyik helybeli előljáró vagy törvényhatósági szolga által élő szóval is történhetik.

181. §. Ha ezen parancsolatra az idézett meg nem jelenik, azonnal előállítási parancs adatik ki ellene.

182. §. Ezen előállítási parancs rendszerint írásban adatik ki, kivéven ha a késedelem veszedelemmel jár, vagy ha kóborlót kell előállítani.

183. §. Az előállítási parancs a végrehajtónak kötelességévé teszi, hogy a névével, lakhelyével, vagy ha ezek ismeretlenek volnának, máskép kijelelt vádlottat, az ellene fenforgó vád iránti kihallgatás végett, az idéző bíró elejébe hozza, s abban egyszersmind a helybeli előljáróknak meghagyatik, hogy szükség esetében a parancs végrehajtására segédkezeket nyujtsanak.

184. §. Előállítási parancs előleges idézés nélkül kiadathatik:

a) minden ollyas büntettről vádlott ellen, melly két évi rabságnál nagyobb büntetést vonhat maga után;

b) olly vádlott ellen, kinek megszökésétől vagyontalansága miatt félni lehet, és ki a bűnvizsgáló bírák által kihallgatott legalább két tanú vallomásánál fogva valamelly büntett elkövetéséről vádoltatik.

185. §. Tettenkapási esetekben a bűnöst mindenki le tartóztathatja, de őt késedelem nélkül egyik vagy másik bűnvizsgáló bírónak, vagy a helybeli előljáróknak átadni köteles. Tettenkapás pedig az, midőn a büntett elkövetésén valaki rajta éretik, vagy azok által, kik rajta érték, nyomban üzőbe vétetik.

186. §. Letartóztatási parancs kiadathatik:

a) midőn valaki magát önkényt valamelly büntett elkövetéséről vádolja, melly két évi rabságnál nagyobb büntetést vonhat maga után;

b) midőn valamelly személy ellen, kihallgatása közben, erős gyanú támadt, hogy a büntettet elkövette, vagy hogy részt vett benne;

c) midőn szökés veszedelme forog fen.

187. §. Letartóztatási parancs adathatik ki továbbá azon esetekben, midőn az előállítási parancs következtében, az idéző bíró elejébe hozott vádlott nem hallgattatik ki azonnal; a kihallgatásnak azonban, mihelyest csak lehetséges, minden esetre pedig 24 óra alatt, meg kell történnie, és az okot, hogy miért nem történhetett előbb, mindig a jegyzőkönyvbe kell iktatni.

188. §. Midőn valamelly verekedés, összezsúrdulás, vagy lázadás alkalmával nagy büntettek követtettek el, és szerzőik azonnal ki nem tudhatók, a bűnvizsgáló bírák minden jelenvalóknak, kik nem tökéletesen menttek a részesség gyanújától, letartóztatását elrendelhetik, de ennek semmi esetben sem szabad 24 óránál tovább tartani, kivéven ha valaki ellen olly gyanú támadna, mellynél fogva letartóztatási parancsnak van helye.

189. §. A letartóztatás az elzárásra nézve megállapított szabályok szerint történik; de mindig a vádlottnak szállásán, vagy ha ez a hely színén volna ugyan, de a bűnvizsgáló bírák abbani őriztetését lehetetlennek tartanak, a büntető fogháztól különböző letartóztatási helyen hajtatik végre.

190. §. A letartóztatási parancs élő szóval adatik tudtára a vádlottnak, és arról, hogy ez megtörtént, a jegyzőkönyvben említés tétetik; midőn pedig a vizsgálat folyamata alatt, a letartóztatásra szolgáló okok megszűntek, azonnal szabadon bocsáttatik a vádlott.

191. §. A letartóztatott vádlottat, a 187. §-ban érintett esetet kivéve, azonnal, ha pedig a bűnvizsgáló bírák a hely színén jelen nem volnának, haladéok nélkül oda elindulni, s őt megérkezésök után 12 óra alatt kihallgatni kötelesek;

az útnak indulás vagy kihallgatásnak elhalasztása, mellynek okai mindig a jegyzőkönyvbe iktatandók, felelőssé teszi a késedelmes eljáró bírót.

192. §. Elzárási parancsot felségsértés, hűtelenség, hamis pénzverés és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben a feltörvényszék, egyéb büntetteknel egyedül az első bíróságú törvényszék, és csak akkor adhatnak ki, midőn már a vádlott a bűnvizsgáló bírák által kihallgattatott és ezeknek az elzárás szüksége feletti jelentésére a közvádlo véleményt adott.

193. §. Illy esetekben, a bűnvizsgáló bírák a vizsgálati irományokat, mihelyest az elzárás szükségét látják, azonnal az ítélőszék elnökének beküldik, ez pedig a közvádlonak általadja, ki véleményét 24 óra alatt benyújtani, és más nap az ítélőszék felette végzést hozni köteles.

194. §. Elzárási parancs azon esetben adatik ki, midőn erős gyanú van valamely személy ellen, hogy ollyas bebizonyodott büntettet követett el, vagy részt vett benne, melly a kiviláglott körülményekhez képest legalább öt évi rabságot vonhat maga után.

195. §. Elzárási parancs továbbá, erős gyanú esetében valamely személy ellen kisebb büntettnél is adathatik ki, ha attól tarthatni, hogy a vádlott magát szökés által a bűnvizsgálat alól elvonja. Illy esetben azonban az ítélőszék a bekövetkezhető büntetés nagyságát, nem különben a vádlottnak családi, vagyon és egyéb viszonyait, úgy eddigi magaviseletét is tekintetbe venni tartozik.

196. §. Elzárási parancs soha sem adathatik ki, ha olly büntett iránt tétetik vád, melly egy évi rabságnál kisebb büntetést von maga után; — kivétetnek mindazáltal a 197. §-ban említett eseten kívül még azok, midőn a vádlott kóborló, vagy szökés gyanújával terhelt külföldi.

197. §. Elzárási parancs a nélkül, hogy szökés veszedelme forogna fen, adathatik ki ollyan személy ellen, ki valamely büntett erős gyanújával terheltetik, ha egyszersmind az illető eset körülményeinél fogva attól tarthatni, hogy a vádlott vétkes társaival öszvebeszélés által a bűnvizsgálat hátráltatására, vagy kijátszására fog szabadságá-

val visszaélni. — Ha a kiviláglott körülmények azonban arra mutatnak, hogy a vádlottat egy évi rabságnál kisebb büntetés érendi, akkor ezen elzárás, ide tudva a letartóztatási időt is, semmi esetre tíz napnál tovább nem tarthat; sőt nagyobb büntetés esetében is, az elzáratási parancs azonnal megszüntetendő, mihelyest összebeszéléstől többé nem tarthatni, vagy e miatt a bűnvizsgálat már nem veszedelmeztetik.

198. §. Az elzárási parancs az elzárandónak kereszt és vezetéknevén, lakhelyén és azon vád megemlítésén kívül, mellynél fogva az elzárás elrendeltetett, hivatkozást foglal magában azon törvényre, mely az elkövetett tettet büntetnek mondja. A parancs az elzárandónak mindig előmutatatik, és ha kívánja, másolatban általadatik.

199. §. A vádlott, kinek el kellene záratnia, vagy ki már el is záratott, elegendő biztosság mellett, a felségsértés, gyilkosság és gyújtogatás eseteit kivéve, szabadon bocsátását kívánhatja; mi azon esetre, ha a fenforgó körülményeknél és az ajánlott biztossági sommánál fogva remélhetni, hogy a vádlott szabadságával szökésre vagy összebeszélésre vissza nem élend, tőle meg nem tagadtatik.

200. §. Elegendő biztosság alatt egyedül pénzbeli biztosítás értetik; a biztosító somma pedig, a vádlott nagyobb vagy kisebb vagyonosságához úgy a vádlottat érhető büntetés nagyságához, nem különben a kártérítés — és vizsgálati költségekhez képest az eljáró ítélőszék által leszen meghatározandó.

201. §. A meghatározott biztosító sommát a vádlott maga, vagy a kezesek, kik tudniillik helyette arra nézve egészben vagy részben kezességet vállalnak, azonnal kész pénzben vagy zálogban az ítélőszék pénztárába olly világosleköötéssel teszik le, hogy a vádlott, ügyének végső ellátásáig, minden bírói idézésre, a 203. §-ban érintett elítélés terhe alatt az illető bíró vagy bíróság előtt személyesen meg fog jelenni.

202. §. Készpénz vagy zálog hiányában maga a vádlott ugyan nem, de azon kezesek, kik a biztosító somma bátoroságitására elegendő vagyont mutatnak elő, a vádlottért.

betáblázott kötelezvénynyel is jót állhatnak, melly szóbeli per útján lészen rajtok megveendő.

203. §. Midőn a biztosság mellett szabad lábon maradt vádlott, magát a bűnvizsgálat alól szökés által vagy bármikép elvonja, akkor idézése a bűnvizsgáló birónak jelentésére az eljáró ítélőszék elnöke által az illető és az ezzel szomszéd törvényhatóságokban, — a királyi Helytartótanács útján pedig az egész országban közhirrre tétetik; és ha a kiszabott határidő alatt meg nem jelenik, az ítélőszék által a biztossági somma elítéltetik, melly az illető hatóság pénztárába tétetvén, annak tulajdonává válik. Ezen ítélet ellen helye van a biztossági sommába való visszahelyeztetésnek, ha a később megjelenő vádlott azon akadályokat, melyek a határidőrei megjelenését lehetetlenné tették, azoknak megszűnése után legalább nyolcz hét alatt előadja. Ugyan ezen feltételek alatt a biztossági sommába való visszahelyeztetési kereset a kezecskét és a vádlott örököszeit is illeti.

204. §. A biztosság mellett vagy a nélkül szabad lábon maradt vádlott elzáratik: ha birói idézésre elégséges ok nélkül meg nem jelenik, vagy ha szökésre készületeket téssen, vagy már el is szökött; s ekkor az illető körülményekhez képest, elfogatása a többi büntető hatóságokhoz intézett nyomozó levelek útján is szorgalmaztatik. Az ekkép elzárt vádlottak a fenforgó ügyben többé szabad lábon nem védhetik magokat.

205. §. Elzáratik továbbá a biztosság mellett vagy a nélkül szabad lábon hagyatott vádiott, midőn szabadságával új büntett elkövetésére visszaélt: azonban ekkor is az ítélőszék az újabban elkövetett büntetthez alkalmaztatott biztossági sommának letétele mellett, a vádlott szabad lábon maradását elrendelheti; kivéven azon esetet, midőn a vádlott a fenforgó vagy azzal hasonnemű büntettbe visszaesik, vagy midőn öt évi rabságot maga után vonó új büntettet követett el.

206. §. A biztossági pénz, zálog, vagy kötelezvény visszaadatik, mihelyest a vádlottnak az ítélet kihirdtetetik, vagy a vádlott a 204. és 205. §§-ban megállapított esetekben elzárattott.

207. §. Midőn öt évi rabságnak kisebb büntetésre ítélt vádlott az ítéletet felebbviszi, és perének vég eldöntéseig újabb biztosság mellett szabad lábra való állítását kéri, akkor a felett: valyon elegendő-e az ajánlott biztosság? — az eljáró ítélőszék fog ítélni, és ezen ítélettől felebbvitelnek helye nincsen.

208. §. Az ítélőszék által kiadott elzárási parancstól minden esetben helye van a felebbvitelnek, de melly az eljárást fel nem függeszti.

209. §. Felebbvitelnek helye van azon végzés ellen is, mellynél fogva a biztosság mellett szabadon bocsátási kérelem az ítélőszék által elvettetett, vagy a biztossági somma kelletinél nagyobbra szabotott.

210. §. A felebbvitel azon büntetteknel, hol a feltörvényszék mint első bíróságu törvényszék ítélt, a főtörvényszékhez, — egyebeknel a feltörvényszékhez, mind a két esetben az elzárási végzés kihirdetése után három nap alatt történik.

211. §. A vádlott által közbevetett felebbvitel mindig írásban történik, és a közvádlóval három nap alatt adandó nyilatkozat végett közöltetvén, ezzel együtt 24 óra alatt az illető ítélőszéknek beadatik, melly legközelebbi üléséből az illető irományokat a fel- vagy főtörvényszékhez küldi.

212. §. A közvádló az ítélőszék végzéseit felebbviheti a következő esetekben:

a) midőn az általa kívánt elzárási parancsnak hely nem adatott;

b) midőn a 225. §-ban kijelelt esetekben véleménye ellen az elzárási parancs megszüntetett;

c) midőn a biztosság melletti szabadon bocsátás véleménye ellen elrendeltetett, vagy a biztossági somma kelletinél kisebbre szabotott.

213. §. A közvádló által közbevetett felebbvitel, ha az a végzés kihirdetése után azonnal történik, a 212. §. b) és c) eseteiben a végzés fogamatba vételét mindig felfüggeszti, az a) esetben pedig csak akkor, midőn a vádlott már le van tartóztatva.

214. §. A közvádlo által közbevetett felebbvitel után a vádlottnak, észrevételei megtételére 24 órá engedtetik, mely időnek elfolyta után, az illető irományok a 211. §. rendelete szerint felküldetnek.

Az elzárt vádlottali bánásmódról.

215. §. Minden elzárás a vádlott személyének és becsületének legnagyobb kiméletével történik, s ellene soha több erőt használni nem szabad, mint mennyi elzárására szükséges.

216. §. Az elzárt a bűnvizsgálati fogházban tartatik; a bűnvizsgáló bíró azonban a vizsgálat ideje alatt akármikor a vádlottnak kívánatára s költségére, annak tulajdon lakásában őriztetését elrendelheti, ha ez által az elzárás célját szinte biztossággal elérhetni.

217. §. Az elzárandó mindenik személytől, előleges megmotozása mellett, mennyiben tudniillik ezt egyes esetekben a bűnvizsgáló bíró szükségesnek látná, mind az, mi szökésére eszközül szolgálhatna, elvétetik, és a bűnvizsgálati jegyzőkönyvben megemlíttetvén — az eljáró törvényszék őrizetére bízatik. — Levetkeztetés melletti motozásnak csak akkor van helye, midőn a bűnvizsgáló bíró azt különös, a jegyzőkönyvbe iktatandó okoknál fogva szükségesnek tartaná.

218. §. Az elzárt ellen több megszorítást elrendelni nem szabad, mint mennyi szükséges, hogy el ne szökhessék, és hogy a vizsgálat kijátszására szolgálható minden befolyás eltávolíttassék.

219. §. Az elzártnak meg nem tilthatni, hogy magát saját költségén a többiekétől különböző élelemmel elláttassa, — ha azonban a bűnvizsgálat kijátszásától félni lehetne, akkor a bűnvizsgáló bíró elrendelheti, hogy az ételek az elzárás helyén, vagy általa kijelelt személy által készíttessenek.

220. §. Az elzárttól a szokott kéjelmesség és foglaltosságai meg nem tagadhatók, mennyiben az elzárás céljával összeférnek, és a biztosságot nem veszélyeztetik.

221. §. Az elzárt, leveleket küldhet és vehet, ha a bűnvizsgáló bírónak eziránt kifogása nincsen; a bírói ható-

ságokhoz pedig szabadon intézhet levelet a nélkül, hogy a bűnvizsgáló bíró azt elolvashassa.

222. §. Az elzárt vádlott bírói engedelem nélkül látogatásokat el nem fogadhat. Az engedelem meg nem tagadtathatik:

a) midőn az elzárt csak azért nem védelmezheti magát szabad lábon, mivel a kezességi sommát le nem tette;

b) midőn bár mely elzárt egy általa kijelelt orvos, vagy vallása papjának látogatását kívánja; — vagy

c) midőn az atyjafia, védője, vagy olly személyek akarják meglátogatni, kik ügyes bajos viszonyokban állanak véle.

Ha mindazáltal a bűnvizsgálatra káros befolyással leendő összebeszéléstől tarthatni: akkor ezen látogatások csak bírói személy jelenlétében engedtetnek meg, vagy a fenforgó körülményekhez képest egészen eltiltatnak; az eltiltás okai azonban a jegyzőkönyvbe iktattatnak. — A közvádlónak a perbefogás kérdésében a 249. §. szerint adott véleménye után az elzárt vádlott védőjével szabadon értekezhetik.

223. §. Akár ezen, akár más személyek az elzárt látogatására, csak ennek saját kívánatára, vagy megegyezésével nyerhetnek engedelmet.

224. §. Az elzártat sem kötözni, sem reá bilincset tenni nem szabad, kivévn a következő eseteket:

a) midőn az elzárt szökésre készülteket teszen, és a szökés veszedelmét máskép elhárítani nem lehet;

b) midőn az elzártnak veszedelmes volta miatt a felügyelők vagy másoknak biztossága a bilincsre tételt elkerülhetlenné teszi.

225. §. Midőn a bűnvizsgálat folyamata alatt az elzárás okai megszűnnek, köteles a bűnvizsgáló bíró az íromnyokat azonnal a közvádlónak beküldeni, ki is e tekintetben az ítélőszékre véleményt adván, ez azonnal, vagy legfelébb 24 óra alatt a kérdés felett ítéletet hoz, mellynek következtében, ha a további elzárás szükségesnek nem találtatott, a vádlott azonnal szabadon bocsáttatik.

A vádlott kihallgatásáról.

226. §. A kihallgatás végett idézett vádlott személyesen megjelenni tartozik, és a hozzá intézett kérdésekre élő szóval felel, feleletre azonban nem kényszeríttethetik. A vádlotthoz intézett kérdések, és annak feleletei azon formában mint történtek, szóról szóra a jegyzőkönyvbe iktattatnak, és a vádlott megkivánhatja, hogy nevét a jegyzőkönyv mindenik lapjára felírhasssa.

227. §. Ha a kihallgatandó, a bűnvizsgáló bíró által nem értett nyelven beszél, akkor a kihallgatás előlegesen megeskendő tolmács közbejöttével történik.

228. §. Ha a vádlott süket, de olvasni tud, akkor a hozzá intézett kérdések írásban adatnak elejébe; ha pedig a vádlott néma, de írástudó, felszólíttatik, hogy a feleleteket önmaga írja a jegyzőkönyvbe. Ha végtére a kihallgatásnak ezen két neme sem lehetséges, akkor a vádlott jelbeszédét értő két személy, vagy ollyasok eskü alatt alkalmazzatnak, kik különben is a süket-némákkal jelbeszéd ügyességével bírnak.

229. §. A vádlott mindenekelőtt kereszt és vezetékneve, kora, vallása, születése, lakhelye, szülői, polgári állapota, keresetmódja, vagyona, családbeli és egyéb személyes viszonyai iránt kérdeztetik ki, és az ellene fenforgó, a bűnvizsgáló bíró által előadandó vád tárgyának körülállásos és összefüggő elbeszélésére felszólíttatik.

230. §. A további kikérdeztetés a mellék körülményekre, az előforduló hézagok pótlására, a netaláni ellenmondások elosztatására, és még arra irányzandó, hogy a vádlott minden ellene fenforgó tényekről értesítettén, védelmére tökéletes alkalmat nyerjen.

231. §. Minden kérdést, melly olly ténykörülményeket foglal magában, mellyek még csak a vádlottnak feleletei által megállapítandók, a lehetőségig ki kell kerülni; különösen a büntársak iránti tudakozódáskor meghatározott neveknek említése, vagy meghatározott személyeknek, mint büntársaknak kijelélése, mennyire csak lehetséges, elmellőzendő, s.

meghatározott személyek iránt kérdést csak akkor kell tenni, midőn az általános kikérdezés nem vezet célhoz.

232. §. Azon tárgyak, melyek a vádlott elmarasztalására szolgálnak, vagy általában a büntettre vonatkoznak, megismerés végett elejébe terjesztendők.

233. §. A bünvizsgáló bíró szenvedelem nélkül köteles kihallgatni a vádlottat; ígéreteket és ámitásokat, valamint erőszakot és fenyegetéseket, hogy a vádlott vallomásra bírassék, vagy bár mely nyilatkozatokat tegyen, használni nem szabad.

234. §. A vádlottat, ha teljességgel nem, vagy bizonyos kérdésekre nem akar felelni, arra kell figyelmeztetni, hogy a felelet megtagadása által magát azon veszedelemnek teheti ki, hogy némelly védelmi pont vizsgálatlan maradand, és az ellene fenforgó gyanú új erőt nyerend.

235. §. Ha a vádlott süketnek, némának, tompaelműnek, vagy örültnek mutatkozik, akkor a bünvizsgáló bíró tanúk és műértők által a valóságot kinyomozza, és ha tetetés világlik ki, olyképen bánik a vádlottal, mint a 244. §. értelmében azzal, ki felelni nem akar,

A sértett vagy kárvallott félről.

236. §. Ha a sértett vagy kárvallott fél a büntető eljáráskor a 3. §. kijelelt polgári keresetjogával akar élni, köteles ezen szándékát vagy mindjárt a büntett bepanaszlása alkalmával, vagy később a bünvizsgálat folyamata alatt a bírónak bejelenteni, s benyújtandó vádiratában azon tényeket kijelelni, melyeken keresetét alapítja.

237. §. A vádlott a sértett fél keresete iránt, ennek előleges közlése mellett, a bünvizsgáló bíró által kihallgatattatik, és feleletei a jegyzőkönyvbe iktattatnak. Az eljárás egyébiránt a magánjogi szóbeli per szabályai szerint történik, oly formán azonban, hogy ezen kereset felett a büntető perrel együtt a törvényszék fog ítélni.

238. §. Midőn a vádlott a polgári kereset ellenében oly követelésekkel áll elő, melyek magánjogi viszonyokból erednek, vagy midőn a sértett fél keresetének támogatására

magánjogi bizonyításokat hoz fel, akkor a bíró ezen viszonyok fejtegetésébe nem ereszkedvén, a feleket ezekre nézve a polgári bíró elejébe utasítja.

A bűnvizsgálat berekesztéséről és jegyzőkönyvéről.

239. §. A bűnvizsgáló bíró a közvádlót időről időre, és minden esetre hét nap alatt egyszer, a bűnvizsgálat folytatásáról értesíteni tartozik.

240. §. A bűnvizsgáló bíró vizsgálatát rendesen két hónap alatt befejezni, ezen időközben pedig vizsgálatát mind addig folytatni köteles, míg a néki bejelentett, vagy általában tudomására jutott minden ismeretforrások ki nem merítették.

241. §. Rendkívüli esetekben, midőn a fenforgó körülmények, a szakadatlanul folytatott bűnvizsgálatot ezen két hónap alatt befejeztetni nem engedik, a bűnvizsgáló bíró a be nem fejezhetés okait kijelelni, és az irományokat a perbefogás elnökének beküldeni köteles, s a perbefogó szék legközelebbi ülésében a halasztás okai felett itélni, és azokat helyeseknek találván, a vizsgálatnak befejezését záridő kijelélése mellett elrendelni tartozik; ellenkező esetben pedig, ha a bűnvizsgálatot kimerítőnek találja, az illető irományokat a közvádlónak átküldi, hogy ez a 249-dik §. értelmében eljárjon.

242. §. A bűnvizsgáló bíró a vádlottat a vizsgálat berekesztésével azon jogáról értesíteni köteles: miszerint a perbefogás kérdésének eldöntése előtt a 250-dik §-ban megállapított rendszabályhoz képest védelmét a perbefogás elhárítására írásban benyújthatja; hogy pedig erről a vádlott értesítettett, az a jegyzőkönyvben világosan megemlíttendő.

243. §. A bűnvizsgáló bírák eljárásukat körülményesen írásba foglalni, és folyó lapszámmal ellátott jegyzőkönyv formájába szerkeszteni kötelesek, mellynek elején az eljárás helyét, évét és napját, nem különben a jelenvoltak neveit, úgy a vizsgálatra alkalmat szolgáltatott okokat megemlíttvén, a kiviláglott körülményeket történeti rendben hiven elősorozzák.

244. §. A kihallgatott személyeknek tett kérdések és feleletek azon formában, mint előadattak, és mindig azon pontok után iktattatnak be, melyekben reájok hivatkozás történik.

245. §. A műértők véleményei azon helyen iktattatnak be, mellyen azt a történeti előadás rendje megkívánja.

246. §. Berekeszti az egészet az okozott kárnak becsüje, és a netalán biztosság mellett szabadon bocsátott vádlottnak személyes leírása.

247. §. Az ekkép szerkesztett jegyzőkönyvet a bűnvizsgáló bírák aláírják, és mind azokkal, mik az előbbeni §§. értelmében hozzá csatolandók, az illető közvádlónak beküldik.

248. §. A közvádló a beküldött irományok megtekintése után, ha véleménye szerint a bűnvizsgálat kimerítve nincsen, a bűnvizsgáló bírót, az előforduló hiányok kijelelése mellett, azonnal a bűnvizsgálat folytatására felszólítja, ki is a hiányok pótlása után, az irományokat újra a közvádlónak beküldeni köteles.

XI. FEJEZET.

A perbefogásról és ennek következményeiről.

249. §. A közvádló minden vizsgálati irományok egybevetése után, a vádlottnak perbefogása vagy felmentése iránti véleményét, a perbefogó szék elnökének, az irományok beküldésétől számítva legalább hat nap alatt, írásban beadni; a perbefogó szék pedig legközelebbi ülésben a kérdés felett végzést hozni köteles.

250. §. A vádlottnak szabadságában áll, időközben védelmét a perbefogás elhárítására, vagy magának, vagy szabadon választandó védője által írásban benyújtani, a nélkül azonban, hogy e miatt a perbefogás feletti végzés későbbre halasztathassék, ha csak olly körülmények nem fedeztetnek fel a vádlott által, melyek a közvádlónak véleménye szerint is, a bűnvizsgálat folytatását szükségessé teszik.

251. §. A védő a vádlottal bírói személy jelenléte nélkül értekezhetik, és a bűnvizsgálati irományokat, a közvádló véleményével együtt, megtekintheti; mi végre ezek a törvény-

hatóság, vagy illetőleg királyi udvari főtörvényszék pertárában hat nap kitéve maradnak.

252. §. A perbefogó szék az elejébe terjesztett bűnvizsgálati irományok nyomán, melyek a jegyző által egész kiterjedésekben felolvastatnak, nem nyilvános ülésben a vádlottnak perbefogatását vagy felmentését elrendeli.

253. §. A perbefogás elrendelésére szükséges:

1. hogy a büntett elkövetése bizonyos vagy legalább igen valószínű legyen és ezen felül

2. hogy a vádlott elkövetett büntettet megvallja, vagy hogy rajta kaptatott legyen, vagy hogy súlyos gyanú legyen ellene; — és hogy egyszersmind,

3. olyas körülmények ne forduljanak elő, melyek egyes esetben a tény bűnös voltát megszüntetik.

254. §. Ezen bírói végzés magában foglalja:

a) a vádlottnak megnevezését;

b) a közvádoló kereseterei hivatkozást;

c) azon büntett előadását, mellynél fogva a perbefogás elrendeltetett, a büntett nemét meghatározó ténykörülményekkel együtt;

d) azon törvénycikk idézését, mely szerint a tett mint büntett, büntetés alá vonatandó.

255. §. Midőn a 253-ik §-ban kijelelt feltételek valamelyike hiányzik, végzés által kimondatik, hogy a perbefogásnak helye nincsen.

256. §. Midőn a perbefogás csak azért nem rendeltek, mert az eljáró perbefogó szék nem az illető, vagy azért nem, mert a tett büntetésre méltónak mntatkozik ugyan, de mint rendőri kihágás nem a büntető törvényszék elejébe tartozik: akkor a perbefogó szék az ügyet az illető hatósághoz utasítja, és a netalán elzárt vádlottnak szabadon bocsáttatását, ha az elzárás okai megszűntek, elrendeli.

257. §. Midőn a perbefogó szék valamelly meghatározott büntett miatt perbefogást rendel, az ezen büntettel kapcsolatban lévő rendőri vétségrőli ítélethozás is a törvényszéket illeti.

258. §. A perbefogás elrendelése után, az eddiglen biztosság nélkül szabad lábon maradt vádlott ellen elzárási

parancsot ad ki az ítélőszék azon esetben, ha a bűnvizsgálat és perbefogási idő közt a körülmények úgy változtak, hogy a perbefogott szökésétől tarthatni, és ez elegendő biztosságot adni, vagy kezeseket állítani nem tudna, felmentés esetében pedig az elzárt vádlott azonnal szabadon bocsáttatik.

259. §. Ha a perbefogásnak hely nem adatott, akkor a vádlott ugyanazon tett miatt nem vonathatik többé bűnvizsgálat alá, ha csak újabb nyomós bizonyságok nem világlanak ki ellene, melyeknél fogva a vizsgálat ismétlését szükségesnek látja a közvádló.

260. §. Nyomós bizonyságoknak csak azok tekintethetnek, melyeknél fogva alaposan várhatni, hogy vagy saját nyomadéku által, vagy kapcsolatban az elébbeni gyanúkkal, most már a tett bebizonyítását, és a vádlott perbefogását vonhatják magok után.

261. §. Perbefogó vagy felmentő végzés az elszökött vagy bármikép eltávozott vádlottra nézve is hozathatik.

262. §. A perbefogó szék végzésétől felebbvitelnek helye nincsen.

263. §. A perbefogó vagy felmentő végzés, a közvádlónak más nap mindig írásban kiadatik.

264. §. A felmentő végzés a vádlottal, és a polgári keresettel fellépett sértett féllel három nap alatt szinte írásban közöltetik.

265. §. A perbefogó végzés az elzárt vádlottnak szóval kihirdettetik, a szabad lábon maradottal pedig az idézéssel együtt közöltetik.

266. §. A közvádló a perbefogó végzés vétele után vádlevelét legfeljebb három nap alatt az ítélőszék elnökének benyújtani köteles.

267. §. A vádlevel magában foglalja:

a) a vádlott nevét, polgári állapotját, korát, lakását vagy tartózkodási helyét;

b) a vád alapjául szolgáló büntett előadását, és azon törvénycikknek reá alkalmazását, mellynél fogva a vádlott büntetés alá vonatandó;

c) a perbefogó végzésnek másolatát.

268. §. A vádlelvel együtt a közvádoló azon tanúk és műértők lajstromát is benyújtja, kik a közvád támogatására, úgy a sértett fél- és a vádlott részére, az ítélőszék által kihallgatandók, valamint azon tanuknak névsorát is, kiknek vallomásait csak felolvastatni kívánja, s ennél fogva berendeltetésöket feleslegesnek tartja.

269. §. A vádlelvel nem különben a tanúk lajstroma s névsora két párban nyújtatik be az elnöknek, ki a fenforgó körülményekhez, s az elítélendő ügyek számához képest, az idézési határidőt a vádlelvelben kijeleli, de a melly, ennek kézhez adásától a megjelenési napig számítva, 15 napnál rövidebb, és harmincznál hosszabb nem lehet; kivéven az 52. §-ban kijelelt eseteket, mellyekben a vádlott lakásának távolságához képest 60 napra is kiterjesztethetik az idézés.

270. §. Az ekkép szerkesztett, s az ítélőszék elnökének aláírásával s pecsétjével ellátott vádlelvelnek, és az említett lajstromnak egyik párja a közvádólónak visszaadatik; a másik pár pedig az 52 §-ban kijelelt esetekben királyi Tábla hites jegyző, — más büntetteknél ellenben, megyékben, Kővárvidéken és Túró-mezején, eskütt, — a Jász, Kún, és Hajdú kerületekben, községi jegyző vagy irnok, — Fiume, s Buccari városában és kerületében, szabad királyi, úgy Arad, Eszék Felsőbánya és Pécs városokban, törvényszéki irnok, — és a szepesi XVI. városokban helybeli jegyző által a vádlott kezéhez adatik, vagy távolléte esetében lakása ajtajára szegeztetik, és az ekkénti megadásról szóló bizonyítvány a közvádólónak azonnal beküldetik.

271. §. A szabad lábon maradott vádlott két nappal a kijelelt határidő előtt az ítélőszék elnökénél személyesen megjelenni, a közvádoló pedig erről őt a vádlelvelben értesíteni tartozik.

272. §. Megjelenésekor a vádlott lakását vagy tartózkodása helyét kijelelni, és ezt, ha változtatná, azonnal szinte az ítélőszék elnökének bejelenteni köteles.

273. §. Ha a vádlott a kiszabott időre meg nem jelenék, az elnök jelentésére elzárási parancs mellett elfogatását rendeli el az ítélőszék.

274. §. A perbefogott a vádlelél vétele után, három nap alatt köteles kijelelni azon tanúkat és műértőket, kiket ne talán a lajstromban kijelelteken kívül vagy azok közül, kiknek vallomásait a közvádó csak felolvastatni véli, az ítélőszék elejébe rendeltetni kíván.

275. §. Ezeknek nevei azonnal a közvádónak beküldetnek, ez pedig szinte három nap alatt azon tanúkat és műértőket kijeleli, kiket részéről még pótlólag az ítélőszék elejébe rendeltetni kíván.

276. §. A 158 §-ban kijelelt személyek, mennyiben a kárvallottak sorába nem tartoznak, csak a vádlott kívánságára, vagy megegyezésével rendeltethetnek az ítélőszék elejébe; a berendelő levélben azonban világosan megemlítendő, hogy akaratok ellen megjelenésre nem köteleztetnek.

277. §. Az ítélőszék elejébe rendelendő tanúk lajstroma, melyre az elnök a megjelenés napját feljegyzí, a bűnvizsgáló bírónak a végett adatik ki, hogy a tanúkat és műértőket a megjelenési határidőre berendelje.

278. §. Az ítélőszék helyén, vagy attól hat órányi távolságra lakók, a berendelés napjáról legalább három nappal a parancsolt megjelenési idő előtt értesítendők, a távolabb lakókra nézve pedig ama három napon felül, minden 4 órányi távolságra, még egy nap számittatik.

279. §. A tanú, meg nem jelenése esetében, az ítélőszék által büntetés alá vonatik. Ezen büntetés azonban 100 ft. bírságot, vagy 20 napi fogságot felül nem haladhat; és ezen kívül a meg nem jelenő tanú még azon költségek megtérítésében is elmarasztaltatik, melyek az általa okozott késedelemből származtak.

A tanúkat berendelő levélben jelen §. rendeletére mindig hivatkozás történik.

280. §. Az elzárt vádlott a vádlelél benyújtása után azonnal, a szabad lábón maradott pedig megjelenése napján, védőjének választására az ítélőszék elnöke által felszólítatik, mit ha nem tenne, vagy magától már nem tett volna; védelmére törvényhatósági ügyész, vagy más hites ügyvéd rendeltetik.

281. §. Az ítélőszék csak az illető hatóság kebelében gyakorló ügyvédek sorából rendelhet védőt, kit az elnök erről értesíteni, az pedig e tisztet felvállalni köteles. — Büntető törvényszéki ügyvéd csak az lehet, ki a szokott ügyvédi vizsgálaton kívül, a büntető jogból is a királyi Tábla által megvizsgáltatott, és jártasságáról bizonyság levelet nyert. A vádlott nem ügyvédet is választhat védőjének.

282. §. Midőn a védő a megjelenés napja előtt közbenjött akadály miatt meg nem jelenhetik, ezt késedelem nélkül az elnöknek bejelenteni tartozik; az ítélőszék pedig, ha az előadott és bebizonyított akadályt érvényesnek találná, azonnal más védőnek választásáról vagy nevezéséről gondoskodik.

283. §. A védő a vádlottal szabadon értekezhetik, az illető irományokat megtekintheti, sőt azokat a vádlott költségére, az ítélőszék felügyelése alatt magának párban is kiadathatja; mivégett azok a vádlevél benyújtásától fogva a megjelenés napját megelőző harmad napig az ítélőszék pertárában kitéve maradnak.

284. §. Midőn a szabad lábon maradott vádlott megjelenése előtt védőről még nem gondoskodott, az általa ekkor választandó, vagy részére rendelendő védő a perbeli irományokat a közvádlói hivatalban megtekintheti.

285. §. Az ítélőszéket alakító bírák névjegyzéke a vádlottal, két nappal a megjelenési határidő előtt közzétetik.

286. §. A vádlott, felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben, az ítélőszék tagjai közül tizenötöt, más büntetteknel hármat minden okadás nélkül visszavethet, az elnököt kivéve; mert ennek visszavetése, valamint minden további bírói visszavetés is csak a 78, 79, és 81-dik §§-ban kijelet okoknál fogva történhetik.

287. §. Egy perben álló több vádlottak az előbbeni 286 §-ban adott joggal csak közösen élhetnek; miért is azon bírák iránt, kiket minden okadás nélkül visszavetni akarnak, egymás közti értekezés után, megegyezni tartoznak.

288. §. Minden bírói visszavetés írásban történik, melyet a vádlott a névjegyzék vétele után 24 óra alatt az ítélőszék elnökének beadni köteles.

289. §. A közvádlo okadás nélküli visszavetéssel felségsértés, hűtelenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések eseteiben nem élhet, más büntetteknel a törvényszék tagjai közül hármát minden okadás nélkül visszavethet, és ekkor, valamint midőn a 78, 79, és 81-dik §§. értelmében okokkal támogatott visszavetési jogával él, ebbeli nyilatkozását három nappal az illető ügy felvétele előtt az elnöknek beadni, ez pedig a vádlottal közleni tartozik.

290. §. Okadás nélküli visszavetés esetében, ha az ítéletheozásra törvényesen megkivántató szám a fenmaradt bírákból ki nem telik, az elnök azonnal a 88-dik §. b) pontjában megállapított rendszabályok szerint helyettesít; — okokkal támogatott visszavetés esetében pedig, az ítéelőszék egy nappal az ügy felvétele előtt, az illető felek kihallgatása után, a visszavetés okai felett a 78, 79 és 81-dik §§. értelmében ítéletet hoz.

291. §. Midőn azonban a 87-dik §. c) pontja szerint az eljáró ítéelőszéket a visszavetés okai felett való ítéletheozás nem illeti, a közvádlo s vádlott által tett kifogások, és ezekre adott költsönös feleleteik ítélet hozatala végett, az eljáró ítéelőszék által ennek véleményével együtt, három nap alatt a feltörvényszékhez felküldetnek, és illetőleg a 87-dik §. d) alatti eseteiben Ő Felsége elejébe terjesztetnek.

292. §. A büntető per felvételére kijelelt nap halasztásának csak akkor van helye, midőn az eljáró ítéelőszék a közvádlonak, vagy a vádlottnak e részben előhozott okait hozandó ítélet által nyomósoknak találja.

XII. FEJEZET.

A büntető perről.

293. §. Minden ítéelőszék előtt a perbeli egész eljárás tökéletesen nyilvános.

294. §. Az ítéelőszék azonban szemérmet sértő esetekben, midőn tudniillik a nyilvánosságból közbotránckozás eredhetne, vagy általa az erkölcsi illedelem megsértetnék, a közvádlonak indítványára, az illető ügyben, vagy annak részeiben nem nyilvános ülésben járhat el.

295. §. Illy nem nyilvános ülésben mindazáltal jelen lehetnek: a védőn és sértett felen kívül, az eljáró hatóságnál bejegyzett minden ügyvédek, és ezeken kívül a vádlott több atyafiai, vagy baráti, az elnök által megengedett számmal, melly szám azonban háromnál kevesebbre nem szorítható. Hasonló számmal jelen lehetnek a sértett fél atyafiai, vagy baráti még akkor is, midőn ő polgári keresettel fel nem lépett.

296. §. Az elnök vezeti a perbeli eljárást, és az ülésbeni rendtartásról gondoskodik, mellynek fentartására adott parancsai pontosan és nyomban teljesítendőek.

297. §. A hallgatóság számára, az ítélőszékekkel szemközt, korlát által elkülönített hely rendeltetik a teremben, hol teljes csendben és néma hallgatásban maradni köteles.

298. §. Ha a jelenlévők közül egy vagy több bármely személyek a rendet zavarják, ha akár a vádlott védelmére, akár a közvádoló vagy bírák előadására, akár az elnök rendeleteire nézve, helyeslés vagy roszalás jeleit adják; bár mi módon zajt csinálnak, vagy okoznak, és az ítélőszéki szolgának intésére a csend azonnal helyre nem áll, ezen személyek a teremből tüstént kiharancsoltatnak, sőt fegyveres erővel is eltávolíttathatnak; az ellentállók pedig elfogatnak, és a büntető törvénykönyv T. cikkelye szerint elítéltetnek.

299. §. Az elnök a vádlott mentségére, valamint a vád bebizonyítására szolgáló minden tények kivilágolásáról egyiránt gondoskodik.

300. §. A vádlott az ítélőszék előtt szabadon jelenik meg, öröktől kisérve, ha azt a biztosság kívánja.

301. §. A vádlott az eljárás közben védőjével szabadon értekezhetik, csak akkor nem, midőn hozzá az elnök, vagy valamelyik ülnök, vagy a közvádoló által kérdés intéztetik. Ha a vádlott vagy védője azt tartaná valamely kérdéstről, hogy ezt a fenforgó ügyben hozzá nem kellett volna intézni, ez elleni kifogásait megteheti.

302. §. Midőn a védő meg nem jelenését csak az ülés alkalmával jelenti be, vagy pedig bejelentés nélkül kimaradt, akkor az ügynek felvétele, ha a kimaradt védőnek helyét pótolni azonnal nem lehetne, a legközelebbi ülésre halasz-

tatik, mennyiben a választandó, vagy kinevezendő más védő, azon idő alatt a védelemmel elkészülhet.

303. §. A védő azon költségeket megtéríteni köteles, melyek vagy elégséges ok nélküli kimaradásából vagy a közbejött akadály maga idejébani bejelentésének elmulasztásából, vagy a felvállalt védelem alaptalan megtagadásából származtak.

304. §. Midőn berendelt tanúk nem jelennek meg, akkor az elnök mind a közvádlót, mint a vádlottat felszólítja: vallyon ezen tanúk további berendelésétől elállanak-e? és ha mind ketten elállanak, vagy pedig a kihallgatás helyett csak a vallomások felolvasását kívánják, az eljárást folytatztatik; ha csak maga az ítélőszék a kimaradt tanúk megjelenését szükségesnek nem tartaná.

305. §. Ezen utolsó esetben, úgy akkor is, midőn a közvádló, vagy a vádlott a kimaradt tanúnak kihallgatását kívánja, — ha a tanú a hely színen, vagy oly közel laknék, hogy azon ülésbe még behozathatik, annak tüsténti előállítását az ítélőszék elrendeli; különben az ügy felvételét későbbi ülésre halasztja, melyre a tanúk újra berendeltetnek, a kimaradtak pedig parancs mellett előállíttatnak.

306. §. Azon tanúk, kik alapos mentség nélkül kimaradtak, a 279. §. értelmében büntettetnek.

307. §. A tanúk, kiknek kimaradása miatt az ügy felvétele elhalasztatott, az ez által okozott költségek megtérítésében elmarasztaltatnak.

308. §. Azon ítélet ellen, mely által a kimaradt tanú elmarasztaltott, kihirdetésétől számítva 14 nap alatt, az eljáró ítélőszék előtt a tanú védelmét előadhatja, és ha ez alaposnak találtatott, a büntetéstől feloldatik.

309. §. Az elnök a perbeli eljárást a vádlott kereszte és vezetékeve, állapotja, kora, s lakása iránti kérdésekkel megnyitja.

310. §. Az elnök emlékezteti a közvádlót és védőt a törvény iránti tiszteletre, és azon kötelességre, mellynél fogva jogaiknak szabad gyakorlatában illedelemmel eljárni tartoznak.

311. §. Ezután az elnök a vádlottat figyelemre intvén, a jegyző által a perbefogó végzést, és a vádlevelet felolvastatja; ezeknek felolvasása után pedig, a vádlevel lényeges tartalmát a vádlottnak szóval elmondja, s egyszersmind értésére adja, hogy most azon bizonyságok fognak előadatni, mellyek ellene felhozattak.

312. §. Ekkor a közvádó a vád tárgyát élő szóval kifejti, az illető bizonyságokat előadja, és azon tanúk lajstromát, kik általa vagy a sértett fél, vagy a vádlott által kijelöltettek, a jegyzőnek felolvasás végett átadja.

313. §. Az elnök ezután a tanúkat oda utasítja, hogy a számukra rendelt szobába visszavonulván, mind addig ott maradjanak, míg kihallgatás végett elő nem hivatnak, és a szükséghez képest arról is gondoskodik, hogy a tanúk fenforogó ügy iránt és a vádlottak magok között össze ne beszélhessenek.

314. §. Most az ítélőszék a tanúk kihallgatásához fog, kik külön külön egymás után, a közvádó által feljegyzett rendben, előhivatnak, és pedig először is azok, kiknek valloásai a vád támogatására szolgálnak.

315. §. Az elnök mindenek előtt a tanút arra inti, hogy a hozzája intézett kérdésekre gyűlölség, kedvezés, és személytekinet nélkül igazságot mondjon, és semmit el ne titkoljon; — ezután a tanú a 164. §-ban megállapított mód szerint, mennyiben iránta törvényes akadály fen nem forog, az ítélőszék színe előtt megeskettetik.

316. §. Erre az elnök a 167. §-ban rendelt általános kérdéseket intézi a tanúhoz, azután érdemleges kérdéseket tesz azon tények iránt, mellyeknek bebizonyítására a tanú kihallgattatik.

317. §. A vallomásnak élőszóvali előadása iránt a 163. §. rendelete is kiterjesztetik; midőn pedig a tanú törvényes ok nélkül esküt tenni elnöki megintés után sem akarna, vagy midőn a 322. §-ban kijelölt eseten kívül, a hozzája intézett kérdésekre teljességgel nem, vagy egyes kérdésekre nem akar felelni, akkor az ítélőszék által azonnal büntetés alá vonatik, de a melly 100 forint bírságot vagy 20 napi fogságot felül nem haladhat.

318. §. Az előbbeni vallomásoktól eltéréseket, azoknak változtatásait vagy toldalékait, az elnök a jegyző által híven feljegyezteti.

319. §. Miután a tanú vallomását befejezte, az iránt kérdeztetik meg: vajon a jelen lévő vádlott az-e, kire vallomása vonatkozik? a vádlotthoz pedig azon kérdés intéztetik: vajon kíván-e az épen most hallott vallomásra valamit viszonzozni?

320. §. A tanú vallomása közben félbe nem szakaszthatatik, ennek berekesztése után azonban a vádlottnak, vagy védőjének joga van, a tanúhoz kérdéseket intézni, s annak személyes hitelessége s vallomása ellen mind azt előterjesztetni, mi a vádlott védelmére szolgálhat.

321. §. Az elnök mind azon kérdéseket intézi a vádlotthoz és tanúhoz, melyeket az igazság felvilágosítására szükségeseknek gondol; hasonló joga van a törvényszék mindenik ülnökének, és a közvádlónak; — a sértett fél azonban csak az elnök által intézheti kérdéseit a tanúhoz, vagy a vádlotthoz, mit az elnök csak azon esetben tagadhat meg, ha a kérdést egészen helytelennek találná.

322. §. Egy tanú sem köteles olly kérdésekre felelni, melyekre maga ellen, vagy ön kárával, vagy saját gyaláztatára vallomásokat tenni kellene.

323. §. A kihallgatott tanú, ha csak az elnök másképp nem rendelkezik, az ügy berekesztéseig az ülésben marad, és mindenkor akár az elnök, akár azon személyek által, kiket a 320, 321. §§. szerint a kérdezési jog illet, a szükséghez képest ismét kikérdeztethetik.

324. §. Midőn a vádlott, vagy a tanú az eljáró bírák által nem értett nyelven beszélnek, hites tolmács adatik melléjük. A közvádló, és a vádlott, kiknek a tolmács személye 24 órával az ülés előtt, az elnök által tudomásukra adatik, azt csak azon okoknál fogva vethetik vissza, melyek szerint ezen tolmács, mint gyanús, vagy alkalmatlan, tanúságot sem tehetne. — Az eljáró ítélőszéknek tagja vagy jegyzője tolmács nem lehet; — egy magára az ügyre nézve mint tanú kihallgatott, vagy kihallgatandó személy pedig

csak akkor lehet, midőn a közvádó és a vádlott abban meg-egyeznek.

325. §. Ha a vádlott, vagy tanú nagyot hall, vagy süket, minden pontok, melyek feleletet vagy nyilatkozást kívánnak, a jegyző által felolvastatnak, és azután írásban elejébe terjesztetnek.

326. §. Ha a vádlott, vagy tanú néma, de írástudó, felszólíttatik, hogy feleleteit írásba foglalja, melyek azután a jegyző által felolvastatnak, ha pedig írni nem tud, szint-ugy mint a következő 327. §-ban tolmácsok alkalmaztatnak.

327. §. Ha a vádlott, vagy a tanú süketnéma, és írni nem tud, az elnök két előlegesen megeskendő személyt tolmácsnak nevez ki, kik azoknak jelbeszédét értik, és azon magokat velök megértethetik. Egyébiránt a 324. §. rende-letei ide is kiterjesztetnek.

328. §. Ha a süket-néma írni tud, a hozzá intézendő kérdések és észrevételek a jegyző által írásba foglaltatnak, és olly utasítással adatnak elejébe, hogy feleleteit írásban tegye; — az egész ezután a jegyző által felolvastatik.

329. §. A közvádó vagy a sértett fél részére kijelelt tanúk vallomásai után azon tanúk hallgattatnak ki, kik a vádlott védelmére berendeltettek. Az elnök azonban, a köz-vádó megegyezésével, ezen tanúk bármelyikét előbb is kihallgattathatja, ha az olly körülmények felett fogna bi-zonyságot adni, melyek iránt más tanúk épen akkor val-lottak.

330. §. Az elnök azon tárgyakat, melyeknek a tanúk általi megismerése vagy szemlélése szükséges, a tanúvallo-mások közben vagy után a 170. §-ban megállapított rend-szabályok szerint elejökbe adatja.

331. §. Miután a tanúk vallomásaikat befejezték, a vádlott megkivánhatja, hogy közülök az általa kijelelendők az ülési teremből eltávozzanak, és hogy ezek közül egy vagy több ismét előhivassék, és mindenik akár külön, akár többek előtt újra kihallgattassék; — ugyan ezt a közvádó is kíván-hatja, az elnök is rendelheti.

332. §. Az elnök a tanúvallomások előtt, közben, vagy után, a vádlottat, vagy ha több büntársak vannak, közülök

egyét, vagy többet az ülési teremből kiküldhet, hogy a tanút, vagy bűntársat egyes körülmények iránt külön kihallgatassa; az elnök azonban az eljárás további folytatása előtt, az ismét behívott vádlottat mind arról értesíteni köteles, mi távollétében történt, és mit a kihallgatott személyek valottak.

333. §. A tanúvallomások közben vagy után, az elnök az illető okleveleket és tárgyakat megismerés vagy szemlélés végett a 170. §. megállapított rendszabály szerint a vádlott elejébe adatja; az okleveleknek érdemleges pontjai pedig a jegyző által felolvastatnak.

334. §. A közvádoló, vagy a vádlott kívánságára a bűnvizsgálati irományoknak általok kijelelt pontjai a jegyző által felolvastatnak. Az elnök bár mely pontnak felolvasását önmagától, úgy akármeddig ülnök kívánságára is rendelheti.

335. §. A bűnvizsgálati jegyzőkönyvbe iktatott tanúvallomások, csak a közvádoló, vagy a vádlott kívánságára, s egyedül akkor olvastatnak fel, midőn a tanúknak az ítélszék előtti kihallgatása időközben történt haláluk vagy egyéb esetek miatt lehetetlenné vált, vagy midőn olly vallomásokról van szó, melyeknek a közvádoló, vagy a vádlott a tanúknak berendelése nélkül, csak felolvasását kívánták, a másik rész pedig azoknak személyes megjelenését nem sürgette.

336. §. Ha a berendelt tanú meg nem jelenik, akkor bűnvizsgálati vallomásának felolvasása csak a közvádoló, s a vádlott megegyezésével rendeltethetik el.

337. §. A megjelent tanú úti s tartózkodási járandóságának mennyisége az eljáró ítélszék által határozatik meg.

338. §. A 268-dik §-ban megállapított lajstromban foglalt tanúk kihallgatásuk után az illető hatóság pénztárából kifizettetnek, a vádlott által a 274-dik §. szerint pótolólag kijelelt tanúk pedig csak a végrehajtás alkalmával a vádlott vagyonából elégíttetnek ki.

339. §. Midőn az eljárásból valószínűséggel kiviláglik, hogy valamely tanú hamis bizonytságot tett, az elnök akár a közvádoló, vagy a vádlott kívánságára, akár önmagától is azon tanút letartóztathatja, s bűnvizsgálatot rendel ellene.

Melly esetben az ítélőszék a közvádló, vagy a vádlott kívánságára, vagy önmagától a fenforgó ügynek folytatását, a szükséghez képest más ülésre is halaszthatja.

340. §. A szemle feletti jegyzőkönyvet, a műértők nyilatkozatait, s más okleveleket, melyekre hivatkozás történik, az elnök az eljárás azon időpontjában olvastatja tel, melyben ezt alkalmasnak gondolja, vagy melyben a közvádló, vagy a vádlott azoknak felolvasását kívánná. A közvádló, úgy a vádlott is ezen oklevelek iránt észrevételeiket előadhathják.

341. §. Mind az, mi a tanúk berendelésére, megjelentetésére és kihallgatására nézve megállapított, a műértőkre is kiterjesztetik.

342. §. Az elnök akár a közvádló, akár a vádlott, akár a sértett fél kívánságára, — az ítélőszék pedig önmagától is, ha az igazság felfedezésére szükségesnek tartaná, azon műértőket, kik véleményeiket már előadták, úgy másokat is bővebb kihallgatás végett berendelhet.

343. §. Több vádlott, vagy bűntárs között, az elnök határozza el a kihallgatás és eljárás rendét.

344. §. Az elkezdett eljárás félbeszakasztás nélkül folytattatik. — Félbeszakasztást, vagy a körülményekhez képest elhalasztást az ítélőszék csak e következő esetekben rendelhet:

1. midőn a vádlott úgy megbetegszik, hogy az ülésben jelen nem lehet;

2. midőn a védő megbetegszik, és az újonnan választott vagy nevezett védő nem készülhetett el annyira, hogy a védelmet azonnal megtehesse;

3. midőn valamely tanú annyira megbetegszik, hogy az ülésben jelen nem lehet, és a közvádló, vagy a vádlott ezen tanú bűnvizsgálati vallomásának felolvasásával meg nem elégszik, és az ítélőszék is vallomását olly lényegesnek találja, hogy az eljárás azon tanú személyes kihallgatása nélkül nem folytathatik;

4. a 339-dik §-ban kijelelt hamis tanútétel esetében;

5. midőn az eljárás közben, akár a vád támogatására akár a vádlott védelmére, új nyomós körülmény fejlődik ki

s a közvádoló, vagy a vádlott az eljárás halasztását azon okból kívánja, mert az újdonna kifejlődött körülményre megkivántató bizonyság azonnal elő nem álltathatik, — végre

6. a mennyiben a félbeszakasztás a bírák, az ügyvédek, a vádlottak, vagy a tanúk kipihenésére szükséges.

345. §. A tanúkihallgatás és egyéb bizonyságok előterjesztése után, a sértett fél maga vagy védője által, az okozott kár iránti polgári keresetét adja elő.

346. §. Ezek után a közvádoló keresetének támogatására szolgáló minden bizonyságokat elősoroz, és ha az eljárás-közben olly nehezítő körülmények fejlődtek ki, melyekről a vádlevélben említés nem tétetett, keresetét ezekre is kiterjesztheti, s mind ezekhez képest a törvény értelmében ítéletet kér.

347. §. Erre az elnök a vádlottat és védőjét a védelem előadására felszólítja, mire a sértett fél, vagy a közvádoló felelhet, az utolsó felelet azonban mindig a vádlottat és védőjét illeti.

348. §. Az ítélőszék előtti eljárásról szóló jegyzőkönyv magában foglalja:

a) az ülés helyét és napját;

b) a jelenlévő bíráknak, a közvádlóknak, vádlottnak, sértett félnek, és védőiknek, nem különben a kihallgatott tanúknak és műértőknek neveit;

c) hogy az ülés nyilvános volt, vagy nem nyilvános, — ezen utolsó esetben a nem nyilvánosság okait;

d) a rendet és módot, mellyel az illető személyek kihallgattatnak; nevezetesen:

1. midőn a kihallgatott személy a bűnvizsgálati jegyzőkönyvben foglalt vallomását vagy nyilatkozatát egész kiterjedésben helybenhagyja, ez különös pont alatt röviden említettetik, ha pedig új vallomást tesz, vagy az elébbenitől eláll, vagy ezt bármely pontban változtatja, mind ez szóról szóra beiktattatik;

2. midőn az illető személy bűnvizsgálat alkalmával ki nem hallgattatott, ekkor a dolog érdemét illető vallomása hiven a jegyzőkönyvbe iktattatik, és a nyilatkozónak felolvastatván, általa aláíratik;

3. midőn a 320 és 321-dik §§-ok szerint keresztkérdések tétetnek, ezek és az adott feleletek, mennyiben lényegesek, a jegyzőkönyvbe iratnak;

4. midőn a vádlott büntettét magába szállva, bánatos törődés közt az ítélőszék előtt megvallotta, s megjobbulását ígérte, erről is különös említés tétetik; — magában foglalja továbbá

e) a vádlevelekre, és mind azon irományokra való hivatkozást, melyek a felek által az ülésben átadottak, és melyek mindig eredetiben a jegyzőkönyvhez csatolandók;

f) a közvádló, a vádlott, a sértett fél, vagy védőik előadásának fő pontjait;

g) mind azt, mit az elnök, vagy az ítélőszék akár a felek kívánságára, akár önmagoktól jegyzőkönyvbe iktattatni rendelték;

h) az eljáró ítélőszék ítéleteit;

i) az elnök s jegyző aláírását, nem különben a vádlottét is azon esetben, midőn új vallomást tett, vagy az elébbenitől elállott, vagy azt változtatta.

349. §. Az eljárás ekkénti befejezése után a vádlott az ülési tereméből kiküldetik, az ítélőszék pedig tanácskozás végett külön terembe vonul, és nem nyilvános ülésben ítéletet hoz.

XIII. FEJEZET.

Az ítélethozásról.

350. §. A tanácskozás és szavazás következő kérdések felett történik:

1. Valyon valók-e a büntett és mind azon nyomós körülmények, melyek a vádlevelemben foglaltatnak?

2. Valyon valók-e azon nehezítő körülmények, melyek a vádlevelemben nem foglaltatnak ugyan, de melyekre a közvádló a 346-ik §. szerint az eljárás közben keresetét kiterjesztette?

3. Valyon bebizonyíttatott-e a vádlott ellen, hogy azon kérdéses büntettet elkövette, vagy hogy elkövetésében részt vett?

4. Valyon valók-e a vádlott által védelmére felhozott mentő bizonyságok, vagy körülmények?

5. Minémü büntett bizonyíttatott be a valóknak ismert tények, és körülmények által? és melly büntetés alkalmazandó törvény szerint a vádlottra?

351. §. Az elnök, ki a tanácskozást vezeti, a felebbi

350. §. négy első pontjában foglalt fő kérdéseket minden egyes esetben a tényálladékhoz képest több részletes kérdésekre felosztja, és ezekre külön külön szavaztat.

352. §. A 350. §-ban foglalt mindenik kérdésnek eldöntésére a szavazatok általános többsége kívántatik.

353. §. Midőn a szavazatok két véleményre egyenlően oszlnak, akkor a vádlottra nézve kedvezőbb vélemény válik ítéletté.

354. §. Midőn a szavazatok egyik vagy másik kérdés felett kettőnél több véleményre úgy eloszlanak, hogy általános többséget egyik vélemény sem nyerne: a szavazás még egyszer történik; s midőn általános többség ismételt szavazás mellett sem éretik el, akkor a vádlottra nézve leg súlyosb szavazat a hozzá legközelebb álló kedvezőbbhez számíttatik, míg illy módon általános többség nem alakul.

355. §. Azon bírák, kik szavazás alkalmával a büntett valóságára, vagy a vádlott ellen felhozott bebizonyításra nézve nem-mel feleltek, vagy kik a vádlottat tökéletesen mentő tények, és körülmények iránt igen-nel feleltek, a büntett minéműsége, s a büntetés elhatározása felett szavazni nem tartoznak; és ha nem szavaztak, akkor ők a vádlottra nézve legkedvezőbben szavazókhoz számíttatnak.

356. §. A végítélet magában foglalja a vádlott elmarasztalását vagy felmentését.

A vádlott olly büntetésben, melyet a jelen törvénykönyv a fenforgó büntettre nem szab, el nem elmarasztathatik; a felmentésnek pedig tökéletesnek kell lenni, — miért is az, hogy a vádlott csak bizonyságok hiányából mentetett fel a vád alól, az ítéletben nem említettetik.

357. §. Az ítélet magában foglalja azon egyes kérdések feletti határozatokat, mellyek a 350. §. értelmében szavazás tárgyai voltak.

358. §. A felmentő ítélet határozottan mondja ki, hogy a vádlott azért mentetett, fel, mert a büntett valónak, vagy törvény szerint büntethetőnek nem ismertetett, vagy azért, mert a vádlott a kérdéses büntettet el nem követte, vagy azért, mert a védelmére felhozott körülményeknél fogva bűnösnek nem találtatott.

359. §. Midőn a törvényesen bizonyosnak találtatott tényekből nem azon büntett, mellyen a közvád alapul, hanem más büntett világlik ki, mellyre nézve az eljáró bíróság nem az illető, akkor a vádlott a vád alól felmentetik, és ama büntett miatt az illető bíróság elejébe utasíttatik.

360. §. Midőn a perbeli eljárásközben új, a vádlevélben nem foglalt olyan tények világlanak ki, mellyek külön egy büntettet alakítanak, akkor az eljáró ítélőszék, mielőtt az eredeti vád iránt végítéletet hozna, ezen újabbi büntett iránt bűnvizsgálatot rendel; kivévén, ha ezen büntett a perbeli eljárásközben már annyira bebizonyíttatott volna, hogy a vádlott törvényes elítélésére a bűnvizsgálat feleslegesnek találtatnék, mert ez esetben az eljáró ítélőszék, a közvádló, a vádlott, és védőjének kihallgatása után ez iránt is nyomban ítéletet hoz.

361. §. Ha az eljárásközben olly új körülmények fejlenek ki, mellyek a vád alatti büntettet súlyosbá teszik, akkor az ítélőszék a közvádló kívánságára e felett azonnal ítéletet hoz; kivévén ha a vádlott olly nyomós okokat hozna fel, mellyek az eljárás halasztását szükségessé teszik.

362. §. A végítélet a sértett fél polgári keresetének elítélésére is kiterjed, ha ez alaposnak és bebizonyítottanak találtatik; ellenkező esetben a sértett fél, keresetére nézve a polgári bíróság elejébe utasíttatik.

363. §. Az elkövetett büntett által okozott kár megtérítésének helye van azon esetben is, midőn a sértett fél polgári keresettel fel nem lépett.

364. §. Az ítélőszék a természetben meglévő tárgyakat előbbi tulajdonosaiknak visszaadatni rendeli.

365. §. Ha a vádlott vagyona az összes kár megtérítésére nem elégséges, akkor a polgári keresettel fellépett felet illeti az elsőbbség; a többi kárvallottakra nézve pedig

aránylagi kárpótlás rendeltetik, és ennek van helye akkor is, midőn a polgári keresettel fellépett többrendbeli felek összes követeléseinek kielégítésére a vádlott tömege nem elégséges; ha azonban más hitelezők is bejelentenek magokat, akkor az 1840: 22. törvénycikkely értelmében csődületnek van helye.

366. §. A végítéletben a perköltségek iránti határozat is foglaltatik.

367. §. Ha a vádlott felmentetett, az eljáró hatóság pénztára viseli a közkereset költségeit; ellenkező esetben a vádlott a perköltségekben is elmarasztatik. — A sértett félnek csak akkor ítéltetnek meg a követelésének kinyomozására fordított költségei, midőn a 362. §. értelmében polgári keresete alaposnak találtatott.

368. §. Perköltségek alatt azon költségek értetnek, melyek a büntett felfedezésére, a tanúk és műértők napi díjaira, s a letartóztatott vádlott tartására fordítottak.

369. §. A vagyonnal bíró vádlottnak értékéből a fenforgó körülményekhez képest, ügyvédi díj is ítéltethetik a vádlott védőjének, — elmarasztás esetében azonban a kártérítési s a perköltségek mindig elsőbbséggel bírnak.

370. §. Minden elmarasztó ítéletben azon eldöntő okok elősoroztatnak, melyeknél fogva a terhelős tények törvényesen bizonyosoknak elismertettek, és azon bizonyságok, melyeken ezen ismeret alapul; — továbbá azon törvények felhivatnak, és a fenforgó esetre alkalmaztatnak, melyek értelmében a büntett bíráltatott, és a büntetés meghatározatott.

371. §. A felmentő ítéletek okokkal nem támogattnak; kivéven azon esetet, midőn az elkövetett tette a törvény büntetést nem rendel, mert ilyenkor ezt megmutatni szükséges.

372. §. Az ítélet nyilvános ülésben ugyan az nap, előszóval hirdettetik ki a vádlottnak.

373. §. Az elnök az elítélt vádlottat felebbviteli jogáról értesíti.

374. §. Midőn a vádlott felmentetett, az elnök annak szabadon eresztését azonnal elrendeli, ha csak más törvényes ok miatt letartóztatása nem szükséges.

375. §. Az elnök mind azon tárgyakat tulajdonosaiknak visszaadatja, melyek eljárás közben szemlélés végett az ítélőszék elejébe hozattak.

376. §. Midőn a vádlott a büntető perbeli idézésre meg nem jelenik, és az ellene adott elzárási parancs, távolléte miatt végre nem hajthatatik, akkor a vádlott elleni büntető perbeli eljárás felfüggesztetik ugyan, de ő végzés által makacsnak nyilvánítatik; egyszersmind pedig a perbeli költségekben és a fenforgó körülményekhez képest kárpótlásban elmarasztatván, ezen ítélet ellene végrehajtatik.

377. §. A felebbi 376. §. értelmében makacsnak nyilvánított vádlott ellen fellépett sértett félnek követelése a magánjogi szóbeli per szabályai szerint ítéltetik el.

378. §. Midőn azonban több vádlott társak ellen foly a büntető per, akkor az egyiknek vagy másiknak távolléte a büntető pert meg nem akasztván, a távollévő számára védő rendeltetik, s az ellene fenforgó vád iránt ítélet hozatván, az a kárpótlásra és perköltségekre nézve végre is hajtatik; — a büntetés pedig az utóbb megjelenő vagy elfogatott vádlott ellen csak azon esetre hajtatik végre, ha ez az eljárás megújítását nem kíváná.

XIV. FEJEZET.

A bizonyításról.

379. §. Senkit büntetésben elmarasztalni nem szabad, ha csak a törvényes számmal jelenlévő eljáró bírák a megkivántató szavazat többséggel, és az alább következő szakaszokban meghatározott szabályok (előfeltételek) mellett törvényesen bizonyosnak el nem ismerik:

1. hogy a büntett valóban elkövetett;
2. hogy a vádlott magát akár mint szerző, akár mint bűntárs bűnössé tette.

380. §. Terhelős tények, melyeknek ismerete bírói szemlén, műértők véleményén, a vádlott vallomásán, tanúbizonyosságokon, okleveleken, vagy jelenségeken (bizonyosnak ismert tényből, más nem ismeretesre következtetéssel) alapul,

az ítélőszék által csak az alább következő szakaszokban meghatározott feltételek vagy szabályok szerint ismertethetnek törvényesen bizonyosoknak.

381. §. Bírói szemlén alapult tény, csak akkor ismertethetik törvényesen bizonyosnak, midőn szükséges kellékekkel ellátott jegyzőkönyv által bizonyíttatik be, hogy a szemlét az illető bűnvizsgáló bíró törvényes módon véghezvitte; vagy midőn az ítélőszék az ülésben a szemlét maga tette meg.

382. §. Műértők véleményén alapult tény akkor ismertethetik olly értelemben, mint általok egyhangúan, vagy szavazat többséggel bejelentetett, — törvényesen bizonyosnak, midőn a vélemény a törvényes szabályok szerint készült. Ezen bizonyítási erővel bir az egyes műértő véleménye is azon esetben, midőn törvény szerint egynek véleménye elégséges.

383. §. Orvosi vélemények esetében törvényesen bizonyító erővel egyedül a törvényhatósági rendes orvosnak, és egy más orvosnak vagy seborvosnak egyhangú véleménye bir; — ha pedig a törvényhatósági rendes orvos véleménye más orvoséval meg nem egyezik, akkor az ország főorvosának véleménye bir bizonyító erővel.

384. §. A lélekháborodás léte, s ennek fokozata felett, mennyiben általa a büntetthez vonatkozó beszámítási képesség gyengül, vagy megszüntetik, — az eljáró ítélőszék az illető orvosi véleményekből, és azon tanúk vallomásaikból, kik a vádlottal szorosabb ismeretségöknél fogva, annak elmebeli és lelki állapota iránt kihallgattattak, nem különben saját ismeretéből és tapasztalásából ítél.

385. §. Ha a vádlottnak az ítélőszék előtti önkéntes megvallása, más úton kiviláglott egyéb tények, vagy körülmények által is igazoltatik, akkor a vádlott megvallásán alapuló minden terhelős tény, és pedig nem csak a megvallónak tulajdon tette, minden illető körülményekkel együtt, hanem magának a büntettnak valósága, vagy tényálladéka is törvényesen bizonyosnak ismertethetik; ha csak egyes esetben a tényálladékhöz ollyas jelek nem tartoznának, melyeknek helyes ismerete olly tudományt feltételez, melly a megvallóban hiányzik.

386. §. Itélőszék előtti illyes megvallás bizonyító erővel bir még akkor is, midőn a megvalló azt az itélőszék előtt visszahúzza, de ezen visszahúzásnak igazolására nyomós és valódi, vagy legalább valószínű okokat előhozni nem képes.

387. §. Az előbbeni 386-ik szakaszban érintett nyomós okok alatt ollyas bebizonyított körülmények értetnek, melyekből a megvallás ellenkezője, vagy annak valótlansága, vagy az világlik ki: hogy a megvallónak előbbi megvallása tévedésből, vagy kényszerítésből, vagy általa czélba vett ámtásból eredt.

388. §. Terhelős tény, melly egyedül tanúvallomásokon alapszik, törvényesen bizonyosnak ismertethetik, ha megeskettett, teljes érvényességű legalább két tanú, a tény és annak lényeges körülményei iránt az itélőszék előtt tett, és közvetlenül öntapasztalásból merített ismereten alapult vallomásban egymással megegyezik.

389. §. A tanú gyanús, vagy érvénytelennek tekintetik:

1. midőn a tanú, és a vádlott között ellenséges viszony bizonyíttatik;

2. midőn a per kimenetelétől a tanúknak közvetlen vagy közvetett érdeke függ;

3. midőn a tanúknak megvesztegetése valószínű;

4. midőn a tanúnak könnyelmű vagy erkölcstelen életmódja, benne az igazság szeretetét gyanússá teszi;

5. mikor kétséges, vallyon birt-e a tanú, midőn kérdéses tapasztalását tette, a tanúsítandó ténynek helyes fel fogására megkívántató elméleti vagy érzéki tehetséggel?

6. midőn azon tehetségnek vagy képességnek, melly szerint a nyert ismeretek másokkal helyesen közöltethetnek, kitünő gyengesége, nevezetesen az emlékezet erőtelensége bizonyíttatik a tanúban.

390. §. Azon tanú, ki az előbbeni 389-dik §. értelmében magában véve ugyan a gyanús, vagy érvénytelen tanúk közé volna sorozandó, érvényessé válik, midőn vallomása egy teljes érvényességű tanú vallomásával megegyezik;

és ezen felül még a gyanú okai is, a fenforgó egyes eset körülményei vagy jelenségei által megczáfoltatnak.

391. §. A vádlottnak azon vallomása, melly által egy más személyt büntársának vall, úgy tekintetik, mint egy gyanús tanúnak vallomása.

392. §. Egy magánoklevélnek kitöli származása (valódisága) az ítélőszék által csak azon feltételek mellett ismerethetők bebizonyítottanak, mellyek szerint általában terhelős tényeket törvényesen bizonyosoknak ismerhetni. — A kézírások összehasonlításából szerzett vélemény mindenkor csak annyi bizonyítási erővel bír, mint bármely más jelenség.

393. §. Egyedül abból, hogy az aláírás valódisága bebizonyított, nem következtethetni, hogy az oklevél tartalma is az aláírótól származott.

394. §. Midőn az oklevél magát a tényt, mellyen a vád alatti büntett alapul, magában nem foglalja, vagy az oklevél készítése a büntettet egy maga nem teszi, ezen oklevélnek bizonyítási ereje azon elvek szerint léssen megítélendő, mellyek a megvallás vagy tanúvallomások bizonyítási ereje iránt megállapítottak.

395. §. Abból, hogy a vádlott az elejébe adott oklevél iránt nyilatkozni vonakodik, annak megismerését — valamint azon vonakodásából, mellyel egy vagy több, az oklevélre vonatkozó hozzá intézett kérdésekre felelni nem akar, — azoknak megvallását soha sem következtethetni, hanem mind a két esetben ezen vonakodás, csak mind ellene szolgáló jelenség tekintethetik.

396. §. Köz okleveleknek az általok bizonyított tények iránt, a büntetőszék előtt ugyanazon bizonyítási erejük van, mellyel azok a polgári bíró előtt is bírnak; azonban illy oklevelek ellen is helye van minden megszorítás nélkül, a tanúk általi bizonyításnak.

397. §. Elmarasztó ítélet egyedül jelenségeken soha sem alapulhat.

398. §. Csupa jelenségek azonban elégségesek arra, hogy azokból a tény egyes jelei vagy körülményei, mellyek a tett bűnös voltát elhatározzák, különösen pedig a bűnösség neve, s a rossz szándéknak léte, vagy vétkes vigyázat-

lanság következtethessék, és törvényesen bizonyosnak ismerethessék.

399. §. Az, hogy a tagadást tett vádlott a büntettet elkövette, csak akkor vétethetik csupa jelenségekből törvényesen bizonyosnak, midőn a következő négy feltétel együtt és egyszerre van jelen:

1. midőn a tényálladék más rendes bizonyosságokból (megvallás, szemle, két teljes érvényességű tanúnak vagy műértőnek vallomása) még pedig akár ezekből egyedül, akár más megegyező jelenségekkel kapcsolatban törvényesen bizonyosnak ismertetett;

2. midőn több jelenségek, melyeknek mindegyike külön tényen alapul, a vádlott ellen összejönnek;

3. midőn ezen több külön jelenségekhez még az is hozzájárul, hogy a vádlotról, elébbeni életmódja, vagy személyes tulajdonai, vagy a büntett elkövetésére a vádlottat különösen indító okoknál fogva, azon büntett elkövetését feltehetni;

4. midőn azon tények, melyeken az egyes jelenségek alapulnak, nem csak pusztá jelenségek által támogattnak, hanem más rendes bizonyosságokból, még pedig akár ezekből egyedül, akár más jelenségekkel kapcsolatban, törvényesen bizonyosoknak ismertetnek.

400. §. A büntettnek a 399. §. 2-dik pontjaiban említett egyes külön terhelős ténye hasonlóul törvényesen bizonyosnak ismertethetik, ha a következő bizonyságok közül több vagy legalább kettő összező:

1. egy megesketett és teljes érvényességű tanúnak vallomása;

2. a polgári keresettel fel nem lépett sértett félnek vallomása, még akkor is, ha ez halála előtt a bíró által ki nem hallgattatott, vagy meg nem eskettetett volna, de ha több tanú előtt, kik ez iránt bíróilag és eskü alatt kihallgattak, a tényt tanúsította;

3. két kihallgatható, de nem teljes érvényességű tanúknak vallomása;

4. két vádlottnak összehangzó ollyas vallomása, melly által egy harmadikat büntársnak vallanak; de illyes vallomásnál még szükségkép megkivántatik:

a) hogy ok ne legyen azon hiedelemre: miszerint a vádlottak vallomásuk által, tulajdon bűnös voltukat egészen, vagy részben egy harmadikra tolni akarják, vagy más valamelly hasznot várnak belőle;

b) hogy ezen harmadik vádlott olly személy legyen, kiről feltehetni, hogy a tettet, mellyről vádoltatik, elkövette;

c) hogy az általok vádlott személyt, mások általi minden kijelelés nélkül önmagoktól megnevezzék;

d) hogy olly körülmények fen ne forogjanak, mellyek a két bűntárs és a harmadik vádlott közti ellenséges viszonyt bizonyítanak;

e) hogy a vádat szembesítés vagy a büntető per alkalmával a vádlottnak szemébe mondják;

f) hogy olly körülmények fen ne forogjanak, mellyek ama harmadiknak hamis bevádlására irányzott, előleges összebeszélést bizonyítanak;

5. egy kellőleg bizonyított, ítélőszéken kívüli megvallás;

6. bírói irományok, vagy oklevelek, mellyek valamelly formabeli hiány miatt, magokban véve tökéletes bizonyításnak megállapítására nem elégségesek.

401. §. Ugyan azon külön terhelős tény törvényesen bizonyosnak ismertethetik továbbá, ha annak ismerete:

1. az elébbeni 400-ik §-ban említett bizonyságok egyikén, vagy egy kihallgatható, de nem teljes érvényességű tanúnak, vagy egy bűntársnak az elébbeni 400-ik §. 4-dik pontjában a) betűtől e) betűig kijelelt kellékekkel ellátott vallomásán alapul; és egyszersmind ezen felül

2. több jelenségek — mellyek a 399-ik §. 2-dik és 4-dik pontjában megkivántató tulajdonokkal birnak, összejövése által támogatattik.

402. §. Mentős tények az ítélőszék által törvényesen bizonyosoknak ismertethetnek, ha az elébbeni szakaszokban a terhelős tények törvényes bizonyására megkivántatott feltételek vagy kellékek nincsenek is jelen.

XV. FEJEZET.

A felebbvitelről.

403. §. Az első bíróságú ítélőszék végítéletét mind a közvádoló, mind a vádlott, — felségsértés, hűtlenség, pénzhamisítás és a király személye elleni sértő kifejezések esetében a főtörvényszékhez, más büntetteknel pedig a feltörvényszékhez; és innét a főtörvényszékhez mindig felebbviheti.

404. §. Ezen felebbvitel, vagy az eljárás lényeges formáinak megsértése miatt, vagy az ügy érdemében, vagy mind a kettőre nézve egyszerre és egy időben történik.

405. §. Midőn a büntető perben több büntársak állanak, ha ezek közül csak egyre nézve, vagy egy által vitetnék is felebb az ítélet, a felebbviteli bíróság a pert mindnyájokra nézve vizsgálat alá veendi.

406. §. A közvádoló minden büntető perben, melyben öt esztendei fogságot, vagy ennél nagyobb büntetést követelt, és a vádlott vagy felmentetett vagy kisebb büntetésre ítéltetett; nem különben közpénztárak hűtelen kezelése, hivatalbeli visszaélések, közgyűlések, — vagy tisztválasztáskori kicsapongások, és kegyetlenkedés eseteiben, a végítéletet mindig felebb vinni köteles.

407. §. A 404-ik §-ban említett lényeges eljárási formák megsértetnek:

1. ha az eljáró ítélőszék nem az illető, vagy ha akár az eljárás, akár az ítélelhozás alkalmával törvényesen szerkesztve nem volt;

2. ha a közvádoló, vagy a vádlott az őket törvényesen illető jogok gyakorlatában korlátoztattak;

3. ha az ítélőszék előtti eljárás nyilvánossága iránti vagy egyéb törvényesen megállapított szabályok meg nem tartattak.

408. §. A büntető pert megelőző vizsgálatnál megtartandó szabályoknak megsértése a felebbvitelnél tekintetbe nem vétetik, ha csak a büntető per alatt a jegyzőkönyvnek bizonyítása szerint, ez iránt különösen kifogás nem tétetett.

409. §. A felebbvitel 24 óra alatt az ítélet kihirdetése után, az első bíróságnak bejelentetik, és három nap alatt írásba foglalva két példányban beadatik.

410. §. Ezen írásban a felebbvivő fél a felebbvitel okait előadja, és ha abban a per folyamatában nem említett tett dolgokat vagy új bizonyságokat hozna fel, melyek az ügy érdemére lényegesek, akkor az ügy új tárgyalás végett az eljáró ítélőszékhez visszaküldetik.

411. §. A felebbviteli írás egyik példánya az ítélőszék-nél marad, a második az elnök által a másik féllel közöl-tetik, ez pedig a felebbvitel iránti ellenészrevételeit legfelebb három nap alatt beadni tartozik.

412. §. Ezen kitett határidőnek elmultával, az eljáró ítélőszék a felebbvitt pernek eredeti jegyzőkönyvét és min-dennemű hozzá tartozandó írásokat, okleveleket, és bünesz-közöket; úgy nem különben a felebbvivő által beadott felebb-viteli írást a feltörvényszékhez minden esetre haladék nélkül felküldi, s ha a másik fél a kitett idő alatt ellenészrevételeit beadta, azokat is a felküldendő perbeli iratokhoz csatolja.

413. §. A felebbvitelnek felfüggesztő ereje van, — midőn azonban a fogságra ítélt vádlott, egyedül a büntetés időhosszára nézve viszi felebb az ítéletet, akkor különbség nélkül akár szabad lábon legyen, akár nem, az illető börtönbe szállítását a végett kívánhatja, hogy a felebbviteli bíróság ítéletéig büntetését kiállani elkezdhesse; — miről is a jegyzőkönyvben említés tétetik.

414. §. Midőn a szabad lábon lévő vádlott olly ítéletet, melly által fogságra ítéltetett, felebbviszen, akkor ellene el-zárási parancsot csak a közvádoló kívánságára, és a vádlott kihallgatása után, egyedül a 194, 195, 196, és 197-ik §§-ban kijelelt esetekben adhat ki az ítélőszék.

415. §. A fel- és főtörvényszék ülései a 293, 294, 295, 296, 297, 298-ik §§-ok értelmében nyilvánosak.

416. §. A felebbvitel útján felterjesztett perek egész kiterjedésökben, és okvetetlenül azon idősor szerint vétetnek tárgyalatás alá, a mint azok a felebbviteli bírósághoz fel-érkeztek.

417. §. A feltörvényszék, és illetőleg a főtörvényszék valónak találván az eljárás lényeges formáinak megsértését, az első bíróságú ítélőszéket új törvényszerű eljárásra, s ítéllethezésre utasítja. Illy esetben az első bíróságú ítélőszék a feleknek a fel- vagy főtörvényszék által meghatározandó kárpótlással tartozik.

418. §. Egyéb esetekben, ha a felebbvitelnél az eljárási formák ellen kifogás nem tétetik, vagy ha a fel- vagy főtörvényszék által alaposnak nem találtatott, a felebbviteli bíróság az ügy érdemében haladék nélkül ítélend, és illetőleg ítéletét a perbeli irományokkal együtt a főtörvényszékhez átküldi.

419. §. A főtörvényszék hozott ítéletét végrehajtás végett, a perrel együtt az első bíróságú ítélőszékhez visszaküldi.

420. §. A polgári keresettel fellépett sértett felet a felebbviteli jog nem illeti; egyébiránt ha az eljáró ítélőszék ítéletével meg nem elégednék, keresetét a polgári bíróság előtt követelheti.

421. §. A közvádlo vagy a vádlott által felebbviteli bíróság a polgári kereset iránt is ítéletet hoz.

422. §. Midőn a vádlott az ítéletnek azon részét is, melly a polgári keresettel fellépett sértett fél követeléseiről szól, felebbviszi, ezen felebbviteli irását az elnök a 411-ik §. értelmében a sértett féllel közli, kinek szabadságában álland három nap alatt ellenészrevételeit beadni, mellyek a 412-ik §. szerint a felküldendő perbeli irományokhoz csatoltatnak.

423. §. Midőn az első bíróságú ítélőszék által büntetésre és kár megtérítésre elítélt vádlott, felebbviteli bíróság által felmentetik, a sértett fél keresetét a polgári bíróság előtt követelheti.

424. §. Midőn az elítélt vádlott, az ítéletnek egyedül azon részét viszi felebb, melly a sértett fél követeléséről szól, a felebbviteli bíróság ezen kereset iránt minden esetben ítéletet hoz.

425. §. Ezen felebbvitelen és az alábbi XVII. fejezetben körülírt perújításon kívül, semmi egyéb, bármi néven nevezendő perorvoslatnak, a büntető ítélőszékek eljárásánál

helye nem lehet. Az elítélt azonban minden esetben ő Fel-sége kegyelméhez a büntetés elengedéseért folyamodhatik, de mely folyamodásnak valamint a perújításnak is felfüg-gesztő ereje nincsen.

XVI. FEJEZET.

A végrehajtásról.

426 §. Az elmarasztó ítélet, mennyiben felebb nem vitetett, a felebbvitel bejelentésére engedett időnek elmulta után azonnal; — ha pedig azon ítélet felebbvitetett, a fő-törvényszék elmarasztó ítéletének kihirdetése után 24 óra alatt végrehajtatik.

427. §. Az ítélet végrehajtása az első bíróságú ítélő-széknek illeti, mellynek elnöke az elítéltet kihirdetendő íté-letének meghallgatása végett, az ítélőszék elejébe rendeli, az ítéletet jegyző által felolvastatja, annak tartalmát élő szóval az elítélt nyelvén előadja, vagy tolmács által elő-adatja, és ezután a börtönrendszer T.-czikkében megállapí-tott szabályok szerint az elítéltet átadja.

428. §. Ha valaki a végrehajtást akár a büntetésre, akár a megítélt sommára nézve bármikép gátolná, ellene az elnök {megkeresésére, az illető polgári hatóság a szük-séges hatalomkarral azonnal kirendelni köteles.

429. §. A kár megtérítése iránti ítélet, a bűnvizsgáló bírák által ollyformán hajtatik végre: hogy a természetben meglévő tárgyak a károsítottnak, ha azokat tulajdonainak bebizonyította, azonnal visszaadatnak, ha pedig közhirrététel után is a károsítottak magokat bé nem jelentenék, végrehajtás alkalmával kótyavetye útján eladatnak, és az abból bejött pénz az illető hatóság közpénztárába beadatik, mellyből, ha a károsított magát a végrehajtás után 32 esztendő alatt bejelentené, és tulajdonát bebizonyítaná, az neki visszafizettetik; ellenkező esetben ezen idő leforgása után az illető törvényhatóság rendelkezése alá esik.

430. §. Olly tárgyak, mellyeket az elítélt már fel-emésztett vagy elhasznált, a többi költségekkel együtt annak

vagyonából térítetnek meg, és midőn érték hiánya forog fen, a 365-ik §. értelmében történik a végrehajtás.

431. §. A megítélt kár kifizetése a perbeli és végrehajtási költségek megtérítését mindig megelőzi.

432. §. Midőn az elítélt időközben meghalálozott, a hozott ítélet örököseivel, vagy tömeggondnokával a végett közöltetik, hogy a megítélt kárt, és perbeli költségeket kifizessék, mit ha 14 nap alatt tenni vonakodnának, ellenök a végrehajtás elrendeltetik.

XVII. FEJEZET.

A perújításról.

433. §. Az elítélt mindenkor, és így még a büntetésnek kiállása után is kívánhatja a büntető eljárás megújítását, ha megmutatja:

1. hogy azon oklevelek, mellyek az elébbeni eljárás alkalmával ellene felhozattak és tekintetbe vétettek, hamisak voltak, vagy meghamisítottak, vagy

2. hogy egy, vagy több ellene vallott tanú hitszegő vagy megvesztegettetett, vagy

3. hogy az ítélő bírák közül egy, vagy több megvesztegettetett; továbbá akkor is

4. ha új, az elébbeni eljárás alkalmával még nem használt bizonyítványokat hoz elő, mellyeknél fogva ártatlanságát, vagy az elébbeni vádbizonyítás alaptalanságát bebizonyíthatná, vagy

5. ha olly ténykörülményekeket fedez fel, mellyek szerint a tett már most nem bűnösnek, vagy legalább nem büntettnék, hanem csak rendőri kihágásnak látszik.

434. §. Felmentő ítélet után, ugyan azon büntett miatt a felmentett ellen csak a közvádló kívánságára és csak következő feltételek alatt lehet helye a perújításnak:

1. ha utóbb büntetőszéki ítélet által kimondatott, hogy oklevelek, mellyek mentő bizonyságul használtattak és tekintetbe vétettek, hamisak voltak, vagy meghamisítottak; vagy hogy egy vagy több, a vádlott mellett vallott tanú hit-

szegő vagy megvesztegettetett, — vagy hogy az ítélő bírák közül egy vagy több megvesztegettetett; — vagy

2. ha a felmentett később a bíróság előtt vagy ítélőszéken kívül tettét önmaga megvallotta; vagy

3. ha ugyan azon büntett miatt utóbb más személyek elítéltek, és eljárás közben olly bizonyítványok kerültek elő, melyekből az elébb felmentettnek, mint ezen személyek büntésének elmarasztását alaposan várhatni.

435. §. Mi a 433. §. 1. 2. 3. pontjaiban és 434-ik §. 1-ső pontjában megállapítottat, mind az a műértőkre is értetik.

436. §. Elmarasztó ítélet után, mely a közvádló követelése szerint hozatott, a perújításnak a közvádló kívánására minden esetben helye vagyon, ha utóbb olly új tény-körülmények világlanak ki, melyeknél fogva a tett, mely mint rendőri kihágás elítéltetett, később mint büntett tűnik fel.

437. §. Elmarasztó ítélet után továbbá a perújításnak a közvádló kívánására a 434. §-ban kijelölt feltételek alatt van helye:

I. az ítélő bírák megvesztegetése esetében csak akkor, ha kedvezőbb ítélet hozatott, mint melyet a közvádló kért;

II. egyéb esetekben pedig csak akkor, ha

1. hamis vagy hamisított oklevelek, vagy hitszegő, vagy megvesztegetett tanúk vallomásainak alapján kedvezőbb ítélet hozatott, mint minőt a közvádló kívánt; vagy ha ama bizonyítványok a közvádlót kedvezőbb ítélet követelésére indították; vagy

2. ha a 434-ik §. 2. és 3. pontjai alatt kijelölt esetekben a később megvallás, vagy új bizonyítványok azon tettet, mely mint rendőri kihágás elítéltetett, mint büntettet tüntetik fel, különbség nélkül: akár a közvádló követelése szerint, akár ellenére hozatott legyen az elébbeni ítélet.

438. §. Ugyan azon okokból, melyeknél fogva az elítélt a perújítást kívánhatja, azt szülői, gyámnokai, gyermekei, testvérei, baráti, vagy házas társa is kérhetik; ezen személyek azonban az ítélőszék által meghatározandó idő alatt az elítéltnak a perújításhoz járulását bebizonyítani tartoz-

nak. Az elítéltnak halála után ezeken a személyeken kívül minden örökösei tulajdon nevökben kívánhatják a perújítást.

439. §. A közvádlo a perújítást csak addig kívánhatja, míg az elévülés ideje, melly a büntett elkövetésének idejétől számíttatik, le nem folyt.

440. §. Midőn a közvádlo a 434-ik §. 1-ső pontjában foglalt okokból perújítást kíván, és a vádlott a hamisításban vagy megvesztegetésben mint szerző vagy büntárs részesült, akkor az elévülés azon ítélet kihirdetése napjától számíttatik, melly ítélet ellen a perújítás kéretik.

441. §. A pert újítani kívánó elítélt okokkal és bizonyítványokkal támogatott kérelemlevelét az első bíróságú ítélőszék elnökének beadja, ez pedig azonnal a közvádloval közli.

442. §. Midőn a közvádlo a kérelemlevelet homályosnak, határozatlannak, vagy hiányosnak találja, azt, ha a pert újítani kívánó fogságban van, a börtönfelügyelőnek, ha a — büntetés kiállása után szabadságban, — a bűnvizsgáló bírónak megküldi, hogy őt ama hiányok pótlása végett kihallgassák.

443. §. Midőn a kérelemlevél kellőleg van szerkesztve, vagy a hiányok az érintett módon megigazítottak, a közvádlo legfeljebb 14 nap alatt iránta véleményt adni, s azt az előbbeni eljárás irományaival együtt, az első bíróságú ítélőszék elnökének megküldeni köteles.

444. §. [A közvádlo a perújítás iránti kérelemlevelet szinte az első bíróságú ítélőszék elnökének bemutatja, ki a 442-dik §-ban megállapított módon, az elítéltet az iránt kihallgattatja; a kihallgató felügyelő, vagy bűnvizsgáló bíró pedig a kihallgatásról szóló, s a kihallgatott aláírásával ellátott jegyzőkönyvet, mellyhez az elítélt külön írásban foglalt feleletét is hozzácsatolhatja, az elnöknek beadja.

445. §. Ezek után azon esetekben, midőn az elítélt a 433-ik §. 1, 2, 3, 5 és 434-ik §. 1-ső pontjában foglalt okoknál fogva a perújítást kívánta, és a kérelemlevélhez csatolt büntetőszéki ítélet által állításait bebizonyította, az első bíróságú ítélőszék nyilvános ülésben a közvádlo s elítélt, vagy ha ez fogságban volna, védőjének kihallgatása után,

a kérelemlevelet bírói tárgyalás alá veszi, mely alaposnak találtatván — a perújítás megengedtetik, és a rendes büntető perbeli eljárás határideje elrendeltetik.

446. §. Minden egyéb esetekben az első bíróságú ítélőszék a kérelemlevél felett az illető irományok felolvasása után nem nyilvános ülésben határoz, és ha az előadó okokat olly nyomosoknak találná, hogy ezek bebizonyodván, az elébbi ítélet változtatását magok után vonnák, a bizonyítványok kinyomozására bűnvizsgálatot rendel, különben a folyamodás, mint alaptalan félrevettetik.

447. §. Midőn az irományok a bűnvizsgálat befejezése után, ismét az ítélőszék elejébe terjesztetnek, ez nyilvános ülésben a 445-ik §-ban megállapított szabályok szerint a perújításnak megengedése, vagy megtagadása felett határoz.

448. §. Midőn a 446-ik §. értelmében a tanúk hitszegése vagy megvesztegetése, vagy oklevelek hamisítása, vagy az ítélő bírák megvesztegetése miatt bűnvizsgálat rendeltetik, az elítélt, vagy ha ez fogságban van, védője, mind a bűnvizsgálatnál, mind a büntető perbeli eljárásnál, hogy ennek eredményeire perújítási kíváнатát alapithassa, részt vehet.

449. §. Illy esetben a büntető perbeli eljárás alkalmával az első bíróságú ítélőszék jegyzője egyszersmind az elébbeni eljárás felett írásban foglalt tudósítást teszen, hogy ennek folytában a perújítási kereset felett ítélhessen a törvényszék.

450. §. Midőn az elébbeni 439-ik §. értelmében a perújítás megengedtetett az első bíróságú ítélőszék a közvádlnak azon nyilatkozatára, hogy az elítélt elleni előbbi vádját alaptalannak isméri, azt a hozott elébbeni ítélet megsemmisítésével azonnal felmentheti; — midőn azonban a közvádlnak vádjától el nem áll, vagy midőn az ítélőszék a közvádlnak elállása mellett is, olly karban nem látja az ügyet, hogy felmentő ítéletet hozhasson, a rendes büntető perbeli eljárás határidejét elrendeli.

451. §. Midőn a fel- vagy a főtörvényszék vizsgálatán keresztül ment ítélet ellen a perújítás megengedtetett, az újított perben az első bíróságú törvényszék által hozott, és mindig okokkal támogatandó ítélet minden egyes esetben,

mellyben az elébbeni ítélet megsemmisítettett vagy megváltoztatott, felebbviendő.

452. §. Azon tanúk, kik hamis bizonyágtétel miatt elítéltek, az új eljárás alkalmával az ítélőszék által ki nem hallgattathatnak, hanem elébbeni vallomásaik csak a perújító félnek kíváratára olvastathatnak fel; azon tanúk vallomásai pedig, kik időközben meghaláloztak, vagy egyéb okoknál fogva személyesen ki nem hallgathatók, az ülésben felolvastatnak.

453. §. Midőn valaki ugyan azon büntett miatt elítéltek, mellyért később más személy más ítélet által elmarasztatott, és az egymással ellenkező ítéletek az egyik vagy másik elítéltnak ártatlanságát bizonyítják: akkor az eljáró ítélőszék az illető irományokat a feltörvényszékhez felküldi, melly, ha az ellenkezést alaposnak találja, a két ítéletet megsemmisíti, s az elítéltek ellen az első bíróság előtt új eljárást rendel, mellynél azonban az ítélőszék más bírái és nem az elébbeniek ítélendek.

454. §. A perújítást megtagadó ítélettől a felebbvitel megengedtetik; a perújítást megengedő ítélettől pedig, a felebbvitelnek helye nincsen.

TOLDALÉK.

A rendőri eljárásról általában.

1. §. Ezen eljárás alá tartoznak mind azon rendőri kihágások, mellyekre a törvénykönyvnek jelen toldaléka fenytést rendel, ha csak oly büntettel nincsenek kapcsolatban, melly a büntető törvénykönyv rendelete alá esik, mert ez esetben ennek, 257. §. szerint történik az eljárás.

2. §. Ezen eljárás alá tartoznak nem különben:

1. minden erőszak nélkül elkövetett kisebb lopások, mellyek 10 forintot felül nem haladnak; a mennyiben a büntetőtörvénykönyv 301. §-ban körülirt veszélyes tolvajságok közé nem tartoznak;

2. verekedés közben történt kisebb sértések.

3. §. A rendőri kihágások nyomozásában és elítélésében a nélkül, hogy valakinek előleges panasza vagy feljelentése megkívántatnék, a rendőri tisztek önmagoktól is eljárni kötelesek; — kivéven a család kebelében elkövetett kihágások.

4. §. A vádlott halála a rendőri keresetet megszünteti, de az okozott kár iránti kereset a meghalálozottnak örökösei ellen a rendőri bíróság előtt fenmarad.

5. §. A rendőri hatóság gyakorlása a büntetőtörvénykönyv II-dik Részének 8-dik §-ban kijelölt törvényhatóságokat illeti.

6. §. A rendőri kihágások nyomozására, s elítélésére köteleztetnek:

a) megyékben a járásbeli szolgabíró vagy eskütt; nem különben az 1836-ik: 20-dik tör. czikkelyben kijelölt nemesi községekben a főhadnagy más két előljáró közbenjöttével; úgy az előljárók olly kiváltságos helységeken, melyeknek rendezett tanácsuk vagyon, s melyek a 8-ik §. értelmében kijelöltettek, s kihirdettettek;

b) a Jászkún kerületekben az illető község főbírája vagy helyettese;

c) a Hajdú kerületben a város hadnagya, vagy helyettese;

d) Kővár-vidékén a járásbeli szolgabíró, vagy eskütt;

e) Túró-mezején a szolgabíró, vagy eskütt;

f) Fiume és Buccari városában a rendőri bíró, — kerületeikben pedig az illető bűnvizsgáló bíró;

g) szabad királyi városokban, úgy Arad, Eszék, Felsőbánya s Pécs városokban a kapitány vagy helyettese;

h) a szepesi XVI. városokban az illető község főbírája;

i) a büntető törvényszékek, mint felebbviteli bíróságok.

7. §. A közrend és közbátorság fentartására a rendőri tisztek által alkalmaztatnak:

a) a rendezett tanácssal nem bíró helységek előljárói;

b) a törvényhatóságoknak fegyveres szolgálai;

c) a helységeknek közszolgálai.

8. §. A törvényhatóságok a 6-ik §-ban említett nemesi községeket és azon kiváltságos helységeket, melyeknek rendezett tanácsuk vagyon, név szerint kijelelni, s a kijelelteteket mind a Helytartótanácsnak az országban közhirré tétel végett bejelenteni, mind saját kebelökben kihirdetni tartoznak.

9. §. A kiváltságos helységekből minden év első napján azon tanácsbeli, vagy eskütt ember, ki a tanács által rendőri tisztnek kijelöltetett, a rendőri kihágásoknál a megkívántató vizsgálatot megtenni, e felett jegyzőkönyvet vinni, és a vádlottat kihallgatás s elítélés végett a tanács elejébe idézni tartozik. A tanács pedig, vagy annak ezen rendőri tiszttel együtt legalább három tagja, a jelen eljárás szabályai szerint, és a jegyző által viendő jegyzőkönyv mellett, az ügy felett nyilvános ülésben ítéletet hozni köteles.

10. §. Az 1836: 9-dik törvényczikk rendelete szerint választott előjáróknak állandó, és a helység népességéhez képest nagyobb vagy kisebb, az illető törvényhatóság befolyásával meghatározandó fizetésök lesznek. Ezen fizetési járandóság a helység pénztárából a közpénztárnok felügyelése alatt fog fizettetni.

11. §. A rendes tanácsokkal el nem látott községeknek előjárói közül minden év első napján a járásbeli szolgabíró; Buccari és Fiume kerületében pedig a bűnvizsgáló bíró egyet kijelelni tartozik, ki rendőri kihágás esetében mind azt, mi az előleges vizsgálatra szükséges, és veszedelem nélkül nem halasztatható, teljesíteni, és az elkövetett kihágást a legközelebbi rendőri tisztnek bejelenteni köteles, hogy ez a hely színén azonnal megjelenvén, a vizsgálatot folytathassa és az ügyet ítélhesse.

12. §. Az előjárók a törvényhatóságok által hozott rendeletek megtartása felett őrködnek; sőt saját körükben a közrend és közbátorság tekintetéből netalán még szükséges, hely és idő szerinti rendeleteket is, az illető törvényhatóság felügyelése alatt hozhatnak.

13. §. A 6-dik §-ban említett nemesi községekben, úgy rendezett tanácsokkal ellátott mindenik helységben a rendőri kihágások vizsgálata és elítélése felett vitt jegyzőkönyvek évnegyedről évnegyedre külön csomóba kötve, a

község ládájába tétetnek, s hozzájuk egyszersmind keresési lajstrom csatoltatik, mellyben betűsor szerint az elítélt vagy felmentett vádlottnak neve, a hozott ítélet napjával, és a jegyzőkönyv számával beiktattatik. A járásbeli szolgabíró, vagy az illető bűnvizsgáló bíró pedig e részben felügyelni, minden évnegyedben ezen jegyzőkönyveket megtekinteni, és a netalán találtató eljárási hibákat orvoslás végett a közvádlói hivatalnak bejelenteni tartozik.

14. §. A törvényhatóságok, fegyveres szolgálknak helyesebb rendezésére, fegyelem tekintetében, a legszigorubb rendszabások hozatalára köteleztetnek; mire nézve itt általánosan rendeltetik: hogy fegyveres szolgálknak csak olly egyének vétessenek fel, kik hűségükről és jó magokviseletéről ismeretesek vagy ezt hiteles bizonyítványokkal igazolják.

15. §. Ezen fegyveres szolgálk, a törvényhatóságok, vagy az illető nemesi községek, s a rendezett tanácscsal ellátott kiváltságos helységek által hozott rendeletek megtartása felett szorosan ügyelnek, a vétkeseknek a rendőri tisztek elejébe állítják, és ezeknek parancsait teljesítik.

16. §. Azon esetben, midőn a fegyveres szolgálk a közrend fentartására, vagy a vétkeseknek elfogatására nem elégségesek: akkor a rendőri tisztt, saját felelet terhe alatt katonai hatalomkarral is élhet, mellynek parancsnoka azonban, valamint a fegyveres szolgálk hadnagya is, mielőtt fegyveres erőt használnának, a vétkeseknek, és a netalán összesereglett népet eloszlásra, és illetőleg megadásra felszólítani kötelesek.

17. §. A rendőri hatóságok a rendőri kihágások nyomozására és elítélésére felügyelnek, úgy a közrend és közbátorság fentartására; nem különben a közönséget, vagy egyeseket akár személyökben, akár tulajdonukban fenyegető reszedelem elhárítására szükséges rendeletektől, a jelen toldalékban megállapított szabályok szerint gondoskodnak.

18. §. Az elkövetett rendőri kihágások nyomozása és elítélése, a vétkes polgári állapotának különbsége nélkül, a külföldieket is ide értve, azon törvényhatóságot, s ennek azon rendőri tisztét vagy rendezett tanácsát illeti, kinek vagy mellynek körében a kihágás elkövetetett.

Kivétetnek:

a) minden bármely hitvallású papok;

b) a hadi szolgálatban zászló alatt álló katonák;

kik ellen a szükséges vizsgálat megtétethetik ugyan, sőt tetten kapás esetében le is tartóztathatnak, de kihágásaik felett papi vagy illetőleg katonai hatóság ítél.

19. §. Ha valaki két, vagy több hatóságban, vagy azoknak közös határszélén elkövetett kihágásról vádoltatik, ezen hatóságok közül az léssen kirekesztőleg az illető, melyben a nyomozás idő szerint előbb megkezdett.

20. §. A nem illető hatóság által történt rendőri eljárás az ítélet erőtelenségét vonja maga után; az illetőség kérdése felett pedig, az egymással versenyző hatóságok véleményes tudósítása nyomán a Helytartótanács késedelem nélkül határoz.

21. §. A rendőri tiszt minden hivatalos eljárása felett jegyzőkönyvet visz, melynek magában kell foglalnia:

a) az eljárás esztendejét, napját és helyét, a kihágás minéműségét, az eljáró tiszt nevét, valamint a vétkesét is, ha az tudva van;

b) a szemléről szóló jelentést, ha szemle történt;

c) a kihallgatott személyeknek neveit, az ezeknek tett kérdéseket, és általok adott feleleteket oly rendben mint előadattak, és szóról szóra, vagy a szükséghez képest hív kivonatban, a kihallgatott személyek aláírásával, vagy a nem történt aláírás okának megemlítésével;

d) a netalán okozott kárnak becsüjét, a hozott ítéletet, s az eljáró tisztnek aláírását.

22. §. A 6-ik §-ban elősorozott rendőri tisztok az általok vitt jegyzőkönyveket minden esztendő végével a közbírói hivatalnak beküldeni tartoznak, ez pedig a jegyzőkönyveket átvizsgálni, és észrevételei nem lévén, a levéltárba beadni; ellenkező esetben a törvénytelenül eljáró rendőri tisztet feleletre vonni köteles.

23. §. Az egész rendőri eljárás tökéletesen nyilvános; a rend fentartására nézve a büntetőtörvénykönyv II-ik Része 297 és 298 §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

A rendőri vizsgálatról.

24. §. A rendőri tiszt, mihelyt valamely rendőri kihágásról bármi módon értesítettik, azonnal a vizsgálathoz fog, és a fenforgó rendőri kihágás valóságáról, vagy nem valóságáról bizonyosságot szerezni tartozik.

25. §. A büntetőtörvénykönyv II-ik Részének 78 és 79 §§-aiban kijelölt bíraskodási képtelenség esetében, a rendőri tiszt az ügyet legközelebbi tiszt-társára bizza.

26. §. Rendőri kihágásról jelentést akárki tehet, a rendőri szolgák pedig jelentés tételre különösen köteleztetnek.

27. §. A jelentés szóval vagy írásban történik, és a jelentő magát mindig megnevezni tartozik.

28. §. A rendőri tiszt minden kiküldetés nélkül a vizsgálatot, a tényálladék nyomozásával kezdi meg, s ez által a tett mibenlétét megállapítani törekszik.

29. §. Azon helységekben, hol rendőri tiszt nem lakik, a helybeli előljárók pedig a rendőri kihágások elítélésére jogosítva nincsenek, ily előljárók megkezdhetik ugyan a vizsgálatot, de ennek folytatására, és az ügy elítélésére azonnal a legközelebbi rendőri tisztet meghívni tartoznak.

30. §. Midőn a tényálladék vizsgálata által az elkövetett tett valósága megállapított, a rendőri tiszt a tett körülményeit lehető legnagyobb gonddal nyomozni köteles, hogy megítélhesse;

a) valyon rendőri kihágásnak mutatkozik-e a tett, és mely jeleknél fogva?

b) mik a nehezítő vagy könnyítő körülmények?

c) melyek azon körülmények vagy jelenségek, mik a bejelentett vagy csak gyanúba vett személy, mint tettes ellen. vagy mellett bizonyítanak? és végre —

d) hogy meghatározhassa a kihágás által okozott kárnak nagyságát, mennyiben t. i. a kihágás minéműségéhez képest helye van a kárpótlásnak?

31. §. Mindenek előtt tehát a nyom, melyet az elkövetett kihágás akár helyen, akár személyen, akár tárgyon maga után hagyott, még akkor is, ha a vétkes tettét megvallotta, szemle útján megvizsgálandó.

32. §. Ha a szemle alá veendő tárgyakkal megmási-tásától tarthatni, azok lepecsételés, vagy elzárás, vagy más czélszerű gondoskodás mellett őriztetnek.

33. §. Midőn valamely tárgy szemléje külön tudomány vagy mesterségismeretet kíván, azt mindig az illető műértő hozzájárulásával kell megtenni, ki is illy esetekben a szükséges eszközökkel haladék nélkül megjelenni köteles.

34. §. Illy szemle megtételére rendszerint két, még pedig mennyiben lehetséges, a törvényhatóság szolgálatában álló műértő alkalmaztatik, hol azonban kettő nem lenne, vagy időhalasztás nélkül meg nem jelenhetnék, e végre egy is alkalmaztatható.

35. §. A műértő, mennyiben mesterségébeni hű eljárásra eskü által lekötve nem volna, a szemle megtétele előtt, a rendőri tiszt által, ha ez szükségesnek tartaná, vagy ha a vádlott kívánná, megeskettetik arra: hogy észrevételeit híven tökéletesen, és azokon alapuló véleményét tudomása szerint lelkiismeretesen fogja előadni.

36. §. Midőn valamely kihágás természeténél fogva nyomokat nem hágy maga után, vagy midőn ezek már fel nem találtathatók, akkor a tényálladék megállapítása más bizonyítványok által eszközöltetik, miért is minden arra szolgáló körülmények pontosan megvizsgálandók.

37. §. Ha a körülmények felvilágosítására, vagy a tettes felfedezésére tanúvallomások kívántatnak, mindenek előtt azon személyek hallgattatnak ki, kik vagy a kihágás elkövetésénél jelen voltak, vagy a vétkest üzőbe vették, vagy elfogták.

38. §. A kihallgatandó személyekre nézve a büntető-törvénykönyv II-ik Része 151, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176-ik §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

39. §. A rendőri tiszt előtt megjelenő tanúk, vagy külön, vagy együtt, a mint a szükség kívánja, és rendesen

megesketés nélkül hallgattatnak ki; nevezetesebb esetekben azonban; úgy nem különben midőn a rendőri tiszt szükségesnek látja, vagy midőn a vádlott kívánja, vallomásaikat esküvel is megerősíteni tartoznak; a büntetőtörvénykönyv II-ik Részének 163. §-ában említett személyek mindazáltal itt is kivételnek.

40. §. Ha a megjelenő tanú törvényes ok nélkül valamást vagy esküt tenni a birói megintés után sem akar, a rendőri tiszt által azonnal büntetés alá vonatik, de a mely 10 forint bírságot felül nem haladhat.

41. §. Olly házakban, melyek a közönség előtt mindig nyitva állanak, nevezetesen vendégfogadók, csapszékek és csárdákban, a rendőri tiszt a büntetőtörvénykönyv II-dik Részében megállapított szabályok értelmében mind annyszor rendelhet el házkutatást, valahányszor oka van hinnie, hogy abban akár a tettes felfedezésére, akár a kihágás felvilágosítására szolgáló nyomokra akadhat.

42. §. A vétkes és más személyek házait, vagy lakhelyeit, a rendőri tiszt csak akkor kutathatja, ha valószínű: hogy azon házban olly tárgyakat találhat, melyek a tényálladékhoz tartoznak, s ha egyszersmind elegendő okai vannak hinni, hogy azon személyek, e tárgyakat később eltitkolhatnák, vagy elsikkaszthatnák.

43. §. A rendőri tiszt, mind azon személyeket, kik elkövetett kihágás által kárt vallottak, az elkövetkező pontok iránt hallgatja ki:

- a) mi a kárnak tárgya és mennyisége?
- b) mi módon okoztatott a kár?
- c) mit adhat még ezeken kívül elő, a netalán szükséges további vizsgálatra?

44. §. Ezen akár írásbeli, akár szóbeli nyilatkozat jegyzőkönyvbe iktattatik, és ha a rendőri tisztnek, vagy a vétkesnek a kárvallott által közelebbről kijelelt kár tárgya és mennyisége ellen kifogásai vannak, vagy ha a kárvallott nyilatkoznék: akkor az okozott kár becsüje ahhoz értő személyek által történik; ha pedig a tárgy már nem léteznék, vagy elő nem állíttathatnék, a becsü olly személyeknek kihallgatása által eszközöltetik, kik a kérdéses tárgyat ismerték.

45. §. Azon ténykörülmenyek, melyeket a rendőri tiszt a fenforgó kihágásra nézve saját tapasztalásából tud, szinte a jegyzőkönyvbe iktattatnak, és a vétkes előtt szóról szóra felolvastatnak.

A vádlott kihallgatásáról.

46. §. Midőn a tényálladék nyomozásából olly körülmények fejlenek ki, melyek valamelly személyt erős gyanúval terhelnek, akkor ezen személy rendőri vizsgálat alá vonatik. Erős gyanú forog pedig fen;

a) ha valaki önmagát mint vétkest feljelentette;

b) ha a vétkes tetten kapatott;

c) ha az ellene lévő vád, tanúk vagy vétkes társainak vallomásain, vagy törvényszerű jelenségeken alapúl.

47. §. A vétkes tettenkapás esetében mindenki által letartóztathatik, és azonnal a rendőri tiszt, vagy helybeli előljárók elejébe állíttatván, és általuk kihallgattatván, ügye elítéltetik. Ha pedig rendőri tiszt, vagy az elítélésre felhatalmazott előljárók a helységben nincsenek, akkor a vétkes, ha különben ismeretes és biztos személy, nevének és lakhelyének feljegyzése után, más helybeli tisztviselő vagy előljáró által azonnal elbocsáttatik; mire az ügy azonnali el nem dönthetése esetében a rendőri tiszt, vagy az elítélésre felhatalmazott előljáróság is köteleztetik; ellenben ha ismeretlen a vétkes, csak elegendő biztosság mellett eresztetik el, melly biztosságra nézve a büntetőtörvénykönyv II-dik Része 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206 §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

48. §. Minden egyéb esetekben, úgy akkor is, midőn az előbbeni §. értelmében a vétkes elbocsáttatott, a rendőri tiszt a vádlottat kihallgatás végett egyszerű megjelenési parancs által idézi maga eleibe. Ezen parancs, melly mindig írásba foglaltatik, rendőri szolga által a vádlott kezéhez adatik, vagy távolléte esetében lakásának ajtajára szegezetik.

49. §. Ezen megjelenési parancsra az idézett vagymaga, vagy felhatalmazottja által, a jelen toldalék 2-dik §-ában

említett esetekben azonban mindig személyesen köteles megjelenni, és ha meg nem jelenik, azonnal 5 forint bírságban elmarasztása mellett, előállítási parancs adatik ki ellene, melly rendszerint írásba foglaltatik, kivévn ha a késedelem veszedelemmel jár, vagy ha kóborlót kell előállítani.

50. §. Letartóztatási parancs adathatik ki a vádlott ellen, ha attól tarthatni, hogy a biztosságot nem adott vádlott az ítélet hozataláig elszökik, és ez esetben a rendőri tiszt a bekövetkezhető büntetés nagyságát; nem különben a vádlottnak családi, vagyoni s egyéb viszonyait, és eddigi maga viseletét figyelembe venni tartozik.

51. §. Ezen letartóztatási parancs élő szóval adatik tudtára a vádlottnak, és arról, hogy ez megtörtént, a jegyzőkönyvben említés tétetik. Egyébiránt a letartóztatás a büntető fogháztól különböző helyen, vagy a vádlottnak saját lakában történik.

52. §. Mihelyt a vádlott a rendőri tiszt előtt akár maga, akár felhatalmazottja által megjelenik, azonnal haladéknélkül kihallgattatik, és e végre a kárvallott, és a nefalán szükséges tanúk ugyan akkorra berendelendők, hogy az egész vizsgálat a legrövidebb idő alatt befejeztethessék.

53. §. A vádlott a hozzá intézett kérdésekre élő szóval telel, feleletre azonban nem kényszeríthető.

54. §. A vádlotthoz intézett kérdések, és annak feleletei azon formában, mint történtek, mennyire lehetséges, szóról szóra a jegyzőkönyvbe iktattatnak, és a vádlott előtt felolvastatván, általa aláíratván, vagy keresztvonásával ellátatnak, sőt a vádlott megkivánhatja, hogy nevét a jegyzőkönyv mindenik lapjára felirhassa.

55. §. A vádlottnak kihallgatására nézve, a büntető-törvénykönyv II-dik Része 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235 §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

56. §. Midőn a vádlott helyett, annak felhatalmazottja jelenik meg, ez a vádlott által erre külön adott felhatalmazó levelét, az eljáró bíróságnak előmutatja, és azonképen, mint a vádlott, a hozzá intézett kérdésekre felel.

57. §. A rendőri tiszt az egész vizsgálatot a lehető legrövidebb idő alatt elvégezni, és ha ez egy ülésben meg

nem történhetnék, ennek okát, valamint a legközelebbi ülés napját és óráját a jegyzőkönyvbe feljegyezni és kihirdetni köteles; azon ülésekben pedig, melyekre az ügynek folytatása ekkép halasztatott, mindenek előtt az előbbeni ülés vagy ülések jegyzőkönyvét egész tartalma szerint, a vádlott és a jelenlévők előtt felolvassa és a vizsgálatot csak ezután folytathatja.

58. §. A vádlott magának védőt választhat, vele szabadon értekezhetik, tanúkat állíthat, és a büntető törvénykönyv II-ik Részének 320 §-ában foglalt joggal élhet. Védelmének fő pontjai a jegyzőkönyvbe iktattatnak.

59. §. A rendőri tiszt, a vádlott mentségére, valamint a vád bebizonyítására szolgáló minden tények kivilágolásáról egyiránt gondoskodik; a vizsgálat befejezése után a vád tárgyát élő szóval kifejtván, az illető bizonyságokat összefoglalja, és a 61—80 §§ szabályai szerint ítéletet hoz.

60. §. Az elkezdett eljárás rendszerint félbeszakasztás nélkül folytatattatik. Félbeszakasztást vagy a körülményekhez képest elhalasztást, a rendőri tiszt csak a következő esetekben rendel:

a) midőn a vádlott vagy tanú úgy megbetegszik, hogy az ülésben jelen nem lehet.

b) Midőn az eljárásközben akár a vád támogatására, akár a vádlott védelmére új nyomós körülmény fejlődik ki, és a halasztás azon okból volna szükséges, mert az újonnan kifejtett körülményre megkivántató bizonyság azonnal elő nem állíttathatik.

Az ítélethozásról.

61. §. Az eljárás ekkénti befejezése után, ugyanazon rendőri tiszt, ki az eljárást vezette, az ülési teremből, ha szükségesnek látja, ideiglen visszavonul, és a következő kérdések nyomán hoz ítéletet:

a) valyon való-e a kihágás?

b) valyon való-e, hogy a vádlott a kérdéses kihágást elkövette? és milly könnyítő, vagy nehezítő körülmények között?

c) milly büntetést szab ezen körülmények között a fenforgó kihágásra a törvény vagy a helytartótanácsi, vagy a törvényhatósági rendelet?

62. §. Az ítélet magában foglalja a vádlott elmarasztalását, vagy felmentését. A vádlott olly büntetésben, melyet a jelen toldalék s illetőleg ennek értelmében a helytartótanácsi vagy törvényhatósági rendelet a fenforgó kihágásra nem szab, el nem marasztaltathatik.

63. §. Midőn a törvényesen bizonyosoknak taláztatott tényekből nem rendőri kihágás, de büntett világlik ki, akkor a rendőri tiszt annak elítélésébe nem ereszkedhetvén, azt különös végzés által kimondani, jegyzőkönyvbe iktatni, kihirdetni, s a jegyzőkönyvet a közvádlónak beküldeni tartozik, hogy ez a büntetőtörvénykönyv II-ik Része 248 és 249-dik §-a szerint eljár hasson.

64. §. Az elmarasztó ítéletben mindazon eldöntő okok elősoroztatnak, melyeknél fogva a terhelős tények törvényesen bizonyosoknak ismertettek; az illető törvénynek pedig, vagy rendeletnek azon czikke, mely a fenforgó esetre büntetést szab, egész kiterjedésében beiktattatik.

65. §. Az ítélet az okozott kárra is kiterjed, ha ez alaposnak, és bebizonyítottanak taláztatott; ellenkező esetben a károsított magánjogi bíróság elejébe utasíttatik.

66. §. Az ítélet továbbá a perköltségekre is kiterjed; perköltségek alatt azonban csupán a károsítottnak, vagy ügyvédének; nem különben a tanúk és a műértőknek napi díjai a fuvarbérrel együtt, ha tudniillik ezek a hely színén laknának, értetnek; egyéb taksának helye nincsen.

67. §. Felmentő ítéletek okokkal nem támogattnak; és felmentés esetében az illető hatóság pénztára viseli az eljárás költségeit.

68. §. Ha az idézett vádlott az idézés napján és órájában meg nem jelenik, mint makacs elmarasztaltatik; és ha ezen ítélet kihirdetésétől számítva három nap alatt sem jelennék meg, a pénzbeli büntetés iránti ítélet ellene végrehajtatik.

69. §. Az ítélet, mellynek magában kell foglalnia a vádlott keresztné és vezetéknévét, a kihágás nemét; nem kü-

lönben az eljárás és a hozott ítélet napját, a jegyzőkönyvbe iktattatik, és ugyan azon nyilvános ülésben szóról szóra felolvastatván, ekkénti kihirdetése után, a rendőri tiszt által aláírt párban a vádlottnak átadatik.

70. §. A rendőri tiszt az elítélt vádlottat felebbvitelési jogáról az ítélet kihirdetése után azonnal értesíteni köteles.

A bizonyításról.

71. §. Mind az, mi a büntetőtörvénykönyv II-ik Részének XIX fejezetében a bizonyításra nézve megállapított, a rendőri eljárásra is kiterjesztetik, következő módosításokkal:

a) minden terhelős tény, mellyen valamely jelenség alapszik, az ott felállított szabályok és előfeltételek mellett törvényesen bizonyosnak nem csak ismertethetik, hanem törvényesen bizonyosnak kell minden esetben ismertetnie;

b) midőn a vádlott a rendőri tiszt előtt, nyilvános eljárás közben tökéletes öntudattal, világosan és értelmesen, a kihágást önként megvallja, akkor a vádlott megvallásán alapuló minden terhelős tény törvényesen bizonyosnak ismeretetik, habár egyes esetben maga a tett más úton bé nem bizonyíttathatik is;

c) azon rendőri tisztviselőnek, vagy fegyveres szolgának tanúsága, ki a vádlottat a kihágás elkövetése közben látta és megszólította, vagy elfogta, két teljes érvényességű tanú vallomásának erejével bir, és ellene csak annyiban fogadtathatik el tanúk általi ellenbizonyítás, mennyiben azon tisztviselőnek, vagy fegyveres szolgának tanúsága hamisnak, vagy hitszegőnek, vagy tévedésből eredettnak bizonyíttatik.

A felebbvitelről és végrehajtásról.

72. §. A rendőri tisztnek, és illetőleg a helység tanácsának végítéletét a vádlott valamint a panaszos, az illető első bíróságú büntető törvényszékhez, mindig felebb viheti; a felebbvitel pedig vagy az eljárás lényeges formáinak meg-

sértése miatt, vagy az ügy érdemében, vagy mind a kettőre nézve egyszerre és egy időben történik.

73. §. A felebbvitel az ítélet kihirdetése után 24 óra alatt vagy szóval, vagy írásban bejelentetik, és ezen határidőnek elmultával a felebbvitt ügynek eredeti jegyzőkönyve, s mindennemű hozzátartozandó oklevelek és eszközök, a törvényszéknek haladék nélkül felküldetnek.

74. §. Midőn pedig a per a megítélt kár mennyisége iránt felebbvitetik, akkor a felebbviteli nyilatkozás a panaszos féllel, vagy illetőleg a vádlottal közöltetik, hogy a felebbvitel iránti észrevételeiket legalább három nap alatt beadhassák.

75. §. A törvényszék a felebbvitt ügyet legközelebbi ülésében felveszi, és a jegyzőkönyv egész kiterjedésében felolvasása után ítéletet hoz, melytől többé felebbvitelnek helye nem lévén; — az ügy végrehajtás végett az eljáró rendőri tiszthez, vagy helység tanácsához utasítatik.

76. §. Ha a törvényszék az eljárás lényeges formáinak, nevezetesen ha a tökéletes nyilvánosság megsértését valónak találja, az ítéletet megsemmisíti, és az eljáró rendőri tisztet, vagy helység tanácsát új törvényszerű eljárásra, ítélethozásra utasítja; ily esetben egyszersmind az eljáró bíróság a feleknek a törvényszék által meghatározandó kárpótlással tartozik.

77. §. Ha a megsértett formák, vagy az eljárásban elkövetett hibák nem lényegesek: akkor az ügy érdemében ugyan ítélet hozatik, ezen hibák mindazáltal az ítéletben kijelöltetnek, és az eljáró bíróság kötelességének jövőbeni pontosabb teljesítésére bíróilag intetik.

78. §. A felebbvitel csak olly esetekben függeszti fel az ítélet végrehajtását, midőn a kiszabott büntetés 12 forint bírságot, vagy a kár megtérítése 200 forintot felülhalad, vagy midőn a vádlott fogságra ítéltetett.

79. §. Az elmarasztó ítélet, mennyiben felebb nem vitetett, vagy mennyiben a felebbvitelnek felfüggesztő ereje nincsen, a felebbvitel bejelentésére engedett idő lefolyásával azonnal; ellenkező esetben a törvényszék mint felebbviteli bíróság elmarasztó ítéletének kihirdetése után, mindig 24 óra alatt hajtatik végre; a kár megtérítése iránti ítéletnek végre-

hajtása pedig, kihirdetésétől számítva legfeljebb 14 nap alatt a rendőri tiszt által a büntetőtörvénykönyv II-ik Részének 428, 429, 430, 431, 432-ik §§-aiban foglalt szabályok szerint történik.

80. §. A fogságra ítélt vádlott, ítéletének kihirdetése után, ügyeinek elintézésére biztosság mellett még három napi halasztást kívánhat, de ennek lefolyásával büntetésének kiállítására azonnal a törvényhatósági fogházba, vagy ha büntetése 8 napi fogságnál kisebb, a helység fogházába szállíttatik.

81. §. Ha a végrehajtás, akár a megítélt sommára, akár a fogságra nézve gátoltnék, a rendőri tiszt hatalomkarral az ítéletet azonnal végrehajtja.

A rendőri eljárás megújításáról.

82. §. Az elítélt, a büntetőtörvénykönyv II-ik Részének 433-dik §-ában megállapított feltételek alatt mindenkor kívánhatja a rendőri eljárás megújítását; kívánhatják ezt továbbá ezen feltételek alatt, de csak a kárpótlásra nézve, az elítéltnak házasátarsa, gyermekei, szülői, rokonai; nem különben az elítélt meghalálózása után, ezen személyeken kívül, annak mindennemű örökösei is.

83. §. A felmentett vagy elítélt ellen, a fenforgott esetre nézve, ha újabb körülmények fejlődnének is ki, az ítélet kihirdetése után, a rendőri eljárás megújításának helye nincsen.

84. §. Az eljárást megújítani kívánó, okokkal és bizonyítványokkal támogatott kérelemlevelet az illető büntetőtörvényszéknek beadja, hol az nyilvános ülésben bírói tárgyalás alá vétetik, és ha a kérelem alaposnak találtatnék, az újítás megengedtetik, s az ügy, az eljáró rendőri tiszthez újabb vizsgálat és ítélethozás végett utasíttatik, hacsak ez ellen nem tétetett volna törvényes kifogás, mert ilyenkor az ügy ellátása más rendőri tisztre bízatik.

85. §. A rendőri eljárás megújításának kérdésében hozott felelbitelnek helye nincsen.

Különvélemény Arad, Eszék, Felső-Bánya, Pécs és a Szepességi XVI. városok büntető hatóságára nézve.

Az országos Választmánynak, múlt 1841-dik évi December 10-kén tartott III-ülésében a többség végzése oda járulván, hogy Arad, Eszék, Pécs városaik, s a Szepességi XVI. városok büntető hatóságokat továbbá is tartsák meg, majd azon végzés az 1842-ik évi December 9-dikén tartott XXIX. ülésben Felső-Bánya városára is egyiránt kiterjesztvén; mi alólirottak a többség végzésétől eltérő véleményünk okait, következőkben foglaljuk ugymint:

a) Általános elv gyanánt az lévén felállítva, hogy jöendőre csak olly hatóságok birjanak büntető jussal, mellyek ön állásúak, és minden más hatóságoktól függetlenek, egyzersmind az országgyűlésére meghíva, ott követeik által jelen vagynak, ezen általános elv által kijelelt körben a mondott városok egyáltalában nem tartoznak;

b) A többször említett városok mind eddig, egyedül kiváltság (privilegium) mellett gyakorolván büntető hatóságot — nincs elegendő ok, de szükség is arra: hogy közöttük és a büntető just szintén kiváltság mellett gyakorlott, kivált nagyobb községek között — illy lényeges különbség tétessék — annyival inkább, mivel, ha a többségi végzés állana — ugy az országban egy olly egészen új, s Arad, Eszék, Pécs, s Felső-Bánya városaikból, és a szepességi XVI. városokból alakított polgári testület hozatnék létre, melly az eddig fenálló polgári testületek közül, egyikhez is valóssággal nem tartoznék;

c) Nem állhat véleményünk szerint a többség által felhozott azon tekintet is: hogy olly testületeket, mind a mondott városok, saját büntető hatóságokból, mellyet királyi adomány levelek által törvényszerűleg nyertek; s hosszabb gyakorlással megszoktak, kirekeszteni nem lehet a nélkül: hogy az által zavar és elkeseredés ne okoztassék; — mert

egy az; hogy igen hosszas gyakorlási megszokást közülök egyik sem — Arad városa pedig legkevesebbé követelhet — más pedig az: hogy az hosszas gyakorlati megszokásból s ennek megszüntetése miatti elkeseredésből meritett ellenvetés az illető uradalmakra, és kiváltságos községekre még méltóbban alkalmazandó lehetne — és ha a kiváltsági büntető hatóságok ezentuli megszüntetésnek ideje, helye és szükségé van — a megszüntetésnek valójában általánosnak, nem pedig részletesnek lennie kell, a közönséges törvény alóli minden részletes kivételek lévén igazán azok, mik a köz igazgatásban is zavart — másokban pedig kedvetlen érzelmet okoznak.

Költ Pesten Martius 8-kán 1843.

<i>Gr. Zichy Ödön m. k.</i>	<i>Bezerédy István m. k.</i>
<i>Gr. Pejacsevich János m. k.</i>	<i>Hertelendy Miksa m. k.</i>
<i>Zsedényi Eduárd m. k.</i>	<i>Palóczy László m. k.</i>
<i>Pulszky Ferencz m. k.</i>	<i>Olgyai Titus m. k.</i>
<i>Klauzál Gábor m. k.</i>	<i>Foghtüi János m. k.</i>
<i>B. Eötvös József m. k.</i>	<i>Deák Ferencz m. k.</i>
<i>B. Wenckheim Béla m. k.</i>	<i>Pázmándy Dienes m. k.</i>
<i>Zoltán János m. k.</i>	<i>Dubraviczky Simon m. k.</i>

•//.

Külön vélemény az esküdtszékek mellett.

A bűnvádi eljárásnak megállapításában két egymástól lényegesen különböző elvből indultak ki Európa törvényhozásai. Némelyek rendes és állandó bíróságokat állítottak fel, és azokra bízta a büntető igazság kiszolgáltatását, mások ellenben a közállomány érdekeinek, és a polgárok törvényes szabadságának biztosítására czélszerűbbnek vélték, hogy a büntetteknek minden egyes esetében külön esküdtszék alakítassék a polgárok köréből, és ezen esküdtszék

ítéljen a ténynek kérdése felett, a törvény büntető rendeletének alkalmazását pedig rendes bíróság mondja ki a vádlott ellen.

Hosszas vitatkozások folytak az orsz. Választmányánál is a felett, hogy ezen két egymástól különböző elvek közül melyikre alapitassék honunkban a bűnvádi eljárásnak rendszere; kétfelé ágaztak e tárgyban a vélemények, s méltánylást érdemlő tekintetek hozattak fel mindenik vélemény támogatására; végre a választmány többsége azon elvet fogadta el, hogy rendes és állandó bíróságok ítéljenek a büntettek minden eseteiben; — és ezen elv szerint készítette javaslatát a bűnvádi eljárásnak minden ágaira nézve.

A választmány többségének ezen határozatában mi alólirottak meg nem nyugodhatunk, s tisztelettel jelentjük ki azon erős meggyőződésünket, hogy a bűnvádi eljárást esküdszékekre alapítani hazánkban is sokkal czélszerűbb volna.

Ha tekintjük Európának azon nemzeteit, melyek alkotmányos szabadsággal bírnak, nem lehet észre nem vennünk, hogy azoknak nevezetesen nagyobb része fölvette büntető rendszerébe az esküdszékeket. Anglia és Franciaország, Portugália és Spanyolország, Belgium, Sveczia és Norvégia, Németországnak rajnamelléki tartományai, s a joniai szigetek, esküdszékek kezeibe tették le a büntető igazságnak kiszolgáltatását; midőn másrésről Németalföldön, Helvetián, és a német szövetségnek kisebb tartományain kívül alig van alkotmányos ország Európában, hol rendes és állandó ítélőszékek gyakorolnák a büntető bíróságot. Szembetűnő különösen az, hogy éppen azon alkotmányos nemzeteknél állanak fen az esküdszékek, melyek számra és erőre, s a polgári szabadságnak kifejlődésére jelesebbek, s midőn egy részről magában Európában több mint 85 millió szabad ember talál biztosságot és megnyugvást az esküdszékek eljárásában, húsz milliót sem közelít meg azon szabad emberek száma, kik állandó és rendes bírósághoz ragaszkodnak. Meglepő továbbá azon körülmény, hogy hatvan évvel ezelőtt az európai nemzetek között csak Anglia, Sveczia és Norvégia volt az, mellynél az esküdszékek léteztek, most pedig

nyugoti Európának legnagyobb részében elterjedett már ezen institutio, és így hatvan évek alatt hatvan millió ember lön meggyőződve régi rendszerének orvosolhatatlan hiányairól, s meggyőződött egyszersmind arról, hogy csak esküdtszékek mellett lehet a büntető igazság kiszolgáltatását czélszerűen elrendezni. Rendületlen pedig ezen meggyőződés mindazon nemzeteknél, melyek esküdtszékkel bírnak, mert sok évek tapasztalása után is csüggedetlen buzgósággal, és ingatlan bizalommal ragaszkodnak azokhoz, s nem készülnek a rendes és állandó bíróságok rendszerére áltatni, ámbár ezt szabadon tehetnék. Említést érdemlenek e részben Poroszországnak azon rajnamelléki tartományai, melyek egy ideig francia hatalom alatt voltak. Ezeknél az idegen, s épen nem kedvelt francia hatalom hozta be az esküdtszékeket, és mégis, miután az idegen hatalom jármától megszabadulva, minden idegen institutiókat ismét megváltoztattak, az esküdtszékeket mint az igazság kiszolgáltatásának legczélszerűbb eszközét tovább is megtartották. Sőt midőn a porosz király öt jeles magas állású törvénytudó tagot kiküldött ezen tartományokba, hogy azok az esküdtszéki eljárás formáit, és azoknak általános hatását megvizsgálják, nemcsak a nép óhajtotta és kérte, hogy esküdtszékeit megtarthassa: de a kiküldött tagok is, kik közül hárman politikai nézetekből az esküdtszék ellen előre mintegy elfogulva valának, tapasztalván azoknak szembetűnő hasznait, egyhangúlag akép nyilatkoztak, hogy az esküdtszéknek czélszerűségéről jogtudományi tekintetből is teljesen meg vannak győződve.

Országok tapasztalása szól tehát az esküdtszék mellett, s bátran lehet ennyi példa után állítani, hogy azon institutio, melyhez annyi alkotmányos nemzet, és annyi millió szabad ember olly buzgón ragaszkodik, rossz és helytelen nem lehet.

Azt fogja talán mindezek ellen felhozni valaki, hogy egészen idegenszerű ezen institutio, és polgári szerkezetünk rendszerével, s a nemzetnek jellemével meg nem fér. Tiszteljük mi nemzetünkben azon óvatosságot, hogy ujat és idegenszerűt csak hosszas fontolgatás után hajlandó elfogadni; — hisszük: hogy a nemzet jellemét felejtetni törvényhozónak soha nem szabad; s tudjuk, hogy vannak in-

stitutiók, melyek csak azért czélszerűek valamelly nemzetnél, mert a népnek erkölceiből fejlődtek ki s a nemzet életével vannak összeszöve, de más országba általtéve meghonosodni nem képesek, s nehezítik a közállomány czéljának elérhetését, vagy elenyésznek ismét hasztalanul. Más részről azonban meg vagyunk győződve arról is: hogy kötelessége minden törvényhozónak idegen nemzetek tapasztalásaira is figyelmeztetni, s ha ön hazájában olly hiányokat lát, melyeknek pótlására czélszerű institutiók léteznek más országokban, általvenni az idegen institutiót is, és azt a honnak egyéb institutióival összeolvasztva, nemzetivé tenni. Hiszen az ész, és a tapasztalás közkinccse az emberiségnek, s hol azon egyes ember, hol azon nemzet? melly büszke önhittséggel elmondhassa magáról, hogy idegen észre és idegen tapasztalásra soha nem szorúlt. És a ki elszigetelve akarna állani másoktól, a ki csak önmagában akarna feltalálni mindent, a mi kifejlődésére szükséges, azt keserű tapasztalás tanítaná meg, hogy számolása hibás volt. Hol állana korunkban az emberiség kifejlődése, és a mivelődés, hol állának a nemzetek institutiói? — ha jót és hasznost egyik a másiktól át nem vett volna. Tekintsük bár hazánknak jelen állását, s pillantsunk vissza e nemzet életének már lefolyt századaira, — nem látjuk-e institutióink minden ágaiban, hogy azoknak nagy részét idegen nemzetek példája után alakítottuk. Polgári törvényeink, és egész törvénykezésünk, törvényhozásunk formáji, és a közigazgatás eljárása, védelmi rendszerünk, és a közadózás, egyszóval mind az, mit polgári szerkezetünk lényeges részeinek tartunk, tetemes változásokon ment által időnkint; azon változások pedig nem mindig önmagából a nemzetből fejlődtek ki, hanem gyakran idegen földről hozattak által: mert változott az élet, változtak a népnek erkölcei, s a nemzet szükségait ki nem elégítették a régi törvények, változtatni kellett tehát a mi azokban elavult, pótolni a mi hiányos volt, általszivárogtak hozzánk a külföld institutiói, összeforrottak saját institutióinkkal, idő és megszokás felejttek vélünk azoknak eredetét, és nem egy törvényt, nem egy fenálló gyakorlatot, nem egy szokást nevezünk ősinek és nemzetinek, melynek

idegen származását könnyű kimutatni. Csak őseinknek példáját követjük tehát, ha szükségünk pótlásában a jót és hasznost, de idegenszerűt, csak azért, mert idegenszerű, el nem taszítjuk magunktól.

Mind a mellett azonban, hogy az esküdszék czélszerűségét annyi alkotmányos nemzet példája tanúsítja, s mind a mellett, hogy mi a szükséges javítások kérdéseinek nagy fontosságot tulajdonítunk más nemzetek tapasztalásának, — magunk is tartózkodnánk ezen idegen institutiót felvenni hazánk büntető rendszerébe, ha a külföld példáján kívül semmi egyéb alapos okaink nem volnának annak elfogadására, vagy ha félnünk kellene, hogy azt nemzetünk szellemével, s polgári szerkezetünk egyéb ágaival összehangzásba hozni nem lehet. De figyelmünket el nem kerülhették azon lényeges hiányok, mellyek a rendes és állandó ítélőszékekre alapított bűnvádi eljárásnak rendszerében mindenütt léteznek, s midőn ezen hiányok okait vizsgáltuk, s módokat kerestünk azoknak gyökeres orvoslására, teljesen meggyőződünk arról, hogy ezen rendszer legfőbb hiányjai a rendszer főelvének, a rendes és állandó bíróságoknak mellőzhetlen következei. Vizsgálat alá vettük tehát az esküdszéki rendszer elveit és részleteit; összehasonlítottuk a két rendszert egymás között, s tisztán állott előttünk hogy a büntető igazság céljának sokkal inkább megfelelének hazánkban is az esküdszékek, mint az országos Választmány többsége által javasolt rendes és állandó bíróságok, — és tisztán állott előttünk az is, hogy az esküdszéki rendszert polgári szerkezetünkkel összeolvasztva egészen nemzetivé tenni fölötte könnyű volna.

De mielőtt mindezekre nézve meggyőződésünknek okait részletesen kifejténénk, szükségesnek tartjuk elmondani: miképen vélnénk mi az esküdszékek alakítását és eljárását honunkban megállapítandónak. Így azután javaslatunk fő vonásait elvileg, és gyakorlati alkalmazásban össze lehet hasonlítani az országos Választmány javaslatával.

Három fő kérdés fordul elő a büntettek egyes eseteinek megítélésében, s három fő részre oszlik azok szerint az egész bűnvádi eljárás. Első a perbefogás kérdése, vagy

is azon kérdés, hogy lehet-e a vádbeli büntettre nézve legalább súlyos gyanú tekintetéből közkeresetet indítani a vádlott ellen; második a tény kérdése, vagy is azon kérdés, hogy valósággal bűnös-e a vádlott a vádbeli büntettre nézve; — harmadik pedig a törvény alkalmazásának kérdése, vagy is azon kérdés: hogy a törvény rendeletéhez, és a beszámítás mértékéhez képest mi legyen a vádlottnak büntetése. Az esküdtszéki rendszernek egyik alapelve az, hogy külön bíróság ítéljen ezen három fő kérdésnek mindegyike felett: három rendbeli külön bíróság volna tehát e végre hazánkban is felállítandó, egyik t. i. a perbefogási esküdtszék, mellynek köréhez tartoznék a perbefogás kérdésének elhatározása: — másik a bűnbíróági esküdtszék, melly egyedül a ténynek kérdése felett ítélne; — végre a harmadik, egy rendes és állandó bíróság, melly a törvény büntető rendeletének alkalmazását mondaná ki azon vádlottra, ki a bűnbíróági esküdtszék által bűnösnek találtatott.

Ezen három rendbeli bíróságok alakítása pedig következőképen történhetnék:

1-ször. A megyei törvényhatóságokban: A perbefogási és bűnbíróági esküdtszékek alakítása végett összeiratná a megye évenként, polgári állapot különbsége nélkül, mindazokat, kik koruknak huszonnegyedik évét már meghaladták, állandóul a megye kebelében laknak, s évenként legalább száz forint tiszta jövedelemmel birnak; ezen összeírásba azonban nem foglaltathatnának az egyházi személyek, köztisztviselők, katonák, szolgák, napszámosok, és az írástudatlanok. Az ekképen összeirottak sorából szintén polgári állapotra nem tekintve, szabadon választaná a közgyűlés, mind a perbefogási, mind a bűnbíróági esküdtszékek tagjait. A perbefogási esküdtszékhez negyvennyolcz tag volna választandó, és ezek vagy sorhuzás által vagy a közgyűlés belátása szerint négy egyenlő osztályba soroztatnának, s minden évnegyedben más-más osztály képezné a perbefogási esküdtszéket; a bűnbíróági esküdtszékhez pedig nagyobb megyékben száz hatvan, kisebbekben száz húsz tag választatnék, és ezek is a fentebbi mód szerint négy osztályba soroztatván, minden évnegyedben más-más osztályból alakulna a bűnbíróági es-

küldtszék. Mind a perbefogási, mind a bűnbírószági esküdtszék tagjainak választása évenként megújíthatnák; ugyanazon tagok azonban több éveken keresztül is választhatók volnának. A ki a választást elfogadni nem akarná, törvény által meghatározandó pénzbeli büntetés alá volna vonandó, felmentethetnének azonban ezen teher alól, kik koruknak hatvanadik évét már meghaladták, vagy betegeskedésük miatt ezen hivatal kötelességeit teljesíteni nem képesek, úgy szintén azok is, kik más törvényhatóságnál már az esküdtszéknek valóságos tagjai, és azok, kik az esküdtszéki hivatalt már három éven keresztül viselték. Rendes fizetésök az esküdtszéki tagoknak nem volna, hanem foglalkozásuk idejére napi díjakat kapnának.

Azon rendes és állandó bíróság pedig, mely a törvény büntető rendeletét mondaná ki az esküdtszékek által bűnösnek ítélt vádlottra, állhatna: egy elnökből, két rendes bírói tagból, és szavazattal nem bíró jegyzőből, kiknek meghatározott rendszeresített fizetés volna adandó, s mindezek a megyei tisztválasztás alkalmával, három évről három évre szabadon volnának a megye közönsége által választandók. Ezen állandó rendes bíróság köteles volna folyvást a köz-törvénykezés helyén jelenlenni, s a bűnbírószági esküdtszék egész eljárásának mintegy vezérlete is ezen bíróság köréhez tartoznék.

2-or. A királyi városokban:

Mind a perbefogási és bűnbírószági esküdtszék tagjainak, mind a törvény alkalmazásával megbízott rendes és állandó bírának választása épen úgy történhetnék, mint fentebb a megyei törvényhatóságokra nézve már előadatott csak hogy a bűnbírószági esküdtszékhez választandó tagok száma, kivált kisebb városokban kevesebb is lehetne. A választás pedig mindezen bíróságokra nézve azon városi lakosok által volna teljesítendő, kiket a királyi városok bíróságainak alakítására nézve készült 6. számú különvéleményünkben választási joggal felruházandónak kijelentettük. Végre

3-szor A kerületekben: Mind az esküdtszékeknek mind az állandó bíróságoknak a fentebbiek szerinti válasz

tását azok teljesítenék, kik az országos Választmány javaslata szerint választási joggal fel vannak ruházva.

A mi már ezen bíróságoknak eljárását illeti,

1. a perbefogási esküdszék eljárása következő volna:

Minden hónap első napján összegyűlnének a köztörvénykezés helyén mind azon tagok, kik azon időre a perbefogási esküdszéket képezik, s letévén valamennyen a hitet, magok közül elnököt választanának s mind addig együtt maradnának, míg a perbefogásnak minden addig előfordult kérdései felett végzéseket nem hoznak. Ezen esküdszéknek tagjai közül sem a közvádoló, sem a vádlott elegendő törvényes ok nélkül senkit vissza nem vethetne; a végzés hozására az elnökkel együtt hét tag volna szükséges, és ha a megjelent tagokból ezen szám sem kerülne ki, a jelenlévő tagok választanának magok közé kiegészítésül oly tagot, a ki esküdszéki képességgel bír; azon tagok, kik meg nem jelentek, és elmaradásuknak alapos okát, írásban be nem küldötték, ugyanazon esküdszék által huszonöt forint bírságba volnának elmarasztandók. Egyébiránt a mi a közvádolónak előadását, és a vádlottnak védelmét, valamint szintén a perbefogás megrendelésének vagy félrevetésének módját és alapját illeti: mind ezekre nézve sinórmértékül azok szolgálhatnának, mik e részben az országos Választmány javaslatában foglaltatnak, a felebbvitel azonban ezen esküdszék végzésétől csak a törvényszabta formák meg nem tartása tekintetéből történhetnék azon legfőbb törvényszékhez, (Cassationshof) melyet a törvénykezési formák ellen elkövetett hibák orvoslása végett ezen különvéleményünkben alább felállítani javaslunk, és ezen ítélőszék, ha a formahibát csakugyan valóságosnak találja, a perbefogási kérdésnek újabb megvizsgálását más perbefogási esküdszékre bizandja, melytől azonban semmi felebbvitelnek helye nem leend.

2. A bűnbírószági esküdszéknek, és a törvény büntető rendeletét alkalmazó rendes és állandó bíróságnak eljárása pedig következő volna:

A közvádoló köteles minden egyes bűnvádi esetben a perbefogást elrendelő végzés kihirdetése után három nap alatt, a vádlott elleni vádat írásban az állandó és rendes

bíróság elnökének általadni, s a vádlevéelhez azon tanúk lajstromát hozzámellékelni, kiknek tanúságát a vádnak támogatására használni akarja. Az elnök ezen vádat és tanúk lajstromát szintén írásban közli a vádlottal, határnapot rendel a vádnak a bünbírószéki esküdtszék előtti érdemleges tárgyalására, és arról a vádlottat tudósítja. A vádlott, ha mentségére tanúkat kíván előállítani, köteles leendő azoknak lajstromát a vádnak véle lett közlése után három nap alatt az elnöknek bemutatni, ki azután rendelkezni fog arról, hogy a vádlottnak tanúji is a kitűzött határnapra megjelenjenek. A határnap kitűzésében ügyelni kell az elnöknek arra, hogy a vádlottnak is elegendő idő engedtesse védelmére, de más részről az érdemleges tárgyalás szükségén túl hosszú időre ne haladjon, rendesen tehát a határidő negyvenöt napnál hosszabb, és tizenöt napnál rövidebb nem lehet; ha azonban a körülményekből világosan kitetszik, hogy a feleknek tanúját lakásuk távolsága miatt negyvenöt nap alatt sem lehet előállítani, a határidőt a bíróság meghosszabbíthatja, más részről pedig, midőn a felek magok azt kívánják, hogy a vádnak érdemleges tárgyalása minél előbb megtörténjék, a határidő tizenöt napnál rövidebbre is tétethetik.

A bünvádi érdemleges tárgyalás minden hónapban egyszer, és pedig a hónap elején történhetnék. A rendes és állandó bíróság tehát minden hónap elejére összehívja a bünbírószéki esküdtszékhez választott tagoknak azon osztályát, melyből azon időre a bünbírószéki esküdtszék alakítandó, s a mint ezek összegyűltek, neveiket sorshúzás által megállapított sor szerint lajstromba foglalja, s velök a hitet letéteti, azon tagokat pedig, kik meg nem jelentek, s elmaradásuknak törvényes okát írásban be nem küldötték, valamely törvény által meghatározandó büntetésben, például huszonöt forintban elmarasztja. Elkészülvén eképen a bünbírószéki esküdtszék tagjainak lajstroma, minden egyes bünvádi esetben az állandó rendes bíróság ezen lajstromot, mind a közvádlóval, mind a vádlottal előre közlendi, s ezeknek egyiknek úgy, mint a másiknak joga leendő a lajstromba foglalt tagok közül mindenik félnek külön hat tagot vissza-

vetni a nélkül, hogy ezen visszavetésnek bár mi okát adni kötelesek volnának. Midőn több büntársak állanak egy közkereset alatt, azok csak együtt véve fognak az esküdszéki tagok közül hatot visszavethetni. Az okadás nélküli visszavetésen felül, ha még valamely tag ellen akár a közvádló, akár a vádlott alapos és törvényes okokat hoznának elő, melyeknél fogva azon tag, a fenforgó bűnvádi kérdés felett nem ítéltetne, az illy tag is az állandó bíróság végzése által azon bűnvádi esetnek megítélésétől el fog mozdíthatni. Alapos és törvényes okok lehetnének pedig az ilyen visszavetésre mind azok, miket az országos Választmány javaslatának 81—91-ik §§-ban elsorolt.

Miután a felek visszavetési jogokkal éltek, vagy kijelentették, hogy azzal élni nem akarnak, a lajstromban sor szerint első tizenkét vissza nem vetett tagokból fog azon bűnvádi esetre nézve alakúlni a bűnbírószéki esküdszék, melly tizenkét tagnál sem többől, sem kevesebből soha nem állhat.

Alakítva lévén már eképen az esküdszék, a rendes és állandó bíróság a köztörvénykezési teremben összeül, s ettől egyik oldalra a tizenkét esküdszéki tag, másik oldalról pedig szemben az esküdszéki tagokkal a vádlott és annak ügyésze, vagy ha ugyan azon büntető közkeresetben több vádlott állana, mind azok és védelmezőik foglalnak helyet. A közvádló a rendes bíróság asztalánál ül, a teremnek többi elkorlátolt része pedig a szabadon megjelenő hallgatóságnak léssen nyitva.

Összeülvén így az egész bíróság, a közvádló azon vádját, mellyet a vádlott ellen már elébb írásban beadott, szóval is előterjeszti, tanújit előállítja, s a netalán létező bűnjeleket és bizonyítványokat bemutatja. Erre a közvádló tanúji egyenkint meghiteztetnek, s az állandó bíróság elnöke által felszólíthatnak, hogy szóval adják elő mind azt, mit a vádbeli büntettre nézve bizonyítani tudnak. A tanúk egyenkint, és azon sorban jelennek meg, mellyben azt a közvádló kívánja, s élő szóval mondanak el mindent, a mit a vádbeli büntettről tudnak. Az elnöknek, és az állandó bíróság másik két tagjainak joga van a tanúkhöz bármi kérdéseket intézni,

mellyek a dolog felvilágosítására, vagy a tanúk hitelességének megítélésére szolgálnak; sőt az esküdtszéki tagoknak is szabadságokban áll, ha valamely tanú vallomásának értelmét homályosnak tartanak, annak felvilágosítása végett kérdéseket tenni. Miután a tanúk a bíróság kérdéseire feleltek, a vádlott, vagy annak ügyvédje tehet kérdéseket a közvádló tanújinak, s azoktól felvilágosításokat kívánhat.

Kihallgattatván eképen a közvádlónak tanúji, s előmutattatván mindazon bűnjelek, s egyéb bizonyítványok, melyekkel az vádját támogatta, — a vádlottnak tanúji vétetnek elő, s ezek meghiteztetése s kihallgatása mindenben a szerint fog történni, a mint az a közvádló tanújira nézve a fentebbiekben meghatározott, magában értetődővén, hogy a közvádlónak is joga leend a vádlott tanújinak kérdéseket tenni, és azoktól felvilágosításokat kívánni. Midőn pedig a tanúk kihallgattatásánál akár az állandó bíróság tagjai, akár a közvádló, akár a vádlott, vagy annak ügyvédje szükségesnek látják azt is, hogy a két fél tanúji egymással, vagy ugyanazon félnek tanúji egymásközött valamely körülményre nézve szembesítenek, ezen szembesítés minden esetre megrendelendő.

Bevégeztetvén illy módon mind a két fél tanújinak kihallgatása, és bizonyítványainak előterjesztése, a közvádló szóval előadja mindazon okokat, mellyeknél fogva a vádlottat elmarasztaltatni kívánja. Erre a vádlott, vagy annak védője szólal fel, s előadja mindazokat, miket a közvádló okainak megczáfolására, bizonyítványainak gyengítésére, egy szóval a vádlottnak védelmére szolgálhatóknak vél. Az esküdtszéki tagoknak sem egyik, sem másik fél előadásába beleszólni joguk nincsen, sőt még rosszaló, vagy helybenhagyó véleményöket sem szabad szóval, intéssel, vagy jelekkel kijelenteniök.

A felek előadásának bevégzése után az állandó bíróság elnöke röviden összefoglalva előadja mind a közvádlónak vádját, s annak okait és bizonyítványait, mind a vádlott védelmére felhozott okokat és bizonyítványokat, s kijeleli azon kérdéseket, mellyek a fenforgó bűnvádi esetben magára a tényre nézve az esküdtszék által elhatározandók.

Igy például valamelly gyilkossági vád esetében következők lehetnének az esküdtszék eleibe terjesztendő kérdések:

1. Igaznak tartják-e az esküdtszéki tagok, hogy például Péter életétől erőszakosan megfosztott?

2. Bűnösnek tartják-e a vádlottat arra nézve, hogy Pétert ő fosztotta meg életétől?

3. Bűnösnek tartják-e a vádlottat arra nézve, hogy Pétert szándékosan fosztotta meg életétől?

4. Bűnösnek tartják-e arra nézve, hogy Pétert előre meggondolt elhatározással ölte meg?

Ezen kérdések az eset körülményei szerint számosabbak vagy kevesebbek lehetnek, így például a felhozott esetben azon kérdés is jöhetne elő, hogy

»igaznak tartják-e az esküdtszéki tagok, hogy a vádlott vértlen önvédelemben fosztotta meg Pétert életétől?»

Miután az elnök eképen kijelelte az elhatározandó kérdéseket, azokat nem csak szóval mondja el az esküdtszéki tagok előtt, hanem nekik írásban is általadja, s ünnepélyesen arra inti őket, hogy miután hallották az épen most előttük tárgyalt bűnvádi esetnek minden körülményeit, egyéni meggyőződésüket követve, lelkiismeretük szerint határozzanak az eleikbe terjesztett kérdések felett.

Általvén ezen írásban foglalt kérdéseket, az esküdtszéki tagok eltávoznak egy másik terembe, hová kívülök senki be nem bocsáttatik, s honnan ők sem távozhatnak mindaddig, míg az előterjesztett kérdésekre határozatot nem hoztak. Ott magok közül elnököt választván, annak előülése alatt tanácskozás alá veszik az eleikbe terjesztett kérdéseket, s a miben egyéni meggyőződésök szerint megállapodnak, azt, mint az esküdtszék határozatát írásba foglalják, feleleteiket azonban okokkal épen nem támogatják, hanem minden kérdésre csupán igen-nel vagy nem-mel felelnek. Egyszerű szótöbbség nem elég arra, hogy a vádlott ellen bármi részben a »bűnös« esküdtszéki határozatképen kimondassék, hanem erre a tizenkét tag két harmadának, vagy is nyolcz tagnak összehangzó szavazata szükséges. Ha tehát valamelly kérdésre nézve hét tag a vádlottat bűnösnek tartaná, öt tag ellenben más véleményben volna, az esküdtszéki

határozatban azon kérdésre nézve nem bűnösnek kell a vádlottat nyilatkoztatni.

Elkészítvén, s írásba foglalván eképen feleleteit vagyis határozatait, az esküdtszék, az állandó bírósághoz visszatér, s az elkészített határozatokat a bíróság elnökének általadja, ki azt haladék nélkül felolvastatja. Ha az esküdtszéki határozat a vádlottat bűnösnek nem találta, a vádlott el nem marasztaltathatik, hanem azonnal szabadon bocsátandó. Ha pedig az esküdtszék némelly kérdésekre igen-nel, másokra nem-mel felelt, a vádlott az állandó bíróság által csak abban fog elmarasztaltatni, miben az esküdtszék által bűnösnek találtatott. Midőn az esküdtszék bűnösnek találta a vádlottat, azt az állandó bíróság fel ugyan nem mentheti, de ha az eset körülményei szerint úgy volna meggyőződve, hogy az esküdtszék által helytelenül mondatott ki a »bűnös« a vádlottra, joga van az esküdtszéki határozatot felfüggeszteni, a fenforgó bűnvádi esetet a közelebbi törvénykezés idejére halasztani, s akkor a tény kérdésének újabb megítélése végett a fentebb előadott módon egy új esküdtszékot alakítani; de ha ezen esküdtszék is bűnösnek találja a vádlottat, az elmarasztalás többé semmi szín alatt fel nem függesztethetik.

Ha ellenben az állandó bíróság sem találta helytelennek az esküdtszék kárhóztató határozatát, vagy midőn a fentemlített esetben a második esküdtszék is bűnösnek találta a vádlottat, haladék nélkül a törvény alkalmazásához kell fogni. A közvádló tehát tüstént előadja kívánatát az iránt: hogy a vádlott minő büntetés alá vonatassék, felhozza a büntető törvények azon rendeletét, melyben kívánatát alapítja, s elszámolja egyszersmind kívánatának minden egyéb okait. Előadja továbbá azon magán követeléseket is, melyek a vádlott által másoknak okozott károk visszapótlását tárgyazzák, s ezeknek ugyanazon büntető közkeresetben leendő megítélését kéri. Magában értedődik azonban, hogy midőn a károsodott vagy maga, vagy külön ügyvédje által kívánja kárának visszapótlására nézve követeléseit előadni, azt a büntető közkeresetben is szabadon teheti, sőt kárai iránt a magántörvény útját is választhatja. Mindezekre a vádlott,

vagy annak védője felel, s előadja a mentségül, vagy enyhítésül szolgáló okokat. Miután pedig a két fél bevégezte előadását, az állandó és rendes bíróság megfontolván a súlyosító és enyhítő körülményeket, kimondja a vádlott ellen azon büntetést, melyet az a törvény rendelete szerint megérdemlett, hivatkozván a büntető törvénynek illető §-aira, — s egyszersmind a vádlottat azon károk visszapótlásában is elmarasztja, melyek a büntető közkeresetben ellene felhoztattak és bebizonyítottak.

Miután a bűnvádi eljárás eképen egészen bevégeztetett, az állandó bíróság jegyzője felolvassa az egész eljárásról készült jegyzőkönyvet, s azt eképen hitelesíti. Ezen jegyzőkönyvbe pontosan feljegyzendő azon nap, melyen a közvádló a vádat, és tanújának lajstromát az állandó bíróság elnökének beadta, — azon nap, melyen ezek a vádlottal közöltettek, — azon nap, melyen a vádlott a maga tanújának lajstromát bemutatta, s azon határozatok, melyek a tanúk berendelése iránt történtek; — továbbá az érdemleges tárgyalásra kitűzött határidő, — a bűnbírószéki esküdtszék mikénti alakítása és lajstroma, — a felek részéről történt visszavetések, és a törvényes ok mellett történt visszavetés iránt hozott bírói végzések; a végeljáráskor mind a két fél által kihallgatott tanúknak nevei, s az: hogy a tanúk meghiteztettek, — továbbá azon kérdések, miket az állandó bíróság elnöke az esküdtszéknek elhatározás végett általadott, — az esküdtszéknek ezen kérdésekre bemutatott feleletei, vagy is határozatai, és ha elmarasztalás történt, ezeken kívül az állandó bíróságnak a büntetést kiszabó ítélete, — egyszóval mindazok, mik az eljárás formáját tárgyazzák. A tanúk vallásait, vagy egyéb a tárgyaláskor kifejtett körülményeket csak akkor kell a jegyzőkönyvbe iktatni, ha azokra nézve egyik vagy másik pontnak feljegyzését a közvádló, vagy a vádlott kívánja.

Felebbvitelnek ezen bűnvádi eljárásnál helye nincsen, de midőn a törvényszabta formák bármi részben megsértettek, vagy midőn az állandó bíróság a törvény büntető rendeletét az esetre helytelenül alkalmaztatta, az egész eljárásnak és az arra alapított ítéletnek megsemmisítése végett

akár a közvádoló, akár a vádlott folyamodhatik az alább körülírandó legfőbb bírósághoz (Cassationshof), s az illy folyamodás felfüggeszti az ítélet végrehajtását.

A legfőbb bíróság megvizsgálja a felküldött jegyzőkönyvből az eljárásnak, vagy a törvény alkalmazásának mi-benlétét, s ha a folyamodást aaptalannak találja, azt félre teszi, s arról haladéék nélkül tudósítja az illető állandó bíróságot, melly az ítéletet azonnal végrehajtja. Ha pedig a legfőbb bíróság meggyőződne arról: hogy az eljárásnál a törvényszabta formák csakugyan megsértettek, vagy arról, hogy a törvény rendelete a vádbeli esetre hibásan lőn alkalmaztatva, az egész eljárást s ítéletet megsemmisíti, de a helyett más ítéletet nem hoz, hanem az ügyet újabb tárgyalás végett más esküdtszékhez, ha szükségesnek látná, más törvényhatóság esküdtszékéhez utasítja, s az ügynek ezen másik tárgyalásánál mind az esküdtszéknek összealakítása, mind az egész eljárás és ítélet ugyanazon szabályok szerint történik, mellyek fentebb előadattak. Ezen második esküdtszéki határozattól s bírósági ítélettől azonban megsemmisítési folyamodásnak többé helye nincsen.

Azon legfőbb ítélőszék, melly a törvényszabta formák megsértése felett ítél, az egész országban egy lehetne s állhatna: egy elnökből, tizenkét közbíróból, és szükséges jegyzőből; kik rendszeresített fizetéssel volnának ellátva; ítélethozásra kilencz tag volna szükséges.

Ezen javaslatunk az esküdtszék alakításának és eljárásának fő vonásait foglalja csak magában, az egészet kimerítő részletek azon elvekhez képest, mellyeket kifejtettünk, könnyen meghatározhatók lesznek, ha magát a rendszert elfogadni czélszerűnek látja a törvényhozás.

Általtérünk most már az okoknak kifejtésére, mellyek minket azon meggyőződésre vezettek, hogy hazánkban is sokkal czélszerűbb volna a bűnvádi eljárást esküdtszékerekre alapítani, mint rendes és állandó bíróságokra, s hogy az általunk javaslatba hozott esküdtszéki rendszer a büntető igazság czéljának sokkal inkább megfelelne, mint azon rendszer, mellyet az országos Választmány többsége javaslatában felállított. Követni fogjuk pedig okainknak előadásában és a

két rendszernek összehasonlításában a közkereset megindításának és folytatásának természetes rendét. Ugyan is.

Első kérdés minden büntető közkeresetnél a perbefogásnak kérdése. Hazánkban eddig ezen kérdés felett a legtöbb esetekben nemesekre nézve az illető megyei közgyűlés határozott, de voltak olyan esetek is, melyekben kivált azok ellen, kik valamely már folyamatban lévő közkeresetbe, mint büntársak valának idézendők, a büntető törvényszék rendelte meg a perbefogást; a nem nemesek pedig, kivált a szegényebb sorsúak, ha valamely büntettről vádoltattak, tüstént befogattatván, az illető tiszti vagy uradalmi ügyész által azonnal büntető közkereset alá vétettek, a nélkül, hogy a perbefogás kérdése külön tárgyalatott s eldöntetett volna. Ha rendszeresíteni akarjuk büntető törvényünket, ezen zavaros állapotot jövőre fentartanunk nem lehet; mert minden polgár egyenlő joggal követelheti a törvénynek s a közállománynak oltalmát, minden polgárra nézve tehát egyenlő szabály szerint kell eljárni a büntető közkereset megrendelésében, az eddig gyakorlott módok közül pedig egyiket sem lehet olyannak tekinteni, mely akár a közállománynak akár az egyes polgároknak biztosítására czélszerű volna. A közgyűlés oly politikai testület, melyet törvénykezési kérdések elhatározásával, s a büntető bírósági hatalom gyakorlásával megbízni nem lehet, nem csak azért, mert egyéb politikai s közigazgatási tárgyakkal felettébb el van foglalva, nem csak azért, mert tetemesen változó száma, és gyakran élénkebb tanácskozásai az ítélelhozásra szükséges nyugalmat s hideg megfontolást néha nehezítenék; hanem azért is, mert a közgyűlések rendszeren minden évnegyedben csak egyszer tartatnak, a perbefogási kérdések megvizsgálása is tehát minden évnegyedben csak egyszer történhetnék, az pedig a büntető igazság serény kiszolgáltatását lehetetlenné tenné. A büntető törvényszék, legyen az bűnbíróági esküdtszék, vagy állandó bíróság, magáról a büntető közkereset érdeméről ítél; ha tehát a perbefogás kérdését is ez döntené el, már az által, hogy a perbefogásra elegendő okot látott, mintegy következetesség tekintetéből is könnyen elfogult lehetne a vádlottnak elmarasztalására; — végre

azon helytelen gyakorlat, hogy a közvádlo valakit törvényhatósági végzés, vagy bírói ítélet nélkül büntető közkereset alá vonhasson, minthogy ez által az egyes polgárok nyugalmanak megzavarása, egyes tisztviselők önkényétől függne, nem csak a büntető törvények rendszerítésének eszméjével, hanem az igazság kiszolgáltatásának helyes fogalmával sem egyeztethető. Az eddigi módok helyett tehát vagy külön esküdtszéket, vagy külön rendes bíróságot multhatatlanul szükséges a perbefogás kérdésének eldöntésére felállítani.

Azon perbefogó szék, melyet az országos Választmány többsége javaslatba hozott, mind alakítására, mind eljárására nézve hasonlít ugyan nagy részben az általunk javasolt perbefogási esküdtszékhez, de némelly pontokban mégis lényegesen különbözik attól, s véleményünk szerint épen ezen pontok lesznek gyakorlati alkalmazásban kevésbé czélszerűek, ugyan is

Az országos Választmány többségének javaslata szerint csak huszonnégy tag volna a perbefogási esküdtszékhez megválasztandó, ezeknek hivatala három évig tartana, s közülök minden hónapban köteles volna tizenkét tag a fenforgó perbefogási kérdéseknek eldöntése végett, két forint napidíj mellett összeülni. De minthogy ezek szerint minden második hónapban reá kerülne a sor minden tagra, valljon lehet-e biztosan reményleni, hogy minden köztörvényhatóságokban találkoznak olyanok, kik ezen terhet azon csekély napidíj mellett kivált három évre elvállalják. És épen azért javaslottuk mi, hogy évenként nyegyvennyolcz tag választassék a perbefogási esküdtszékhez, s nem kételkedünk, hogy mivel ekképen minden választott tag az egész év alatt csak háromszor volna ezen hivatala által elfoglalva, negyvennyolcz tagot is könnyebb volna találni minden köztörvényhatóságban, mint huszonnégyet akkor, ha minden második hónapban reá kerül a hivatalos foglalkozás minden tagra. — Továbbá az országos Választmány javaslata szerint csak azok lehetnének a perbefogási székhez megválaszthatók, kik törvénytudók, és négyszáz forint évenkénti jövedelmet birnak. Véleményünk szerint azonban a perbefogás kérdésénél leginkább azt kell megítélni, ha van-e legalább alapos gyanu

a vádlott bűnösségére nézve. Már pedig ezt minden józan felfogásu polgár törvénytudomány nélkül is megítélheti, annnyival is inkább, minthogy az országos Választmány többségének javaslata szerint is mindenkor a bíróság egyéni meggyőződésétől fog függni annak elhatározása: ha valljon a vádlott ellen felhozott adatok támasztanak-e súlyos gyanút az ellen a vádbeli büntettre nézve. A törvénytudományt tehát nem tartjuk multhatatlanul szükségesnek arra, hogy valaki a perbefogási kérdés felett ítélhessen, a mint ezt általában minden esküdtszéki tagokra nézve majd alább még bővebben előadandjuk. — A mi pedig a választásnak azon feltételét illeti: hogy a választandó legalább négyszáz forint jövedelemmel birjon, erre nézve úgy vélekedünk, hogy kivált hazánknak szegényebb vidékein a választhatás az által feltétb szűk körre volna szorítva. — Végre azt javasolja az országos Választmány többsége javaslatának 262-ik §-ban, hogy a perbefogó szék végzésétől feljebbvitelnek helye ne legyen; de véleményünk szerint a perbefogás kérdésének elhatározásában is történhetnek ollyforma hibák, melyeknek orvoslására szükséges a feleknek módokat nyújtani: például, ha a felek épen nem voltak meghallgatva, ha a bíróság tagjai elegendő számmal jelen nem voltak; ha nem többség véleménye ment határozatba, s több effélék; mert ha ezek ellen semmi orvoslás nem lesz, könnyen megtörténhetik, hogy a bíróság egyes tagjainak, vagy kisebb számának önkénye határoz bár ki ellen perbefogást, s ez által az ártatlan polgárok nyugodalmát jogtalanul zavarja. — Czélszerűbb tehát e részben is az, a mit javaslatunkban előadtunk: hogy tudniillik a perbefogási esküdtszéknek határozatától a törvénszabta formák meg nem tartása tekintetéből, a feleknek azon legfőbb törvényszékhez, melyet e törvénykezési formák ellen elkövetett hibák orvoslása végett felállítani javaslottunk, felebbvitel engedtessék.

A második, és pedig kétségtelenül a leglényegesebb kérdés minden közkeresetben a ténynek kérdése, vagy is azon kérdés, hogy a vádlott valósággal bűnös-e a vádbeli büntettre nézve? Ezen kérdés körül forog leginkább az egész közkereset, s mindazon hiba, s mindazon igazságtalan-

ság, mit a bíróság ezen kérdésnek megítélésében elkövetett, vagy a közállomány biztosságát veszélyezteteti, vagy ártatlannak okoz méltatlan szenvedést, pedig éppen ezen kérdés az, melyre nézve legkevésbé lehet határozott törvények által korlátozni a bíróság ítélő hatalmát. Leggondosabb óvatossággal kell tehát figyelmezni a törvényhozásnak arra, hogy a tény kérdése felett olly bíróság határozzon, melyben biztosságot találjon a közállomány az iránt, hogy a büntetteknek behizonyodott esetei büntetlenül nem maradnak, de biztosságot találjanak az egyes polgárok is az iránt, hogy senki ártatlanul büntetés alá nem vonatik.

Az országos Választmánynak többsége rendes és állandó bíróságokra alapítván rendszerét, a tény kérdésének megítélését is rendes és állandó bíróságra bízva, és pedig ugyanazon bíróságra, melly egyszersmind a törvény alkalmazásának kérdése felett is határoz, a bíróságnak igazságtalan önkénye, vagy lehető tévedése ellen pedig a bizonyítási szabályoknak törvény általi meghatározásával, és a felebbvitelnek megengedésével akar biztosítást eszközölni. De véleményünk szerint több lényeges hibák vannak ezen javaslatban, mellyek miatt az a büntető igazság céljának teljesen soha meg nem felelhet, s mellyeket az által, ha bűnbírószági esküdtszékekre bizatik a tény kérdésének elhatározása, könnyű lesz elkerülni. Ugyan is egyik lényeges hibája az említett javaslatnak az, hogy abban mind a tény kérdésének elhatározása, mind a törvény büntető rendeletének alkalmazása ugyanazon egy bíróságra bizatik; mert ahol ezen két kérdés egymástól a bíróságra nézve is szorosan elválasztva nincsen, ott könnyen megtörténhetik, hogy midőn valaki több rendbeli büntettekéről vádoltatott, de egyik büntett sincs ellene teljesen behizonyítva, mintegy akaratlanul is összeveszi a bíróság a külön büntettekre nézve gyanút gerjesztő próbákat, s a nélkül, hogy a vádlottat bár melly büntetetre nézve határozottan bűnösnek mondhatná, a különféle gyanúból valamelly meg nem nevezett büntettet alakít össze, s a vádlottat büntetés alá vonja. Tapasztalás bizonyítja, hogy ilyen esetek, kivált ha még politikai tekintetek is forognak fen, éppen nem ritkák, ez pedig csakugyan a leg-

nagyobb igazságtalanság, mert a vádlottat semmi oly vádért büntetni nem lehet, melyre nézve őtet a bíróság teljes meggyőződésből valósággal bűnösnek nem mondhatja, s oly bizonyításokból, melyek több rendbeli büntetésekre nézve mindenikre külön csak gyanút gerjesztenek a vádlott ellen, sem külön büntett, sem oly bizonyosság nem alakulhat, mely valamelly büntetésnek alapúl szolgálhasson.

Átallátta az országos Választmány többsége maga is ezen hijányt, és hogy azon legalább valamennyire segíthessen, javaslatának 350-ik §-ban azt rendelte, hogy előbb a tény kérdését határozza el külön szavazattal a bíróság, és csak azután menjen által a törvény alkalmazásának vagy is a kimérendő büntetés mennyiségének kérdésére. Ezen szabály által azonban nincsen még elhárítva minden helytelenség, mert miután még is ugyanazon egy bíróság határoz mind a ténynek, mind a törvény alkalmazásának kérdése felett, lehetnek esetek, melyekben a vádlottnak büntetését épen nem a bíróságnak többsége, hanem annak csak igen csekély része, s néha csupán két tagja fogja meghatározni. Megtörténhetik ugyan is, hogy midőn valamelly esetben a bíróság tizenkét tagja közül öt tag a vádlottat ártatlannak találta, de ez a többség által bűnösnek ítéltetett, azon öt tag, ki felmentésre szavazott, nem vesz többé semmi részt a büntetés mennyiségének elhatározásában, mert az ellen, kit a vádbeli büntetettre nézve mint törvényes bíró ártatlannak mondott, másodszori szavazattal büntetést határozni, s ily módon ön lelkiesméretével, s ítéletképen kimondott bírói meggyőződésével némileg összeütközésbe jönni nem akar. Már ha akkor a többséget képező tagok is meg nem oszlanak magok között a büntetés mennyiségére nézve, s például két tag csekélyebb, öt tag pedig súlyosabb büntetésre szavaz, minthogy az említett javaslatnak 355. §-a szerint a nem szavazó tagok is azokhoz számítatnak, kik legkisebb büntetésre szavaztak, a két tagnak véleménye fog bírói határozatképen megállapítatni, pedig ezen vélemény lényegesen különbözik a bíróság tíz tagjainak véleményétől, — öt tagétól ugyan is azért, mert azok felmentésre szavazván, semmi büntetésben meg nem egyeztek — öt tagétól pedig

azért, mert azok súlyosabb büntetést akartak kiszabni; és így két szavazat határoz tiz ellen. Azt fogja talán mondani valaki, hogy miután azok, kik a vádlottat minden büntetés alól fel akarták menteni, erre nézve kisebbségben maradtak, utóbb a büntetés mennyiségének kérdésére nézve méltán azokhoz számíttatnak, kik legkisebb büntetésre szavaztak, mert ezek állanak legközelebb amazoknak véleményéhez, tudniillik, a vádlottnak teljes büntetlenségéhez. Ily számítás azonban, s az eféle alkudozások csak politikai kérdéseknél lehetnek czélszerűek, de a büntető igazság kiszolgáltatásánál soha nem helyeselhetők, mert az »ártatlan és bűnös« annyira ellentétben álló két fogalom, hogy azok között a büntetésnek kisebb vagy nagyobb mértéke kiegyenlítésnek központjául épen nem szolgálhat.

Ha ellenben javaslatunk szerint külön bűnbírószági esküdtszék határoz mindenkor a tény kérdése felett, minthogy ezen esküdtszék minden egyes büntetetre, sőt még ugyanazon büntetettnek egyes részeire és fokozataira nézve is külön kérdéseket vesz által a törvény alkalmazásával megbízott bíróságtól, s azon kérdésekre, mindenikre külön, csupán egyszerű igen-nel vagy nem-mel felel; soha meg nem történhetik, hogy a vádlott büntetés alá vonassék, ha csak a vádbeli büntetteknek valamelyikére nézve valósággal bűnösnek nem találta; — s minthogy a törvény alkalmazásával megbízott bíróság a tény kérdése felett nem ítél, annak tagjai a büntetés mennyiségének meghatározásában valamely korábbi szavazat által megkötve nem lévén, véleményöket bizonyosan mindenkor kijelentik, és így ezen bíróságnál soha meg nem történhetik, hogy tagjainak kisebb száma a többségnek szavazata ellen határozzon.

Másik lényeges hibája az említett javaslatnak véleményünk szerint az: hogy az országos Választmány többsége nem a bíróságnak közbizodalmat gerjesztő alakításában, hanem a bizonyítások erejére és hitelességére nézve általános sinórmértékül szolgáló szabályok megállapításában keres a bírói hatalommal lehető visszaélések ellen kezességet.

Ha figyelemmel vizsgáljuk mind azon szabályokat, melyeket az európai törvényhozások régiebb s újabb idők-

ben megállapítottak arra nézve, hogy a büntettek eseteiben minő bizonyítások mellett lehet és kell valamely vádlottat bíróilag is valósággal bűnösnek tekinteni, s ha ezen szabályokat gyakorlati alkalmazásban összehasonlítjuk az élet mindennapi tapasztalásával, meggyőződünk arról, hogy a bizonyítások bár mely nemeinek erejét, fontosságát és hitelességét minden egyes esetekre alkalmazható általánosságban igazsággal és méltányossággal egyezőleg előre meghatározni emberi elme nem képes. Ki fogja például előre biztosan megmondhatni, hogy valamely ténynek valóságáról, két tanú teljes bizonyosságot nyújthat, hiszen a tanúknak egyénisége s azoknak viszonyai, azon esetnek, melyről vallást tesznek, sok egyéb körülményei, s azon szempont, melyből a körülményeket saját egyéniségüknek fogva felfogták, a mód a hang, sőt még az arczkifejezés is, melylyel vallásaikat a vádlottnak jelenlétében elmondották, figyelmet érdemelnek bizonyításaik hitelességének megítélésében, s vannak esetek melyekben több olly tanú, kinek hitelessége ellen törvényes kifogást tenni nem lehet, egyhangúlag bizonyít valamit, és még is mind a bíróság, mind az egész közönség belső meggyőződés szerint valótlannak hiszi azt, mit a tanúk előadnak, s a következés gyakran megmutatja, hogy a bírának és az egész közönségnek kételkedése nem volt alaptalan; — s vannak más részről olly esetek is, melyekben egy tanúnak bizonyítása is képes akárkiben rendületlen meggyőződést támasztani az esetnek valósága iránt. Ki fogja továbbá biztosan kijelölhetni mindazon jelenségeket, melyek valamely büntettre nézve bizonyító erővel bírhatnak, s azon körülményeket, melyek között ugyanazon jelenségek egyik esetben fontosak, másokban figyelmet alig érdemlőnek tekintendők, — sőt míg a vádlottnak ön elismerésére nézve is ki fogja előre meghatározhatni, milly esetben lehet azt bizonyításul felvenni, s a körülmények szerint minő erőt kell annak tulajdonítani, miután köztapasztalás szerint gyakran megtörténik, hogy a vádlottak önként és szabad akarathól olly büntetteket ismernek el, melyeket valósággal el nem követtek. Mind ezen bizonyításoknak árnyéklatai olly számosak és különfélék, hogy azokat általános szabályúl szolgáló tör-

vény által elhatározni lehetetlen; mindezeket az egyes eseteknek ezerféleképen változható körülményei szerint kell mindenkor megítélni s épen ezért a tény kérdésének megítélésében a bíróság tagjainak csak azon egyéni meggyőződés szolgálhat biztos alapúl, melly bennök azok után, mik az előttök történt nyilvános tárgyalás alkalmával a vádlott ellen, és a vádlott mellett előadattak, támadott.

Átallátták ezt Európának több mívelt nemzetei, s felhagyván a bizonyítási szabályoknak törvény általi szoros meghatározásával, e helyett inkább a bíróságok czélszerű alakítása által biztosították mind a közállományt, mind az egyes polgárokat, s megállapították, hogy minden egyes bűnvádi esetben tizenkét független férfiú választassék a polgárok köréből, s ezek figyelemmel meghallgatván mindazokat, mik a vádbeli esetre nézve a vádlott ellen, és a vádlott mellett teljes nyilvánossággal előadattak, ebből származott egyéni meggyőzések szerint határozzák el, ha bűnös-e a vádlott a vádbeli büntettre nézve. Egy szóval, bűnbírósági esküdtszékeket állítottak fel, s bizonyítási theoriák helyett az esküdtszéki tagoknak egyéni meggyőződésére bízta a tény kérdésének elhatározását, mert nem kételkedtek, hogy tizenkét független és becsületes polgárok lelkiesméret szerinti meggyőződésén mind a közállomány, mind az egyes polgárok sokkal inkább megnyughatnak, mint a gyakran mesterkélte bizonyítási theoriák szerint hozott ítéleteken, s a tapasztalás megmutatta, hogy nézeteik helyesek valának; mert ahol ezen rendszer fenáll, rendületlen bizodalommal ragaszkodik ahhoz az egész nemzet, s nyugalomoknak, személyes biztonságoknak s törvényes szabadságoknak legerősebb oltalmát találják abban az egyes polgárok.

És épen ezen esküdtszéki rendszer az, mellyet javaslatunkban mi is előadtunk, s mellyet az országos Választmány által javasolt állandó bírósági rendszernél minden esetre czélszerűbbnek mondtunk. Ezen rendszer mellett olly férfiak ítélnek a polgárok felett, kiket a közbizodalom választott ki polgártársaik köréből, s kik rendes és állandó hivatalt nem viselnek, hanem teljesítván a fenforgó egyes esetekben bűnbírávási tisztöket, visszalépnek ismét a többi

polgárok sorába, sőt minthogy a köztörvényhatóság által megválasztott esküdszéki tagok közül is mind a közvádló, mind a vádlott külön külön hat tagot minden okadás nélkül visszavethet, s eképen azokat, kik iránt bármi okból bizodalommal nem viseltetik, ügyének megítélésétől eltávolíthatja, minden bűnbíróági esküdszéket némileg úgy lehet tekinteni, mint egyrészről a közállomány nevében fellépett vádló, más részről a vádlott egyes polgár által választott compromissionalis bíróságot; illy bíróság pedig csak ugyan több biztosságot nyújt a közállománynak, és az egyes polgároknak, s inkább fogja birni az általános bizodalmat, mint bármelly állandó és rendes bíróság, habár ez a legszorosabb bizonyítási theoria által volna is korlátolva. Igaz ugyan, hogy az országos Választmány többsége is választás által kívánja alakítani az általa javasolt köztörvényhatósági első bíróságokat, sőt azokhoz megyékben még olly tagokat is kíván adatni, kik rendes és állandó bírósági hivatalt nem viselnek; igaz továbbá, hogy az országos Választmány javaslata szerint is joga volna mind a közvádlónak, mind a vádlottnak külön külön három tagot minden okadás nélkül az első bíróság tagjaiból visszavetni; de miután az említett javaslatban mindezek csak az első bíróságokra vannak szorítva, s miután ezen első bíróságok ítéletét még a tény kérdésére nézve is mindenkor felebbviheti a közvádló, sőt némelly esetekben azt felebbvinni köteles, a felebbviteli bíróságok pedig nem választás útján, hanem kormányi kinevezés által alakítatnak, s azoknak tagjai közül a felek törvényes okadás nélkül senkit vissza nem vethetnek, — kétségtelenül világos, hogy az országos Választmány többsége midazon biztosságot, melyet az első bíróságok választás általi alakításával, s a visszavetés jogának megállapításával a vádlottnak nyújtani akart, végképpen ismét semmivé tette az által, hogy még a tény kérdésére nézve is feljebbvitelt engedett, mert bár mint ítéljen is az első bíróság, s mondja bár a vádlottat ártatlannak, és mentse fel minden büntetés alól, végre mégis a kormányi kinevezés által alakított legfőbb ítélőszéktől függ a vádlottnak sorsa.

Harmadik lényeges hiba az országos választmányi többségének javaslatában véleményünk szerint az: hogy abban

az első bíróságnak ítéletétől még a ténynek kérdésére nézve is felebbvitel engedtetik. Nem nyújt ezen felebbvitel semmi biztosságot a bíróságnak önkénye vagy tévedése ellen, mert a felebbviteli bíróság szintúgy ki van téve hibának, tévedésnek, s minden emberi gyarlóságnak, mint az első bíróság; miben fekszik tehát a kezesség, hogy midőn ezen két bíróságnak ítélete egymástól különbözik, nem az első bíróságnak, hanem a felebbviteli bíróságnak ítélete törvényes és igazságos, sőt miután az országos Választmány javaslata szerint a felebbvitel még a hétszemélyes Táblára is minden esetben meg van engedve, és így megtörténhetik, hogy az első bíróságnak a királyi Tábla által is helybenhagyott ítéletét változtatja meg a hétszemélyes Tábla, valjon mi oknál fogva kell azt feltenni, hogy azon ítélet volt hibás és helytelen, mellyet két egymástól különböző bíróság egybehangzólag hozott, és nem a harmadik bíróságnak ítélete. Mondhatná talán valaki, hogy a bíróság tagjainak magasabb hivatalában, s nagyobb méltóságában fekszik e részben valamely kezesség; de hiszen a bíróban megkívántató tulajdonok hivatalnak s méltóságnak nagyságához kötve nincsenek, és ha nyomna is ezen tekintet valamit, véleményünk szerint, sokkal nyomósabb más részről az, mi az első bíróság mellett szól, s mit fentebb is megemlíttünk, hogy tudniillik azok választás általi alakításuknál, és a visszazetetés jogánál fogva sokkal inkább bírhatják a közbizodalmat, mint a felebbviteli bíróságok, mellyek kormányi kinevezés által vannak alakítva, s mellyekre az okadás nélküli visszazetetés joga ki nem terjed. Különös figyelmet érdemel e részben az is, hogy az országos Választmány többsége megállapította javaslatában az első bíróság előtti eljárásnak szóbeliségét, mert nem kételkedett, hogy e nélkül a büntető igazság kiszolgáltatását célszerűleg elrendezni alig lehet, — megállapította továbbá, hogy azon bizonyítási szabályok, mellyek javaslatának XIV-ik fejezetében foglaltatnak, csak a vádlottnak elmarasztalására szolgáljanak szorosan megtartandó zsinórmértékül, a felmentésre nézve azonban egyéni meggyőződését is követhesse a bíróság, s még akkor is hozhasson felmentő ítéletet, midőn a vádlott ellen olly bizonyítások adattak elő, mellyek az

említett fejezet szabályai szerint annak elmarasztalására is elegendők volnának, — mert érezte, hogy minden esetben szoros bizonyítási szabályokhoz kötni a bírónak meggyőződését gyakran a legnagyobb igazságtalanságra vezetne; végre megállapította javaslatának 371-ik §-ban azt is: hogy a bíróság a felmentő ítéletét okokkal támogatni köteles ne legyen, mert általlátta, hogy az egyéni meggyőződésnek okait elsorolni gyakran lehetetlen. Már ha mind ezeket gyakorlati alkalmazásban tekintjük, lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnunk, hogy ezen előzményekkel a felelbbvitel egyáltalában meg nem fér. Ugyanis az élőszóval előadott vád és védelem, a tanúknak élőszóval előadott bizonyításai, azon határozottság, vagy azon habozás, mellyel vallomásaikat a vádlottnak szemébe mondották, a nyugalom, vagy felindulás, elszántság vagy elérzékenyülés, mellyel a vádlott a tanúk bizonyításait hallgatta, s a vádat elismerte, vagy tagadta; a kifejezések, hang, és mozdulat, mellyekkel akár a vádlott, akár a tanúk valamelly előre nem látott kérdésre egyenesen, vagy této-vázva feleltek, egyszóval: mind azok, mik az eljárásban a bíróság szemei előtt történtek, a legnagyobb hatással vannak gyakran a bíróság tagjainak egyéni meggyőződésére, és mivel a bíróság a vádlottat egyéni meggyőződés után felmentheti, tetemes befolyással lehetnek a hozandó ítéletre. Lényeges részei tehát mindezek a bünvádi eljárásnak, mellyeket látni kell, és a tanúknak, vagy vádlottnak szájából hallani, de körülményesen feljegyezni, és élethű vonásokban lemásolni lehetetlen. A felelbbviteli bíróság azonban mind ezeket nem hallja, hanem csak azok után ítél a tény kérdése felett is, miket az első bíróság jegyzője felfogni képes volt, és leírni szükségesnek tartott. Lehet-e pedig méltányossággal kívánni, s valószínűséggel reményleni a jegyzőtől, hogy ő mindeneket, mik e részben a bíróságra lényeges befolyással lehetnek, észrevegyn, felfogjon, s azonnal tisztán, érthetőleg és határozottan jegyzőkönyvbe iktasson? Nem fog-e gyakran egyik vagy másik fontos körülmény figyelmetlenségből, feledékenységből, vagy idő rövidsége miatt a jegyzőkönyvből kimaradni, vagy félreértésből hiányosan, sőt néha elferdítve feljegyeztetni, egyszóval: nem fog-e a legtöbb esetben a jegyzőtől és

annak ügyességétől függni, hogy a felebbviteli bíróság eleibe minő alakban kerüljön az első bíróság előtti eljárás? Miken fogja tehát a felebbviteli bíróság elhatározhatni, hogy igazságos volt-e az első bíróságnak ítélete? ha tudva nincsenek előtte mindazon körülmények, melyeket az első bíróság tekintetbe vett, és a törvény értelmében tekintetbe vehetett, s mind azon okok, melyekből az, különösen a vádlottnak felmentésére nézve, kiindult, de ítéletében épen azért, mert egyéni meggyőződés volt az ítéletnek alapja, el nem sorolhatott. Midőn az országos Választmány a szóbeli eljárásnak eszméjét javaslatába felvette, midőn bizonyítási szabályait csak az elmarasztalás eseteire szorítva, hatalmat adott a bíróságnak, hogy az a vádlottnak felmentésében egyéni meggyőződését is követhesse: czélja más nem lehetett, mint hogy ez által is az ártatlanságot a lehetőségig biztosítsa, — de végképen el fognak enyészni a szóbeli eljárásnak jó következései, ha végre még is a felebbvitel útján olly bíróságtól függ a vádlottnak elmarasztása, melly előtt az eljárás épen nem szóbeli, melly a vádlottat és a tanúkat nem is látja, melly a szóbeli eljárásnak csak töredékei után ítél, s el fog enyészni azon biztosság, melyet a választás által alakított első bíróság tagjainak egyéni meggyőződésében találtathatnának a hon polgári, ha ezen bíróságok egyéni meggyőződéseiből hozott felmentő ítéletet más bíróság, melyet nem a polgárok bizodalma, hanem kormányi kinevezés alakított, s melly az első bíróság előtt történt eljárásnak gyakran tökéletlen s néha talán lényeges vonásaiban hibás másolata után ítél, felforgathatja.

Másképen állanak mind ezek az esküdtszéki rendszer-nél, s véleményünk szerint sokkal czélszerűebben. Nincs ott a vádlott kitéve annak, hogy miután felmentetett azon bíróság által, mellynek tagjai a polgárok köréből szabadon választattak, s mellyre nézve mind a két fél az okadás nélküli visszavetés jogával is élhetett, egy kinevezéstől függő, s visszavetés alá nem eshető bíróság által ismét elmarasztaltassék. Azon biztosság pedig, melyet a felebbvitel az első bíróság általi helytelen elmarasztalás ellen nyújthatna a vádlottnak, hőven s a büntető eljárás természetével egyezőbbben van

pótolva az esküdtszéki rendszerben azon szabály által: miszerint a törvény alkalmazásával megbízott rendes bíróságnak törvényes joga van az esküdtszéknek elmarasztaló határozatát, ha azt helytelennek véli, felfüggeszteni, s a vádat egy újabb esküdtszék előtt hasonló eljárással újra tárgyaltatni. Mert az említett rendes bíróság szintén folyvást jelen volt az első tárgyalásnál is, látta tehát, és hallotta mind azt, mi az esküdtszéki tagoknak elhatározására befolyással lehetett, és így biztosabban ítélhet a vádlottnak bűnös vagy ártatlan volta felett, mint bármely más felebbviteli bíróság; de joga még sincs az esküdtszéki határozatot megváltoztatni, hanem csak annyira terjed hatalma, hogy a vádlottnak érdekében újabb esküdtszékre hivatkozhatik. Ezen újabb esküdtszék pedig szintén a közbizodalom által választott férfiakból áll, ezen újabb esküdtszéknek tagjaira nézve szintűgy gyakorolhatják a felek törvényes visszavetési jogukat, ezen újabb esküdtszék szintén úgy kihallgatja mind a vádlót, mind a vádlottat, és azoknak tanúit, szintén úgy megvizsgál minden körülményeket, és a ténynek kérdése felett szintén ugy egyéni meggyőződés után ítél, egyszóval alakítására és eljárására nézve az előbbihez mindenben hasonló. És ha ezen újabb esküdtszék is elmarasztalja a vádlottat, már akkor többszöri felfüggesztés nem engedtetetik, mert midőn ugyanazon tény felett két különböző tagokból álló bíróság, ugyanazon adatok után egyformán ítél, okszerű valószínűséggel feltehetni, hogy az ítélet törvényes és igazságos. Ezek szerint tehát az esküdtszéki rendszer mellett minden vádlott csak akkor büntettetetik, midőn már két rendbeli bíróság által valóssággal bűnösnek ismertetett a vádbeli büntetetre nézve, mert vagy felfüggeszti a rendes bíróság az első esküdtszék elmarasztaló ítéletét, s akkor új esküdtszék határoz a tény kérdése felett, s a vádlott csak azon esetben büntettetetik, ha ezen újabb esküdtszék által is bűnösnek találtatott, vagy pedig az elmarasztalást helyesnek találván, azt fel nem függeszti, s akkor azon határozat, melyet az esküdtszék hozott, az említett rendes bíróság pedig felfüggesztési jogával nem élve, tetteleg helybenhagyott, szintén két különböző bíróság egybehangzó határozatának tekintetetik.

Világos mind ezekből, hogy az esküdtszékek eljárás e részben is sokkal czélszerűbb, s a polgárok nyugodalmá sokkal inkább biztosítja, mint azon felelbbvitel, melyet a országos Választmány javaslatában megállapított, s mellyné fogva a közbizodalom által választott bírónak ítéletét a kinevezett bíró megváltoztathatja, sőt gyakran két bíróságnak egybehangzó ítéletét is felforgathatja a harmadik bíróság.

Ezek véleményünk szerint e részben az országos Választmány javaslatának lényegesebb hibáji, melyek egyébiránt az állandó s rendes bíróságokra alapított büntető rendszertől nagy részben elválaszthatatlanok, s melyeket, a mint a fentebbiekben kifejtettük, biztosan el lehet kerülni az által, ha a tény kérdésének elhatározása javaslatunk szerint bünbíróági esküdtszékekre bízatik. A mi ezeken kívül a tény kérdését illetőleg a két rendszerben egymástól eltérő foglaltatik, az részszerint az állandó bírósági rendszer említett hibájának következménye, részszerint a mondottakból, különösen az esküdtszékek alakításának és eljárásának általunk előadott fő vonásaiból sokkal inkább kitünik, semhogy azt bővebben fejtegetnünk szükséges volna.

Végso kérdés a büntető közkeresetben, midőn a vádlott bünösnek találtatott, a törvény alkalmazásának kérdése. Ezen kérdésnek elhatározása mind az országos Választmány többségének javaslatában, mind a mi javaslatunkban olly rendes bíróságra bízatik, melly törvénytudó tagokból választás utján leszen alakítandó, s melly ezen eljárásában nem egyéni meggyőződését, hanem a törvény rendeletét köteles szorosan követni. Egyik lényeges különbség azonban a két javaslat között az, hogy az országos Választmány többségének javaslata szerint a törvény alkalmazásának kérdése felett is ugyanazon bíróság ítél, melly már a ténynek kérdése felett határozott; mi ellenben ezen két kérdést még a bíróságra nézve is szorosan el akarjuk egymástól különözni; kifejtettük pedig már a fentebbiekben, hogy ezen elkülönözés multhatatlanul szükséges lévén, javaslatunk e részben is sokkal czélszerűbb, mint az országos Választmány többségének javaslata. A másik lényeges különbség e két javaslat között abból áll: hogy az országos Választmány többségének javas-

lata szerint akkor, midőn valamelyik fél a törvény alkalmazására nézve hozott ítélettel meg nem elégszik, az ítéletet felebb viheti, s a felebbviteli bíróság az első bíróságnak ítéletét megváltoztathatja, és a helyett új ítéletet hozhat; mi ellenben meg kívánjuk ugyan engedni a meg nem elégedő félnek, hogy a törvény alkalmazása kérdésében folyamodhassék egy a végre felállítandó ítélőszékhez (Cassationshof) és jogot adunk ezen ítélőszéknek, hogy az, ha helytelennek találja az első bíróság által e részben hozott ítéletet, azt felfüggeszthesse, de nem akarjuk, hogy a felfüggesztett ítélet helyett maga ezen ítélőszék hozzon más ítéletet, hanem azt látjuk czélszerűnek, hogy az egész ügy más hasonló bíróságnak küldessék által, és ott ismét tárgyalás alá vétetvén, újra határozassék el, — ezen másodszori határozattól azonban további folyamodásnak helye ne legyen. Már pedig e részben is áll az országos Választmány többségének javaslata ellen mindazon ellenvetés, mit az általa javasolt felebbvitelre nézve már fentebb elmondottunk, hogy tudniillik, kinevezett bíróság változtatja meg a választás által alakított bíróság ítéletét, s gyakran két bíróságnak egybehangzó ítélete ellen egy harmadik bíróság egészen más ítéletet hoz, és így az egész ítélő hatalom végre mégis csak egy bíróságnak kezében lévén, a felebbvitelnek minden jótéteményei elenyésznek, továbbá, hogy a felebbviteli bíróság nem lévén jelen az első bíróság előtt történt tárgyalásnál, sem a tanúkat, sem a vádlottat, és ezek szembesítését nem látta, s a mit azok élő szóval előadtak, nem hallotta, nem tudhat tehát mindent, a mi az első bíróságnak elhatározására befolyással lehetett, pedig a büntetés mértékének meghatározására, s különösen a beszámításnak megítélésére is nagyhatású lehet gyakran, ha mind ezeket látja és hallja az ítélő bíróság, áll tehát e részben is azon következtetés, hogy az általunk javasolt rendszer, melly szerint mind ezen hiányok és nehézségek könnyen elkerülhetők, a törvény alkalmazásának kérdésére nézve is czélszerűbb módokat nyújt, a bíróság önkényének, vagy tévedésének meggátlására, vagy orvoslására, mint az országos Választmány többségének javaslata.

A mi végre a büntető közkeresetnek bármely részé-

ben történhető formahibák orvoslását illeti, arra nézve is épen azon különbség létezik a két javaslat között, melyet fentebb a törvény alkalmazása kérdésének felelbbvitelére nézve már előadtunk, s ezen különbségre nézve is nem csekély részben alkalmazhatók az ott elsorolt okok, melyek csakugyan kétségtelenné teszik, hogy javaslatunk a formahibák ellen is elegendő biztosítást nyújt, és pedig gyakorlati alkalmazásban sokkal czélszerűbbet, mint azon felelbbvitel, melyet az országos Választmány többsége javasol.

Végig mentünk e képen a büntető közkeresetnek lényegesebb részein, s az állandó bírósági rendszert, különösen pedig azt, melyet az országos Választmány többsége javasolt, összehasonlítván az általunk javaslatba hozott esküdtzéki rendszerrel, kifejtettük a legfontosabb okokat, melyek jogtudományi tekintetben javaslatunk mellett szólnak. Ezen kívül sok egyéb tekinteteket is hozhatnánk fel javaslatunk támogatására, de nem látjuk szükségesnek, hogy e részben terjedelmesebb fejtegetésekbe bocsátkozzunk, csak azt említjük meg, hogy az esküdtzéki rendszert figyelmet érdemlő politikai tekintetek is ajánlják.

Az esküdtzéki rendszer mellett ugyan is egészen a nemzet kezében van a büntető hatalom, — szabadon választott s önállású független férfiak ítélnék a vádlott felett, s a kimondott ítélet után visszalépnek ismét a polgárok sorába, melyből választattak. Nem állandó hivatal, nem keresetmód ezeknél a bíraskodás, nem képeznek ők a közállományban olly külön osztályt, melly hivatalos hatalmánál fogva egyéb viszonyokban is némileg a többi polgárok felett áll; ők csak egyszerű polgárok, és nem tisztviselők, nem ismernek tehát a hivatalhoz kötött érdekeket, s az ő érdekeik semmiben nem különböznek egyéb polgárok érdekeitől. Ki fogja pedig tagadni, hogy minden polgárra nézve nyugtató s bizodalmat gerjesztő lehet az, ha tudja, hogy felette nem valamelly zártkörű testület, melyet a közállomány állandó és egyéb esetekre is kiterjedő hatalommal felruházott, hanem szabadon választott független polgárok ítélnék, s ki fogja tagadni, hogy ezen bizodalom a közállományra mindenkor nagy fontosságú? Továbbá, minthogy az esküdtzéki rendszer mellett

számos polgárok, kik semmi közhivatalt nem viselnek, időnkint részt vesznek a büntető igazság kiszolgáltatásában, napokonkint növekedni fog azok száma, kik buzgó ragaszkodással szövetségesei lesznek a büntető hatalomnak, mellynek némileg ők is részei, s örködni fognak mind a közállománynak, mind egyes polgártársaiknak biztossága és nyugalma felett. Végre tapasztalás bizonyítja, hogy az esküdszékek sokkal inkább fel tudják mindenhol tartani függetlenségöket a kormány hatalmának ellenében is, mint az állandó bíróságok, mert ezen hatalommal semmi hivatalos viszonyban nem állanak, s épen ezért több biztosságot nyújtanak a nemzetnek aziránt, hogy a büntető igazság kiszolgáltatása a hatalom önkényének politikai czélokra használható eszközévé nem fajulhat. Az alkotmányos szabadságnak is erősebb támasza tehát az esküdszéki rendszer, mint az állandó és rendes bíróságok.

Azt hozzák fel némellyek ellenvetésül az esküdszéki rendszer ellen, hogy mivel esküdszéki bírának olyanok is választathatnak, kik elegendő törvénytudománnyal nem bírnak, a büntető közkeresetben pedig olly kérdések is fordulhatnak elő, mellyeknek megítéléséhez törvénytudomány szükséges: illy esetekben az esküdszékek nem fognak birni azon képességgel, melly a bíraskodáshoz megkívántatik.

De hiszen az esküdszékek csak azon kérdések felett ítélnek, mellyek a vádbeli ténynek a vádlott általi elkövetését tárgyazzák, ezeknek megítélésében pedig különös törvénytudomány csak ott szükséges, hol törvény által meghatározott bizonyítási szabályokhoz van kötve a bírónak meggyőződése; az esküdszéki rendszer mellett azonban illy bizonyítási szabályok nem léteznek, hanem az esküdszékek tagjai az előtök történt tárgyalásból származó egyéni meggyőződésök után határoznak a ténynek kérdése felett. Már pedig azon egyszerű kérdést, valjon a vádbeli tény valósággal megtörtént-e, s valjon világos-e, hogy azt a vádlott követte el, minden józan értelmű, s tiszta felfogású polgár megítélheti egyéni meggyőződése szerint, habár különös törvénytudománnyal nem birna is. — Felhozzák továbbá némellyek azt is, hogy az esküdszéki rendszer a nemzet míveltségének és kifejlődésének magasabb fokát feltételezi, s Angliában például és

Franciaországban épen ezen oknál fogva czélszerű lehet, de hazánk még nem jutott a míveltségnek azon fokára, mely szükséges volna, hogy az esküdtszéki rendszer nálunk is czélszerűen életbe léphessen. Azonban ha tekintetbe vesszük, hogy az esküdtszékek Angliában sok századok előtt már fenállottak, midőn még az Angol nemzet a míveltségnek s kifejlődésnek sokkal alantabb fokán állott, mint nemzetünk a jelen időben, — ha tekintetbe vesszük, hogy Spanyolország és Portugallia, Canada és Ceylon esküdtszékekkel birnak, lehetetlen kételkednünk, hogy az említett ellenvetés egyáltalában alaptalan, mert ki fogja elhinni, hogy azon institutio, mely Angliában annyi századok előtt már fenállott, s mely az újabb időkben Spanyolországban és Portugalliában jó sikerrel életbe lépett, nálunk csak azért ne volna létesíthető, mert nemzetünk a míveltségnek és kifejlődésnek alacson fokán áll, s ki meri állítani, hogy hazánkat műveltségben, és nemzeti kifejlődésben még Canada és Ceylon is meghaladják. Hozzájárul ezekhez azon tekintet is, hogy javaslatunk szerint az esküdtszéki tagok az illető köztörvényhatóságok által szabadon volnának választandók, a törvényhatóságok tehát önérdékek miatt is a legalkalmasabb tagokat választanák meg, s bizonyosan elhagynák mindazokat, kiket alkalmatlanoknak ismernek, azt pedig senki feltenni nem fogja, hogy volna törvényhatóság, melyben még annyi alkalmas tag sem találkozónék, a mennyi ezen egyszerű bíraskodással megbízott esküdtszékek betöltésére szükséges.

A mi végre azon állításunkat illeti, hogy az esküdtszéki rendszert hazánkba is behozni, s egyéb institutióinkkal összeolvasztva egészen nemzetivé tenni felette könnyű volna, ennek bebizonyítására utalunk jelen javaslatunknak azon részére, melyben az esküdtszékeknek miképen lehető alakítását és eljárását előadtuk. A szabad választás egyik alapelve polgári alkotmányunknak, s keresztül van szöve institutióinknak majd minden ágain, s épen ezen szabad választás által volnának az esküdtszékek is alakítandók; municipalis rendszerünk, és azon törvényes gyakorlat, mellynél fogva számosan, kik tisztviselők nem valának is, részt vettek a közdolgok folytatásában, sok önállású, és hivatalt

nem viselő férfit kiképzett az igazság kiszolgáltatására, törvényszékeinknek nem csekély része eddig is olly tagokból állott, kiket a köztörvényhatóság csak a törvénykezések egy idejére választott meg törvényszéki tagoknak, és ezen tagok időnkint változtak, egyszóval institutióinknál s rendszerünk-nél fogva nálunk a közélet, és a közigazgatásbani tetteges részvét általában elterjedett, s alig van nemzet Európában, melynek minden institutióival olly könnyű volna összeolvasztani az esküdtszéki rendszert, mint Magyarorszában.

Ezekből áll javaslatunk a büntető bíróságokra, és azoknak eljárására nézve, s ezek volnának okaink, melyeknél fogva el nem fogadhattuk az országos Választmány többségének állandó és rendes bíróságokra alapított javaslatát.

Ezekon kívül a mi a bünvádi eljárásnak azon részét illeti, melly a közkeresetnek megindítását megelőzi, különösen két pontra nézve kívántunk megjegyzést tenni; ugyanis

A 10-ik §-ban azt javasolja az országos Választmány többsége, hogy a bűnvizsgálatot megyei törvényhatóságokban a járásbeli szolgabíró esküdt bíró társával együtt teljesítsék. Eddig a bűnvizsgálatot vérhatalommal bíró uradalmakban és mezővárosokban gyakran nem a szolgabíró, hanem az illető ügyészek, uradalmi tisztek, s illetőleg a városi tanácsnak tagjai teljesítették, sőt azok ellen is, kik a megyei büntető hatóság alá tartoztak, gyakran tiszteletbeli szolgabírák, vagy esküdtek vitték véghez a bűnvizsgálatot. Ezen gyakorlat jövődre ugyan meg nem maradhat, nem csak azért, mert az uradalmak és mezővárosok büntető hatósága eltöröltetni javasoltatik, hanem azért is, mert az említett gyakorlat már magában helytelen s a jó renddel ellenkező volt. De mivel az által minden bűnvizsgálat egyedül a szolgabíróra maradna, és ez is az említett javaslat szerint csak esküdt társával teljesíthetné azt: méltán lehet attól tartani, hogy kivált nagyobb megyékben, és a hol a büntettek esetei gyakrabban fordulnak elő, a járásbeli szolgabíró, ki egyéb terhes hivatalbeli dolgokkal is el van foglalva, gyakran nem lesz képes a bűnvizsgálatot azonnal, a mint arra felszólíttatik, véghez vinni, ez által pedig a büntető igazság kiszolgáltatása szenved hátramaradást. Czélszerűnek vélnénk tehát törvény által

kimondani, hogy a hol a körülmények megkívánják, a megyei törvényhatóság más alkalmas férfiakat is meghatalmazhasson arra, hogy azok az előforduló esetekben teljesíthessék mindazt, a mi a bűnvizsgálathoz tartozik. Továbbá

Az országos Választmány többsége mindazon kérdéseknek bírói eldöntését, mellyek a bűnvizsgálat alatt előfordulhatnak, minők például azon személynek, ki valamely büntett súlyos gyanújával terhelhetik, a büntető közkereset előtti elzárása, s a kezesség kérdése, az ítélőszéknek elhatározására bízza. Ez azonban véleményünk szerint nem czélszerű, mert ha az ítélőszék már előlegesen illy módon beavatkozik a bűnvádi eljárásba, s a vádlott ellen valamely, illyes kérdésre nézve terhelő ítéletet hoz, magára a vádnak érdemére is ez által könnyen elfogúlt lehet. Jobbnak vélénk tehát egy külön bűnvizsgálati rendes és állandó bíróságot felállítatni, melly a köztörvénykezés helyén folyvást együtt legyen, s a bűnvizsgálatnak megrendelése felett, és egyéb a bűnvizsgálatban előfordulható kérdések felett határozzon. Az esküdtszéki rendszer mellett épen szükséges egy illyen bűnvizsgálati bíróság, mert az esküdtszékek illy előleges kérdésekkel nem foglalkozhatnak, de egyébkint is azok minden hónapban csak egyszer ülnek össze, a bűnvizsgálati kérdések pedig gyakran haladék nélküli elhatározást kívánnak.

Költ Pesten Martius 15-kén 1843.

<i>Gr. Zichy Ödön</i> m. k.	<i>Klauzál Gábor</i> m. k.
<i>Pázmándy Dienes</i> m. k.	<i>Deák Ferencz</i> m. k.
<i>Dubraviczky Simon</i> m. k.	<i>Hertelendy Miksa</i> m. k.
<i>B. Eötvös József</i> m. k.	<i>Olgyai Titus</i> m. k.
<i>Zoltán János</i> m. k.	<i>Palóczy László</i> m. k.
<i>B. Wenckheim Béla</i> m. k.	<i>Gr. Pejacsevich János</i> m. k.
<i>Pulszky Ferencz</i> m. k.	<i>Lengyel Pál</i> m. k.
<i>Bezerédy István</i> m. k.	<i>Fábry István</i> m. k.

Foghtüi János m. k. olly feltétellel azonban, hogy a Hajdú kerületben a bírák választása ne az ezen véleményben ajánlott móddal, hanem a hajdú városokban jelenleg rendszeresítve lévő képviselői egész testület által történjék.

Különvélemény, a kath. egyházi hatóságoknak a papi személyek büntetteik feletti bíráskodása iránt.

Az 1840-dik 5-ik törvényczikk által kiküldött n. mélt. országos Választmány a kath. papi személyek által elkövethető büntettek eseteiben az egyházi hatóságok bíráskodását jövődre eltörlendőnek, s amazokat ugyan az illető polgári büntető hatóságok köréhez tartozandóknak, emezt pedig csupán a fegybeli kihágások eseteire szoríttandónak határozván, az alólirottak köteleseknek érzik magokat, hogy ellennézeiteket e különvélemény alakjában előterjeszszék.

Azon fontos sz. badíték eltörlése forog itt fen, mellyel a magyar clerus az egyházi törvények; felséges koronás fejedelmeink privilegialis levelei, honi törvényeink s a legfelsőbb rendeletek biztosító szabályainál s törvényszékeink ítéleteinél fogva alkotmányunk kezdete óta mindenkor élt.

Nem lesz czélszerűtlen ezen egyházi jognak, s az ezt óvó egyházi s világi törvényeknek, valamint általában a polgári s büntetési ügyekben gyakorlott püspöki bíráskodásnak eredetét e helyen bévezetésül kifejtetni.

Már a keresztény egyház fakadó korában arra valának ntve az apostol által a hívek, hogy ügyeiket a polgári hatóságtól elvonva, püspökeik atyai elintézése alá terjeszszék (1. Corr. 6. 1—6). Ezek hivataluk szerint kötelezve voltak arra, hogy a visszavonás okozta sebeket gyógyítsák, egyszerűen pedig jellemük szentségénél fogva a részrehajlás minden gyanúján felül voltak emelve. — Szép s áldásdús, de súlyos tisztt volt ez, melly alól sokan örömet kivonták volna magokat; azonban ezen szeretetbeli intézkedésnek sokszoros hasznai azt a keresztény császárok méltánylatába s oltalmába ajánlották, s Constantin s utódjai a püspököket meggyékben általános »arbiterreké« tevék, s valamennyi tisztviselőiket kötelezék, hogy azok végzéseit minden haladék s

kifogás nélkül végrehajtsák (Cod. de episcop. audientia leg. 7 et 8). — Ezen bíráskodhatásra elejéntén a felek megegyezése kívántatott (Valent III. Novel.); nagy Theodóz azonban a felek szabadságára hagyá, hogy ügyöket akár mindjárt kezdetben a püspök elébe vigyék, akár pedig a felebbvitel útján a világi bírótól hozzá áttegyék (Cod. Theod. Extravag. 1, de episc. jud.) — Nagy Károly e rendeletet törvénykönyvébe iktatá, s annak szoros megtartását parancsolá (Capit. reg. Franc. VI. 366.)

Ha a császári törvény a világiaknak megengedte, hogy polgári ügyeiket a püspök bírósága alá terjeszthessék, az egyházi törvény azt a papoknak parancsolta is, nem tartván hivatásokkal megegyezőnek, hogy a polgári szövvényes pörösködés tömkelegébe bonyolódjanak (Conc. Carth. III. Can. 9.) — Helybehagyá ezt Justinián császár s azt rendelé: hogy olly esetekben, hol a felek közül egyik egyházi személy, az ügy a püspök ítélete alá tartozzék (Justin. Novel. LXXIX. 1.) Nagybecsű lévén ezen előjog, mellyhez az éjszaki nemzeteknek hittérítői előbb tulajdon fejedelmeik alatt szoktak, azt ők az ujonnan megtérített népeknél is béhozták, s az rövid idő alatt a clerusnak minden keresztény országban s kezdetben hazánkban is (S. Steph. Decr. C. 3. §. 2. S. Lad Decr. L. 3. C. 25.) a világi hatalom által biztosított.

A mi pedig a büntető bíráskodási jogot illeti, Constantin császár úgy vélekedett, hogy a religió szolgálatjára szentelt egyének kihágásait a nép vizsga szemei előtt takarni kell, s e czélból a püspökök iránt azt rendelé: hogy ha valamelly törvényszegésről vádoltatnának, püspöktársaik által ítéltessenek meg, s egyszersmind megyéjökbeli papjaik iránt megadá nekik a fenyítő hatalmat (Niceph. Hist. VII. 46. Conc. Carth. III. Can. 9.) — Noha pedig Justinián ez utóbbi jogot némileg korlátozta (Justin. Novel. CXXXIII. 21.), az mindazáltal később a papi személyek mindennemű bünteteteire legalább az első bíróság tekintetében kiterjesztett, s a Nagy Károly törvényeiben megállapítatott (Capit. reg. Francz. I. 38. VII. 347.) — A fejedelmeknek és nemzeteknek a religio s a papi személyek iránti tiszteletéből eredt tehát a püspököknek papjaik bűneseitebeni büntető

bíraskodási joga, melyet az egyházi törvények magának a religionak érdekében mindenkor gondosan őriztek.

I. Olly világosak, szabatosak, de egyszersmind közönségesen ismeretesek e tekintetben ezen egyházi törvények határozatai, hogy ezeknek e helyeni bővebb felsorolása s fejtegetése épen fölösleges. Elég legyen itt csupán azt említeni, hogy ugyanazoknak rendeleténél fogva ezen jogról, az ugynevezett »fori privilegiumról« lemondani az egyházi rendnek szigorú egyházi büntetés terhe alatt tilalmas.

II. Ezen törvények iránti gyöngéded figyelmük s abbeli igen méltányolható fejedelmi gondoskodásuk, hogy az egyházi rend tekintéljét s ezzel járó jótékony hatását ez által is óvják, birta arra dicső emlékezetű jó királyinkat, hogy a papi személyeket büntetteikre nézve is a polgári hatóságok bíraskodása alól fölmentvén, saját egyházi előljáróik fenytése alá rendelnék, s részükre eme kiváltságos jogot különös szabadítékaik által is kívánnák biztosítani. — Már szent István első királyunk így szólt e tárgyban Imre fiához az egyházi férfiakról: »Testamentum sempiternum statuit illis Deus, eosque segregavit ab hominibus, et sui nominis atque sanctitatis fecit participes, et ab hominibus interdixit reprehendendos esse per David deificum regem: »nolite tangere christos meos«. — Ille autem tangit christos Dei, qui contra divinum atque canonicum Institutum sacri Ordinis viros falsis criminibus foedat, atque in publicum protrahit: quod te omnino fili mi! agere prohibeo, si vis beatus vivere, et tuum regnum honestare; quia in his rebus imprimis offenditur Deus.« (S. Steph. L. 1. C. 3. §. 4.)

Szemei alatt tartá szent királyunknak eme rendeletét 2-ik András, mert alig adá ki 1222-ben azon arany Bullát, melly által a nemeseknek s az ország egyéb lakosinak szent Istvántól nyert szabadságait (libertatem tam nobilibus quam aliis regni hominibus a sancto Rege concessam) kívánta megerősíteni, midőn ugyan azon évben, ugyan azon formában az egyházi rend kiváltságainak biztosítására egy más diplomát adott ki, mellyben a fenforgó tárgyra nézve ekint szól: »Andreas Dei Gratia Rex Hungariae etc. Quum juxta propheticum Davidici sermonis eloquium specialiter adhi-

benda sit intelligentia regibus et eruditio terram judicantibus, ut in horum utroque se regiae majestatis circumscriptio sic exerceat, ut quae sunt Caesaris Caesari restituat, et quae sunt Dei, Deo reddere non omittat. — Nos itaque jam dictarum ammoniti serie rationum universis rerum dispositionibus regalem in saecularibus, clericalem in spiritualibus praeferentes dignitatem, omnibus in regno nostro constitutis Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis, Acolythis, Exorcistis, quibuslibet in sortem Domini per tonsuram clericalem insignitis talem ac tantam auctoritate Regia conferimus libertatem, ut si quispiam laicorum ex his aliquem sive de possessorio, seu de furto, seu de terris, seu quocunque alio actionis titulo praesumserit ad judicem trahere saecularem, ipse laicus eo ipso suae causae praejudicium faciat. Quia volumus et statuimus, ut nullus clericorum ante personam trahatur saecularem, nec cuiquam laicorum, dum videlicet a laico impetitur, in foro saecularium judicum respondere teneatur: ordo enim rationis exigit, ut si laicus clericum de quocunque convincere voluerit, praelatis ordini clericali deputatis, archiepiscopis, episcopis, praepositis, archidiaconis vel quibuslibet aliis ecclesiasticis iudicibus suae causae proponat seriem. — Ut igitur haec a nobis et a nostris baronibus regali sanctione facta libertatis institutio nostris nostrorumque successorum temporibus firma semper et illibata permaneat, praesentem concessimus paginam sigilli nostri munimine roboratam, contra cujus seriem si quis nostrorum filiorum aut haeredum seu jobbagionum quispiam sapere vel attentare praesumserit, reus regiae majestatis anathemati divinae subiaceat ultionis. — Datum per manus Cleti aulae nostrae Cancellarii et agriensis praepositi, anno dominicae incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo secundo.«

A különbség e két okirat közt az, hogy András király amabban általánosán a nemességnek, s az ország többi lakosinak, ebben pedig különösen az egyházi rendnek kiváltságos jogait erősíté meg, — hogy amaz alatt csupán a fő-papok nevei láthatók, ennél pedig azokon kívül a polgári főméltóságokat birt honnagyságok is alá vannak írva, — végre hogy az első bé van a régiebb Decretumokra nézve csupán magány

szorgalom által szerkezett törvénykönyvünkbe iktatva, — a második pedig, noha azt eredetileg még ma is bírjuk, a Mossóczy figyelmét kikerülte.

Igaz ugyan, hogy ez utóbbi királyi levél azon tartalma, melly a papi személyeknek még birtokbeli ügyeikben is bírál az egyházi hatóságot rendeli, ha életbe ment volna is, de máí törvénykezési rendszerünkkel ellenkezik: azonban ezen előjogról csak hamar maga a Clerus önként lemondott, ugyancsak 2-ik András király Jakab prenestei püspök s pápai követhez 1233-ban intézett diplomájának bizonyítása szerint, hol az egyházi bíróság hatásköre iránt mind általánosan, mind pedig különösen a papi birtokbeli ügyekre nézve egyebek közt e következők foglaltatnak: »Item nolumus nec permittimus, quod de caetero tractentur causae dotium vel matrimoniales per nos vel per alios iudices saeculares, quia de his nolumus nos intromittere nec debemus, sed per iudices ecclesiasticos tractentur et terminentur. — Item volumus et consentimus, quod clerici et personae ecclesiasticae respondeant et conveniantur sub ecclesiastico iudice super omnibus, exceptis judiciis terrarum, de quibus volumus, quod tam per vos, domine legate, quam per nos consulatur dominus Papa, expressis eidem circumstantiis facti, in quibus circumstantiis inter alia exprimat, quod vos a Praelatis Ungariae percepistis, quod judicia terrarum ecclesiarum et terrarum Clericorum semper consueverunt agitari et terminari per reges Ungariae, quicumque pro tempore exstiterunt; et quod a Praelatis Ungariae percepistis, quod si judicia terrarum ecclesiasticarum subtraherentur a nostro iudicio, damnosum esset ecclesiis plurimum et periculosum, quia per hoc multa de jure ecclesiastico possent deperire.«

Ezen eredetileg még ma is fennlévő okirat nyilván elismervén, hogy az egyházi személyek az ott kivetteken kívül minden ügyeikben, »super omnibus« és így büntetteikre nézve is Püspökeik bírósága alá tartoznak, a fenforgó tárgyra nézve mind alakját mind tartalmát tekintve nevezetes. Inne-pélyesen az evangéliomra tett eskü által kötelezi magát abban a király, hogy annak minden pontjait maga is meg

fogja tartani, s fiai, utódjai s az ország nagyjai által is megtartatni: »statuentes ea a filiis nostris et a nostris Successoribus in perpetuum observari, et in nullo contravenire quacunque occasione vel fraudem committere in iis, quin fiant. Et praecipimus omnibus Subditis nostris, quod omnia et singula observent. — — Et faciemus filios nostros et Jobbagiones jurare, secundum quod inferius de juramento continetur;« — egyszersmind pedig az ország nagyjai, mint Miklós Tárnokmester, Mihály Fő-Lovászmester, Mórítz Fő-Asztalnok s a t. letett s ez okirat sarkán szóról szóra béiktatott esküjöknel fogva ígérk: »quod in omnibus et per omnia bona fide tenebimus et observabimus nunc et in futurum singula capitula supradicta nos tangentia, et in iis quae tangunt praedictum Dominum Regem praesentem vel alium, qui pro tempore fuerit, dabimus operam studiose rogando, hortando, consulendo, quatenus omnia et singula capitula suprascripta impleat penitus et observet.«

III. Azonban talán fölösleges egy olly jog védelmét hajdani oklevelekből meríteni, mellyel a magyar Clerust honi törvényeink felruházták, s mellyeknek ő nemzeti alkotmányunk zsenge korától kezdve szakadatlan birtokában volt. — Midőn szent István I. II. Cap. 2. úgy nyilatkozik: »ut Episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas providere, regere et gubernare atque dispensare secundum canonum auctoritatem«, ez által megalapítja honunkra nézve is a Püspököknek ama fenyítékbeli jogát, mellyet nékiek a papi személyek tekintetében az egyházi törvények tulajdonítanak. — Határozottabban szól ez iránt, midőn Cap. 3. §. 2. azt mondja: »Nemo etiam quemlibet Clericum in publico, nisi in Ecclesia examinare praesumat« azaz: mivel itt a bíróságról van szó, az »examinare« pedig, mint Kálmánnál Decr. L. 1. Cap. 6. bírói eljárást tesz, — a papi személyeket csupán az egyházi bírák előtt lehessen megpörölni.

E nyomon ment valamennyi századokon keresztül a honi törvényhozás; — Sz. László az egyházi személyek elleni kereseteket a polgári bírák hatósága alól világosan kiveszi Decr. L. 3. Cap. 25: »Possit Judex sigillum suum mittere super quocunque, exceptis presbyteris et clericis.« — Még

világosabbak ez iránt Kálmán király törvényei, melyek közül az egyik Decr. L. 1. Cap. 5. így szól: »Episcoporum et Comitum Capellani, vel reliquorum per Sigillum Episcopi vel Archi-Episcopi ad causandum cogantur,« a másik pedig ugyan ott Cap. 6. azt mondja: »Si vero Clericus causam habet cum laico, per Sigillum Judicis laicus cogatur; si vero laicus habet causam cum Clerico per Sigillum Episcopi vel Archi-episcopi Clericus cogatur, ab eisque tanquam a J udice suo examinetur;« végre a harmadik az egyházi hatalmat egész kiterjedésében minden világi beavatkozás ellen védelme alá veszi, midőn Cap. 65. azt rendeli: »Nullus comitum vel militum in Ecclesia praesumat sibi vindicare potestatem praeter solum Episcopum.« — Ide tartoznak még Sigmund királynak 2. Decr. 14, Szilágyi Mihálynak 9-ik, és 2-ik Ulászló 1. Decr. 46-ik törvényczikkei, ez utóbbiakban az egyházi személyek megveretéséből eredt pörök világos szavakkal a Püspökök ítélőszékéhez tartozóknak jelentetvén, — és Mátyás Király 1. Decr. 3-ik czikkje, hol is elésoroltatván a Püspökek bíraskodását illető ügyek, ezek közé számláltatnak különösen azok: »in quibus quis incidit in Sententiam excommunicationis hominis »vel Canonum«, a minők Szilágyinak idézett törvényében említett esetek is, valamint azon ügyek, »quarum finis tendit ad correctionem pro peccato«, az az: a közbotrányból eredt s a bűnhödt egyházi személyek megfenyítésére czélzó pörök, melyek a honi egyházi székeknél csakugyan ma is »correctionalisoknak« neveztetnek.

Az úgynevezett »Kurucz-támadás« elnyomása után az 1514-ki hongyülésen hozattak ama borzasztó törvények, melyek II. Ulászló 7-ik Decretumának főbb foglalatját teszik. Ezek közt kettő, t. i. a 48-ik és 60-ik különösen az alsóbb rendű egyházi személyeket illeti, azt rendelvén: hogy ha ezek az ott érdekelt s a póroknál, kézvágással vagy halállal boszúílandó büntetteket követték volna el, a Fő- vagy Alispányok vagy bár mely nemes által is fogattassanak el, s börtönözés s egyéb büntetés végett az illető Esperesnek, s ha ez őket átvenni vonakodnék, közvetlenül a Püspöknek adattassanak által. — Noha pedig az illy vétkes papok elleni

nyomozás s a vétkesek megbüntetése ekkint a Püspökökre lévén bízva, meg volt az ő fenyítő hatáságuk ismérve s ki-mélve, — mivel azonban eme rendelkezés különösen a befo-lyásra nézve az egyházi törvények körébe vágni látszatott, bévezető szavaiban a Decretum óvás gyanánt világosan meg-jegyzi, hogy abban a Püspökök meg nem egyeztek, »dementis«, úgymond, »articulis facta criminalia et honestatem clerica-lem concernentibus, ad quos ipsi Domini Praelati consen-tire non potuerunt.«

Tiszteletben tartá az egyházi Rendnek ezen előjogát a későbbi törvényhozás is, s egy törvényt sem lehet felhozni, melly azt valaha kétségbe vonta volna; sőt az 1557-ki 10-ik törvényczikk az egyházi előljárók iránt nyilván rendeli: »ne prohibeantur inquirere et punire vitia, pravitatem seu delicta Sacerdotum«, — ugyan azon évi 9-ik törvényczikk pedig az e tárgyban régiebb törvényeket átaljában megerősítvén, azt mondja: »Ut judicia ecclesiastica in omnibus causis, quae forum spirituale concernunt, sine intermissione per vicarios Dominorum Praelatorum juxta contenta piorum articulorum et Constitutiones more alias observare teneantur«; s midőn az 1567-ki 25-ik cikk azt határozá: »ut in Foro spirituali et ecclesiastico prout antea suis modis et temporibus judicia eo pertinentia juxta Canones suos semper celebrentur«, ez által egyszersmind a honi törvények korlátai közt az egy-házi büntető hatóság körét, tárgyait s jogait az egyházi szabályok értelmében megállapítá. — Ama törvénytiszta korlátokat előadja Verbőczy Hárm. Könyv. 2. R. 44. czim-jében, három esetet említvén »in quibus etiam contra Spi-rituales et Ecclesiasticas personas ultra amissionem patri-moniorum et Beneficiorum ipsorum capitalis Sententia de-cernitur, — — in casibus Criminis laesae Majestatis, mani-festae notae infidelitatis, et voluntarii ac deliberati homicidii et latrocinii«, mellyekben az egyházi személyek »praehabita degradatione«, a világi bíróság által ítéltetnek el, minden más esetekben pedig őket a halálos büntetéstől menteknek nyilatkoztatja ugyan azon 2. Rész 42. czímjében. — Azonban még a fenemlített kivételbeli esetek, valamint Sz. László Decretuma 2-ik könyvének 13-ik cikkje sem szolgálhatnak

a szóban forgó egyházi előjog ellenére, miután mind a két helyen halálos büntetéssel fenytett büntettek említetnek, minőt az egyházi hatóság nem szabhat, egyszersmind pedig az esetekben is az előleges degradatio megkívántatik, melly által a papi személyek, kivén a Sacramentalis jellemet, az egyházi szabályok szerint minden egyházi jogaik — s kivált-ságaiktól megfosztatnak.

Mind ezen törvényeknek dönthetetlen erőt nyújt, a fen-forgó kérdést végképen elhatározza az 1606-ki Bécsi Béke-kötés, melly midőn a 7-ik cikkben azt jelenti: »quod ma-neant Sedes Spirituales juxta priores tractatus conclusionem« ez által az egyházi székek bíraskodási jogát, mint ez akkor a törvények értelmében a papi büntettekre is kiterjedve fenállott, jövődre is megerősítette, s midőn ugyan ott kivét-kép azt rendeli: hogy ha ezen Székeknél ne talán némelly visszaélések és pedig név-szerint a dézsmákra nézve bécsúsztak volna, ezek orvoslás végett a következő ország-gyűlésen vétessenek fel: (»si tamen in iisdem aliqui abusūs inolevis-sent, possunt illi in proxime futura Diaeta proponi, limitari, et emendari. Ubi similiter querelas de Decimis earumque abusibus Rex et Regnicolae component«) miután a követ-kező 1608-ik országgyűlés 7-ik t-czikke a Bécsi Békekötés-nek imént idézett pontját ezen szavakban »Ad septimum Manet quoque Articulus de Sede Spiritualī antea conclusus, prout in Viennensibus Articulis uberius est specificatus, hoc addito: quod hic Articulus statim post Coronationem per Regiam Suam Majestatem et Regnicolas complanetur, et in ordinem redigatur«, egyszerűen elfogadja, a koronázás után folytatva tartott országgyűlés pedig nem találván az egyházi Székek irányában orvoslandó valamelly más panaszt, fogyat-kozást vagy visszaélést, csupán a dézsmákra nézve rendeli az 5-ik törvényczikkben: »ut deinceps Causae decimarum in foro saeculari — — et non in Spiritualī discutiantur, revideantur et rectificentur« — ez által az egyházi hatóságnak bíraskodási jogát minden egyéb ki nem vett ügyekre nézve továbbra is megállapította. Bizonyáságul szolgálnak erre ama Békekötést megelőző s követő történeti adatok is. — Ugyan is azon követelések közt, mellyeket a Bocskay pártjához tartozó

Rendek 1605, 3-dik Decemberben a karponai gyűlésből »ex congregatione generali DD. Statuum et Ordinum Regni Hungariae« Rudolf császárhoz intéztek, a 7-ik pont alatt a Sz. Székekre nézve e következők olvastatnak: »Art. VII. Az Szent Széken ülő vicáriusok nyilván való országunknak szokása, szabadsága és törvénye ellen az országbelieket különb különbféle halhatatlan excommunicatiókkal, bírságokkal, sok követségekkel felettébb terhelték s megbántották: az többiek közt mi egynehányat elé számlálunk azokban: Az Mátyás, Uladislaus és Lajos királynak decretumában meg vagyon írva, hogy praelati propter decimas neminem excommunicant. Mindazáltal Trencsén vármegyét a Nyitrai püspök excommunicálta. — Annak felette 1563-ik esztendőben art. 72 végezett volt arról az ország, hogy az hol annak előtte pénzzel fizették meg a decimát, pénzzel vegyék fel az praelatusok: az, hol pedig in specie szedték, szedjék in specie. Sáros vármegyét az egri vicárius hasonlóképen az quartákért sokat vexálta, mellyeket ex memoria hominum soha nem szedtek. Vannak e féle több exemplumok is, mellyeket hosszú volna elé számlálnunk.« — E szavak tagadhatatlanul bizonyítják, hogy a Karponai gyűlés ingyen sem követelte azt, hogy a Szent Székeknek a vétkes papok feletti bíraskodását illető régibb törvények töröltessenek el, hanem csupán azt szorgalmazta, hogy az azokba bécsúszott visszaélések, névszerint a Dézsmákra nézve szüntessenek meg. — Világosan kitetszik ez azon észrevételekből, mellyeket a Bocskayhoz tartozott Rendek »ex Diaeta et congregatione Cassoviensi« 1606, 12-ik Májusban a már aláírt Békekötés pontjaira tettek, egyebek közt így szólván: »Az szent szék felől való férált hetedik articulusunkba ő felségének recenseáltuk az szent székeknek sok rendbeli abusuit, kívánván azt simpliciter, hogy ő felsége publico regnicolarum statuto et consensu annak recenseált sok terheit tollája közülünk s elvegye hatalmaskodását rólunk, és az decimáknak quereláit is rectificálja, aboleálván minden abusuit és excessusait azoknak.« — Hogy mind ez ugyan így áll az 1647, 5-ik törvényczikkbe iktatott Linczi Békekötésre nézve is, a felől mindenki meg fog győződhetni, ki annak 11-ik pontját a 16. törvényczikkkel

egybehasonlítja, — melly utóbbiban némelly ügyek, úgymint a hatalmaskodás, fej- és nyelvváltság, leánynegyed, széksértés, dézsmák, *et aliae similes profanae* a régi törvények rendelete szerint a polgári bíróság alá vettetnek, de egyszersmind a papi személyekre nézve a végső §-nak ama kivételében: »*exceptis quibusdam casibus in Decreto Regni specificatis*« az egyházi hatóság joga megmentetik; mi légyen pedig ezen egész törvénycikk értelme, kitetszik ugyan azon országgyűlés naplójában a Fő-Rendi Izenetnek eme szavaiból: »*Sed quoad personales actiones, quae scilicet non emergunt ex Bonis, coram Judice Saeculari Ecclesiastici in Jus non attrahantur.*«

E szerint meglévén az egyházi Székeknek jelen hatásköre a Bécsi és Linczi Békekötések által is erősítve, miután az utóbbi országgyűléseken számtalanszor ki volt jelentve az, hogy mivel eme Békekötések a Fejedelem, Nemzet s kultartományok közt vérengző harczok következtében s megszüntetésére kötött innepélyes szerződések, tartalmuk csorbitást, változtatást soha nem szenvedhet: az egyházi Rend méltán igényelheti egy olly előjogának további sértetlen fenmaradását, melyet ugyan azon Békekötések biztosítanak.

IV. Természetes, hogy a főmélt. királyi Curia is ítéletében a Clerusra nézve azon ösvényt követte, melyet illy világos törvények s privilégiumok szabtak ki, s hogy valahányszor papi személyek a törvény által kijelölt három eseten kívül valamelly büntett vagy kihágás miatt egy vagy más polgári törvényhatóság által pörbe fogattak, azt a felebbvitel alkalmával mindannyiszor leszállította. Többek közül légyen elég e kettőt felhozni, — ns. Honth vármegye Prokop Albert Némethi lelkész verekedése miatt ügyészi kereset alá vétetvén, a T. kir. Tábla 1804-ki 25-ik Januáriusban hozott ítélet által kimondá: hogy a vármegyebeli tiszti Ügyész egyházi személyt úgy nevezett ügyészi pörbe nem foghat. »*Levibus — ezek az Ítélet szavai — aliquot ictibus adversa manu inflictis nullam actionalis mortis culpam inferentibus, sed spectata Partis I. Ecclesiastica persona nec sub actionem Fisci Magistratualis cadentibus, Partem I. absolvi.*« — Midőn pedig ns. Pest

vármegye Cseh László Fő-Almási lelkészt a járásbeli szolgabírónak állítólag illetlen kifejezésekkeli sértése, a földes uraságnak alaptalan váddali terheltetése s a jobbagyságnak az uraság elleni bujtogatása miatt pörbe idéztette, ugyan azon T. kir. Tábla 1836-ki 26-ik augusztusi ítélete által azt azon okbul leszálította, mivel vármegyei tiszti Ügyész kérésének egyházi személy ellen helye nem lehet. »A jelen vád, — így szól az Ítélet, — Tiszti ügyészi cím alatt indítván, miután ennek a Hármaskönyv 12-ik címje s az 1557-ki 10-ik Törvénycikkely szerint, sőt az 1647-ki 16-ik Törvénycikkely 4-ik §-ban foglalt kivételnél fogva is az egyházi személyekre nézve helye nem lenne, — a vármegye Törvényszékének bírósága leszállítatik.«

V. Hol a törvények, privilegiumok, s a legfőbb Törvényszékeknek Ítéletei a szóban lévő kiváltságra nézve ennyire egybehangzanak, ott az egyházi Rend a kir. kegyelmes rendeletekben is mindenkor talált védelmet s pártfogást. — Így midőn ns. Pest vármegye egyik szolgabírája 1803-ban Strommer Benedek Tétényi lelkészt, mivel bizonyos uradalmi tisztet botrányos szövetségének felbontására megintett, ennek vádjára mint rágalmozót beestelenítő pörbe idézte volna, ő Felsége ezt mint azon bíróság elébe nem tartozót ugyanazon év Márt. 24-én megsemmisíteni s az említett szolgabíróat annak további tárgyalásától a megye által eltiltatni, egyzersmind pedig, minthogy e ns. megye amannak eljárását fölterjesztésében helyeslé, ez iránt 1803. 22-ik Juliusról 6811 szám alatt költ leirata által királyi visszatetszését nyilatkoztatni; — szinte midőn 1812-ben bizonyos Kalocsai megyebeli lelkész gyermekölés gyanúja miatt ns. Bács vármegye által pörbe idéztetett, s mivel meg nem jelent, halálra ítéltetett volna, a királyi Felség 1812, 22-ik Májusban költ k. rendelete által ezen ítéletet megsemmisíteni s az ügyet megítélés végett az érseki szék elébe utasítani méltóztatott. — Midőn pedig ugyan akkor bizonyos Szombathelyi megyebeli lelkész miatt, ki egy nőnek halálos megveréséről vádoltatott, a Püspök s ns. Vas vármegye közt a bíraskodási illetőség iránt kérdés támadt, ez legfelsőbb határozat által a püspöki szék részére döntetett el.

Tagadhatatlan ugyan, hogy II. József császárnak 1787-ki 3-ik Juliusról költ parancsa az egyházi személyeket mindenemű büntettek eseteiben a világi bíróság alá vetette, azonban ezen parancs valamint egy részről az előbbeni kétségtelen jog s gyakorlat bizonyosságául szolgál, úgy más részről megszüntettnek annál inkább tekintethetik, minthogy azt fels. II. Leopold már az előtt, t. i. a n. m. Helytartótanács utján 1790, 20-ik April, 13024-ik szám alatt kihirdetett kegyelmes határozata által e következő szavakban világosan visszavonta: 2-or »*Ut dispositio illa dd-o 3-ae Julii 1787, qua mediante praecipiebatur, ut judex Criminalis personas quoque ecclesiasticas delicto criminali implicitas detineat, sub securam custodiam recipiat, ac contra eandem praescripto modo procedat, pro abrogata habeatur.*«

Ugyan ezt jelenté ki dicső emlékezetű Felséges urunk I. Ferencz is 1799. 10-ik Decemb. 17481/28734 szám alatt költ s országszerte valamennyi törvényhatóságokkal közlött azon kegyelmes rendeletében, mely a katonai s egyéb hatóságok közti öszveütközés kikerülése tekintetében bizonyos szabályokat alapítván meg, e szavakkal végződik: »*Quibus praevia modalitate constabilitis, quemadmodum quibusvis Jurisdictionum differentiis sufficienter obviabitur, ita illud etiam hac fidelia Majestas sua Sacratissima declarare dignata est: quod sicut militares personae . . . in Causis criminalibus (excepto casu criminis laesae Majestatis et notae infidelitatis), de mente Legum militari subordinantur Jurisdictioni: pari ratione Officiales etiam omnes politico vel camerale officio in militaribus Regni Confiniis fugentes, eidem militari Judici in delictis criminalibus subsint; Clerus tamen Romano-Catholicus suo Episcopali Consistorio in casu criminali subjacebit, et militari Judici custodia interimalis tantummodo in flagranti delicto deprehensorum, aut de profugio suspectorum secundum praevigentes benignas Resolutiones Regias ea cum cautela competat, ne ullum ex simili captura in clerum redundet dedecus.*« — Minden kifogás s észrevétel nélkül megnyugodtak e rendeletben a törvényhatóságok, legalább nemes Csa-

nád Vármegye 1800. 14-dik Januári gyűlésében azt egyszerűen »pro statu notitiae et directionis« vette.

Igaz, hogy a mint az a n. mélt. országos Választmányban is felhozatott, az 1825. 20-dik Aprilisről 9651 szám alatt költ kegyes Intézmény a »Fori privilegiumot« s a Püspököknek a papjaik iránti büntető hatóságát, az egyházi szelidségre s a törvényekre hivatkozva csupán »ad disciplinaria, et minora tantum delicta« szorította; — azonban miután legottan tett feliratában idézült Herczeg Primás bőven kifejtette: hogy ezen legfelsőbb határozat az egyházi s honi törvényekkel s az ezeken gyökeredzett szakadatlan gyakorlattal ellenkezően, a büntető jogbul nem hágy többet papjaik iránt a püspököknek, mint a mennyivel alattvalóira nézve mindennemű előljáró bir, s az megismervén egy részről eme »Fori privilegiumnak« a clerust illető jogát, más részről mind azt, mit néki e nevezet alatt ama törvények tulajdonítanak, megszünteti: — továbbá hogy a Hárm. Könyv 2. Rész 44. czímetének 7-ik czikkje, melyre a fentidézett Intézmény hivatkozik, csak a hatalmaskodási tettekről (actus potentiarii) szól, melyek ugyan a polgári törvényszékeknél tárgyaltnak, de valamennyi törvénytudósok értelme szerint nem a büntetett, hanem a polgári személyes ügyek közé tartoznak; hogy végre mivel az egyházi személyeket a meghatározott három eseten kívül törvényeink szerint halállal büntetni nem lehet, s ekként nem adhatja magát elé olly eset, melyben az egyházi bíró büntetést szabna, — a büntetés egyéb neveit pedig millyenek az ideigleni s örökös börtön, sanyarított bört, hivaltóli felfüggesztés, degradatio s javadalomtuli megfosztás, mint az egyházi s polgári törvényekből keletkezőket s tökéletesen czélszerűeket, a »papi szelidség« minden sérelme nélkül szabhatják: — e fölterjesztés következtében ama rendelet megmásoltatott, 1827. 20-dik Januárban valamennyi törvényhatóságoknak meghagyattatván, miszerint mielőtt valamelly egyházi személy elkövetett büntette miatt pörbe fogattatnék, az illy esetek mindenkor legfelsőbb helyre terjesztessenek fel.

Hogy pedig ezen utóbbi legfelsőbb rendelet az előbenikben foglalt rövidségnek orvoslására czélzott, s a kérdéses kiváltság sérelmére teljességgel nem magyarázható,

kitetszik onnan: mert *a)* az tulajdon szavai szerint közvetlenül a tisztelt Primás fölterjesztéséből keletkezett: »Ex incidenti, úgymond, Remonstrationis per Principem Regni Primatem . . . exhibitae Suam Majestatem Sacratissimam ultro intimandum clementer jussisse: circa crimina per religiosas personas patrandae, ad quae seu poena Capitis etc.« — mert *b)* midőn az érdeklött eseteket még perbefogás előtt kívánja fölterjesztetni, ezt csak azon czélból teheté, nehogy a polgári hatóságok olly eseteket is ön bíraskodásuk alá vonjanak, melyek a »Fori privilegiumnál« fogva egyházi Székek elébe tartoznak, mire felügyelni a végrehajtó hatalomnak kétségtelen joga van; — mert *c)* az olly büntettekről szól, »ad quae seu poena capitis seu poenae corporis afflictivae cum caractere Ecclesiastico absque praevia degradatione haud conciliabiles per leges defixae sunt«, már pedig az illy vétségek feletti bíraskodásra a fentebb említett törvények szerint az egyházi székek számot eddig sem tartottak; — mert végre *d)* a főmált. Curia, mellyel ugyancsak a Primás folyamodására ezen kegy. rendelet 1831. 25-dik Aprilisban szinte közöltetett, a fent idézett 1836-ki Itélete által a Clerus kiváltsági joga mellett nyilatkozott.

Egyébiránt a szóban lévő legfelsőbb rendelet valóságos értelmét világosan magyarázza, végképen elhatározza az, hogy midőn 1835-ben bizonyos Urbanecz Károly Pécsi megyebéli lelkész egy vármegyei szolgának nyakon csapása s halállali fenyegetése, harangok félreverése s nyilvános erőszakoskodásai miatt ns. Tolna vármegye által kétrendbeli pörbe fogatott volna, a Püspök folyamodása következtében 1836. 6-dik Májusról 5706/386 szám alatt költ kegy. Udvari parancs az említett pöröket megszüntetvén, a püspöki Széknél folyamatban volt javadalmi (beneficialis) pörnek pedig minél előbbi eldöntését sürgetvén, a tisztelt vármegyénél azt rendelé: »ut in quantum idem Comitatus talia crimina postulato Parocho imputari censeret, quorum vindictio illaeso Fori Clericalis privilegio in sensu Patriae legum ad forum Jurisdictionis saecularis pertinet, praemissa eatenus normali in concursu Dioecessani etiam hominis investi-

gatione, casum hunc in obsequium B. Resolutionis R. sub dato 20-ae Januarii 1827. clementer editae via Consilii R. Locumtenentialis. Altissimo loco repraesentet.» — Mivel tehát ezen udvari kegy. parancsolat egyenesen az 1827-dik rendeletre hivatkozik, s a »Fori privilegiumot« nem csak úgy, mint ez általában elismeri, hanem éppen annál fogva a fenforgott súlyos büntetési esetet is az egyházi szék bírászkodása alá tartozónak határozta; — ha az előbbi vagy is az 1825-ki legfelsőbb rendelet a clerusra sérelmes volt is, a mint azonban ez később 1827. 20-dik Januárban enyhítettett, abból a szóban lévő egyházi kiváltság ellen semmit sem lehet következtetni.

S csakugyan a törvényhatóságok sem vették más értelemben e kegy. rendeletet, mellynek bizonyosságára felhozható számos példából legyen elég csak annyit említeni, hogy midőn 1838-ban nemes Torontál vármegye egy kebelebeli s vérengzésről vádolt lelkész ellen vegyes nyomozást rendelt, az egyházi megyebeli hivatal által figyelmeztetve arra, hogy a fenforgó tény a törvény által kijelölt három eset közé nem számítható, és így sem vegyes nyomozás, sem polgári bíróság alá nem tartozik, ez ügy tárgyalását minden további nehézség nélkül az illető egyházi előjáróságra hagyta. — Ugyan ezen méltánylattal volt a tisztelt ns. vármegye a mult 1842-ik évben is, midőn egy kincstári tiszt panaszára, mintha őt bizonyos plébános a paplakban becestelenítő szavakkal illette volna, szinte vegyes, az az: egyházi s világi tagok által teendő nyomozást rendelvén, a Püspöki hivatalnak azon észrevételére, hogy a bépanaszolt tény akár úgy tekintessék mint hivatalbeli visszaélés, akár mint személyes sértés, egyik esetben sem lehet vegyes vizsgálatnak s tisztí közkeresetnek tárgya, minden további intézkedésekkel felhagyott. — A legújabb példát pedig nyújtja ns. Bács vármegye, melly miután bizonyos kebelebeli egyéneket azért, mert hamis keresztségi bizonyítvány mellett egy Bajorhoni tetemes örökséget egy más egyéntől, kit az ugyancsak azon megyénél a vérség jogánál fogva illetett, magoknak tulajdonítottak, felsőbb parancs következtében fenytő pörbe vonta, ennek bevégzésével 1843. Jan. 15-ről költ hivatalos levele

mellett a pörbeli irományokat hiteles másolatban a Kalocsai érseki Szent Székkal a végett közölte, hogy azon káplányt, ki a pörben ama hamis kereszt levél koholásáról vádoltatott, »szigorúan ítélje meg«.

VI. Egyébiránt a gyakorlatra nézve annak bizonysgául, mennyire el volt ismérve a ns megyéknél a clerusnak szóban lévő joga, szolgáljanak a számtalan példák közül kiemelt e következő esetek is. ns Temes vármegye 1792-ben bizonyos Sper Mihály Marczyfalvi Plébánost azon okból, hogy gondatlanul kezelt s véletlenül elsült fegyverével egy jelen volt kincstári tisztet agyon lött, mint emberölőt perbe idéztetvén, a Csanádi Szent Szék tiltakozása következtében ez ügybeni eljárásról egész készséggel letett. — 1816-ban bizonyos Tolnay Imre Csehi Plébános arról vádoltatván, hogy lakházát szolgálója által felgyújtatta, ez utóbbi ugyan ns. Heves vármegye Törvényszéke által ítéltetett el, amannak pedig mint személyére nézve ez esetben megyei büntető hatóság alá nem tartozónak ügye tárgyalás végett az egri egyházi szék elébe utasítottatott. — 1817-ben a Tápió-Sághi lelkész gazdaasszonya Csonka Erzsébeth gyermekölés büne miatt ns. Pest vármegye törvényszéke által fenyítő pörbe fogattatván s két évi rabságra ítéltetvén, a bünszövetség gyanújába vont lelkészre nézve ugyan azon Ítéletben az határoztatott: hogy »mivel tettének megboszúlása a nemes vármegye törvényszékének hatalmában nem állana, ezen per párban, hozzá tartozandó irományokkal együtt, a Váci Consistoriumnak megküldessék.« — Több illyes példákat felhozni szükségtelen, miután a ns. megyéknél divatozott gyakorlatot eléggé bizonyítja az, hogy 1825-ben ns. Gömör vármegye az országgyűlés elébe azon kívánságát terjesztette, hogy az egyházi személyek jövődőre személyes eseteikben a polgári hatóságok által ítéltessenek meg, ezt természetesen nem teendő, ha az egyházi Rendnek fenforgó jogát törvényenken alapúlnak s országszerte elismertnek nem tekintette volna.

Minthogy tehát a n. mélt. országos Választmány, mint Jegyzőkönyve 6-ik lapján látható, Eszék, Pécs, s Arad szabad kir. városoknak, ámbár törvénycikkbe iktatva még

nincsenek, s a Szepesi 16 városoknak, noha az országgyűlésre meg nem hivattatnak, büntető hatóságukat továbbá is megkívánta tartatni, azon oknál fogva, »mert olly testületeket, melyek a megyei hatóság alól tetemes idő óta felmentve, s közvetlen a kormányshoz tartozó törvényhatóságokat képeznek, saját büntető hatóságukból, melyet kir. adománylevelek által törvényszerűleg nyertek, hosszabb gyakorlat által megszoktak, kivetkeztetni, s a megyei törvényhatóság alá vetni a nélkül nem lehet, hogy az által zavar és elkeseredés ne okoztassék: a törvényhozásnak javítási pályáján pedig szükséges, hogy a fenálló és hosszas gyakorlaton alapuló érdekekre gyakran a szigorú elvbeli következetesség feláldozásával is tekintet legyen;« ugyan ezen ok az egyházi hatóságok büntető joga mellett is harczolván, ennek további fentartását méltán lehet kívánni.

Királyi szabadítékokon, Törvényeinken, Békekötéseken, legfelsőbb rendeleteken s törvényszékeink ítéletein nyugszik tehát az egyházi Rendnek honunkban kilencz százados gyakorlat által is szentesített azon kiváltsága, melyet a n. mélt. országos Választmány jövendőre megszüntetendőnek határozott. — Az okokat, melyek e határozat támogatására felhozattak, kielégítőeknek nem tekinthetni. — Amannak bővebb felvilágosítására, ezeknek czáfolatára s annak megítélésére: mennyiben czélszerű, kívánatos vagy szükséges legyen a n. mélt. Választmánynak szóban lévő javallata, szolgáljon még e következő kérdések megfejtése, és pedig:

1-szor. Nyújtott-e honunkban az egyházi Rend okot arra, hogy ebbéli kiváltságos jogától megfosztassék?

2-szor. Kívánja-e akár általánosan a hazának, akár egyesek java, hogy az egyházi személyek a kisebb büntettek eseteiben is a polgári fenyítő eljárás alá jöjjenek? és

3-szor. A papi Rend állásával s a Religio érdekével összeegyeztethető-e, hogy apróbb vétségek eseteiben is az egyházi személyek fölött a polgári hatóság bíraskodjék?

Az 1-sőre. Valamint ritkák voltak eddig is az olly esetek, melyekben a papi egyének állásukat s magas rendeltetésüket feledve, olly büntettekre vetemedtek, melyek a javallott intézkedés szerint ezentúl a polgári bíróság által

szabandó büntetéseket vonnák magok után, úgy tagadni nem lehet, hogy az illy vétkesek a püspöki bíraskodás útján eddig is mindenkor érdemük szerint megfenyítettettek. — Ott hol az egyénnek főtulajdonát fedhetetlen élet teszi s szent hivatala hatályosságát csak a szeplőtelen erkölcsiségen alapúlt bizodalom föltételezi; — hol viselete fölött mind azon ezerek, kik közt járkál, működik, szigorúan s olykor a sejtést is valóságnak véve s minden kihágást ritkán mentve s többnyire kárhozatva örködnek; — hol a pusztá gyanú is, — mert megrendíti a bizodalmat, aláássa a tiszteletet, megfertőzteti a hivatal szentségét, — az illető egyénre nézve többnyire szinte olly súlyos következtéseket szül, mint maga a bém bizonyított bűn; — hol végre az előljárátság az egész Rend tekintete miatt s az Egyház érdekében a kisebb fegybeli kihágásokat is mellőzhetetlenül sújtja; — ott a bűn sem titokban, sem büntetlen nem marad.

Tehát lélekisméretüktől is ösztönözve hiven gyakorlák eddig a Püspökök papjaik iránt törvényadta fenytékbeli jogukat. — Azért miután a 2. R. 12. cz. 1-ső és 11-ik §-ai a Szabadítékot csak akkor engedik elvétetni, midőn ezzel valaki visszaél; — miután továbbá az 1557 10-ik cz. 1-ső §-ában a Püspökök jogait szorosan megtartandóknak rendeli, sőt a 2-ik §-a a Püspököknek s Küldöttjeiknek a papok büntetésébeni háborgatását szorosan tiltja; minthogy ama joggyakorlat irányában az egyházi Rend ellen valamelly visszaélést bebizonyítani nem lehet, — bátran állíthatni: hogy ő sem ama szabadíték megszüntetésére, sem eme világos törvény eltörlésére okot nem nyújtott.

Az, mintha az egyházi Rend a papi szelidség törvényénél fogva büntetett ügyekben nem bíraskodhatnék, teljességgel nem áll. — A Canonok szerint bíraskodhatnak a Püspökök minden büntetett felett, büntethetik azokat, de halállal s vérig soha sem, s ha netalán a bűn olly nemű volna, melly a degradatió kivül halálos büntetést húzna maga után, az abban elmarasztalt egyént ugyancsak egyházi törvény s ítélet következtében előbb degradálni, azaz: papi disztétől s privilegiumitól megfosztani, s már mint illyet a világi bíróságnak átadni, de egyszersmind élte megkegyel-

mezéseért esedezni tartoznak. A mit tehát a n. mélt. országos Választmány a munkában lévő büntető rendszer által elérni kíván, az az egyházi székeknél kezdet óta gyakorlatban van, s ekként miután ezeknél a bűnyomozás azon gyorsasága, az eljárás azon pontossága s a büntetés azon czélszerűsége most is létezik, melly a polgári hatóságokra nézve a választmányi javallatban terveztetik, e tekintetben sincs ok, miért kellessék őket mindenkor híven kezelt joguktól megfosztani.

A 2-ra. A hon valamint az egyesek érdekében is csak az fekszik, hogy a büntettes a netalán okozott kár megtérítésén felül érdeme szerint lakoljon, s fenyítése által okúlva, törődve, javúlva térjen ismét szenvedése helyéről vissza a társaság kebelébe; ellenben az, hogy néki ez vagy amaz legyen bírāja, akár a társasági, akár a magány érdekre nézve igen közönbös, megléendvén ez az által mentve, ha a büntettek minden állapotbeli különbség nélkül egyiránt fognak fenyíttetni. — El lesz e szerint az egyházi személyekre nézve is a czél érve, ha büntetésök a polgári törvények rendeletéhez képest fog kiszabattatni, — ha a püspöki fenyíték házakban szoros zár alatti szobák fognak készíttetni, — ha a püspöki hatóság is a polgári bűnök miatt általa fenyített egyházi személyek táblás jegyzékét évszakonként a nagy mélt. Helytartótanácsnak megküldendi, — s ha a börtöni rendszer igazgatására alakítandó középponti biztosság felügyelése a püspöki fenyítékházakra is ki lesz terjesztve, — ha végre, a mennyiben az épen szükségesnek találatnék, az 1827-ki 8-ik törvényczikk által kiküldött országos Választmány javallata szerint a 2. R. 44-ik cikkében foglalt kivételek az egyházi személyekre nézve még némelly czégéresb bünesetekkel is bővítették.

Egyébiránt pedig miután a n. mélt. országos Választmány a közjó tekintetéből a javallott rendszer egyik céljául a fenyített egyének erkölcsi javulását tűzte ki, ez a papi személyekre nézve kétségtelenül könnyebben lesz eszközölhető az egyházi hatóságnak jelenlegi eljárása, mint a tervezett polgári intézkedés mellett. — Valamennyi egyházi fenyítékháznál »spiritualis« nevezet alatt tulajdon lelki-

atyák, — érdemes, tapasztalt, tisztos férfiak, — lévén alkalmazva, ezek minden gondjokat kizárólag az ott fenyíték alá vont szerencsétlen paptársaik javítására szentelhetik, fáradsalmiknak annál biztosb sikert ígérhetvén, minthogy őket közelebbről ismerik, s eként az oktatást erkölcsi állapotjukhoz szabhatják, vélők naponta többször értekezhetnek, s ezen szinte állandó együttlével, szíves részvét, s az innen eredett bizodalomnál fogva bennök minden sarjadozó javulási szándékot erős eltökélésig szilárdíthatnak. — Másképp lesz ez a polgári börtönöknél. — Az ottani lelkészek nem tehetvén a rabok közt különbséget, csak sor szerint fognak az oda ítélt pappal foglalatoskodhatni, s reá gyakran csak azért is kevésb hatással lesznek, minthogy ez a nyilvános eljárás által meggyalázva, büntetése által pedig, jövődjé iránt kétségbe esve, földi reményeiben elkárhozva többé szerencsét magának még javulása esetében sem ígérhet, s nálokánál talán olykor idősebb, olykor pedig a műveltség magasb fokozatán álló lesz. — Minthogy tehát a javallott rendszernél az egyházi személyekre nézve a kitűzött czél alig lesz elérve, azt az oknál fogva is reájok s közvetve a hazára károsnak kell tekinteni.

A 3-ra. Milly kevésbé lehet az egyházi rend állásával s általában a religio javával megegyeztetni, hogy a papi személyek minden általok elkövethető kisebb bűn eseteiben is a polgári büntető hatóság bíraskodása alá tartozzanak, első tekintetre átlátható. Nem lehetvén a csupán fegybeli s büntetési esetek közt szorosan elkülönböző vonalt húzni, s ez utóbbiakban egyszersmind az egyházi személyek részéről mindenkor fegyrtörés is forogván fen, a javallott rendszer szerint a bírói illetőség tekintetében örökösök lesznek az egyházi s polgári hatóságok közti összeütközések, s előreláthatók azon igen is gyakran békövetkezendő esetek, mellyekben az egyházi személyek merő gyanú vagy olly tettek miatt fognak polgári nyomozás s bírói eljárás alá vonattatni, melyek mint tisztán fegybeli esetek kizárólag az egyházi székek elébe tartoznának. — Hogy ezen félelem nem alaptalan, kiki megengedendi, ha fontolóra veszi, hogy az egyházi személyek a gyanúsításoknak hivatalos állásuknál fogva minden

mások fölött ki vagynak téve, s hogy miután a büntető polgári bíróság tagjai a ns. megyékben a közgyűlés által lesznek meghatározott évekre választandók, ezek közt alkalmasint mindig fognak találtathatni, kiken jellemök minden szilárdsága mellett is a többség színezete fog visszatükrözhetni, s kik a függetlenség ama nemének hijányában, melyet akár a királyi kinevezés, akár a szabad választás útján a hivataloskodás állandó voltja nyújt, a legközelebbi események tanúsítása szerint a megyei többségnél uralkodó véleményhez képest hajlandók lehetnek hatóságukat az egyházi személyekben csupán fegybeli kérdésekben is gyakorolni.

De a tisztán büntetési vagy kihágásbeli esetekben is ezen polgári eljárásnak az igazsággal meg nem férhető eredménye lesz az, hogy e szerint az egyházi személyek néha ugyan azon vétségért kettős úton, s így kétszeresen, gyakran érdemök fölött, minden esetben pedig a világiaknál sanyarúbban fognának lakolni. — Az egyházi személyeknél minden büntetett az isteni s polgári törvény áthágásán kívül egyszersmind fegysértést foglalván magában, ők a polgári büntetés által ki nem kerülhetik azt, melyet vétségek az egyházi törvény szab. Sőt lesznek olly esetek, melyekben a papi személyek ütésről, verésről, kisebb megverzésről, vagy talán az önvédelem határi közt elkövetett emberölésről vádoltatván, a polgári bíróságnál vagy tökéletes fölmentést, vagy csak csekély büntetést nyerednek; midőn ugyan ezen tetteikért tulajdon hatóságuk részéről az egyházi szabályok egész szigorúsága szerint fognak fennyítettetni.

Az pedig épen kétségtelen, hogy a polgári eljárás mellett az egyházi személyek többnyire érdemökön túl, s a világiaknál mindig keményebben fognak büntettetni, nem mintha erántuk a polgári bíróság a törvény ellenére igazságtalan tudna vagy akarna lenni, hanem azon okból, mert már maga a polgári bűnyomozás s pörbefogás elég lesz arra, hogy őket a népnél gyanúba vonja, szégyennel borítsa, s erántok a bizodalmat, tiszteletet megcsökkentse, habár ártatlanságukat azután a bírói ítélet igazolja is. Ha pedig vétkesnek találattnak, legyen bár büntetésök egy pár héti fogság, vagy több évi börtön, e mellett még javadalmukat sőt jövődő-

jöket is elvesztik, s elvesztvén a nép tiszteletét, bizodalmát, rendeltetésük köréből kiesnek, s a további szolgálatra haszonvehetetlenek, s a megyének, mellyhez tartoznak, örökös terhei lesznek. — Más polgárok kiállván büntetésöket, visszalépnek a társaság kebelébe, elfoglalják előbbeni állásukat, folytatják félbeszakított életnemüket, vagy talán épen rabságuk ideje alatt tanúlt kézi munkájokkal kereshetik további életmüket, s eként a honnak még jó s hasznos tagjai lehetnek. Ellenkező lesz az egyházi személy sorsa. — Mig börtönözése tartand, azon gondolat, hogy becsületéből, javadalmából, egyházi állásából kiforgatva, bűne bélyegét mind végig fogja viselni, — hogy néki a jövődre többé semmi szerencse sem int, s ekként talán kisebb vétke miatt valamennyi rabtársai közt legsanyarúbban büntettetik, — azon keserű érzés, hogy a börtöni tilalom által fosztva van azon egyetlen vigasztalástól is, mellyet hite szent titkainak innepléséből, a mise áldozatból meríthetne, — azon kényszerítés, mellynél fogva élelme megérdemlésére egy olly munkanemet köteleztetik tanulni, gyakorolni, mellynek hasznát később soha nem veheti, fogja őt szüntelen gyötreni; miután pedig végét érve büntetésének, kiszabadúlt, fájdalmasan fogja tapasztalni, hogy a társaságnál részvétre, bocsánatra, kiengesztelésre számot nem tarthat, mert ez egy papnak, ki vétkéért rabsággal is adózott, buktát nem szokta felejteni; s ha találni is egy olly kegyurat, kinek könnyörülő szíve kész lenne őt valamelly javadalomra segíteni, de nem találand olly községre, melly őt elfogadni, s tiszteletével s bizodalmával megajándékozni képes legyen. — Eddig a papi személyek büntetése minden szigorúsága mellett is, a botrány kikerülése tekintetéből, a sokaság szemei előtt többnyire takarva volt, s oda lévén főleg irányozva, hogy bennök az őszinte bánatot, becsületérzést, s a jobbulási eltökélést fölébressze, csak igen gyakran azt eszközölé, hogy az így fenytett egyének, mint buzgó, épületes erkölcsű férfiak, a megye más vidékein kitűnő sikerrel működhettek. Ezentúl a javallott eljárás mellett is illy férfiú kihágását, büntetését valamennyi ujságlapok fogják szerte hirdetni, s nem lesz a honnak olly szeglete, hová annak hire ne hasson, s hol ő valaha pirulás nélkül fölléphessen.

Az egyházi rend tekintélyének fentartása magának a Státusnak különös érdekében fekszik, mert amannak csökken-tével hanyatlik a religio iránti tisztelet, mellynek fogyat-kozása ismét kártékonyan hat vissza a közállományra. Már pedig meg lehet-e egyeztetni a tervezett intézkedést a pap-ság hivatalos állásával s azon tisztelettel, mellynek birtoka egyedül képes az ő befolyását hatékonyá tenni? Ott fog a vádlott papi személy a polgári bíróság előtt állni, kitéve a világ szemének, a közvádló csípős észrevételeinek, s a nézők s hallgatók gúnykaczájának; a szóbeli nyilvános eljárás mellett a hirlapok gondoskodandnak arról, hogy bűne s büntetése a hazában sehol ismeretlen ne maradjon. S ha ezt minden különbség nélkül kiki fogja olvasni, remélhető-e, hogy a papok elleni nyilvános büntető eljárás egyszersmind nyilvános s közönséges botránnyá ne váljék? — A keresztény morál magában olly sanyarú, hogy megtartására nézve a tömeg annak hirdetőiben példát akar látni, ebben pedig annak teljesítésbeli lehetséges voltját szereti szemlélni, s mivel a katholika egyházban a papság a religio rendszerével szo-roosan egybe van fonva, minden egyes tagjainak kicsapongása s gyalázatja valamint az egész testületet érdekli, úgy kihat magára a religiora is, mellynek szolgál. — Állapíttassék meg tehát az egyházi személyekre nézve a javallott nyilvános büntető eljárás, jőjjön az ő bűneseteik tárgyalásának híre mindenkinek tudtára; s ez által a sokaság a helyett, hogy az illy vétkektől visszaborzadjon, azokban inkább a magáénak mentségét fogja keresni, s megvetését az egyes személyekről az egész rendre s erről magára a religiora kiterjeszteni, — Így fog lassankint az egyházi rend iránti bizodalom s tisztelet enyészni, ezzel az egyházi s religio tekintélye is aláásatni, ennek fogytával pedig a közállomány megfosztatni azon főtámaszától, melyet ő amazoktól kölcsönöz.

A külföldi példák e kérdésnél mit sem nyomhatnak; mert az örökös tartományokban a büntető eljárásnál az egyházi személyekre nézve fen van tartva a püspöki hatóság befolyása, s általában a legnagyobb kimélet divatozik, a Némethon Státusaiban pedig az újabb időkben kötött con-

cordátumok a püspöki hatóságoknak itt szóban lévő joga felől különösen rendelkeznek.

Ezekben pontosúl, a mit az alólírtak a püspöki hatóság büntető jogának támogatására felhozandónak vélték. — Az ügyet, mely mellett fölléptek, olly jogszerűnek, az okokat, mellyeket védelméül elősoroltak, olly nyomósaknak, a kárt pedig, melly annak eltörléséből származnék, olly tetemesnek tartják, hogy ezeknél fogva nem kételkednek e különvéleményöket a nagymélt. s tekin. országos Rendek figyelmébe s pártfogásába teljes bizodalommal s alázattal ajánlani, hivatkozva az 1567 : 31. törvényczikknek ama szavaira: »Ordine ecclesiastico confuso, necesse est etiam alios ordines confundi.«

Pest 12-ik Febr. 1843.

Lonovics József m. k. Csanádi Püspök.

Bezerédy Miklós m. k. Veszprémi Kanonok.

Lányi Imre Ung Megyei Főisp. m. k.

Hertelendy Ignác Toront. Megye Főisp. m. k.

Gr. Zichy Ödön m. k.

Niczky János m. k.

Gyurcsányi Gábor m. k.

Andrásy József m. k.

Busán Herman m. k.

Klobuchárich Károly m. k.

4 %.

Különvélemény a mellett, hogy a Vinodoli kerület a Fiumei tengermellék kerület büntető hatósága alá tartozzék.

Az országos Választmánynak 1842-ik évi December hónap 12-kén tartott XXX-ik ülésében a többség végzése azt állapítván meg: hogy a tengermelléki vinodoli kerület, a felállított általános elv szerint ezentul büntető hatóságot

gyakorlani nem fogván; a mondott kerületnek nemes és nem nemes lakosai, Zágráb vármegye törvényszéke előtt fogassanak perbe s ítéletet is ott vegyenek; mi alólirottak a többség végzésétől eltérő véleményünk okait következőkben foglaljuk, ugymint:

Midőn a KK. és RR. a mult 1832/6-ik országgyűlése folyamata alatt az ország és ehhez kapcsolt részekbeli ítélőszékek elrendezését is tárgyalás alá vették, — azon országgyűlési iratok 2-ik kötetének 334 és 335-ik lapjain látható egy olly (V-ik) törvényczikki javaslatot is készítettek, — mellynek 3-ik és 4-ik §-ban ez foglaltatik: hogy a vinodoli kerületben minden polgári pereknek első bírósága az eddigi szokás szerint hasonló szavazatú öt ítélőkből egybeszerkezett uriszék legyen, s ettől a perek felebbvitel útján a fiumei kormány ítélőszékére, onnét pedig a kir. udvari főtörvényszékre küldessenek, a büntető perek pedig, és azok, mellyek a nemesek személyeiket érdeklik, közvetlenül a fiumei kormány ítélőszékén indíttassanak, s onnét a kir. udvari főtörvényszékre vitessenek felebb; továbbá a vinodoli kerületben előforduló urbéri perek első bíróság útján, a fiumei kormány ítélőszéken neveztesse el, a felebbvitel pedig jusbeli kérdésekben ugyan a kir. udvari főtörvényszékre, tettlegi kérdésekben pedig a kir. Helytartótanácsra történjék.

Világos ebből az, hogy a KK. és RR. a vinodoli kerületet egyenesen Magyar — nem pedig Horvátországhoz tartozónak tekintették, s róla akkép rendelkeztek is. Az 1832/6-ik években tartott országgyűlése 177-ik országos ülésben azt állították ugyan s megmutatni igyekeztek is Horvátországnak követői, hogy a vinodoli kerület kétségtelenül Horvátországhoz tartozik; — s ennélfogva sürgették, hogy onnét a felebbvitel soha se a fiumei kormány ítélőszékére, hanem a báni táblára történjék; annálfogva azonban, hogy Horvátországnak a vinodoli kerülethez kétségtelen jussa meg nem mutattatott; különben pedig Zágráb vármegye a vinodoli kerületre nézve, melly mindig a fiumei kormánytól függött, soha semmi törvényhatóságot nem gyakorlott; de az 1827-iki 7-ik törvényczikkely által rendelt országos portalis összeírás alkalmával is, Horvátország a vinodoli kerületre

semmi befolyással nem volt — továbbá a vinodoli kerület reá háramlott adóját a fiumei kormány pénztárába adja; s az 1830-ik évi országgyűlésen ajánlott újonczok is a vinodoli kerület részéről, Zágráb vármegyének és Horvátországnak minden befolyások nélkül állittattak ki; — a KK. és RR. Táblája — olly egyedüli módosítással, hogy a fiumei kormány ítélőszékéről felebbvitel egyenesen a hét személyes Táblára történjék — a felebb érdeklett törvényjavaslatot elfogadta.

Igaz ugyan, hogy az ítélőszékek elrendezése később egészen elmaradván, a kérdéses törvényjavaslatból is valóságos törvény nem lett; a felebb előadottakból azonban annyi csakugyan kitetszik, hogy a KK. és RR. Táblája a vinodoli kerületet Horvátországhoz tartozónak meg nem esmérte, s a közigazgatásnak minden ágaiban a gyakorlat oda mutat: hogy Vinodola egyenesen Fiuméhez és ez által Magyarországhoz tartozik, Magyarország jussait pedig határainak csorbitásával illyképen sérteni vagy kétségbe venni nem lehet.

Költ Pesten Martius 10-kén 1843.

Gr. Zichy Ödön m. k.

Deák Ferencz m. k.

Zoltán János m. k.

Bezerédy István m. k.

Olgyay Titus m. k.

Dubraviczky Simon m. k.

Gr. Pejacsevich János m. k.

Klauzál Gábor m. k.

B. Eötvös József m. k.

Hertelendy Miksa m. k.

Foghty János m. k.

Pulszky Ferencz m. k.

Pázmándy Dienes m. k.

Zsedényi Eduárd m. k.

B. Wenckheim Béla m. k.

Palóczy László m. k.

Fábry István m. k.

4 ./. *

Reflexiones.

Relate ad Votum separatum in obversum conclusi Regnicolaris Deputationis hujus intuitu Incolarum Districtus Maritimo Cameralis tam Nobilium, quam etiam non nobilium in Criminalibus objectis Judicatu Comitatus Zagrabiensis obnoxiorum interventi, porrectum — occurrentes.

Quandoquidem in Voto separato contra decum Regnicolaris hujus Deputationis perhibente adnexo sub ./. Protocollo Extractu in eo latum: ut reflexe ad causas Criminales Incolae Districtus Maritimo-Cameralis non solum Nobiles, qui jam hactenus Jurisdictioni Comitatus Zagrabiensis suberant, ast etiam non Nobiles Judicatu nequitam liberi Portus, Urbis et Districtus Fluminensis (a quo videlicet praedictus Districtus Maritimo-Cameralis per interjacentem Liberum Portum Urbem et Districtum Buccaranum segregatur) verum praecitati contigui et collimitanei Comitatus Zagrabiensis subordinetur — exhibito contenta motiva, testante id ipsum praeprovocato sub ./. Protocollo Deputationis hujus — occasione Pertractationis quaestionati meriti allata non fuerint, adeoque eorum refutari non potuerit, ne haecce motiva absque Responso maneant, — et taliter II. Jurisdictiones Regni Hungariae in hoc objecto unilateraliter informantur, nos infrascripti scopo repetitorum per minoritatem, quae mentionatum votum separatum adornavit, allegatorum — motivorum diluendorum — subsequas Reflexiones in medium adferre obligationis nostrae duximus.

Eo jam praeprimis attacto: quod Districtus in quaestione vertens inde a tempore suae a Comitatu Zagrabiensi separationis, tam in actis Congregationum Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae, per altiora item et Altissima Dicasteria, quam per ipsum Gubernatorem fluminensem, cujus politicae Administrationi creditus existit, ac etiam

* A 4 ./. kétszer van az eredetiben is. Ugy látszik, tévedés.

Szerk.

per Legem teste §-pho 8-vo Art. 14: 1825/7 semper Districtus Maritimo-Cameralis compellatus fuerit, et actu compelletur, nomenclatio igitur districtus Vinodolensis in initiofatio voto separato adhibita eo a fortiori pro erronea reputanda veniat: quod Castellanatus Vinodolensis, prout infra ostendetur, Partem duntaxat quaestionati districtus Maritimo-Cameralis constituat. — Antequam ad Refutationem specficorum argumentorum in rementionato voto separato conspiciuorum diggrediamur, pro eo, ut doceatur: quod Partes Maritimae et Bona Frangepaniano-Zrinyiana, consequenter et modernus districtus Maritimo-Cameralis, (olim partem mox fatorum Bonorum constituens) ad Regnum Croatiae semper et ab olim spectaverint, ac signanter partem Comitatus Zagrabiensis effecerint, quodve de facto etiam attacto Croatiae Regno et auctoritati Banali actualiter subsint, sequentem historicam Deductionem praemittendam censuimus.

Ex duodecim maritimis Croatiae Suppaniis, partim ex primaeva occupatione anno post Christum natum 640. dum videlicet Croatae sub Duce Porino annuente eorum regnante Orientis Imperatore Heraclio in Regione a Dravo usque Mare Adriaticum, a Rivo Arsia in Istria usque fluvium Tilurum (Cettigna) in inferiori Dalmatia protensa, — quam Posteriores eorundem etiamnum incolunt, — sedes suas fixerunt, interventa, — partim ex Donatione primorum, qui in Dalmatia, Croatia et Slavonia regnabant, Hungariae Regum — Suppaniae Bribirensis et Liccana Shubichiis (qui subin sub nomine Comitum de Zrinya, quod nomen a Castro Zriny in Confinio Banali situato adepti erant, tantam celebritatem nacti sunt) Corbaviensis seu Regimen Ottochanum Gussichiis, Modrussiensis et Segniensis seu Regimen Ogulinense, prout et Comitatus Vegliae Comitibus a Frangepan, Szluinensis alteri Lineae dictorum Comitum a Frangepan, Tinniniensis Nelipczii seu Lapszanovichiis, ex quibus actu florens Familia Comitum Orssich descendit — etc. etc. obtigerunt. — Quo praecognito ante omnia de Partibus maritimis in genere, post haec vero de districtu maritimo-camerale in specie nobis agendum est.

Quod citatas Partes maritimas in genere concernit, clarissimae Patriae Leges signanter Art. 11. §. 3. 1608. a. c. vigore cujus innuitur, quod autoritas banalis a Dravo usque Mare Adriaticum extendatur, 57: 1647. vi cujus disponitur, ut SS. et OO. illius Regni (quippe Croatiae) quo administranda in sensu Juris Patrii Justitia unum Vice-Comitem, et alterum Judicem Nobilium cum uno alterove Jurato ad Partes maritimas exmittant, inibi processuros, suaeque Judicia in unitorum eorum Comitatum Zagrabiensis, et Crisiensis sedem Judiciariam pro maturiori Revisione relatu-ros — tandem Art. 61: 1790. tenore cujus declaratur, quod gloriosae memoriae Regina Maria Theresia ad effectum numerosarum eatenus sancitarum Regni Legum Partes maritimas Regno Croatiae, ad quod ab olim spectabant reincorporaverit. — Partes has immediate ad Regnum Croatiae spectare luculenter evincunt.

Quod autem maritima Bona Zrinyano-Frangepaniana in specie attinet, ante omnia Epocham, et modalitatem qualiter mentionatae Familiae in Possessorium praeallatorum Bonorum devenerint, brevibus perstringere, dein vero rei gestae seriem chronologice sequendo comprobare expedit, quod memorata Bona ab antiquissimis temporibus usque nostram aetatem ad Regnum Croatiae de Jure et de facto spectaverint, et actu spectent. — Quorum in ordine:

Eo pro requisita notitia et directione praeprimis observato, quod modernus Districtus maritimo-cameralis (cui Possessio Bribir etiam num ingremiatur, unusque Castellatus inibi, prout infra docebitur, hodieum ita compellatur) olim ad antiquam Suppaniam Croaticam de Brebera, seu Bribiriensem pertinuerit, historice constat, quod quamvis gens Schubichiorum inde a tempore primae occupationis sub nationalibus Croatiae Regibus in Possessorio Suppaniae Bribiriensis fuerit, ac teste Historia Salonitana unus e Schubichiis cum reliquis Croatiae Primoribus per 12 Suppanias exmissis anno 1102. cum Colomano Hungariae Rege Pacta Conventa iniverit, eo non obstante Stepko Shubich tardius, anno quippe 1251. per Belam 4-um Hungariae Regem, Suppanias condam Bribiriensem, et Liccanam sub nomine

Comitatum collatas impetraverit, ac per eundem Regem teste Lucio in opere de Regno Dalmatiae et Croatiae, in Banum totius Slavoniae renunciatus exstiterit, sed id etiam constat, quod Comitem Frangepan eadem incirca Epocha anno quippe 1260 praedicto Rege Bela 4-o in Partibus maritimis Comitatus Segniae, Vegliae, et Modrussiae peraeque donatos obtinuerint.

Antiquis Croaticis Suppaniis (quarum vestigium in Documentis, et Diplomatis post annum 1245. amplius non occurrit) subin cessantibus, ac in Comitatus, quibus Hungarico more Supremi Comites praeficiebantur, transformati, plaga ad Suppanias Modrussensem, et Bribiriensem spectans, ac e meris Bonis Zrinyano-Frangepanianis consistens ex post perhibente Deductione Exc. Regnicolaris Deputationis de Comitatu Szeverinensi confecta, ac in Operato publico-politico conspicua, inter Comitatum Modrussensem sub Bela III. erectum, Districtum item Vinodolensem per Belam 4-um constitutum subdivisa exstitit. — Neo-constitutae tamen hae Jurisdictiones tum quod (praesertim Districtus Vinodolensis) ob exilitatem suam semet sustinere nequivissent, tum quod Venetae insulas Veglia, Cherso, et Lussin sensim in potestatem suam redegerint, item Turcae in Continenti magnam Ditionem occupaverint, tardius dissolutae, ac reliquiae earundem Jurisdictionum, in quantum retrusis Turcis ad Confinium Carolostadiense excorporatae non erant, Comitatus Zagrabienensi adiectae fuerunt, cujus rei proba in eo consistit, quod longe adhuc ante conditum Art. 57: 1647. testibus Articulis Regni Croatiae Congregationum, Comitatus Zagrabienensis jam anno 1567. in Partibus Trans-Colapianis et maritimis V-Comitem Kerchelich habuerit. — Interim praelibatos Comitatum Modrussensem, et Districtum Vinodolensem pro appertinentiis Regni Croatiae semper consideratos fuisse, patet ex Invitoriis Supremi Comitis Josephi olim Mailáth pro Installatione Comitatus Szeveriensis dto 17-ae 8-bris 1777. dimissis, tenore quarum commemoratur »Suam Majestatem eorum regnantem Mariam Theresiam veterem olim Comitatum Modrussensem, et Vinodolensem sub nomine novi Comi-

tatus Szeverinensis Regno Croatiae reincorporati instaurandum clementer resolvisse« patet porro ex Diplomate attacto Comitatus Szeverinensi dto 10-ae Aprilis 1778. per Divam Mariam Theresiam elargito, in quo benigne declaratur »Suam Majestatem Sacratissimam Partium Marimarum, quae dissolutis Maritimis Regni Croatiae Comitatus, distinctis subinde Guberniis creditae erant, reincorporationem benigne resolvisse, ac in veteris Vinodolensis Comitatus locum, novum Comitatum Szeverinensem efformandum esse« — patet porro exinde, quod mentionatae Partes Trans-Colapianae, et Maritimae, quae antea velut incursioni hostium expositae a Dicatione immunes erant, per SS. et OO. Regnorum adnexorum testantibus Actis, et Protocollis Regni Congregationum anno 1598, primitus Contributioni subjectae fuerint. — Impatescit postremo ex Nota seu Glossa G., ad Art. 37: 1635. Corpori Juris inserta, in qua attingitur Uskokos in Partibus Croatiae, et Dalmatiae, praesertim in Comitatu Segniensi, et Modrussiensi, in Bonis nempe Frangepanianis et Zrinyanis, ut in Districtu Vinodol, Dominio Hrelin etc. — Sedes suas obtinuisse, ac sub Comite Zrinyo Croatiae Bano militasse.

Ipsa vero, in specie maritima Bona Zrinyano-Frangepaniana usque ad tempus quo Comites Zriny, et Frangepan Crimen Notae Infidelitatis incurrerunt, semper integram Partem Regni Croatiae constituisse, ex combinatione Articulorum Epocha hac perlatorum, quippe 14: 1604, — 23: 1630, — 42: 1638, — 50: 1647, — 32: 1649, — 71: 1655 et 96: 1659. — Legumque in his Articulis provocatarum suapte fluit, prae caeteris tamen hoc in passu memorabiliores sunt Articuli: 32: 1596, vi cujus Comes de Zrinyo, quoad Arces suas Grobnik, Bakar, seu Buccari, et Hrelin (cujus posterioris Arcis rudera actu quoque in districtu Liberi Portus Urbisque Buccaranae exstant) protectioni, et defensionis Bani Regnorum adnexorum committitur, nec secus Art. 59: 1609. ductu cujus Urbs, et Portus Buccaranus quodammodo pro capite maritimorum Bonorum Zrinyanorum

statuitur, ad quam circumstantiam ex obtutu infra occurrentium B. Resolutionum reincorporatoriarum Theresianarum peculiariter advertendum est.

Accidit subin, quod posteaquam totiesfata Bona post notam Zrinyano-Frangepanianam per fiscum Regium occupata fuissent, Anno 1692. die 26-a Aprilis inter Cameram Graecensem et Cameram Hungaricam Contractus celebratus fuerit, quo mediante praefata Bona nomine praeattacti Fisci Regii dictae Camerae Graecensi vendita erant — huic tamen Contractui in quantumcunque Juribus et Jurisdictioni Regni Croatiae praejudicasset, vel praejudicare deductive etiam in futurum potuisset, ejusdem Regni Ablegatus et Mandatarius Joannes Ztepanich imprimis coram Exc. Cancellaria R. H. Aulica eodem anno 1692. die 13-a mensis Junii, dein vero coram Regni Hungariae Palatino itidem eodem anno 1692. die 24-a Junii, ac demum coram Metropolitano Strigoniensis Ecclesiae Capitulo pariter eodem anno 8-o die festi Sacratissimi Corporis Christi contradixit.

Repetita Bona fiscalia Zrinyano-Frangepaniana et post notam praelibatarum familiarum, sub privato Possessorio Camerae Graecensis ac dein bancalis Intendentiae Tergestanae ad Regnum Croatiae omnino pertinuisse subsequae quoque Patriae Leges extra omnem dubii aleam collocant. — Per art. enim 71: 1681. in celebri illo Jura et Privilegia Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae corroborante articulo 22: 1687. specificè provocatum et stabilitum clare statuitur: ne praementionata Bona fiscalia tam maritima quam croatica ac alia quaevis intra limites Regni Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae existentia per Fiscum, vel quemcunque alium possessa a Sacra Corona, et solita Regni Jurisdictione avellantur, imo semper Legibus et oneribus praeattacti Regni sint subjecta; art. vero hic per tardiores Leges, articulos quippe: 44: 1715, — 94: 1723 — et 52: 1741 — positive et iterato confirmatur, et renovatur, quinimo per art. 116: 1715 — erga Instantiam SS. et OO. Croatiae et Slavoniae diserte declaratur, et praescribitur, quod Camera Graecensis Transactioni cum Iisdem Statibus (Croatiae videlicet et Slavoniae) coram augustae

reminiscentiae Leopoldo. 1-mo Imperatore et Rege ratione bonorum fiscalium Frangepaniano-Zrinyanorum initae, sese accomodare teneatur.

Et sane sub possessorio quoque camerae Graecensis, ac subin bancalis Intendentiae Tergestanae Bona fiscalia Zrinyano-Frangepaniana continuo jurisdictioni regni Croatiae suberant, etenim posteaquam partibus maritimis, sub quo nomine non saltem Bona Buccarana, verum etiam reliqua dominia maritima Zrinyano-Frangepaniana, videlicet Brod et Grobnik, dominium montanum Chubar et sic dictum dominium Coloniale, modo Verbovszko compellatum (quae omnia de praesenti Comitatus Zagrabienzi ingremiantur) constanter intelligebantur, et quarum (partium videlicet maritimarum) contributionem SS. et OO. regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae, prout gremialium regni Comitatum peractis ibi conscriptionibus semper manipularunt, per eosdem SS. et OO. regni Croatiae in complexu $165\frac{1}{3}$ fumi impositi, ac ad singulum fumum in regni congregatione anno 1770. celebrata 99 f. 6 xr. ejectati fuissent, ex anteriori vero fumorum nro. ex rationibus regnotenus cognitis una tertia defalcata exstitisset, a residuis $112\frac{1}{12}$ fumis, partibus maritimis in complexu sumtis, juxta praespecificatam taxationem 10909 f. 16 xr. titulo contributionis solvendi obtigerunt — ex qua contributionali quotta subin Bonis Buccaranis in specie juxta B. Resolutionem reg. 3742 f. pendendi obvenerunt — quam summam etiam Intendentia Tergestana ad rationem contributionis Croaticae cassae militari per imputationem inferre solebat.

Quod vero Bona fiscalia Buccarana praeexpositam 3742 f. contributionalem quottam usque epocham incorporationis, et resignationis eorundem Bonorum Comitatus olim Szeverinensi factae effective persolverint, patet ex schemate contributionali per officiolatum dominalem in iisdem Bonis per Intendentiam Tergestanam constitutum pro anno 1776. confecto, ac Comitatus Szeverinensi occasione Instaurationis ejus cum caeteris actis resignato, in quo subsequa Repartitio contributionalis comparet, quod videlicet annue:

Castellanatus Buccari	1394 f. 53 xr.
» Hrelin	502 » 27 »
» Tersact	249 » 40 »
» Bribir	520 » 33 »
» Vinodol	927 » 26 »
» Fuccine	147 » 1 »

adeoque omnes sex Castellanatus Bonorum
 Buccaranorum simul sumtim supraspecifica-
 tos regnotenus impositos 3742 » — »
 in computum Contributionis Regni Croatiae dependere de-
 buerint.

Ast insuper quaestionatas Partes maritimas semper
 dependenter a Comitatu Zagrabiensi Judice nobilium et
 Jurassore (quin imo etiam Vice-Comite) et prioribus tem-
 poribus et usque erectionem Comitatus Szeverinensis pro-
 visas fuisse, porro retroactis annis ad Tyronum militarium
 nomine Comitatus Zagrabiensis praestitorum statutionem
 cum reliquis Districtibus ejusdem Comitatus pro sua rata
 concurrisset, conscriptionesque ideales per Deputatos Reg-
 norum adnexorum jam olim ibidem peractas, — adeoque
 toties dictas Partes maritimas, quibus Bona Buccarana in
 specie includuntur, Jurisdictioni Comitatus Zagrabiensis
 per art. 57: 1647. legaliter agnitae, tam in politicis, quam
 juridicis, et contributionalibus ab immemoriali usque 1777,
 quo Comitatus Szeverinensis instauratus habetur, obnoxias
 fuisse, ex Relatione rementionati Comitatus Zagrabiensis e
 guberniali Congregatione 15-ae Aprilis 1776. Consilio eotum
 Croatico praestita patescit.

Tandem Divae memoriae Maria Theresia pro materna
 sua in publica Regni Hungariae, partiumque adnexarum
 commoda nec non hactenus praehabiti in iis Commericii in-
 crementum, solitudine tenore Intimati via Consilii Croatici
 dd. 2-ae Octobris 1776. dimissi, benigne resolvere dignata
 est, ut Urbs et Portus Fluminensis nec non *Bona Buc-*
carensia in quantum illa Carolostadio Flumen versus pro-
fisciendo ad dextram viae Carolinae sita sunt, (Portu-
 bus Buccari, Buccaricza, et Portu Regio, tan-
 quam ad laevam dictae Carolinae sitis, pro

statu militari relictis) ipsa praeterea Civitas Carolostadiensis in Liberam et Regiam evehenda immediate Regno Croatiae reincorporentur, ex taliter reincorporandis Partibus, novus Comitatus nomine Szeverinensis insignandus erigatur, idemque in omnibus (iis, quae Directioni Gubernatoris Fluminensis in puncto commerciali immediate reservarentur exceptis) Consilio Croatico subordinetur, ejusque Jurisdictioni subsit; — subsequo vero anno per Rescriptum Regium dd. 5-ae 7-bris 1777, etiam residua Bona Buccarana, ad laevam viae Carolinae situata, adeoque et Portus Buccari, Buccaricza, et Porto-rè, quae juxta praeinsertam benignam Resolutionem Regiam dd. 2-ae 8-bris 1776, Statui militari reservabantur, cum omni juxta viam Carolinam posita Colonia Regno Croatiae reincorporata, ac Comitatus Szeverinensi adjecta exstiterunt taliterque juxta disertos tenores ejusdem benigni Rescripti Regii omnes 6 Castellanus Buccarani constitutum neo efformati Comitatus Szeverinensis ingressi sunt, Bonaque haec Buccarana secundum mox provocatum benignum Rescriptum Regium in oeconomicis quoque administrationi Intendentiae Tergestanae adempta ac manipulationi Camerae R. H. A. assignata fuerunt.

Caeterum exposit, sub dato quippe 10-ae Aprilis 1778, neo-erecto Comitatus Szeverinensi Sigillum ope distincti Diplomatis per immortalis memoriae Reginam Mariam Theresiam collatum exstitit, tenore cujus Diplomatis declaratur: Partium maritimarum, quae dissolutis maritimis Regni Croatiae Comitatibus distinctis subinde Guberniis creditae erant, Reincorporatione benigne resoluta, ex neo-reincorporatis praevia ratione partibus inter quas ductu ejusdem Diplomatis caeteras inter Districtus commercialis, 6 Castellanus Buccarenses complectens, peraeque commemoratae, novum Comitatum, Szeverinensis nomine insigniendum efformandum esse ultro innuente hocce Diplomate Contributio militaris per Partes maritimas hucdum, ut praexplanatum est in 3742 ff. 50 xris suportata, interimaliter novo Comitatus Szeverinensi imposito, unaque praescriptum fuit: ut idem Comitatus Szeverinensis Consilio

Croatico subsit, causae verò ex dicto Comitatu ad Tabulam banalem, velut legale Regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae appellatorium Forum appellentur — unde manifestum evadit, Partes maritimas ac signanter 6 Castellanatus Buccaranos, totiesfato Comitatus Szeverinensi ingremiatis, una cum eodem Comitatu occasione ipsius Regno Croatiae factae reincorporationis, mox fato Croatiae Regno non solum in politicis, et contributionalibus, verum viam in Juridicis diplomaticae subjectas exstitisse.

Ex deductione Status quanti militaris Comitatus Szeverinensis sub generali Congregatione 31-a Augusti 1778, confecta evenit: quod

a) Partes Trans-Colapianae a Comitatu Zagradiensi avulsae, ac sub nomine Processus Colapiani Comitatus Szeverinensi adiectae summam e quanto contributionali Comitatus Zagradiensis decedentem, quippe ... 3192 fl. 21 xr.

b) Communitas commercialis Fluminensis ... 978 » 19 $\frac{1}{2}$ »

c) Partes maritimae iterato peraeque commemoratam, ac ut supra expositum est, per Diploma quoque Comitatus Szeverinensis confirmatam quottam ... 3742 » 50 »
adeoque totus Comit. Szeverinensis titulo
Contrib. milit. dependere debuerit ... 7913 fl. 30 $\frac{1}{2}$ xr.

Ex supra specificata tamen summa 3742 f. 50 xr Partibus maritimis imposita, juxta Conventionem cum Communitate commerciali Buccarana maximam partem Castellanatus Buccari et Hrelin, et integrum Castellanatum Tersactensem complectente factam, ac sub particulari Congregatione 16-ae Martii 1778. Flumine celebrata relatam, eadem Communitas commercialis (moderna libera Urbs, Portus et Districtus Buccari) 1428 fl. 15 xr supportare debuit, residuis igitur Partibus maritimis ex toties attacta contributionali quotta 2314 fl. 35 xr inhaeserunt.

Subin mediante Resolutione Regia via Consilii Croatici dd. 20-ae 9-bris 1778. Intimata Comitatus Szeverinensi erga supplicationem ejus, tertius Processus resolutus exstitit

— horumque in conformitate Partes maritimae in duos Processus, unum quippe montanum, qui actu ad Comitatum Zagrabiensem spectat, alium vero maritimum, utcunque ex illis Parbus, quae de praesenti modernum Districtum maritimo-cameralem constituunt, compositum discriminatae fuerunt.

Tandem incidenti ex illo, quod novus hic Comitatus Szeverinensis in statu haud fuerit pro salariis Magistratum aliorum suorum et reliquis cassae domesticae necessitatibus sufficientem nervum contribuendi, Josephus olim II-dus nutu Ordinationis dd. 20-ae Martii 1786. medio Comitatus Francisci Balassa Regnorum adnexorum Bani intimatae disposuit, ut Comitatus Szeverinensis (cujus, velut alioquin nondum inarticulati nomen etiam simpliciter abolitum exstitit) Comitatus Zagrabiensi denuo reuniretur, ac duntaxat per occasionem hujus unionis nonnulla loca Comitatus Szeverinensis, Districtuumque Vinodolensis et Hrelinensis ab eodem avellantur, et Jurisdictioni commerciali Gubernii Fluminensis applicentur; — quoniam vero usque subsequam separationem et determinationem Limitum inter Jurisdictiones Comitatus Zagrabiensis, et Gubernii Fluminensis provincialem videlicet, et commercialem, memoratus Comitatus Szeverinensis quoad praeexistentem sui extensionem in statu quo mansurus, et qua talis per Comitatum Zagrabiensem administrandus esset, supramentionata Districtuum Vinodolensis, et Hrelinensis, loca subin specificanda nonnisi usque memoratam Jurisdictionum separationem sub Jurisdictione Comitatus Zagrabiensis mansura, dein vero ad Districtum commercialem Gubernii Fluminensis applicanda sint.

Ordinata taliter neo-erecti Comitatus Szeverinensis sublatio tanto rationabilior fuit, quod testantibus respectivis resignatoriis Instrumentis, Partes Trans-Colapianae Comitatus Zagrabiensis 24-a Februarii 1778. Comitatus Szeverinensi cum Restantia contributionali nonnisi 197 fl. 59¹⁹/₃₇₀ xr resignatae exstiterint, occasione vero dissolutionis crebro dicti Comitatus Szeverinensis anno quippe 1786, idem Comitatus 15718 fl. 46¹/₆ xr titulo Contributionis restiterit.

Supra exposita Resolutione Josephina subin post triennium, decursu cujus omnes Partes maritimae sub administratione Comitatus Zagrabiensis constituebantur, anno incirca 1789. effectuata ac demandata separatoria linea per juga montium Pech ducta existente, ex supra specificatis 6. Castellanatibus Buccaranis, Castellanatus Fuccinensis, cum parte Castellanatus Hrelinensis velut cis montes Pech situati Comitatus Zagrabiensi manserunt, taliterque (majori parte Castellanatum Buccari et Hrelin, ac integro Castellanatu Tersactensi, ut praemissum est ad Liberam Urbem, Portum, Districtumque Buccaranum spectantibus (residui Castellanatus Bribiriensis, et Vinodolensis cum partibus Castellanatum Buccarani et Hrelinensis trans montes Pech jacentibus, commerciali Jurisdictioni Gubernatoris Fluminensis resignati fuerunt, quas Partes idem Gubernator ab illo tempore constanter sub nomine Districtus maritimo camerale administrat, sub quo nomine mentionatus Districtus etiam in actis Congregationum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae semper comparet, et haec est politica origo quaestionati Districtus maritimo-camerale.

Relate ad Districtum hunc SS. et OO. Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae sub generali eorundem Congregatione, 12-a May 1790. inchoata Art 15-o subsequum Postulatum in affuturis Regni Comitii anni 1790 proponendum decreverunt, utpote: 28-o Districtus autem Vinodolensis ex Cottu Zagrabiensi ad Gubernium Fluminense anno 1786. interventa applicatio eum in finem inarticuletur, ut futuris temporibus constare possit, eundem Districtum ad Cottum Zagrabiensem, ac per consequens sacram Regni Coronam semper pertinuisse.

Ast sub ipsis subsequentibus Comitii anno 1790. incaminatis Postulatum hocce Regnorum adnexorum ad universas Partes maritimas extensum, inque sequelam Postulati hujusce art. 61: 1790. tenore cujus exprimitur » *Gloriosae memoriae Imperatricem et Reginam Mariam Theresiam ad effectum numerosarum catenus sancitarum Regni Legum, Partes maritimas Regno Croatiae, ad quod ab olim spectabant, ac per hoc Sa-*

erae Coronae postliminia reincorporasse« conditus exstitit.

Prout jam supra insinuatum est, Communitatem commercialem Buccaranam cum 1428 fl. 15: — reliquas vero Partes maritimas cum 2314 fl. 35 xris in medium Cottus olim Szeverinensis contribuisse, ita Cottu hocce dissoluto, praementionatae Partes, qua separata corpora per Congregationes Regnorum adnexorum separatim etiam taxabantur, signanter sub praefata Regni Congregatione 12-ae May 1790. ex Portis 135⁶/₈ quas Regnum Croatiae numerat, Urbi, Portuique Buccarano 2¹/₈, Districtui vero camerali-maritimo, ut aequae praexplicitum est, ex integris Castellatibus Bribir, et Vinodol, nec non Parte Castellatuum Buccari et Hrelin consurgenti 3⁵/₈, Portae obtigerunt, subin fatae Jurisdictiones maritimae per Regnum Croatiae alleviatae, iisdemque notanter urbi Buccaranae 1¹/₈, Districtui vero camerali-maritimo 1⁴/₈ Portae demtae, eademque simul sumtim 1⁵/₈ Portae Cottui Zagradiensi injectae fuerunt, adeo, quod urbs Buccarana ad 2. — et districtus Cameralis maritimus ad 1⁷/₈ Portas reducti exstiterint — anno dein 1802. occasione interimalis Portarum Rectificationis in Regni Croatiae Congregatione institutae numerus quidem Portarum praelibatarum maritarum Jurisdictionum in statu quo relictus, ast ex auctionali quanto Contributionis Regno Croatiae sub Comitibus anni 1802 aversionaliter in 20000 finis imposito urbi, Portuique Buccarano 294. fl. 39⁴/₈ xr. — Districtui vero Camerali-maritimo 276. fl. 14⁵/₈ xr sub praementionata Regni Congregatione 13-ae 10-bris 1802. celebrata, adjecti fuerunt, quae aucta subin, dum Contributio militaris in obsequium Benignae Resolutionis Regiae eatenus emanatae 1-a 9-bris 1822. in CM. dependi coepisset, et Contributio Regni Croatiae in sequelam conclusi Diaetae annorum 1825/7 ad antiquum pedem 93615 fl. 58²/₈ xr perinde rediisset, quoad praectactas maritimas Jurisdictiones etiam suapte cessavit, ita, quod ab illo tempore urbs, Portusque Buccaranus a 2 Portis 1379 fl. 14⁴/₈ xr; Districtus vero maritimus-cameralis ab 1⁷/₈ Portis 1293 fl. 2²/₈ xr in computum praespecificatae

communis Regni Croatiae Contributionis ita prout ante annum 1802. actu quoque quotannis dependant — unde clare comprobatur, non solum Liberam urbem, Portumque Bucaranum, verum etiam Districtum Maritimo-cameralem pari prorsus ratione semper et ab olim Portis Regni Croatiae inclusos fuisse, ac de praesenti quoque includi.

Hic loci id quoque memorari meretur, quod perhibentibus actis Comitiorum anni 1802 pag. 166. attingatur: obtingens antiqui quanti contributionalis Cottuum, Cittum, incluso Buccari, Districtus item Regni Croatiae facere 83613 fl. 58²/₈ xr proinde, cum in Regno Croatiae non alter detur Districtus quam cameralis-maritimus, etiam per ipsos SS. et OO. diaetaliter congregatos agnitum fuerit, quod toties fatus Districtus cameralis-maritimus omnino Portis Regni Croatiae includatur, adeoque ad idem Regnum pertineat.

Sed et antiquioribus temporibus, antequam videlicet Partes maritimae per Divam Mariam Theresiam anno 1776. Regno Croatiae diplomatische reincorporatae, et neoerecto Cottui Szeveriensi applicitae fuissent, toties attactas maritimas Partes ad Contributionem Regni Croatiae concurrisse, perque SS. et OO. Regnorum adnexorum dicatas exstitisse, praeter suprarecensita, numerosa specifica data exhibentia vestigia, in Archivo Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae existentia clara ostendunt; ex quibus sequentia adducere sufficiat:

Anno quippe 1694 sub regni Congregatione 10-ae Februarii Varasini celebrata, SS. et OO. Regnorum, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae dum plures Regni Exactores seu Incassatores Contributionis in singulis Jurisdictionibus constituissent, pro Partibus quoque Maritimis a Dominio Brod usque Mare Adriaticum Joannem Skergatich in Exactorem nominarunt, eodemque anno 1694. in tardiori Regni Congregatione 29-a Aprilis Zagrabiae servata Art. 4-o SS. et OO. Regni Croatiae Fiscalia Dominia Frangepaniano-Zrinyana ad Contributionem ita taxarunt, quod Dominiis Brod, Geroovo seu Chubar, et Bakar, seu Buccari singillativi 200, dominio vero Vinodol et Novi 500 Rhenenses fini sol-

vendi obtigerint. — Art. vero 5-o ejusdem Regni Congregationis disposuerunt, ut Proto-Notarius Regni qua supremus Exactor hancece regnotenus adrepartitam Contributionem sin secus, adhibito brachio Regni incasset, et exequatur.

Ex Resolutione praeterea Caroli III-ii Hungariae Regis ddo 18-ae Augusti 1720. intuitu differentiarum inter Cameram Graecensem dictam, et SS. et OO. Regni Croatiae et Slavoniae ratione Contributionis exortarum edita evenit, praeallatam Cameram Graecensem pro restante a Dominiis olim Zrinyano-Frangepamianis Regni Contributione in via Juris convictam, et Bona Ozaliensia hoc titulo pro parte Begni Croatiae, in Executionem sumta, quin imo Proventus horumce Bonorum nomine Regni administratorum, per mox dictum Regnum perceptos fuisse.

Porro ex dicatione Partium maritimarum per Deputationem regnicolarem 17-a 8-bris 1751. sub decursu Regni Congregationis Zagrabiae defungentem peracta apparet, ad illos 165 $\frac{1}{2}$ fumos, in quibus Partes maritimae per SS. et OO. Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae taxatae fuerunt, Dominia Novi, Grissan, et Drevenik Castellanatum Vinodol efficientia, porro dominia Hrelin, Tersact, Fuccine, Buccari, et Bribir, totidem distinctos Castellanatus constituentia, tandem Dnia Chubar, seu Geroovo, Brod et Grobnik, de praesenti ita prout supraserti Castellanatus Fuccinensis, et Pars Hrelinensis Cottui Zagrabiensi totaliter ingremiata, in rata proportionali concurrisset. — Tandem

Pro Testimonio deservit B. Rescriptum Regium Mariae Theresiae ddo 29-ae Januarii 1753. quoad Conscriptiorem Regnicolarem in Croatia editam, vi cujus decernitur, ut Bona maritima per Cameram Graecensem possessa (praeter illa Bona aequae maritima, quae per Privatos possidebantur) in computum Contributionis Regni Croatiae cum 40,000 fl. pro intertentione neo-regulatae militiae banalis regni confiniariae juxta mensuram taxationis singillativorum summorum 4966 fl. 6 denarios contribuant.

Ast non solum ad Contributionem, verum et reliqua quoque oblata et cujusvis nominis communia Regni Croatiae

onera, Districtum maritimo-cameralem semper, et omni occasione concurrisset, et per SS. et OO. ejusdem Regni taxatum fuisse, Acta Regni Congregationum ubertim comprobant — praetermisso enim eo, quod Anno 1758 tempore belli septennalis Borussici, occasione primae Tyronum statutionis, ad quam Regnum Croatiae concurrat, a 1648 fumis totius Jurisdictionis banalis Regni Croatiae, quibus, ut praeostensum est, maritimae quoque Partes cum $165\frac{1}{2}$ fumis includebantur, totidem Pyropolarios procerae staturae Majestas postulaverit — si recentiora tempora post Annum 1790. spectentur, sequentia eruuntur, quippe: Idem Districtus maritimo-cameralis anno 1792. sub Regni Congregatione 11-a Augusti per Art. 18-um ad Diurna Ablegatorum Diaetaliū attractus fuit cum 62 fl. et 34 xr. ac sub eadem Regni Congregatione quoad oblata diaetalia ejusdem Anni 1792. subsequa modalitate per Regnum Croatiae taxatus habetur — et quidem titulo subsidii in 2199 fl. $2\frac{2}{8}$ xr. — titulo honorarii in 182 fl. $46\frac{1}{8}$ xris — demum eidem Districtui camerali-maritimo Regni congregatio 22 capita Tyronum militarium adrepartita est.

Sub Regnicolari Congregatione 23-ae Januarii 1797. attacto Districtui camerali-maritimo ex oblatione diaetali Anni 1796. Tyronum Regno Croatiae adrepartitorum obtigerunt Nro 85, ex subsidiis vero in natura metretae siliginis 240 — avenae 494. ad optionem autem metretae siliginis 1047 — avenae 1541 — frusta boum 10 — in locum fractae 38 fl. — nec non frusta equorum 5 — et in locum fractae 28 fl. nec secus eidem.

Anno 1808. sub Congregatione Regni 29-ae Februarii teste Art. 5-o ex quotta Summae 200,000 fl. pro collectorum Dotatione per Diaetam Anni 1807. oblatae, Regno Croatiae adrepartita a Portis $1\frac{7}{8}$ 60 fl. $1\frac{3}{8}$ xr. per idem Regnum impositi fuerunt.

Anno 1809. vigore Art. 6-i Regni Congregationis 12-ae Februarii titulo honorarii Reginalis sub Comitibus Anni 1808. oblatis, supportandos habuit 150 fl. $3\frac{3}{4}$ xr.

Districtu subin maritimo-camerali cum reliquis Croatiae Transsavanis ac maritimis Partibus sub Regimen Gal-

licum ac dein sub provisoriā austriacā Administrationem recidentibus — post felicem Partium harum Sacrae Regni Coronae reincorporationem 1-a 9-bis 1822. subsecutam, idem Districtus revector Legali systemate ab illo inde tempore continuo relate ad cuncta Oblata diaetalia sub Comitibus Annorum 1825/7 1830. 1832/6 et 1839/40 intervenita, signanter, honoraria Regale et Reginale, urberio rem Dotationem Turmae praetorianae, quoad Oblata pro Museo nationali et collectione Jankovichiana, ac Theatro hungarico facta, denique relate ad Diurna diaetalia et Tyrones militares — ad rationem quanti Regno Croatiae comitaliter adrepartiti, prout dum opus fuerit, numerice comprobabitur, per Congregationes Regnorum adnexorum taxatus exstitit, impositamque sibi ratam adamussim semper depuraverit.

Unde, ut praemissum est, clare demonstratur Districtum maritimo-cameralem quoad Oblata diaetalia, et communia Regni Croatiae onera ad quottam, et in computum ejusdem Regni semper, et omni occasione usque recentissima tempore concurrisset, adeoque repetitum Regnum Croatiae in actuali, et indubitato toties memorati Districtus maritimo-cameralis possessorio hoc etiam sub obtutu indisputabiliter constitui.

Quod autem Justitiae administrationem attinet, praeterquam quod vigore B. Diplomatis Maria-Theresiani ddo 10-ae Aprilis 1778. Cottui Szeverinensi elargiti, relate ad causas Comitatus Szeverinensis, adeoque et Partium maritimarum praefato Cottui Szeverinensi ingremiatarum appellata ad Tabulam banalem praescripta fuerit, — insuper medio B. Resolutionis Regiae via Exc. consilii R. L. H. ddo 9-ae Augusti 1808. dimissae, incidenti ex illo, cum jam Cottus antehac Szeverinensis Jurisdictionem in Littorali maritimo exercuerit, subsequae autem Cottus Zagrabienensis *Nobiles Regni in Littorali maritimo residentes ad Insurrectionem Anni 1805. taxaverit*, in futurum porro unum VComitem in Partibus montanis, et maritimis stabiliter habiturus sit exercitium Jurisdictionis relate ad Personas Nobilium Regni in Littorali maritimo degentium.

Cottui Zagrabiensi (qui eatenus actu quoque in continuo usu existit, quin imo Nobiles in Partibus maritimis non solum Anno 1809. pro Insurrectione denuo conscripsit, ast etiam post revectum Legale systema cuncta Oblata diaetalia pecuniaria per congregationem Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ad Districtum maritimo-cameralem ejectata intra nobilitatem ejusdem Districtus praemissa legali conscriptione per exmissos e gremio sui Judicem Nobilium et Jurassorem peracta, individualiter adrepartitus est, adrepartitamque summam etiam medio Particularis sui Perceptoris in Partibus Trans-Colapianis Cottus Zagrabiensis constituti effective incassavit) — ultro concedit, ac una medio recentissimarum B. Resolutionum Regiarum ddtis 8-ae Martii 1836. Nro 6954 — 26-ae 7-bris 1837. Nro 29693. et 6-ae 10-bris 1841. Nro 42391. via Exc. consilii R. L. H. dimissarum, tenore quarum Nobiles in Litterali maritimo degentes quoad personalia Jurisdictioni Cottus Zagrabiensis subjecti declarantur, hocce ex incidenti B. ultro disponitur: ut tum taxatio ipsa, cum et incassatio, habita tamen cum Gubernio Fluminensi coutelligentia, via Cottus Zagrabiensis, velut Legalis Nobilium ibi habitantium Jurisdictionis iustituatur, — porro confirmatum ac altissime corroboratum exstitit. — Dum vero Cottus Zagrabiensis ad effectum supra explanatae B. Resolutionis ddo 9-ae Augusti 1808. emanatae procedens conscriptionem Nobilium in Partibus maritimis degentium ordinasset, Gubernator eotum Fluminensis Josephus olim Klobusitzky sub dato 13-ae 10-bris 1808. ord. VComiti Cottus Zagrabiensis rescripsit: Suam Mattem SSmam nobiles Regni Flumine, et in Buccari degentes pro illa vice a dependendo libero Oblato diaetali clementer dispensasse, quod vero Nobiles in Districtu maritimo-camerali prout se Gubernator expressit »moderationi Gubernii Fluminensis separatim adnexo, et separatas Portas constituyente degentes, ad quas praeattacta b. Dispensatio haud extendebatur, concernit, relate ad hos Cottum Zagrabiensem jure, conscriptionem eorundem ordinandi, et fassiones super mobili eorum substantia pro se exigendi in sensu Art. 2-i 1807, omnino pollere. —

Denique ductu earundem Responsoriarum agnovit rementionatus Gubernator: Cottum Zagrabiensem in personalibus Regni Nobilium in Littorali maritimo, residentium causis deinceps quoque Judicem futurum, quamobrem crebro dictus Gubernator Fluminensis non difficultavit, ut idem Cottus Zagrabienensis scopo exercendae taliter sibi addictae Jurisdictionis catastrum Nobilium in Partibus maritimis degentium confici procuraret.

Quocirca etiam notari meretur, quod Cottus Zagrabienensis pro Restaurationibus suis Magistratualibus Nobiles in Partibus maritimis habitantes conscribi et evocari fecerit, qui etiam ad Restaurationes has partim in persona, partim vero medio Credentionatorum suorum concurrerunt. Unde suapte consequitur, Districtum maritimo-cameralem de jure et lege signanter dictamine Art. 57-mi 1647. ad Cottum Zagrabiensem spectantem, ac monnisi per illegalem Josephinam Ordinationem de Anno 1786. ab eo avulsum respectu Nobilium inibi degentium docente longissimo in praesens usque tempus perdurante usu continuo Jurisdictioni repetiti Cottus Zagrabienensis subesse, decisumque procedentis Regnicolaris Deputationis sub $\frac{1}{2}$. comprehensum, vi cujus Sedibus criminalibus Dominiorum jure Gladii polentium ubivis sublati, juxta illud: Accessorium sequitur suum Principale, Jurisdictio criminalis in Districtu camerali-maritimo reflexe ad Nobiles caeteroquin praeexercita etiam reflexe ad Ignobiles Cottui Zagrabienensi attribuitur, omnino legali fundamento, et praevigenti usui inniti.

Eo igitur per praevia ad omnem evidentiam ex legibus et seculari usu ostenso, quod Partes maritimae in genere ac Districtus maritimo-cameralis in specie — inde a 12 saeculis seu a tempore primae occupationis ad Regnum Croatiae semper spectaverint, ejusque integram Partem constituerint, ac Portis Regni Croatiae actutum quoque includantur, inque Objectis contributionalibus et Tyronum statutionis, quoad oblatorum diaetalium adrepartitionem, verbo relate ad cunctos administrationis publicae ramos a generalibus Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae

Congregationibus dependeant, — quod item Cottus Zagrabienſis in Districtu maritimo-camerale antiquiſſimis temporibus exercuerit, ac modo quoque exerceat Jurisdictionem: — generica, eaque nuda aſſerta in provocato voto ſeparato contenta, quod videlicet Districtus maritimo-cameralis — inibi minus recte Vinodolensis compellatus — non ad Croatiam, aſt directe ad Hungariam ſpectet, quod Cottus Zagrabienſis reſpectu Districtus hujus nullam unquam exercuerit Jurisdictionem, quodve uſus relate ad omnes adminiſtrationis publicae ramos praexercitus oſtendat: toties fatum Districtum maritimo-cameralem directe ad Flumen, ac medio Fluminis ad Hungariam pertinere, — ſuapte ruere oportet; — eo pro clarificatione iſthic addi debente, quod Districtus maritimo-cameralis ad liberum Portum, Urbem et Districtum Fluminenſem velut diſtinctam ſeparatis Portis gaudentem Jurisdictionem efficientem neutiquam ſpectet, vel unquam ſpectaverit, verum duntaxat cum contiguo libero Portu, Urbe et Districtu Buccarano ſignanter reſpectu ignobilium Incolarum politicae Gubernatoris Fluminenſis adminiſtrationi creditus ſit, quin tamen binae hae maritimae Jurisdictiones in obſervum poſitivi Articuli novellaris 61: 1790. ea propter Croatiae eſſe ceſſarent, cum ambae non obſtante hac ſua a Gubernatore Fluminenſi adminiſtrationali dependentia, juſ et integritatem Regnorum adnexorum nec in minimo vitiante, attamen ut praemiſſum eſt, Portis Regni Croatiae-includantur, ac reſpectu cunctorum ramorum adminiſtrationis publicae cum praefatis Regnis in arctiſſimo et indiſſolubili nexu conſtituantur, ipſeque Gubernator Fluminenſis recte ideo, quod binas has Croatiae Jurisdictiones moderationi ſuae creditas habeat, qua Capitaneus liberi Portus, Urbis et Districtus Buccarani, et qua Gubernator Littoralis maritimi, in congregatione Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae juſ voti et ſeſſionis inter Supremos Comites Regnorum adnexorum ſibi attributum habeat.

Haud majus praefidium praebet Parti adverſae Proſectum circulare ſub Comitiis A. 1832/6 in obſjecto coordinationis Fororum elaboratum, ductu cujuſ prorsus arbitrarie et abſque ullo fundamento proponebatur: — ut cauſae

ex Districtu maritimo-camerale in via gradualis appellatae ad Curiam Regiam deducantur, — prout enim simplex expositio in separato voto contenta: acsi ablegati Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae non comprobassent, quod Districtus maritimo-cameralis semper et ab olim ad Croatiam spectet — per Diarium Sessionis 177-ae Diaetae annorum 1832/6 abunde refellitur, ita supposito quod mox nominatus Districtus non ad Croatiam, verum ad Hungariam spectet, cui supposito SS. et OO. circulariter congregati Propositionem suam, tenore cujus causas ejusdem Districtus maritimo-cameralis a Tabula banali, velut testibus Artlis 121: 1715. 27: 1723. et 9-ni §. 2-do 1807. municipali Regnorum adnexorum appellatorio Foro abstrahere, ac ad Curiam Regiam derivare contenderunt, superstruxerunt, per praecedanea ex toto everso — ruente adoptata basi totum superaedificatum concidere debere in aprico est, — nisi ab adverso adstruatur, quod pro thesi hac evincenda semel tantum motionem eatenus factam fuisse, sufficiat, — hoc autem stante utique etiam admitti deberet, quod in circulis nunquam adhuc infundata propositio facta vel acceptata fuerit! — eo praeterea isthic praetermisso, quod in ipso toties dicto separato voto agnoscatur, Projectum circulare subin sessione Tabulae Statuum ea in parte, ut causae ex Districtu maritimo-camerale non prout projectatum erat, ad Curiam Regiam, ast ad Exc. Tabulam septemviralem (quae caeteroquin commune pro Regno Hungariae Partibus adnexis supremum Revisorium Forum est) appellantur, quodve operatum coordinationis Fororum tabulas Legum ingressum non sit — ad id reflectere sufficiat: quod nec ipsa inclyta Tabula Statuum tanto minus igitur Circulus, in legislatione exclusivo eoque decisivo voto gaudeat, ac ad condendam legem assensus Exc. Tabulae Procerum et Sanctio Regiae Majestatis requirantur, in praesenti vero casu mox laudata Tabula Procerum innuente Renuncio ejusdem in Objecto coordinationis Fororum ad inclytam Tabulam Statuum dimisso ac isthic in quantum Districtum maritimo-cameralem concernit sub //. extractualiter adcopulato e diametro contrariam eamque in Legibus et usu saeculari radicatam opi-

nionem depromserit, hocque ex incidenti proposuerit; ut cum toties fatus Districtus maritimo-cameralis indubitate ad Croatiam spectet, idem in Judiciariis proximo Regni Croatiae Cottui subordinetur, concernentesque causae a Sedria Cottus hujus revisioni Tabulae banalis, ac tandem super-revisioni Exc. Septemviratus substernantur — cui Exc. Procerum Sententiae modernum Regnicolaris Deputationis Conclusum sub $\frac{1}{2}$. comprehensum apprime correspondet.

Superest adhuc, ut ad quaedam specifica in rementionato voto separato pro evincenda contraria opinione adducta motiva respondeamus, et quidem obvertitur ab ad-verso: 1-mo quod Regnum Croatiae in conscriptionem regnicolarem Districtus maritimo-cameralis non influxerit, 2-do quod idem Districtus Obtingentiam suam contributionalem ad cassam Gubernii Fluminensis inferat, ac denique 3-tio quod Tyrones Anno 1830 oblati per recensitum Districtum absque ullo sive Regni Croatiae, sive Comitatus Zagrabien-sis influxu statui fuerint.

Quod primum attinet; reponitur: dictamine Instructionis pro peragenda regnicolari conscriptione sub Comitibus Annorum 1825/7 elaboratae Serenissimo Dno Archi-Duci Regni Palatino totius operis conscriptionalis Directionem cum activitate tam Conscribentes, quam etiam conscribendas Jurisdictiones determinandi attributam, ac per Art. 7-um ejusdem Diaetae dispositum fuisse, ut revisio Relationum per Jurisdictiones Serenissimo Archi-Duci Palatino super peractis conscriptionibus in cohaerentia ideae comitaliter praestabilitae submittendarum per regnicolarem Deputationem sub Praesidio Altefati Serenissimi Dni Archi-Ducis operaturam suscipiatur; quamobrem SS. et OO-nibus Regni Croatiae non aliud reliquum fuit, nisi Conscriptores per Suam Celsitudinem Caesareo-Regiam ad Jurisdictiones Croaticas deputatos obsequiose recipere, quin de quopiam influxu in opus hocce velut per suprasertam Legem haud concesso sermo esse potuisset. — Imo quod plus est SS. et OO. Cottus Zagrabien-sis etiam investigantes Palatinales Antonium condam Deák, et Gabrielem Klauzál ex incidenti differentiarum inter eundem Cottum et regnicolares Conscri-

ptores in gremio sui fungentes exortarum per Serenissimum Archi-Ducem Palatinum ex Hungaria ad repetitum Cottum exmissos et munere suo ad contentum publicum defunctos, gratanter acceptarunt; — SS. et OO-nibus Regni Croatiae nihil in contrarium habentibus — non transpicimus proinde qualis consequentia ex regnicolari hacce conscriptione in disfavorem Regni Croatiae necti possit?

Intuitu depensionis obtingentiae contributionalis id solum certum est: quod non solum Croaticae 10 Jurisdictiones, quae $135\frac{6}{8}$ Portas Regno Croatiae incumbentes insimul supportant (inter quas etiam ut praemissum est Districtus maritimo-cameralis cum $17\frac{7}{8}$ Portis refertur) verum etiam praeterea ipse liber Portus, Urbs et Districtus Fluminensis obvenerentem Contributionem prorsus eadem ratione quotannis binis vicibus ad cassam bellicam penes Caes. Regiam Sup. Armorum Praefecturam unitam banalem Varasdino-Carolostadiensem Zagrabiae existentem inferant, ac praedictae Jurisdictiones annue quoque binos computus commissariaticos — quippe aestivo, et hiberno-semesteralem in praesentia Provincialis Commissarii Croatici, et respectivi Commissarii bellici cum praefata cassa bellica ineant, — de alia vero quapiam Contributionis manipulatione sive relate ad Districtum maritimo-cameralem, sive relate ad caeteras Jurisdictiones Croaticas, aut Fluminensem, quae omnes secundum idem systema hoc sub obtutu aequaliter, tractantur, prorsus nihil constet.

Quod autem statutionem Tyronum militarium sub Comitiiis Anni 1830 oblatores attinet, profecto non concipimus: qualiter in praeperstricto voto separato adsturi potuerit, quod Tyrones hi per Districtum maritimo-cameralem absque ullo Regni Croatiae influxu statui fuerint! nam prout sub iisdem Comitiiis 28,000 Tyronum mox finita Diaeta, 20,000 vero in casum erumpentis belli statuenda oblata, ac Regno Croatiae ex Tyronibus primae categoriae 1257, secundae vero 897 diaetaliter adrepartiti fuerunt, ita SS. et OO. Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae praevidiam sibi admensam Tyronum quantitatem, mox sub Regni Congregatione sua 27-a Januarii 1831. inchoata, inter

gremiales suas Jurisdictiones subsequa modalitate adrepartiti sunt: quippe

Ad statutionem 28000		ad statutionem	
Tyronum		20000 Tyronum	
Comitatui Zagrabiensi 594 423	
— Varasdinensi 340 241	
— Crisiensi 155 111	
L. et R. Citti Zagrabiensi 17 12	
— — Varasdinensi 21 15	
— — Crisiensi 8 6	
— — Caproncensi 9 7	
— — Carolostadiensi 13 11	
Dist. Maritimo-Cameralli	70	49	
Lib. Portui, Urbi, et Dist. Buccarano	30	22	

adeoque in summa — Regno

Croatiae, ut supra dictum est,

diaetaliter adrepartitos 1257 897

Tyrones statuendos assignarunt, — quorum in nexu (statutione 2-dae cathedoriae, cum favente Numine bellum non eruperit, prout notum est, non subsecuta) Tyrones primae cathedoriae per singulam e praedenotatis Jurisdictionibus juxta repartitionem Regni Congregationis incunctanter statuti habentur, sic inter reliquas Jurisdictiones Districtus quoque maritimo-camerallis adrepartitos sibi praedeclarata ratione 70. Tyrones in computum quanti Regno Croatiae diaetaliter admensi absque mora statuit, qui partim ad classem Caesareo-Regiam, partim ad pedestre lineale Regimen Serenissimi Archi-Ducis Leopoldi, eotum Radossevichianum compellatum, quod in Croatia et Slavonia collectacula sua habet, resignati fuerunt, — quod vero Comitatus Zagrabiensis, qui huc adusque praenarratum est, duntaxat in Nobiles in Districtu maritimo-cameralli degentes Jurisdictionem exercuit, ad statutionem Tyronum in eodem separatas Portas habente, et de facto distinctam Jurisdictionem constituyente Districtu non influxerit, verum est, interim tamen exinde nihil praejudiciosi pro Regno Croatiae deduci potest, cum idem Co-

mitatus Zagradiensis nec in lib. et R. Civitatibus Zagrabiensi et Carolostadiensi, quae tamen gremio ejus inclavantur, velut in Jurisdictionibus independentibus respectu Tyrorum statutionis ullum absolute influxum exercuerit, quin tamen ea propter cuiuspiam id statuere incidat, quod memoratae civitates ad Regnum Croatiae non pertineant.

Cunctis igitur objectionibus in crebro mentionato separato voto conspicuis totaliter elisis — prout idem votum his formalibus concluditur: Quod jus Regni Hungariae hac ratione per mutilationem limitum ejus laedi, aut in dubium vocari nequeat; Nos e converso praesentes Reflexiones nostras ea intima cum persvasione claudimus: quod nobilis ac magnamina Natio Hungara per praevia sufficienter capacitata, pro innata sibi justitia et aequanimitate Ablegatis II. Comitatum ad Comititia exmittendis talem Instructionem, ut a sociis Regnis fraterno nexu cum Hungaria junctis, eidem Sacrae Regni Coronae subjectis ac communi beata Constitutione gaudentibus Jurisdictio integram Regnorum horum Partem a tot saeculis constituens avellatur, nuspiam daturam, quin potius fundatissimum Conclusum Regnicolaris hujus Deputationis sub /. praeadnexum diaetaliter rati habitura sit.

Hermanus Busan m. p.

Carolus Klobucsarich m. p.

Tenor adnexi

sub '.

Extractus Protocolli Regnicolaris Deputationis per Art. 5. Diaetae anni 1840. exmissae Sessionis XXX-ae ddto 12-ae Decembris 1842 servatae, ad Cap. III. §-i 9. punctum e) pagina 50.

Az e) pontban ezen szók »ide értve a vinodolai kerület is« kihagyandók; olly véleményben lévén a többség, hogy miután eddiglen is, a tengermelléki kamarai kerületben lakozó nemesség Zágráb vármegyének törvényszéke alá tartozott, s csak a nem-nemesek ügyeire lehetett némi befolyása a tengermelléki kormányshéknék, ezentul az öszves lakosság inkább a közel Zágráb, mint a távol »Fiume« büntető hatásága alá adandó.

Tenor adnexi

sub '.

Extractus Reflexionum Exc. Procerum quoad articulum de coordinatione Fororum compilatum. Tomo III. Actorum 1832/6 Sessionis 234. ddto 12-ae Septembris 1835. servatae, pagina 50. sub Nro CLXXIII. inactatarum, de quaestionato Articulo V. agitur paginis 69—71.

A z 5. Törvényczikkelyre.

Mindenek felett szükségesnek tartják, a f. Főherczeg, és a Mélt. Főrendek megemlíteni, hogy azon tájék, melly a törvény cikkelyben a vinodolai kerület neve alatt érte-
tik, három különbféle vár-környékekből, mellyeknek Vinodol csak egy részét teszi, lévén öszve szerkeztetve, folyvást az udvari kamara birtokában létezett, és közönségesen Tengermellék kamarabéli kerületnek neveztetett; illendőnek vélik tehát: hogy nem a részétől, hanem az egésztől köl-

csönöztetvén a nevezet, e törvény cikkely czímje módosí-
tassék illyformán: »tenger mellék kereskedési Bukkari vá-
rosa, kerülete és szabad rév-partja: — nem különben a
tengermellék kamarabéli kerület ítélőszékeiről« — »De foris
maritimo-commercialis Urbis, Portus liberi, ac Districtus
Buccarensis; — Districtus — item maritimo-cameralis.«
Caeteris exmissis.

A 3-dik §-ban a »vinodolai kerület« »Districtus vino-
dolensis« nevezete a felebb mondottak következtében ezek-
kel lenne felváltandó, »tengermellék kamarabeli kerület«
»Districtus maritimo-cameralis« — utóbb, a hol az úriszék
öszeállítása meghatározatik, ezen szavak: az eddigi szokás
szerint »more hucdum solito« nem czélarányosok, és azért
kihagyathatók, mert a kérdéses ítélőszék mindenekre nézve
hasonlítóan az országban lévő egyéb úriszékekhez, csak azon
közönséges szabályok alá eshetik, mellyek az úriszékek tar-
tása iránt már közértelemmel meg vannak állapítva, s annál
fogva fölőslég minden külön szokásnak megemlítése. — Mi
illeti a Fiume kormány ítélőszékére való felebbvitelt, az
iránt a f. Főherczegnek és a mélt. Főrendeknek következő
észrevételeik vannak: — rendkívüli s fontos tekintetek meg-
engedik ugyan néha az alkotmányos rendszertől eltávozó
kivételeket, de még ezeken is megszokta a gondos törvény-
hozás az alkotmány bélyegét hagyni. — Jelesen mutatja
ezt a vármegyék rendszere, — mellyekben jóllehet a pol-
gári kormányzás, és a birói hatalom, egyesülve látszatnak,
ezek mindazonáltal, soha együtt, de különböző czímmel, és
alakban szoktak teljesíteni. — A fiumei kormány eredeti
rendeltetéséhez képest az ország kereskedési állapotját elő-
mozdítván, az ettől elválaszthatatlan polgári igazgatást tel-
jesíti alatta való kerületeiben, s ezen tekintetből is a birói
hivatalt olly szoros értelemben nem gyakorolhatja; mert
illy formán, az első folyamodásu felebbviteli bíróságokat
egyesítené magában; a mi egyébiránt is ezen kormány tag-
jainak, az udvari magyar kamara, mint különben földes úr
iránt fenálló viszonyai miatt nem egyezne meg azon töké-
letes függetlenséggel, mely leginkább a főbb ítélőszékeknel
kívántatik. Ide járul még: hogy az 1790/1 eszt. 61-dik

törvény-cikkely, és ezen kerületnek természeti fekvése nyilván bizonyítja annak Horvátországhoz való tartozását; s ezeknél fogva igazságosnak vélik ő cs. kir. Főhercegsége, s a mélt. Főrendek, hogy a perek a kamarabéli kerületből, azon ítélőszékre vitessenek fel, melly a horvátországi úriszékektől felviendő perekre nézve ki van jelezve. — Úgy nem különben szenvedne változást a felebbvitelnek azon módja is, melly a büntető és nemeseknek személyeit érdeklő perek iránt ezen szakaszban javaltatott; mivel azon főtekinetek, mellyek miatt a tengermelléki városokban lakó nemesek iránt kivétel történt, ezen kamarabeli kerületben létező nemesekre nem alkalmazhatók, és egyéb alapos ok sem szolgál arra, hogy ezen nemesek, a folytoni gyakorlat ellen törvényes bíróságok alól kivétsenek? — Mivel azonban a tengermellék kamarabéli kerületre nézve, mely ekkoráig a polgári tárgyakban a fiumei kormánynak, a törvényes ügyeknek pedig, s az adó és segedelem felosztásában Zágráb vármegyének hatóságok alá vetve vala, még bizonytalan: vajjon ez a Publico-Politicus tárgy iránti rendszeres munkálat következésében ismét Zágráb vármegyéhez? vagy pedig más felállítandó megyéhez léssen kapcsolandó? mindennemű biztosítás okáért jónak találják a f. Főherczeg, és a mélt. Főrendek: hogy a büntető, és nemesek személyeit illető perekre nézve a felebbvitel a legközelebbi megye törvényszékéhez határozottassék el. Mellyek következésében a jelen szakasz így állana: a tengermellék kamarabéli kerületben a polgári perek első bírósága léssen: hasonló szavazatú öt ítélőkből egybe szerkeztetett uriszek, mellytől a perek felebbvitel útján Horvátország legközelebbi megyének törvényszékére; innen pedig a báni, végre a hétszemélyes Táblára felvitetnek. A büntető perek és pedig azok, mellyek a nemesek személyeit érdeklik, szinte Horvátország legközelebbi megyéjének törvényszékén kezdődván, innen a büntető perek ugyan azon törvényes, a polgáriak pedig a báni Táblára, — mind ezek pedig általjában végső megvizsgálat végett a hétszemélyes Táblára átküldetnek — »In Districtu maritimo camerali causarum civilium primae instantiae Forum e quinque pari voto gavisuris Iudicibus

componenda Sedes dominalis constituet, unde eadem in via Appellatae ad Sedriam proximi Comitatus Regni Croatiae, hinc vero ad banalem, ac denique septemviralem Tabulas deducuntur. Criminales autem et personales Nobilium causae pariter coram proximi Comitatus Regni Croatiae Sede Judiciaria inchoandae — hinc causae quidem criminales ad Tabulam R. judiciariam, civiles autem ad banalem, omnes denique indiscriminatim fine superrevisionis ad Tabulam septemviralem erunt transmittendae, Caeteris exmissis.

5 %.

Különvélemény a pénzhamisítás eseteinek bírósága iránt.

A büntető eljárás 10-ik 29-ik és 52-ik szakaszaiban azt javasolja az országos Választmány többsége: hogy a pénzhamisítás eseteiben a királyi Fiscus indítson közkeresetet a vádlott ellen, — a királyi Tábla egyik tagja teljesítse a bűnvizsgálatot, s a királyi Tábla ítéljen mint első bíróság.

Ezen javaslatot mi alólirottak czélszerűnek nem tartjuk. A pénzhamisítást eddigi törvényeink a hűtlenség esetei közé sorolták, s ebből természetesen következett, hogy az, mint hűtlenség, törvénykezésünk rendszerénél fogva a királyi Tábla bírósága alá tartozott. Most azonban az országos Választmány kihagyta ezen büntettet a hűtlenség esetei közül, s azt, mint külön büntettet vette fel a büntető törvénykönyvbe; — elenyészik tehát azon ok, melly miatt annak megítélését az illető köztörvényhatóságok bíraskodásától elvonva, egyenesen a királyi Táblára bízta eddig a törvény. Figyelmet érdemel továbbá azon körülmény is, hogy a status-papirosoknak s mindenféle kötelezvényeknek meghamisítására nézve az országos Választmány többsége sem kívánta a királyi Táblára bízni a bíraskodást, hanem az illy büntettek eseteiben mind a közkereset megindítását, mind a bűnvizsgálat teljesítését,

mind a végső elítélést az illető köztörvényhatóságok tisztviselőjének s büntető bíróságainak adta által. Már pedig ezen büntettek épen úgy sértik a közállományt, s épen úgy belevágnak annak jogaiba, mint a pénzhamisítás, sőt gyakorlatilag egyeseknek, s a köz-állománynak sokkal több kárt okoznak; mert mióta statuspapirosok, s egyéb efféle kötelezvények készpénz helyett forgásba jöttek, felette ritka eset, hogy valaki több ezerekre menő arany és ezüst pénzt hamisítson; a statuspapirosok meghamisítása ellenben gyakran fordul elő, s nem ritkán tetemes summákra terjed, minek természetes oka leginkább abban fekszik, hogy hasonló ügyesség és fáradság mellett az arany és ezüst pénz meghamisításánál az anyag sokkal többbe kerül, mint statuspapirosoknál, nyereséget tehát kevesebbet ígér, s a nagyobb summáknak felfedeztetés nélküli kiadása is több nehézségekkel jár. Tapasztalás bizonyítja, hogy korunkban az arany és ezüst pénz meghamisításának legtöbb esetei a pénzek általlyukgatásából, megnyírásából, vagy legfőlebb néhány ólom huszas készítéséből állanak, ezek pedig minden tekintetben kisebb fontosságúak, mint a pénz gyanánt forgásban lévő papirosoknak minden esetre nagyobbyszerű hamisításai. Ha tehát ezen könnyebb kivitelű, a tettesnek több hasznot ígérő, s a közállományra kártékonyabb, de egyébkint a pénzhamisítással sokban hasonnemű büntettnek megvizsgálása és elítélése az illető köztörvényhatóságok bíróságaira bízathatik, miért volna szükséges éppen a pénzhamisításra nézve azon kivétel, melyet az országos Választmány említett javaslatában felállított? De gyakorlati tekintetben is, nem kevés bajjal s hátramaradással járna, kivált kisebb fontosságú esetekben a büntető igazság kiszolgáltatása, ha minden bár mi csekély pénzhamisításnál vagy a meghamisított pénznek tudva és szándékosan történt kiadásánál, csak a királyi Táblának tagja teljesíthetné a bűnvizsgálatot, csak a királyi fiscus indíthatna közkeresetet, s a vádlottat és annak segédeit, a közvádoló tanúit, és mindazokat, kiket a vádlott mentességére előállít, gyakran az ország legtávolabb vidékeiről sok költséggel és idővesztéssel, a királyi Tábla elébe kellene állítani, holott mind ezeket az illető köztörvényhatóság bíró-

ságai gyorsabban, kevesebb költséggel, s nem kisebb pontossággal azon vidéken, hol a büntett elkövettetett, könnyen elvégezhetnék.

Alázatos véleményünk tehát az: hogy a pénzhamisítás büntettének megvizsgálását, közkereset alá vételét s elítélését, ugyanazon köztörvényhatósági bíróságokra kellene bízni, mellyek a büntető igazság kiszolgáltatását más bűntettekre nézve teljesítik.

Gr. Zichy Ödön m. k.

Klauzál Gábor m. k.

B. Wenckheim Béla m. k.

Palóczy László m. k.

Fábry István m. k.

Pulszky Ferencz m. k.

Gr. Pejacevich János m. k.

Zoltán János m. k.

Bezerédy István m. k.

Olgyay Titus m. k.

Deák Ferencz m. k.

Pázmándy Diénes m. k.

B. Eötvös József m. k.

Hertelendy Miksa m. k.

Foghtűy János m. k.

Dubraviczky Simon m. k.

6 ./.

Különvélemény a királyi városok büntető bíróságainak miképen leendő választása iránt.

Mind azon élvek között, mellyeken a magyar alkotmány mint alapjain nyugszik, nincs egy, mellyet olly kiterjedésben, s alkotmányos életünk hosszú korán keresztül olly következetességgel alkalmazva találhánk, mint a szabad választás elvét. S valamint a Nádortól le a falusi bíróság a szabad választás annyi századon keresztül számos hivataloknak betöltésénél fentartá magát: úgy még maiglan is törvényes szabadságának legerősebb pajzsát, alkotmányának biztosítását látja a nemzet azon jogban, mellynek illy kiterjedésben való gyakorlatára nézve Európa alkotmányos népei között ép olly magányosan áll, mint arra nézve, hogy a kormánynak felelőssége, melly ezen jogot némikint pótolhatná, nálunk gyakorlatilag nem létezik.

Egy tekintet törvénykönyveinkbe vetve mindenkit meggyőzhet, hogy e választási szabadság hajdan a királyi városokban is létezett, s hogy a választott polgárságnak jelenleg gyakorlott jogai csak azon általános választási szabadság eltorzított képét viselik, melly honi törvényeink szellemében, jelesen a III-dik Rész 8-ik s az 1715-iki 36-dik czikkek szerint a városi polgárok összeségét illeti, s mellytől azok napjainkban csak az idők viszontagságai s önhanyag-ságuk által fosztattak meg.

Alkotmányunk ezen vezérlő-elvét a királyi városok büntető hatóságának elrendezésénél sem veszthetné szemei elől az országos Választmány; s mivel azon rendszer, melly e részben jelenleg a királyi városokban fenáll, sem a szabad választás eszméjének meg nem felel, sem a polgárok biztosságára nézve elegendő kezességet nem nyújt, a városok polgári állásához pedig egészen méltatlan, s lehetetlenné teszi azoknak alkotmányos kifejlődését: az eddiginél célszerűbb választási rendszert kell annak helyébe felállítani. Szükséges volna ez még akkor is, ha a városok büntető hatóságának köre az eddiginél szélesebbre nem terjesztetnék; mert azon biztosságot, mit szabad választás nyújthat, méltán igénylik a törvényhozástól a városi polgárok is, méltán követelik vissza ők is azon jogok gyakorolhatását, melly őket alkotmányszerűleg illeti. De még sürgetőbb lett ezen szükség az által, hogy az országos Választmány, közrend és közbátorság tekintetéből, a territorialis hatóságnak általános elfogadását, s minden polgárnak törvény előtti egyenlőségét, mellyek nélkül a büntető rendszer célját tévesztené, javaslatba hozta, s ekképen a királyi városok büntető hatóságát kiterjesztette a nemzetnek azon osztályára is, melly eddig nagy részben maga választott büntető bíróságot.

Érezte ezt az országos Választmány is; s az általa javaslatba hozott választó testületeknek elrendezése, mellyre a bírák választása a szabad királyi városokban bízott, s melly által a választók száma több városokban a mostani választó polgárok tízszeres számára emeltetett, legvilágosabban bizonyítja, mennyire szükségesnek tartá az országos Választmány többsége, hogy a városi bírák választása az eddi-

ginél sokkal szélesebb basisra állíttassék, és így a városi bíróságoknak is azon bizodalom szereztessék meg, melly fontos hivataluknak teljesítésére szükséges, s mellyet úgy az egész országnak, mint minden egyes polgárnak érdeke megkíván.

De mennyivel inkább osztjuk a Választmány többségének véleményét azon általános elvekre nézve, mellyek szerint a városi polgárok választás jogának kiterjesztését hozá javaslatba; mennyivel inkább meggyőződénk mi is, hogy azok, mostani szerkezetök mellett, magoknak soha azon bizodalmat kivívni nem fogják, melly fontos hivataluk teljesítésére szükséges: annyival inkább meggyőződénk arról is, hogy a Választmány többsége által ajánlott azon mód, melly szerint a városi bíróságok választása minden városban kizárólag a legtöbb adót fizető polgároknak egy bizonyos számára bizassék, célhoz vezetni nem fog. Okaink erre következők.

Kétségen kívül nagy azon befolyás, mellyet a választó testületeknek száma a közbizodalomra nézve gyakorolni szokott; s hasonló viszonyok között bizonyosan több megnyugvással követi a közönség olly testületeknek munkálódásait, mellyeknek számos tagjai a közügynek hű kezelésére mintegy több garantiakat látszanak nyújtani. Azonban nézetünk szerint a szám maga e célnak elérésére még nem elégséges; s ha csakugyan az a törvénynek feladása, hogy már a bírák választása által is azon bizodalom alapíttassék meg, melly nélkül a bírói hivatal céljának meg nem felelhet; s ha már a jó rend tekintetéből az egyenes választási jog, melly törvényeink értelmében a városi polgárok egész közönségét illeti, minden egyénnek nem adathatik: szükséges, hogy legalább azon választó testületek, mellyek a polgárok nevében e jog gyakorlataival felruháztatnak, úgy rendeztessenek el, hogy bennök minden érdek s osztály magát képviselve találja, s általok semmi polgár jogainak közvetett vagy közvetlen gyakorlatától magát kizárva ne érezze; szóval, hogy azok a polgároknak valóságos képviselői legyenek.

A Választmány többsége által ajánlott választási mód azonban, nézetünk szerint, ezen kívánatoknak meg nem felel; sőt ellenkezőleg, a szerint minden választói hatalom csak

a legtöbb adót fizetőkre bízván, nemcsak városaink tiszteletre méltó műiparos osztályának, hanem a föld- és házbirtokosoknak is nevezetesen nagyobb része azon jogoknak gyakorlásából majd nem egészen kizáratik.

Mert ha ezen választó testületek elrendezésénél azon szám vétetnék is fel, melly a Választmány többsége által javasoltatik, kétséget nem szenved, hogy például Pesten, hol a legtöbb adót fizető 1200 polgár fog csak választói joggal birni, közel 4000 házbirtokos, és ezeken kívül igen sokan, kik a város határában más ingatlan javakat birnak, ki volnának zárva a választói testületből; s mind ezek és nem csekély számú kereskedők s mesteremberek viselnék ugyan a közterheket, de polgári jogokat még közvetve sem gyakorolhatnának. Pedig ezek között nem kevesen vannak, kik, akár a vagyonosságot, akár a személyes míveltséget tekintve, bizonyosan alkalmasak a polgári jogok gyakorlására, s elegendő biztosságot nyújtanak a közállománynak arra nézve, hogy ezen jogokat csak a köznek érdekében fogják használni. És ezen tekintetek épen illy arányban állanak minden királyi városainkra nézve.

Miután tehát a királyi városokban eddig létezett választási rendszernek azon legfőbb hijánya, melly szerint minden jognak gyakorlata egy zártszámú testületre bízatik, a javasolt választási mód által megszüntetve nincsen: miután a javasolt mód szerint városi polgáraink legnagyobb része törvényes jogai gyakorlatától épen úgy megfosztatnék, mint az jelenleg a választott polgárságok mostani rendszere mellett történik; mi ezen választó testületeknek illy módni elrendezésében még akkor sem nyugodhatnánk meg, ha azon jogok, mellyeknek gyakorlata reájok bízatik, nem volnának olly fontosak, mint az előttünk fekvő esetben.

De ha bár milly polgári jogoknak egy elzárt körű osztályra való bizása minden polgári szabadsággal s városaink törvényes állásával ellenkezésben áll, s ha még akkor is, midőn tisztán municipalis jogokról volna kérdés, ezen jogokat kizárólag a legtöbb adót fizetőknek határozott számú osztályára ruházni a többiek érdekeinek veszélyeztetése nélkül nem lehetne: még sokkal kevesebbé lehet azt olly jog-

nak gyakorlatára nézve, mely az ország alkotmányos jogai közé tartozik, s melynek épségben tartása nemcsak az egyes városak polgárait, hanem az egész hazát egyenlőn érdekli, főképen akkor, midőn a territorialis jurisdictiónak általános elfogadása által olly személyek vettetnek a városi bíróságoknak alája, kik eddig csak önválasztott bíráik által ítélthettek; s kik, készek ugyan a városok bírósokodásában megnyugodni, midőn ezt a polgári rend emelése, s az ezzel összekötött közjó kívánja: de abban bizonyára megegyezni nem fognak, hogy olly bíróságok alá vettessenek, melyeknek választói a közszabadságnak s rendnek még azon garantiákat sem nyújtandának, melyek más országokban a választási census meghatározása által, szereztettek meg.

Igaz ugyan, hogy alig van alkotmányos monarchia, melyben a választói jognak gyakorlása egy meghatározott adómennyiséghez kötve nem volna; igaz, hogy Európa legszabadabb nemzetei kisebb vagy nagyobb választási censusban keresnek biztosságot az iránt, hogy ollyanoknak kezeibe ne kerüljön a választói jog, kik azt vagy tudatlanságból, vagy roszakaratból könnyen a közállomány kárára gyakorolhatnák: ennek azonban alapoka egyedül az, hogy a szükséges képességnek olly mérlegét, mely általános szabályul szolgálhasson, megállapítani lehetetlen lévén, azon szempontból indultak ki a törvényhozások, hogy a ki bizonyos mennyiségű vagyonnal bir, annak módja is inkább van magát, legalább némileg, kimívelni, s érdeke is több van, a közállománynak fentartásán s a közjólétnek terjesztésén igyekezni. És így a választói census csak pótléka ezen képesség mérlegének, s az általános polgári jogoknak olly megszorítása, mely csak annyiban menthető, a mennyiben azt a közállomány biztossága mulhatatlanul szükségessé teszi; ugyanazért más nemzetek nem a választók számát, hanem választói census gyanánt tekintendő adó mennyiségét határozták meg, s e választói jogot senkitől el nem vonták, ki a meghatározott mennyiségű adót fizeti. Az országos Választmánynak javaslata tehát elvben és következtetéseiben különbözik minden más nemzetek választói censusától, sőt a censusnak fogalmával és alapokával sem egészen egyeztethető.

Minden választói census természetéből foly, hogy a meghatározott adómennyiség, mely politikai jogok gyakorlatára feltételként megkívántatik, egy bizonyos jövedelem mennyiséget képviseljen ;

hogy a meghatározott adómennyiség ugyanazon osztálynak minden tagjára nézve hasonló legyen ;

hogy minden polgár, a mint a törvény által meghatározott adómennyiséget fizetők sorába lép, egyszersmind azon jogokban is részesüljön, mellyeknek gyakorlatához a meghatározott adó feltételként köttetett ; s

hogy senki addig ezen jogoknak gyakorlásától meg ne fosztassék, míg a választói censusképen megállapított adómennyiséget fizeti.

Ha ezen kellékeket, mellyek Európa minden törvényhozásai által a censusnak meghatározására nézve elfogadtatnak, a Választmány többségének javaslatára alkalmazzuk, bővebb vizsgálat nélkül is kiviláglik, hogy az e kellékek egyikének sem felel meg.

Az elsőre nézve, tudva van mindenki előtt, a ki városaink szerkezetét ismeri, hogy miután köztük a fizetendő adó tekintetében olly lényeges különbségek léteznek, s miután némelyekben, mellyeknek a polgári adón kívül más jövedelmök alig van, a polgári birtok aránylag nagy adóval terheltetik, míg másokban, mellyek falukat, pusztákat, vagy egyéb közjövödelmeket birván, közadójoknak nagy részét ezekből fedezik, a polgárookra kivetett adó felette csekély : az egyes polgárok által fizetett adónak mennyisége az aránylagos vagyonosságnak kulcsául a városokban nem szolgálhat.

Épen olly kevésbé felel meg a Választmány terve azon kelléknek, mellyet a dolog természete s a világos igazság parancsol, hogy tudniillik ugyanazon adómennyiség egyik városban több jogokat ne adjon, mint a másikban ; mert miután a Választmány javaslatában nem adói minimum határoztatott meg, hanem a legtöbb adót fizetők határozott számára ruháztatik a választói képesség : természetes következés, hogy ott, hol a városok aránylagos adómennyisége, adóztatási kulcsa s a polgárok vagyonossága annyira különböző mint nálunk, ugyanazon mennyiség, melly valamely

polgárt egy városban a legtöbb adót fizetők, s így a választók sorába emel, más városban a polgári jogoknak részesévé őt még nem teszi; s hogy ha a dolog gyakorlati kivitelét tekintjük, ugyanazon birtok s vele összekötött adómenyiség, melly Budán a polgári jogokban részesítne, Pesten nem adna hasonló jogokat.

Szoros összeköttetésben van ezzel az is, hogy a Választmány többségének javaslata szerint az egyes városok választóinak száma meg lévén határozva, senki, habár később ugyan annyi adót fizetne is, mennyi a jelen pillanatban arra, hogy a választók közé soroztassék, megkivántatik, a választók sorába fel nem vétethetik mindaddig, még azok közül, kik nálánál több adót fizetnek, valaki el nem szegényedik, vagy más okokból a legtöbb adót fizetők categoriájából ki nem lép; sőt megtörténhetik az Alválasztmánynak javaslata szerint az is, hogy ugyanazon polgár, ki valamely városban már a legtöbb adót fizetőknek meghatározott számában van, s ennél fogva gyakorolja is a választói jogot, önvétke nélkül, s a nélkül hogy értéke s adója megfogyott volna, ismét megfosztatnék választó jogaitól az által, hogy olly polgárok, kik előbb a legtöbb adót fizetők sorába nem tartoztak, időközben több adó alá vagyont szerezvén, a legtöbb adót fizetők sorába lépnek, s ez által a választók határozott számából az előbbi választót kinyomják. És így a politikai jogoknak gyakorolhatása nem annyira függne attól, hogy mennyi adót fizet valaki, mint inkább attól, hogy mennyi adót fizetnek polgártársai; ez által pedig a censusnak minden alapelvei felforgattatnának.

Mind azon okok tehát, mellyek a meghatározott mennyiségű választó census mellett felhozatnak, az országos Választmány javaslatára épen nem alkalmaztathatók.

Legtöbb tekintet, melly miatt az országos Választmány többsége a választási jognak gyakorolhatását kisebb számú külön választó testületekre akarja bizni, úgy látszik, azon aggodalom, hogy a közbátorságnak s jó rendnek fentartására veszélyes volna, ha a városi polgárok egész összesége, melly némely városokban több ezerekre mehet, választaná a városok bíróságait. — Lehetne ugyan ezen aggodalom ellen

a gyakorlatból némelly példákat felhozni, különösen pedig Pest városának példáját, hol a külvárosi bírakat a lakosok egészösszege választja évenként, minden rendzavarás nélkül; de ha feltesszük is, hogy az aggodalom e részben nem egészen alaptalan: még azért nem kell a polgárok legnagyobb részét kizárni azon jogból, hogy legalább közvetve részt vehessen a bíróságok választásában; hanem a választást ekképen kell elrendezni, hogy a közbátorságnak és rendnek veszélyeztetése nélkül a városnak minél több lakosa részesüljön azon jogban, melly törvényes és elidegeníthetetlen joga a polgárok összeségének.

Mi ezen czélnek elérésére legbiztosabb eszköznek véljük a kettős választást. Választassék tudniillik egy képviselői testület, s ennek választásában vehessen részt mind azon városi lakos, ki az alább elsorozandó kategoriákba esik. Ezen képviselő testület tagjainak száma azon arány szerint határozthatik meg, mellyet az országos Választmány követett javaslatában, sőt az ott megállapított számnál kisebb is lehet; időnkint azonban vagy egészen, vagy a mi talán czélszerűbb volna, csak egy részben, például minden három év alatt egy harmadában hasonló választás által megújítandó. Az ekképen alakított képviselő testület választaná azután a városi bíróságok tagjait. — Következők lehetnének pedig azon kategoriák, mellyek arra nézve, hogy valaki a képviselői testület tagjainak választásában részt vehessen, törvény által megállapítandók volnának:

a) mind azok, a kik legalább egy év óta városi házat, vagy a városnak határában valamelly ingatlan vagyont birnak;

b) minden kereskedők, mesteremberek és gyárosok, kik magok kezére dolgoznak, ha legalább három év óta már a városban laknak;

c) a városnak köztisztviselői, s minden vallásbeli lelkészei és segédlelkészei;

d) minden közoktatók.

Az ekképen elrendezendő kettős választások mellett félni attól nem lehetne, hogy a választásokban olly emberek birjanak tulnyomósággal, kiknek a város közjava érdekében nincsen, mert kizárják ezeket a meghatározott kategoriák.

De a közbátorságnak és jó rendnek könnyen történhetõ megzavarásától sem lehetne tartani, mert a képviselõi testületek tagjainak megválasztásánál aligha fog találkozni valaki, a ki egyedül azért, hogy tagja lehessen azon testületnek, melly, kivált nagyobb városokban, több száz tagokból fog állani, s anyagi hasznokban épen nem részesül, rendezavaráshoz, és nagyszámu választóknak megvesztegetéséhez nyúlna. A bíróságok tagjainak megválasztása pedig, mellynél a hivatalra vágyónak több érdeke lehetne felizgatni a választókat, a mi javaslatunk szerint is közvetetlenül kisebb számu testület által történnék, s abban a jó rendet fenntartani nehéz nem volna. Ezen testület valóságos képviselője volna a polgároknak, sokkal inkább bírná tehát azoknak bizodalmát, mint a legtöbb adót fizetőknek azon osztálya, mellyet csak véletlen eset, és nem a polgárok akarátja alakított össze képviselõi testületté, s épen ezért nyujtana több biztosságot az iránt, hogy a polgárok bizodalmából nyert hatalmat, azoknak érdekében fogja gyakorolni. Szóval, az általunk javaslatba hozott mód szerint, a polgárok öszszességét illető választási jognak gyakorlásában, legalább közvetve, részesülnének mind azon városi lakosok, kik a városnak közterheit viselik; és csak azok volnának abból kizárva, kik a városban adót nem fizetnek, vagy kiknek kizáratását a közállomány biztosságának tekintete szükségképen megkívánja; a pártoskodások pedig és a rendzavaró féketlenség bizonyosan megtörnének a kettős választáson.

Költ Pesten Martius 11-kén 1843.

<i>Gr. Pejacsevich János</i> m. k.	<i>Olgyai Titus</i> m. k.
<i>Klauzál Gábor</i> m. k.	<i>Pitroff János</i> m. k.
<i>Pulszky Ferencz</i> m. k.	<i>Haáder Pál</i> m. k.
<i>Zoltán János</i> m. k.	<i>Lengyel Pál</i> m. k.
<i>B. Eötvös József</i> m. k.	<i>Foghtüý János</i> m. k.
<i>B. Wenckheim Béla</i> m. k.	<i>Fábry István</i> m. k.
<i>Bezerédy István</i> m. k.	<i>Deák Ferencz</i> m. k.
<i>Hertelendy Miksa</i> m. k.	<i>Pázmándy Dienes</i> m. k.
<i>Palóczy László</i> m. k.	<i>Dubraviczky Simon</i> m. k.

7 1/2.

**Különvélemény a felségsértésnek, hűtelenségnek és
a király személye elleni szóbeli sértéseknek bírósága
iránt.**

A büntető bíróságok elrendezésénél azt állapította meg javaslatában az országos Választmány többsége, hogy a felségsértésnek s hűtelenségnek eseteiben, és azon esetben midőn valaki által a fejedelem személye sértő kifejezésekkel illetetett, a királyi Táblának tagjai teljesítsék a bűnvizsgálatot, a királyi Táblának egy külön szakasza ítéljen a perbefogásnak kérdése felett, s a királyi Tábla járjon el érdemileg is azokban, mint első bíróság. A többségnek ezen javaslatában mi alólirottak meg nem nyugodhatunk, s tisztelettel adjuk elő külön véleményünket, és ezen véleményünk okait.

A közállomány összes hatalmának nincsen olly ága, melly lényegében s következeiseiben fontosabb volna, mint a büntető hatalom. Ha ezen hatalomnak körét igazság és méltányosság szerint egyeseknek és a közállománynak jól felfogott érdekében jeleli ki a törvényhozás; ha mind a törvények büntető rendeletében, mind az ítélőszékek alakításában s eljárásában kezességet lát a nemzet az iránt, hogy a büntető hatalom csak törvényszegőt sujthat, de ártatlannak veszélyes soha nem lehet; ha közbizodalom kíséri a büntető igazság kiszolgáltatását: a büntető hatalom lesz legerősebb támasza a közállománynak, s legbiztosabb alapja a polgárok nyugalmának. Tisztelet és hálaérzelmei kötik akkor a polgárokat azon férfiakhoz, kik e nagy hatalmat a közállomány nevében gyakorolják, s tettben és érzelemben szövetsége lesz a nép azon hatalomnak, melly neki a polgári társaság jótéteményeinek élvezését biztosítja. E szövetség pedig, s a népnek illy rokon érzelmei nagy fontosságúak a közállományra nézve, mért védik, könnyítik s előmozdítják a hatalomnak minden törvényszerű lépéseit, ösz-

tönt és erőt adnak a hatalom kezelőinek nehéz kötelességeik teljesítéséhez.

Ha ellenben a büntető hatalom körének kijelölésében s elrendezésében olly hibát ejt a törvényhozás, melly miatt aggodalom szállja meg a polgárok kebelét, hogy a büntető hatalom ártatlanokra is kiterjesztheti a törvénynek sujtó erejét, s az igazság kiszolgáltatása eszköz is lehet a hatalomnak kezében, mellyel az a törvényszerűség leple alatt nyomja el a törvény oltalmában bizakodót, ha tapasztalás igazolja bár mi részben ezen aggodalmat s a polgárok bizodalma elfordul az igazság kiszolgáltatásától: akkor ugyanazon hatalmat, mellynek örködni kellene a polgárok biztossága s nyugodalma felett, biztosságot veszélyeztető s nyugodalmat zavaró súlyos csapásnak tekinti a nemzet. Illy büntető hatalom retteget okozhat ugyan, de megnyugvást eszközölni nem fog; s a nép e hatalmat tűrni fogja talán, de szeretni nem. Illy büntető hatalom vagy az aggodalom szülte óvatosságnak titkos mesterségeivel, vagy az elfojtott gyűlölségnek ellenséges érzelmeivel találkozik eljárásának minden lépteiben: s nem védve, nem támogatva a népnek rokon érzelmei által, súlyos nehézségekkel lesz kénytelen küzdeni még akkor is, midőn valósággal a közállomány érdekében munkálódik.

Gondos előrelátással kell tehát a büntető rendszer megállapításában ügyelni a törvényhozásnak arra, hogy a rendszernek bármelly részében tévedésből, vagy az érdekeknek egyoldalú felfogásából illy hibát ne ejtsen; de különösen kell kerülni minden illy hibát a büntető bíróságok elrendezésében. Legyen bár valamelly nemzetenél határozatlan a törvények büntető rendelete, legyen bár hiányos a törvényben megállapított eljárás, ha jól rendezett független bíróságok kezeibe van letéve a büntető hatalom: nem csügged a nép, mert aggodalmát azon hiedelem nyugtatja meg, hogy a bíróságok igazságszeretete, hiányos és határozatlan törvények mellett is, örködik az ártatlanok felett. A hol ellenben a bíróságok elrendezése biztosságot nem nyújt az iránt, hogy a törvénynek szent szava szent lesz mindenkor a bíró előtt is: ott a legjobb törvények sem enyésztenek el a pol-

gárok kétkedő aggodalmát, mert tiszta és határozott törvények mellett is, nagy a bírónak hatalma, csábító a kísértetek, melyek őt gyakran környezik, s néha talán a hatalom nagysága is inger a hatalomnak önkényes terjesztésére. A felelőség pedig gyakorlatilag alig eszközölhető.

Vannak ugyan példák, hogy rosszul rendezett bíróságok is kivívták néha egy időre magoknak a polgárok bizodalma, mert olly férfiak kezeibe került a bírói hatalom, kik mindenkor hű kezelői valának az igazságnak, s nem használták eszközül a törvényt mellékes céljaikra, és oda nem adták magokat eszközül sem a hatalom önkényének, sem a fondorkodók eselszövényeinek. De még illy férfiak is csak hosszú idők során valának képesek felejtetni a néppel az institutióinak hiányait, s egy véletlenül közbejött tévedés felköltötte ismét az elaltatott, de ki nem oltott gyanakodást. A legjobb esetben pedig azon férfiak életének szűk köréhez volt kötve a közbizodalom, s a mint ők letűntek pályájoknak fényes ösvényéről, velök együtt elenyészett a bíróság iránti bizodalom is.

Nem biztos tehát s nem kielégítő azon kezesség, melyet e részben a bírói hatalommal felruházott személyek egyénisége (individualitas) nyujt. A pusztá véletlennek ezen ingatag alapján nem építhet a törvényhozás, hanem gondoskodnia kell a büntető bíróságok elrendezésében olly módokról is, melyek által magához az institutióhoz legyen kötve a nemzet bizodalma; ezt pedig a bíróságoknak választás általi alakítása eszközölheti leginkább.

A választott bíró azon bizodalmat, melyet kinevezett bírónak sok évek alatt is olly nehéz megnyerni, s olly könnyű ismét elveszteni, bírja már akkor, midőn hivatalába lép, és ez a választásnak eszméjében fekszik. A választott bíró hivatalának folytatásában sincs annyira kitéve az elfoglultság félreértéseinek, s a gyanusító elferdítéseknek, mik a kinevezett bíróságok eljárását olly gyakran kísérik; mert az élet bármelly viszonyaiban szónak s tettnek legszelídebb magyarázója mindenkor a bizodalom. Választott bíróságoknál még azon esetben is, midőn valamelly bíróság többsége tévedésből vagy roszakaratból hatalmával visszaél, csak egyes

tagokat kárhoztat a nemzet; de az egyes tagok hibáit az institutiónak nem tulajdonítja, sőt épen a választás elvében fogja ismét keresni megzavart nyugalmanak biztosítását, s aggodalom nélkül adja át ismét a bírói hatalmat azon új tagoknak, kiket a polgárok bizodalma kijelelt. Kinevezett bíróságoknál ellenben minden elkövetett hibának okát hajlandók abban keresni a hon polgárai, hogy a bíróság a nemzet befolyása nélkül kinevezés által alakított, s ekképen mind azon keserűséget, mit az illy hibák okoznak, mind azon gyűlölséget, a mi azokból származik, magára az institutióra viszik át. Ekkor pedig új tagoknak kinevezése sem lesz képes a megrendített bizodalmat ismét helyreállítani; mert már a kinevezésnek eszméjénél fogva hasonló kétke déssel tekintenek ezen új tagokra is a hon polgárai.

Olly alkotmányos országban, hol a kormány is mindenkor a nemzet akarátának kifolyása, s hol a gyakorlatilag fenálló felelősnél fogva, csak azon kormány tarthatja fen magát, melly a nemzet többségének alkotmányszerűleg kijelentett elveit a kormányzásnak minden ágaiban híven követi, nélkülözhető talán a bíróságoknak választás általi alakítása; mert ott a kormány csak önhatalmát rontaná le s további fenállását tenné azonnal lehetetlenné, ha volnának érdekei a nemzet akarátától eltérők vagy azzal ellenkezők, mellyek miatt a hivatalok betöltésében mellőzni akarná a népnek bizodalját; — de a melly alkotmányos nemzetnél mind ezek nem ritkán tetteleg másképen állanak, az hű kebellet ragaszkodják a választásnak elvéhez, mert ez által biztosíthatja legszentebb érdekeit, az alkotmányos szabadságot és a polgárok nyugalját.

Fontosak tehát, s valóban méltányolást érdemlők azon tekintetek, mellyek a közállomány érdekében kíváncsossá teszik, hogy általában minden büntető bíróságok szabad választás által alakíttassanak. De különösen a politikai büntetteknek bírósága az, mellynek választás általi alakítása multhatatlanul szükséges. Más büntettek önmagokban hordják már némileg a gyalázat bélyegét, s megvetéssel, sőt gyakran gyűlölséggel sujtja azoknak elkövetőit a közvélemény. A gyilkost például és a rablót, a tolvajt és gyújtó-

gatót, szóval mind azon gonosztevőt, ki büntette által mást személyében vagy értékében megsért, úgy tekinti minden polgár, mint saját biztosságának ellenségét, s megnyugszik, ha azt az igazságnak büntető hatalma utóléri; mert saját érdekeinek biztosítását látja azon büntetésben, melyet a bíró illy büntettesre kimondott. De a politikai büntetteknek esetei gyakran olyanok, melyekben a népnek részvéte kíséri a tetteket; s a kit a főbb hatalom illy büntettek miatt közkereset alá vett, az sok esetben legalább szánakozásra számolhat, s tette által a közvélemény előtt gyalázattal bélyegezve gyakran nincs. Bizonyítja ezen állításnak valóságát az, hogy midőn politikai büntettekért általános amnestia hirdetik, azt a nép kifakadó örömmel fogadja mindenkor, holott más büntettek eseteiben nemcsak illy általános kegyelmezés, de még az is, ha az érdemlett büntetés egyszerre többeknek elengedtetnék, közaggodalmat s elégtelenséget okozna. És ha tekintetbe vétetik még azon körülmény, hogy a ki az általa elkövetett politikai büntetteknek érdemlett büntetése elől más országba menekszik, azt azon ország, melyben menedéket keresett, sem maga büntetés alá nem vonja, sem a büntett által megsértett hatalomnak ki nem adja, hacsak arra nézve a két ország között kölcsönösségre alapított külön egyesség fen nem áll; más büntettek eseteiben pedig az ekképen menekedni akaró gonosztevőt minden művelt nemzet vagy maga megbünteti, vagy kiadja: kételkedni nem lehet, hogy a politikai büntettek és egyéb büntettek között, azoknak gyalázó és gyűlöletes voltára nézve a közvéleményben tetemes különbség létezik minden nemzeteknél. — Vannak ugyan a politikai büntetteknek, különösen a felségsértésnek és hűtelenségnek olly nemei s fokozatai, melyektől iszonyodással borzad vissza minden ember; de vannak olly esetek is, melyekben valaki azon okból, vagy azon ürügy alatt, hogy a nemzet alkotmányos szabadságát, s polgártársainak veszélyben forgó jogait védelmezze, fellép a kormánynak olly rendeletei ellen, miket a törvénnyel és igazsággal ellenkezőnek vél, ellenszegül a legfőbb hatalomnak, s áthágván a törvényszabta korlátokat, mint felségsértő, mint hűtelen, vagy mint a király személyét szóval

megsértő, a törvény büntető rendelete alá vonatik. Illy esetekben könnyen hajlandó a nép szabadsághősnének tekinteni a vádlottat; hajlandó azt hinni, hogy az a törvény korlátin túl nem lépett; s ha ekkor olly bíróság ítél a tettes felett, melly a nemzet minden befolyása nélkül, kormányi kinevezés által alakítottatott: azt fogják vélni a hon polgárai, hogy azon kormányi férfiak, kiknek törvénysértő rendeletei ellen a vádlott fellépett, csak önmegsértésöket akarták rajta megboszulni, s az általok kinevezett és némileg tőlök függő bíróságot egyedül eszköz gyanánt használták ezen boszúállásra. Így volt ez minden időben nálunk is, más nemzeteknél is, kivált politikai surlódások idején, s akkor, midőn a kormány tévedésből vagy kényszerítő szükségből, olly közigazgatási lépéseket tőn, melyek a nemzet érdekével vagy ohajtásaival ellenkezők valának.

Valamint tehát egy részről önfentartása miatt is köteles a közállomány büntetés alá vonni a valósággal elkövetett politikai büntetteket, úgy más részről szorosán érdekében fekszik, épen ezen büntettek eseteiben, minden lehető módon eltávoztatni a népben támadható azon hiedelmet, hogy a büntető hatalom nem a sértett törvényeknek, hanem csak a sértett személyeknek tekintetéből léphet fel a vádlott ellen, és hogy a büntetés boszú volt inkább mint az igazságnak szigorú kiszolgáltatása. Ezen hiedelemnek eltávoztatására pedig legbiztosabb, sőt egyedüli eszköz az, ha azon bíróság, melly az illy büntettek felett ítél, úgy alakítottatik, hogy azt a nép a kormány eszközének soha ne tekinthesse, s már alakításánál fogva meg legyen győződve annak függetlenségéről. De épen ezen czélnak nem felel meg az országos Választmány többségének említett javaslata, sőt annak elérhetését egyáltalában lehetetlenné teszi. Mert ki fogja tagadni, hogy hazánkban is fordulhatnak elő olly esetek, melyekben a kormánynak rosszul tett vagy rosszul értett lépései megalégedetlenséget, sőt ingerültséget okoznak; s hogy illy körülmények között indulat és keserűség hevében olly valamire is könnyen fakadhat valaki, mit a kormány férfiai gyakran talán hibás lépéseiknek szigorúbb megrovása miatt felindulva, méltán vagy méltatlanul mint felségsértést,

hütelenséget, vagy a király személyének szóvali megsértését kívánnák büntetés alá vonatni. És ha ekkor az említett javaslat szerint mind a vádlottnak megítélése a királyi Táblára lesz bízva, olly bíróság fogja gyakorolni az ítélő hatalmat, mellynek tagjait a nemzet minden befolyása nélkül egyenesen a kormány nevezte ki; ilyen bíróság pedig, kivált olly esetekben, mellyek talán a kormánynak helytelen közigazgatási lépéseiből származtak, s mellyekben a kormány önmegsértését látszik némileg megboszuílni, a nemzet általános bizodalmit birni nem fogja; ilyen bíróságnak függetlenségén már alakítása miatt is kételkedni fognak a honpolgárai.

Tapasztalás szól ezen állításaink valósága mellett, és pedig önhazánknak keserű tapasztalása. Mert törvényeink szerint eddig is a királyi Tábla ítelt a felségsértésnek és hütelenségnek esetei felett, s ezen törvények gyakorlati alkalmazásának következei fájdalmas panaszok valának és a legsúlyosabb aggodalom, melly a nemzet nem csekély részben támadott. Bizodalmitlanság szállotta meg a polgárok kebelét az eljáró bíróságok iránt, s azoknak a kormánytól teljes függetlenségét sokan hajlandók még ma is kétségbe vonni. Szóval, ha visszaemlékezünk mind azokra, miket a nemzetnek többsége a közelebbi mult idők eseményei felett képviselői által az országgyűlésen kijelentett, kételkednünk nem lehet, hogy a királyi Táblának ezen büntettek feletti bíraskodása a nemzetnek nyugalmára jótékony hatással nem volt.

De ha mind azok nem volnának is, mik a királyi Tábla előtt lefolyt politikai bűnperekben eddig történtek: van még egy más körülmény is, melly miatt számos polgárok kebelét azon meggyőződés foglalta el, hogy a királyi Curiát, mint a kormány által kinevezett bíróságot, legalább azon kérdésekre nézve, mellyek a kormányt közelebbről érdeklik, teljesen függetlennek mindenkor tartani nem lehet. Ugyanis a magányosak pénzbeli viszonyai felett már harminczkét esztendő óta nem törvény szerint, hanem azon felsőbb rendeletek szerint ítél a királyi Curia, mellyek 1811-ik évben törvény nélkül, sőt egyenesen törvény ellen

kiadattak; ezen rendeleteket pedig az egész haza országgyűlésileg törvényteleneknek nyilvánította, s azok ellen a királyi Curia maga is többszöri felirások által ismételve fölszólalt. Harminczkét esztendő óta fenálló s a mai napig szakadatlanul folytatott példa van tehát arra, hogy volt és van eset, mellyben a királyi Curia törvénytelen felsőbb rendeletek ellenében sem a törvényt, sem önmeggyőződését nem vala képes függetlenül fentartani; ilyen példa után pedig mi természetesebb mint azon következtetés, hogy a mi e részben a magányosak pénzviszonyaira nézve megtörtént, az jövőben más kérdéseknél is megtörténhetik; s lehetnek körülmények, mellyekben ezen bíróságok függetlensége a kormánynak törvénytől eltérő akaratján ismét megtörik.

Ha tehát a törvényhozás meg akarja szüntetni a nemzetnek minden aggodalmát, el akar oszlatni minden kételkedést, s az ítélőszékek iránti bizodalmat biztos alapra kívánja állítani: a politikai büntetteknek eseteiben sem a bűnvizsgálatnak teljesítését, sem a bíraskodást kormány kinevezéstől függő ítélőszékekre nem bízhatja, hanem ezen büntettekre nézve is választás által alakított bíróságokat kell felállítania.

Tekintve pedig hazánknak alkotmányos állását és fenálló rendszerünket, mi alólirottak e részben legczélyszerűbbnek vélnénk e következő javaslatot:

Választassék minden országgyűlésen az összes törvényhozás által egy külön articularis bíróság, melly számosabb tagokból, például negyvenből álljon, olly világos határozattal, hogy a közelebbi országgyűlés befejezéseig, midőn tudniillik a törvényhozás által hasonló módon ismét uj bíróság választatik, a felségsértésnek, hűtelenségnek és a király személye elleni szóbeli sértéseknek minden előforduló eseteiben, mind a perfogás felett, mind pedig azon kérdés felett, hogy a vádlott valósággal bűnös-e, a vádbeli büntetthez nézve ezen bíróság gyakorolja az ítélő hatalmat. Az ekképen választott negyven tag közül jeleljen ki a törvényhozás kilencz tagot, kik minden esetben csak a perbefogás kérdése felett fognak ítélni. Meg lévén illy módon a törvényhozás által alapítva a bíróság, ha olly eset adja magát

elő, mellynek megítélése a fentebbiek szerint ezen bíróság elejébe tartozik, a királyi fiskusnak feljelentésére ő felségének rendelete által az említett bíróság tagjai közül három tag a büntettnak megvizsgálása végett azonnal ki fog küldetni, s ezek együtt teljesítik a bűnvizsgálatot, s elhatározzák mind azon kérdéseket, mellyek a bűnvizsgálatnál magokat előadhatják. Bevégeztetvén pedig az elővizsgálat, azon tagok, kiket a törvény perbefogási bíróságnak kijelelt, Pestre haladék nélkül összehivatnak. Ezen perbefogási bíróság tagjai magok közül elnököt választanak, s a fenforgó esetben épen azon eljárással és azon szabályok szerint döntenek el a perbefogás kérdését, mellyek általában minden perbefogási kérdésre nézve az országos Választmány javaslatában foglaltatnak; az általok kimondott ítélettől pedig felebbvitelenek semmi esetben helye nem leend. Ha már a perbefogási bíróság a vádlottnak perbefogását csakugyan elhatározta: összehivatnak az articularis bíróság többi tagjai, magok közül elnököt és jegyzőt választanak, a királyi fiskustól a vádlevelet és a vádnak bebizonyítására szolgáló próbákat átveszik, azokat a vádlottal közlik, s neki elégséges határidőt tűznek ki, mely alatt védelmét elkészíthesse; egyszersmind pedig mind a királyi fiscust, mind a vádlottat felszólítják, hogy ha a bíróság valamely tagjára nézve törvényes visszavetési jogukkal élni akarnak, a kitűzött határidőig írásban adják be az általok visszavetett tagoknak neveit. Ezen visszavetési jognál fogva a királyi fiscus is hat tagot, a vádlott is hat tagot visszavethet a bíróság tagjai közül a nélkül, hogy visszavetésének okát adni köteles volna; és ha még ezeken kívül valamely tag ellen olly kifogás tétetnék, melly a büntető eljárásról készült választmányi javaslatnak 81-ik §. szerint törvényesnek tekintendő, azon tag sem fog a bírósághoz részét vehetni. Az elnököt csak törvényes ok mellett lehet visszavetni, s akkor annak helyébe más elnököt fognak a bíróság tagjai magok közül választani. Miután a visszavetés ekképen megtörtént, vagy a felek kijelentették, hogy visszavetési jogukkal élni nem akarnak, a tény kérdése felett ítélő bíróság, az előbb már megválasztott elnökkel együtt, tizenkét tagból fog alakulni. Ha tehát a vissza nem

vetett tagok száma az elnökön kívül tizenégnél többre menne, sorshuzás útján leszen elhatározandó, mely tagoknak kell a bíróságból kilépni, hogy az elnökkel együtt épen csak tizenkét tag maradjon. — Az így alakított bíróság előtt teljes nyilvánossággal és szóbeli eljárással tárgyaltatnak mind azok, mik egy részről a vádnak bebizonyítására, más részről a vádlott védelmére szolgálnak, s az egész eljárás a bíróság egyik tagja által híven és pontosan jegyzőkönyvbe vezettetik, s mind a két fél tanúinak hitelesített vallomása is feljegyeztetik. A tárgyalásnak teljes bevégezése után a bíróság titkos ülésben ítél a felett, hogy a törvény értelmében bűnös-e a vádlott a vádbeli büntettre nézve, s ítéletétől semminemű felelbbvitelnek soha helye nem leend. A bíróság tagjai egyéni meggyőződésüket követve ítélnék, s arra hogy a »bűnös« a vádlott ellen kimondassék, ezen esetekben is, valamint véleményünk szerint más büntettek eseteiben, nyolcz tagnak összehangzó szavazata szükséges. Ha ilyen többség bűnösnek nem találta a vádlottat, az a királyi fiskusnak ellene mozdított vádja alól felmentetik, és ha le volt tartóztatva, szabadon eresztetik, magában értetődvén, hogy midőn a vádlott ellen az bizonyodik be, hogy tette, nem ugyan felségsértésnek, hűtelenségnek, vagy a király személye szóvali megsértésének, hanem más büntettnak tekintendő, vagy midőn az ellene felhozott próbák arra mutatnak, hogy a vád alá vont cselekvésen kívül, egyéb olly cselekvést is követett el, mely más büntettnet foglal magában, ezen büntett miatt az illető bíróság előtt, törvényszabta módon más közkereset alá vétethetik. — Midőn ellenben a feneimlített többség bűnösnek ítélte a vádlottat a vádbeli büntettre nézve, a törvény alkalmazása, melyet a vádlott a beszámítás mértéke szerint megérdemlett, a királyi Táblának adathatnék át, mely előtt szintén nyilvánossággal tárgyalatnának mind azok, mik a beszámítás kérdését illetik; a királyi fiskus minden terhelő okokat, a vádlott vagy annak ügyvédje pedig a mentő vagy enyhítő okokat szóval is kifejtének és írásban is beadhatnák, s mind ezek bevégezése után, a királyi Tábla szokott mód szerint egyszerű szótöbbséggel egyedül a vádlottnak büntetése felett ítéletet hozna, ezen ítéletet pedig

akár egyik, akár a másik fél a hétszemélyes Táblához felelbbvihetné.

Ezek lehetnének véleményünk szerint fővonásai az általunk javasolt articularis bíróság alakításának, és azon eljárásnak, mely az említett politikai bűntettek megítélésében jövődre megállapítandó volna. Ezeken kívül megjegyezzük még azt, hogy azon tagok, kik a bűnvizsgálatot teljesítették, ugyanazon esetben sem a perbefogásnak, sem a tény kérdésének megítélésében részt nem vehetnek. A perbefogási bíróság tagjainak ítélő hatalma pedig csak a perbefogás kérdésének eldöntésére terjedvén ki, senkit azok közül a tény kérdése feletti bíróságnál alkalmaztatni nem lehet; megjegyezzük továbbá még azt is, hogy mivel az egyik országgyűlésen megválasztott tagok közül a másik országgyűlésig többen elhalhatnak, vagy akkor, midőn biráskodás miatt összehívatnak, törvényesen akadályoztatva meg nem jelenhetnek, s e miatt meg nem történhetik, hogy valamely egyes esetben, kivált ha a felek teljes mértékben használták visszavetési jogukat, nem marad fen annyi bírósági tag, mennyi a bíróság teljes számához mulhatatlanul szükséges, a törvényhozás akkor, midőn az articularis bíróságot megválasztja, válasszon egyszersmind helyetteseket, kikből a hiány minden esetben pótoltassék.

Javaslatunk, melyet fő vonásaiban itten előadtunk, az igazság és méltányosság elvein alapul; mert ha az összes törvényhozás választja az említett politikai bűntettek bíróságát, mind a fejedelemnek, mind a nemzetnek jogai, mind a kormánynak, mind a polgároknak érdekei egyiránt lesznek biztosítva, olly férfiak kezeibe tétetik le az ítélő hatalom, kikhez épen ezen választás által fejedelem és nemzet bizodalmát tanúsít, s az egyoldalúság gyanúja távol lesz az ilyen bíróságtól.

Azt fogja talán mondani valaki, hogy az ilyen bíróságnak tagjai sem lesznek mindenkor mentek a tévedéstől és egyéb emberi gyarlóságtól, s lehetnek esetek, mellyekben azok is elvesztik a polgárok bizodalmát. Igaz, hogy illy esetek lehetőségét a mi javaslatunk sem zárja ki egészen, de mégis több biztosságot nyújt azoknak gyakrabbi előfor-

dulhatása ellen, mint az országos Választmány javaslata. Mert az összes törvényhozásnak, melyben fejedelem és nemzet akarata egyesül, soha nem lehetnek a közállomány érdekétől eltérő külön érdekei, melyeket a bíróság tagjainak megválasztásában egyoldalúlag követhetne, s nem gondolhatók a politikai büntetteknek oly esetei, melyekben az összes törvényhozás politikai tekintetéből kívánhassa valamely vádlottnak egyébkint talán nem egészen jogszerű elmarasztalását; szóval az összes törvényhozást a nemzet ellenében álló, vagy attól egészen különvált testületnek soha tekinteni nem fogja. A kormány ellenben néha oly nézetekből is indulhat ki, s oly érdekekre figyelmezhet, a miket a nemzet magáénak nem ismer, a bíróság tagjainak kinevezését eszközül használhatja önhatalmának terjesztésére; s lehetnek esetek, melyekben politikai nézeteinek a törvény rendeletét is feláldozza. Jogtalanul cselekszik ugyan akkor a kormány, midőn így cselekszik, s ön valóságos érdekét is hibásan fogja fel: de ki fogja mégis tagadni, hogy illy esetek a nemzetek történeteikben épen nem ritkák? A kormány által kinevezett bíróság tehát sokkal inkább ki van téve azon veszélynek, hogy függetlenségét politikai tekinteteknek, s a kormány érdekének alárendelje, s e miatt a polgárok bizodalmát elveszítse, mint azon bíróság, melynek tagjait az összes törvényhozás választja. De ha az általunk javasolt articularis bíróság elvesztené is valamely egyes esetben elkövetett hibája által a nemzet bizodalmát, ennek következei korántsem volnának oly súlyosak és a közállományra nézve annyira veszélyesek, mint a melyek a királyi Curia ellen támadható bizodalmatlanságból származhatnának; mert az említett articularis bíróság minden országgyűlésen újra választatik, s akkor azon tagok, kik a közbizodalmat már nem bírják, a bíróság tagjai többé nem lesznek; és mivel a bizodalmatlanság nem magát az institutiót, hanem csak az egyes tagokat érdeket, s nem a bíróság alakítása módjából, hanem az egyes tagok utóbbi vétkeiből vagy hibájából származott: azon tagoknak kiléptével megszűnik a bizodalmatlanság oka is; a királyi Curia ellenben állandó bíróság lévén, egészen újra soha egyszerre nem alakul, sőt bizodalmat veszített

egyes tagjait is felette nehéz elmozdítani, és így a bizodalmatlanság, mellynek okai el nem háríttattak, némileg magához az institutióhoz tapadván, éveken, sőt nemzedékeken keresztül megörökül. Figyelmet érdemel e részben azon körülmény is, hogy az említett articularis bíróságnak hatósági köre a fentebb kijelelt politikai büntettek megítélésén kívül más perekre nem terjed; a királyi Curia ellenben minden egyéb büntető és polgári perekben is, mint legfelsőbb bíróság ítél: azon bizodalmatlanság tehát, melly a politikai büntettek feletti biráskodás miatt támadott a királyi Curia iránt, könnyen átvitethetik annak minden egyéb bírósági eljárására; mert a melly bíróságnak függetlenségén s igazságszereteten egy esetben kételkednek a hon polgárai, az iránt a közbizodalom más esetekben is könnyen ingadozni fog. És így a politikai büntettek feletti biráskodás, melyet aggodalmas kétkedéssel, sőt néha méltatlan gyanúval is olly igen hajlandó kísérni a nép, büntető és polgári legfőbb ítélőszékeinket teszi ki az általános bizodalomvesztés lehető veszélyének, s azokat a polgárok köztiszteltétől megfosztja; ez pedig a közállományra nézve mindenkor felette káros.

De alkotmányos rendszerünknek szellemével is összhangzásban áll fentebbi javaslatunk. Őseink már a hajdanokban tudták méltányolni azon biztosságot, melyet a bíróságok választás általi alakítása nyújt, s a bíróságok legnagyobb részére nézve fentartották magoknak a választási jogot. Honunknak első tisztviselője a Nádor, ki a legfőbb ítélőszéknek elnöke, s kinek kezébe legtöbb birói hatalmat tett le a törvény, választás által emeltetik magas hivatalára, választástól függnék a köztörvényhatóságoknak minden bíróságai, és a felségsértésnek és hűtelenségnek esetein kívül minden egyéb büntettek felett választás által alakított ítélőszékek gyakorolták eddig is az első bíróságot, szóval, a választásnak elve keresztül van szöve törvénykezési rendszerünknek majd minden ágain. Mi pedig épen ezen alkotmányos elvre alapítottuk javaslatunkat, s valóban nem is látjuk, mi okból kellene a választásnak elvét épen a politikai büntettek felett ítélő bíróság alakításánál elmellőzni, holott azon biz-

tósság, mit a bíróság függetlenségére nézve a választás nyújthat, politikai büntetteknel leginkább szükséges.

A mi pedig azon eszmét illeti, hogy az általunk javasolt bíróság tagjai az összes törvényhozás által választásnak, arra nézve legyen elég megjegyezni, hogy az ekképen választott bíróságok eddig sem voltak honunkban ismeretlenek. Régiebb időkben még az egyes polgárok magány ügyei felett is gyakran ilyen bíróságok ítéltek, 1601-ik 33-dik törvényczikk pedig világos bizonyosságul szolgál arra, hogy hajdan a királyi Táblához is választott az ország gyűlése tagokat, de korunkban is ilyen articularis bíróságok ítélnek némelly tárgyak felett, s alig van országgyűlés, mellyen valamelly articularis bíróság alakítása vagy kiegészítése elő nem fordulna. Miért nem lehetne tehát a politikai büntettek felett ítélő bíróságot is épen olly módon országgyűlési választás által alakítani?

Hazánk történetei s régiebb törvényeink kétségtelen bizonyosságot tesznek arról, hogy a politikai büntettek feletti biráskodásból a nemzet hajdan kizárva nem volt. Világos törvényt alkottak őseink 1464 esztendőben az iránt, hogy a hűtelenség esetei mindenkor az országgyűlésen ítéltesse meg, s ezen törvény később az 1486-dik eszt. 46-ik, 1492-ik eszt. 13-ik és 1493-ik eszt. 3-dik törvényczikke által újra megerősítettett.

Nem a fejedelem gyengesége miatt, nem az ország nagyjainak túlnyomó hatalma által keletkezett ezen törvény: Mátyásnak erőteljes uralkodása alatt alkottatott az, Mátyás pedig hatalmas karral fen tudta tartani a rendet, igazságot és a királyi méltóság tekintetét, s ő alatta olly törvényt, melly renddel, igazsággal és a királyi méltóság tekintetével meg nem fér, alkotni bizonyosan nem lehetett volna. Igaz, hogy későbbi kor megsemmisítette az említett törvények rendeletét, igaz, hogy utóbb a fejedelem maga hatalmával nevezte ki minden egyes esetben azon birákat, kik a felségsértésről vagy hűtelenségről vádlottak felett ítéltek, és ezen birák is gyakran külföldiek valának; de ne felejtjük, hogy mind ezek a belső háborúknak véres viszonagságai között történtek, ne felejtjük, hogy közel két századon keresztül felbőszült pártok küzdöttek honunkban a főbb hatalomért; illy körülmények között pedig a politikai

büntettekről szóló törvényeket is gyakran eszközül használják egymás ellen a pártok, csak hogy önhatalmukat megerősíthessék; s a hóhér pallosa is fegyver lesz a hatalmasb kezében, mellyel csak azért sujt, hogy az ellenpártot gyengítthesse. A mi tehát illy körülmények között történik, azt a nemzet békés állapotjában sem úgy mint korszerű jogalapot, sem úgy mint a teendőknek mintáját felállítani nem lehet; sőt a mint a nemzet normalis állapota ismét visszatér, mind azokat, mik egyedül a korállapot szüleményei valának, okvetetlenül meg kell ismét változtatni.

És csakugyan hazánkban is, miután a belső háborúk megszűntével a békesség ismét helyreállott, fokkonkénti javítások történtek azon törvényeken, mellyek a felségsértésnek és hűtelenségnek bíróságára nézve azon belső háborúk idejében keletkeztek. Ugyan is megköttetvén 1711-ik évben az ország belső nyugalalmát helyreállító Szathmári békeség, nem sokára az 1715-ik esztendei országgyűlésen törvény alkottatott, melly világosan azt rendeli, hogy még a felségsértés esetei felett is magyar tanácsnokaival, s nem idegenekkel ítéljen ő felsége, és ha ő maga bíraskodni nem akarna, magyar bírákat nevezzen ki, s ezek Magyarországbán tartozzanak ítéletet hozni. Későbbben az 1790-ik 56-ik tör. cz. még egy lépéssel tovább ment, s a felségsértésnek s hűtelenségnek minden eseteiben a királyi Táblára bízta a bíraskodást.

Javítások valának ezek kétségtelenül az előbbi állapothoz képest, de félszázadnak tapasztalása bizonyítja: hogy még ezen javítások sem valának képesek a polgárok nyugalalmát biztosítani, s hogy azok sem a nemzet ohajtásának sem a közállomány érdekeinek kielégítőleg meg nem felelnek. Kötelessége tehát a törvényhozásnak az említett politikai büntettek nézve olly bíróságról gondoskodni, mellyben a fejedelemnek és nemzetnek bizodalma egyesül, illyen bíróság volna pedig az, mellynek tagjait javaslatunk szerint az összes törvényhozás választaná. Nem is hisszük, hogy a kormány sérthetetlen királyi jog gyanánt követelje a politikai büntettek bíróságának kinevezhetését; nem hisszük, hogy más érdeket akarna e részben keresni, mint a közállomány érdekét, s hogy bizodalmatlansággal lehessen olly

birósághoz, melyben a fejedelem megegyezésével a nemzetnek választottjai is helyt foglalnak. A hatalmas angol nemzet, mely a monarchius elvekhez híven ragaszkodik, s mely a királyi hatalom méltóságát a legmélyebb hódolattal tiszteli, nem kételkedett a felségsértés feletti biráskodást is a kormánytól független esküdtszékerekre bízni; miért ne remélhessen a magyar fejedelmének igazságszeretetétől oly törvényt, mely épen az által, hogy a politikai büntettek biróságát az összes törvényhozás biróságára bizza, mind a fejedelemnek, mind a nemzetnek érdekeit e részben egyiránt biztosítja. Hiszen ha visszatekintünk a közelebb lefolyt századnak történeteire, lehetlen észre nem vennünk, hogy a felségsértésnek és hűtlenségnek valóságos esetei, nemzetünknek jelleménél fogva, sokkal ritkábbak voltak hazánkban, mint sok más európai nemzeteknél, pedig voltak idők, melyekben az illy esetek gondosan kerestettek.

Visszaemlékezve továbbá azon körülményekre, melyek között a mult országgyűlés bevégeztetett; nem felejtethjük, hogy akkor a nemzet képviselői nem azért oszlottak el enyhültebb érzelmekkel és csillapodott kebelrel, mintha mind azon sérelmek, melyeket a mult idők eseményei miatt, a felségsértésnek és hűtelenségnek eddigi bírósága ellen felhoztak, orvosolva lettek volna, — hanem azért, mert biztosan remélték, hogy a büntető törvénykönyv kidolgozásával megbizott országos Választmány az említett büntettek biróságának alakítására és eljárására nézve oly czélszerű javaslatot fog készíteni, mely a legközelebbi országgyűlésen törvénybe iktattatván, a nemzet aggodalmát teljesen megszünteti, s minden törvényes érdeket biztosítva, helyreállítja ismét a polgárok megzavart nyugodalmát. De valószínűnek e ezen szép remények, ha ezen országos Választmány többségének javaslata fogadtatnék el, és a felségsértésnek s hűtelenségnek eseteiben jövődre is azon ítélőszéknél maradna a biráskodás, mely az aggodalmát leginkább okozta, s melyhez alakításánál fogva, épen ezen büntettek eseteiben bizodalommal nem viseltetnek a hon polgárai?

Mind ezeken felül még csak azt jegyzük meg az országos Választmány többségének javaslatára, hogy a nemzet

véleményének jelen állására nézve a kormányt is könnyen tévedésbe hozhatja; mert ki nem tudja mindazon keserű panaszokat, mellyek a királyi Curiának némelly felségsértési és hűtelenségi perekben követett eljárása ellen a mult országgyűlésen felhozattak? ha tehát ezen keserű panaszok után is azt látja most a kormány, hogy épen azok, kiket az említett országgyűlése ön kebeléből kiküldött, s a büntető törvények rendszeres kidolgozásával megbizott, czélszerűnek vélik továbbá is megtartani a politikai büntetteknek eddigi bíróságát: nem fog-e ez által azon hibás véleményre vezettetni, hogy vagy elenyészett azóta minden aggodalom, miről akkor a nemzet képviselőinek többsége panaszkodott, vagy pedig a panaszok nem magát az institutiót, hanem egyenesen és egyedül a bíróság tagjainak személyét tárgyalták. Végre

Mondhatná talán mind ezekre valaki, hogy azon bizodalmatlanság és azon aggodalom, mellyet mi olly gyakran említünk, csak a nemzet egy részének bizodalmatlansága és aggodalma, nem pedig az egész nemzeté. De ha így volna is, annyi minden esetre bizonyos, hogy a nemzetnek azon része, melly bizodalmatlanságot és aggodalmat nyilvánított, sokkal nagyobb, sem hogy azt a törvényhozás figyelem nélkül elmellőzhethné; s minthogy e részben a bajnak gyökeres orvoslása javaslatunk szerint könnyen megtörténhetik, a nélkül, hogy ez által bár kinek igazságos érdekei veszélyeztetve lennének, — kötelessége a közállománynak ezen bizodalmatlanságot és aggodalmat megszüntetni, s ekképen a békes polgárok biztosságát és nyugodalmát teljesen ismét helyreállítani.

Költ Pesten Martius 11-kén 1843.

Gr. Zichy Ödön m. k.

G. Pejacsevich János m. k.

Pulszky Ferencz m. k.

Pázmándy Dienes m. k.

Klauzál Gábor m. k.

B. Eötvös József m. k.

Hertelendy Miksa m. k.

Zoltán János m. k.

B. Wenckheim Béla m. k.

Bezerédy István m. k.

Palóczy László m. k.

Olgyay Titus m. k.

Deák Ferencz m. k.

Dubraviczky Simon m. k.

8 %.

Különvélemény a bírának okadás nélküli visszavethetése ellen.

Nem szólván a bírának biráskodási képtelenségéről (incapacitas Judicis) vagy azoknak okadás mellett visszavethetéséről, melyek a törvény, és törvényes szokás esetében nálunk eddig is léteznek, és a dolog természete szerint ezentúl is létezniök kell — észrevételem egyedül az okadás nélküli visszavethetés körül forog. Ezen tan mindedig törvénykezésünkben ismeretlen volt, és most javaltatik az esküdtzékeknél (Jury) bevett szokás példájára behozatni.

Közönségesen előre kell bocsátanom azon megjegyzést, hogy nem minden, a mi bizonyos intézvény mellett hasznos, sőt talán szükséges is, hasonlóan alkalmazható más intézvényeknél is; így tagadni nem lehet, hogy az esküdtzékeknél, melyeknek bírái a népből sorshuzás, betű-rendsor, vagy más ehhez hasonló mód szerint választatnak, a kérdéses visszavethetésnek ezen intézvény természete szerint létezni kell. Bírák ítélnék itt a polgárnak élete és vagyona felül, kik a népnek különösen kijelentett bizodalma által személyesen a biráskodásra kijelelve nincsenek, kik a perbefogotthoz gyakran tökéletesen hasonló (pares) szomszédsági, és más legközelebbi viszonyokban állók; hányszor történhetik meg ezen biráskodás neme mellett, hogy a vak sorshuzás, vagy más előre nem látott rendsor olly bírakat állít a perbefogott eleibe, kik ellen törvényes kifogást nem tehet, vagy is okadás melletti visszavethetéssel nem élhet, és a kiket mégis különféle nagy részt épen polgári állapotuk egyformaságából, szomszédsági, és más közelebbi viszonyaikból eredett okoknál fogva, mint nem jó akaróját, viszálkodó szomszédját, vetélkedő társát stb. birájának nem kívánhat; illy helyzetben a visszavethetés valamint egy részről a perbefogottnak méltán követelhető megnyugtatóására szolgál, ugy más részről a visszavetett egyszerű polgárnak az intézet

természete szerint kisebbségére nincsen; az esküdtszékeknél a bírákban szükséges bizodalmat csak ezen az úton lehet elérni, és az annyira heterogän részekből alakított esküdtszéket mintegy választott bírósággá átalakítani.

De mind ez egészen máskép áll az állandó bíróságokra nézve. A büntető bíróságok nálunk a jelen országos Választmány javaslata szerint is felségsértés, hűtlenség és pénzverés eseteiben, a mennyiben ezekre nézve a királyi Tábla leendő a bíró — a felség — minden más büntetettre nézve pedig a nép által szabadon fognak választatni. Ezen állandó, a dolog természete, és folyvásti tapasztalás szerint a népnek jelesbjeiből szerkezendő bíróságokra nézve mind azon egyformasági, szomszédsági, stb. tekintetek, mellyek az esküdtszékeknél a visszavethetést igényelhetik, csak nem egészen megszűnnek; ugyanis igen kevés eseteket kivéve, mellyek az okadás melletti visszavethetés által teljesen biztosítva vagynak, legnagyobb részt a nép alsóbb osztályaiból származott bűnről vádlottak semmi olly viszonyban nem állanak bíráikkal, mellyen az ok nélküli visszavethetést alapítani lehessen, és így ezen egész rendelkezés állandó bíróságok mellett a vádlott igazságosan megkívánható biztosságára nézve egészen felesleges. De ellenben magára az állandó bíróságok intézvényére nézve az ok nélküli visszavethetés legkárosabb következésü lenne, és megfosztaná ezen intézvényeket azon hatástól, mellyet illy természetök elleni ki-nyövés nélkül a büntető igazság kiszolgáltatásában bizonyosan gyakorolnának. Állandó bíróságok, hogy céljuknak egészen megfeleljenek, a nép előtti — a bírák lelkiismeretességén, törvényes tudományán, bírói tapasztalásán alapúlt tekintély, testületi egység, és egymás iránti bizodalom, és tekintet nélkül fen nem állhatnak, és mi lessz az állandó bíróságnak ezen szükséges kellékeiből, ha a bírót vagy maga a vádlott tán csak azért, mert szigoru igazságos, vagy a mondottak szerint valóban minden ok nélkül, a leggyakoribb esetekben nem is maga, a bírákkal semmi legkisebb viszonyban nem álló vádlott, de annak cselszövényes (intrinsic) ügyvédje, vagy bujtatója fogja visszavetni, és ez által — bár mit mondjunk — egy törvényt-tudó, a bírói hiva-

talra előre elkészült, a nép jelesbjei közül származott bírónak — mert ilyenekből fognak az állandó bíróságok állani — vagy igazság szeretetét, vagy tudományát kétségbe hozni — fog-e ez a bíróság nép előtti tekintélyének fentartására szolgálni? vagy inkább nem fogja-e egészen mind ezen tekintélyt, mind a bírói testületekben szükséges egyetértést lerombolni, azokban — mert a bírák is emberek — az irigységnek, meg nem elégedésnek, cselszövénynek megunatkozásnak, s hivatalbeli hanyagságnak szétszedő magvát elhinteni, s ezek által az állandó bíróságokat — egyébiránti össze-szerkeztetésök szerint igen is hathatós, és célirányos befolyásuktól megfosztani. Ha az állandó bíróságokkal illy s ehhez hasonló — természetökkel egészen ellenkező tulajdonok köttetnek össze, akkor igen könnyen általlátható, hogy az állandó bíróságok más bírósági intézményekkel p. o. az esküdtszékkel az összehasonlítást ki nem állhatják. Minden polgári intézménynek megvagnak a maga lényeges tulajdoni, mellyek nélkül az fel nem állhat, és hathatós nem lehet; ha az intézményeket ezektől megfosztjuk, vagy még inkább, mint a jelen esetben — ellenkező attributumokkal ruházzuk fel, akkor ha céljukat veszítik, nem az intézményeknek, hanem ezen fonák adatékoknak leend hibája.

Hozzájárul a mondottakhoz még azon nem csekély körülmény is, hogy ezen a mondottak szerint felesleges, sőt káros visszavethetés által minden ok nélkül a bírácoknak szánt, s ez által a különben is nálunk nem épen könnyen előállítható köz költségnek mennyisége szaporodik.

Mind azon tekintetek, mellyek a visszavethetés tárgyában az állandó bíróságokra nézve közönségesen mondatnak, a királyi Táblára nézve is az sok egyformasága miatt különösen fenállanak, mert a kiket a fejedelemnek — kiben minden monarchiai elvek szerint a kormánya alatti nemzet javát előmozdítani ohajtó akarat főképen pontosúl — bizodalma hítt meg a bírói székre, azok iránt a nemzet is méltó bizodalommal viseltethetik, — annál kevésbé lehet tehát az országos Választmány többségének azon javallatában megnyugodni, mellynél fogva a vádlott a királyi Tábla tagjai közül tizenötöt vethet minden okadás nélkül vissza, a köz-

vádló pedig — ki is a királyi Tábla bírósága alatti vétségekben a királyi fiscus — ezen joggal viszont nem élhet, midőn a többi bírói törvényhatóságoknál a visszavethetési jog csak három bíróra szorítva, és a közvádlóra is ki van terjesztve. Ezen szembe ötlő különbség okául az hozatik fel leginkább, hogy itt nem a nemzet, de a fejedelem által választott bíróságról, a fejedelem személyét, vagy érdekét illető vétségekről van a szó, és így a vádlottnak a visszavethetés tágitása által nagyobb biztosságot kell szerezni — a közvádló királyi fiscusnak ellenben, ki szinte a fejedelem embere, s érdekeinek védlője, ezen jogot olly bírákra nézve, kiket tisztjökre egyenkint a fejedelem bizodalma emelt, megengedni felesleges, sőt ama legfelsőbb bizodalommal öszve nem férhető lenne.

De mind ezen okok — másokat ugyan is felhozni bajos volna — a javallott különbség megállapítására épen nem elegendők, és mind a fejedelem s nemzet közötti viszonytal, úgy a bírói hatalomnak függetlenségével öszve nem egyeztethetők — mert azon kívül — hogy azon vétkek — a felségsértés, hívtelenség, és hamis pénz-verés, mellyek felett a királyi Tábla bíraskodni fog, még az ellenkező értelemben lévők véleménye szerint is több olly tetteket foglalnak magokban, mellyek a fejedelem személyét, avagy érdekét nem illetik — hogyan lehet jól felfogott monarchiai elvek szerint a fejedelem személyét, annak hasznát, érdekét a nemzettől, annak hasznától, érdekétől elkülönözni — a polgári álladalom ezen formájában ezeket egymással ellentétbe tenni nem lehet. A ki a fejedelem személyét sérti, az mindnyájunknak egyező vélekedése szerint a legnagyobb büntetést követi el, melly nem csak a királynak személye, de még inkább a polgári társaság öszveállásának legerősebb köteléke ellen van intézve, és épen ezért minden monarchiai kormányzat formában élő nemzetek, ezen merény ellen a lehető legnagyobb büntetést határozták, a mint a jelen országos Választmány is ezen elvből indulva ki, a felségsértésre nézve a lehető legnagyobb büntetést javálja, és így magára a büntetettre nézve nem annyira a fejedelemnek mint a nemzetnek, a köznek érdeke forog fen. Nem áll továbbá azon feltétel is,

hogy a fejedelem által kinevezett [bírók épen bírói eljárásokra nézve a fejedelem parancsától, akaratjától függőknek nézethetnek, mert elméletileg vévén a dolgot, ha már kiki függésben lenni gyanítatik attól, kinek bizodalma, akarata által nyerte bírói tisztjét, igen bajosan lehetne elhatározni, melyik bírót kellessen függőbbnek tekintenünk — a fejedelem által állandó időre kinevezett, és rendes per útján kívül el nem mozdítható bírót-e, vagy a nemzet által csak bizonyos időre elválasztottat, és a népnek változó kedélye szerint elmozdítottat? De távol maradjanak ezen gyanúsítgatások, melyeket ha azokban kedvünket lelmi elég szerencsétlenek vagyunk, a polgári, sőt egyes házi társaságot képző minden egyénekre kiterjeszteni lehet — végső feloldozásával azon bizodalomnak, mely nélkül semmi polgári, vagy házi öszveköttetés fel nem állhat. Ha a népet — hogy a tárgyhoz közelebből szóljak — bíráival megelégedettnek, és így e részben boldognak kívánjuk tenni, gondolkodjunk előbb — mert a megelégedésnek valódi erős alapot kell tenni — a legeztszerűbb módról, mely által bíránk választatnak, azután helyheztessük azokba teljes bizodalomunkat, és terjesszük ezen bizodalomnak lelkét, — csak az által fog a népben ugyan, a bíróság iránti tekintély, magokban a bírói testületekben, és személyekben pedig az ön becs, helyzetökkel megelégedés, részrehajlatlanság, hivatalos buzgóság, és mind azon tulajdonok gyarapodni, és meggyökeresedni, melyek a bírói tisztet teszik, és ékesítik; lehetnek, és lesznek a legjobb választás módja mellett is esetek, melyekben vagy a népnek, és még inkább annak egy töredékének tév-utakra tért hibás véleménye, vagy a bíróságoknak kötelességökről hibás felfogás, vagy rossz szándék által is okozott eltérések, az első esetben ugyan alaptalan, a másodikban pedig alapos meg nem elégedést fog szülni a bírák iránt; de ha a bizodalom kötelékei már előre fel nem bontatnak, ha az institutiokra a kárhozat előre ki nem mondatik, ritkák lesznek ezen esetek, és csak annyiban előfordulók, mennyiben mind a nép, mind a bírák gyarló emberek — már pedig hogy a fejedelem által köztapasztalás szerint is a nemzet jelesebbjei közül kineveztetni szokott felsőbb

bíráknak választási módja, a monarchiai elvek szerint legcélrányosabb, azt mind hazánknak, mind minden monarchiai Statusoknak százados, sőt örökös szokása — mely a társaságos tetteken alapúlt életnek legbiztosabb útmutatója — bizonyítja — csak kövesse őket, és kétség sincs benne — hogy követni fogja továbbá is közbizodalom, mellynek birtokában — fenállásuk hosszas idejét tekintve, kevés kivételekkel eddigelé is valának, és mind ezen, úgy a többi bíróságokra nézve még könnyebbülni fog, és kellemesebbé leend a bírói tisztnek, hatalomnak lényeges, fő, s mindent magában foglaló tulajdona: a függetlenség. De ha ne talán valamely időszakban a szigorú, és nehéz bírói tisztnek ezen elevenítő elem ön hibája nélkül akár felülről, akár alúlról hibázna is, kétségbe kellene esnünk nemzetünkről, s annak jövődjéről, ha épen a bírói testületek, a népnek jelesbjei között annyi erőt fel nem tennénk, hogy ezen nem kedvező körülmény mellett is függetlenségét fentartani ne tudja. Vagynak az el nem aljasúlt emberben minden gyarlósága mellett is olly erők, és tulajdonok, mellyek az illy polgári erénynek teljesítését biztosítják — és épen ezen emberi méltóságnak tudata szülte a polgári társaságban egyesült emberekben azon bizodalmat, melly szerint legérdekesebb jogaiknak gyakorlását némelly kijelelt ember, s polgár-társaikra bízták — hogy — közelebb a fenforgó dolgot érdekelve — majd minden mivelt nemzetek, a bírói tisztet, hatalmat a mondottak szerint, úgy mint nálunk is választottat, és kinevezettet alkotmányos alap-törvényeink szerint a polgári társasági hatalom egyik fő alkotó részének, a többiektől függetlennek mondják, és tartják. Ezen — hogy úgy mondjam nagyba — az egész emberiségbe vetett bizodalom nélkül, bár melly viszonyait véve a társaságos polgári életnek, nem létezhet társasági öszveköttetés.

Mind ezeknél fogva — mennyiben a mondottak szerint az országos Választmány által javallatba hozott bíróságok — alkotó részeiknél fogva közönségesen, a kérdésbe lévő, hazánkban eddig ismeretlen, más bírói intézményből, az esküdtszékekről kölcsönözött okadás nélküli visszavethetési jogot épen nem igénylik, sőt ezen jog ama bíróságokat

csak természetes hatásukban hátráltatja, és gyengíti — azon kívül tetemes költség szaporítással is jár — a királyi Táblára nézve pedig különösen a visszavethetési jog kiterjesztésére felhozható okok meg nem állanak — ezen egész visszavethetési jognak a javallott büntető törvénykönyvből ki hagyása iránt közönségesen, — minden esetre pedig, — ha az általánosan megálapíttatna — ezen jognak a királyi Táblára nézve egy részről javallott kiterjesztése, más részről pedig a vádló királyi fiscust véve, azon jognak megszorítása ellen ezen separatum votum adatik.

Gr. Nádasdy Leopold Komárom vgye örökös
és valóságos fő Ispánya m. k.

Lányi Imre Ung Megyei Főisp. m. k.

Hertelendy Ignác Toront. Megye Főisp. m. k.

Bezerédy Miklós m. k. Veszprémi Kanonok.

Gyurcsányi Gábor m. k.

Busán Herman m. k.

Klobucsarich Károly m. k.

9 %.

Különvélemény azon katonai személyeknek büntető bíróságára nézve, kik valamely polgári hatóság alá tartozó személyekkel bűntársaságban vannak.

Miután a büntető törvénykönyv 1-ső fejezetében 2-dik §. értelmében, — kivéven egyedül ön személyeikre nézve azon katonai egyéneket, kik valósággal katonai szolgálatban állanak — Magyarországnak, s az ahhoz kapcsolt részeknek minden lakosai, és így a határőrségeik, valamint a nyugalmazott tisztek és katonák a büntetőtörvénykönyv szabályai alá tartoznak; és habár a büntető törvény rendszeres kidolgozásával megbízott országos Választmánynak lényeges feladatai közé, és a haza érdekében tartozónak lenni véljük

arra főképp figyelmezni, hogy Magyarországnak és ahhoz kapcsolt részeknek, bár mely sorson és renden lévő polgára a hazai törvények oltalma alatt létezzen és ezen alkotmányos elv szerint a valósággal katonai szolgálatban álló katonák is egyedül katonai fegyelemre nézve lehetnének a katonai törvények alatt; — de miután ez uttal el nem hárítható akadályok ezen katonáknak egyéb büntetteire a hazai törvények alá vételére czélszerű javallat készítését nem engedték, — addig is, míg ezek iránt, az összes törvényhozás a fenálló törvények szellemében hihetőleg intézkedni fog — multhatlanul szükségesnek találtuk, legalább azon katonai személyeket, a kik valamely elkövetett büntettnél a polgári renden lévő büntettekkel mint büntársak vagy bűnsegédek állanak, az ország többi lakosaira javallott büntető eljárás s törvénykönyv szabályai alá rendelni.

Az országos Választmány ezen az ország Rendei által ő Felsége előtt is több ízben szorgalmazott kívánatot szintén helyesnek találván, meghagyta ugyan a büntető eljárás kidolgozásával megbízott Alválasztmánynak, hogy egyedül azon esetekre, a midőn szabadsággal haza bocsátott katonai személyek büntársak vagy bűnsegédek lennének, ezek iránt a miképpen történendő büntető eljárást is javaslatába befoglalja, — elkészítvén az Alválasztmány a büntető eljárási javallatot, de abból a fentemlített büntársak iránti eljárást, azon okbul kihagyta, mivel a katonák jelenlegi állásuknál fogva e tekintetben czélszerű javallatot készíteni lehetségesnek nem találta, — mely nézetét az Alválasztmánynak, a többség elfogadván, a tárgyat elmellőzte. Ezeknél fogva nehogy ezen — az igazság kiszolgáltatására igen szükséges eljárás, valamint az előforduló esetekben minden tekintetben megkívántató egyenlő bíróság, és a hazai törvények értelmében leendő elítélés, — a büntetőtörvénykönyv kidolgozásával megbízott országos Választmány által épen e helyen minden szó nélküli elmellőzése — annak idejében az ország kívánata és jogai ellenére könnyen használható okúl szolgálhasson, — alólírtak, eziránti meg nem egyezsüinket nyilvánítani, és mind azon katonai személyeknek, kik valamely elkövetett büntettnél a polgári renden lévő bűn-

tettesekkel mint bűntársak vagy bűnsegédek állanak, az ország többi lakosaira megállapítandó, büntető eljárás, és törvénykönyv szabályai alá vételét, az ország Rendei figyelmébe ajánlani, hazafiui kötelességnek tartottuk.

Költ Pesten Martius 11-kén 1843.

<i>G. Zichy Ödön</i> m. k.	<i>Palóczy László</i> m. k.
<i>G. Pejacsevich János</i> m. k.	<i>Olgyai Titus</i> m. k.
<i>Deák Ferencz</i> m. k.	<i>Foghtüy János</i> m. k.
<i>Klauzál Gábor</i> m. k.	<i>Fábry István</i> m. k.
<i>B. Eötvös József</i> m. k.	<i>Pázmándy Dienes</i> m. k.
<i>B. Wenckheim Béla</i> m. k.	<i>Dubraviczky Simon</i> m. k.
<i>Bezerédy István</i> m. k.	<i>Pulszky Ferencz</i> m. k.
<i>Hertelendy Miksa</i> m. k.	

10 %.

Különvélemény az egyházi személyek rendőrségi kihágásainak bíróságára nézve.

A rendőrségi eljárás 17-ik szakaszában azt javasolja az országos Választmány többsége, hogy minden bár mely hitvallású papok, kivétessenek a rendőrségi bírósági ítélő hatalma alól, s ha valamely rendőrségi kihágást követtek el, a szükséges vizsgálat ugyan megtétessék ellenök, sőt tettenkapás esetében le is lehessen őket tartóztatni, de kihágásaik felett egyházi bíróság ítéljen.

Alólirottak az országos Választmány többségének ezen javaslatát elfogadhatónak nem tartjuk. Ha valahol, tehát éppen a rendőrségi kihágások eseteiben multhatatlanul szükséges fentartani azon elvet, hogy a territorialis bíróság hatósága alól a polgárok egyes osztályai ki ne vétessenek, mert a jó rendet s közbiztosságot fentartani lehetetlen, ha szigorúan meg nem tartatnak a rendőrségi szabályok, s a ki azokat megsérti, személy válogatás nélkül, rögtön meg nem

fenyítetik. Már pedig ha az országos Választmány többségének említett javaslata elfogadtatnék, s a papok által elkövetett rendőrségi kihágások felett, csak az egyházi bíróság ítélhetne, a területiális bírósági hatóság elve, melyet egyébkint az országos Választmány többsége is általánosan elfogadott, tetemes csorbát szenvedne: az illető megyei s városi hatóságok kénytelenek volnának a tőlök gyakran távol eső egyházi bíróságok hatalmát felszólítani, s a kihágás bebizonyítására szükséges tanúknak néha sok mértőföldnyi távolságra kellene az ítélő bírósághoz utazni, mindezek pedig sok nehézséggel, terhes költségekkel, és tetemes idővesztéssel volnának összekötve, oly annyira, hogy midőn más polgárok hasonló rendőrségi kihágások tüstént megfenyítetnének, az egyházi személyek ellen több hónapok mulva lehetne csak végrehajtani a törvények büntető rendeletét. Vannak pedig oly rendőrségi szabályok, melyeknek megszegésénél, a fenytetésnek illy halasztása a polgárok általános elégtelenségét vonhatná maga után, s valóságos rendbontást és a közbiztosságnak megzavarását okozhatná. De figyelmet érdemel még azon körülmény is, hogy midőn az egyházi személy által elkövetett rendőrségi kihágásban polgári állapotú személyek is részesek, minthogy ezek felett az illető területiális bíróság ítél, vagy azon bíróság előtt kell velők az egyházi személyt is mint bűntársat szembe állítani, s akkor az, a mit országos Választmány többsége az említett javaslat által el akart távoztatni, hogy t. i. az egyházi személy nyilvánosan, s a népnek botránkozására, kihágásról vádolva, polgári bíróság előtt álljon, még is meg fog történni, vagy pedig a szembe állításnak kell elmaradni, s ez gyakran az eljárás törvényes rendével, és az igazság kiszolgáltatásának elveivel, egyenesen ellenkeznék. Továbbá

A büntető eljárásról készült javaslatban az országos Választmány maga is megállapította már azon elvet, hogy a büntettek minden eseteire nézve a rendes büntető bíróságok hatósága alatt legyenek az egyházi személyek is, a mezey rendőrség körében elkövetett kihágásokra nézve pedig a törvény világos rendelete veti őket a rendőrségi bíróságok hatósága alá. Miért kellene tehát épen csak az ezen javas-

latba foglalt rendőrségi kihágásokra nézve kivételt tenni, s e részben azon elvtől, melyet a büntettek nézve maga ezen országos Választmány is megállapított, a mezei rendőrségre nézve pedig a törvény is már kimondott, lényegesen eltérni? Azt fogja talán mondani valaki, hogy ezen kivételt az egyházi rend tekintetének fentartása teszi szükségessé. Véleményünk szerint azonban, senkinek tekintetét nem sértetheti az, hogy az ország rendes bíróságainak törvényes hatósága alá tartozik, mert minden polgár a közállománynak hatalma alatt áll, a törvényes bíróságok pedig a közállomány nevében s a közállomány megbízásából gyakorolják a bírói hatalmat. Hiszen az országnak minden köztisztviselője, s a legmagasabb hivatalban álló férfiak is, a rendes bíróságok hatósága alá tartoznak a nélkül, hogy e miatt tekintetök csorbulást szenvedne, miért kellene tehát attól épen csak az egyházi rendet féltetni? Ha csorbát nem ejt az egyházi személyek tekintetén az, hogy büntettek eseteiben, felettök is a rendes büntető bíróságok fognak itélni, ha le nem alacsonyítja őket az, hogy a mezei rendőrségi bíróságok hatósága, törvénytörvény szerint az ő kihágásaikra is kiterjed, tekintetök bizonyosan nem lesz inkább veszélyeztetve, ha egyéb rendőrségi kihágások eseteiben is a rendes bíróságok hatósága alatt állanak. — De nem is volna czélszerű eszköz az egyházi személyek tekintetének emelésére az olly törvény, mely őket rendőrségi kihágásaik bíróságára nézve a többi polgárok felett némileg kiváltságos állapotba helyeztetné. Mert ha látják a polgárok, hogy az egyházi személy ellen nehezebb a törvény rendeletét végrehajtani, s hogy azt az általa megsértett törvénynek súlya rögtön utól nem érheti, bizonyosan kedvetlen érzéssel fognak tekinteni az illy kiváltságra, és tán azon személyre is, kinek a törvény ilyen kiváltságot adott, sőt gyakran megtörténhetik az is, hogy midőn az egyházi bíróság a rendőrségi kihágásról vádolt egyházi személyt talán törvénytörvény szerint minden büntetés alól felmenti, minthogy az egyházi bíróság eljárása nyilvános nem lesz, s az a vádbeli kihágás elkövetésének helyétől távol esik, kételkedni fognak a polgárok a kimondott ítélet igazságában s hajlandók lesznek a vádlottnak feloldozását

felekezeti részrehajlásnak tulajdonítani; ez pedig az egyházi rendnek tekintetét bizonyosan nem emeli. Végre mint-hogy az országos Választmány többségének javaslata szerint, az illető rendőrségi hatóságnak hatalma volna a rendőrségi kihágást elkövető egyházi személy ellen vizsgálatot tenni, sőt azt a tettenkapás esetében le is tartóztatni, gyakran megtörténne az, hogy a rendőrségi hatóság az ekképen letartóztatott egyházi személyt, kihágása bebizonyodván, őrizet alatt küldené el megítélés végett a gyakran távolabb eső egyházi bíróságnak, ez pedig mind a vádlottra nézve terhesebb, mind az egyházi rendre lealacsonyítóbb, s általában sokkal botránkoztatóbb volna, mintha a territorialis rendőrségi bíróság a letartóztatott felett azonnal ítélné.

Mind ezeknél fogva tehát, alázatos véleményünk az, hogy az egyházi személyek a rendőrségi kihágásokra nézve se vétessenek ki a territorialis bíróság hatósága alól.

Költ Pesten Martius 11-én 1843.

Klauzál Gábor m. k.

B. Wenckheim Béla m. k.

Zoltán János m. k.

B. Eötvös József m. k.

Bezerédy István m. k.

Hertelendy Miksa m. k.

Pulszky Ferencz m. k.

Palóczy László m. k.

Olgyay Titus m. k.

Gr. Pejacsevich János m. k.

Foghtüy János m. k.

Fábry István m. k.

Deák Ferencz m. k.

Pázmándy Dienes m. k.

Dubraviczky Simon m. k.

Meg kell szakítanunk az országos választmány jelentésének közlését. A börtönügyet tárgyzó codex-javaslat és nagyon terjedelmes mellékletei, valamint a választmányi jegyzőkönyvek a második kötetre maradnak.

Lenyomatjuk azonban, a chronologikus sorrend megszakitásával, a bünvádi eljárás II. javaslatát, melyet a Karok és Rendek esküdtszéki alapon dolgoztattak ki.

Ide helyezzük e javaslatot az előbbivel közvetlen tárgyi rokonságánál fogva, hogy ez által is könnyítsük a két tönek egybevetését és együttes tanulmányozását. Az első javaslatnak törvényhozási önálló jelentősége különben is csak átmeneti jellegű volt, mivel a munkálatot a Karok és Rendek elvetették.

Azon körülmény, hogy az 1843-iki javaslatok 1865-iki kiadása csak az első eljárási javaslatot közölte, tévedésre adott okot. Mindenki az elsőt idézi mint véglegest. E félreértés eloszlatásához is hozzá kívánunk járulni, midőn a két javaslatot egymás mellé helyezzük.

Megjegyezzük még, hogy a II. javaslat eddig egyedül az országgyűlési Irások közt jelent meg (III. kötet 216. sz.).

A büntető eljárás II. (esküdtszéki) javaslata.

I. FEJEZET.

A büntető eljárásról általában.

1. §. Minden büntettek ezen törvénykönyvben megállapított eljárás alá tartoznak.

2. §. Büntettek miatt a jelen törvénykönyvben megállapított eljáráson kívül háborgatni, s a bíróság által a büntető törvények szerint kimondott ítélet nélkül büntetni senkit nem szabad.

3. §. Büntető keresetet csak a közvádoló indíthat. A büntett által okozott kár megtérítésére vagy sérelem orvoslására polgári keresetjoga van mindenkinek, ki a kárt vagy sérelmet szenvedte.

4. §. A polgári kereset, a büntetővel egyszerre ugyan azon büntető bíróság által elítélendő.

5. §. A polgári keresetrőli lemondás, vagy a sértett féllel egyezés a büntető keresetet meg nem akasztja.

6. §. A melly esetben azonban büntető keresetet csak a sértett félnek panaszára indíthatni, azokban a büntető kereset azonnal megszűnik, mihelyt a sértett fél a bepanaszoltal megegyezett. Végitélet után ellenben a szabott büntetés alól az elítéltet semmi egyezés föl nem mentheti.

7. §. A vádlott halála a büntető keresetet megszünteti. Az okozott kár vagy sérelem iránti polgári kereset a meghalálozottnak örökösei ellen, a polgári bíróság előtt fenmarad; ha azonban a vádlott ellen halálakor már el volt határozva a vád alá vétel: akkor a kár vagy sérelem

felett, a közvádlónak fölperessége mellett, még pedig a tény kérdésében az eskütt-bíróság, a polgári kereset ügyében a magányjogi szóbeli per szabályai szerint a büntető törvényszék ítél.

II. FEJEZET.

A büntető hatóságokról, és az eljárási személyzetről.

8. §. Büntető hatóságot a magyar szent korona alatt gyakorolnak:

1. A vármegyék.
2. Jászok és Kunok kerülete.
3. Hajdú kerület.
4. Kővár vidéke.
5. Túrmezeje.
6. Fiume városa és kerülete.
7. Bukkari városa és kerülete.

8. Törvénybe igtatott sz. kir. városok, nevezetesen: Bakabánya, Bártfa, Bazin, Bólabánya, Besztercze, Breznóbánya, Buda, Debreczen, Eperjes, Esztergam, Győr, Károlyváros, Kassa, Kézmárk, Kis-Marton, Kaproncza, Karpona, Komárom, Körmöcz, Kőszeg, Kőrös, Libetbánya, Lőcse, Módor, Nagybánya, Nagyszombath, Pest, Pozsega, Pozsony, Rust, Selmecz, Sopron, Szabadka, Szeben, Szakolcza, Szathmár-Némethi, Szeged, Székes-Fejérvár, Szent-György, Temesvár, Trenchin, Ujbánya, Ujvidék, Varasd, Zágráb, Zeng, Zólyom, Zombor.

9. Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városok.

10. A Szepesi XVI városok.

9. §. Az elkövetett büntettek nyomozására és elítélésére illető hatáskörüikben köteleztetnek:

- a) A bűnvizsgáló bírák.
- b) A közvádlók.
- c) A vád- és ítélő eskütszékek.
- d) Az ítélő bírák.

III. FEJEZET.

A bűnvizsgáló birákról.

10. §. Bűnvizsgálatot tesznek:

a) Megyékben a kerületi szolgabíró, vagy eskütt és pedig vagy együtt, vagy külön ugyan, de azok egyikének ellenőrsége alatt, kik e végre megválasztatnak.

b) A Jász-Kún kerületben az illető község főbirája vagy rendszeresített helyettese és egy jegyző.

c) A Hajdu-kerületben a város hadnagya vagy rendszeresített helyettese, és egy jegyző.

d) Kővárvidéken a kerületi szolgabíró és egy hites ülnök.

e) Túrmezején egy táblabíró, és kapitány.

f) Fiume városában a rendőri bíró (judex politiae) és egy jegyző; kerületében hat évről hat évre, a választás rendsora szerint kiküldendő egy törvényszéki bíró és egy jegyző.

g) Bukkari városában a rendőri bíró és egy jegyző; kerületében, melly két járásra fog osztatni, járásonkint hat évről hat évre a választás rendsora szerint kiküldendő egy törvényszéki bíró és egy jegyző.

h) A szab. királyi: úgy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban a város kapitánya és egy jegyző, melly városban pedig kiterjedése és népességéhez képest több bűnvizsgáló birákra volna szükség, a városi közgyűlés a várost két vagy több kerületekre osztandja, és egyet a kapitánynak kijelelvén, a többiek számára, hat évről hat évre a választás rendsora szerint egy-egy törvényszéki bírót és egy-egy jegyzőt fog kiküldeni, kik kerületekben kapitányokéhoz hasonló hatósággal bírnak.

i) A Szepesi XVI városokban az illető város kapitánya és egy jegyző.

11. §. Bűnvizsgáló birói tisztet az arra választott egyének, megyékben, csak azon járásnak kerületeiben viselhetnek, melly járásban állandó lakásuk van.

12. §. Jelen törvény kihirdetése után legfőlebb négy

hónappal, minden vármegye közgyűlésileg annyi kerületre fogja járásait elosztani, mennyi szolgabírája vagy, kik eskütt bírótársaikkal illető kerületeikben a bűnvizsgálat törvényes és gyors végbevitelért felelősek. Azon megyék, melyekben a bűnvizsgáló bírák munka köre annyira növekednék, hogy erejüket a pontos eljárás felülhaladná, a szolgabírák és esküttek szaporítását a kir. Helytartótanács útján a kimutatandó szükséghez képest szorgalmazhatják.

13. §. A Jászok és Kunok, továbbá a Hajdúk kerületeiben a bűnvizsgáló bírák a nevezett kerületek belszerkezetéről szóló illető T. és T. törvényczikkely rendelete szerint választatnak.

Hol a körülmények szükségessé teszik, a megyék felhatalmaztatnak évenként több olly alkalmas férfiakat választani, kik az illető járásban, vagy kerületben vagy ennek kisebb szakaszaiban a szolgabíró, vagy eskütt által megkerestetvén, választásukkor leteendő hit alatt a bűnvizsgálatnál jelenlenni, s minden iratot a bűnvizsgáló bíróval aláírni tartoznak.

14. §. Kővár-vidéken a bűnvizsgáló bírák a fenálló szokás szerint fognak választatni.

15. §. Túrmezején is a bűnvizsgáló bírák a fenálló szokás szerint választatnak.

16. §. Fiume és Bukkari városokban és kerületekben a bűnvizsgáló bírák, a nevezett városok és kerületek belszerkezetéről szóló illető T. és T. törvényczikkely rendelete szerint fognak választatni.

17. §. A szabad királyi: úgy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban a bűnvizsgáló bírák, a nevezett városok belszerkezetéről szóló T. törvényczikkely rendelete szerint választatnak.

18. §. A Szepesi XVI városokban a bűnvizsgáló bírák az említett városok belszerkezetéről szóló illető T. törvényczikkely rendelete szerint fognak választatni.

19. §. A bűnvizsgálati bíró visszavetésének helye van a következő esetekben:

a) Midőn a bíró a vádlottal vagy a sértett féllel oldalágon negyedik foku atyafiságban vagy sógorságban van.

b) Midőn a bíró olly tetteket követ el, vagy olly nyilatkozásokkal él, melyeknél fogva a fenforgó ügyben elfogultságát s részrehajlását föltehetni.

c) Midőn a vádlottal vagy sértettel személyes ellenségeskedésben áll.

d) Midőn a vádlottnak vagy a sértett félnek ügyvédje volt, vagy egyébkint szolgálatában állott.

e) Midőn a kérdéses ügy elítélésében más bíróságnál részt vőn, vagy azzal mint eljáró tisztviselő, már előbb foglalkodott.

f) Midőn azon ügyben mint tanu vagy műértő kihallgattott, vagy ki fog hallgattatni.

20. §. Visszavetési joggal mind a közvádló, mind a vádlott élhet.

21. §. Midőn bűnvizsgálati bíró ellen tétetik kifogás, ennek törvényszerűsége felett a törvényhatóságbeli büntető-törvényszék ítél, s ha a visszavetésnek helyét találja, a hatóságbeli bűnvizsgálati bírák közül tüstint másat rendel.

22. §. Ez ítélet ellen sem fölebbvitelnek, sem más törvénykezési orvoslatoznak nincs helye.

23. §. A bűnvizsgáló bírák azon vádlottnak, ki ellen bűnvizsgálatot hajtottak végre, sem vád alá vételében, sem elítélésében részt nem vehetnek.

IV. FEJEZET.

A közvádlókról.

24. §. A közvádlás kötelessége a következő büntettek-nél, ugymint:

a) A felségsértés.

b) Hütlenség.

c) A király személye elleni sértő kifejezések eseteiben a szent korona ügyvédét, ezen előszámlált büntettek-nél pedig minden egyéb büntettek-nél az illető törvényhatóságnak tiszti ügyész-i hivatalát illeti, mely fő- és alügyészekből áll. Ha némely törvényhatóságokban a tiszti ügyészek munkaköre annyira növekednék, hogy a pontos eljárás erejüket felülhaladná, tiszti ügyészeik számának szaporítását az illető

törvényhatóságok a kir. Helytartótanács útján, a kimutatandó szükséghez képest szorgalmazhatják, és ez a szükség esetében nem tagadtatik meg.

25. §. Közvádloi tisztet csak az viselhet, ki:

a) 24-ik évét már betöltötte.

b) Másoknak magányos szolgálattal lekötelezve nincs.

c) A szokott ügyvédi vizsgálaton kívül jelen törvénykönyvből a főgazitószerk által megvizsgáltatott. E végett magát ennél, rendes ügyvédi oklevelének előmutatása mellett bejelenti, ez pedig a jelentkezetteknek a büntető törvénybeni tudományát szóval és írásban szoros vizsgálat alá veendi, és arról a jártasoknak bizonyság-levelet adand.

26. §. A közvádlok a megyékben a főispán által, polgári állapotra való tekintet nélkül, kijelelték közül a közönségesen egybegyülekezett KK. RR. szabad szavazataikkal választatnak, és a többi köztisztviselőkkel együtt a törvényes időszakasz szerint előforduló tisztválasztás alá esnek.

27. §. A Jászok és Kúnok, mint szinte a Hajdúk kerületében is, a közvádlok a főispán által, polgári állapottai tekintet nélkül kijelelték közül, a nevezett kerületek belszerkezetéről szóló illető T. törvényczikkelyek §§-ai szerint fognak választani.

28. §. Kővár vidékén a közvádlok a közgyűlés által eddigi szokás szerint választatnak.

29. §. Túrmezején is a közvádlok eddigi szokás szerint fognak választatni.

30. §. Fiume és Bukkari városokban és kerületekben, továbbá a szabad kir. ugyszinte Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban a közvádlok, a nevezett törvényhatóságok belszerkezetéről szóló illető T. törvényczikkelyek §§-ai szerint fognak választatni.

31. §. A Szepesi XVI. városokban a közvádlok, az említett városok belszerkezetéről szóló T. törvényczikkelyek §§-nak rendelete szerint választatnak.

32. §. A közvádloi hivatalnak tisztválasztási időközben megüresedett helyei, megyékben Kővárvidékén és Turmezején a fenálló szokás szerint: a Jász-Kunok s a Hajdúk kerületeiben pedig; továbbá Fiume és Bukkari városokban

s kerületekben, a szabad királyi, mint szinte Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban is, a mind ezeknek belszerkezeitekről szóló illető T. törvénycikkelyek §§-ai szerint fognak betöltetni.

33. §. A főigazítószerékhez mindenik közzvádlió hivatalra az országgyűlés által három törvénytudó egyed ajánltatván, ezek közül a közzvádliók ő Felsége által, a Büntetőtörvénykönyv I. Rész LIV. Fejezetének értelmében elmozdithatlanul neveztetnek ki.

34. §. A közzvádlió soha vissza nem vettethetik, azonban hivatalos foglalatosságaiban eljárni képtelen:

a) Azon esetekben, melyekben a bíró is a IX-ik Fejezet 102. 103. §§-oknál fogva bíráskodni képtelen.

b) Midőn a közzvádlió a vádlottal oldalágon a negyedik fokú atyafiságban vagy sógorságban van.

c) Midőn azon ügyben, mint tanu, vagy műértő kihallgattatott, vagy ki fog hallgattatni.

Ezen esetekben az illető közzvádlió köteles a fenforgó ügyet a közzvádlió-hivatal olyan tagjának átadni, kire ezen esetek nem alkalmazhatók.

35. §. Ha azonban ezt nem tevén, az eljárásba beereszkednék, a feleknek joguk van erről a büntetőtörvény-szeréknek s illetőleg a főigazgatószeréknek jelentést tenni, melyek a panaszt alaposnak találván, az ügyet a közzvádlió hivatal más tagjára bizni kötelesek. Egyszersmind a közzvádlió a feleknek a büntető törvényszerék s illetőleg a főigazgatószerék ítélete szerint kárpótlással tartozik.

36. §. Ez ítéletektől sem felebbvitelnek, sem más törvénykezési orvoslatoknak nincs helye.

V. FEJEZET.

A vádeskütszerék szervezetéről.

37. §. Minden törvényhatóságban egy vádeskütszerék állittatik.

38. §. Az I. Rész I—LVI. Fejezeteiben körülírt minden büntetteknél a perbefogás kérdésében az illető vád-

eskütszék határoz, mely mindig 13 tagból álland. Végzés hozatalra mind a 13 tag jelenléte megkívántatik.

39. §. Az eskütszékek szerkesztése végett a törvényhatóságokban küldöttség által, polgári állapotra nem tekintve össze fognak iratni, minden év Junius és Julius havában, a törvényhatóságban lakó mind azon egyének, kik életkoruknak 21. évét már meghaladták, és évenkénti 100 fr. tiszta jövedelemmel bírnak. Kik 60-ik évökön túl vannak, csak azon esetben hagyatnak ki, ha e végből a küldöttségnél bejelentik magokat.

40. §. Azonban bár annyi jövedelmök nem volna, s életkoruknak 24-ik évét nem töltötték volna is be, ez összeírásba beigtatandók.

1. A nyilvános oktatók és segédek.
2. Magyar tudós társaság tagjai.
3. Bölcsészet, törvény és orvos tudományok tudorai és okleveles sebészek.
4. Hites ügyvédek és mérnökök.
5. Községek jegyzői.

41. §. Ellenben ez összeírásba semmi esetre nem vétethetnek föl:

- a) Az egyházi személyek.
- b) Szolgálatbeli és nyugdíjazott katonák.
- c) Birák és közvádlok.
- d) Szolgák, napszámosok és írástudatlanok.
- e) Kik ép értelemmel bírnak ugyan, azonban nem látnak vagy nehéz hallásuak.

42. §. A küldöttség által benyújtott ezen összeírat az augusztusi közgyűlésben felolvastatván, annak jegyzői aláírással hitelesítendett nyomtatott példányai közül egy vagy több, még pedig a következő évnegyedes közgyűlés előtt legalább 40 nappal, megyékben az első alispán, kerületekben és Kővár-vidéken a főkapitány, Túrmezején a gróf által minden községnek megküldetik; a szabad királyi, és Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban pedig a polgármester által egy vagy több közhelyen legalább 14 napra kitétetik nyilvánosság és a végett, hogy kiki megtehesse észrevételét mind az iránt, ha valakinek be kellett volna irattatni, de

kihagyatott, mind az iránt, ha olyan iratott be, kinek törvény szerint nem volt szabad beirattatnia. Ez észrevételek a következő évnegyedes közgyűlés előtt legalább 28 nappal megküldendő az első alispánnak, s illetőleg a főkapitánynak, grófnak, polgármesternek, ki azoknak tartalmát az illetőkkel 14 nap alatt közleni tartozik. Ez utolsó évnegyedes közgyűlésen a fenforgó nehézségek fölött, a beadottak szerint, minden esetre végzés hozatik, s az esküttek névkönyve, a legközelebbi Január 1-én kezdődő egy évre, betürendben megállapittatik.

43. §. Ugyan e közgyűlésben, az összeírott személyeknek egyenlő papir szeletekre jegyzett nevei egyenkint tekercsbe hajtván, ezek egy edénybe tételnek, melyből a közgyűlési elnök, a helybeli körülményekhez alkalmazott törvényhatósági határozat szerint, megyékben, kerületekben s Kővárvidéken legalább 52, Túrmezején s városi törvényhatóságokban legalább 39 s mindenütt legfelebb 104 tag választatik szabadon és ezek lesznek a vádesküittszéknek tagjai a legközelebbi egy évben. Akkinti elosztályozásuk pedig, hogy mindenik osztály 13 esküttből álljon, egy küldöttség által határoztatik el, mellynek hivatalvesztés terhe alatt megjelenni köteles tagjai megyékben az első alispán elnöksége alatt, a másod alispán, a büntető törvényszék elnöke és ülnökei, öt választott táblabíró, a főjegyző, valamennyi főszolgabírák és a közvádolóhivatal első tagja; a Jász-Kún kerületben a főkapitány, elnöksége alatt, az alkapitány, a büntető törvényszék elnöke és ülnökei, a kerületi kapitányok és főbírók, a főjegyző és a közvádoló hivatal első tagja; a Hajdú kerületben, az elnöklő főkapitány; továbbá két alkapitányon, a főjegyzőn és közvádoló hivatal első tagján kívül, a törvényszéki köz- és közigazgatási táblabírák; Kővárvidéken a főkapitányon kívül, ki elnöklő, az alkapitány, főjegyző, minden szolgabírák, s a közvádoló hivatal első tagja; Túrmezején, az elnöklő gróf és alispán, a kapitány, főjegyző és a közvádoló hivatal első tagja; Fiume és Bukkari város kerületekben a fő- vagy alkapitány elnöksége alatt, a főjegyzőn és a közvádoló hivatal első tagján kívül az öt igazgatási bíró; a szabad királyi, és Arad, Eszék, Felsőbánya

s Pécs városokban a polgármester elnöksége alatt a főbíró, kapitány, tanácsbeliek, közbírák, a főjegyző és a közbíró-hivatal első tagja; a Szepesi XVI. városokban a főkapitány elnökön kívül, az alkapitány, a törvényszéki fő- és közbírák, a közigazgatási táblabírák, főjegyző és a közbíró-hivatal első tagja. Szavazatok egyenlőségének esetében az elnöke eldöntő erővel bír.

44. §. A vádeskütszéki ülés előtt tiz nappal az első alispán, s illetőleg főkapitány, gróf, s polgármester írásban tartozik meghívni, az osztályok egymás utáni rendsorozata szerint, minden illető esküttet. De ha ki azért hivatnék meg később, mivel valamelyik a már meghívottak közül nem jöhetését levél által bejelenté, ez esetben: mi a meghívólevélben világosan említessék meg, a tiz nap hiánya nem elég ok az elmaradásra. Ha a meghívó levél az illető eskütnök személyesen nem adathatik ált, a helybeli bíró köteles elfogadni, ki azt az eskütnök haladék nélkül átadni tartozik; azonban a tiz nap lefolyása előtt bármikor érvényesen átadhatja. Szabad kir. ugy Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városok, s Fiume és Bukkari város kerületek törvényhatóságaiban, ha a meghívólevél az illető eskütnök személyesen nem adathatik ált, az két tanu jelenlétében akár családja s cselédei egyikének átadathatik, akár ezek távollétében lakának ajtajára szögeztethetik.

45. §. Ha valamelyik az illető osztálybeliek közül nem jöhetését jelenti, a következő osztálybeliből mindig a sor szerint elsőbb hivatassék meg.

46. §. Ha az összejött esküdtek nincsenek teljes számmal, azok, kik megjelentek, a legkorosb elnöksége alatt, az esküdszéki képességgel bíró helybeli egyének közül szabad választással egészítik ki magunkat, és így akkor is, ha később az ülések folytában bár mi okból megfogyatkoznak. Kiegészítés előtt e választáson kívül semmi végzést nem hozhatnak. Ki lévén egészítve, az eskütt-bírószági terembe kijönnek, s a büntető törvényszék előtt, nyilvános ülésben a hitet valamennyien letevén ismét saját szobájokba vonulnak s magok közül előljárót s felolvasót szótöbbséggel választván, tanácskozásaikat megkezdik. Ha a sorbeli, de elkéssett eskütt

az ülések folytában megjelenik, a választott mint annak helyettese, az épen akkor tárgyalás alatt lévő pörben hozandott határozat után tovább bíraskodni nem köteles.

47. §. Melly eskütt vagy meg nem jelent, vagy megjelen ugyan, de idő előtt s engedelem nélkül távozott el; 100 ftig büntetetik. E kérdésben s a 14 nap alatt beadható mentségek helyessége fölött maga az eskütszék vagy ha ez a 14 nap előtt eloszlott volna, a legközelebb összeülendő eskütszék ítél. Eltávozásra engedelmet, oknál fogva, szinte maga az eskütszék adhat.

48. §. Ki melly ügyben mint tanu, műértő, tolmács vagy fél jelen meg, az ugyan abban, a 13 eskütt közé nem, mint szinte a vádlottal bezárólag második foku atyafiságban vagy sógorságban lévő sem alkalmaztatik. Egyébiránt vádeskütszéknél a visszavetésnek helye soha nincs.

49. §. A vádeskütszék tagjai üléseiket, naponkint mind addig folytatják, mig az elejökbe terjesztett minden bünvizsgálati ügyekben végzést nem hoztak; de eloszolhatásuk ekkor is csak a büntető törvényszék által, a teremben, mondathatik ki. Ha nincs előttök ügy, hanem egy vagy más ok miatt várakozniok kell, üléseiket, a büntető törvényszék engedelmevel, legfőlebb három napra elhalaszthatják. Együttlétekre naponkint 2 forint dijt kapnak.

50. §. Ki melly évben a vádeskütszék tagja, azon évben egyszersmind az ítélő eskütszéknek tagja nem lehet.

51. §. A vádeskütszék tagjai az esküt teszik le:

»Én NN. esküszöm az élő Istenre stb. hogy minden előmbé terjesztett adatot lelkiismeretesen és gonddal megvizsgálók; vélem, kedvezés, gyűlölség vagy más személyes tekintetek miatt, igazságtalanul, vád alá senkit nem állítok, sem az alól fel nem oldozok, hanem teljesitem kötelességemet az igazság szava s lelkiismeretem sugallása szerint. A mint ekképen cselekszem, Isten ugy segíjen engem is«

VI. FEJEZET.

Az ítélő eskütszék szerkezetéről.

52. §. Minden törvényhatóságban egy ítélő eskütszék állittatik.

53. §. Az I. Rész I—LVI. Fejezeteiben körülirt minden bünteteteknél, a tény kérdésében, az illető ítélő eskütszék ítél, melly mindig 12 tagból álland. Ítélethozatalra mind a 12 tag együtt léte kívántatik.

54. §. Az V-ik Fejezet 39, 40, 41, 42 §§-ai szerint készített névkönyvből vétetnek az ítélő eskütszék tagjai is.

55. §. Miután az V-ik Fejezet 43. §. szerint a közgyűlésben a vádeskütszék tagjai megválasztattak, folytatólag utána, a törvényhatóság határozata szerint legalább 120 és legfőlebb 240 tag választatik, és ezek lesznek az ítélő eskütszéknek tagjai a legközelebbi egy évben. Akkinti elosztályozásuk pedig, hogy mindenik osztály 30 esküttből álljon, az érintett 43-ban kijelölt küldöttség által határoztatik meg.

56. §. Ki egy évben akár vád-, akár ítélő eskütszék tagja volt, az a következő egy évben semmiféle eskütszék tagja lenni, akarátja ellen, nem köteleztetik.

57. §. Az V-dik Fejezet 44 és 45 §§-ának rendeletei az ítélőeskütszék tagjaira nézve is megtartandók.

58. §. Az első alispán s illetőleg a főkapitány, gróf, polgármester a meghívott esküttek névsorát, az ülések megkezdése előtt öt nappal, a büntető törvényszék elnökének megküldeni tartozik.

59. §. Ha az összejött esküttek nincsenek 30-an, azok kik megjelentek, a legkorosb elnöksége alatt az eskütszéki képességgel bíró helybeli egyének közül szabad választással; szavazatuk egyenlőségének esetében pedig ugyan azok közül kor-elnökük általi sorhuzással, egészitik ki magokat, s így akkor is, ha később az ülések folytában, bár mi okbul, megfogytakoznak. Ha a sorbeli, de elkésett eskütt az ülések folytában megjelenik, a választott, mint annak helyettese, az épen tárgyalás alatt lévő perben hozandott határozat után, tovább bíraskodni nem köteles. Előljárót magok közül,

minden ügynél ujra, szótöbbséggel, mindig akkor választanak, midőn az esküt már letették; szavazatok egyenlőségének esetében előljáró az lesz, ki a meghívott soros osztályban sor szerint első.

60. §. Melly eskütt vagy meg nem jelent, vagy megjelent ugyan, de idő előtt s engedelem nélkül távozott el, 100 frtig büntetethetik. E kérdésben s a 14 nap alatt beadható mentségek helyessége fölött is a büntető törvényszék ítél. Eltávozásra engedelmet, oknál fogva, szinte azon törvényszék adhat.

61. §. A büntető törvényszék elnöke a meghívott ítélő-esküttek névsorát, két nappal az ügy fölvétele előtt mind a közvádlóval, mind a vádlottal közölni tartozik.

62. §. A kitűzött napon, s minden ügyben külön, még az ülés megnyitása előtt, de a közvádló, a vádlott, ennek védője és az esküttek jelenlétében, a törvényszék elnöke az eskütteket a törvényhatóságbeli elnök által megküldött névsorozat szerint egyenkint felszólítja. A mint egyenkint történik a felszólítás, a szerint utána egyenkint kell történni a visszavetésnek is, előbb a közvádló, aztán a vádlott nyilatkozván. Mihelyest, mindig sort tartva, 12-re megy a vissza nem vetett esküttek száma, az ítélő eskütszék tüstint alakitottnak jelentetik. Ezután következik az eskütétel.

63. §. A közvádló 6-ot, a vádlott 10-et vethet vissza okadás nélkül, sőt ez esetben a visszavetés okát kijelenteni nem is szabad.

64. §. Ha a vádlottak többen vannak, sem vethetnek 10-nél többet vissza okadás nélkül. A visszavetés külön vagy együtt s mikép gyakorlása iránt szabad értekezniök s egyezkedniök. Ha nem tudnak megegyezni, köztük rendet sors-huzás szab, s egyenkint mindenik vethet vissza, míg a törvényes szám ki nem merittetik. Melly eskütt egy által visszavetett, az minden vádlottra nézve visszavetettnek tekintetik.

65. Ha a közvádló olly törvényen alapítja vádját, melly tiz vagy több évi rabságot rendel s vádlottak többen levén, a visszavetés iránt meg nem egyezhetnek, mindenik kívánhatja, hogy a többiektől elválasztatván, külön eskütszék ítéljen fölötte és ez esetben egész visszavetési joggal bír.

Ez elválasztás kérdésében a büntetőtörvényszék tüstint s végképen ítél.

66. §. Oknál fogva mind a közvádoló, mind a vádlott a visszavetést a 67. §-ban körülírt kiegészítés után is, határozatlan számig gyakorolhatja. Törvényes okok csak azok, melyek a 19. §. és 34. §-ban foglaltatnak. Az előadott okok törvényszerűsége felett a büntetőtörvényszék azonnal és végképen ítél.

67. §. Ha a visszavetések folytában legalább 7 eskütt maradt, a megmaradottak, szobájokba vonulva, az eskütt-képességgel bíró helybeli egyének közül szabad választással egészítik ki magokat; ha 7 sem maradt, ugyan a helybeliek közül a törvényszék elnöke sorshuzással tölti ki a 7-et s ezek magokat választással egészítik ki.

68. §. Ki melly ügyben mint tanu műértő, tolmács vagy fél jelen meg, az ugyan abban a 30 eskütt között, melly még visszavetés alá kerülend, nem hagyathatik meg. Helyébe más az 59 §. értelmében választatik.

69. §. Hosszabb pörben, melly több napig tarthat, a törvényszék elnökének joga van, vissza nem vetett esküttek közül, a 12-én felül legfőlebb kettőt fölesketni, kik a pör-folyamra figyelni tartozván, s mint a többiek kérdéseket s megjegyzéseket tehetven, helyét elfoglalják azoknak, kik az ülések folytában megbetegednek. Ha kettőnél több helyettesítésnek szüksége állana elő, a per a meghívott esküttek közül újra alkotandó eskütszék előtt újra kezdődik.

70. §. Az ítélőeskütszék tagjai üléseiket naponkint mind addig folytatják, mig minden kész bűnperek elejökbe nem terjesztettek. Az 49. §-nak egyéb rendeletei az ítélő-eskütszékre is alkalmazandók.

71. §. Az ítélő eskütszék tagjai ezen esküt teszik le:

»Én NN. esküszöm az élő Istenre stb. hogy a pörnek egész folyamára lelkiismeretesen figyelmezek, s félretévének kedvezést, félelmet, gyűlölséget és minden személyes tekinteteket, egyedül az előadandó vád és védelem összemért erősségei és okai nyomán, Istennek igazsága és saját belső meggyőződéseem szerint igazán szabadon és becsületesen ítélek. Isten úgy segéljen engemet is.«

VII. FEJEZET.

A büntetőtörvényszék szerkezetéről.

72. §. Minden ítélő eskütszék mellé, a törvény alkalmazása végett, s egyszersmind a rendőri bíróságokra nézve főlebbviteli ítélőszékkül törvényhatóságokint egy állandó bíróság állittatik.

73. §. Áll ez: egy elnökből, négy ülnökből és szavazattal nem bíró egy vagy több jegyzőből, kik mindnyájan rendes fizetést huznak, s a törvényszék helyén tartoznak lakni állandóan. Ítélethozatalra három bírótág jelenléte kívántatik meg.

74. §. Ezek mindenütt az illető választók által, három évre választatnak. E végből megyékben a főispán, kerületekben s Kővár-vidéken a főkapitány, mindenik üres helyre, polgári állapotra nem tekintvén, törvénytudó egyéneket a törvények értelmében tartozik kijelölni. Túrmezején, a szabad királyi, és Arad, Eszék, Felsőbánya és Pécs városokban a választók kijelelés nélkül, de szinte csak törvénytudó egyének közül választhatnak. Elnökül azonban csak olyan jeleltethetik ki s választathatik el, ki a büntetőtörvényszéknél ülnöki, közvádlói, bünvizsgálat-bírói vagy jegyzői hivatalt legalább 5 évig folytonosan viselt.

75. §. Elnöki és ülnöki hely mindig csak rendes választás által tölthetik be; ellenben a jegyzői hivatalnak időközben megüresedett helyei a 32. §. szerint betöltendők.

76. §. Törvénytudónak az tekintetik, ki a 25-dik §. c) pontja szerint a szokott ügyvédi vizsgálaton kívül, a főigazítószerk által a büntetőtörvénykönyvből is szorosan megvizsgáltván, ebbeli tudományáról bizonyáglevelet nyert.

77. §. Mind a közvádló, mind a vádlott részéről a bírák visszavetésének helye van azon esetekben, melyek a 19. §. és 34. §-ban foglaltatnak. E kérdésben maga a törvényszék s végképen ítél: az ítélettől folyamodás a főigazítószerkre csak a pörbeli végítélet után, azonban a végrehajtás előtt történhetik.

78. §. A birói visszavetés írásban történik, melyet a vádlott az elnöknek az ülés előtt 24 órával tartozik beadni. De épen ezért, ha a törvényszéken nem mind annak rendes birói fognának ülni, erről a szabad lábon volt vádlott megjelenésekor, az elzárt pedig a határidő előtt két nappal értesítessék.

79. §. Midőn a visszavetésnek maga a törvényszék helyét találja, ugyanazon hatóság polgári törvényszékének birái közül helyettest maga választ.

80. §. Ha a visszavetésnek az elnökre nézve találtatott helye, s nem elnök helyettesítik, az ülnökök közül az összes hivatal évek szerint legidősb fog elnöklelni.

81. §. Birói, közvádloi s jegyzői hivatalba léptekor a szokott birói s illetőleg közvádloi jegyzői esküt letenni mindenki tartozik. Mig valaki az összes birói s illetőleg közvádloi, jegyzői hivataalkörben marad, bár állást s helyet változtat, hivatalos esküt újra tenni nem tartozik.

82. §. Közvádlo s jegyző biróvá soha nem helyettesíthetetik.

83. §. A büntető törvényszék szakadatlanul tartja üléseit.

84. §. Minden büntető törvényszék a Felségtől külön pecsétet nyer, mely alatt hivatalának körében az illetőkkel közvetlenül levelez.

85. §. E törvényszék alsóbb hivatalnokai, a folyamodók közül, a törvényhatóság közgyűlésében, az I. R. LIV. Fej. értelme szerint elmozdithatlanul választatnak.

86. §. Az ítélő eskütszék s a büntető törvényszék együtt véve esküttbiróságnak neveztetik.

VIII. FEJEZET.

A főigazítószerkezetéről.

87. §. Ha a törvényes formák a büntető egész eljárásban bármikép megsértetnének, vagy a büntető törvény szabálya valamelyik esetre a törvényszék által hibásan alkalmaztatnék, ennek megigazítása, mint szinte a perujítás törvényességének megítélése végett, a szent korona alatt lévő

valamennyi büntető bíróságnak fölibe, Pesten, egy főigazítószék állittatik.

88. §. Áll ez egy első, egy második elnökből, tizenegy ülnökből, két vagy több jegyzőből, kik a 76. §. szerint törvénytudó s mindenek helyre az országgyűlés által ajánlott három egyedek közül, ő felsége által az I. R. LIV. Fej. értelmében elmozdithatlanul, s polgári állapotra minden tekintet nélkül neveztetnek ki s rendes fizetést kapnak és a szék helyén tartoznak lakni állandóan. Ítélethozatalra a bírák közül kilencz tag jelenléte kívántatik meg.

89. §. Mind a közvádoló, mind a vádlott részéről a bírák visszavetésének a 19. §. és 34. §-ban körülírt esetekben helye lévén, e kérdésben a főigazítószék végképen ítél.

90. §. Ha a visszavetésnek helye találtatván, a megmaradtak közül a törvényes kilencz szám ki nem telnék, a főigazítószék helyettest az egész királyi ítélő udvar ülnökei és a büntető törvényszékek elnökei közül maga választ. De ki mint törvényszéki elnök valamely ügyben ítél, ugyan abban a főigazítószéknél mint helyettes soha nem ítélhet.

91. §. Ha a visszavetésnek az elnökökre nézve találtatott helye, az ülnökök közül az összes hivatal-évek szerint legidősb fog elnöklenni.

92. §. A 81. 82 §. rendeletei ide is alkalmazandók.

93. §. A főigazítószék szakadatlanul tartja üléseit.

94. §. Ő Felségétől saját pecsétet nyer, melly alatt hivatalának körében az illetőkkel közvetlenül levelez.

95. §. Az alsóbb hivatalnokai, a folyamodók közül, a főigazítószék által az I. R. LIV. Fejezet értelmében elmozdithatlanul neveztetnek ki.

IX. FEJEZET.

A birói illetékről.

96. §. A büntettek vizsgálata és elítélése, a vádlott polgári állapotának különbsége nélkül, a külföldieket is ide értve, azon büntető hatóságot illeti, melynek kebelében a büntett elkövetett; kivétetnek:

a) Külső szövetségekhez tartozó egyének büntetnei, melyek a nemzetek közti jog szabályai alá esnek.

b) A köztisztviselők hivatalbóli visszaélései, melyek fölött, ha a tisztviselő megyei, városi, kerületi vagy túrmezei, az illető megye, város, kerület vagy Túrmező ítélőszéke, minden egyéb köztisztviselő hivatalbeli visszaélései esetében azon hatóság törvényszéke ítél, melynek kebelében lakik.

97. §. Ha valaki két vagy több büntető hatóságban, vagy azoknak közös határszélén elkövetett, — nem különben ha az egyikben elkezdett, a másikban bevégzett büntettek-ről vádoltatik; — továbbá ha vizsgálatközben kiviláglik, hogy a vizsgálat alatt lévő büntetett kívül, más törvényhatóságban más büntetett követett el, ezen hatóságok közül az léssen kirekesztőleg az illető, melyben a bűnvizsgálat idő szerint előbb megkezdetett.

98. §. Ha a megkezdett eljárásból nem az eljáró, hanem más büntető hatóság kebelében elkövetett büntett világoznék ki, a további eljárást az illető hatóságra kell átszállítani.

99. §. A büntető hatóságnak a büntettesre nézve megállapított illetősége a bűnsegédekre is kiterjed, ha bár azoknak tettei más büntető hatóságban követtettek is el.

100. §. Különböző büntető hatóságok s bíróságok közt az illeték iránt fenforgó bármi kérdések, a közvádló vagy a vádlott kívánatára, a főigazítósékre tüstént fölterjesztetnek, melly minden más nemű ügynek félretételével, fölöttök haladék nélkül határoz. Időközben a hatóságok s bírák azon eljárási lépéseket folytatják, melyek veszély nélkül nem halaszthatók.

101. §. Külföldön elkövetett, és az I. Rész 5, 6, 7 §-nál fogva büntetés alá kerülő büntettek iránt, azon büntető hatóság az illető, melynek kebelében amaz egyén állandó lakást von; ha pedig állandó lakása nincsen, az hol ideiglen tartózkodik.

X. FEJEZET.

A biráskodási képtelenségről.

102. §. A bíró azon esetekben, midőn felesége, habár tőle elvált volna is, vagy menyasszonya, vagy olly személy vádoltatik, ki vele, vagy ezekkel egyenes ágon bár melly fokban (a fogadott és gyám gyermekek is ide értetvén), oldalágon pedig a harmadik fokig bezárólag atyafiságban vagy sógorságban van, — nem biráskodhatik.

103. §. Nem biráskodhatik továbbá akkor sem, midőn az elkövetett büntett által a bíró maga, vagy felesége, vagy menyasszonya, vagy fogadott és gyámgyermekai, vagy olly személyek közvetlenül sértettek meg, vagy vallottak kárt, kik hozzá vagy feleségéhez a 102. §-ban kijelelt atyafiságban vagy sógorságban állanak.

104. §. Illy biráskodási képtelenség esetében, ha a közvádlo vagy a vádlott részéről kifogás nem tétetnék is, a bűnvizsgáló bíró a fenforgó ügyet tartozik azon legközelebbi s ugyan azon hatóságbeli bűnvizsgáló bírótársának átküldeni, ki a vádlott személlyel hasonló összeköttetésben nincsen: a büntető törvényszék s főigazítószerk bírái pedig e körülményt az illetőszéknek, mellyhez tartoznak, bejelentvén, ezeknél a helyettesítésre nézve a 79. 80. 90. 91. §§-sok szabályai fognak megtartatni.

XI. FEJEZET.

A bűnvizsgálatról.

105. §. A bűnvizsgálat mind a tényálladéknak megállapításával, mind a tettes felfödözésével, és minden nyomós körülmények bebizonyításának ollyképeni előkészítésével foglalkodik, hogy mind ez írásban a vádeskütszerk elébe terjesztetvén, ennél fogva a tettes vád alá vonandónak, vagy nem vonandónak igazságosan ítéltethessék.

106. §. A bűnvizsgálat csak akkor történik, midőn a büntett iránt panasz vagy jelentés akárki által tétetik, vagy

az maga a bűnös által feljelentetik, vagy a bűnvizsgáló saját tudomására elkövettetett.

107. §. A panasz vagy jelentés mindenki által szóval vagy írásban történhetik; ha szóval, a tisztviselő írásba foglalja, -- mind a két esetben tartozik a panaszló vagy jelentést tevő azt aláírni, vagy keresztvonásával ellátni.

108. §. Egyedül a sértett fél panaszára tétethetik bűnvizsgálat mind azon esetekben, melyekre a jelen büntetőtörvénykönyv szerint csak a sértett fél panaszára van helye a közkeresetnek.

109. §. A panasz vagy jelentés mindig a bűnvizsgáló bíránál tétetik, azonban a többi büntetőhatósági tisztviselők, és így a helybeli előjárók is büntettekrelőli panaszt vagy jelentést akárkitől ugyan elfogadni, de azt nyomban az illető bűnvizsgáló bíróra átszállítani, addig pedig azon eljárási lépéseket megtenni tartoznak, melyek veszély nélkül nem halaszthatók.

110. §. Illy átszállításnak van helye akkor is:

a) Midőn a panasz vagy jelentés nem azon bűnvizsgáló bírák előtt történt, kik a fenforgó esetben az illetők.

b) Midőn a bűnvizsgáló bíró hivatalos foglalatosságán kívül az elkövetett büntettnak tanuja volt, és mint olyan fog kihallgattatni. Mind a két esetben azonban a bűnvizsgálók azon eljárási lépéseket megtenni kötelesek, melyek tisztvársaiknak a hely színén megjelenéseig, veszély nélkül nem halaszthatók.

111. §. Fölségsértés, hűtlenség, és a király személye elleni sértő kifejezések iránti jelentéseket mindenik tisztviselő, mihelyt azok a 106 és 107-ik §-ban érintett módon tudomására jöttek, minden további eljárás nélkül a közbejött irományokkal együtt a törvényhatósági közvádlónak, ez pedig a szent korona ügyvédének, mint ez esetekben közvádlónak azonnal bejelenteni tartozik.

112. §. Az illető bűnvizsgáló bírák, mihelyest valamely büntett a 106, 107 §-ban érintett módon tudomásukra esik, azonnal a hely színére kimenni, az elkövetett büntett valóságát megállapító körülményeket, vagy is a tényálladékokat nyomozni, a büntettet felvilágosító ismeretforrásokat

haladék nélkül fölkeresni, és mind a vád bizonyító jeleit, mind a vádlott védelmére szolgáló körülményeket egyenlő pontossággal kinyomozni tartoznak.

113. §. Ugyan azért mindenek előtt a birói szemlét, hol szükséges, műértők hozzájárulásával megtenni, az illető tanukat és a vádlottat kihallgatni, az okozott kárt megbecsülni és a törvény által kijelölt esetekben a vádlottat letartóztatni kötelesek. Midőn valóságos szolgálatbeli katonák ellen történik a bűnvizsgálat, a bűnvizsgáló bíró ez iránt legközvetlenebb felsőbb tisztét értesíteni köteles.

A.

A Szemléről.

114. §. A szemlét mind azon esetekben, midőn a büntett, vagy annak bármely körülménye által felvilágosítható, megtenni kell.

115. §. A szemle a bűnvizsgáló bírónak felügyelése alatt történik, ő jeleli ki azon tárgyakat, melyeket vizsgálat alá kell venni s mind azok iránt kérdéseket teszen, miknek megfejtését szükségesnek tartja.

116. §. Azon esetekben, midőn a birói szemlét a távol lévő bűnvizsgáló bírónak megérkezéseig veszedelem nélkül késleltetni nem lehet, a szemlének megtétele a helybeli előljárók kötelességévé tétetik; kik azonban erről a bűnvizsgáló bírónak tüstént jelentést tenni tartoznak, ezek pedig a hely színére érkezvén, a szemlét, mennyiben még szükséges és lehetséges volna, újra megteszik vagy folytatják.

117. §. Valahányszor a szemle alá veendő tárgy külön tudomány — vagy mesterségismeretet kíván, azt mindannyiszor az illető műértők hozzájárulásával kell megtenni.

118. §. A szemle megtételére rendesen két műértő szükséges, egy csak akkor elegendő, midőn a másodiknak megjelenéseig veszedelem nélkül a szemlét nem halaszthatni.

119. §. A bűnvizsgáló bírák illy szemle megtételére rendszerint a törvényhatóság szolgálatában álló műértőket

alkalmazzák, hol pedig illyesek nem lennének, vagy idő haladék nélkül meg nem jelenhetnének, a végre másokat is alkalmazhatnak.

120. §. Olly személyek, kiknek tanúsága ellen a fengőgő büntett esetében törvényes kifogást tehetni, ugyan azon büntett iránt a szemle megtételére mint műértők nem alkalmaztathatnak.

121. §. A műértők, mennyiben hű eljárásra eskü által lekötelve nem volnának, a szemle megtétele előtt a bñvizsgáló birák által megeskettetnek, hogy észrevételeiket hiven és tökéletesen s azokon alapuló véleményöket tudomásuk szerint lelkiismeretesen előadandják.

122. §. A szemle alá veendő tárgyak műértők által a bñvizsgáló birák s helybeli előljárók jelenlétében vizsgálatnak, kivéven azon eseteket, mellyekben a szemérem érzete s erkölcsi illedelem azoknak jelenlétét meg nem engedik.

123. §. Azon esetekben, midőn a műértők vizsgálata a vizsgálandó tárgyaknak bonczolásával vagy változtatásával jár, — ezen tárgyaknak, mennyiben lehet, csak egy része vétetik próba vizsgálat alá, a többi rész pedig változtatlan állapotban csatoltatik a jegyzőkönyvhez.

124. §. Észrevételeiket és vizsgálódásaik eredményét a műértők okokkal támogatott véleményökkel együtt a bñvizsgáló biráknak írásban nyujtják be. Midőn a törvényszék vagy eskütt-biróság előtt hallgattatnak ki, — véleményök, ha nem nyujtják be írásban, azonnal jegyzőkönyvbe igtatassék.

125. §. Ha ezen vélemény homályos, határozatlan, vagy épen tökéletlen; nem különben, ha önmagával vagy egyéb a vizsgálat folytán kiviláglott ténykörülményekkel ellenkezik, vagy ha a vélemény a kifejtett előtételekből nem következik: ezen nehézségek elhárítására a bñvizsgáló bíró vagy ujra hallgassa ki a műértöket, vagy másokat alkalmazzon.

126. §. Olly esetekben, midőn a két műértő által fölfedezett jelenségek, az általok vizsgált tényekre nézve egymástól lényegesen különböznek; a bñvizsgáló birák, hacsak lehetséges, a megtekintés vagy vizsgálat ismétlését ugyanazon vagy más műértők által elrendelik.

127. §. Midőn a műértők különböző véleményekre oszlanak, a bűnvizsgáló bírák vagy egy harmadikat alkalmazni, vagy a tárgyat más műértők véleménye alá terjesztetni kötelesek.

128. §. Az orvosi vélemény mindig a törvényhatóság rendes orvosának elébe terjesztetik, és ha ez az adott véleményhez; vagy többek esetében egyikhez sem járulna, az ország főorvosától kéretik vélemény.

129. §. Midőn a jelenségek oda mutatnak, hogy valaki erőszakos halállal mult ki, a helybeli előljárók ezen esetet a bűnvizsgáló bírának tüstént bejelenteni, ezek pedig a temetés előtt a holttestszemlét, vagy a szükséges holttestbonczolást megrendelni kötelesek; ha azonban a holttest már eltemetett, ez ismét kiásatik, és ha szükséges, felbonczoltatik.

130. §. A holttest, mielőtt felbonczoltatnék, olly személyeknek, kik a meghalálozottat ismerték, és a vádlottnak megismerés végett előmutatandó lészen, de a melly előmutatás ugy történjék, hogy minden kísérletek és vallomásra való rábeszélések (suggestio) lehetőségig elkerültessenek.

131. §. Ha ismeretlen a meggyilkolt, a holttestnek leírása az illető törvényhatóságban a bűnvizsgáló bírák által, az egész országban pedig a Helytartótanács és hírlapok útján közzé tétetik.

132. §. A holttestszemléhez vagy bonczoláshoz rendszerint két orvos vagy seborvos alkalmazandó, azon orvos vagy seborvos pedig, ki a meghalálozottat legközelebb gyógyította, e célra szinte meghivandó, mennyiben ez haladék nélkül történhetik.

133. §. Azon orvos vagy seborvos, ki a meghalálozottat gyógyította, véleményét külön nyilatkozásban adja a jegyzőkönyvhöz.

134. §. A véleményben megfejtendő azon kérdés: mi lett légyen eszközlő oka a bekövetkezett halálnak, nevezetesen:

1-ör. Valjon erőszakos halállal-e, még pedig valljon az észrevett sértések vagy bántalmak, s különösen mellyeknek következésében mult ki a meghalálozott?

2-or. Valjon a meghalálozott már ama sértések vagy bántalmak előtt nem volt-e meghalva?

3-or. Valjon nem olly közbenjött körülmény okozta-e a halált, melly a nem-veszedelmes sértéssel kapcsolatban nem volt?

135. §. Ha oda nyilatkozik az orvosi vélemény, hogy az észrevett sértések s bántások voltak a halál okai, még ki kell mondania azt is: mily természetűek s minőségűek a halálos sértések és bántalmak, nevezetesen:

1-ör. Valjon ollyan természetűek és minőségűek-e, hogy szükségkép és minden körülmények közt halált okoznak?

2-or. Valjon a sértés által eszközölt okok miatt következett-e a halál?

3-or. Valjon csak a sértettnek szokatlan testalkata, vagy különös állapota, vagy véletlen külső körülmények okozták-e halálát?

136. §. A bűnvizsgáló bírák, midőn némely körülmények további felvilágosítását szükségesnek látják, ezek iránti véleményadásra az orvost vagy seborvost felszólíthatják.

137. §. Midőn a bűnvizsgálati bíró idétlen szülés eszközése, vagy gyermekölés eseteiben a gyanúban forgó személynek testi megtekintését szükségesnek találja, erre egy bábát s a körülményekhez képest vele még egy szülészmesztert meghívni köteles.

138. §. Ha megmérgezés gyanuja forog fen, akkor a bűnvizsgáló bírák a gyanusoknak látszó állandékoknak egy vegytudós általi tudományos vizsgálatát, a felügyelő orvos hozzájárulásával rendelik el. Ha azonban a vizsgálat alá veendő állandék olly csekély mennyiségű, hogy ezen vizsgálatok által ugy fölemésztetnék, hogy további vegytani vizsgálatot tenni nem lehetne, akkor a rendes orvos mellé még két vegytudós alkalmazandó.

139. §. Ha a fenirt tudományos vizsgálat utján méreg nem találtatott, de a megmérgezés még is gyanítható, akkor az orvos a meghalálozott betegsége és halála jelenségeinél fogva az iránt adjon véleményt: valjon alkalmaztathatott-e méreg, és nevezetesen minemű méreg?

140. §. Testi sértéseknél a bűnvizsgáló bírák a sértettnek orvosi megtekintését azonnal elrendelik, s a sértettet, a mennyiben annak állapotja megengedi, haladék nélkül kihallgatják, úgy a körülményekhez képest a sértés elkövetésének helyén a bírói szemlét is megteszik.

141. §. Ha a sértett nem a törvényhatósági, hanem más orvos vagy seborvos által gyógyíttatná magát, akkor következő szabályok szolgálnak zsinórmértékül:

a) Az illy eljáró orvos a sértettnek állapotjáról s orvosi kezelésmódjáról pontos és részletes naplót tartozik vinni, és ezt minden harmadik nap a törvényhatósági orvos-sal közleni.

b) Illyetén esetekben, ha a sértett vagy hozzátartozói kívánják, vagy az illető köztisztviselő szükségesnek látja a törvényhatósági orvos vagy seborvos megjelenését, akkor ez mind a sértettet meglátogatni, mind pedig, ha az eljáró orvosnak gyógymódját nem helyeslené, azt is erről értesíteni, és ha nézeteiben az nem osztoznék, külön jegyzőkönyvbe igtatni; azt aláírni, és az eljáró orvossal is aláíratni köteles.

c) A törvényhatósági orvos a sértetten semmi olly működést nem tehet, melly ennek gyógyulását az eljáró orvos véleménye szerint akadályozhatná.

142. §. A bűnvizsgáló bíró mind azon eszközöket, melyekkel a büntett elkövettetett, vagy melyekről föltétethetik, hogy a büntett azokkal követtetett el, vagy annak elkövetésére voltak szánva, szóval mind azt elfoglalják, mi a fenforogó eset valóságának kiviláglására szolgálhat, és mind ezeket jegyzőkönyvbe beírván, egyszersmind természetökben is hozzácsatolják.

143. §. Ha valamelly irománynak kitől származása forog kérdésben, és valódisága kézírásokkal összehasonlítás által kinyomozható, akkor a bűnvizsgáló bíráknak olly irományok megszerzésére kell törekedniök, mellyek kétségtelenül a vádlott által irattak, még pedig mennyire lehetséges, ugyan azon időből valóknak, mellyből az összehasonlító iromány keletkezett. Illy irományok hiányában pedig, vagy különben is, ha szükségesnek látják, megkívánhatják a vádlottól, hogy saját kezével hosszabb próbairást tegyen előttök.

144. §. Ha idegen nyelven kelt irományoknak hiteles fordítása lenne szükséges, és ez az illető hatóságban nem eszközölhető, fordításuk a Helytartótanács útján szorgalmaztatik.

145. §. A szemlének megtétele és eredménye fölötti jegyzőkönyvet olly határozottan és részletesen kell szerkeszteni, hogy a szemle alá vett tárgyaknak tökéletes és hiv képét ábrázolja; miért is a jegyzőkönyvhöz rajzolatok, tervek vagy rajzlapok csatolandók, úgy a mértékek mekkorasága, a hely színének térsége, széle, hossza, távolsága meghatározottan és kétségbe nem vehető szabatosséggal kifejezendők.

B.

A házkutatásról.

146. §. Olly házakban, mellyek a közönség előtt mindig nyitva állanak, nevezetesen vendégfogadók, csapszékek és csárdákban, a bűnvizsgáló birák mindannyiszor rendelkezhetnek el házkutatást, valahányszor okuk van hinniök, hogy illy házban a nyomon űzőbe vett vádlott tartózkodik, vagy hogy abban akár a tettes felfödözésére, akár a büntett felvilágosítására szolgáló nyomokra akadhatnak.

147. §. A magát elrejtő vádlott házának vagy lakhelyének kutatása, akár bünszerző a felbojtó, akár bünszövetkező vagy bűnsegéd legyen, a vádlott föltaláltathatása végett elrendeltethetik akkor, midőn már elzárási, vagy letartóztathatási, vagy előállítási parancs adatott ki ellene.

148. §. A vádlott házának vagy lakhelyének kutatását a bűnvizsgáló birák még akkor is elrendelhetik, ha elegendő okuk van hinniök, hogy azon házban olly tárgyak találtatnak föl, mellyek a fenforgó büntett bebizonyítására, vagy a vádlott elmarasztalására szolgálnak.

149. §. Más személyek házait vagy lakhelyeit a bűnvizsgáló birák csak akkor kutathatják, ha valószínű, hogy a nyomon űzőbe vett vádlott ottan tartózkodik, vagy hogy abban az elkövetett büntett nyomaira akadhatni, vagy hogy azon házak tulajdonosai vagy lakosai olly tárgyak birtokában vannak, mellyek a tényálladékhöz tartoznak, s egy-

szersmind elegendő ok van hinniök, hogy azon személyek e tárgyakat később eltítkolhatnák. De ezen esetekben a bűnvizsgáló bírák a házkutatás tárgyát és okait megjelenésökkor előlegesen kijelelni kötelesek.

150. §. A házkutatás indító okait az ezt elrendelő tisztviselő mindenkor a jegyzőkönyvbe igtatni köteles.

151. §. A házkutatást a bűnvizsgáló bírák mindig személyesen, megyékben és Tur mezején a helybeli előljárók, más törvényhatóságokban pedig a képviselő testületből magok mellé vett *két* egyénnek jelenlétében teljesítik.

152. §. A vádlott házának vagy lakhelyének kutatásánál magának a vádlottnak, vagy ha ez távol van, családja egyik tagjának, és ha ez sem lehetne, a szomszédnak kell jelen lenni; — ezen szabály minden más személyre nézve is áll, kinek háza vagy lakhelye kutatás alá vétetik.

153. §. A házkutatást azon személynek, kinél történik, legnagyobb kiméletével kell végrehajtani, és kerülni mindent, mi a törvény által kijelelt célznak elérésére nem szükséges s mi a ház lakóit ok nélkül háborgatná.

154. §. A vádlott papirait vagy irományait a bűnvizsgáló bírák csak akkor foglalhatják el, midőn a vádlott olly büntetssel terheltetik, mellynek fölvilágosítására és bebizonnyítására az illy elfoglalásból nevezetes eredményeket várhatnak, és egyedül azon esetekben, midőn a vádlott már elzárattott, vagy ellene az elzárási parancs már kiadatott.

155. §. Ezen papirok vagy egyéb tárgyak, mellyeket a bűnvizsgáló bírák gondviselésök alá vesznek, külön borítékba takartatnak, vagy edénybe avagy zsákba tétetnek, és a két bűnvizsgáló bíró pecsétével ellátva, melly mellé az illető tulajdonos vagy helyettese saját pecsétjét is nyomhatja, a jegyzőkönyvvel együtt beküldetnek; a felbontás ezután a vádeskütszék előtt a vádlott jelenlétében történik.

156. §. A bűnvizsgáló bírák azon esetben, midőn a vádlott már elzárattott, vagy ellene az elzárási parancs már kiadatott, a vádlotthoz intézett vagy általa másokhoz irt leveleket lefoglalhatják és elolvashatják; egyszersmind a posta hivatalt a vádlotthoz intézett levelek kiadására fel szólíthatják, mire azonban fölhatalmazva nincsenek, ha az

elzárás a 210. §. értelmében az összebeszélés veszedelme miatt rendeltetett el.

157. §. Az ekkép lefoglalt leveleknek tartalmát, menyiben ez a fenforgó váddal összefüggésben nincs, a bűnvizsgáló bírák titokban tartják; midőn azonban közlése a bűnvizsgálatra károsan nem hathat, a levelek a vádlottnak, vagy annak, kihez intéztetének, eredetiben vagy másolatban átadatnak.

158. §. Midőn a lefoglalt levelek valamelly szökevény vádlottnak szólnak, ezek a 157. §. értelmében annak felhatalmazottával, és ha a történt felhatalmazásról a bűnvizsgáló bírák értesítve nincsenek, a vádlott családjának egyik tagjával közölnetnek. Ha illy személyek nem volnának, vagy ha ezek a közlött levelek elfogadásától vonakodnának, a bűnvizsgáló bírák ezen körülményt a levélírónak tudtul adni, és vagy a levelet visszaküldeni, vagy midőn ez a vizsgálati írot mányokhoz csatoltatik, őt a lefoglalásról értesíteni kötelesek.

159. §. Midőn a vádlott elzárására okok ugyan vannak, de az elzárási parancs vagy még nem, vagy csak összebeszélés félelméből a 210. §. értelmében adatott ki, a bűnvizsgáló bírák a 156. §-ban említett leveleket ugyan lefoglalhatják, de a vádlott vagy felhatalmazottjának akarata ellen föl nem bonthatják.

160. §. Illy esetekben a bűnvizsgáló bírák a történt lefoglalásról a vádlottat azonnal, — vagy midőn ez jelen nincsen, fölhatalmazottát, s ha a történt fölhatalmazásról értesítve nincsenek, a vádlott családjának egyik tagját értesíteni kötelesek.

161. §. Midőn a vádlott vagy helyettese a felbontást illy esetekben kívánják, a bűnvizsgáló bírák a 155. §-ban kijelelt szabályok szerint járnak el.

162. §. A bűnvizsgáló bírák szinte a 157. és 158. §-ban kijelelt szabályokat követni kötelesek, midőn a vizsgálat folyama alatt az elzárási parancs visszavétetett. Ellenben, ha az ítélőszék az elzárásnak helyet nem adott, akkor a lefoglalt levelek halasztás nélkül annak, kihez intéztettek, vagy a vádlottnak, vagy családjá egyik tagjának, vagy ezek hiányában a postahivatalnak visszaadatnak.

163. §. Az irományok s levelek kutatása a magány titkoknak legnagyobb kiméletével történik, s minden esetre csak azon irományokra szorittatik, melyek a fenforgó vádra nézve nyomadékkal birnak.

C.

A tanuk kihallgatásáról.

164. §. A bűnvizsgáló birák mindazon személyeket mint tanukat magok elébe rendelik, kik a közvádó, a sértett fél, a panaszló vagy mások által mint olyanok jeleltetnek ki, kiknek az elkövetett bűntetről, részeseiről vagy a vádra és védelmére szolgáló bármely körülményekről tudomásuk van.

165. §. A bűnvizsgáló birák kötelesek ügysiettetés, és költségkimelés tekintetéből, ha egyenlő hitelességgel és tényismerettel bíró több tanúk közt választhatnak, a közelebb lakónak adni elsőséget.

166. §. Minden tanuképen idézett személy megjelenésre köteleztetik, mennyiben azon személyek sorába nem tartozik, kik ezen kötelesség alól a jelen törvény által fölmentetnek.

167. §. Az idézésre meg nem jelenő tanúkat a bűnvizsgáló birák azonnal 15 frt birságra, vagy ha nem fizethetnek, három napi fogságra ítélik; sőt sürgetős esetekben ellenök előállítási parancsot is adhatnak ki. A meg nem jelenők nevei pedig jegyzőkönyvbe igtattatnak.

168. §. Midőn a megjelenő tanu törvényes ok nélkül vallomást vagy esküt tenni a birói megintés után sem akar; a bűnvizsgáló biró által azonnal büntetés alá vonatik, de a melly 50 forint birságot, vagy 10 napi fogságot felül nem haladhat.

169. §. Azon tanuk, kik betegség vagy gyöngeség miatt a bűnvizsgáló birák előtt meg nem jelenhetnek, lakásaikon hallgattatnak ki.

170. §. Ha a tanu más törvényhatóságban lakik vagy tartózkodik, idéztetését akkor a bűnvizsgáló birák az illető hatóság büntetőtörvényszéki elnökéhez küldik, ki felelet terhé

alatt a tanut idéztetéséről haladék nélkül értesíteni köteles. Ha pedig a tanu Magyarországon s a hozzákapcsolt részeken kívül lakik vagy tartózkodik, idéztetése a Helytartó-tanács útján eszközzendő.

171. §. Tanuképen akaratuk ellen ki nem hallgattathatnak: az atyafiak, és sógorságban lévők egyenes ágon, a gyámszülőket és gyámgyermekeket is ide értvén; testvérek és sógorok az oldalág második fokában; és a vádlottaknak hites társaik. Miért is a bűnvizsgáló bíró köteles ezen személyeket, midőn tanúság-tételre fölhivatnak, tanúság megtagadhatási jogukról értesíteni, mellyel ha nem élnének is, eskü alatt még sem hallgattathatnak ki.

172. §. Tanúságot nem tehetnek:

a) Papok, arra nézve, mi a gyónásban, vagy a papi hivattalal járó titoktartás szentsége alatt fedeztetett fel előttök.

b) Birák, mennyiben tanúságuk által hivatalos hallgatási kötelességöket megszegék.

c) Ügyvédek, arra nézve, miről tisztök teljesítése közben a vádlott által értesítették.

173. §. Olly esetekben, midőn a vádlott korábbi élete, erkölcsi tulajdoni s hírének ismerete különös figyelmet igényel, köteles a bűnvizsgáló bíró a helybeli előljárártól ez-iránt írásban bizonytságot kérni, és mind azon személyeket tanúkép kihallgatni, kik azon viszonyoknál fogva, mellyekben a vádlottal állottak, ezekre nézve legjobb értesítést adhatnak.

174. §. A tanuk idézésében, ha az írásba foglaltatik, csak akkor szükséges a bűnvizsgálati ügyet nyilván kijelelni, ha a bűnvizsgálat már meghatározott vádlott ellen van intézve. Egyéb esetekben elégséges azon általános megjegyzés, hogy az idézett tanu bűnvizsgálatban fog kihallgattatni.

175. §. Mindenik tanu, mind a két bűnvizsgáló bíró jelen és együtt létében külön külön hallgattatik ki; — a vádlott vagy egyéb tanuk, a szembesítés eseteit kivéve, jelen nem lehetnek.

176. §. Vallomását a tanú élőszóval teszi, miért is, ha szólani tud, egyáltalában nem szabad azt írásba tenni.

177. §. Vallomása előtt rendszerint mindenik tanú megesketendő.

Az eskü szentségére figyelmeztetés után esküszik: hogy az elébe adandó kérdésekre, félretévén gyűlölséget, kedvezést és minden személyes tekintetet, igazat mondand, és azt, mi a dologra tartozik, el nem hallgatja. Ha azonban a meg-esketés ellen a bíró előtt olly nehézségek forognának fen, mellyek azt nem javasolják, akkor a tanú, egyszerű intéssel, az igazság mondására szólíttatik föl, és csak akkor esket-tetik meg, ha utóbb a fenforgó nehézségek eloszlanak.

178. §. Ha a bírónak oka van kétkednie: vajjon nem maga a tanú követte-e el a büntettet, vagy nem részes-e benne? akkor mindaddig elhalasztatik a megesketés, míg a tanúnak további kihallgatása által, vagy egyébkint el nem oszlatik a kétség.

179. §. Tanuknak soha föl nem eskettetnek, hanem csak értesítés végett hallgattatnak ki a tizennégý éves kort még el nem ért személyek.

180. §. A tanu, miután megesketett, kereszt és vezetéki neve, születés és lakhelye, kora és vallása, állapotta s a vádlotthoz vagy sértett félhez és melly fokbeli atyafisága és sógorsága s több ollyan viszonyok iránt kérdeztetik ki, mely-lyek személyes hitelességének megítélésére szolgálnak.

181. §. Az ügy érdeme iránti kihallgatáskor a bün-vizsgáló bírák köteleességében áll:

a) hogy a kihallgatandó tanút a kérdéses tett körülményes és összefüggő elbeszélésére mindig felszólítsák;

b) hogy azt a beszédében előforduló hézagok pótlására, úgy nyilatkozata homályos helyeinek vagy ellenmondásainak felvilágosítására, illetőleg pedig elosztatására figyelmeztessék;

c) hogy a kihallgatandó tanút különösen tudomásának alapja, vagy is az iránt kérdezzék ki: ha vajjon az általa elbeszélteket öntudomásából meritette-e vagy csak másoktól hallotta?

d) hogy ha a kihallgatandó a dologra nézve magán kívül más alkalmas személyeket tudna, vele azokat is meg-neveztessék.

182. §. Az ekkép külön-külön tett és a jegyzőkönyvbe szóról szóra beigtatott nyilatkozat a kihallgatott tanú előtt felolvastatik, és ha akkor újabb észrevételek fordulnának elő, ezek magának a szerkezetnek változtatása nélkül utána iratnak; a kihallgatott tanú pedig ezen nyilatkozatot aláírni vagy a helyett keresztvonásával ellátni köteles, mit ha tenni nem akarna, arról a jegyzőkönyvben említés tétetik.

183. §. Midőn a tanú elébe személyek vagy dolgok megismerés végett terjesztetnek, azoknak pontos leírására, és minden megkülönböztető jeleik előadására előlegesen felszólítandó. Ollyan esetekben továbbá, hol a tévedés vagy csalódás legkisebb gyanujától tarthatni, még ezen felül köteleességében áll a bűnvizsgáló bírónak, a megismerendő személlyel vagy dologgal egyetemben, a tanu elébe még más, ahhoz a fő megismertető jelekben hasonló személyeket vagy dolgokat is, ha lehetséges, előállítani, hogy az illetőt közülök önmaga kiismerje.

184. §. A vádlott a tanukkal akkor szembesíttetik, ha ezek olly körülményeket vallottak, melyeket a vádlott állandóul tagad vagy máskép ad elő; továbbá akkor is, midőn a vádlott önvédelmére kívánja, hogy az ellene lévő tanú vele szembesíttessék.

185. §. Azon személyek, kik tanúságot a 171. §. értelmében önakaratukból tettek, a nélkül, hogy arra kötelesek lettek volna, a vádlottal nem szembesíttethetnek, ha csak ez maga nem kívánná.

186. §. Midőn a tanuk vallomásai egymással tetemesen ellenkeznek, akkor erre nézve köztük is helye van a szembesítésnek, még ha a tanuk azok sorába tartoznának is, kik a 185. §. szerint a vádlottal nem szembesíttethetnek.

187. §. A tanuk rendszerint külön-külön szembesíttetnek egymással, vagy a vádlottal; azonban a vádlott több személlyel is szembesíttethetik egyszerre, ha a bűnvizsgáló bíró azt látná, hogy a vádlott ez által előbb birathatik az igaznak mondására.

188. §. Szembesítés alkalmával az egymással szembeíttett személyek, minden egyes körülmény iránt, melyre nézve egymástól eltérnek, egymás ellen szembe hallgattat-

nak ki; és az ekkép tett kölcsönös feleletek azon rendben, melyben történtek, jegyzőkönyvbe ígtattatnak.

189. §. A tanu mindig azon nyelven hallgattatik ki, melyet legjobban beszél, s ha azt a bűnvizsgáló bíró nem értené, a kihallgatás a 234. §-ban megállapított mód szerint történik.

190. §. Tanu kihallgatás vagy szembesítés alkalmával a kihallgatott, vagy szembesített személyek magok viseletét illető és hitelességök megítélésére nyomadékkal bíró körülmények a jegyzőkönyvben megemlítendők.

191. §. A bűnvizsgáló bírák mind azon személyeket, kik az elkövetett bűntett által kárt vallottak, káruk becsüjének előadására felszólítják, és ez iránti nyilatkozásukat, ha írásba foglalják, a jegyzőkönyvhöz melléklík, ha pedig szóval teszik, szórul szóra abba ígtatják, és azokat mind a két esetben a nyilatkozó kárvallottak aláírásaikkal vagy keresztvonásaikkal ellátják. Midőn ellenben a kárvallott vagy hozzátartozói távollét, betegség vagy más akadályok miatt ez iránt nem nyilatkozhatnának, vagy midőn a vádlott, kivel nyilatkozatuk mindig közöltetik, vagy magok a bűnvizsgáló bírák, ebben meg nem nyugodnának, akkor az okozott kár becsüje vagy a bűnvizsgáló bírák, vagy ezek jelenlétében, ahhoz értő legközelebbi, megesketendő személyek által történik, és a becsülevél általok aláírva a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

D.

A vádlott ellen kibocsátandó megjelenési, előállítási, letartóztatási és elzárási parancsokról.

192. §. A bűnvizsgáló bíró a vádlottat kihallgatás végett egyszerű megjelenési parancs által idézi maga elébe, kivéve a 197-ik §-ban előforduló eseteket.

193. §. Az idézés rendszerint írásba foglaltatik, de ha az idézendő a hely színén vagy annak szomszédságában tartózkodik, az idézés egyik helybeli előljáró vagy törvényhatósági szolga által szóval is történhetik.

194. §. Ha ezen parancsolatra az idézett meg nem jelenik, azonnal előállítási parancs adatik ki ellene.

195. §. Ezen előállítási parancs rendszerint írásban adatik ki, kivévn ha a késedelem veszéllyel jár, vagy ha a kóbort kell előállítani.

196. §. Az előállítási parancs a végrehajtónak kötelességévé teszi, hogy a nevével, lakhelyével, vagy ha ezek ismeretlenek volnának, másképen kifejezett vádlottat, az ellene fenforgó vád iránti kihallgatás végett, az idéző bíró elébe hozza, s abban egyszersmind a helybeli előjáróknak meghagyatik, hogy szükség esetében a parancs végrehajtására segédkezeket nyujtsanak.

197. §. Előállítási parancs előleges idézés nélkül kiadathatik:

a) Minden olyan büntettről vádlott ellen, mely két évi rabságnál nagyobb büntetést vonhat maga után;

b) Olly vádlott ellen, kinck megszökésétől vagyontalansága miatt félni lehet, és ki a bűnvizsgáló bírák által kihallgatott legalább két tanu vallomásánál fogva valamelly büntett elkövetéséről vádoltatik.

198. §. Tettenkapási esetekben a bűnöst mindenki letartóztathatja, de őt késedelem nélkül egyik vagy másik bűnvizsgáló bírónak, vagy a helybeli előjáróknak átadni köteles. Tettenkapás pedig az, midőn a büntett elkövetésén valaki rajta éretik, vagy azok által, kik rajta érték, nyomon űzőbe vétetik.

199. §. Letartóztatási parancs kiadathatik:

a) Midőn valaki magát önkényt valamelly büntett elkövetéséről vádolja, mely két évi rabságnál nagyobb büntetést vonhat maga után.

b) Midőn valamelly személy ellen, kihallgatása közben, erős gyanú támadt, hogy a büntettet elkövette, vagy hogy benne részt vett.

c) Midőn szökés veszedelme forog fen.

200. §. Letartóztatási parancs adathatik ki továbbá azon esetekben, midőn az előállítási parancs következtében, az idéző bíró elébe hozott vádlott nem hallgattathatik ki azonnal; a kihallgatásnak azonban, mihelyt csak lehetsé-

ges, minden esetre pedig 24 óra alatt, meg kell történnie, és az okot, hogy miért nem történhetett előbb, mindig a jegyzőkönyvbe kell igtatni.

201. §. Midőn valamely verekedés, összeesődülés, vagy lázadás alkalmával nagy büntettek követtettek el, és szerzőik ki nem tudhatók, a bűnvizsgáló bírák minden jelenlévőknek, kik nem tökéletesen menttek a részesség gyanújától, letartóztatását elrendelhetik, de ennek semmi esetben sem szabad 24 óránál tovább tartani, kivéven ha valaki ellen olly gyanú támadna, mellynél fogva letartóztatási parancsnak van helye.

202. §. A letartóztatás az elzárásra nézve megállapított szabályok szerint történik, de mindig a vádlottnak szállásán, vagy ha ez a hely színén volna ugyan, de a bűnvizsgáló bírák abbani őriztetését lehetlennek tartanak, a büntető fogháztól különböző letartóztatási helyen hajtatik végre.

203. §. A letartóztatási parancs előszóval adatik tudtára a vádlottnak, és arról, hogy ez megtörtént, a jegyzőkönyvben említés tétetik; midőn pedig a vizsgálat folyamata alatt a letartóztatásra szolgáló okok megszűntek, azonnal szabadon bocsáttatik a vádlott.

204. §. A letartóztatott vádlottat a 200. §-ban érintett esetet kivéve azonnal, ha pedig a bűnvizsgáló bírák a hely színén jelen nem volnának, haladék nélkül oda elindulni s megérkezésök után 12 óra alatt öt kihallgatni kötelesek; az utnak indulás vagy kihallgatás elhalasztása, mellynek okai mindig a jegyzőkönyvbe igtatandók, felelőssé teszi a késedelmes eljáró bírót.

205. §. Elzárási parancsot minden büntetteknel egyedül a büntetőtörvényszék és csak akkor adhat ki, midőn már a vádlott a bűnvizsgáló bírák által kihallgattatott, és ezeknek az elzárás szüksége feletti jelentésre a közvádló véleményt adott.

206. §. Illy esetekben a bűnvizsgáló bírák a vizsgálati irományokat, mihelyt az elzárás szükségét látják, a büntetőtörvényszék elnökének azonnal beküldik, ez pedig a közvádlónak átadja, ki véleményét 24 óra alatt benyújtani és fölötte a törvényszék másnap végzést hozni köteles.

207. §. Elzárási parancs azon esetben adatik ki, midőn erős gyanu van valamelly személy ellen, hogy olyan bebizonyodott büntettet követett el, vagy benne részt vett, melly a kiviláglott körülményekhez képest legalább öt évi rabságot vonhat maga után.

208. §. Elzárási parancs továbbá, erős gyanu esetében, valamelly személy ellen kisebb büntettnél is adathatik ki, ha attól tarthatni, hogy a vádlott magát szökés által a bűnvizsgálat alól elvonja. Illy esetben azonban a büntető-törvényszék a bekövetkezhető büntetés nagyságát nem különben a vádlottak családi, vagyoni és egyéb viszonyait, ugy eddigi magaviseletét is tekintetbe venni tartozik.

209. §. Elzárási parancs soha sem adathatik ki, ha olly büntett iránt tételik vád, melly egy évi rabságnál kisebb büntetést von maga után; — kivételnek mindazáltal a 210. §-ban említett eseteken kívül még azok, midőn a vádlott kóbor, vagy szökés gyanujával terhelt külföldi.

210. §. Elzárási parancs a nélkül, hogy szökés veszedelme forogna fen, adathatik ki ollyan személy ellen, ki valamelly büntett erős gyanujával terheltetik, ha egyszer-smind az illető eset körülményeinél fogva attól tarthatni, hogy a vétkes társaival összebeszélés által a vádlott bűnvizsgálat hátráltatására vagy kijátszására fog szabadságával visszaélni. — Ha a kiviláglott körülmények azonban arra mutatnak, hogy a vádlottat egy évi rabságnál kisebb büntetés érendi, akkor ezen elzárás, ide tudva a letartóztatási időt is, tiz napnál tovább semmi esetre nem tarthat, sőt nagyobb büntetés esetében az elzárási parancs azonnal megszüntetendő, mihelyt összebeszéléstől nem tarthatni, vagy e miatt a bűnvizsgálat már nem veszedelmeztetik.

211. §. Az elzárási parancs az elzárandónak kereszt-és vezetéknévén, lakhelyén és azon vád megemlítésén kívül, mellynél fogva az elzárás elrendeltetett, hivatkozást foglal magában azon törvényre, melly az elkövetett tettet büntettnék mondja. A parancs az elzárandónak mindig előmutatatik, és ha kívánja, másolatban átadatik.

212. §. A vádlott, kinek el kellene záratnia, vagy ki már el is záratott, elegendő biztosság mellett, a fölségsér-

tés, gyilkosság és gyújtogatás eseteit kivéve, szabadon bocsátását kívánhatja, mi azon esetre, ha a fenforgó körülményeknél és az ajánlott biztossági összegvegnél fogva reménylhetni, hogy szabadságával a vádlott szökésre vagy összebeszélésre vissza nem élend, tőle meg nem tagadtatik.

213. §. Elegendő biztosság alatt egyedül pénzbeli biztosítás értetik; a biztosító összeg pedig a vádlott nagyobb vagy kisebb vagyonosságához, úgy a vádlottat érhető büntetés nagyságához, nem különben a kártérítés és vizsgálati költségekhez képest az illető törvényszék által lészen meghatározandó.

214. §. A meghatározott biztosító összeget a vádlott maga, vagy a kezesek, kik tudniillik helyette arra nézve egészben, vagy részben kezességet vállalnak, azonnal készpénzben vagy zálogban a törvényszék pénztárába oly világos lekötéssel teszik le, hogy ügyének végső elítéléséig a vádlott minden bírói idézésre, a 216. §-ban érintett elmarasztalás terhe alatt, az illető bíró vagy bíróság előtt személyesen meg fog jelenni.

215. §. Készpénz vagy zálog hiányában maga a vádlott ugyan nem, de azon kezesek, kik a biztosítéki összeg fedezésére elég vagyont mutatnak elő a vádlottért jót állhatnak bejegyzett kötelezvényvel is, mely szóbeli per útján lesz rajtok megveendő.

216. §. Midőn a biztosság mellett szabad lábon maradt vádlott magát a bünvizsgálat alól szökéssel vagy bár mikép elvonja, akkor idézése, a bünvizsgáló bírónak jelentésére, a törvényszék elnöke által az illető és az ezzel szomszéd törvényhatóságokban, — a Helytartótanács útján pedig az egész országban közhírré tétetik; és ha a kiszabott határidő alatt meg nem jelenik, a törvényszék által a biztosítéki összeg megítéltetik, mely az illető hatóság pénztárába tétetvén, annak tulajdonává válik. Ezen ítélet ellen helye van a biztosítéki összegbe való visszahelyeztetésnek, ha a később megjelenő vádlott azon akadályokat, melyek a határidőre megjelenését lehetetlenné tevők, azoknak megszűnése után legalább 8 hét alatt előadja, ugyan ezen feltételek alatt a

biztosítéki összegbe való visszahelyheztetési kereset a kezeseket és a vádlott kezeseit is illeti.

217. §. A biztosság mellett, vagy a nélkül szabad lábon maradt vádlott elzáratik, ha birói idézésre elég ok nélkül meg nem jelenik, vagy ha szökésre készülteket tett, vagy már el is szökött ugyan, de ekkor az illető körülményekhez képest elfogatása a többi büntető törvényhatóságokhoz intézett nyomozó levelek útján is szorgalmaztatván, elfogatott. Az ekkép elzárt vádlottak a fenforgó ügyben szabad lábon többé nem védhetik magokat.

218. §. Elzáratik továbbá a biztosság mellett, vagy a nélkül szabad lábon hagyatott vádlott, midőn szabadságával az új büntett elkövetésére visszaélt; azonban ekkor is a büntető törvényszék az újabban elkövetett büntetthez alkalmazott biztosítéki összegnek letétele mellett a vádlott szabad lábon maradását elrendelheti, kivéven azon esetet, midőn a vádlott a fenforgó vagy azzal hasonló büntetthez visszaesik, vagy midőn öt évi rabságot maga után vonó új büntetést követett el.

219. §. A biztossági pénz, zálog, vagy kötelezvény visszaadatik, mihelyt a vádlott a vádeskütszék által föloldoztatik, vagy a vádlottnak a végítélet kihirdettetett vagy a vádlott a 217. és 218. §-ban megállapított esetekben elzáratott.

220. A bűnvizsgálati iratok a védeskütszék elébe terjesztetvén, ez joggal bir, ugyanazon alkalommal, midőn a vád iránt nyilatkozik, a vádlott kérelmére, de csak a közvádló kihallgatása után, a kezességre bocsátást elhatározni, ha az a törvényszék által nem engedtetett meg, s a biztosítéki összeget alább szállítani, ha az kelleténél nagyobbra szabotott. Mind ennek tüstinti végrehajtása a törvényszék kötelességei közé tartozik.

221. §. A vádeskütszék e határozata megváltoztathatlan egész addig, midőn a vádlott az ítélőeskütszék előtt a 284. §. szerint megjelenni köteleztetik.

E.

Az elzárt vádlottali bándsmódról.

222. §. Minden elzárás a vádlott személyének és becsületének legnagyobb kíméletével történik, s ellene több erőt használni soha nem szabad, mint a mennyi elzárására szükséges.

223. §. Az elzárt a bűnvizsgálati fogházban tartatik, a bűnvizsgáló bíró azonban a vizsgálat ideje alatt, a vádlottnak kiváratára s költségére, annak tulajdon lakásában őriztetését akármikor elrendelheti, ha ez által az elzárás célját szinte biztossággal elérheti.

224. §. Elzárandó minden személytől, előleges megmotozása mellett, mennyiben tudniillik ezt egyes esetekben a bűnvizsgáló bíró szükségesnek látná, mind az, mi első-késére eszközül szolgálhatna, elvétetik, és a bűnvizsgálati jegyzőkönyvben megemlítettén, — az eljáró törvényszék őrizetére bizatik. Levetkeztetés melletti motozásnak csak akkor van helye, midőn a bűnvizsgáló bíró azt különös, a jegyzőkönyvbe igtatandó okoknál fogva szükségesnek tartaná.

225. §. Az elzárt ellen több megszorítást elrendelni nem szabad, mint mennyi szükséges, hogy el ne szökhessék, és hogy a vizsgálat kijátszására szolgálható minden befolyás eltávolíttassék.

226. §. Az elzártnak meg nem tilthatni, hogy magát saját költségén a többiekétől különböző élelemmel ellátassa, ha azonban a bűnvizsgálat kijátszásától félni lehetne, akkor a bűnvizsgáló bíró elrendelheti, hogy az ételek az elzárás helyén, vagy a tőle kijelelt személy által készítesenek.

227. §. Az elzárttól a szokott kéjelem és foglalatosságai meg nem tagadhatók, mennyiben az elzárás céljával összeférnek, és a biztosságot nem veszélyeztetik.

228. §. Az elzárt küldhet és vehet leveleket; ha ez iránt a bűnvizsgáló bírónak kifogása nincsen; a bírói hatóságokhoz pedig szabadon intézhet levelet, a nélkül, hogy a bűnvizsgáló bíró azt elolvassa.

229. §. Az elzárt vádlott birói engedelem nélkül látogatásokat el nem fogadhat. Az engedelem meg nem tagadtathatik:

a) Midőn az elzárt csak azért nem védelmezheti magát szabad lábon, mivel a kezességi összeget le nem tette.

b) Midőn bármelly elzárt kívánja egy általa kijelelt orvos vagy vallása papjának látogatását; vagy

c) Midőn atyafia, védője avagy olly személyek akarják meglátogatni, kik ügyes-bajos viszonyokban állanak vele.

Ha mindazáltal a bűnvizsgálatra káros befolyással leendő összebeszéléstől tarthatni, akkor ezen látogatások csak birói személy jelenlétében engedtetnek meg, vagy a fenforgó körülményekhez képest egészen eltiltatnak, az eltiltás okai azonban jegyzőkönyvbe igtatandók. A közvádlónak a vád alá vétel kérdésében a 259. §. szerint adott véleménye után, védőjével az elzárt vádlott szabadon értekezhetik.

230. §. Akár ezen, akár más személyek az elzárt látogatására, csak ennek saját kívánata folytában vagy meg-egyezésével nyerhetnek engedelmet.

231. §. Az elzártat sem kötzni, sem reá bilincset tenri nem szabad, kivévn a következő eseteket:

a) Midőn szökésre az elzárt készületeket teszen, és a szökés veszedelmét máskép elhárítani nem lehet.

b) Midőn az elzártnak veszedelmes volta miatt a felügyelők vagy másoknak biztossága a bilincsre tételt elkerülhetlenné teszi.

232. §. Midőn a bűnvizsgálat folyamata alatt az elzárás okai megszűnnek, köteles a bűnvizsgáló biró az irományokat azonnal a közvádlónak beküldeni, ki is e tekintetben a törvényszékre véleményt adván, ez rögtön vagy legfölebb 24 óra alatt a kérdés fölött ítéletet hoz, mellynek következésében, ha a további elzárás szükségesnek nem találtatott, a vádlott tüstint szabadon bocsáttatik.

F.

A vádlott kihallgatásáról.

233. §. A kihallgatás okáért idézett vádlott személyesen megjelenni tartozik, és a hozzá intézett kérdésekre élő szóval felel, feleletre azonban nem kényszeríthetik. A vádlotthoz intézett kérdések, és annak felelete azon formában mint történetek, szóról szóra a jegyzőkönyvbe igtattatnak, és a vádlott megkivánhatja, hogy nevét a jegyzőkönyv mindenik lapjára felirhassa.

234. §. Ha a kihallgatandó a bűnvizsgáló bíró által nem értett nyelven beszél, akkor a kihallgatás előlegesen megeskertendő tolmács közbenjöttével történik.

235. §. Ha a vádlott süket, de olvasni tud, akkor a hozzá intézett kérdések írásban adatnak elébe; ha pedig a vádlott néma, de írástudó, felszólítatik, hogy a feleleteket önmaga írja a jegyzőkönyvbe. Ha pedig a kihallgatásnak ezen két neme sem lehetséges, akkor a vádlott jelbeszédét értő két személy vagy olyanok eskü alatt alkalmaztatnak, kik különben is a siket-némákkal jelbeszéd ügyességével bírnak.

236. §. A vádlott mindennek előtt kereszt és vezetéknéve, kora, vallása, születése, lakhelye, szülői, polgári állapota, keresetmódja, vagyona, családbeli és egyéb személyes viszonyai iránt kérdeztetik ki, és az ellene fenforgó, a bűnvizsgáló bíró által előadandó vád tárgyának körülményes és összefüggő elbeszélésére felszólítatik.

237. §. A továbbá kikérdeztetés a mellék körülményekre, az előforduló hézagok pótlására, a netaláni ellenmondások eloszlatására és még arra irányzandó, hogy a vádlott minden ellene fenforgó tényekről értesítetvén, védelmére tökéletes alkalmat nyerjen.

238. §. Minden kérdést, mely oly ténykörülmenyeket foglal magában, melyek még csak a vádlottnak feleletei által megállapítandók, a lehetőségig ki kell kerülni; különösen a bűntársak iránti tudakozódáskor meghatározott neveknek

említése, vagy meghatározott személyeknek mint büntársaknak kijelélése, mennyire csak lehetséges, elmellőzendő, s meghatározott személyek iránti kérdést csak akkor kell tenni, midőn az általános kikérdezés nem vezet célhoz.

239. §. Azon tárgyak, melyek a vádlott elmarasztalására szolgálnak, vagy általában a büntetetre vonatkoznak, megismerés végett elébe terjesztendők.

240. §. A bűnvizsgáló bíró szenvedély nélkül köteles kihallgatni a vádlottat; ígéreteket és ámitásokat, valamint erőszakot és fenyegetéseket, hogy a vádlott vallomásra bírassék, vagy bármelly nyilatkozatokat tegyen, használnia nem szabad.

241. §. A vádlott, ha teljességgel nem, vagy bizonyos kérdésekre nem akar felelni, arra figyelmeztessék, hogy a felelet megtagadása által magát azon veszedelemnek teheti ki, hogy némelly védelmi pont vizsgálatlan maradand, és az ellene fenforgó gyanú új erőt nyerend.

242. §. Ha a vádlott siketnek, némának, tompa elműnek vagy örültnek mutatkozik, akkor a bűnvizsgáló bíró tanu és műértők által a valóságot kinyomozza, és ha tetetés világlik ki, olyképen bánik a vádlottal, mint a 241. §. értelmében azzal, ki felelni nem akar.

G.

A sértett vagy kárvallott félről.

243. §. Ha a sértett vagy kárvallott fél a büntető eljárásakor a 3. §-ban kijelelt polgári keresetjogával akar élni, köteles ezen szándékát vagy mindjárt a büntett bepanaszlása alkalmával, vagy később a bűnvizsgálat folyamata alatt a bírónak bejelenteni, s benyújtandó vádiratában azon tényeket kijelelni, melyeken keresetét alapítja.

244. §. A vádlott a sértett fél keresete iránt, ennek előleges közlése mellett, a bűnvizsgáló bíró által kihallgatatik és feleletei a jegyzőkönyvbe ígattatnak. Az eljárás egyébiránt a magánjogi szóbeli per szabályai szerint történik, olykép azonban, hogy ezen kereset fölött a büntető perrel együtt a büntető törvényszék fog ítélni.

245. §. Midőn a vádlott a polgári kereset ellenében olly követelésekkel áll elő, mellyek magánjogi viszonyokból erednek, vagy midőn a sértett fél keresetének támogatására magánjogi bizonyításokat hoz fel, akkor a bíró ezen viszonyok fejtegetésébe nem ereszkedvén, ezekre nézve a feleket a polgári bíró elébe utasítja.

H.

A bűnvizsgálat berekesztéséről és jegyzőkönyvéről.

246. §. A bűnvizsgáló bíró a közvádlót időről időre, és minden esetre hét nap alatt egyszer, a bűnvizsgálat folytatáról értesíteni tartozik.

247. §. Birói vizsgálatát a bűnvizsgáló rendesen két hónap alatt befejezni, ezen időközben pedig vizsgálatát mind addig folytatni köteles, míg a néki bejelentett, vagy általában tudomására jutott minden ismeretforrások ki nem merítették.

248. §. Rendkívüli esetekben, midőn a fenforgó körülmények a szakadatlanul folytatott bűnvizsgálatot ezen két hónap alatt befejeztetni nem engedik, a bűnvizsgáló bíró a be nem fejezhetés okait kijelelni, és az irományokat a törvényszék elnökének beküldeni köteles, s rögtön e végből nem nyilvánosan tartandó tanácskozmányában a törvényszék a halasztás okai felett határozni, és azokat helyeseknek találván, a vizsgálatnak befejezését záridő kijelentése mellett elrendelni tartozik, ellenkező esetben pedig, ha a bűnvizsgálatot kimerítőnek találja, az illető irományokat a közvádlónak átküldi, hogy ez ha még előbb 256. §-beli jogával élni nem látja szükségesnek, a 259-dik §. értelmében eljárjon.

249. §. A bűnvizsgáló bíró a vádlottat a vizsgálat berekesztésével azon jogáról értesíteni köteles, miszerint a vád alá vétel kérdésének eldöntése előtt 260. §-ban megállapított rendszabályhoz képest védelmét a vád alá vétel ellen írásban benyújthatja, hogy pedig erről a vádlott értesítettett, az a jegyzőkönyvben világosan megemlítendő.

250. §. Eljárásaikat a bűnvizsgáló bírák körülményesen írásba foglalni, és folyó lapszámmal ellátott jegyzőkönyv alakjában szerkeszteni kötelesek, mellynek elején az eljárás helyét, évét és napját, nem különben a jelenvoltak neveit, úgy a vizsgálatra alkalmat szolgáltatott okokat megemlítvén, a kiviláglott körülményeket történeti rendben hiven elősorolják.

251. §. A kihallgatott személyeknek tett kérdések és feleletek azon alakban, mint előadattak, és mindig azon pontok után igtattatnak be, mellyekben reájok hivatkozás történik, kivéve azonban a tanukéit, kik név szerint a történeti sor kedvéért a jegyzőkönyvben csak megemlítettvén; egyébiránt vallomásaik a 361. §. miatt, a jegyzőkönyvtől egészen, de szinte hasonló hiteles alakban elkülönítendők.

252. §. A műértők véleményei azon helyen iktattatnak be, mellyen ezt a történeti előadás rende megkívánja.

253. §. Berekeszti az egészet az okozott kárnak becsüje, és a netalán biztosság mellett szabadon bocsátott vádlottnak személyes leírása.

254. §. Az ekkép szerkeztett s lapszámozáson kívül áttsinorzott jegyzőkönyvet a bűnvizsgáló bírák aláírván, azokkal egyetemben, mik az előbbeni §§-ok értelmében hozzászátolandók, az illető közvádlónak beküldik, ki ezeknek vételéről, a bűnvizsgáló bíróság pedig elküldéséről, mint egyéb hivatalos levelezéseik és rendelkezéseikről is, könyvet vinni pontosan tartoznak. E beküldésről a bűnvizsgálati bíróság ugyanakkor a törvényszék elnökének is jelentést teend, ki ezt illető hivatalos könyvébe szinte bejegyzi.

255. §. A közvádló a beküldött irományok megtekintése után, ha véleménye szerint a bűnvizsgálat kimerítve nincsen, a bűnvizsgáló bírót, az előforduló hiányok kijelelése mellett, a bűnvizsgálat folytatására azonnal felszólítja, ki is a hiányok pótlása után az irományokat a közvádlónak újra beküldeni köteles.

256. §. Ha a bűnvizsgálati eljárásban a törvényes formák nem tartatnak meg, a 397. §. értelmében e miatt, de csak az esküdt-bíróság elmarasztó ítélete után, a főigazítószékre folyamodásnak helye van.

XII. FEJEZET.

A vádeskütszék előtti eljárásról.

257. §. E büntetőtörvénykönyv I. Részének I—LVI-ik Fejezetében körülírt büntett miatt vád alá bárki csak vádeskütszék által vétethetik.

258. §. Üléseit a vádeskütszék a 46. §-ban körülírt módon, minden hónap első nem ünnep-napján kezdi meg.

259. §. Mindazon személyekről, kik ellen a vizsgálati irományok a hónap elsőjét megelőzőleg öt nappal kezébe jöttek a közvádlónak, ez egy jegyzéket készíteni s azt minden hozzátartozó vizsgálati irományokkal s a vád iránti véleménynyel együtt, a hónap elsője előtt két nappal a törvényszék elnökének beadni tartozik. Melly irományok amaz öt napnál később érkeztek, ezekre nézve, míg az ülések tartanak, mind azokat a közvádló, a vétel napjától számitandó négy naponkint köteles teljesíteni.

260. §. A vádlott vagy védője joggal bir védelmét az elnöknek benyújtani, ki azt, de csak ha a vádeskütszék az illető ügy felett még nem határozott, a vizsgálati irományokhoz csatolni köteleztetik.

261. §. E végből a vádlott, ha el volna is zárva, védőjével birói személy jelenléte nélkül értekezhetik, s a bünvizsgálati irományokat megtekintheti akár még a közvádlónál, akár a közvádló véleményével együtt már az elnöknél, mind addig, míg ez által a vádeskütszéknek át nem adatott.

262. §. Miután az ülések első napján a vádeskütszék tagjai a 46-ik §. szerint az esküt letették, a törvényszék elnöke fontos hivatásairól s kötelességeikről rövid beszédet intézvén hozzájok, nekik egyszersmind a 259. §. szerint a közvádlótól kapott minden jegyzéket, vizsgálati irományokat és véleményyt, a vádlott részéről beadott védelemmel egyetemben, által ad. Ekkor a vádeskütszék visszavonul saját szobájába, hol előjáróját s felolvasóját a 46. §. szerint megválasztván, munkálkodását megkezdi.

263. §. A vádeskütszék ülése nem nyilvános. Bemenni ülés alatt senkinek sem szabad, kivéven azokat, kik a vád-

eskütszék által mint tanuk hivatnak be, és kivéven a közvádlót, ha tőle valamely kérdésben felvilágosítás kívántatik. De tanácskozás alatt és végzet hozatalkor, az eskütteken kívül, jelen lenni senkinek sem engedtetik meg.

264. §. Az esküttek mind azt, mit az ülésben egymástól valamely ügy fölötti vélemény vagy szavazásképen hallottak, az I. R. 485. §-nak terhe alatt, titokban tartani kötelesek.

265. §. A vádeskütszék az ügyeket tartozik felvenni azon jegyzék szerint, mellyet az elnöktől kapott, e jegyzéket pedig a közvádló tartozott akkép készíteni, hogy első legyenek azoknak ügyei, kik elzárva tartatnak.

266. §. A vádeskütszék következő renddel tanácskozik és végez. A vádlottnak jegyzéke, a választott felolvasó által egészen felolvastatván, azoknak ügye törvényes sor szerint vétetik fel. Először a bűnvizsgáló bíró jegyzőkönyve s egyéb ide tartozó irományok olvastatnak fel, azután a közvádló véleménye s a vádlott írásbeli védelmé, s ekkor vagy ha szükségesnek s czélszerűbbnek látja az eskütszék, előbb is, a közvádló kívánata szerint, az elnök által berendelt bűnvizsgálatbeli minden tanuk s műértők kihallgattatnak. Ezek után az előljáró e két kérdést teszi fel az eskütteknek:

1. Meg vannak e győződve, hogy a közvádló véleményében körülírt büntett elkövetett?

2. Meg vannak e győződve, hogy az előterjesztett bizonyságoknál fogva a vádlott azon bűn miatt vád alá igazságosan vettethetik?

E két kérdést külön kell megvitatni és elhatározni. A szavazás egymás ellenében az eskütt tagok közt nyilvános, de mihelyest csak egy tag kívánja, titkosan kell történni. Csak ha a többség, és így 13-ból legalább 7 tag mind a két kérdésre »igen«-nel felel, a vádnak akkor van helye.

»267. §. A vádeskütszék minden elibe terjesztett ügyben tartozik határozni, vagy azt hogy helye van, vagy azt hogy nincs helye a vádnak.

268. §. Jegyzőkönyv az ülésről nem vitetik, hanem az előljáró, a határozathoz képest, az illető közvádlói véleményre

saját kezével vagy ezt írja és nevét mint előljáró aláírja: »Meggyőződésünk szerint NN. ellen, ez s ez bűn miatt a vád alá vételnek helye van;« vagy ezt: »Meggyőződésünk szerint NN. ellen, ez s ez bűn miatt a vád alá vételnek nincs helye.«

Egyszersmind, ha a 220. §-nál fogva, a vádlottra nézve kedvező végeztetett volna, azt is ide jegyzi. Határozatával a vádeskütszék, teljes számmal, a törvényszék előtt, a teremben megjelenvén, azt az előljáró nyilvános, s ha a vád alá helyezett tettes fogva van, ennek jelenlétében fenhargon olvassa el, s ezután a pöriratokat mind összesen a törvényszék elnökének visszaadja.

269. §. A vád alól feloldó végzés a vádlottal, »ha ez fogva van, tüstint, ha szabad lábon van, úgy ezzel« mint a polgári keresetű féllel is, három nap alatt, de mindig s mindenikkel írásban közöltetik.

270. §. A vád alá helyező végzés az elzárt vádlott, a 268. §. szerint a teremben az esküttek előljárójától meghallván, ugyan az a szabad lábon lévőknek az idézéssel együtt adatik tudtára.

271. §. A vádnak helye nem találtatván, a törvényszék, de mindig csak a közvádló meghallgatása után, tartozik a vádlottat, ha fogva volt, tüstint szabadon eresztetni, vagy ha kezességen volt, visszatni a biztosítéki összeget, kivéve azonban ha fogva vagy kezességen más vád miatt is volna.

272. §. Ha a vádnak helye nem találtatott, a vádlott ugyanazon tett miatt s ugyan azon bizonyságok mellett, bűnvizsgálat alá s vádeskütszék elébe többé nem vonatthatik, ha csak újabb nyomós bizonyságok nem világlanak ki ellene, mellyeknél fogva a közvádló a vizsgálat ismétlését szükségesnek látja.

273. §. Nyomós bizonyságoknak csak azok tekintethetnek, mellyeknél fogva alaposan várhatni, hogy vagy saját nyomadékok által, vagy kapcsolatban az elébbeni gyanuokkal a tettes a vádeskütszék által vád alá vettetik, s utóbb az ítélőeskütszék által bűnösnek ítéltetik.

274. §. Ha a vádnak helye nem találtatott, az ellen a közvádló a főigazítószerkére nem folyamodhatik.

275. §. Vád alá vető vagy vádtól feloldozó végzés az elszökött vagy bár mikép eltávozott vádlottra nézve is hozathatik.

276. §. Ha a vádnak helye találtatott, a vádesküittszék határozatától a folyamodás a főigazítószerkére mind a közvádlónak, mind a vádlottnak megengedtetik, de ez csak az eskütti-bírótság elmarasztó ítélete után terjesztetik föl. Épen ezért a folyamodás a XV-ik Fejezetben körülírt törvényes módon, az eskütti-bírótság végitélete utáni három napig akár-mikor megtétethetik.

XIII. FEJEZET.

A vád alá vétel következményeiről.

277. §. A közvádló, a vád alá helyező végzésnek az eskütti-előjáró által nyilvános ülésben tett kijelentése után legfőlebb három nap alatt, tartozik vádlevelét a törvényszék elnökének benyújtani.

278. §. A vádlevelnek magában kell foglalni:

a) A vádlott nevét és ál- vagy csúf- nevét, ha az alatt jobban ismertetik, polgári állapotját, korát, lakását vagy tartózkodási helyét.

b) A vád alapjául szolgáló büntett előadását, s azon törvényszikknek reá alkalmazását, mellynél fogva a vádlott büntetés alá vonandó;

c) A vád alá helyező végzés másolatát.

279. §. A vádlevellel együtt a közvádló azon tanúk és műértők jegyzékét is benyújtja, kik a közvád támogatására, úgy szinte a sértett fél és a bűnvizsgálati irományok szerint a vádlott részére is az eskütti bírótság által kihallgatandók, valamint azon tanuk névsorát is, kiknek vallomásait csak felolvastatni kívánja, s ennél fogva berendeltetésöket fölöslegesnek tartja.

280. §. A vádlevel, mint a tanúk jegyzéke is, az elnöknek két párban nyújtatik be, ki a fenforgó körülményekhez s az elítélendő ügyek számához képest, az idézési határidőt

a vádlevelben kijeleli, de melly ennek kézhez adásától a megjelenési napig számítva 15 napnál rövidebb és 45-nél hosszabb nem lehet.

281. §. Midőn azonban az elzárt vádlott a vád alá helyező végzés tudtára adásakor a törvényszék s vádeskütszék előtt kijelenti, hogy ügyének az ítélőeskütszék elébe rögtön vitelét kívánja, s a közvádló ebben megegyezik, ha csak ezt a törvényszék az igazság és törvény érdekében hivatalosan nem ellenzi, az ügy, mihelyt a közvádló a vádlevelet s a tanuk és műértők jegyzékét elkészíté, s az elnöknek benyújtá, az eskütti-bíróság által azonnal elítéltethetik. De ez csak azon esetben történhetik, midőn tanuk s műértők jelen lévén, tüstint kihallgattathatnak.

282. §. A kellőleg szerkezett s a törvényszék elnökétől aláírt s megpecsételt vádlevelnek s az említett jegyzéknek és névsornak egyik párja a közvádlónak visszaadatik, a másik pedig, az előbbi §. esetén kívül minden büntet-teknél megyékben, Kővárvidéken és Túrmezején »bűnvizsgálati« eskütt, Jász-Kúnok, Hajdúk és a szepesi XVI. városok kerületében községi jegyző vagy irnok, Fiume s Bukkari városában s kerületében, szabad királyi, ugy szinte Arad, Eszék, Felsőbánya s Pécs városokban törvényszéki irnok által a vádlott kezéhez adatik, vagy távolléte esetében helybeli előljáró avagy két tanu előtt lakának ajtajára szögeztetik, és a mikénti áltadásról szóló bizonyítvány a közvádlónak azonnal beküldetik.

283. §. E végből, ha a bűnvizsgálati irományokba be-mondott lakását vagy tartózkodása helyét változtatná, azt a bűnvizsgálati bírónak, ez pedig a törvényszéki elnöknek tüstint bejelenteni köteles.

284. §. A szabad lábon maradt vádlott a kijelelt határidő előtt két nappal a törvényszék elnökénél személyesen megjelenni, s e kötelezettségéről őt a közvádló a vádlevelben értesíteni tartozik.

285. §. Ha a vádlott a kiszabott időre meg nem jelen-nék, az elnök jelentésére a törvényszék elzárási parancs mellett azonnal elfogatását rendeli.

286. §. A vád alá vett a vádlevelnek vétele után három nap alatt az elnöknek köteles kijelelni azon tanukat, és műértőket, kiket a jegyzékben megnevezetteknek kívül, vagy azok közül, kiknek vallomásait a közvádó csak felolvasandóknak vélte, az »eskütti-bíróság« elébe rendeltetni kíván.

287. §. Ezeknek nevei az elnök által a közvádónak azonnal megküldetnek, ki szinte három nap alatt kijeleli azon tanukat és műértőket, kiket részéről pótlólag az eskütti-bíróság elébe rendeltetni kíván.

288. §. A 171. §-ban említett személyek, mennyiben a kárvallottak sorába nem tartoznak, csak a vádlott kíváratára vagy megegyezésével rendeltethetnek az eskütti-bíróság elébe; hanem a berendelő levélben világosan megemlíttendő, hogy megjelenésre akaratjuk ellen nem köteleztetnek.

289. §. Az eskütti-bíróság elébe rendelendő tanúk jegyzéke, melyre az elnök a megjelenés napját följegyzi, bűnvizsgáló bírónak adatik ki, s annak kötelessége a tanukat és műértőket a kitűzött határidőre berendelni.

290. §. A törvényszék helyén, vagy attól hat órányi távolságra lakók, a berendelés napja iránt, a parancsolt megjelenési idő előtt, legalább három nappal értesítendő; a távolabb lakókra nézve pedig ama három napon felül minden 4 órányi távolságra még egy nap számíttatik.

291. §. Meg nem jelenése esetében a tanu törvényszék által büntetés alá vonatik. Ezen büntetés azonban 100 fot birságot, vagy 20 napi fogságot felül nem haladhat; és ezenkívül a meg nem jelenő tanu még azon költségek megtérítésében is elmarasztatik, melyek az általa okozott késedelemről származtak.

A tanukat berendelő levélben jelen §. rendeletére mindig hivatkozás történik.

292. §. Eskütti-bíróság által ügy, védő nélkül, soha nem ítéltethetik el.

293. §. Ennél fogva az elzárt vádlott a vádlevel megkapása után azonnal, a szabad lábon maradt pedig megjelenése napján, védőjének választására a törvényszék elnöke

által felszólíttatik, mit ha nem tenne, vagy már tevén magától azt meg nem nevezné, védelmére a törvényszék által törvényhatóságbeli gyakorló hites olyan ügyvéd rendeltetik, ki a közvádoló-hivatalnak nem tagja.

294. §. Az ügyvédek sorából ekképen kirendelt védőt az elnök tüstint értesíteni, az pedig e tisztet elvállalni köteles. Büntető törvényszéki ügyvéd csak az lehet, ki a szokott ügyvédi vizsgálaton kívül a büntetőjogból a főigazítószerk által megvizsgáltatván, ebbeli tudományáról bizonyáglevelét nyert.

295. §. A vádlott nem ügyvédet is választhat védőjének.

296. §. Midőn a védő a megjelenés napja előtt közbe jött akadály miatt nem jelenhet meg, ezt tartozik az elnöknek késedelem nélkül bejelenteni; a törvényszék pedig, ha az előadott akadályt érvényesnek találná, a vádlottal tüstint más védőt választat vagy az vonakodván választani, maga nevez.

297. §. Vádlottal a védője szabadon értekezhetik, az illető irományokat megtekintheti és azokat a vádlott költségén kellő felügyelés alatt, magának hiteles másolatban ki is adathatja, mi végett azok a vádlevél benyújtásától fogva a megjelenés napját megelőző harmad napig a törvényszéki pörtárban tartatnak.

298. §. Midőn a szabad lábon maradt vádlott, védőről, megjelenése előtt nem gondoskodott, az által ekkor választandó vagy részére rendelendő védő a pörbeli irományokat a közvádlóhi hivatalban is áttekintheti.

299. §. A pör esküttbiróság előtti fölvételére kijelelt nap halasztásának csak akkor van helye, midőn a törvényszék a közvádlóhi vagy a vádlottnak e részben előhozott okait hozandó ítélet által nyomósaknak találja, vagy midőn igazság s törvény érdekében azt hivatalból maga teszi.

XIV. FEJEZET.

Az eskütti-bíróság előtti eljárásról.

300. §. E büntetőtörvénykönyv I. R. I—LVI-ik Fejezetében körülírt büntett miatt vád alá vett minden személy csak eskütti-bíróság által ítéltethetik el.

A.

A kihallgatásról s az ítélőeskütszék határozatáról.

301. §. Azon asztalnak, mellynél a törvényszék birái ülnek, egyik végén a közvádló, másikon a jegyző foglal széket. A tizenkét eskütt, az első helyre ülendő előljárón kívül a 62. §-beli felszólítás rendsora szerint vesz ülést, a tanuktól s felektől és a hallgatóságtól elkülönözött helyen, a vádlottal szemközt.

302. §. A vádlott az eskütti-bíróság előtt szabadon jelenik meg — s van jelen, öröktől csak akkor kísértetve, ha a biztosság úgy kívánja.

303. §. A hallgatóság számára a törvényszékekkel szemközt, korlát által elkülönített hely rendeltetik a teremben, hol az teljes csendben és néma hallgatásban köteles lenni.

304. §. Az eskütti-bíróság előtt az egész eljárás kezdetétől végig tökéletesen nyilvános.

305. §. Azonban a törvényszék szemérmét sértő esetekben, midőn tudniillik a nyilvánból közbotrány eredhetnék, vagy általa az erkölcsi illedelem megsértetnék, a közvádlónak indítványára, az illető ügyben, vagy annak részeiben nem nyilvános ülésben jár el.

306. §. Illy nem nyilvános ülésben mindazáltal jelen lehetnek a védőn és sértett felen kívül, az eljáró hatóságnál bejegyzett s gyakorló minden ügyvédek, és ezeken kívül a vádlott több atyafiai vagy barátai az elnök által megengedett számmal, melly szám azonban háromnál kevesebbire nem szorítható. Hasonló számmal jelen lehetnek a sértett fél atyafiai vagy barátai még akkor is, midőn ő polgári keresettel föl nem lépett.

307. §. Az elnök vezeti az egész eljárást és az ülésbeni rendről gondoskodik, mellynek fentartására adott parancsai pontosan és nyomban teljesítendőek.

308. §. Ha a jelenlévők közül egy vagy több bár milly személyek a rendet zavarják, ha akár a vádlott védelmére, akár a közvádló vagy bírák előadásaira, akár az elnök rendelkezeteire nézve helyeslés vagy roszalás jeleit adják, bár mi módon zajt csinálnak vagy okoznak és a törvényszéki szolgának intésére a csend azonnal helyre nem áll, ezen személyek a teremből tüstint kiharancsoltatnak, sőt fegyveres erővel is eltávolíthatatnak, az ellenállók pedig elfogatnak, és az I. R. 464. §. szerint elítéltetnek.

309. §. Az elnöknek kötelessége mindent elkövetni, mit az igazság kiviláglására szükségesnek vél.

210. §. Több vádlott vagy bűntárs közt, az elnök határozza el a kihallgatás és eljárás rendét.

311. §. Védőjével eljárás közben a vádlott szabadon értekezhetik, csak akkor nem, midőn hozzá az elnök, vagy ülnök esküdt, vagy közvádló által kérdés intéztetik. Ha a vádlott vagy védője azt tartaná valamelly kérdésről, hogy ezt a fenforgó ügyben hozzá nem kellett volna intézni, az elleni kifogásait megteheti.

312. §. Midőn meg nem jelenését a védő csak az ülés alkalmával jelenti be, vagy pedig bejelentés nélkül kimaradt, akkor az ügynek felvétele, ha a kimaradt védőnek helyét pótolni azonnal nem lehetne, a legközelebbi ülésre halasztatik, mennyiben a választandó vagy kinevezendő más védő, azon idő alatt a védelemmel elkészülhet.

313. §. Midőn berendelt tanuk nem jelennek meg, akkor az elnök mind a közvádlót, mind a vádlottat felszólítja: vajon ezen tanuk további berendelésétől elállanak-e? és ha mind ketten elállanak, vagy pedig a kihallgatás helyett csak a vallomások felolvasását kívánják, az eljárás folytattatik; ha csak maga a törvényszék a kimaradt tanuk megjelenését szükségesnek nem tartaná.

314. §. Ezen utolsó esetben, úgy akkor is, midőn a közvádló vagy a vádlott a kimaradt tanúnak kihallgatását kívánja, ha a tanu a hely színén vagy olly közel laknék;

hogy azon ülésbe még behozathatik, annak tüstinti előállítását a törvényszék elrendeli, különben az ügy fölvételét későbbi ülésre halasztja, melyre a tanúk berendeltetnek, a kimaradtak pedig parancs mellett testileg kinszerítve is előállíttatnak.

315. §. Azon tanuk, kik alapos mentség nélkül maradtak ki, a 291. §. értelmében büntettetnek.

316. §. A tanuk, kiknek elmaradása miatt halasztott el az ügy fölvétele, az ez által okozott költségek megtérítésében elmarasztaltatnak.

317. §. Azon ítélet ellen, mely által a kimaradt tanú elmarasztatott, kihirdetésétől számított 14 nap alatt, az eljáró törvényszék előtt védelmét a tanu előadhatja, és ha ez alaposnak találtatott, a büntetéstől feloldatik.

318. §. A pörbeli eljárást az elnök a vádlott kereszt- és vezetékneve, születés helye állapota, kora, s lakása iránti kérdésekkel nyitja meg.

319. §. Az elnök majdan a közvádlóhoz és védőhöz fordul, s ezeket emlékezteti a törvény iránt tiszteletre és azon kötelességre, mely szerint jogaiknak gyakorlatában eljárni illedelemmel tartoznak.

320. §. Ezután az elnök a vádlottat figyelemre intvén, a jegyző által a vád alá vető végzést és a vádlevelet fölolvastatja, ezeknek felolvasása után pedig a vádlevél lényeges tartalmát a vádlottnak szóval elmondja, s egyszersmind értésére adja, hogy most azon bizonyságok fognak előadatni, melyek ellene felhozattak.

321. §. Ekkor a közvádló a vád tárgyát előszóval kifejti, az illető bizonyságokat előadja, és azon tanuk jegyzékét, kik általa vagy a sértett fél, vagy a vádlott által kijeleltettek, felolvasás végett a jegyzőnek átadja.

322. §. Az elnök ezután a tanukat oda utasítja, hogy a számukra rendelt szobába visszavonulván, mind addig ott maradjanak, míg kihallgatás végett elő nem hivatnak, és a szükséghez képest arról is gondoskodik, hogy a tanuk valomásaik letétele előtt a fenforgó ügy iránt és a vádlottak magok közt össze ne beszélhessenek.

323. §. Most következik a tanuk kihallgatása, kik külön-külön egymás után a közvádló által följegyzett rendben, előhivatnak, és pedig először is azok, kiknek vallomása a vád támogatására szolgálnak. Olly tanuk kihallgatását, kiknek nevei a jegyzékben nem foglalvák, mind a közvádló, mind a vádlott joggal ellenezhetik. Ellenben, kik ebben befoglalvák, kihallgatandók, ha bár az előtt írásbeli vallomást nem tőnek is.«

324. §. Az elnök a tanut mindenek előtt arra inti, hogy a hozzája intézett kérdésekre gyűlölség, kedvezés, és személytekintet nélkül igazságot mondjon, és semmit el ne titkoljon; ezután a tanu a 177. §-ban megállapított mód szerint, mennyiben iránta törvényes akadály fen nem forog, az esküdtibíróság színe előtt megeskettetik.

325. §. Erre az elnök a 180-ik §-ban rendelt általános kérdéseket intézi a tanúhoz, aztán érdemleges kérdéseket tesz azon tények iránt, melyeknek bebizonyítására a tanu kihallgattatik.

326. §. A vallomásnak előszóvali előadása iránt a 176. §. rendelete ide is kiterjesztetik; midőn pedig a tanú törvényes ok nélkül esküt tenni elnöki megintés után sem akarna, vagy midőn a 331-ik §-ban kijelelt eseten kívül, a hozzá intézett kérdésekre teljeséggel nem, vagy egyes kérdésekre nem akar felelni, akkor a törvényszék által azon büntetés alá vonatik, de a melly 100 frt. bírságot vagy 20 napi fogságot felül nem haladhat.

327. §. Az előbbeni vallomásoktól eltéréseket, azoknak változtatásait vagy toldalékait, az elnök a jegyző által hiven följegyezteti. Efféle bejegyeztetések iránt is, az elnököt, mind a közvádló, mind a vádlott felszólíthatja.

328. §. Midőn vallomását a tanu befejezte, az iránt kérdeztetik meg: vajjon a jelenlévő vádlott az e, kire vallomása vonatkozik? a vádlotthoz pedig azon kérdés intéztetik: vajjon kíván-e az épen most hallott vallomásra valamit viszonzozni?

329. §. Vallomása közben a tanu félbe nem szakaszthatatik, ennek berekesztése után azonban a vádlottnak vagy védőjének joga van a tanuhoz kérdéseket intézni, s

annak személyes hitelessége s vallomása ellen mind azt előterjesztetni, mi a vádlott védelmére szolgálhat.

330. §. Az elnök mind azon kérdéseket intézi a vádlotthoz és tanuhoz, mellyeket az igazság felvilágosítására szükségeseknek gondol, hasonló joga van a törvényszék mindenik ülnökének, mindenik eskütnök és a közvádlónak; de a sértett fél csak az elnök által intézheti kérdéseit a tanuhoz vagy a vádlotthoz, mit az elnök csak azon esetben tagadhat meg, ha a kérdést egészen helytelennek találná.

331. §. Egy tanu sem köteles olly kérdésekre felelni, mellyek szerint maga ellen, vagy önkárával, vagy saját gyaláztatására kellene vallomásokat tennie.

332. §. A kihallgatott tanu, ha csak az elnök másképp nem rendelkezik, az ügy berekesztéseig az ülésben marad, és mindenkor akár az elnök, akár azon személyek által, kiket a 329. 330. §§. szerint a kikérdezési jog illet, a szükséghez képest ismét kikérdeztethetik.

333. §. Midőn a vádlott, vagy a tanu az eljáró bírák által nem értett nyelven beszélnek, hites tolmács adatik melléjük. A közvádló és a vádlott, kiknek a tolmács személye 24 órával az ülés előtt, az elnök által tudomásukra adatik, azt csak azon okoknál fogva vethetik vissza, mellyek szerint ezen tolmács mint gyanus vagy alkalmatlan, tanuságot sem tehetne. Az eljáró törvényszék bírása vagy jegyzője tolmács nem lehet; az ügyre nézve mint tanu kihallgatott vagy kihallgatandó személy pedig csak akkor lehet, midőn a közvádló és a vádlott abban megegyeznek.

334. §. Ha a vádlott vagy tanu nagyot hall avagy süket, minden pontok, mellyek feleletet vagy nyilatkozást kívánnak, a jegyző által felolvastatnak, és azután írásban elébe terjesztetnek.

335. §. Ha a vádlott vagy tanu néma de írástudó, felszólíttatik, hogy feleleteit írásba foglalja, mellyek azután a jegyző által felolvastatnak, ha pedig írni nem tud, szintugy mint a következő 336. §-ban, tolmácsok alkalmaztatnak.

336. §. Ha a vádlott vagy tanu süket-néma és írni sem tud, az elnök előlegesen megeskertendő két személyt tolmácsnak nevez ki, kik azoknak jelbeszédét értik, és az

által magokat velök megértetik. Egyébiránt a 333. §. rendelkezései ide is kiterjesztetnek.

337. §. Ha a süketnéma írni tud, a hozzá intézendő kérdések és észrevételek a jegyző által írásba foglaltatnak, és olly utasítással adatnak elébe, hogy feleleteit írásba tegye; az egész ezután a jegyző által felolvastatik.

338. §. A közvádlo vagy a sértett fél részére kijelelt tanuk vallomásai után azon tanuk hallgattatnak ki, kik a vádlott védelmére berendeltettek. Az elnök azonban, a közvádlo megegyezésével, ezen tanuk bár mellyikét előbb is kihallgattathatja, ha az olly körülmények fölött fogna bizonyosságot adni, mellyek iránt más tanuk éppen akkor vallottak.

339. §. Az elnök azon tárgyakat, mellyeknek a tanuk általi megismerése vagy szemlélése szükséges, a tanuvallomások közben vagy után a 183. §-ban megállapított rendszabályok szerint elejökbe adatja.

340. §. Miután vallomásaikat a tanuk befejezték, a vádlott megkivánhatja, hogy közülök az általa kijelelendők az ülési teremből eltávozzanak, és hogy ezek közül egy vagy több ismét előhivattassék, és mindenik akár külön, akár többek előtt újra kihallgattassék; ugyan ezt a közvádlo is kívánhatja, az elnök is rendelheti.

341. §. Az elnök a tanuvallomások előtt, közben vagy után, a vádlottat, vagy ha több bűntársak vannak, közülök egyet vagy többet az ülési teremből kiküldhet, hogy a tanut vagy bűntársat, egyes körülmények iránt külön kihallgattassa; az elnök azonban az eljárás további folytatása előtt, az ismét behívott vádlottat mind arról értesíteni köteles, mi távollétében történt, és mit a kihallgatott személyek vallottak.

342. §. A tanuvallomások közben vagy után, az elnök az illető okleveleket és tárgyakat megismerés vagy szemlélés végett a 183. §-ban megállapított rendszabály szerint a vádlott elébe adatja, az okleveleknek érdemleges pontjai pedig a jegyző által felolvastatnak.

343. §. A közvádlo vagy a vádlott kívánságára a bűnvizsgálati irományoknak általok kijelelt pontjai a jegyző által

felolvastatnak. Az elnök bár mely pontnak felolvasását önmagától, mint szinte akármelyik ülnök vagy eskütt kívánatára is rendelheti.

344. §. De a bűnvizsgálati írott tanuvallomások csak a közvádoló, vagy a vádlott kívánságára s egyedül akkor olvastatnak fel, midőn a tanúknak az esküdt-bíróság színe előtti kihallgatása, időközben történt haláluk vagy egyéb esetek miatt lehetetlenné vált, vagy midőn olly vallomásokról van szó, melyeknek a közvádoló vagy a vádlott a tanuk berendelése nélkül, csak felolvasását kívánták, a másik rész pedig azoknak személyes megjelenését nem sürgette.

345. §. Ha a berendelt tanu meg nem jelenik, akkor bűnvizsgálati vallomásának felolvasása, csak a közvádoló s a vádlott megegyezésével rendeltethetik el.

346. §. A megjelent tanu uti s tartózkodási járandóságának mennyisége az eljáró törvényszék által határozatik meg.

347. §. A 279-ik §-ban megállapított jegyzékben foglalt tanuk, kihallgatásuk után az illető hatóság pénztárából fizettetnek ki, a vádlott által 286-ik §. szerint pótlólag kijelelt tanuk pedig csak a végrehajtás alkalmával a vádlott vagyonából elégittetnek ki.

348. §. Midőn az eljárásból valószínűséggel kiviláglik, hogy valamely tanu hamis bizonytságot tett, a »törvényszék« akár a közvádoló, akár a vádlott kívánságára, akár hivatalból is azon tanút letartóztathatja s bűnvizsgálatot rendel ellene. Mely esetben a törvényszék a közvádoló vagy a vádlott kívánatára vagy hivatalból önmagától a fenforgó ügynek folytatását a szükséghez képest más ülésre halaszthatja.

349. §. A szemle fölötti jegyzőkönyvet, a műértők nyilatkozatait s más okleveleket, melyekre hivatkozás történik, az elnök az eljárás azon időpontjában olvastatja fel, melyben ezt alkalmasnak gondolja, vagy melyben a közvádoló vagy a vádlott azoknak felolvasását kívánná. Ezen oklevelek iránt észrevételeiket a közvádoló is, a vádlott is előadhathják.

350. §. Mind az mi a tanuk berendelésére, megjelesére és kihallgatására nézve megállapított, a műértőkre is kiterjesztetik.

351. §. Az elnök akár a közvádló, akár a vádlott akár a sértett fél kívánságára, a törvényszék pedig önmagától is, ha az igazság felfedezésére szükségesnek tartaná, mind olly műértőket, kik véleményeiket már előadták, mind újakat bővebb kihallgatás végett berendelhet.

352. §. A tanu kihallgatás és egyéb bizonyságok előterjesztése után, a sértett fél maga vagy védője által, az okozott kár iránti polgári keresetét adja elő.

353. §. A közvádló ezek után keresetének támogatására szolgáló minden bizonyságokat elősorol, és ha az eljárás közben olly nehezítő körülmények fejlődtek ki, melyekről a vádlevélben említés nem tétetett, keresetét ezekre is kiterjesztheti, s mind ezekhez képest a törvény értelmében ítéletet kér.

354. §. Erre az elnök a vádlottat és védőjét a védelem előadására felszólítja, mire a sértett fél vagy a közvádló felelhet, az utolsó felelet azonban mindig a vádlottat és védőjét illeti. Ezután az elnök a vitázatot bevégezettnek nyilatkoztatja.

355. §. Eljárás alatt a bírák, esküttek, közvádló s a védő, jegyzéseket tehetnek magoknak mind arról, mit vagy a tanuvallomásokban, vagy a vitázásban fontosnak találnak, e miatt azonban az eljárás legkisebb félbeszakítást sem szenvedhet.

356. §. A megkezdett eljárás félbeszakítás nélkül folytattatik. Félbeszakasztást, vagy a körülményekhez képest elhalasztást a törvényszék csak e következő esetekben rendelhet:

1. Midőn a vádlott ugy megbetegszik, hogy az ülésben jelen nem lehet.

2. Midőn a védő megbetegszik, és az ujonnan választott vagy nevezett védő nem készülhetett el annyira, hogy a védelmet azonnal megtehesse.

3. Midőn valamelly tanu annyira megbetegszik, hogy az ülésben jelen nem lehet, avagy egy vagy több tanu

meg sem jelenik» és a közvádó vagy a vádlott ezen tanu bűnvizsgálati vallomásának felolvasásával meg nem elégszik, és vallomását a törvényszék is olly lényegesnek találja, hogy az eljárás azon tanu személyes kihallgatása nélkül nem folytathatik.

4. A 348-ik §-ban kijelelt hamis tanutétel esetében.

5. Midőn eljárás közben, akár a vád támogatására, akár a vádlott védelmére uj nyomós körülmény fejlődik ki, s a közvádó vagy a vádlott az eljárás halasztását azon okból kívánja, mert az újdonna kifejlődött körülményre megkivántató bizonyság azonnal elő nem állittathatik.

6. A mennyiben a félbeszakítás a bírák, a közvádó s védők és a vádlottak vagy a tanuk kipihenésére szükséges.

Az esküttek megbetegedésének eseteiről a 69-ik §. rendelkezik.

357. §. De midőn a vitázat bevégeztetett, az eljárást többé sem félbeszakítani, sem elhalasztani nem szabad.

358. §. Ha azonban az egy nap be nem végezhetett, avagy félbeszakított ügy a közbejött egy innepnap kivételével másnap, és így tovább szakadatlanul nem folytattathatik, annyival inkább ha más törvényszéki határidőre halasztatik el, az a törvényes módon ujra alkotandó eskütszék által íteltetik el.

359. §. A vitázat bevégezése után az elnök összegezi az egész ügyet. Birói pártatlan és száraz összeállításban, a nélkül hogy saját véleményét sejtetné, elsorolja mind a közvádó, mind a vádlott bizonyságait. Ezután a kérdéseket, a pörbeli körülmények szerint kevesebb vagy több számmal, fölteszi.

360. §. Mindig fölteendők a következő kérdések:

1. A vádlevélben körülírt bűn valósággal követtetett-e el?

2. A vádlott által követtetett-e el?

3. A vádlott által a vádlevélben foglalt körülmények közt követtetett-e el?

4. Ha pedig az eljárás alatt a vádlevélben nem említett s az I. Rész 82. §-a szerint terhelőleg körülmények fejlődtek volna ki, az elnöknek tennie kell e kérdést is:

valljon a bűn a vádlott által azon körülmények közt követetett-e el?

5. Viszont ha a vádlott az I. Rész 83-ik §-ban foglalt enyhítő körülmények közül egyet vagy többet mentesül hozott fel, kérdésbe teendő az is: vajon azon menteségek állanak-e?

6. Sőt ha a vádlott a maga védelmére az I. Rész 73-ik §-ra hivatkoznék, kérdésbe kell tenni még ezt is: vajon az elkövetett tény beszámítás alá eső-e?

Ezen kérdéseken kívül ugy a közvádló mint a vádlott még más kérdések föltételét is kívánhatja, melyek iránt a törvényszék nyilatkozni s határozni köteles.

361. §. Az elnök ezután emlékeztetvén az eskütteket magas hivatásukra, a kérdéseket, miket élszóval föltett, az előljárónak írásban foglalva átadja a pörbeli minden irományokkal együtt, kivévén azonban a tanuk írott vallomásait. Ekkor a vádlott a tereméből eltávoztatik.

362. §. Az esküttek pedig határozás végett szobájokba vonulnak. Saját jegyzésén kívül, más által készített pörbeli értesítést egyik sem vihet be. Hozzájok senki nem mehet s teljes ítélet hozatal előtt, a 60-ik §-beli büntetés terhe alatt ők sem távozhatsanak el; e végből az elnök a bemenetelhez esküvel kötelezett törvényszéki személyt állit. Ha az eskütteknek bár mi kívánság van, az iránt levélben csak az elnökhöz fordulhatnak, s levél mástól nekik be sem is adathatik.

363. §. A tanácskozás megkezdése előtt az előljáró által a törvénykönyvből mindig felolvastatik ez emlékeztető utasítás:

»Midőn a törvény a bűnösnek vagy nem bűnösnek kimondását szabad és független polgárookra bizza, onnét indul ki, hogy e kérdésben a holt szabályoknál az ember élő lelkiismerete biztosabban és igazságosban ítél. Ezért a törvény nem kéri tőlünk számon azt, mi által s minél fogva érezünk magunkban meggyőződést; a törvény nem ad elünkbe szabályokat, hogy azok szerint mérjük a bizonyságok s próbák teljességét és igazságos voltát; a törvény nem parancsolja nekünk hogy minden tényt igaznak ismerjünk meg

csak azért, mert ennyi vagy annyi tanuktól állittatik, és bennünket szabályokkal egyáltalában nem kötelez arra, mit higyjünk el valamelly ügyben igaz és elég bizonyoságnak: hanem a törvény csak azt hagyja meg nekünk, hogy aggódó gondossággal figyelmeztvén a pör egész folyamára, mostan itt már csendben s magunkba szállva tiszta lelkiismerettel kérdjük meg magunktól, vajjon úgy a vádlott ellen mint a vádlott mellett előnkbe adott próbák és erősségek mikint hatottak ítélő tehetségünkre. És igaz meggyőződésünk szerint, részrehajlás nélkül, és bátran mondjuk ki a bűnöst ha bűnös, a nembűnöst ha ártatlan.

Tehát ítéletünk törvényes következményeivel nem aggódva, ellenben megfontolván, miképen az állodalomnak érdekében áll, hogy a törvény tiszteletben tartassék, hogy az ártatlan méltatlanul ne szenvedjen, a bűnös pedig büntetlenül ne maradjon; e fontos kötelességünk érzetében, de csak az előnkbe terjesztett vádra nézve, és, jól megjegyezzük, csak az előadott bizonyságok nyomán, szabad, tiszta, és igaz meggyőződésünk szerint mondjuk ki: a vádlott(ak) bűnös(ek) e vagy sem?»

364. §. Az esküttek, előljárójok vezérlete alatt, az elnök által föltett minden kérdés felett külön és egyenkint tanácskoznak és határoznak. A szavazás egymás ellenében az elzárt eskütt tagok közt nyilvános, de ha csak egy tag kívánja titkosan kell történnie e két szóval »igen« vagy »nem«.

365. §. A vádbeli büntettre magára nézve bűnösnek a vádlott csak 8 szavazattal mondathatik 4 szavazat ellen. Ha csak 7 szavazat mond bűnöst, 5 nem, a vádlott feloldoztatik. Ennél fogva midőn az eskütszék elmarasztó határozata a teremben az előljáró által kijelentetik, világosan ki kell mondania: bűnös hénél több szavazattal.

366. §. A 360-ik §. első s második kérdésén kívül, a többiekben foglalt egyéb akár terhelő, akár enyhítő körülményekre nézve az egyszerű többség határoz.

367. §. Szavazatok egyenlőségében a vádlottra enyhébb vélemény válik határozattá.

368. §. Miután az esküttek mindenik kérdésre igenel vagy nem-mel feleltek, s feleleteiket az elnöktől kapott kérdések mögé eljárójuk által följegyeztették s vele aláírtatták, a teremben, helyökön mindnyájan megjelennek. Ekkor az előljáró fölkelvén székéből s a törvényszék felé fordulván, fenhangon kijelenti: »az eskütszék határozata bűnös« vagy »nem bűnös«, s egyszersmind a feleletet a pörrel együtt írásban az elnöknek áltnyújtja, ki ezt a jegyzővel egyetemben aláírja.

369. §. Ha az esküttek nem feleltek volna minden kérdésre, vagy határozásképen nem e két felelet közül egyiket mondták volna ki: »bűnös« vagy »nem bűnös«, vagy ha valamelyike az eskütteknek a határozatot nem a törvényes többség szerint hozottnak nyilvánítaná: az elnök az eskütteket visszaküldi, és őket mind addig együtt tartja, míg az említettekhez képest teljes, törvényszerű és kifogáson felüli határozatot nem hoztak. De az elnök köteles őket értesíteni, hogy a melly kérdésekre törvényszerűen feleltek, azokat többé meg nem változtathatják.

370. §. Ha azonban az eskütszék határozata »bűnöst« mondván, a törvényszék tagjai mindnyájan úgy vannak meggyőződve, hogy az esküttek a törvényes formák megtartása mellett is, az ügy lényegére nézve hibáztak, a törvényszéknek joga van, de nem fölhívásra, hanem csak hivatalból és rögtön az eskütszék határozatának meghallása után ítéletét felfüggeszteni, s a legközelebbi ülésben az ügyet új eskütszék elébe terjeszteni. Ez új eskütszéknek tagja az előbbeni 12 közül egy sem lehet. De a felfüggesztésnek egy ügyben csak egyszer van helye; az új eskütszék határozata után, bár az egyezték is az elsőével, a törvényszék köteles tüstint alkalmazni a törvényt. Hol az eskütszék feloldoz, ott e felfüggesztésnek nincs helye.

371. §. Az előbbi 370. §-beli eseten kívül az ítélő eskütszék határozata soha és senki által föl nem függesztethetik.

B.

A törvény alkalmazásáról.

372. §. Az esküdtek határozata a 368. §. szerint kijelentetvén, az elnök a vádlottat előrendeli, s neki az eskütszék határozata a jegyző által felolvastatik.

373. §. A törvénytírók bírák, előbb még a 376. 384. 385. §. szerint a közvádlót, a vádlottat és sértett felet kihallgatván, egymás közt, szavazat többséggel, vagy a teremben lassu hangon végeznek, vagy e végett szobájokba visszavonulnak; de az ítélet az elnök által fennhangon, nyilvános ülésben, s a vádlott jelenlétében hirdettetik ki. Egyzersmind felolvassa azon törvényt is, melyen az ítélet alapittatik.

374. §. Az ítéletet aztán a jegyző foglalja írásba, ki ebbe a felolvasott törvény szavait is tartozik beigtatni. Az ítéletnek legfőlebb 24 óra alatt, a jegyzőn kívül az ítélő törvénytírók mind azon tagja által alá kell irattatnia, kik az ítéletben részt vőnek.

375. §. Midőn a vádlott nem bűnösnek nyilvánittatik, az elnök által vád alóli feloldoztatása kimondatván, ez egyzersmind azonnali szabadon eresztését is elrendeli, ha csak letartóztatására más törvényes ok nincsen.

376. §. De a nem bűnös határozatnak esetében is, a feloldozó ítélet előtt mind a közvádló, mind a sértett fél, vagy ha ez sem maga jelen, sem védője nem volna, e helyett is a közvádló, mind végre az I. R. XXV-ik fejezetbeli hamis feladásból származott kárra nézve a vádlott is kihallgatandók. E szerint a végítélet ugy a sértett fél, mint a vádlott említett polgári keresetének meghatározására kiterjed, ha az bebizonyítottak találtatik, ellenkező esetben keresetére nézve a sértett fél polgári, a vádlott pedig tetszése szerint vagy polgári bíróság elébe, vagy az I. R. 260, 261, 262. §§. értelmében külön büntető közkereset indítására utasittatik.

377. §. Ez okból polgári keresetével előállani mind a sértett fél, vagy bár vele ez föl nem lépett, helyette hiva-

talánál fogva a közvádló, mind a vádlott a végítélet előtt tartozik, később előadott kereset ez eljárásnál nem fog figyelembe vétetni.

378. §. Ha a vádlott értéke az összes kár megtérítésére nem elégséges, akkor a polgári keresettel fellépett felet illeti az elsőbbség; a többi kárvallottakra nézve pedig aránylagi kárpótlás rendeltetik; és ennek helye van akkor is, midőn a polgári keresettel fellépett több rendbeli felek összes követeléseinek kielégítésére a vádlott tömege nem elégséges; ha azonban más hitelezők is bejelentenek magokat, akkor az 1840: 22. t. cz. értelmében csődületnek van helye.

379. §. A végítélet a perköltségek iránti határozat is befoglaltatik. De ha a vádlott feloldoztaték, a közkereset költségeit az eljáró hatóság pénztára viseli.

380. §. A vádlott feloldoztatik akkor is, midőn az eskütszék által bűnösnek mondatott ugyan, de az elkövetett bűn ellen egy törvény sem alkalmazható.

381. §. Akkor is feloldoztatik, midőn az eskütszék által a tényre nézve bűnös mondatott ugyan, de a 360. §. 6-ik kérdésére »nem-mel« felelvén, törvényes beszámításnak helye nincs.

382. §. Melly vádlott az eskütti-bírótság által egyszer törvényesen feloldoztatott, ugyan azon bűn miatt a 432. §-beli eseten kívül többé sem vádeskütszék, sem eskütti-bírótság elébe nem vonattathatik.

383. §. Midőn a vádlott a vádbeli tényre nézve bűnösnek nem találtatott ugyan, hanem az eskütti-bírósági eljárás közben ellene új büntett világlék ki, vagy midőn a vádbeli tényre nézve is bűnösnek találtatott, és azonkívül szinte eljárás közben új bűnnel is terheltetik, a közvádló hivatalos kívánatára, a törvényszék mindkét esetben bűnvizsgálatot rendel, de az első esetben a feloldozó ítéletet előbb kimondja, az utóbbik esetben pedig büntető ítéletének hozatalát a rendelt bűnvizsgálat s bűnper bevégezéseig elhalasztja. Ki egy-egyszerre több büntettért marasztaltatik el, ellene a büntetés az I. R. 86. 87. §-a szerint mondatik ki.

384. §. Ha a vádlott bűnösnek mondatott, előbb a közvádó a bűnre, aztán a sértett fél a polgári keresetre, vagy ha ez nem lépett föl, mindkettőre nézve a közvádó adja elő kívánatát a törvény miként alkalmazása iránt.

385. §. Erre a vádlott felelhet, s magát védheti a közvádónak és sértett félnek kívánata ellen, akár azzal, hogy tette nincs tiltva törvénnyel, akár azzal, hogy a közvádótól kívánt büntetés mérték fölötti, akár hogy a sértett félnek épen nem, vagy legalább nem annyi kárpótlással tartozik, de a büntett bizonyossága s általa lett elkövetése iránt többé nem vitakozhatik.

386. §. Ha a kihallgatás végével úgy világlanék is ki, hogy az elkövetett bűn rendőri kihágás lévén e II. Rész Toldalékának 1. §-a szerint eskütti bíróság elébe nem tartozott volna; a törvényszék mindazáltal a törvényes büntetést ki fogja mondani.

387. §. Midőn a vádlott bűnösnek találtatott, a perköltségekben is elmarasztatik. Perköltségek alatt értetnek azok, melyek a büntett felfödözésére, a tanúk és műértők napi díjaira s a letartoztatott vádlott letartoztatására forditattak.

388. §. A sértett félnek csak akkor ítéltetnek meg követelésének kinyomozására fordított költségei, midőn a 376-ik §. értelmében polgári keresete alaposnak találtatott.

389. §. Értékéből a vádlottnak, akár feloldoztatott, akár elmarasztatott, a körülményekhez képest, rendelt védőjének ügyvédi díj is ítéltethetik; de elmarasztás esetében a kártérítés s a perköltségek mindig elsőbbséggel birnak.

390. §. Az elnök mind azon tárgyakat, melyek eljárás közben szemlélés végett az eskütti-bíróság elébe hozattak, tulajdonosaiknak visszaadatja.

391. §. Ellenben a bűnnek még természetben meglévő tárgyai előbbi tulajdonosaiknak csak akkor adatnak vissza, ha folyamodás az ítélet megsemmisítése végett a főigazítószékre nem történt, vagy ha történt, csak miután ott annak helye nem találtatott.

392. §. Midőn a szabad lábon lévő vádlott a büntető pörbeli idézésre meg nem jelenik, és az ellen adott elzárási parancs, távolléte miatt végre nem hajthatatik, akkor a vádlott elleni büntető perbeli eljárás felfüggesztetik ugyan, de ő végzés által makacsnak nyilvánítatik; egyszersmind pedig a perbeli költségekben és a fenforgó körülményekhez képest kárpótlásban elmarasztatván, ezen ítélet ellene végrehajtatik.

393. §. Az előbbi 392. §. értelmében makacsnak nyilvánított vádlott ellen föllépett sértett félnek követelése a magánjogi szóbeli pör szabályai szerint ítéltetik el.

394. §. Midőn azonban több vádlott-társak ellen foly a büntető per, akkor az egyiknek vagy másiknak távolléte a büntető pert meg nem akasztván, a távollévő számára védő rendeltetik, s az ellene fenforgó vád iránt ítélet hozatván, az a kárpótlásra és perköltségekre nézve végre is hajtatik; — a büntetés azonban az utóbb megjelenő vagy elfogatott vádlott ellen csak azon esetre hajtatik végre, ha az eljárás megújítását nem kívánná.

395. §. Az ítélet kihirdetését az elnök belátása szerint, esethez s körülményekhez alkalmazott intő beszéddel kísérheti. Egyszersmind a vádlottat értesíti azon időről, melly alatt joga van az ítélet megsemmisítése végett a főigazítósékre folyamodhatni.

396. §. Jegyzőkönyvet az egész eljárásról a jegyző visz, annak bebizonyítására, hogy a törvények rendeletei mindenekben megtartattak. A kihallgatott személyek vallomásaiból, a 327-ik §-ban rendelkezten kívül, semmi be nem igtattathatik. Ezen felül azonban úgy a közvádlónak, mint a vádlottnak és illetőleg a sértett félnek is minden olyan kívánata, mellytől az eljárás folytában a törvényszék által elűtetik, ha követeli, okvetlen bejegyzendő. A jegyzőkönyvet, az elnök és jegyző írják alá.

XV. FEJEZET.

Az ítélet igazításáról.

397. §. A törvény alkalmazó ítélet kihirdetése után, a kihirdetésen kívül 3 nap alatt, mind a közvádlónak, mind a vádlottnak, mind a sértett félnek, de ennek csak a vádlott elmarasztása esetében és csak tisztán polgári keresetét illetőleg, joga van az ítélet megigazítása végett a főigazítószékre folyamodni.

398. §. Azonban a közvádlónak, a 407-ik §. esetében, e folyamodásra csak egy nap engedtetik.

399. §. E folyamodás mind a közvádló, mind a vádlott, mind a sértett fél által a jegyző előtt történik s írásban tétetven, a jegyző is a folyamodó is alá írja, vagy ha a folyamodó írni nem tudna, e körülménynek megemlítése mellett annak nevét is a jegyző írja alá. Minden ilyen folyamodás egy e végre rendelt nyílt könyvbe soroztatik.

400. Midőn az ítélet ellen vagy a közvádló vagy illetőleg a sértett fél folyamodik, ennek a vádlottal három nap alatti közöltetnie kell. Ha fogva van, előtte a jegyző köteles felolvasni s vele aláíratja, vagy írni nem tudván, avagy nem akarván, e körülmény megemlítése mellett helyette ő írja alá; ha pedig szabadon van, neki, a 282-ik §-ban megírt törvényes módon küldetik meg, — a három nap, midőn a vádlott hat órányi távolságnál messzebb lakik, ezen felül minden négy órányi távolságra még egy nappal toldatván meg.

401. §. Ha a vádlott a végítéletben börtönbeli büntetésre is ítéltetett, a főigazítószékre csak úgy folyamodhatik, ha már vagy el van zárva, vagy szabadon kezesség mellett bocsáttatott. Az errőli bizonyítványnak a folyamodással együtt föl kell küldetnie. E szabály alá azonban nem tartozik, midőn illetőség kérdésében, és így a büntett lényegére nézve különben is végítélet előtt történik a folyamodás.

402. §. A vádlott vagy sértett fél, akár folyamodásának nyilvánításakor, akár utána tiz nap lefolyása alatt az illető törvényszék jegyzői hivatalában leteheti mind azon adate-

kat, miknél fogva az ítéletet megigazíttatni kéri. Ezekről nyugtatványt kap. A jegyző jelentést tevén az elnöknek, ez három nap alatt, mintán előbb a közvádlóval közölte volna, mind azokat a pörrel s az irományoknak a jegyző által készitendő lelet-jegyzékével együtt a főigazítószerkére fölküldi.

403. §. A főigazítószerké szakadatlanul tartja üléseit, úgy hogy minden felküldött folyamodás iránt legfőlebb 30 nap alatt, a 100-ik §. szerint pedig az illetőség kérdésében tüstint ítéletet hozhasson.

404. §. A folyamodások azon idősor szerint vétetnek tárgyalás alá, a mint a főigazítószerkéhez fölérkeztek. De az illetőség kérdésében fölterjesztett ügyek egész sora, a nem e kérdésben fölterjesztett ügyek egész sorát megelőzi.

405. §. Az eskütti-bíróság, a törvényszerék mint főlebbviteli ítélőszék s a rendőri bíróság elmarasztaló végitéletei, szinte mint a vádeskütszerkéki s bűnvizsgálati eljárás is megsemmíthetnek a következő okokból és esetekben:

1. Ha az eljáró bíróság nem volt az illetékes.

2. Ha a bűnvizsgálat vagy rendőri bíróság, a vádeskütszerék az esküttbíróság a törvényszerék mint főlebbviteli bíróság eljárásában s elmarasztaló ítéleteiben a törvények lényeges formái sértettek meg avagy mellőztettek el. Ez esetben maga az elmarasztaló végitélet mindenesetre megsemmíttetvén az új eljárás ezen felül mind azokra kiterjed, mellyek a legrégibb megsemmíttetett bírói tett után következnek.

3. Ha az eskütti-bíróság előtti eljárás közben, a közvádló vagy a vádlott által előadott törvényszerű kívánat iránt a törvényszerék nem nyilatkozott, vagy attól elmozdította. Ez esetben új eskütt-bíróság előtt egészen új eljárásnak van helye.

4. Ha a büntetettre nem a törvényes büntetés, és a törvény helytelenül alkalmaztatott.

406. §. A főigazítószerék az ítéletnek csak egy részét semmiti meg, midőn a semmiség súlya alá annak csak egy része esik.

407. §. A vádlott feloldozásának esetében a sértett fél épen nem, a közvádló pedig csak a törvény érdekében

folyamodhatik a főigazítószerkére, azonban bár az ítélet megsemmítetik is, ennek a feloldozott vádlottra nézve, a feloldó ítélet szerzett jogának tekintetvén, semmi terhelő következménye nem lehet.

408. §. A rendőri bíróságtól a törvényszékre főlebbvitelnek lévén helye, rendőri ügyekben a főigazítószerkére folyamodás csak a főlebbvitel s a törvényszék végitélete után engedtetik meg.

409. §. Midőn az ítélet vagy valamely eljárás azért semmittetett meg, mivel az ítélő vagy eljáró bíróság nem volt az illetékes, a főigazítószerk kijelelvén az illető bíróságot, az ügyet ahhoz küldi vissza.

410. §. Midőn az eskütt-bíróság ítélete semmittetett meg, a következő 411. 412-ik §-beli eseteken kívül, a pör ugyanazon törvényhatóságbeli, de új esküttszerk elébe utasittatik vissza, melly olyan 30 tagból alkottatik, kik között az ugyan abban már előbb ítelt 12 esküttből egy sem lehet. Ha a megsemmítés a vádesküttszerk eljárására is kiterjed, annak az előbbiektől külön tagokból kell állania. Ha pedig a bűnvizsgálatra is kihat, az ugyanazon vagy szomszéd törvényhatóságbeliek közül új bűnvizsgáló bírót a főigazítószerk rendel.

411. §. Midőn az eskütt-bíróság ítélete a 405. §. 3. 4-ik pontja miatt semmittetett meg, az ügy az elsőbb esetben a szomszéd törvényhatóságbeli eskütt-bírósághoz, a második esetben pedig csak a törvényszékhez küldetik; de az utóbbi esetben a törvényszék, az ítélőesküttszerknek már meghozott s épen maradt végzete szerint, minden új kihallgatás mellőzésével, csak a törvényt alkalmazza.

412. §. Midőn az eskütt-bíróság ítélete csak a polgári keresetre semmittetett meg, az ügy a szomszéd törvényhatóságbeli törvényszékhez küldetik.

413. §. Midőn a törvényszék mint rendőri ügyekben főlebbviteli bíróság végitélete semmittetett meg, a pör szinte szomszéd törvényhatóságbeli más törvényszékhez, midőn pedig rendőri tiszté vagy tanácsé semmittetett meg, azon törvényhatóságbeli más rendőri tiszthez vagy tanácshoz küldetik.

414. §. Azon bíróságnak, melyhez az ügy visszaküldetik, az ítéletben világosan meg kell nevezetnie.

415. §. Midőn valamely ítélet vagy eljárás megsemmittetik, a hibázó rendes s állandó bíróságot a főigazítószerék az új eljárás költségeiben, az I. R. LIV. Fejezete szerint is, elmaraszthatja. De e jelen §. rendeletének alkalmazása csak szembeszökő s igen nagy hiba esetében, és e törvénykönyv kihirdetése után csak három év múlva veendi kezdetét.

416. §. Ha a megsemmítésnek helye nem találtatott, ugyanazon ítélet ellen a főigazítószerkére másodszor folyamodni ugyanazon félnek, soha és semmi esetben nem engedtetik meg.

417. §. A főigazítószerék előtti eljárás a 304. 305. 306. §§. értelmében tökéletesen nyilvános.

418. §. Ítélethozatalra legalább 9 bírótág jelenléte kívántatik meg, s mindig a jelenlévők többsége határoz.

419. §. Ha az ítélet megsemmítettett, a főigazítószerék ítélete minden iratokkal egyetemben az elnök által hét nap alatt, új eljárás végett, a kijelelt bírósághoz küldetik; ha pedig a megsemmítésnek helye nem találtatott, mind azok, 3 nap alatt, végrehajtás végett azon bírósághoz küldetnek vissza, melynek ítélete vagy eljárása ellen a folyamodás tétetett.

420. §. Végrehajtás előtt a főigazítószerkére folyamodáson kívül, a büntető bíróságok eljárása ellen semmi más perorvoslatnak nincs helye.

421. §. Az esküdt-bíróság elmarasztó ítéletének kihirdetése után azonban, a Felséghez, a büntetésnek kegyelem utoni mérsékléseért, az elmarasztott vagy annak atyafiai s baráti akármikor folyamodhatnak.

XVI. FEJEZET.

A végrehajtásról.

422. §. Az elmarasztó ítélet, ha ellene a főigazítószerkére folyamodás nem történt, a folyamodhatásra engedett törvényes időnek elmulta után azonnal, — ha pedig ellene

folyamodás történt, a semmitésnek helyét nem találó főigazgatószéki ítélet kihirdetése után 24 óra alatt végrehajtatik.

423. §. Kivételt szenved az előbbi §-beli szabály, ha a 24 óra eltelte után a végrehajtás innepnapra esnék, vagy ha a börtönbeli büntetés olly viselős némben ellen lenne végrehajtandó, a kinek elszökésétől nem tartani.

424. §. Az ítélet végrehajtása a törvényszéket illeti, mellynek elnöke az elmarasztottat kihirdetendő ítéletének meghallgatása végett, az ítélőszék elébe rendeli, az ítéletet jegyző által felolvastatja, annak tartalmát előszóval az elmarasztott nyelven előadja vagy tolmács által előadatja, s ha börtönbeli büntetésre ítéltetett a börtönrendszer I. cikkében megállapított szabályok szerint az elmarasztottat áltadja.

425. §. Ha valaki a végrehajtást akár a büntettek, akár a megítélt öszvegre nézve bármikép gátolná, ellene az elnök megkeresésére, az illető polgári hatóság a szükséges hatalomkart azonnal kirendelni köteles.

426. §. A kár megtérítése iránti ítélet, a bünvizsgáló bírák által ollyképen hajtatik végre, hogy a természetben meglévő tárgyak károsítottak, ha azokat tulajdonainak bebizonyította azonnal visszaadatnak, ha pedig a károsítottak, magokat közhirre vétel után jelentenek be, végrehajtás alkalmával árverés utján eladatnak, és az abból bejött pénz az illető hatóság közpénztárába beadatik, mellyből, ha a károsított magát a végrehajtás után 32 esztendő alatt bejelenté és tulajdonát bebizonyitaná, az neki visszafizettetik; ellenkező esetben ezen idő leforgása után az illető törvényhatóság rendelkezése alá esik.

427. §. Olly tárgyak, mellyeket az elmarasztott már fölemésztett vagy elhasznált, a többi költségekkel együtt annak vagyonából térítettnek meg, és midőn érték hiánya forog fen, a 378-ik §. értelmében történik a végrehajtás.

428. §. A megítélt kár kifizetése a perbeli és végrehajtási költségek megtérítését mindig megelőzi.

429. §. Midőn az elmarasztott időközben meghalozott, a hozott ítélet örököseivel vagy tömeggondnokával a végett közöltetik, hogy a megítélt kárt és a perbeli költ-

ségeket kifizessék: mit ha 14 nap alatt tenni vonakodnának, ellenök a végrehajtás elrendeltetik.

430. §. A kiküldött végrehajtó bíró a végrehajtásról rendes jegyzőkönyvet vivén, s azt aláírván és megpecsételvén, ez az egész pörrel együtt az illető bíróság törvényszéki levéltárba betéttetik.

XVII. FEJEZET.

A perujtásról.

431. §. Végrehajtás után a perujtáson kívül semmiféle perorvoslatnak nincs helye.

432. §. Az eskütt bíróság által törvényesen feloldozott ellen a büntetőpör soha meg nem ujittathatik, kivéven ha bűnét később, bíróság előtt, vagy ítélőszéken kívül önkényt megvallaná.

433. §. Az elmarasztott, sőt törvény és igazság érdekében a közvádló is, akár mikor, és e szerint még a büntetésnek kiállása után is, kívánhatja a büntető eljárás megújítását, ha bebizonyítja:

a) Hogy azon oklevelek, mellyek az előbbeni eljárás alkalmával ellene felhozattak és tekintetbe vétettek, hamisak vagy meghamisítva valának.

b) Hogy egy vagy több ellene vallott tanú ezen vallo-
mására nézve hitszegőnek vagy megvesztegetettnek bíróilag már ítélet által nyilvánított.

c) Hogy az ítélőeskütszék tagjai vagy rendőri kihágás esetében az ítélő bírák közül egy vagy több megvesztegetett.

d) Végre, ha új s az előbbeni eljárás alkalmával vagy idegen befolyás által meggátolt s elnyomott, vagy más meggyőzhetlen akadályok miatt akkor elő nem állíthatott olly tanukat s bizonyítványokat hoz elő, mellyeknél fogva ártatlansága kivilágosodik.

434. §. Ugyan ezen okokból mellyeknél fogva az elmarasztott a perujtást kívánhatja, azt szülői, gyámnokai, gyermeki, testvérei, baráti vagy házastársa is kérhetik, de csak az elmarasztott megegyezésének írásbeli bebizonyítása

után. Ennek halála után pedig a nevezett személyeken kívül minden örökösei, tulajdon nevökben kívánhatják a perujítást. És ez esetben, ha az új eljárás után az első ítélet igazságtalannak találtatik, a megholt emlékezete a reá ítélt bűn alól feloldozottnak s megtisztítotttnak nyilvánítottatik.

435. §. A perujítást kívánó a 433-ik §. szerint szükséges okokkal és bizonyítványokkal támogatott folyamodását azon eskütt-bíróság elnökének adja be, melly az ítéletet hozta vagy rendőri kihágásokban azon törvényszék elnökének, melly mint főlebbviteli bíróság ítélt. Az elnök három nap alatt köteles azt a 432. §. esetében a feloldozott vádlottal, a 433-ik §. pedig a közvádlóval közleni, kik a vétel napjától számítandó 15 nap alatt észrevételeiket s okaikat az elnöknek megküldeni tartoznak.

436. §. Ezeket, vételök után 24 óra alatt, a lefolyt perbeli irományokkal egyetemben, az elnök a főigazítósziókra felküldi, melly minden irományoknak nyilvános ülésbeni felolvastatása, s a főigazítósziók közvádlónak és ellenfelének, vagy ha ez elzárva volna, védőjének, ha van, meghallgatása után, a perujításnak törvényessége fölött ítéletet hoz.

437. §. Ha a főigazítósziók a perujításnak helyét nem találja az ítélet rögtön kihirdettétvén, ezzel együtt a perbeli iratokat is az illető törvényszékhez visszaküldi; ha pedig annak helyét találja, új eljárás végett az ügyet, az elsőtől különböző törvényhatóságbeli új eskütt s rendőri kihágásokban új rendőri bírósághoz utasítja, mellyben azok, kik az első ítéletet hozták, sem bírákul, sem esküttekül nem alkalmazhatnak.

438. §. Azon előbbi tanuk, kik hamis bizonyágtétel miatt elmarasztvák az új eljárás alkalmával az esküttbíróság vagy rendőri bíróság által ki nem hallgattathatnak, hanem előbbeni vallomásaik csak a perujító félnek kívánatára olvastathatnak fel; azon tanuk vallomásai pedig, kik időközben meghaláloztak, vagy egyéb okoknál fogva személyesen ki nem hallgathatók, az ülésben felolvastatnak.

439. §. Ha a per a 433. §. eseteiben a közvádlón kívül más által ujtitatván meg, az első ítélet meg nem változ-

tatik a folyamodók a perujításért a perköltségek megtérítésében elmarasztatnak.

440. §. Ugyan azon ügyben egy perujításnál több soha és semmi esetben nem engedtetik meg.

TOLDALÉK.

A rendőri eljárásról általában.

441. §. Ezen eljárás alá tartoznak mind azon rendőri kihágások, melyekre az I. Rész Toldaléka fenytést rendel, hacsak olly büntettel nincsenek kapcsolatban, mely az I. Rész. I—LVI-ik Fejezetének rendelete alá esik, mert ez esetben azok is eskütt-bírószági eljárás alá tartoznak.

442. §. Ezen eljárás alá tartoznak nem különben:

1. minden erőszak nélkül elkövetett kisebb lopások, melyek 10 forintot felül nem haladnak; a mennyiben a büntetőtörvénykönyv 301. §-ban körülírt veszélyes tolvajságok közé nem tartoznak.

2. verekedés közben történt kisebb sértések.

443. §. A rendőri kihágások nyomozásában és elítélésében a nélkül, hogy valakinek előleges panasza vagy feljelentése megkivántatnék, a rendőri tisztek önmagoktól is eljárni kötelesek: — kivétetvén a család kebelében elkövetett kihágások.

444. §. A vádlott halála, a rendőri keresetet megszünteti, de az okozott kár iránti kereset a meghalálozottnak örökösei ellen a rendőri bíróság előtt fenmarad.

445. §. A rendőri hatóság gyakorlása a büntetőtörvénykönyv II-dik Részének 8-dik §-ban kijelölt törvényhatóságokat illeti.

446. §. A rendőri kihágások nyomozására, s elítélésére köteleztetnek:

a) megyékben a járásbeli szolgabíró vagy eskütt; nem különben az 1836-ik: 20-dik tör. czikkelyben kijelölt nemesi községekben a főhadnagy más két előljáró közbejöttével, úgy

az előljárók olly kiváltságos helységeken, mellyeknek rendezett tanácsuk vagyon, s mellyek a 8-ik §. értelmében kijelentettek, s kihirdetettek;

b) a Jász-Kún kerületekben az illető község főbirája vagy helyettese;

c) a Hajdú kerületben a város hadnagya, vagy helyettese;

d) Kővár-vidékén a járásbeli szolgabíró, vagy eskütt;

e) Túró-mezején táblabíró vagy kapitány;

f) Fiume és Bukkari városában a rendőri bíró, — kerületeikben pedig az illető bűnvizsgáló bíró;

g) szabad királyi városokban, ugy Arad, Eszék, Felsőbánya s Pécs városokban a kapitány vagy helyettese;

h) a Szepesi XVI. városokban az illető város kapitánya;

i) a büntető törvényszékek, mint felebbviteli bíróságok.

447. §. A közrend és közbátorság fentartására a rendőri tisztek által alkalmaztatnak:

a) a rendezett tanácscsal nem bíró helységek előljárói;

b) a törvényhatóságoknak fegyveres szolgálói;

c) a helységeknek közszolgái.

148. §. A törvényhatóságok a 446-dik §-ban említett nemesi községeket és azon kiváltságos helységeket, mellyeknek rendezett tanácsuk vagyon, név szerint kijelelni, s a kijelelteket mind a Helytartótanácsnak az országban közhirré tétel végett bejelenteni, mind saját kebelökben kihirdetni tartoznak.

449. §. A kiváltságos helységeken minden év első napján a tanács által jelöltetik ki rendőri tisztnak azon tanácsbeli, vagy eskütt ember, ki a rendőri kihágásoknál megkivántató vizsgálatot megtenni, e felett jegyzőkönyvet vinni, és a vádlottat kihallgatás s elítélés végett a tanács elejébe idézni tartozik. A tanács pedig, vagy annak ezen rendőri tiszttel együtt legalább három tagja, a jelen eljárás szabályai szerint és a jegyző által viendő jegyzőkönyv mellett, az ügy felett nyilvános ülésben ítéletet hozni köteles.

450. §. Az 1836: 9-dik törvénycikk rendelete szerint választott előljáróknak állandó, és a helység népességéhez

képest nagyobb vagy kisebb, az illető törvényhatóság befo-
lyásával meghatározandó fizetésök lészen. Ezen fizetési járan-
dóság a helység pénztárából a közpénztárnok felügyelése
alatt fog fizettetni.

451. §. A rendes tanácscsal el nem látott községeknek
előljárói közül minden év első napján a járásbeli szolgabíró:
Bukkari és Fiume kerületekben pedig a bűnvizsgáló bíró
egyet kijelelni tartozik, ki rendőri kihágás esetében mind
azt, mi az előleges vizsgálatra szükséges, és veszedelem nél-
kül nem halasztatható, teljesíteni, és az elkövetett kihágást
a legközelebbi rendőri tisztnek tüstént bejelenteni köteles,
hogy ez a hely színén azonnal megjelenvén, a vizsgálatot
folytathassa és az ügyet elítélhesse.

452. §. Az előjárók a törvényhatóságok által hozott
rendeletek megtartása felett őrködnek; sőt saját körükben
a közrend és közbátorság tekintetéből netalán még szüksé-
ges, hely és idő szerinti rendeleteket is, az illető törvény-
hatóság felügyelése alatt hozhatnak.

453. §. A 446. §-ban említett nemesi községekben,
úgy rendezett tanácscsal ellátott mindenik helységben a
rendőri kihágások vizsgálata és elitélése felett vitt jegyző-
könyvek évnegyedről évnegyedre külön csomóba kötve, a
község ládájába tétetnek, s hozzájuk egyszersmind keresési
lajstrom csatoltatik, mellyben betűsor szerint az elítélt vagy
felmentett vádlottnak neve, a hozott ítélet napjával, és a
jegyzőkönyv számával beigtattatik. A járásbeli szolgabíró,
vagy az illető bűnvizsgáló bíró pedig e részben felügyelni,
minden évnegyedben ezen jegyzőkönyveket megtekinteni, és
a netalán találtató eljárási hibákat orvoslás végett a köz-
vádloi hivatalnak bejelenteni tartozik.

454. §. A törvényhatóságok fegyveres szolgálknak he-
lyesebb rendezésére, fegyelem tekintetében, a legszigorubb
rendszabások hozatalára köteleztetnek; mire nézve itt álta-
lánosán rendeltetik: hogy fegyveres szolgálknak csak olly
egyének vétessenek fel, kik hűségükről és jó magokviseletéről
ismeretesekek vagy ezt hiteles bizonyítványokkal igazolják.

455. §. Ezen fegyveres szolgálk, a törvényhatóságok,
vagy az illető nemesi községek, s a rendezett tanácscsal

ellátott kiváltságos helységek által hozott rendeletek megtartása felett szorosan ügyelnek, a vétkeket a rendőri tisztek elejébe állítják, és ezeknek parancsait teljesítik.

456. §. Azon esetben, midőn a fegyveres szolgák a közrend fentartására, vagy a vékeseknek elfogatására nem elégségesek: akkor a rendőri tiszt, saját felelet terhe alatt katonai hatalomkarral is élhet, mellynek parancsnoka azonban, valamint a fegyveres szolgák hadnagya is, mielőtt fegyveres erőt használnának, a vétkeket, és a netalán összesereglett népet eloszlásra, és illetőleg megadásra felszólítani kötelesek.

457. §. A rendőri hatóságok a rendőri kihágások nyomozására és elítélésére felügyelnek, úgy a köz rend és közbátorság fentartására; nem különben a közönséget, vagy egyeseket akár személyökben, akár tulajdonukban fenyegető veszedelem elhárítására szükséges rendeletekről, a jelen töldekben megállapított szabályok szerint gondoskodnak.

458. §. Az elkövetett rendőri kihágások nyomozása és elítélése, a vétkes polgári állapotának különbsége nélkül, a külföldieket is ide értve, azon törvényhatóságot, s ennek azon rendőri tisztét vagy rendezett tanácsát illeti, kinek, vagy mellynek körében a kihágás elkövetetett.

459. §. Ha valaki két, vagy több hatóságban, vagy azoknak közös határszélen elkövetett kihágásról vádoltatik, ezen hatóságok közül az léssen kirekesztőleg az illető, mellyben a nyomozás idő szerint előbb megkezdetett.

460. §. A nem illető hatóság által történt rendőri eljárás az ítélet érvénytelenségét vonja maga után; az illetőség kérdésében pedig a 100. §. szabálya szerint, minden más nemű ügynek félretételével, a főigazítószer határoz.

461. §. A rendőri tiszt minden hivatalos eljárás felett jegyzőkönyvet visz, mellynek magában kell foglalnia:

a) az eljárás esztendejét, napját és helyet, a kihágás minéműségét, az eljáró tiszt nevét, valamint a vétkesét is ha az tudva van;

b) a szemléről szóló jelentést, ha szemle történt;

c) a kihallgatott személyeknek neveit; az ezeknek tett kérdéseket, és általok adott feleleteket olly rendben

mint előadattak, és szóról szóra, vagy a szükséghez képest hiv kivonatban, a kihallgatott személyek aláírásával, vagy a nem történt aláírás okának megemlítésével;

d) a netalán okozott kárnak becsűjét, a hozott ítéletet, s az eljáró tisztnak aláírását.

462. §-ban elősorozott rendőri tisztek az általok vitt jegyzőkönyveket minden esztendő végével a közsádlói hivatalnak beküldení tartoznak, ez pedig a jegyzőkönyveket átvizsgálni, és észrevételei nem lévén, a levéltárba beadni; ellenkező esetben a törvénytelenül eljáró rendőri tisztet feleletre vonni köteles.

463. §. Az egész rendőri eljárás tökéletesen nyilvános; a rend fentartására nézve a II. R. 303. 308. §-ának rendelkezetei ide is kiterjesztetnek.

AA.

A rendőri vizsgálatról.

464. §. A rendőri tisztt, mihelytt valamelly rendőri kihágásról bármimódon értesítettik, azonnal a vizsgálathoz fog, és a fenforgó rendőri kihágás valóságáról vagy nem valóságáról bizonyyságot szerezeni tartozik.

465. §. A büntető törvénykönyv e II. Részének 102. 103-ik §-aiban« kijelett bíraskodási képtelenség esetében a rendőri tisztt az ügyet legközelebbi tiszttársának általadja.

466. §. Rendőri kihágásról jelentést akárki tehet, a rendőri szolgák pedig jelentés tételre különösen köteleztetnek.

467. §. A jelentés szóval vagy írásban történik, és a jelentő magát mindig megnevezni tartozik.

468. §. A rendőri tisztt minden kiküldetés nélkül a vizsgálatot, a tényálladék nyomozásával kezdi meg, s ez által a tett mibenlétét megállapítani törekszik.

469. §. Azon helységekbén, hol rendőri tisztt nem lakik, a helybeli előljárók pedig a rendőri kihágások elítélésére jogositva nincsenek, illy előljárók megkezdehetik ugyan a vizsgálatot, de ennek folytatására, és az ügy elítélésére azonnal a legközelebbi rendőri tiszttet meghívni tartoznak.

470. §. Midőn a tényálladék vizsgálata által az elkövetett tett valósága megállapított, a rendőri tiszt a tett körülményeit lehető legnagyobb gondnal nyomozni köteles, hogy megítélhesse:

a) vajon rendőri kihágásnak mutatkozik-e a tett, és melly jeleknél fogva?

b) mik a nehezítő vagy könnyítő körülmények?

c) mellyek azon körülmények vagy jelenségek, mik a bejelentett vagy csak gyanuba vett személy, mint tettes ellen, vagy mellett bizonyítanak? és végre

d) hogy meghatározhassa a kihágás által okozott kárnak nagyságát, mennyiben t. i. a kihágás minémiségéhez képest helye van a kárpótlásnak?

471. §. Mindenek előtt tehát a nyom, mellyet az elkövetett kihágás akár helyen, akár személyen, akár tárgyon maga után hagyott, még akkor is, ha a vétkes tettét megvallotta, szemle útján megvizsgálandó.

472. §. Ha a szemle alá veendő tárgyaknak megmásításától tarthatni, azok lepecsételés, vagy elzárás, vagy más czélszerű gondoskodás mellett őriztetnek.

473. §. Midőn valamelly tárgy szemléje külön tudomány, vagy mesterségismeretet kíván, azt mindig az illető műértő hozzájárulásával kell megtenni, ki is illy esetekben a szükséges eszközökkel haladék nélkül megjelenni köteles.

474. §. Illy szemle megtételére rendszerint két, még pedig mennyiben lehetséges, a törvényhatóság szolgálatában álló műértő alkalmaztatik, hol azonban kettő nem lenne, vagy időhalasztás nélkül meg nem jelenhetnék, e végre egy is alkalmazható.

475. §. A műértő, mennyiben mesterségébeni hű eljárásra eskü által lekötelve nem volna, a szemle megtétele előtt, a rendőri tiszt által, ha ez szükségesnek tartaná, vagy ha a vádlott kívánná, megeskettetik arra: hogy észrevételeit hiven, tökéletesen, és azokon alapuló véleményét tudomása szerint lelkiismeretesen fogja előadni.

476. §. Midőn valamelly kihágás természeténél fogva nyomokat nem hágy maga után, vagy midőn ezek már fel nem találtathatók, akkor a tényálladék megállapítása más

bizonyítványok által eszközöltetik, miért is minden arra szolgáló körülmények pontosan megvizsgálandók.

477. §. Ha a körülmények felvilágosítására, vagy a tettes felfedezésére tanuvallomások kívántatnak, mindenek előtt azon személyek hallgattatnak ki, kik vagy a kihágás elkövetésénél jelen voltak, vagy a vétkezt üzőbe vették, vagy elfogták.

478. §. A kihallgatandó személyekre nézve e II. Rész 164, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189. §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

479. §. A rendőri tiszt előtt megjelenő tanúk, vagy külön, vagy együtt, a mint a szükség kívánja, és rendesen megesketés nélkül hallgattatnak ki; nevezetesebb esetekben azonban; úgy nem különben, midőn a rendőri tiszt szükségesnek látja, vagy midőn a vádlott kívánja, vallomásaikat esküvel is megerősíteni tartoznak; a büntető törvénykönyv e II. Részének 171. §-ában említett személyek mindazáltal itt is kivételnek.

480. §. Ha a megjelenő tanú törvényes ok nélkül valamást vagy esküt tenni a birói megintés után sem akar, a rendőri tiszt által azonnal büntetés alá vonatik, de a melly 10 forint birságot felül nem haladhat.

481. §. Olly házakban, mellyek a közönség előtt mindig nyitva állanak, nevezetesen vendégfogadók, csapszékek és csárdákban, a rendőri tiszt a büntető törvénykönyv II-dik Részében megállapított szabályok értelmében mind annyszor rendelhet el házkeresést, valahányszor oka van hinnie, hogy abban akár a tettes felfedezésére, akár a kihágás felvilágosítására szolgáló nyomokra akadhat.

482. §. A vétkes és más személyek házait, vagy lakhelyeit a rendőri tiszt csak akkor kutathatja, ha valószínű: hogy azon házban olly tárgyakat találhat, mellyek a tényálladáshoz tartoznak, s ha egyszersmind elegendő okai vannak hinnie, hogy azon személyek e tárgyakat későbbben eltitkolhatnák, vagy elsikkaszthatnák.

483. §. A rendőri tiszt, mind azon személyeket, kik elkövetett kihágás által kárt vallottak, a következő pontok iránt hallgatja ki:

- a) mi a kárnak tárgya és mennyisége?
- b) mi módon okoztatott a kár?
- c) mit adhat még ezeken kívül elő, a netalán szükséges további vizsgálatra?

484. §. Ezen akár írásbeli, akár szóbeli nyilatkozat jegyzőkönyvbe ígtattatik, és ha a rendőri tisztnak, vagy a vétkesnek a kárvallott által közelebbről kijelelt kár tárgya és mennyisége ellen kifogásai vannak, vagy ha a kárvallott nyilatkoznék: akkor az okozott kár becsüje ahhoz értő személyek által történik; ha pedig a tárgy már nem léteznék, vagy elő nem állíttathatnék, a becsü oly személyeknek kihallgatása által eszközöltetik, kik a kérdéses tárgyat ismerték.

485. §. Azon ténykörülmények, melyeket a rendőri tiszt a fenforgó kihágásra nézve saját tapasztalásból tud, szinte a jegyzőkönyvbe ígtattatnak, és a vétkes előtt szóról-szóra felolvastatnak.

BB.

A vádlott kihallgatásáról.

486. §. Midőn a tényálladék nyomozásából oly körülmények fejlenek ki, melyek valamelly személyt erős gyanúval terhelnek, akkor ezen személy rendőri vizsgálat alá vonatik. Erős gyanú forog pedig fen:

- a) ha valaki önmagát mint vétkest feljelentette;
- b) ha a vétkes tetten kapatott;
- c) ha az ellene lévő vád, tanúk vagy vétkes társainak vallomásain, vagy törvényszerű jelenségeken alapul.

487. §. A vétkes tettenkapás esetében mindenki által letartóztathatik, és azonnal a rendőri tiszt, vagy helybeli előjárók elejébe állíttatván, és általuk kihallgattatván, ügye elítéltetik. Ha pedig rendőri tiszt vagy az ítéletre felhatalmazott előjárók a helységben nincsenek, akkor a vétkes; ha különben ismeretes és biztos személy, nevének és lakhelyének feljegyzése után, más helybeli tisztviselő vagy előjáró által azonnal elbocsáttatik; mire az ügy azonnali el nem dönthetése esetében a rendőri tiszt, vagy az elítélésre

felhatalmazott előljáróság is köteleztetik; ellenben ha ismeretlen a vétkes, csak elegendő biztosság mellett eresztetik el, melly biztosságra nézve e II. Rész 213, 214, 215, 216, 217, 218-ik §§-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

488. §. Minden egyéb esetekben, úgy akkor is, midőn az előbbeni §. értelmében a vétkes elbocsáttatott, a rendőri tiszt a vádlottat kihallgatás végett egyszerű megjelenési parancs által idézi maga eleibe. Ezen parancs melly mindig írásba foglaltatik, rendőri szolgálta által a vádlott kezéhez adatik, vagy távolléte esetében lakásának ajtajára szegeztetik.

489. §. Ezen megjelenési parancsra az idézett vagy maga, vagy felhatalmazottja által, e jelen toldalék 442: §-ában említett esetekben azonban mindig személyesen köteles megjelenni, és ha meg nem jelenik, azonnal 5 forint bírságban elmarasztalása mellett, előállítási parancs adatik ki ellene, melly rendszerint írásba foglaltatik, kivévn ha a késedelem veszedelemmel jár, vagy ha kóborlót kell előállítani.

490. §. Letartóztatási parancs adhatik ki a vádlott ellen, ha attól tarthatni, hogy a biztosságot nem adott vádlott az ítélet hozataláig elszökik, és ez esetben a rendőri tiszt a bekövetkezhető büntetés nagyságát; nem különben a vádlottnak családi vagyoni s egyéb viszonyait, és eddigi magaviseletét figyelembe venni tartozik.

491. §. Ezen letartóztatási parancs előszóval adatik tudtára a vádlottnak, és arról hogy ez megtörtént, a jegyzőkönyvben említés tétetik. Egyébiránt a letartóztatás a büntető fogháztól különböző helyen, vagy a vádlottnak saját lakában történik.

492. §. Mihelyt a vádlott a rendőri tiszt előtt akár maga, akár felhatalmazottja által megjelenik, azonnal haladéknélkül kihallgattatik, és e végre a kárvallott, és a netalán szükséges tanuk ugyan akkorra berendelendőek, hogy az egész vizsgálat a legrövidebb idő alatt befejeztethessék.

493. §. A vádlott a hozzá intézett kérdésekre élő szóval felel, feleletre azonban nem kényszeríthető.

494. §. A vádlotthoz intézett kérdések, és annak feleletei azon formában, mint történtek, mennyire lehetséges szó-

ról szóra a jegyzőkönyvbe igtattatnak, és a vádlott előtt felolvasztatván, általa aláíratnak, vagy keresztvonásával ellátatnak, sőt a vádlott megkivánhatja, hogy nevét a jegyzőkönyv mindenik lapjára felírthassa.

495. §. A vádlottnak kihallgatására nézve, e II. Rész 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242. §-ainak rendelkezései ide is kiterjesztetnek.

496. §. Midőn a vádlott helyett, annak felhatalmazottja jelenik meg, ez a vádlott által erre külön adott felhatalmazó levelét, az eljáró bíróságnak előmutatja, és azonképen, mint a vádlott, a hozzá intézett kérdésekre felel.

497. §. A rendőri tiszt az egész vizsgálatot a lehető legrövidebb idő alatt elvégezni, és ha ez egy ülésben meg nem történhetnék, ennek okát, valamint a legközelebbi ülés napját és óráját a jegyzőkönyvbe feljegyezni és kihirdetni köteles; azon ülésekben pedig, melyekre az ügynek folytatása ekkép halasztatott, mindenek előtt az előbbeni ülés vagy ülések jegyzőkönyvét egész tartalma szerint, a vádlott és a jelenlévők előtt felolvassa és a vizsgálatot csak ezután folytathatja.

498. §. A vádlott magának védőt választhat, vele szabadon értekezhetik, tanukat állíthat, és e II. R. 329. §-ában foglalt joggal élhet. Védelmének főpontjai a jegyzőkönyvbe igtattatnak.

499. §. A rendőri tiszt, a vádlott mentségére, valamint a vád bebizonyítására szolgáló minden tények kivíglásáról egyiránt gondoskodik; a vizsgálat befejezése után a vád tárgyát előszóval kifejtván, az illető bizonyságokat összefoglalja, és a 501. — 542. §. szabályai szerint ítéletet hoz.

500. §. Az elkezdett eljárás rendszerint félbeszakasztás nélkül folytatattatik. Félbeszakasztást, vagy a körülményekhez képest elhalasztást, a rendőri tiszt csak a következő esetekben rendel:

a) Midőn a vádlott vagy tanu úgy megbetegszik; hogy az ülésben jelen nem lehet.

b) Midőn az eljárásközben akár a vád támogatására, akár a vádlott védelmére új nyomos körülmény fejlődik ki,

és a halasztás azon okból volna szükséges, mert az újonnan kifejlett körülményre megkívántató bizonyság azonnal elő nem állíttathatik.

CC.

A bizonyításról.

501. §. Senkit büntetésben elmarasztalni nem szabad, ha csak a törvényes számmal jelenlévő eljáró bírák a megkívántató szavazat többséggel, és az alább következő szakaszokban meghatározott szabályok (előfeltételek) mellett törvényesen bizonyosnak el nem ismerik:

1. Hogy a büntett valóban elkövetettett;
2. Hogy a vádlott magát akár mint szerző, akár mint bűntárs bűnössé tette.

502. §. Terhelős tények, melyeknek ismerete bírói szemlén, műértők véleményén, a vádlott vallomásán, tanubizonyságokon, okleveleken vagy jelenségeken (az az, bizonyosnak ismert tényből más nem ismeretesre következtetésen) alapul, az ítélőszék által csak az alább következő szakaszokban meghatározott feltételek vagy szabályok szerint »ismertetnek, s ez esetekben kell ismertetniök« bizonyosoknak.

503. §. Bírói szemlén alapult tény törvényesen bizonyosnak ismertetik akkor, midőn szükséges kellékekkel ellátott jegyzőkönyv által bizonyítatik be, hogy a szemlét az illető bünvizsgáló bíró törvényes módon véghezvitte; vagy midőn az ítélőszék az ülésben a szemlét maga tette meg.

504. §. Műértők véleményén alapult tény törvényesen bizonyosnak akkor ismertetik olly értelemben, mint általok egyhangúan vagy szavazat többséggel bejelentetett, — midőn a vélemény a törvényes szabályok szerint készült. Ezen bizonyítási erővel bír az egyes műértő véleménye is azon esetben, midőn törvény szerint egynek véleménye elégséges.

505. §. Orvosi vélemények esetében törvényesen bizonyító erővel egyedül a törvényhatósági rendes orvosnak, és egy más orvosnak vagy seborvosnak egyhangú véleménye bír; — ha pedig a törvényhatósági rendes orvos véleménye

más orvosával meg nem egyezik, akkor az ország főorvosának véleménye bir bizonyító erővel.

506. §. A lélekháborodás léte, s ennek fokozata felett, mennyiben által a büntettre vonatkozó beszámítási képesség gyengül, vagy megszüntetik, — az eljáró ítélőszék az illető orvosi véleményekből, és azon tanúk vallomásaikból, kik a vádlottal szorosabb ismeretségöknél fogva, annak elmebeli és lelki állapota iránt kihallgattatnak, nem különben saját ismeretéből és tapasztalásából ítél.

507. §. Midőn a vádlott a rendőri tiszt vagy az ítélőszék előtt, nyilvános eljárás közben tökéletes öntudattal, világosan és értelmesen a kihágást önkényt megvallja, akkor a vádlott megvallásán alapuló minden terhelős tény törvényesen bizonyosnak ismertetik, habár egyes esetben maga a tett más uton be nem bizonyíthatatik is.

508. §. Illy önkénytes megvallás bizonyító erővel bir még akkor is, midőn azt a rendőri tiszt vagy a törvényszék előtt visszahúzza, de ezen visszahúzásnak igazolására nyomos és valódi, vagy legalább valószínű okokat előhozni nem képes.

509. §. Az előbbi 508-ik §-ban érintett nyomos okok alatt olyas bebizonyított körülmények értetnek, melyekből a megvallás ellenkezője, vagy annak valótlansága, vagy az világlik ki: hogy a megvallónak előbbi megvallása tévedésből, vagy kényszerítésből, vagy általa czélba vett ámtásból eredt.

510. §. Terhelős tény, melly egyedül tanuvallomáson alapszik, törvényesen bizonyosnak ismertetik, ha megeskettetett, teljes érvényességű legalább két tanú, a tény és annak lenyeges körülményei iránt az ítélőszék előtt tett, és közvetlenül öntapasztalásból merített ismereten alapult vallomásban egymással megegyezik.

511. §. Azon rendőri tisztviselőnek vagy fegyveres szolgának tanusága, ki a vádlottat a kihágás elkövetése közben látta és megszólította vagy elfogta teljes bizonyító erővel bír; és ellene csak annyiban fogadtathat el tanuk általi ellenbizonyítás, mennyiben azon tisztviselő vagy fegyveres szolga tanusága hamisnak, vagy hitszegőnek vagy tévedésből eredettnek bizonyíttatik.

512. §. A tanu gyanúsnak vagy érvénytelennek tekintetik:

1. Midőn a tanú, és a vádlott között ellenséges viszony bizonyittatik.

2. Midőn a per kimenetelétől a tanunak közvetlen vagy közvetett érdeke függ.

3. Midőn a tanúnak megvesztegetése valószínű.

4. Midőn a tanúnak könnyelmű vagy erkölcstelen életmódja, benne az igazság szeretetét gyanússá teszi.

5. Mikor kétséges, valljon birt e tanú, midőn kérdéses tapasztalását tette, a tanúsítandó ténynek helyes fel fogására megkívántató elméleti vagy érzéki tehetséggel?

6. Midőn azon tehetségnek vagy képességnek, mely szerint a nyert ismeretek másokkal helyesen közölthetnek, kitünő gyengesége, nevezetesen az emlékezet erőtlensége bizonyittatik a tanúban.

513. §. Azon tanú, ki az előbbeni 512-ik §. értelmében magában véve ugyan a gyanús, vagy érvénytelen tanúk közé volna sorozandó, érvényessé válik, midőn vallomása egy teljes érvényességű tanú vallomásával megegyezik, és ezen felül még a gyanú okai is, a fenforgó egyes eset körülményei vagy jelenségei által megczáfoltatnak.

514. §. A vádlottnak azon vallomása, mely által egy más személyt bűntársának vall, úgy tekintetik, mint egy gyanús tanúnak vallomása.

515. §. Egy magány oklevélnek kitőli származása (valódisága) az ítélőszék által csak azon feltételek mellett ismerethetik bebizonyítottanak, mellyek szerint általában terhelős tényeket törvényesen bizonyosoknak ismerhetni. A kézírások összehasonlításából szerzett vélemény mindenkor csak annyi bizonyítási erővel bír, mint bármely más jelenség.

516. §. Egyedül abból, hogy az aláírás valódisága bebizonyított, nem következtethetni, hogy az oklevél tartalma is az aláírótól származott.

517. §. Midőn az oklevél magát a tényt, mellyen a vád alatti büntett alapul, magában nem foglalja, vagy az oklevél elkészítése a büntettet egy maga nem teszi, ezen oklevélnek bizonyítási ereje azon elvek szerint lészen meg-

ítélendő, melyek a megvallás vagy tanuvallomások bizonyítási ereje iránt megállapítottak.

518. §. Abból, hogy a vádlott az elejébe adott oklevél iránt nyilatkozni vonakodik, annak megismerését — valamint azon vonakodásából, mellyel egy vagy több, az oklevélre vonatkozó hozzá intézett kérdésekre felelni nem akar, — azoknak megvallását soha nem következtethetni, hanem mind a két esetben ezen vonakodás, csak mint ellene szolgáló jelenség tekintethetik.

519. §. Köz okleveleknek az általok bizonyított tények iránt, a büntetőszék előtt ugyanazon bizonyítási erejök van, mellyel azok a polgári bíró előtt is bírnak; azonban illy oklevelek ellen is helye van minden megszorítás nélkül, a tanuk általi bizonyításnak.

520. §. Elmarasztó ítélet egyedül jelenségeken soha sem alapulhat.

521. §. Csupa jelenségek azonban elégségesek arra: hogy azokból a tény egyes jelei vagy körülményei, melyek a tett bűnös voltát elhatározzák, különösen pedig a bűnösség neme, s a rossz szándéknak léte, vagy vétkes vigyázatlanság következtethessék, és törvényesen bizonyosnak ismertethessék.

522. §. Az, hogy a tagadást tett vádlott a büntetett elkövette csupa jelenségekből törvényesen bizonyosnak véte-tik akkor midőn a következő négy feltétel együtt és egy-szerre van jelen:

1. Midőn a tényálladék más rendes bizonyságokból (megvallás, szemle, két teljes érvényességű tanúnak vagy műértőnek vallomása) még pedig akár ezekből egyedül, akár más megegyező jelenségekkeli kapcsolatban törvényesen bizonyosnak ismertetett.

2. Midőn több jelenségek, melyeknek mindegyike külön tényen alapul, a vádlott ellen összejönnek.

3. Midőn ezen több külön jelenségekhez még az is hozzájárul, hogy a vádlottról, előbbeni életmódja, vagy személyes tulajdonai, vagy a büntetett elkövetésére a vádlottat különösen indító okoknál fogva, azon büntetett elkövetését feltehetni.

4. Midőn azon tények, mellyeken az egyes jelenségek alapulnak, nem csak pusztá jelenségek által támogattnak, hanem más rendes bizonyosságokból, még pedig akár ezekből egyedül, akár más jelenségekkel kapcsolatban, törvényesen bizonyosoknak ismertetnek.

523. §. A büntettnak az 522-ik §. 2-ik pontjában említett egyes külön terhelős ténye hasonlóul törvényesen bizonyosnak ismertetik, ha a következő bizonyságok közül több vagy legalább kettő összező:

1. Egy megeskettett és teljes érvényességű tanúnak vallomása.

2. A polgári keresettel fel nem lépett sértett félnek vallomása, még akkor is, ha ez halála előtt a bíró által ki nem hallgattatott, vagy meg nem eskettetett volna, de ha több tanú előtt, kik ez iránt bíróilag és eskü alatt kihallgattattak, a tényt tanusította.

3. Két kihallgatható, de nem teljes érvényességű tanúnak vallomása.

4. Két vádlottnak összehangzó ollyas vallomása, melly által egy harmadikat büntársnak vallanak; de illyes vallomásnál még szükségkép megkivántatik:

a) Hogy ok ne legyen azon hiedelemre; miszerint a vádlottak vallomásuk által, tulajdon bűnös voltukat egészen, vagy részben egy harmadikra tolni akarják, vagy más valamely hasznót várnak belőle.

b) Hogy ezen harmadik vádlott olly személy legyen, kiről feltehetni, hogy a tettet, mellyről vádoltatik elkövette.

c) Hogy az általok vádlott személyt, mások általi minden kijelelés nélkül önmagoktól megnevezzék.

d) Hogy olly körülmények fen ne forogjanak, mellyek a két büntárs és a harmadik vádlott közti ellenséges viszonyt bizonyítanak.

e) Hogy a vádat szembesítés, vagy a büntető per alkalmával a vádlottnak szemébe mondják.

f) Hogy olly körülmények fen ne forogjanak, mellyek ama harmadiknak hamis bevádolására irányzott, előleges összebeszélést bizonyítanak.

5. Egy kellőleg bizonyított, ítélőszéken kívüli megvallás.

6. Birói irományok, vagy oklevelek, melyek valamely formabeli hiány miatt, magokban véve tökéletes bizonyításnak megállapítására nem elégségesek.

524. §. Ugyan azon külön terhelős tény törvényesen bizonyosnak ismertetik továbbá, ha annak ismerete:

1. Az előbbeni 523. §-ban említett bizonyságok egyikén, vagy egy kihallgatható, de nem teljes érvényességű tanúnak, vagy egy büntársnak az előbbeni 523-ik §. 4-ik pontjában *a)* betűtől *e)* betűig kijelelt kellékekkel ellátott vallomásán alapul; és egyszersmind ezen felül.

2. Több jelenségek — melyek a 522-ik §. 2-ik és 4-ik pontjában megkívántató tulajdonokkal birnak, összefüvése által támogatattik.

525. §. Mentős tények az ítélőszék által törvényesen bizonyosoknak ismertethetnek, ha az előbbeni szakaszokban a terhelős tények törvényes bizonyságára megkívántatott feltételek vagy kellékek nincsenek is jelen.

DD.

Az ítélet hozataláról.

526. §. Az eljárás ekkinti befejezése után, ugyanazon rendőri tiszt, ki az eljárást vezette, az ülési teremből ha szükségesnek látja, ideiglen visszavonul, és a következő kérdések nyomán hoz ítéletet:

a) Valjon való-e a kihágás?

b) Valjon való-e, hogy a vádlott a kérdéses kihágást elkövette? és milly könnyítő, vagy nehezítő körülmények között?

c) Milly büntetést szab ezen körülmények között a fenforgó kihágásra a törvény vagy a helytartótanács vagy a törvényhatósági rendelet?

527. §. Az ítélet magában foglalja a vádlott elmarasztalását, vagy felmentését. A vádlott okmányában, melyet a jelen toldalak s illetőleg ennek értelmében a helytartótanácsi vagy törvényhatósági rendelet kihágásra nem szab, el nem marasztaltathatik.

528. §. Midőn a törvényesen bizonyosoknak találtatott tényekből nem rendőri kihágás, de büntett világlik ki, akkor a rendőri tiszt annak elítélésébe nem ereszkedhetvén, azt különös végzés által kimondani, jegyzőkönyvbe igtatni, kihirdetni, s a jegyzőkönyvet a közvádlónak beküldeni tartozik, hogy ez a büntetőtörvénykönyv e II. R. 255. 259. §-a szerint eljárhasson.

529. §. Az elmarasztó ítéletben mindazon eldöntő okok elősoroztatnak, melyeknél fogva a terhelős tények törvényesen bizonyosoknak ismertettek, az illető törvénynek pedig vagy rendeletnek azon czikke, mely a fenforgó esetre büntetést szab, egész kiterjedésében beigtattatik.

530. §. Az ítélet az okozott kárra is kiterjed, ha ez alaposnak, és bebizonyítottnak találtatott; ellenkező esetben a károsított magánjogi bíróság elejébe utasíttatik.

531. §. Az ítélet továbbá a perköltségekre is kiterjed; perköltségek alatt azonban csupán a károsítottnak, vagy ügyvédének; nem különben a tanúk és a műértőknek napi díjai a fuvarbérrel együtt, ha tudniillik ezek a hely színén nem lagnának, értetnek; egyéb taksának helye nincsen.

532. §. Felmentő ítéletek okokkal nem támogatattak; és felmentés esetében az illető hatóság pénztára viseli az eljárás költségeit.

533. §. Ha az idézett vádlott az idézés napján és órájában meg nem jelenik, mint makacs elmarasztaltatik; és ha ezen ítélet kihirdetésétől számítva három nap alatt sem jelennék meg, a pénzbeli büntetés iránti ítélet ellene végrehajtatik.

534. §. Az ítélet, melynek magában kell foglalnia a vádlott kereszt- és vezeték nevét, a kihágás nemét; nem különben az eljárás és a hozott ítélet napját, a jegyzőkönyvbe igtatattatik, és ugyan azon nyilvános ülésben szóról szóra felolvastatván, ekkinti kihirdetése után, a rendőri tiszt által aláírt párban a vádlottnak átadatik.

535. §. A rendőri tiszt az elítélt vádlottat felebbviteltől megakadályozza, hogy az ítélet kihirdetése után azonnal értesíteni

EE.

*A főlebbvitelről, Főigazítósékre folyamodásról és
végrehajtásról.*

536. §. A rendőri tisztnek és illetőleg a helység tanácsának végítéletét a vádlott is a vádló is az illető törvényszékre mindig főlebb vihetik.

537. §. A felebbvitel az ítélet kihirdetése után 24 óra alatt vagy szóval, vagy írásban bejelentetik, és ezen határidőnek elmúltával a felebbvitt ügynek eredeti jegyzőkönyve, s mindennemű hozzá tartozandó oklevelek és eszközök, a törvényszéknek haladéok nélkül felküldetnek.

538. §. Midőn pedig a per a megítélt kár mennyisége iránt felebbvitetik, akkor a felebbviteli nyilatkozás a panaszos féllel, vagy illetőleg a vádlottal közöltetik, hogy a felebbvitel iránti észrevételeiket legalább három nap alatt beadhassák.

539. §. A törvényszék a főlebb vitt ügyet legközelebbi ülésében fölveszi, s a jegyzőkönyv egész kiterjedésébeni felolvasása után ítéletet hoz, melytől főlebbvitelnek többé helye nem lévén, ha a közvádló a vádlott vagy panaszos a 397. §-beli 3 nap alatt a főigazítósékre sem folyamodik az ügy végrehajtás végett, az eljáró rendőri tiszthez vagy helység tanácsához utasittatik.

540. §. Az ítélet igazításáról szóló e II. Rész. 399. 400. 401. 402. 404. 405. 406. 407. 413. 414. 415. 416. §-ainak rendeletei ide is kiterjesztetnek.

541. §. Az elmarasztó ítélet, mennyiben főlebb nem vitetett, vagy mennyiben a főlebbvitelnek felfüggesztő ereje nincsen, a főlebbvitel bejelentésére engedett idő lefolyásával azonnal, ellenkező esetben a törvényszék mint főlebbviteli bíróság elmarasztó ítéletének, vagy ha a főigazítósékre folyamodás tétetett, a megsemmisítésnek minősülő találó ítéletnek kihirdetése után mindig 24 óra alatt utasítatik végre; a kár megtérítése iránti ítéletnek a kihirdetésétől számítva legfelebb 14 nap alatt utasítatik

tiszt által e II. Rész 425. 426. 427. 428. §-ban foglalt szabályok szerint történik.

542. §. A fogságra ítélt vádlott, ítéletének kihirdetése után, ügyeinek elintézésére biztosság mellett még három napi halasztást kívánhat, de ennek lefolyásával büntetésének kiállítására azonnal a törvényhatósági fogházba, vagy ha büntetése 8 napi fogságnál kisebb, a helység fogházába szállítatik.

543. §. Ha a végrehajtás, akár a megítélt »összegre«, akár a fogságra nézve gátoltatnék, a rendőri tiszt hatalomkarral az ítéletet azonnal végrehajtja.

FF.

A rendőri eljárás megújításáról.

544. §. Rendőri kihágásokban, a 433-ik §-ban megállapított feltételek alatt, csak az elmarasztalt maga és csak egyszer kívánhatja a rendőri eljárás megújítását.

545. §. Az eljárásra nézve a 435. 436. 437. 438-ik §-ok rendeletei ide is kiterjesztetnek.

546. §. A pör megújittatván, ha az első ítélet nem változtatik meg, a folyamodó azon felül, hogy a perköltségek megtérítésében elmarasztatik, 200 ftg terjedhető birsággal büntethetik.

BUDAPEST.

◊ Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája. ◊

